

שבוע פרשת מצורע - שבת הגדול

(3 - 9 April 2022)

ב' - ח' ניסן תשפ"ב

ספרי' - אוצר החסידים - ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת
כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן
מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

ברוקלין, נ.י.

סניף אה"ק כפר חב"ד

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתים לבריאה

ה' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספה: כמפורט במפתח כללי עמוד ד'

אף על פי שיכולים להניח תפילין במשך כל היום כולו (מנץ החמה, או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמניחים תפילין ומתפללים בהם. (משיחת י"א שבט תשכ"ח)

טוב להרגיל עצמו לומר ... נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

מוֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיִם שֶׁהַחַיּוּת בִּי נִשְׁמָתִי בְּחַמְלָה. רַבָּה אֲמוּנָתְךָ.

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך לזוהר בה מאוד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוְּנוּ עַל דְּבָרֵי תוֹרָה:

וְהַעֲרַב נָא יי אֱלֹהֵינוּ אֶת־דְּבָרֵי תוֹרָתְךָ בְּפִינוּ, וּבְכִי כָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, וְנִהְיָ אֲנַחְנוּ וְצִאֲצֵאֵינוּ, וְצִאֲצֵאֵי כָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, כְּלָנוּ יוֹדְעֵי שְׁמֶךָ וְלֹא־מִדֵּי תוֹרָתְךָ לְשִׁמּוֹה. בְּרוּךְ אַתָּה יי, הַמְלַמֵּד תוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל: בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בְּרוּךְ אַתָּה יי, נֹתֵן הַתּוֹרָה:

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו לֵאמֹר כֹּה תִּבְרְכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲמֹר לָהֶם:

יְבָרְכֶךָ יְהוָה וַיִּשְׁמְרֶךָ: יָאֵר יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיַּחֲגֹךָ: יִשְׂאֵל יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיִּשֶׁם לְךָ שְׁלוֹם:

וְשִׁמּוֹ אֶת־שְׁמִי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֵנִי אֲבָרְכֶם:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבור של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוְּנוּ לְהִנִּיחַ תְּפִלִּין:

הברכה השניה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של־יד לשל־ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוְּנוּ עַל מִצְוַת תְּפִלִּין:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יי אֱלֹהֵינוּ, יי אֶחָד:

בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מְלֻכוֹתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאַהֲבָתָה אֶת יי אֱלֹהֶיךָ, כָּכָל לְבָבְךָ וּכְכָל נַפְשְׁךָ וּכְכָל מְאֹדְךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם, עַל לְבָבְךָ. וְשָׁנַנְתָּם לְבָנֶיךָ וּדְבַרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ וּבְלִכְתְּךָ בַּדֶּרֶךְ וּבְשֹׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וְקִשְׁרָתָם לְאוֹת עַל יָדְךָ, וְהָיוּ לְטֹטְפֹת בֵּין עֵינֶיךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוֹזֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ. וְהָיָה אִם שָׁמַע תִּשְׁמְעוּ אֶל מְצֻוֹתַי, אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוֶּה אֲתָם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יי אֱלֹהֵיכֶם וּלְעֲבֹדוֹ, כָּכָל לְבַבְכֶם וּכְכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מִטֶּר אֲרֻצְכֶם בְּעֵתוֹ יוֹרֵה וּמִלְקֹשׁ, וְאִסַּפְתִּי דָגְנְךָ וְתִירְשְׁךָ וַיְצַהֲרֶךָ. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשִׁדְךָ לְבַהֲמֹתְךָ, וְאִכְלָתָ וּשְׂבַעְתָּ. הַשְּׁמָרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתָּה לְבַבְכֶם, וְסָרְתֶם וְעַבַּדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְהָרָה אִף יי בָּכֶם וְעַצֵּר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מִטֶּר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וְאִבַּדְתֶּם מִהֲרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטְּבָה אֲשֶׁר יי נָתַן לָכֶם. וְשָׁמַתֶּם אֶת דְּבָרֵי אֱלֹהֵי עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וְקִשְׁרָתֶם אֹתָם לְאוֹת עַל יָדְכֶם וְהָיוּ לְטֹטְפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם. וְלִמְדֶתֶם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ וּבְלִכְתְּךָ בַּדֶּרֶךְ וּבְשֹׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוֹזוֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבוּ יְמֵיכֶם וְיָמֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יי לְאַבְרָהָם לֵאמֹר לָתֵת לָהֶם, בְּיָמֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.

וַיֹּאמֶר יי אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וַעֲשׂוּ לָהֶם צִיצִית עַל כְּנָפֵי בְגָדֵיהֶם לְדֹרֹתָם, וְנָתַנוּ עַל צִיצִית הַכֶּנָף, פְּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִית, וְרֵאיתֶם אוֹתוֹ, וְזָכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יי, וְעִשִּׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תִתּוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אֹתָם זָנִים אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתַי, וְהִייתֶם קֹדְשִׁים לְאֱלֹהֵיכֶם. אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֲתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְהָיוֹת לָכֶם לְאֱלֹהִים, אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם (אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם) אָמֵן.

נכון לומר קודם התפילה:

הֲרִינִי מִקַּבֵּל עָלַי מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל וְאַהֲבָתָה לְרַעְךָ כְּמוֹךָ
מצוה להתפלל בתפילין את כל תפילת שחרית כולל שיעור תהלים כפי שמתחלק לימי החודש.

יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יי אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שִׁיבִנָּה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ כְּתוֹרָתְךָ. אֲךָ צְדִיקִים יִרְדּוּ לְשִׁמְךָ וְיִשְׁבוּ יִשְׂרָאֵל אֶת פְּנֶיךָ.

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קמנים - וגם מבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חומש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבריל קופת־צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לבד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שנותן לו מותרו או שקבל כפרם ... שבהן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראש־תיבות "לה"י)) בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה תהיה כולו ייחפך ל"חדר ובית של צדקה".

קב.

ויכוח על אותן המדברים לשון הרע והיאך הורגת אף במקום רחוק יותר מכלי זין:

רַתְּמִים: ה אִיְהוָה לִי פִּי־גִרְתִּי מִשֹּׁךְ שְׁכָנָתִי
עַם־אֲהֲלֵי קֶדֶר: ו רַבַּת שְׁכֵנֹה־לָּהּ נִפְשִׁי עִם
שׁוֹנֵא שָׁלוֹם: ז אֲנִי־שָׁלוֹם וְכִי אֲדַבֵּר הִמָּה
לְמַלְחָמָה:

א שִׁיר הַמַּעֲלֹת אֶל־יְהוָה בַּצִּרְתָּה לִּי
קָרָאתִי וַיַּעֲנֵנִי: ב יְהוָה הִצִּילָה נִפְשִׁי מִשִּׁפְּת־
שֹׁקֵר מִלְשׁוֹן רְמִיָּה: ג מִה־יָּתֵן לָךְ וּמִה־יִסְיֹף לָךְ
לְשׁוֹן רְמִיָּה: ד חֲצִי גִבּוֹר שְׁנוֹנִים עִם גִּחְלִי

קבא.

היאך יש מעלה בגן עדן התחתון ומשם עולה לגן עדן העליון והיאך הקב"ה משגיח:

יְהוָה צִלְךָ עַל־יָד יְמִינֶךָ: ו יוֹמָם הַשֶּׁמֶשׁ לֹא־
יִכְבֶּה וַיֵּרַח בַּלַּיְלָה: ז יְהוָה יִשְׁמְרֶךָ מִכָּל־רָע
יִשְׁמֹר אֶת־נַפְשְׁךָ: ח יְהוָה יִשְׁמַר־צִאֲתְךָ וּבֹאֲךָ
מִמָּוֶתָה וְעַד־עוֹלָם:

א שִׁיר לַמַּעֲלֹת אֲשָׁא עֲנִי אֶל־הַהָרִים מֵאֵין
יבא עֲזָרִי: ב עֲזָרִי מֵעַם יְהוָה עֲשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ:
ג אֶל־יָתֵן לְמוֹט רִגְלֶךָ אֶל־נֹוֹם שְׁמֶרְךָ: ד הִנֵּה
לֹא־נֹוֹם וְלֹא יִישָׁן שׁוֹמֵר יִשְׂרָאֵל: ה יְהוָה שְׁמֶרְךָ

קכב.

מספר המשורר מושב ירושלים והניסים שנעשו בירושלים:

כַּסָּאוֹת לְמִשְׁפַּט כַּסָּאוֹת לְבֵית דָּוִד: ו שְׁאֵלוּ
שָׁלוֹם יְרוּשָׁלַם יִשְׁלִי אֲהַבֶּיךָ: ז יְהִי־שָׁלוֹם בְּחִילְךָ
שְׁלוֹה בְּאַרְמְנוֹתֶיךָ: ח לְמַעַן אֲחִי וְרַעִי אֲדַבֵּר־ה
נָא שָׁלוֹם בָּךְ: ט לְמַעַן בֵּית־יְהוָה אֱלֹהֵינוּ
אֲבַקֶּשֶׁה טוֹב לָךְ:

א שִׁיר הַמַּעֲלֹת לְדָוִד שְׁמַחְתִּי בְּאַמְרִים לִי
בֵּית יְהוָה גִּלְךָ: ב עֲמֻדֹת הָיוּ רִגְלֵינוּ בְּשַׁעְרֶיךָ
יְרוּשָׁלַם: ג יְרוּשָׁלַם הַבְּנוּיָה פָּעִיר שֹׁחֲבֵר־לָהּ
יַחֲדוֹ: ד שֵׁשׁ עָלוּ שְׁבָטִים שְׁבִטֵי־יָהּ עֲדוֹת
לְיִשְׂרָאֵל לְהוֹדוֹת לְשֵׁם יְהוָה: ה כִּי שָׁמָּה | יֵשְׁבוּ

זמן תחילת קידוש לבנה:
מוציאי שבת פרשת מצורע, ח' ניסן

אגרות קודש

ב"ה, י"א ניסן, תשי"ג

... במענה על שאלתו אודות ברכת החמה, הנה בדעתי וכדעת רוב המכריע של האחרונים,
לברכה בעזה"י ובנוסף - עושה מעשה בראשית (ולא עושה בראשית) כיון שכן הוא דעת רבינו הזקן
בענין ברכת הרעמים וכמ"ש בברכת הנהנין.

ברכת האילנות:

היוצא בימי ניסן ורואה אילנות שמוציאין פרח צריך לברך: **בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם שֶׁלֹא
חָסַר בְּעוֹלָמוֹ כָּלוּם וּבָרָא בּוֹ בְּרִיּוֹת טוֹבוֹת וְאֵילָנוֹת טוֹבוֹת לִיהֲנוֹת בָּהֶם
בְּנֵי אָדָם**
ואינו מברך אלא בפעם ראשונה שרואה בכל שנה (סדר ברכת הנהנין פרק יג הלכה יד).

מפתח כללי

קעא	כב) עין יעקב מסכת יומא	ב) סדר הנחת תפילין	א) סדר הנחת תפילין
קעד	כג) מסכת יבמות עם ביאורים	ג) מזמורי תהלים קכ, קכא, קכב	ב) מזמורי תהלים קכ, קכא, קכב
	מדף כז עד דף לג	ג) מאמר ד"ה שיר השירים ג'	ג) מאמר ד"ה שיר השירים ג'
		ה) שבת פרשת מצורע, שבת הגדול, ח' ניסן, ה'תשכ"ה	ה) שבת פרשת מצורע, שבת הגדול, ח' ניסן, ה'תשכ"ה
	מתורת רבותינו נשיאי חב"ד:	ד) ר"ד יום ה', ו' ניסן ה'תשנ"א	ד) ר"ד יום ה', ו' ניסן ה'תשנ"א
	כד) שולחן ערוך הלכות שבת עם הערות וציונים	ה) שיחת שבת פרשת מצורע, שבת הגדול,	ה) שיחת שבת פרשת מצורע, שבת הגדול,
רב	אדמו"ר הזקן	ח' ניסן ה'תשכ"ה	ח' ניסן ה'תשכ"ה
	כה) שולחן ערוך הלכות עירובין	ו) משיחות שבת פרשת צו,	ו) משיחות שבת פרשת צו,
רג	לפי לוח רב יומי אדמו"ר הזקן	שבת הגדול, ח' ניסן, ה'תשנ"א	שבת הגדול, ח' ניסן, ה'תשנ"א
	כו) לקוטי תורה זאת תהיה תורת המצורע	ז) לקוטי-שיחות פרשת מצורע כרך יז, ב	ז) לקוטי-שיחות פרשת מצורע כרך יז, ב
רה	אדמו"ר הזקן	ח) לקוטי-שיחות פרקי אבות כרך יז רבי חנניא	ח) לקוטי-שיחות פרקי אבות כרך יז רבי חנניא
	כז) תורת חיים	ט) ילקוט לוי יצחק על התורה לכ"ק הרה"ג הרה"ח	ט) ילקוט לוי יצחק על התורה לכ"ק הרה"ג הרה"ח
רי	אדמו"ר האמצעי	המקובל ר' לוי יצחק שניאורסאהן זצ"ל	המקובל ר' לוי יצחק שניאורסאהן זצ"ל
	כח) מאמרי הצ"צ – דרך מצותיך	י) ילקוט גאולה ומשיח – פרשת מצורע	י) ילקוט גאולה ומשיח – פרשת מצורע
ריא	אדמו"ר ה"צמח צדק"	יא) שיעורי חומש יומי לשבוע פרשת מצורע	יא) שיעורי חומש יומי לשבוע פרשת מצורע
	כט) תורת שמואל תרל"ב	יב) שיעורי תהלים לשבוע פרשת מצורע	יב) שיעורי תהלים לשבוע פרשת מצורע
ריג	אדמו"ר מוהר"ש	יג) שיעורים בספר התניא (מוגה)	יג) שיעורים בספר התניא (מוגה)
	ל) ספר המאמרים – המשך תער"ב	יד) לשבוע פרשת מצורע	יד) לשבוע פרשת מצורע
ריד	אדמו"ר מוהרש"ב	טו) אמירת הנשיאים לתחילת חודש ניסן	טו) אמירת הנשיאים לתחילת חודש ניסן
	לא) ספר המאמרים – אידיש (מתורגם)	טז) לוח "היום יום" לשבוע פרשת מצורע	טז) לוח "היום יום" לשבוע פרשת מצורע
רטו	אדמו"ר מוהר"צ	טז) הלכה יומית לעיון ברמב"ם	טז) הלכה יומית לעיון ברמב"ם
	לב) ספר השיחות ה'תש"ד-ה'תש"ה בלה"ק		
ריח	אדמו"ר מוהר"צ		
	לג) ספר הזכרונות פרק קג		
רכא			
	לד) אגרות קודש		
רכד	אדמו"ר מוהר"צ		
	לה) חומש לקריאה בציבור		
רכז			
	לו) קריאת התורה למנחת שבת-קודש		
רלז			
	לז) לוח זמנים לשבוע פרשת מצורע		
רלט			
	לח) סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש		

שיעורי רמב"ם

יז) – ג' פרקים ליום, לשבוע פרשת מצורע	פד
יח) – פרק אחד ליום, לשבוע פרשת מצורע	קמב
יט) – ספר המצוות, לשבוע פרשת מצורע	קנז
כ) נביאים וכתובים	
יחזקאל פרק יח-יט, דברי הימים פרק א-ב	קס
כא) משניות – מסכת כלאים	
ביאור קהתי	קסב

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

נאמר בתחילת ספר 'שיר השירים':

הפסח, ובכמה דרושי מאמרי חסידות הפותחים בפסוקים מתוך "שיר
השירים" מדובר אודות המשמעות הפנימית של יציאת מצרים,
שעל זה נאמר ב"שיר השירים" ⁵ קול דודי גו' הנה זה בא
מדלג על ההרים וגו' מקפץ על הגבעות, והרי חג הפסח קשור לענין
הפסחה והדילוג, כמסופר בתורה

שבלייל פסח הקדוש-ברוך-הוא פסח
ודילג על בתי בני ישראל להציל אותם
ממכת בכורות בה לקו המצרים,
ובפירוש רש"י על פסוק זה: "משיכה
זו שאמרתי להם שמשכני דודי ורצתי

אחריו, כן היתה, נואש הייתי ואומרת
לגאולה עד תום ארבע מאות שנה
שנאמרו בין הבתרים. קול דודי הנה זה
בא לפני הקץ כמדלג על ההרים ומקפץ
בגבעות" וכן מדובר במאמרי

החסידות על פסוקי "שיר השירים"
אודות מתן-תורה הקשור עם
יציאת מצרים, כמו שכתוב ⁶
בתורה בדברי הקדוש ברוך הוא למשה

רבינו בתחילת השליחות להוציא את
בני ישראל ממצרים בהוציאך את
העם ממצרים תעבדון את
האלקים על ההר הזה הר סיני

שבו ניתנה התורה. וענינו של חג
הפסח מתחיל מהשבת
שלפניו, כדברי הוזהר שמינה
מתבררין כולו יומיו ⁷, ממנו,

מיום השבת, מתבררים כל ימי השבוע
ובפרט על-פי מה שכתב
אדמו"ר הזקן ב'שולחנו' ⁸
ב'שלחן ערוך' שחיבר שנהגו

בדורות האחרונים שהחכם
דורש לפני הציבור הלכות פסח
בשבת שלפניו השבת שלפני חג
הפסח הסמוכה לו, שקורין ⁹ אותו
את השבת שלפני פסח שבת הגדול

בגלל הגס גדול שהיה
בעשור לחדש, כשקיימו
הציווי משכו וקחו לכם גו' ¹⁰
כבש לקרבן פסח לשחטו ביום י"ד

בס"ד. שבת פרשת מצורע, שבת הגדול, ח' ניסן, ה'תשכ"ה

(הנחה בלתי מוגה)

שיר השירים גו' כי טובים דדיך מיין ¹. ומכאן
אדמו"ר הזקן ב'לקוטי תורה' דרושי
"שיר השירים" ² שני ("דדיך מיין") קשור עם
ענין השמחה, כמאמר רז"ל אין אומרים שירה
אלא על הנין, כי הנין בלוע תחלה בענינים
ואחר-כך יוצא מן ההעלם אל הגלוי, והיציאה
מן ההעלם אל הגלוי מביאה לידי שמחה, כמו
שיוצאים מאפלה לאורה, שמתחלה החשך
יכסה, ועל-ידי הגלוי - הנה ראו אור גדול,
ותהיה השמחה גדולה לאלקים.

(ב) ויש לקשר זה עם ענינו של חג הפסח
[כידוע ⁴ ש"שיר השירים" שיהיה לחג
הפסח, ובכמה דרושי "שיר השירים" מדובר
אודות יציאת מצרים, שעל זה נאמר ב"שיר
השירים" ⁵ קול דודי גו' מדלג על ההרים וגו',
וכן אודות מתן-תורה הקשור עם יציאת מצרים,
כמו שכתוב ⁶ בהוציאך את העם ממצרים
תעבדון את האלקים על ההר הזה. וענינו של
חג הפסח מתחיל מהשבת שלפניו, שמינה
מתבררין כולו יומיו ⁷, ובפרט על-פי מה
שכתב אדמו"ר הזקן ב'שולחנו' ⁸ שנהגו בדורות
האחרונים שהחכם דורש הלכות פסח בשבת
שלפניו, שקורין ⁹ אותו שבת הגדול בגלל הגס
גדול שהיה בעשור לחדש, כשקיימו הציווי
משכו וקחו לכם גו' ¹⁰, שזהו התחלת הענין דחג

הנין כענין שנאמר 'אל בית משה
היין', 'בשיר לא ישתו יין', 'והיה כנור
ונבל וחליל ותוף ויין משהיה'. זהו
ביאור משמעו, ונאמר דוגמא שלו על
שם שנתן להם תורתו ודבר עמהם פנים
אל פנים ואותם דודים עודם ערבים
עליהם מכל שעשוע ומובטחים מאת
להופיע עוד עליהם לבאר להם סוד
טעמיה ומסתר צפונותיה ומחלים פניו
לקיים דברו, וזהו ישקני מנשיקות
(פיהו).
ומכאן אדמו"ר הזקן
ב'לקוטי תורה' דרושי מאמרי
החסידות על ספר "שיר
השירים" ² שני ("דדיך מיין") קשור עם
ענין השמחה, כמאמר רז"ל ³
בגמרא אין אומרים שירה אלא
על הנין, כי הנין בלוע ונסתר
ונעלם תחלה בענינים ואחר-כך
כשעושים מהענינים יין יוצא מן
ההעלם אל הגלוי, והיציאה
מן ההעלם אל הגלוי מביאה
את האדם לידי שמחה, כמו
השמחה שיש לבני אדם שיוצאים
מאפלה חושך לאורה,
שמתחלה החשך יכסה והוא
מעלים ומסתר, ועל-ידי הגלוי -
הנה אלה שהיו תחילה שרירים
בחיכה ראו אור גדול, ותהיה
השמחה גדולה לאלקים.
(ב) ויש לקשר זה את ענין היין
והשמחה עם ענינו של חג
הפסח [כידוע ⁴ ש"שיר
השירים" שיהיה לחג הפסח
ובקהילות רבות נהוג לאמרו בחג

(1) שה"ש א, א"ב. (2) בתחילתו (ב, א"ב). וראה גם ד"ה זה באוה"ת שה"ש (שנאמר בחג הפסח תקצ"ח) ע' כ. (3) ברכות
לה, א. (4) ראה אבודרהם תפלות פסח. רמ"א או"ח סת"צ ס"ו ובמג"א שם ס"ח. שו"ע אדה"ז שם ס"ז. (5) ב, ח. וראה
לקו"ת שה"ש יד, ג ואילך. (6) שמות ג, יב. (7) זח"ב סג, ב. פח, א. (8) או"ח סתכ"ט ס"ב. (9) ראה שם סת"ל ס"א. (10) בא
יב, כא.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 בניסן ולאכלו בלילה ובחצות הלילה תהיה מכת בכורות, ובכורי מצרים באו
2 וטענו למצרים שיוציאו את בני ישראל ממצרים כדי שלא תהיה מכת בכורות
3 אבל המצרים לא הסכימו והיתה מלחמה בין המצרים ובכוריהם שָׁנְהוּ הַנֶּס
4 שהיה בעשירי בניסן שבאותה שנה חל בשבת הַתְּחִלַת הָעֲנָן דָּחַג
5 הַפֶּסַח, וְכִיּוֹן שֶׁקָּבְעוּ גַם זֶה
6 לְזָכְרוֹן לְדוֹרוֹת (לא) פַּעֲשִׁירִי
7 לַחֲדָשׁ, כְּדָרְךָ שֶׁנִּקְבְּעוּ כָּל
8 הַמוֹעֲדִים בְּיוֹם קָבֹעַ בַּחוּדֵשׁ כְּמוֹ
9 חַג הַפֶּסַח בִּט"ו נִסָּן, אֲלָא (בְּשַׁבָּת
10 דְּיָקָא, בְּיוֹם בִּשְׁבוּעָה שָׁבוּ הַתְּרַחֵשׁ
11 הַנֶּס כַּמְבָּאֵר הַטַּעַם בְּגִלְגָּלָה
12 דְּתוֹרָה¹¹, כִּי בְּיוֹם זֶה, עֲשִׂירִי בִּנְיָסָן,
13 מֵתָה מֵרִים וְלֹא רָצוּ לְקַבֹּעַ יוֹם שֶׁל
14 שְׂמֵחָה וְיִזְכְּרוֹן הַנֶּס בְּיוֹם זֶה, הֲרִי
15 מוֹכֵן גַּם בְּפִנְיָמִיּוֹת הָעֲנָנִים,
16 שֶׁהָעֲנָן דְּמִשְׁכּוֹ וְיָחִיו לָכֶם
17 גּוֹי כְּפִי שְׂחוּזָר וְנִעְזָר מִתְעוֹרָר
18 וְנִמְשָׁךְ וּמִתְגַּלְגַּל מִחֲדָשׁ כָּל שָׁנָה¹²
19 הוּא בְּשַׁבָּת שֶׁלִּפְנֵי הַפֶּסַח שָׁבוּ
20 נִקְבַּע 'שבת הגדול' על שם הַנֶּס הַגָּדוֹל,
21 מִבְּלִי לַהֲבִדִּיל בְּאִיזָה יוֹם בַּחוּדֵשׁ
22 מִדּוֹכֵר, כִּי חַג הַפֶּסַח הוּא
23 רֹאשׁ הַשָּׁנָה לְרִגְלִים¹³, הָרֹאשׁוֹן
24 מִבֵּין שְׁלוֹשֶׁת הָרְגִלִּים (חַג הַפֶּסַח, חַג
25 הַשְּׁבוּעוֹת וְחַג הַסִּדְרוֹת) וְעֲנָנָן
26 הָרְגִלִּים כּוֹלֵם הוּא מוֹעֲדִים
27 לְשִׁמְחָה¹⁴, וְהֲרִי שְׂמֵחָה
28 קְשׁוּרָה עִם יִי, כְּדַבְּרֵי חֲכָמֵינוּ
29 וְלֹא אֵין שְׂמֵחָה אֲלָא בִּינְיָן¹⁵,
30 וְכִפִּי שְׁפוֹסֶק אֲדָמוֹר הַזֶּקֶן
31 הַלֵּכָה לִמְעַשֶׂה בִּשְׁוִלְחָנוֹ¹⁶
32 בִּשְׁוִלְחָן עֲרוֹךְ שְׁחִיבֵר שֶׁעֲכָשׁוּ
33 בּוֹמֵן הַגְּלוּת שְׁאֵין בֵּית הַמִּקְדָּשׁ
34 קָיָם, אֵין יוֹצֵאִים יְדֵי-חֻבָּת
35 שְׂמֵחָה בְּחָגִים אֲלָא בִּינְיָן (מֵה-
36 שְׁאֵין-כֵּן אֵין שְׂמֵחָה אֲלָא
37 בְּכִשּׁוֹר¹⁵, שֶׁעֲנָנָן זֶה הוּא
38 בַּעֲקָר בּוֹמֵן הַבֵּית, בְּאֲכִילַת
39 בִּשָּׁר שְׁלָמִים אֲבָל בּוֹמֵן זֹה
40 שְׂתִיית יִינִי הִיא חֻבָּה יוֹתֵר מֵאֲשֶׁר
- אכילת בשר). וְלִהְיֵיר מִהֲנֶהֱגַת כְּבוֹד-קְדוּשַׁת מוֹרֵי-וְחָמִי
אֲדָמוֹר שְׁהִיָּה שׁוֹתָה רְבִיעִית יִינִי כָּל סְעוּדָה שֶׁל יוֹם
טוֹב, וְכֵן בִּשְׁחֹל הַמוֹעֵד, שָׁגַם בּוֹ יֵשׁ הַחֵיּוֹב דְּשִׁמְחָה מִן
הַתּוֹרָה¹⁷ (וְכִמּוֹ שֶׁכָּתַב אֲדָמוֹר הַזֶּקֶן בַּהֲגָה¹⁸ בִּשְׁוִלְחָן עֲרוֹךְ)
שָׁגַם 'חֹל הַמוֹעֵד' קְרוֹי
"מִקְרָא קָדֵשׁ" לְעֲנֵן קְרָפְנוֹת
ולכן גם בו יֵשׁ חֻבָּת שְׂמֵחָה וְשְׂתִיית
(יִי). וְעֲנָנָן נוֹסֵף בַּחַג הַפֶּסַח
שֶׁמִּדְּגִישׁ עוֹד יוֹתֵר אֶת הַקֶּשֶׁר שֶׁל חַג
זֶה עִם נוֹשֵׂא הַיִּין, שֶׁמִּצְוָה מִדְּבָרִי
סוֹפְרִים לְשִׁתּוֹת בְּלִיל הַפֶּסַח
אַרְבָּעָה כּוֹסוֹת שֶׁל יִינִי¹⁹.
וְיֵשׁ לְהוֹסִיף תּוֹסֶפֶת חִיּוּךְ וְהוֹגֵשָׁה
בְּשִׁכּוֹת דְּפִסּוּק הַנֶּ"ל כִּי
טוֹבִים דוּדִיךְ מִיִּין לְחַג הַפֶּסַח,
דִּהְיָה חַג הַפֶּסַח מִלְּבַד הַיּוֹתוֹ חַג
שֶׁל יְצִיאַת מִצְרַיִם הֲרִי הוּא שֶׁיֵּף גַּם
לְגִאּוּלָה הַעֲתִידָה לְבוֹא,
כִּידוּעַ²⁰ בַּתּוֹרָה הַחֲסִידוֹת
שֶׁבִּיצִיאַת מִצְרַיִם הִיָּתָה
פְּתִיחַת הַצִּנּוֹר תַּחֲלִיל מִתֵּן
הַאֲפִשְׁרוֹת וְסִלִּילַת הַדֶּרֶךְ גַּם בְּנוֹגֵעַ
לְגִאּוּלָה הַעֲתִידָה. וְמֵהָעֲנָנִים
אַחֵר הָעֲנָנִים הַמֵּיּוֹחָדִים
שֶׁבִּגְאֻלָּה הַעֲתִידָה, שְׁאֵז
יְהִיָּה שְׁלָמוֹת הַגְּלוּי דְּפִנְיָמִיּוֹת
הַתּוֹרָה וְכָל עֲנֵינֵי הַתּוֹרָה שְׂכַעַת הֵם
נִסְתָּרִים וְנִעְלָמִים, יְהִי בְּגִלּוֹי (לְאַחֲרֵי
הַקְּדָמַת אֲרִיכוֹת הַגְּלוּת
הָאֲחֵרוֹן שֶׁהוּא אֲרוֹךְ בְּמִיּוּחַד וְלִכֵּן
מֵהוּוֹה הַכֵּנָה רֹאשִׁי לְגִלּוֹי גָּדוֹל וְנִעְלָה
בְּמִיּוּחַד, כַּמְבָּאֵר בְּלִקּוּטֵי
תּוֹרָה²¹ שְׁכָדִי לְקַבֵּל תּוֹרָה
הַנִּגְלִית בְּמִתְּנֵי-תּוֹרָה, הִיָּה דִּי
בְּהִעָלֵם וְגִלּוֹת כַּמֶּשֶׁךְ רַד"ו
שָׁנָה, וְהַהֲעָלֵם וְהַגְּלוּת פִּעְלוֹ זִיכּוֹךְ
וְכִידוּר שְׁהִי הַכֵּנָה וְהַקְדָּמָה לְגִלּוֹי שֶׁל
מִתֵּן תּוֹרָה וְכַעַת אֲרִיכוֹת הַגְּלוּת
- הַפֶּסַח, וְכִיּוֹן שֶׁקָּבְעוּ גַם זֶה לְזָכְרוֹן לְדוֹרוֹת (לא)
פַּעֲשִׁירִי לַחֲדָשׁ, כְּדָרְךָ שֶׁנִּקְבְּעוּ כָּל הַמוֹעֲדִים,
אֲלָא (בְּשַׁבָּת דְּיָקָא, כַּמְבָּאֵר הַטַּעַם בְּגִלְגָּלָה דִּ-
תּוֹרָה¹¹, הֲרִי מוֹכֵן גַּם בְּפִנְיָמִיּוֹת הָעֲנָנִים,
שֶׁהָעֲנָן דְּמִשְׁכּוֹ וְיָחִיו לָכֶם גּוֹי כְּפִי שְׂחוּזָר
וְנִעְזָר מִתְעוֹרָר¹² הוּא בְּשַׁבָּת שֶׁלִּפְנֵי הַפֶּסַח, כִּי
חַג הַפֶּסַח הוּא רֹאשׁ הַשָּׁנָה לְרִגְלִים¹³, וְעֲנָנָן
הָרְגִלִּים הוּא מוֹעֲדִים לְשִׁמְחָה¹⁴, וְהֲרִי שְׂמֵחָה
קְשׁוּרָה עִם יִי, אֵין שְׂמֵחָה אֲלָא בִּינְיָן¹⁵, וְכִפִּי
שְׁפוֹסֶק אֲדָמוֹר הַזֶּקֶן בִּשְׁוִלְחָנוֹ¹⁶ שֶׁעֲכָשׁוּ
שְׁאֵין בֵּית הַמִּקְדָּשׁ קָיָם, אֵין יוֹצֵאִים יְדֵי-חֻבָּת
שְׂמֵחָה אֲלָא בִּינְיָן (מֵה-שְׁאֵין-כֵּן אֵין שְׂמֵחָה אֲלָא
בְּכִשּׁוֹר¹⁵, שֶׁעֲנָנָן זֶה הוּא בַּעֲקָר בּוֹמֵן הַבֵּית,
בְּאֲכִילַת בִּשָּׁר שְׁלָמִים). וְלִהְיֵיר מִהֲנֶהֱגַת כְּבוֹד-
קְדוּשַׁת מוֹרֵי-וְחָמִי אֲדָמוֹר שְׁהִיָּה שׁוֹתָה
רְבִיעִית יִינִי כָּל סְעוּדָה שֶׁל יוֹם טוֹב, וְכֵן
בִּשְׁחֹל הַמוֹעֵד, שָׁגַם בּוֹ יֵשׁ הַחֵיּוֹב דְּשִׁמְחָה מִן
הַתּוֹרָה¹⁷ (וְכִמּוֹ שֶׁכָּתַב אֲדָמוֹר הַזֶּקֶן בַּהֲגָה¹⁸
שָׁגַם 'חֹל הַמוֹעֵד' קְרוֹי "מִקְרָא קָדֵשׁ" לְעֲנֵן
קְרָפְנוֹת). וְעֲנָנָן נוֹסֵף בַּחַג הַפֶּסַח, שֶׁמִּצְוָה מִדְּבָרִי
סוֹפְרִים לְשִׁתּוֹת בְּלִיל הַפֶּסַח אַרְבָּעָה כּוֹסוֹת שֶׁל
יִינִי¹⁹. וְיֵשׁ לְהוֹסִיף בְּשִׁכּוֹת דְּפִסּוּק הַנֶּ"ל לְחַג
הַפֶּסַח, דִּהְיָה חַג הַפֶּסַח שֶׁיֵּף גַּם לְגִאּוּלָה
הַעֲתִידָה, כִּידוּעַ²⁰ שֶׁבִּיצִיאַת מִצְרַיִם הִיָּתָה
פְּתִיחַת הַצִּנּוֹר גַּם בְּנוֹגֵעַ לְגִאּוּלָה הַעֲתִידָה.
וְמֵהָעֲנָנִים הַמֵּיּוֹחָדִים שֶׁבִּגְאֻלָּה הַעֲתִידָה, שְׁאֵז
יְהִיָּה שְׁלָמוֹת הַגְּלוּי דְּפִנְיָמִיּוֹת הַתּוֹרָה (לְאַחֲרֵי
הַקְּדָמַת אֲרִיכוֹת הַגְּלוּת הָאֲחֵרוֹן, כַּמְבָּאֵר
בְּלִקּוּטֵי תּוֹרָה²¹ שְׁכָדִי לְקַבֵּל תּוֹרָה הַנִּגְלִית
בְּמִתְּנֵי-תּוֹרָה, הִיָּה דִּי בְּהִעָלֵם וְגִלּוֹת כַּמֶּשֶׁךְ רַד"ו שָׁנָה, וְכַעַת אֲרִיכוֹת הַגְּלוּת

(11) שו"ע אדה"ז שם. (12) ראה רמ"ז בספר תיקון שובבים. הובא ונתבאר בספר לב דוד (להחיד"א) פכ"ט. ועוד. (13) ר"ה ד, א. (14) נוסח התפילה וקידוש דיו"ט. (15) פסחים קט, א. (16) או"ח סתקכ"ט ס"ו. (17) שו"ע אדה"ז שם ס"ו. וראה תורת מנחם - התועודיות חט"ו ע' 45. (18) על גליון השו"ע או"ח ר"ס רמב. (19) משנה פסחים צט, ב. רמב"ם הל' חמץ ומצה פ"ז ה"ז. טוש"ע ושו"ע אדה"ז או"ח סתע"ב ס"ב. (20) ראה סה"מ תש"ח ע' 164.

שיר השירים גו' כי טובים דודיך מיין

ז

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 היא לפי שלעתיד-לבא יתגלה פנימיות וטעמי התורה ולשם
 - 2 כך יש צורך בהכנה ובזיכרון ארוכים וממושכים יותר).
 - 3 וענין זה של התגלות פנימיות התורה לעתיד לבוא קשור עם יין
 - 4 (כלשון הכתוב המובא בתחילת המאמר "דדיך מיין"), פידוע²¹
 - 5 בתורת החסידות שניין רומז
 - 6 לפנימיות התורה, שהיא תורתו
 - 7 של משיח שיגלה את חלקי התורה
 - 8 שבזמן הזה הם עדיין נסתרים ונעלמים.
 - 9 וזהו הטעם הפנימי לכך שהכתוב
 - 10 "דדיך מיין" בא בהמשך
 - 11 למה שכתוב לפני-זה בתחילת
 - 12 הפסוק "ישקני מנשקות
 - 13 פיהו", כדפירש כפי שפירש
 - 14 רש"י דקאי שהכתוב מדבר על
 - 15 גלוי סוד טעמיה ומסתר
 - 16 צפונותיה של התורה לעתיד-
 - 17 לבא, שזהו ענין "טעמי
 - 18 תורה שלא נתגלו" עדיין
 - 19 להיותם למעלה מהבנה
 - 20 והשגה של השכל האנושי המוגבל
 - 21 (פמבאר ב'אגרת הקדש'²²
 - 22 שבספר התניא, שם נאמר: "טעמי
 - 23 מצוות לא נתגלו והם למעלה מהשכל
 - 24 וההבנה. וגם באיזהו מקומן שנתגלה
 - 25 ונתפרש איזה טעם המובן לנו לכאורה,
 - 26 אין זה הטעם המובן לנו לבדו תכלית
 - 27 הטעם וגבולו אלא בתוכו מלוכש
 - 28 פנימיות ותעלומות חכמה שלמעלה
 - 29 מהשכל וההבנה"), ויתגלו טעמי
 - 30 המצוות לעתיד-לבא, שזהו
 - 31 ענין היין העומק והפנימיות
 - 32 שבתורה עצמה.
 - 33 ג) ולהבין מעלת ענין
 - 34 השמחה (שזהו ענין היין
 - 35 כמבאר לעיל), דלכאורה, הרי
 - 36 ענין הפענוג בסדר המדריגות של
 - 37 הכוחות והפעולות של נפש האדם
 - 38 הוא נעלה יותר מענין השמחה כל כך
 - 39 את מעלת השמחה (הבאה על ידי היין).
 - 40 אף הענין הוא, שיש גם מעלה בשמחה לגבי עונג. דהנה,
 - 41 ענין השמחה הוא באופן של התרחבות והתפשטות²⁴
- בניגוד לעצבות המביאה להתכווצות של הכוחות והחושים של האדם, השמחה גורמת להתפשטות והתגלות שלהם שמוזה מההתרחבות וההתפשטות לכיוונים שונים בא נובע ענין ההתחלקות של הענין בכללותו לריבוי פרטים, והרי ענין ההתחלקות והסתעפות לפרטים קשור עם אחדות הפשוטה, פמבאר ב'תורת חיים' לאדמו"ר האמצעי פרשת נח²⁵ שריבוי ההתחלקות נעשה מצד אמתית הפשיטות דקא, ודוקא פשיטות אמיתית, מדריגה עליונה שלא מורכבת מפרטים רבים וחלוקים זה מזה היא זו שממנה נובעת ההתחלקות לפרטים רבים. ועל-דרך מעלת ספירת הבינה שענינה ההסתעפות וההתרחבות של הרעיון השכלי לגבי ספירת החכמה שענינה הנקודה הראשונית הכללית של הרעיון, שבספירת הבינה דוקא נעשה ענין ההתרחבות והתחלקות של הנקודה והרעיון הכללי לריבוי פרטים ודבר זה הוא מעלה ויתרון שהרי זו תוספת של הארה וגילוי, והינו לפי ששרש ספירת הבינה הוא למעלה מספירת החכמה²⁶ כלומר, אמנם בסדר המדריגות הן בספירות העליונות והן בכוחות הנפש, החכמה היא למעלה מהבינה ולכן ראשית ההתגלות היא נקודת החכמה ואחר כך באה הסתעפות הפרטים ב'בינה' אבל בשורשה בינה נעלית מחכמה ולכן גם כפי שהדברים באים לידי גילוי יש בבינה יתרון על חכמה. והרי ענין השמחה שכאמור מביא להתרחבות והתפשטות כוחות הנפש קשור עם 'בינה', שזהו ענין המשמעות הפנימית של הכתוב "אם הבנים המידות שמחה"²⁷. וגם יין המביא שמחה הוא בחינת בינה²⁸. וזהו ענין השמחה, בחינת בינה גם ענין ארבע כוסות היין ששותים בליל הסדר, פידוע²⁹ בקבלה וחסידות ששש מצות שבקצרת ליל

(21) ראה לקר"ת קרח נד, ד. דרושים ליוהכ"פ סט, ד. אמרי בינה שער הק"ש ספנ"ג ואילך (נב, ג ואילך). (22) סי"ט (קכח, א). (23) ראה סה"מ תרנ"ז ע' רס ואילך. (24) ראה גם סה"מ תש"ט ע' 131. (25) ע, ב ואילך. (26) ראה תו"א וארא נט, ב. (27) תהלים קיג, ט. (28) ראה תו"ח שמות קלה, ב. (29) פע"ח שער חמץ ומצה רפ"ב (ואילך). שער הכוונות ענין הפסח דרוש ו.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 הסדר הן כנגד ג' מוחין דאבא ('חכמה'), המוחין נחלקים לשלוש
2 בחינות חכמה, בינה ודעת. ושלוש המצות הם כנגד שלוש המוחין כפי שהם
3 בבחינת חכמה הנקראת 'אבא' כי היא הנקודה והמקור הראשוני של המוחין
4 וארבע כוסות הן כנגד ד' מוחין דאבא ('בינה') המוחין
5 נחלקים גם לארבע שהם חכמה בינה
6 ושתי בחינות בדעת (שורש מידת
7 החסד ושורש מידת הגבורה), וארבע
8 הכוסות הם כנגד ארבע המוחין כפי
9 שהם בבניה הנקראת 'אמא' כי בה
10 הנקודה הראשונית של החכמה
11 מסתעפת לפרטים.
12 וכן הוא גם בנוגע לגאולה
13 העתידה הקשורה עם חג
14 הפסח (פנוקר לעיל סעיף ב).
15 דהנה, אמרו חז"ל³⁰ בגמרא
16 שלעתידי לבא יאמרו ליצחק
17 דוקא "כי אתה אבינו"³¹ (וזה)
18 לשון הגמרא: "אמר רבי שמואל בר
19 נחמני אמר רבי יוחנן: מאי דכתיב 'כי
20 אתה אבינו, כי אברהם לא ידענו
21 וישראל לא יכירו אתה ה' אבינו
22 גואלנו מעולם שמך'. לעתיד לבא
23 יאמר לו הקדוש-ברוך-הוא לאברהם:
24 בניך חטאו לי. אמר לפניו: ריבונו של
25 עולם, ימחו על קדושת שמך. אמר:
26 אימר ליה ליעקב, דהוה ליה צער גידול
27 בנים, אפשר דבעי רחמי עליהו, אמר
28 ליה: בניך חטאו. אמר לפניו: ריבונו
29 של עולם, ימחו על קדושת שמך.
30 אמר: לא בסבי טעמא, ולא בדרדקי
31 עצה. אמר לו ליצחק: בניך חטאו לי.
32 אמר לפניו: ריבונו של עולם, 'בני ולא
33 בניך? בשעה שהקדימו לפניך נעשה
34 לנשמע קראת להם בני בכורי ישראל,
35 עכשיו בני ולא בניך?... פתחו ואמרו
36 'אתה אבינו...)', ויהי ענינו של
37 יצחק הוא מידת גבורה (ששורשה של מידת הגבורה מבחינת
38 הבינה³² כמבואר בקבלה וחסידות שהספירות העליונות נחלקות לשלושה
39 'קוים' כלליים. ימין – שבו הספירות חכמה, חסד, נצח. שמאל – שבו
40 הספירות בינה, גבורה, הוד. אמצע – שבו הספירות דעת, תפארת (סוד)
41 וההתחלקות נובעת מכך שכל דבר מוגדר בהגדרות המסוימות המיוחדות
42 לו ודבר הזה נפעל על-ידי מידת הגבורה שענינה הגבלה והגדרה, וכנ"ל
43 שריבוי ההתחלקות קשור עם אחדות הפשוטה דוקא. ואין
- פנוגר לעיל סעיף ב). דהנה, אמרו חז"ל³⁰
שלעתידי לבא יאמרו ליצחק
דוקא "כי אתה אבינו"³¹ (וזה)
לשון הגמרא: "אמר רבי שמואל בר
נחמני אמר רבי יוחנן: מאי דכתיב 'כי
אתה אבינו, כי אברהם לא ידענו
וישראל לא יכירו אתה ה' אבינו
גואלנו מעולם שמך'. לעתיד לבא
יאמר לו הקדוש-ברוך-הוא לאברהם:
בניך חטאו לי. אמר לפניו: ריבונו של
עולם, ימחו על קדושת שמך. אמר:
אימר ליה ליעקב, דהוה ליה צער גידול
בנים, אפשר דבעי רחמי עליהו, אמר
ליה: בניך חטאו. אמר לפניו: ריבונו
של עולם, ימחו על קדושת שמך.
אמר: לא בסבי טעמא, ולא בדרדקי
עצה. אמר לו ליצחק: בניך חטאו לי.
אמר לפניו: ריבונו של עולם, 'בני ולא
בניך? בשעה שהקדימו לפניך נעשה
לנשמע קראת להם בני בכורי ישראל,
עכשיו בני ולא בניך?... פתחו ואמרו
'אתה אבינו...)', ויהי ענינו של
יצחק הוא מידת גבורה (ששורשה של מידת הגבורה מבחינת
הבינה³² כמבואר בקבלה וחסידות שהספירות העליונות נחלקות לשלושה
'קוים' כלליים. ימין – שבו הספירות חכמה, חסד, נצח. שמאל – שבו
הספירות בינה, גבורה, הוד. אמצע – שבו הספירות דעת, תפארת (סוד)
וההתחלקות נובעת מכך שכל דבר מוגדר בהגדרות המסוימות המיוחדות
לו ודבר הזה נפעל על-ידי מידת הגבורה שענינה הגבלה והגדרה, וכנ"ל
שריבוי ההתחלקות קשור עם אחדות הפשוטה דוקא. ואין

(30) שבת פט, ב. (31) ישע"י סג, טז. (32) ראה זוהר ח"ב סד, א. ח"ג לט, ב. ובכ"מ. (33) זח"ג רנז, ב. טור או"ח סתי"ז. ועוד.

(34) וירא יח, ו. (35) ראה ירושלמי ברכות פ"א ה"ד. משנה סנהדרין פח, ב. ועוד.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 **שְׁבַכְתָּב** חמשת חומשי התורה ו**תוֹרָה** שְׁבַע־לֶפֶה שהיא הפירוש של
2 תורה שבכתב וההוספות שהוסיפו חכמים על דברי התורה. ו**הַחֲלוּק** ההבדל
3 **שְׁבִינִיָּהֶם**³⁶, **שֵׁתוֹרָה** שְׁבַכְתָּב **הִיא** בְּבַחֲנִית 'כָּלֵל' בה באו
4 מצוות התורה בצורה כללית מבלי לפרט את ההלכות הרבות של כל מצוה,
5 **בַּחֲנִית** הַחֲכָמָה שהיא תחילת
6 התגלות השכל כנקודה כללית אחת
7 ללא פרטים, ו**תוֹרָה** שְׁבַע־לֶפֶה
8 **הִיא** בְּבַחֲנִית 'פָּרֹט' ובה באו
9 פרטי ההלכות הרבות, **בַּחֲנִית**
10 **הַבִּינָה** שהיא התחלקות והסתעפות
11 הכלל והנקודה שבחכמה לפרטים
12 ופרטי פרטים, והיחס בין תורה שבכתב
13 (הכלל) לתורה שבעל־פה (הפרט) הוא
14 כן **שְׁכָל** פָּרֹטִי הַעֲנִינִים **דְּתוֹרָה**
15 **שְׁבַע־לֶפֶה** הבאים בה בצורה
16 מפורטת ומפורשת **כָּלִילִים**
17 **בְּהֶעָלֶם** בכללים האמורים **בְּתוֹרָה**
18 **שְׁבַכְתָּב**, ו**בָּאִים** מִהֶעָלֶם **אֶל**
19 **הַגְּלוּי** בְּתוֹרָה שְׁבַע־לֶפֶה.
20 ובתורה שְׁבַע־לֶפֶה גופא
21 עצמה, הִנֵּה מְדוּרָה לְדוּר נְתוּסָף
22 יוֹתֵר **בְּעֵנָן** הפירוש
23 וְהַתְּחַלְקוֹת, ודברים שבדורות
24 שעברו היו בתורה שבעל־פה עצמה רק
25 באופן כללי, בא לידי גילוי ופירוש
26 מפורש בדורות הבאים ו**כְּפִי**
27 **שִׁדְרָשׁוֹ** חֲזוֹ"ל³⁷ במדרש על
28 הפסוק³⁸ **שָׁשִׁים** הִמָּה מְלֻכּוֹת
29 **גו'**, **שָׁשִׁים** הִמָּה מְלֻכּוֹת -
30 **אֱלֹ** המַשְׁנִיּוֹת, **וּשְׁמוֹנִים**
31 **פִּילֻגְשִׁים** - **אֱלֹ** הַבְּרִיתוֹת,
32 **וְעֵלְמֹת** אֵין מִסְפָּר - **אֱלֹ**
33 **הַחֲלוּקֹת**, שֶׁהֵן מִמְּרוֹת
34 האמרות של הָאֱמוּנָאִים, וְהִנֵּנוּ,
35 שְׁבַכְתָּב **שֶׁהֵם** לְאַחֲרֵי
36 הַמִּשְׁנָה ונשנו בתקופה מאוחרת
37 יותר מאשר המשניות, יִשְׁנו עֵנָן
38 הָרִיבּוּי יוֹתֵר מֵאֲשֶׁר בְּמַשְׁנֵי
39 ולכן המשניות הם במספר שישים
40 (מסכתות) והברייתות הם במספר גדול
41 יותר, שמונים. **אֶלֹא** שֶׁגַם הָרִיבּוּי
42 **ד'שְׁמוֹנִים**, **עִם** הָיִיתוּ מִסְפָּר מַעוּלָה וגדול יותר מהמספר
- שישים, דבר שמורה על מעלתו, הִנֵּנוּ הוא גם המספר שמונים **בְּהַגְבֵּלָה**
עֲדִין, והוא לְפִי שֶׁגַם הַבְּרִיתוֹת שהיו בתקופה יותר מאוחרת
מהמשנה הִיוּ קְרוֹב לְזֵמַן הַמִּשְׁנָה, שְׁעַל זֶה אָמְרוּ חֲזוֹ"ל³⁹
בדרשתם על הפסוק האמור ברות, שבוטע נתן לה אוכל ותאכל ותשבע
וְתוֹתֵר⁴⁰ **בִּימֵי רַבִּי** (וזה לשון
הגמרא: "ותאכל בימי דוד ובימי
שלמה, ותשבע בימי חזקיה, ותוֹתֵר
בימי רבי, דאמר מר: אהורייה
(הממונה על הסוסים והפירות) דרבי
הוה עתיר (עשיר יותר) משובר מלכא),
הִנֵּנוּ, שְׁיִמֵּי רַבִּי רבי יהודה הנשיא
מסדר המשנה **הֵם** הַמִּשְׁנָה לְזֵמַן
הַבֵּית כּו' וכיון שהברייתות באו
בהמשך למשנה, הרי הם בריבוי מועט
לעומת המשנה ובהגבלה. **אֶף** עָקֵר
וּשְׁלֻמוֹת הָרִיבּוּי שְׁבַכְתָּב
הוא בְּזֵמַן שְׁלֹאֲחֲרֵי־זֶה,
בתקופות מאוחרות יותר מתקופת
המשנה והברייתות שֶׁזֶהוּ עֵנָן
"וְעֵלְמֹת אֵין מִסְפָּר" - **אֱלֹ**
הַחֲלוּקֹת, שֶׁהֵן מִמְּרוֹת
הָאֱמוּנָאִים, חֲכָמֵי הַגְּמָרָא,
שְׁהָרִיבּוּי של דבריהם בהלכות רבות
הוא בְּאֹפֶן שֶׁל כָּלִי גָבּוּל.
וְזֶהוּ גַם מֵה שְׁבַכְתָּב⁴¹ לגבי
הקדוש ברוך הוא לְתַבְנִיתוֹ אֵין
מִסְפָּר, לְתַבְנִיתוֹ דִּיקָא הפסוק
מדִּיק ואומר "לְתַבְנִיתוֹ" (שְׁהָרִי לֹא
נֶאֱמַר "לְחֻכְמָתוֹ" אֵין
מִסְפָּר), הִנֵּנוּ שֶׁעֵנָן הָרִיבּוּי
בְּאֹפֶן ד'אֵין מִסְפָּר" ריבוי כלי
גבול, הוא מִצַּד מַעְלַת הַבִּינָה
דִּיקָא שעניינה, כאמור, התחלקות
והסתעפות, וּבְכִידוּעַ שֶׁעֵנָן
הָרִיבּוּי וְהַתְּחַכְכָּה ללא גבול
נִמְשָׁף מִבְּחִינַת מְרַחֵב הָעֵצָמִי
המרחב המוחלט, לא רק יחסית
לדורות אחרות.
וְזֶהוּ הַשַּׁעַם לְהַמְבָּאֵר
ב'לְקוּטֵי תוֹרָה' פָּרֹשֶׁת
פְּקוּדֵי⁴² גוֹדֵל מַעְלַת דְּבָרֵי סוֹפְרִים' על
מבין הרוחני הפנימי שֶׁזֶהוּ עַל־דֶּרֶךְ
סוֹפְרִים' על דְּבָרֵי תוֹרָה',

(36) ראה תניא אגה"ק סכ"ט. תו"א שם נז, ד ואילך. ובכ"מ. (37) ראה שהש"ר פ"ו, ט (ב). לקו"ת שה"ש מ, ב. (38) שה"ש ו, ח. (39) שבת קיג, ב. (40) רות ב, יד. (41) תהלים קמז, ה. (42) ו, ד. וראה גם לקו"ת שה"ש ז, א. תו"א שמות נב, ג ואילך. המשך מצה זו תר"ם פ"מ ואילך.

שבת פרשת מצורע, שבת הגדול, ח' ניסן, ה'תשכ"ה

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 מעלת מצות לא-תעשה לגבי מצות-עשה (להלן, מעט מתוך
2 המבואר שם ב'לקוטי תורה' פרשת פקודי: "... כל הלא-תעשה ענינם גם כן
3 רק בחינת שלילת דבר המנגד ומסיתר אלקותו ית' ... שאינו עשיית דבר בקום
4 ועשה, רק להמנע מהדברים הנ"ל שהן המסתירים ומונעים הביטול לאין-סוף
5 ברוך-הוא כי הן בחינת יש ודבר נפרד
6 לגמרי היפך האין, לכן הם פוגמים
7 הביטול ומונעים הביטול מהנפש ... כל
8 מצות לא-תעשה הוא שלילת ומניעת
9 דבר המסתיר על אור אין-סוף ברוך-
10 הוא וקדושתו ... השגת המהות שנמשך
11 ע"י קיום מצוות-עשה הנה אור זה
12 הנמשך ומתגלה הוא רק כמו זיו
13 והארה לבד לגבי האור הנמשך
14 ומתגלה ע"י מצות לא-תעשה ... ומה
15 יובן גדול מעלות דברי סופרים שהן גם
16 כן סיגים וגדרים כעין מצות לא-
17 תעשה "...), אלא שפנה גופא
18 במצוות לא-תעשה עצמן יש גם
19 המעלה דמצות-עשה, כפי
20 שממשיך ומבאר.
21 והענין פנה, דהנה, ב'דברי
22 תורה' המצוות שהן מן התורה יש
23 חלוק הבדל בין מצות-עשה
24 למצות לא-תעשה, שעל-ידי
25 מצות-עשה שהן בקום
26 ועשה' קיומן הוא על ידי פעולה
27 של האדם ממשיכים מלמעלה
28 למטה ומביאים לידי גילוי בחינת
29 האורות המתלבשים בכלים,
30 שהם אורות המאירים במדידה
31 והגבלה שייכולים להתגלות
32 בבחינת פנימיות כיון שהם
33 מותאמים לפי היכולת של הכלי
34 לקלוט ולהכיל, בהשגה ממש,
35 מה-שאין-פן על-ידי זהירות
36 מעבירה על מצות לא-תעשה
37 ממשיכים אורות נעלים
38 יותר, אורות שלא לפי ערך
39 הכלים, וכיון שאורות אלה לא
40 מדודים ומותאמים לפי יכולת הכלים
41 לקלוט ולהכיל, הרי הם אורות נעלים יותר שאינם יכולים להתגלות
42 בפנימיות ולהיות נתפסים אצל האדם בבחינת השגה ממש
43 (השגת החיוב בה האדם מבין את מהות הדבר), כ"אם באופן
44 של השגת השלילה, בה האדם משיג את הדבר אבל בלי השגת
45 פנימית במהותו אלא רק בידעה ממה הוא מושלל ומה אינו שלכן
- קיומם של מצות לא-תעשה הוא באופן ד'שב ואל תעשה',
בדרך שלילה והימנעות מעשייה, כמו "כל חלב וכל דם לא
תאכלו"⁴³, וכיוצא בזה מצוות שקיומן הוא על ידי העדר עשייה.
אמנם, ב'דברי סופרים' מצוות ותקנות וסיגים מדברי חכמים 'ישנן
שתי המעלות גם יחד גם
המעלה שהאורות הנמשכים הם אורות
עליונים וגם המעלה שהאורות
נמשכים בפנימיות, כפי שממשיך
ומבאר.
דהנה, כללות הענין התוכן
הכללי ד'דברי סופרים' הוא
על-דרך גדרים וסיגים כו'
שחכמים הוסיפו על דברי התורה,
שזהו כעין מצות לא-תעשה,
ומפל-מקום הרי הם קיומם
בפעול בקום ועשה', שזהו
ענין שבע מצות דרבנן, כמו
גר חנוכה וכו', שהם באופן
של 'קום ועשה' (ובמאמר הנזכר,
ב'לקוטי תורה' פרשת פקודי, מבואר:
"... וגם ד' מצות דרבנן עם שהם בקום
ועשה מכל-מקום המכוון בהם להרחיק
הרע כנודע מענין נטילת ידים כו'").
וזוהי מעלת 'דברי סופרים'
(תורה שבעל-פה) על 'דברי
תורה' (תורה שבכתב), שגם
האורות הנעלים שלמעלה
מהכלים ואינם מדודים ומוגבלים
לפי ערך הכלים שאינם יכולים
לבא בפנימיות ובהשגה כ"א
אם בדרך השגת השלילה
בלבד, הנה על-ידי 'דברי
סופרים' נמשכים ובאים גם
הם אורות נעלים אלה שבדרך כלל
הם למעלה מהתלבשות בכלים,
בבחינת תפיסה בכלים. וטעם
הדבר שבמצוות מדרבנן האור
הנעלה נמשך בכלים הוא, לפי
ש'דברי סופרים' הם מבחינת
הבינה⁴⁴ שענינה התרחבות
והתחלקות לריבוי פריטים
שעל-ידי-הן לוקחים את
ה'מרחב העצמי' שהוא השורש והמקור של ההתרחבות וההתפשטות
אבל הוא עצמי ולא מדוד ומוגבל לפי הכלים באופן של תפיסה
בכלים כו' ולמרות המעלה וההפלאה של אורות אלה הם נמשכים
בפנימיות (כמו האורות שבאים במדידה והגבלה).

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 וכן הוא גם בנוגע לפנימיות התורה, בחינת היין שבתורה
 2 שגם בה יש את שתי המעלות האמורות, מצד אחד היא אור נעלה שלמעלה
 3 מהתלבשות ומצד שני היא באה בהבנה והשגה, כפי שממשיך ומבאר.
 4 דהנה, ידוע פתגם כבוד-קדושת אדמו"ר (מהורש"ב)
 5 נשמתו-עדן⁴⁵ (שאמר על עצמו)
 6 (אז מען זיצט בא זיף אין 1 וכן הוא גם בנוגע לפנימיות התורה, בחינת
 7 חדר און מען עפנט (לערנט) 2 היין שבתורה. דהנה, ידוע פתגם כבוד-
 8 דעם 'לקוטי תורה' פילט 3 קדושת אדמו"ר (מהורש"ב) נשמתו-עדן⁴⁵ אז
 9 (הערט, האט) מען עצמות 4 מען זיצט בא זיף אין חדר און מען עפנט
 10 אין-סוף כאשר יושבים בחדר 5 (לערנט) דעם 'לקוטי תורה' פילט (הערט,
 11 הפרטי ופוחחים (לומדים) את הלקוטי 6 האט) מען עצמות אין-סוף. ולכאורה אינו
 12 תורה, מרגישים (שומעים, ויש את) 7 מוכן, איף שיף ענגן של תפיסה בעצמות-אין-
 13 'עצמות אין סוף'. ולכאורה אינו 8 סוף שאינו בגדר השגה כלל. אף הענגן הוא,
 14 מוכן, איף שיף ענגן של 9 על-דרך שנתבאר לעיל במעלות 'דברי סופרים',
 15 תפיסה והשגה והרגשה בעצמות- 10 שגם הענינים שמצד-עצמם אינם יכולים לבא
 16 אין-סוף שאינו בגדר השגה 11 אלא בדרך שלילה, נמשכים על-ידי 'דברי
 17 כלל (כלומר, לא זו בלבד שאינו 12 סופרים' בבחינת תפיסה בכלים. וזהו גם
 18 מושג אלא הוא אפילו לא בגדר של 13 התודות דפנימיות התורה, בחינת היין שבתורה,
 19 הבנה והשגה).? 14 שעל-ידו לוקחים עצמות-אין-סוף בכלים.
 20 אף הענגן הוא, על-דרך 15 ויתרה מזה, שבפנימיות התורה הוא באופן
 21 שנתבאר לעיל במעלות 'דברי 16 נעלה יותר מאשר ב'דברי סופרים', כי מה
 22 סופרים', שגם הענינים 17 שנמשך בכלים על-ידי 'דברי סופרים' הוא
 23 שמצד-עצמם אינם יכולים 18 בענגן של מעשה, והינו, שהאור נמשך בעשיה
 24 לבא לירי גילוי ולהיות נתפסים 19 גשמית, אבל בהשגה לא נמשך האור. מה-
 25 בשכל האדם אלא בדרך שלילה 20 שאין-כן בפנימיות התורה כפי שבאה בהבנה
 26 כי ההשגה החיונית במהותם של 21 והשגה בתורת החסידות, נמשך 'מרחב העצמי'
 27 דברים אלה היא למעלה מיכולת האדם 22 דעצמות-אין-סוף בהבנה והשגה.
 28 להבין ולהשכיל, נמשכים על-ידי 23 (אמנם עדין צריך להבין השיכות דכל הנ"ל
 29 'דברי סופרים' בבחינת 24 לענגן השמחה, דלכאורה, כיון
 30 תפיסה בכלים ובהבנה והשגה 25 ששמחה היא באופן של התפשטות (פנזפר
 31 במהותם ובפנימיותם. וזהו גם 26 לעיל סעיף ג), הרי זה באופן שנגזשת מציאותו
 32 התודות המיוחדת דפנימיות 27 (כשם שההשגה באלקות שהיא סבת השמחה
 33 התורה, בחינת היין שבתורה, 28 היא באופן שתופס ומשיג בשכלו, וגם
 34 שעל-ידו לוקחים 'ותופסים' 29 התעוררות האהבה היא בבחינת יש ודבר מה, יש מי שאוהב), ולא באופן
 35 עצמות-אין-סוף שמצד עצמו 30 שמתבטל ממצאיותו לגמרי⁴⁶. אמנם, כדי שיהיה ענגן של תפיסה בבחינת
 36 הוא אכן למעלה מהבנה והשגה 31 האור האלקי שאינו לפי ערך הכלים כלל (שלכן אינו נמשך אלא בדרך
 37 בכלים. ויתרה מזה, 32 בפנימיות התורה הוא היין
 38 שבפנימיות התורה הוא היין 33 שבתורה באופן נעלה יותר
 39 מאשר ב'דברי סופרים', כי 40 מאשר ב'דברי סופרים', כי
 41 מה שנמשך בכלים ומתלבש 41 מה שנמשך בכלים ומתלבש
 42 בפנימיות על-ידי 'דברי 42 בפנימיות על-ידי 'דברי

(45) תורת מנחם - רשימת היומן ס"ע רכא. וש"נ. (46) ראה גם לקו"ת צו יא, ב. (47) פל"ט - בשיעורים היומיים שלמדו לאחרונה (הובא בלקו"ת פקודי שם, סע"ב).

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 השגת 'שליה כו'), צריך להיות ענין של בטול בתכלית
 2 דוקא, כמבאר בתניא⁴⁷ שאפילו נשמות הצדיקים עובדי
 3 ה' ברחילו ורחימו ביראה ובהבה הנמשכות מן הבינה ודעת
 4 דגדולת אין-סוף ברוך-הוא, רגשות של יראת ה' ואהבת ה'
 5 שמתעוררות בלב כתוצאה מהבנה
 6 עמוקה והתבוננות והתקשרות לעניני
 7 גדולת ה' שהמדור שלהם של
 8 נשמות גבוהות ונעלות אלו הוא
 9 בעולם הבריאה העולם שבו כבר
 10 יש נתינת מקום מסוימת למציאות
 11 ולישיות של הנבראים שהוא גן-
 12 עדן העליון, הנה בעולם
 13 האצילות שבו אין שום מציאות
 14 מלבד האלקות והכל בטל לאלקות
 15 לגמרי שהוא למעלה מהשכל
 16 וההשגה וההבנה לשכל
 17 נברא כו', לית מחשבתא
 18 דלהון תפיסא אין המחשבה
 19 שלהם (של הצדיקים שבעולם
 20 הבריאה, גן עדן העליון) תופסת שם
 21 כלל, והוא עולם האצילות מדור
 22 לצדיקים הגדולים שעבודתם
 23 היא למעלה מעלה הרבה יותר
 24 נעלית אפילו מבחינת דחילו
 25 ורחימו יראה ואהבה לאלקות
 26 הנמשכות מן הבינה ודעת
 27 בגדולתו יתברך, אלא
 28 עבודתם של צדיקים אלו בהיותם
 29 בעולם הזה היתה מבחינת
 30 מרפכה ממש לאין-סוף
 31 ברוך-הוא ביטול מוחלט כמו
 32 מרכבה שאין לה שום רצון משלה,
 33 והיא בטלה לחלוטין אל הרוכב
 34 המנהיג ומוביל אותה ליבטל אליו
 35 במציאות ביטול מוחלט עד כדי
 36 אבדן המציאות האישית העצמית כו'.
 37 ויתרה מזו, דהנה מבאר
 38 ב'לקוטי תורה' דפרשת
 39 השבוע⁴⁸ פרשת 'מצורע' בענין
 40 הנגעים שעליהם מדובר באריכות
 41 בפרשה זו שסבתם היא מחמת הסתלקות 'מוחין דאבא' בחינת
 42 החכמה אינה מאירה באדם, הינו, שיש רק בחינת 'מוחין דאמא'
 43 (בינה), שהוא ענין השמחה וההתלהבות שעל-ידי
- ההתבוננות וה'רצוא' התשוקה להעלות ולהתקרב לאלקות ולדבוק
 באלקות ולהכלל בה עד כלות הנפש כו', ללא הבטול של המציאות
 העצמית וה'שוב' החזרה למלוי השליחות למטה כנשמה בגוף (על-דרך
 האמור במרכבה העליונה שראה יחזקאל לגבי עבודת המלאכים הנקראים
 'חיות הקודש' – 'והחיות רצוא ושוב',
 משתוקקים לדבוק באלקות ולהכלל
 בקדוש ברוך הוא, 'רצוא' – ולמעשה
 לא מתבטלים וממשיכים למלא את
 שליחותם – 'שוב') ש'מצד מוחין
 דאבא' בחינת החכמה שממנה נובע
 הביטול, ש'לזה כדי שיהיה ביטול
 שמביא את תנועת ה'שוב' צריכה
 להיות ההמשכה וההתגלות של
 האור האלוני מלמעלה בבחינת
 פלים ואותיות המילים המכילות
 את האור והתוכן תורה שבכתב
 ותורה שבעל-פה, בחינת
 לאה החכמה, תורה שבכתב ורחל
 בחינת הבינה, תורה שבעל-פה ומצד
 הסתלקות 'מוחין דאבא'
 כאשר החכמה אינה מאירה נסתעף
 שאין נבנים פרוצופי לאה
 ורחל ה'דמות' וה'מערכת' של
 החכמה והבינה לא 'בנייה' ולא מכילה
 את כל מה שהיא צריכה להכיל כי חסר
 בה הארה והשפעה, ויוצאים
 תמורתם במקום האורות החיוביות
 של הנפש המאירות בגוף יוצאים
 הנגעים, שאת ספחת ובהרת
 כו' (וכמבאר שם, ב'לקוטי
 תורה' ש'מצורע הוא ענין
 מוציא שם רע⁴⁹, שהוא שם
 רע' היפך בחינת שם טוב,
 שהוא שם טוב' ענין התורה,
 תורה שבכתב ותורה שבעל-
 פה, כי כל התורה כולה היא
 שמוותיו של הקדוש-ברוך-
 הוא⁵⁰ וכאשר אורות המוחין
 שבנשמה מאירים כדביע אין נגעים).
 והינו, שמהשמחה וההתלהבות
 כו' יוכל להסתעף

(48) מצורע כד, ג ואילך. סהמ"צ להצ"צ מצות טומאת מצורע (דרמ"צ ק, ב ואילך). וראה גם אוה"ת פרשתנו (כרך ג) ע' תתכג. (49) ערכין טו, ב. ועוד. (50) ראה זח"ב פז, א. רמב"ן בהקדמתו לפירושו עה"ת. יונת אלם פכ"ט. ועוד.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

הגלות, קרוב לגאולה **שְׁעִבּוּדְתָם** של בני ישראל בתקופה זו שבה יש
 העלמות והסתרים רבים מאד **היא באופן של מְסִירוֹת-נֶפֶשׁ כו'**
 ולגביהם היה משה רבינו בענוה וביטול, ובנוסף להסבר זה, הטעם לענוה
 וביטול של משה רבינו הוא, **לְפִי שִׁדְעָ שָׁזָהוּ** כל המעלות הגדולות
 והנפלאות שלו **מִה שֶׁנָּתַן לוֹ**
מִלְמַעְלָה, וְאֵלּוֹ הָיוּ נוֹתָנִים
מִלְמַעְלָה כחות נעלים ומופלאים
אֵלּוֹ לְאָדָם אַחֵר, הִיָּה גַם-כֵּן
בַּמְדְּרָגָה זו, וְאֶפְשָׁר יִתְּכֵן
שֶׁהִיָּה מְגַלָּה אֶת הַכחות עוֹד
יֹתֵר כו' ולכן היה משה רבינו ענו
 ושפל בעיני עצמו. **וְעַל-יָדֵי**
הַתְּבוֹנָנוֹת זו (שהכחות ניתנו לו
 מלמעלה, ואילו היו ניתנים לאחר יתכן
 שהיה מגלה את הכחות יותר) **יֻכַּל**
כָּל אֶחָד לְהִיּוֹת "עֵנּוּ מִכָּל
הָאָדָם", אֲפִילוֹ מִנְּכָרִי (כְּפִי
שְׁמוּסִיף אֲדָמוֹ"ר הִזְקֵן בְּסִפֵּר
הַמֵּאֲמָרִים תַּקס"ב⁵⁵ שְׁנִדְפֵס
לְאַחֲרוֹנָה⁵⁶), ועל ידי שיתבונן כִּי
כָּל אֲמוּנָתוֹ בַּה' אֶחָד אֵינּוּ
מִצַּד עֲצָמוֹ כָּלָל, אֲלֵא רַק
מִצַּד הִירוּשָׁה מְאֻבְּרָה כו'
 ולכן אין לו להתגאות גם בעצם
 העובדה שהוא מאמין בה'.
וַיֵּשׁ לְבָאֵר הַחֲדוּשׁ בְּעֵנֵן
הָעֲנָנָה "מִכָּל הָאָדָם"⁵⁷,
אֲפִילוֹ מִנְּכָרִי, דִּהְיָה מְצִיאֹתוֹ
שֶׁל הַנְּכָרִי שֶׁהוּא בְּצִיּוֹר אָדָם
 ונראה בחיצוניות כמו יהודי **אֵינּוּ**
אֲלֵא כְּדִי שְׂיוֹכֵל לְהִיּוֹת עֵנֵן
הַבְּחִירָה⁵⁸, "וּבְחִרְתָּ
בְּחַיִּים"⁵⁹, כִּי אִם הַדְּבָרִים שֶׁל
הִפֵּךְ הַקְדוּשָׁה לֹא הָיוּ נִרְאִים דּוּמִים
לְדְּבָרִים שֶׁל הַקְדוּשָׁה בּוֹדָאֵי הַשְּׁבָחָרָה
הִתְהַבְּטוּ וּבְחַיִּים בַּהֲעֵדֵר אֲפִשּׁוֹת
אַחֶרֶת וְאִם כֵּן אֵין זֶה בְּחִירָה אֲלֵא הַכֹּחַ
אֲבָל מִצַּד עֲצָמוֹ הַנְּכָרִי הוּא

1 בבניה יש התפשטות והתרחבות של המציאות, ולא ביטול כמו בהארת
 2 החכמה, כמבואר לעיל). **וְאֵיךְ יִתָּאִים זֶה עִם הַמְּבָאֵר לְעִיל גּוּדֵל**
 3 **מַעְלַת הַשְּׁמִימָה מִצַּד שְׂיוֹכְתָהָ עִם בְּחִינַת הַבִּינָה, שְׁעַל-יָדָהּ**
 4 **מְגִיעִים בְּכַחֲנִת 'מִרְחֹב הָעֲצָמִי' עֵינֵן הַהִתְרַחֲבוּת דְּעֲצָמוֹת-אֵין-**
 5 **סוֹף כו'** והיו לכאורה יש מעלה
 6 גדולה יותר דווקא בביטול ולא
 7 בהתפשטות?
 8 **וַיֻּכַּן עַל-פִּי הַבְּאֹר תִּתּוֹר**
 9 החסידות **בְּמֵה שְׁכָתוֹב⁵¹ וַיִּסְפּוּ**
 10 **עֲנוּיִם בְּהִי' שְׁמִימָה, דְּצִרִיף**
 11 **לְהִבִּין הַשְּׂיוֹכְתָה דְּשְׁמִימָה**
 12 **לְעֵנּוּהָ, דְּלִכְאוּרָה הֵם קוּיִם**
 13 **הַפְּכִיִּים** שהרי שמחה היא התרחבות
 14 והתפשטות של המציאות האישית,
 15 ואילו ענוה היא ביטול והקטנה של
 16 המציאות האישית, ולמה אם כן הפסוק
 17 אומר שהענוים יוסיפו שמחה?
 18 **אֵךְ הָעֵנֵן הוּא⁵², שְׁעֵנֵן**
 19 **הָעֲנָנָה אֵינּוּ הַשְּׁפָלוֹת מִצַּד**
 20 **פְּחִיתוּתוֹ עֲרֹכוֹ הַנּוֹחַת שְׂאֵינּוּ**
 21 **מוֹצֵא טוֹב בְּנֶפֶשׁוֹ כו'** ולכן הוא
 22 ענו ולא מתגאה כי אין לו במה
 23 להתגאות, **כִּי-אִם שְׂיֵשׁ לוֹ**
 24 **מַעְלוֹת וַיֹּדַע אוֹתָן הוּא מוֹדַע**
 25 למעלות שלו ולטוב שבו, **אֲלֵא**
 26 **שְׂאֵינּוּ מְרִגִּישׁ וּמַחְשִׁיב אֶת**
 27 **עֲצָמוֹ בְּגִלָּל מַעְלוֹתָיו וּלְמִדּוֹת**
 28 **מַעְלוֹתָיו הוּא בְּבִטּוֹל וְעֵנּוּהָ, וְעַל-**
 29 **דְּרָף מֵה שְׁכָתוֹב⁵³ וְהָאִישׁ**
 30 **מִשָּׁה עֵנּוּ מֵאֵד מִכָּל הָאָדָם**
 31 **גו', וְהִינּוּ, שֶׁהֵגֵם שִׁדְעָ מִשָּׁה**
 32 **רְבִינוֹ גּוּדֵל מַעְלָתוֹ מִכָּל אָדָם**
 33 **וְהִיָּה מוֹדַע לִכֵּן שִׁישׁ לוֹ מַעְלוֹת**
 34 **וַיִּתְּנוֹת לְגַבִּי כּוֹלֵם, מִכָּל-מְקוֹם**
 35 **הִיָּה מִשָּׁה רְבִינוֹ "עֵנּוּ מִכָּל**
 36 **הָאָדָם", וְטַעַם הַדְּבָר (נוֹסֵף**
 37 **עַל הַמְּבָאֵר בְּמְקוֹם אַחֶר⁵⁴**
 38 **בְּחִסְדוֹת שְׁעֵקֶר הָעֲנָנָה שֶׁל מִשָּׁה**
 39 **רְבִינוֹ הִיָּתָה לְגַבִּי דְּרָא**
 40 **דְּעֵקֶבְתָּא דְּמִשְׁחָא, בִּיחַס לְדוֹר**
 41 **שֶׁל עֲקֻבוֹת הַמִּשְׁחָה, הַדּוֹר שֶׁבְּסוֹף**

(51) ישע"י (כט, יט. 52) ראה ד"ה ויספו ענוים בה' שמחה תקס"ב (מאמרי אדמו"ר הזקן תקס"ב ח"א ע' נא ואילך). מאמרי אדמו"ר האמצעי נ"ך ע' כז ואילך. סה"מ עטר"ת ע' צא ואילך. (53) בהעלותך יב, ג. (54) ראה סה"מ עטר"ת ע' תסד. תרפ"ט ס"ע 215. וש"נ. (55) שבהערה 52. וכ"ה במאמרי אדמו"ר האמצעי שם. (56) בכ"ף מנחם-אב תשכ"ד (המו"ל). (57) ראה תוד"ה ואין - יבמות סא, א. (58) ראה סה"מ תרנ"ו ס"ע שיט. (59) נצבים ל, יט.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 מְצִיאוֹת שֶׁל הָעֶדֶר, בְּבַחֲנֵת "דִּין לֹא הִנֵּן לִיָּה" 60, כְּדַבְּרִי
 2 הַמְדַּרְשׁ שְׁקוֹדֵם שְׂבָרָה הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא אֶת הָעוֹלָם הַזֶּה הִיא בּוֹנָה עוֹלָמוֹת
 3 וּמַחֲרִיבֵן וְאוֹמֵר עֲלֵיהֶם, אֲלוֹ לֹא טוֹבִים וְנֹאֲוִתִים לִי, וְכֵן הַנִּכְרִי הוּא מְצִיאוֹת
 4 שְׂאִינָה רְצוּיָה לְקָדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, וְאִם כֵּן, שִׁמְצִיאוֹת הַנִּכְרִי קִיַּמְתָּ רַק לְצוּרֶךָ
 5 הַבְּחִירָה, וּמִצַּד עֲצָמוֹ אֵין לוֹ מְצִיאוֹת
 6 אֲמִיתִית, אֵיךְ שִׁיךְ יִתְכַּן שִׁיְהִיָּה 1
 7 עֲנִין שֶׁל עֲנָה אֲמִיתִית, עַל-פִּי 2
 8 'תּוֹרַת אֲמִת', בִּיחֹס לְנִכְרִי 3
 9 שִׁמְצִיאוֹתוֹ אֵינָה מְצִיאוֹת 4
 10 אֲמִיתִית, וְאֶף-עַל-פִּי-כֵן, 5
 11 לְמִרוֹת שִׁמְצִיאוֹת הַנִּכְרִי אֵינָה אֲמִיתִית 6
 12 יִתְבּוֹנֵן אִישׁ הַיִּשְׂרָאֵלִי הַיְּהוּדִי 7
 13 בְּמְצִיאוֹתוֹ שֶׁל הַנִּכְרִי כִּפִּי 8
 14 שֶׁהִיא בְּהַשְׁוָאָה לְמְצִיאוֹת 9
 15 שְׁלוֹ, וּמִזֶּה יִתְעוֹרֵר בְּרָגֶשׁ שֶׁל 10
 16 עֲנָה. ? 11
 17 אֵף נִקְוֶה הָעֲנִין בְּזֶה, לְבָאֵר 12
 18 אֵיךְ אֲפֹשֶׁר לְבֹאֵר לִידֵי עֲנָה אֲפִילוֹ 13
 19 בִּיחֹס לְנִכְרִי וְהִרִי הַנִּכְרִי אֵינּוּ מְצִיאוֹת 14
 20 אֲמִיתִית שֶׁזֶּהוּ מִצַּד הַהִתְבּוֹנְנוֹת 15
 21 בְּשִׂרְשׁ הָעֲנִינִים לְמַעַלָּה כּו', 16
 22 כְּמִבְאָר 61 בְּחִסְדוֹת הָעֲנִין נִחַשׁ 17
 23 הַנִּחָשֶׁת שֶׁכֹּאשֶׁר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הִבִּיטוּ 18
 24 בּוֹ אוֹיֵשׁ נִשְׁאָר בְּחַיִּים מְבִיפָה, וְאִמְרוּ 19
 25 זֶה עַל חֲכָמֵינוּ ז"ל "וְכִי נִחַשׁ מִמֵּית אוֹ 20
 26 נִחַשׁ מִחַיָּה, אֲלֹא בּוֹמֵן שִׁיִּשְׂרָאֵל 21
 27 מִסְתַּכֵּלִין כְּלָפִי מַעַלָּה וּמִשְׁעַבְדִּים אֶת 22
 28 לִיבֵם לְאֲבִיהֶם שִׁבְשֻׁמִּים", אוֹיֵשׁ הֵם 23
 29 זֹכִים לְחַיּוֹת, וּמִבְּאֹר עַל כֵּךְ בְּחִסְדוֹת 24
 30 שֶׁעַל-יְדֵי-זֶה הִיוּ יִשְׂרָאֵל 25
 31 מִסְתַּכֵּלִין כְּלָפִי מַעַלָּה כּו', 62, 26
 32 שֶׁזֶּהוּ עֲנִין הַהִתְבּוֹנְנוֹת 27
 33 בְּשִׂרְשׁוֹ שֶׁל הַנִּחַשׁ (וְכֵן שֶׁל כָּל 28
 34 נִכְרִי) לְמַעַלָּה, הִנֵּנוּ שָׁגַם 29
 35 מְצִיאוֹת הָרַע לְמַטָּה דְּבָרִים 30
 36 שֶׁכִּפִּי שֶׁנִּבְרָאוּ לְמַטָּה הֵם מְצִיאוֹת שֶׁל 31
 37 רַע, הִנֵּנוּ בְּשִׂרְשׁוֹ לְמַעַלָּה - 32
 38 הוּא טוֹב כּו' כִּי כָל מְצִיאוֹת בָּאָה 33
 39 מִהַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-בְּעֲצָמוֹ (אֲלֹא שְׂבִירָיו 34
 40 צִמְצוּמִים וְהַעֲלָמוֹת יִכְלָה לְהִיּוֹת 35
 41 מְצִיאוֹת שֶׁל רַע). וּמִצַּד זֶה מִהִבְטָא אֶת שְׂוֹשׁ הַדְּבָרִים שֶׁלֹּא כִּפִּי שְׂוֹאָה 36
 42 לְמַעַלָּה יִכְלָה לְהִיּוֹת גַּם הַהִתְבּוֹנְנוֹת בְּמְצִיאוֹתוֹ שֶׁל הַנִּכְרִי, 37
 43 הִנֵּנוּ בְּשִׂרְשׁוֹ לְמַעַלָּה כּו', שִׁמְשֵׁם נִשְׁתַּלְשְׁלָה מְצִיאוֹתוֹ 38
- לְמַטָּה בְּאוֹפֵן כּוֹחַ שְׂאִינָה אֵין לוֹ מְצִיאוֹת אֲמִיתִית וְהוּא 'בְּצִיּוֹר אֲדָם' רַק 44
 לְצוּרֶךָ הַבְּחִירָה, אֲבָל מִשְׁוֹרְשׁוֹ לְמַעַלָּה נִשְׁתַּלְשְׁלָה מְצִיאוֹתוֹ לְמַטָּה כְּמְצִיאוֹת 45
 בְּעֵלְת עֵרֶךְ לְהִיּוֹת מְצִיאוֹת אֲמִיתִית וְחִשּׁוּבָה שֶׁעַל-יְדֵי יִתְוֹסֵף 46
 בְּעִבּוּדָתוֹ שֶׁל אִישׁ הַיִּשְׂרָאֵלִי שִׁיְהִיָּה עֲנֵנוּ אֲפִילוֹ בִּיחֹס אֲלֵינוּ 47
 זֶה עֲצָמוֹ עוֹשֶׂה אֶת מְצִיאוֹתוֹ שֶׁל 48
 הַנִּכְרִי מְצִיאוֹת חֲשׁוּבָה. 49
 וְלֵאחֶר שֶׁנִּתְבָּאֵר (כְּמִאֲמַר הַמוֹסָגֵר) עֲנִין 50
 הָעֲנָה אֲפִילוֹ כְּלָפִי הַגּוֹי, חֲזוֹר לְעִנֵּן 51
 הַקּוֹדֵם, לְבָאֵר אֵיךְ עֲנָה שְׂוֹיָה בִּיטוּל 52
 הַמְצִיאוֹת קְשׁוּרָה עִם שִׁמְחָה שְׂוֹיָה 53
 הַתְּרַחֲבוֹת וְהַתְּפִשּׁוֹת הַמְצִיאוֹת, כִּפִּי 54
 שִׁמְשֵׁם. 55
 וְהִנֵּנוּ, כְּלָלוֹת עֲנִין הַתּוֹכֵן הַכְּלָלִי 56
 שֶׁל הָעֲנָה קְשׁוּרָה עִם עֲנִין 57
 הַשְׂמִיחָה, כִּי 52 מִצַּד הָעֶדֶר 58
 הָרָגֶשֶׁת עֲצָמוֹ כֹּאשֶׁר אֵין לְאֲדָם 59
 תְּחוּשֶׁת יִשׁוּת עֲצָמִית שֶׁאֵינָה 60
 מְחַשֵּׁב אֶת עֲצָמוֹ, כְּתוּבָה 61
 מִהַעֲנָה, הִרִי יוֹדֵעַ שֶׁלֹּא מְגִיעַ 62
 לוֹ כְּלֹם, וְכָל מָה שְׂנוֹתָנִים 63
 לוֹ - מִסְתַּפֵּק בְּזֶה וְשִׁמְחָה בְּזֶה 64
 מְאֹד כּו' וְכֵן כָּל שֶׁהָאֲדָם יוֹתֵר 65
 עֲנִין, הוּא יוֹתֵר שִׁמְחָה. וּמִזֶּה מוֹבֵן 66
 שֶׁאֲמִיתִית הָעֲנִין דְּשִׁמְחָה 67
 אֲלֵקִיתָ שֶׁהָאֲדָם שִׁמְחָה בְּאֲלֻקֵּי הָיָה 68
 שִׁמְחָה פְּשׁוּטָה (לֹא מוֹרִכְכָּה 69
 מִסִּבּוֹת שְׂנוֹתָנִים) עַל אֲלֵקוֹת, בְּלִי 70
 שׂוֹם הָרָגֶשׁ עֲצָמוֹ, וְהִנֵּנוּ 71
 שֶׁהַשְׂמִיחָה הִיא בְּאוֹפֵן שֶׁל 72
 בִּטּוּל עֲצָמוֹתוֹ, בִּיטוּל הַמְצִיאוֹת 73
 הָאִישִׁית הַעֲצָמִית, שֶׁשִּׁמְחָתוֹ אֵינָה 74
 מְחַמֵּת טוֹב עִבּוּדָתוֹ כּו' אֵין זֶה 75
 שִׁמְחָה בְּה' בְּגִלָּל שֶׁעִבּוּדָתוֹ ה' שֶׁל 76
 הָאֲדָם הִיא טוֹבָה וּמְשׁוּבָחָה, אֲלֹא 77
 רַק מִצַּד אֲלֵקוֹת עֲצָמוֹ לֵאמֹר כָּל 78
 תְּעוּבָתוֹ שֶׁל תְּחוּשָׁה שֶׁקְשׁוּרָה בְּאֲדָם 79
 עֲצָמוֹ, וְיִתְרָה מְזִיָּה, לֹא זֶה בְּלִבֵּד 80
 שֶׁהָאֲדָם שִׁמְחָה בְּאֲלֵקוֹת אֲלֹא 81
 שֶׁבְּאֲלֵקוֹת עֲצָמוֹ תִּהְיֶה 82
 הַשְׂמִיחָה לְמַעַלָּה כְּבִיכּוֹל 83
 מִהִבְטָאֵל שֶׁל הָאֲדָם לְגַבִּי עֲצָמוֹתוֹ יִתְבָּרֵךְ, וְעַל-יְדֵי-זֶה נִתְוֹסֵף 84
 כְּבִיכּוֹל בְּשֵׁם הָרַע, שֶׁזֶּהוּ הַפִּירוּשׁ בְּמָה שֶׁכְּתוּב "וְיִסְפּוּ 85
 עֲנִינִים בְּהוֹי" שִׁמְחָה" 63 הַעֲנִינִים מְסִיפִים שִׁמְחָה בְּהוֹי, כְּבִיכּוֹל. 86

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 ויבעומק יותר, שעל-ידי ענין העננה בתכלית הבטול, נעשה
2 אצלו אצל האדם ענין השמחה שהיא באופן של הרחבה
3 והתפשטות כו', כיון שאין זה ההרחבה וההתפשטות
4 דהמציאות שלו ואין כאן כל ביטוי למציאות האישית, שהרי אינו
5 מציאות לעצמו כלל, אלא
6 כל מציאותו היא המציאות
7 דלמעלה והוא בטל לאלקות
8 בביטול מוחלט.
9 (ו) ויש לקשר זה עם מזמור
10 ס"ד בתהלים⁶⁴ הפרק המתאים
11 למספר שנותיו של הרבי החל מיום
12 הולדתו, י"א, ניסן בשנה זו, תשכ"ה
13 (בהתאם למנהג לומר בכל יום את
14 הפרק המתאים למספר השנים, ולמשל
15 מי שמלאו לו י"א שנים אומר פרק
16 י"ד) שפיומו וחזרתו של פרק זה
17 הוא בפסוק ישמח צדיק בהו',
18 גו'⁶⁵, הינו, שהשמחה היא
19 בהו', שמחה פשוטה על
20 אלקות, ללא הרגש עצמו ללא
21 תחושת ישות עצמית מצד האדם,
22 להיותו בתכלית הבטול,
23 והביטול נובע מהכרה אמיתית ועמוקה
24 בכך שאין מציאות אחרת
25 כלל, כפי-אם המציאות דהו'
26 בלבד, ומצד זה בגלל הביטול
27 המוחלט נעשה אצלו ענין
28 השמחה באופן של
29 התרחבות והתפשטות, כיון
30 שזוהי השמחה בהו' וזו
31 התרחבות והתפשטות שאינה סתירה
32 לביטול, כי כל ההתפשטות נובעת אך
33 ורק מהשמחה בהו' ומתוך תכלית
34 הביטול.
35 ויש להוסיף בזה, דהנה
36 ב'מדרש תהלים'⁶⁶ דרשו
37 מזמור זה פרק ס"ד בתהלים על
38 דניאל שהשליכו דריוש לגוב
39 האריות, שהודיע הקדוש-
40 ברוך-הוא לדוד מה עושין
41 לדניאל⁶⁷, ועליו על דניאל
42 התפלל דוד במזמור זה.
- ומבאר ב'מדרש תהלים' בפירוט, שבאשר השירים דברו אל
המלך בערמה ופעלו עליו לגזור גזרה שבמשך שלושים
יום לא יתפלל שום אדם תפלתו לפני שום אלקה חוץ
ממנו, ועשה המלך כן וגזר את הגזירה הזו, הנה דניאל היה
מתפלל (על לביתיה וכיון
פתיחן ליה בעליתיה נגד
ירושלם, וזמנין תלתא ביומא
הוא גו' ומצלא⁶⁸ נכנס לביתו
וכיון את הפתחים בעליה כנגד
ירושלים ושלוש פעמים ביום היה
מתפלל) ואומר שמע אלקים
קולי בשחי⁶⁹, וכשהיו
השירים מבקשים מחפשים את
דניאל מצאו אותו עומד
ומתפלל כו', אמר דניאל לפניו
לפני הקדוש ברוך הוא: רבוננו של
עולם, הרי הרגישו, תסתייגני
מסוד מרעים מרגשת פועלי
און⁷⁰. וממשיך ב'מדרש
תהלים', כיון שאמרו הלשני
עליו על דניאל (למלך), אמר
להם דניאל לשרים אין אתם
נאמנין כו', כיון שהגיע
המנחה התחיל להתפלל,
אמר: האם בשביל אלו
הרשעים איני מתפלל
(בתמיהה) וכו' ועמד והתפלל
כדרכו ויש לומר בדייק של
הפרטים בסיפור המדרש: כיון
שהגיע המנחה, תפלה מנחה
דוקא, אף שהתפלל דניאל כל
ג' התפללות, מכל-מקום המאורע

(63) ראה לקו"ת נצבים מח, א. (64) הקאפיטל שמתחילים לאמרו ב"א ניסן השתא (ראה סה"מ י"א ניסן ח"א ע' 1). (65) פסוק יא. (66) הובא גם בפירש"י תהלים סד, ב. וראה גם יל"ש תהלים רמז תשפז. (67) ראה דניאל פרק ו. (68) דניאל שם, יא. (69) תהלים שם. (70) שם, ג.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 והגם היו דוקא בתפילת המנחה שָׁזְהוּ עַל-דֶּרֶךְ הַמִּבְאָר⁷¹ בחסידות
2 בַּפִּירוּשׁ המשמעות הפנימית של מִאֲמָר רַ"ז⁷² לְעוֹלָם יֵהָא אָדָם
3 זְהִיר בַּתְּפִלַּת הַמִּנְחָה, שְׁהָרִי אֲלֵיהוּ בַּהַר כְּרַמֵּל נַעֲמֵד מוֹל נִבְיָא
4 הַבַּעַל לֹא נַעֲנָה וַיִּרְדֵּה אֶשׁ מִן הַשָּׁמַיִם וַהֲפֹר נִשְׂרַף אֲלָא בַּתְּפִלַּת
5 הַמִּנְחָה, שָׁזְהוּ לְפִי שֶׁבַתְּפִלַּת
6 מִנְחָה מוֹדֵגֶשׁ בִּיטָר עֲנִין 1 שָׁזְהוּ עַל-דֶּרֶךְ הַמִּבְאָר⁷¹ בַּפִּירוּשׁ מִאֲמָר רַ"ז⁷²
7 הִצִּיאָהּ מִגְדְּרֵי הָעוֹלָם, 2 לְעוֹלָם יֵהָא אָדָם זְהִיר בַּתְּפִלַּת הַמִּנְחָה, שְׁהָרִי
8 כְּשֶׁמִּפְסִיק הָאָדָם בְּאִמְצַע הַיּוֹם 3 אֲלֵיהוּ לֹא נַעֲנָה אֲלָא בַּתְּפִלַּת הַמִּנְחָה, שָׁזְהוּ לְפִי
9 בְּאִמְצַע עֲסָקִיו וְכו', וְעוֹמֵד 4 שֶׁבַתְּפִלַּת מִנְחָה מוֹדֵגֶשׁ בִּיטָר עֲנִין הִצִּיאָהּ
10 לַהֲתַפְלֵל. אָמְרוּ לוֹ הַשֵּׁרִים 5 מִגְדְּרֵי הָעוֹלָם, כְּשֶׁמִּפְסִיק בְּאִמְצַע עֲסָקִיו וְכו'.
11 (לְמַלְךְ): הָרִי רֵאִיתָ בְּעֵינֶיךָ 6 אָמְרוּ לוֹ (לְמַלְךְ): הָרִי רֵאִיתָ בְּעֵינֶיךָ וְכו', וְלִכְן
12 וְכו' שְׁדִּנְיָאֵל אֵינוֹ מְקִיִּים אֶת הַגּוֹיָה 7 הַוּצָרָה הַמֶּלֶךְ לְצִוּוֹת לְהַשְׁלִיךְ אֶת דְּנִיָּאֵל לְגוֹב
13 לַהֲתַפְלֵל רַק לְמֶלֶךְ, וְלִכְן הוּצָרָה 8 הָאֲרִיּוֹת. וְכַאֲשֶׁר אִירַע הַגָּס שְׁדִּנְיָאֵל נִצַּל מִן
14 הַמֶּלֶךְ לְצִוּוֹת לְהַשְׁלִיךְ אֶת 9 הָאֲרִיּוֹת, אָמְרוּ לוֹ (לְמַלְךְ): שְׁבַעִים הֵם
15 דְּנִיָּאֵל לְגוֹב הָאֲרִיּוֹת. וְכַאֲשֶׁר 10 (הָאֲרִיּוֹת), לִכְךָ לֹא אֶכְלוּהוּ. אָמַר לָהֶם: אִם
16 אִירַע הַגָּס שְׁדִּנְיָאֵל נִצַּל מִן 11 שְׁבַעִים הֵם, לָכֵן וַיִּרְדּוּ אִתָּם וְכו', בִּינִין
17 הָאֲרִיּוֹת, אָמְרוּ לוֹ הַשֵּׁרִים 12 שֶׁהַשְּׁלִיכוֹם - מִיָּד נֶאֱכָלוּ, שְׁנֵאֲמַר (בְּהַמְשָׁךְ
18 (לְמַלְךְ): שְׁבַעִים הֵם 13 הַמִּזְמוֹר⁷³) וַיִּרְם אֱלָקִים חֵץ פִּתְאוֹם גּו', לִכְךָ
19 (הָאֲרִיּוֹת), לִכְךָ לֹא אֶכְלוּהוּ. 14 נֶאֱמָר⁷⁴ לְגוֹב אֲרִיּוֹת רָמוֹ אֵינוֹן בְּגִיהוֹן וַיִּנְשִׂיחוֹן
20 אָמַר לָהֶם: אִם שְׁבַעִים הֵם, 15 וְגו'. וּמִסִּים בְּמִדְרַשׁ תַּהֲלִים הָיוּ: יִשְׁמַח צָדִיק
21 לָכֵן וַיִּרְדּוּ אִתָּם וְכו', בִּינִין 16 כִּי חֲזָה נֶקֶם וְגו'⁷⁵, וְאוֹמַר: יִשְׁמַח צָדִיק בַּה'
22 שֶׁהַשְּׁלִיכוֹם - מִיָּד נֶאֱכָלוּ, 17 וְחֶסֶד בּוֹ וַיִּתְּהֵלְלוּ כָּל יִשְׂרָאֵל לִב⁶⁵. וְהֵינּוּ, שְׁמַח
23 שְׁנֵאֲמַר (בְּהַמְשָׁךְ הַמִּזְמוֹר⁷³) 18 שֶׁכְּתוּב בְּמִזְמוֹר זֶה יִשְׁמַח צָדִיק בַּה' גּו', מְקַשֵּׁר
24 וַיִּרְם אֱלָקִים חֵץ פִּתְאוֹם גּו', 19 בְּמִדְרַשׁ עִם מַה שֶּׁכְּתוּב לְעִיל מִיָּהּ יִשְׁמַח
25 לִכְךָ נֶאֱמָר⁷⁴ לְגוֹב אֲרִיּוֹת 20 צָדִיק כִּי חֲזָה נֶקֶם גּו'.
26 רָמוֹ אֵינוֹן בְּגִיהוֹן וַיִּנְשִׂיחוֹן 21 וְהַעֲנִין בְּזֶה, דָּאִף-עַל-פִּי שֶׁהַעֲבוּדָה הִיא
27 וְגו' לְגוֹב הָאֲרִיּוֹת וַיִּשְׁלֹכוּ הֵם בְּגִיהֵם 22 בְּאוֹפֶן דִּי-יִשְׁמַח צָדִיק בַּהֲרִי, הֵינּוּ,
28 וַיִּנְשִׂיחוֹם. וּמִסִּים בְּמִדְרַשׁ 23 שֶׁהַשְּׁמִחָה הִיא בַּהֲרִי לְבָדוֹ, לֹא הֲרָגֶשׁ עֲצָמוֹ,
29 תַּהֲלִים הָיוּ: יִשְׁמַח צָדִיק כִּי 24 מִכָּל-מְקוֹם בִּיחָד עִם זֶה, יֵשׁ גַּם עֲנִין הַשְּׁמִחָה
30 חֲזָה נֶקֶם וְגו'⁷⁵, וְאוֹמַר 25 עַל הַפִּרְעוֹן מִן הָרְשָׁעִים, שָׁזְהוּ אוֹמְרוֹ "יִשְׁמַח
31 וּבַפְּסוֹק נוֹסֵף כְּתוּב: יִשְׁמַח צָדִיק 26 צָדִיק כִּי חֲזָה נֶקֶם", אִף שְׁלִכְאוֹרָה הָרִי זֶה עֲנִין
32 בַּה' וְחֶסֶד בּוֹ וַיִּתְּהֵלְלוּ כָּל 27 הַקָּשׁוֹר עִם הֲרָגֶשׁ וְתוֹקֶף מְצִיאֹתוֹ, וְהֵינּוּ לְפִי
33 יִשְׂרָאֵל לִב⁶⁵ עֲנִין הַשְּׁמִחָה שֶׁל הַצָּדִיק 28 שְׁאִינוֹ מְצִיאֹת לְעֲצָמוֹ כָּלֵל, לְהִיּוֹתוֹ בַּתְּכִלִּית
34 בַּה', כַּמְבֹאֵר לְעִיל. וְהֵינּוּ, שְׁמַח 29 הַבְּטוּל, עַד שֶׁמְצִיאֹתוֹ הִיא הַמְצִיאֹת דְּלִמְעָלָה,
35 שֶׁכְּתוּב בְּמִזְמוֹר זֶה יִשְׁמַח 30 שְׁלִכְן גַּם הַשְּׁמִחָה עַל הַפִּרְעוֹן מִן הָרְשָׁעִים הִיא
36 צָדִיק בַּה' גּו', מְקַשֵּׁר 31 הַשְּׁמִחָה דְּלִמְעָלָה. וַיְכַמּוּ-כֵּן הָעֲנִין דִּי-פִּעְמִי יִרְחֵץ בְּדָם הָרָשָׁע (בְּהַמְשָׁךְ
37 בְּמִדְרַשׁ עִם מַה שֶּׁכְּתוּב 32 הַכְּתוּב⁷⁵), שְׁמִצִּינוּ עֲנִין זֶה אֲצֵל הַקְּדוּשָׁ-בְּרוּךְ-הוּא, כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב בְּפִיעוּדִים
38 לְעִיל מִיָּהּ לְמַעַל מִמֶּנּוּ, קוֹדֵם
39 לִכְן, יִשְׁמַח צָדִיק כִּי חֲזָה נֶקֶם
40 גּו'.

שיר השירים גו' כי טובים דודיך מיין

יז

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

למעלה מהגדרים של אור וחושך (ולפניו 'כחשיכה כאורה') ולמעלה מהגדרים
של העלם וגילוי, לפניו הגילוי והאור וההעלם והחושך הם בשוה, ועל זה
נאמר כי טובים דודיך מיין, שהתגלות בחינת מהותו
ועצמותו הנמשך על ידי תורה ומצות, הרי זה 'טובים
מיין' 'טוב' ועדיף יותר מכל אור

וגילוי.
אמנם, על-פי המבאר לעיל
(סעיף ה) ששלמות ענין
השקמה הוא באופן
שהשקמה היא בעצמותו
ותכונה, שמחת הצדיק בה לבדו
ללא כל ענין אישי מצידו, הרי מוכן
שיכולים להיות שני הענינים
גם יחד, גם אור וגילוי וגם שמחה
בעצמותו, הינו שגילוי האור
הפועל שמחה (ענין היין)
הוא באופן שיש בו באור עצמו
גילוי העצמות ('דודיך').
וענין זה יהיה בשלמות
לעציד-לבא, שאז יהיה גילוי
העצמות ממש, ויכחד עם זה
יהיה (לא רק תכלית הבטול
אל העצמותו, אלא) גם ענין
ההשגה וה'תפיסה' באופן של
התפשטות והתרחבות כו' עד
ל'מרחב העצמי', ההתרחבות
המוחלטת כפי שהיא בעצמותו,
שלכן יהיה לעתיד לבוא גם
שלמות ענין השקמה והשיר,
לא רק 'שיר' סתם אלא "שיר
השירים", שקשור גם עם
השיר דלעציד-לבא⁸⁰, כמו
שנאמר בשירת הים אז ישיר גו'⁸¹
ואמרו חכמינו ז"ל שמדויק לשון
הכתוב "ישיר" בלשון עתיד ולא "שיר"
בלשון עבר, למדים שלעתיד לבוא
תהיה שוב שירה, שעל זה
נאמר⁸² בהגדה של פסח, לגבי
לעתיד לבוא "ונודה לך שיר
חדש".

דהגאולה העתידה לבא, "מי⁷⁶ זה בא מאדום חמוץ
בגדים גו' ויז נצחם על בגדי (דמם טפטף על בגדי⁷⁷) וכל
מלבושי אגאלתי, שזהו לצורך העלוי שנעשה על ידי
ברור הרע⁷⁸, שזו המשמעות הרוחנית הפנימית של הוצאת הדם

מהרשעים מצד שרשו למעלה
(פנזכר לעיל ששרש הרע
למעלה, הוא טוב כו') ולא
לצורך אחר.
וענין זה של ברור הרע והעלאתו
לקדושה נעשה על ידי מעשינו
ועבודתנו במשך זמן הגלות
באופן ד"כבס ביין
לבושו⁷⁹, 'נקיין רבירור' הרע על
ידי היין שבגדי-ישראל מכבסים
את הלבושים הנעשים
ממעשה המצות שיהיו נקיים
זוכים ולא מגושמים על ידי
שמחה של מצוה, שעל ידי-
זה נמשך לעציד-לבא להיות
היעוד האמור לעיל על הקדוש-ברוך
הוא "מי זה בא מאדום חמוץ
בגדים" וגו', שהוא ענין
לבישת בגדי נקם להפרע מן
הרשעים כו' שגם זה נועד,
כאמור, כדי לברר ולהעלות אותם.
ועל פי כל האמור לעיל חזר לדיבור
המתחיל של המאמר ומבאר את
התוכן הפנימי של ענין השמחה וענין
היין (השייכים לתורה, לחג הפסח
ולגאולה העתידה, כמבואר לעיל
באריכות).
(ז) וזהו שיר השירים גו' כי טובים דודיך מיין,
דהנה, מבאר ב'לקוטי תורה'²
שהשקמה הקשורה עם ענין היין היא מצד
גילוי האור שלאחר ההעלם כו' (פנזכר לעיל),
וממשיך לבאר, שקמי עצמותו ותכונה, הנה גם
אור וגילוי זה שזה עם החשך כו', ועל זה נאמר
כי טובים דודיך מיין, שהתגלות בחינת מהותו
ועצמותו הנמשך על ידי תורה ומצות, הרי זה
"טובים מיין". אמנם, על-פי המבאר לעיל
(סעיף ה) ששלמות ענין השקמה הוא באופן
שהשקמה היא בעצמותו ותכונה, הרי מוכן
שיכולים להיות שני הענינים גם יחד, הינו
שגילוי האור הפועל שמחה (ענין היין) הוא
באופן שיש בו גילוי העצמות ("דודיך"). וענין
זה יהיה בשלמות לעציד-לבא, שאז יהיה גילוי
העצמות ממש, ויכחד עם זה יהיה (לא רק
תכלית הבטול, אלא) גם ענין ההשגה באופן
של התפשטות והתרחבות כו' עד ל'מרחב
העצמי', שלכן יהיה גם שלמות ענין השקמה והשיר,
שקשור גם עם השיר דלעציד-לבא⁸⁰, אז ישיר גו'⁸¹, שעל זה נאמר⁸² "ונודה
לך שיר חדש".

(76) ישע' סג, א-ג. (77) מצויד עה"פ. (78) ראה גם סה"מ תרכ"ט ע' קצ. (79) ויחי מט, יא. וראה תו"א ויחי מז, א. אוה"ת
נ"ך ע' רצט. סה"מ תרכ"ט שם. (80) ראה תרגום לשה"ש א, א. הובא באוה"ת שה"ש ח"א ע' א ואילך. (81) בשלח טו, א
ובפירש"י. (82) הגש"פ ברכת "אשר גאלנו". וראה תו"ה ה"ג ונאמר - פסחים קטז, ב (ממכילתא עה"פ).

בס"ד. ר"ד* יום ה', ו' ניסן ה'תשי"א.

בלתי מוגה

- כ"ק מו"ח אדמו"ר סיפר¹ אודות החסידים של הצמח-צדק שהיו נוהגים להלוות מעות איש לרעהו, לא בגלל הצורך בהמעות, אלא בגלל שהיתה אצלם הכרה והרגשה ("זיי האָבן דערהערט") גודל המעלה שבמעות גמילות חסדים!
[וסיים כ"ק אדמו"ר שליט"א:] יתן השי"ת שתהי' נתינת ההלוואות לא בגלל הצורך בהמעות, אלא בגלל הכרת גודל המעלה דמצות גמילות חסדים.
[אח"כ נתן כ"ק אדמו"ר שליט"א השתתפותו לקופת הגמ"ח].

(1) סה"ש תש"א ע' 45.

(* להגבאי של הגמ"ח דהתמימים.

אגרות קודש

ב"ה, י"א ניסן, תשי"ג
ברוקלין.

מחותי הרה"ג והרה"ח אי"א נוי"נ עוסק בצ"צ
ענף עץ אבות מוה"ר אברהם יהודא שי

שלום וברכה!

זה זמן רב לא קבלתי מכת"ר שי' כל מכתבים, ובטח הוא כמנהג הנהוג בין אנ"ש שי' זה מכבר, שכאשר הכל שלום אין מודיעים, ויה"ר מהשי"ת אשר תהי' הטובה בריבוי וכו' וכלשון רז"ל סוף אסתר רבה בכל המדרגות הנמנים שם, ובכ"ז יכתוב מזמן לזמן להודיע טובות איש לרעהו.

בהזדמנות זו נעים לי להביע תודתי תודתינו בעד השתתפותו ועזרתו בעסקנות חב"ד באה"ק ת"ו בכלל ולהנהלת הרשת דאהלי"י בפרט, ובודאי למותר לבקשו להמשיך בזה גם על להבא, כי כנ"ל זה לא רק תודתי אלא תודתינו היינו גם שלו, וע"ד מאמר התנא שישו בני מעי.

ולקראת ימי החג הבאים עלינו ועל כל ישראל לטובה הנני בזה להביע ברכתי לחג הפסח כשר ושמח.

ולקיום היעוד המקווה - כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות, בגאולתנו האמיתית והשלימה, בימיו ובימינו ע"י משיח צדקנו.

בברכת החג.

בס"ד. שיחת שבת פרשת מצורע, שבת הגדול, ח' ניסן, ה'תשכ"ה.

בלתי מוגה

- א. הביאור בפירוש רש"י ריש פרשתנו, "זאת תהיה תורת המצורע וגו'", "מלמד שאין מטהרין אותו בלילה" - שהוכחת רש"י היא (לא מתיבת "ביום", כמו בגמרא¹ (שהרי רש"י אינו מעתיק תיבת "ביום")²), כי בפשוטו של מקרא קאי על כל המעט-לעת³, (אלא) מהתיבות "זאת תהיה תורת" המצורע⁴, שלכאורה מיותרות הן, שבתיבות "זאת תהיה תורת" מודגש דיוק הענין ושלילת הפכו⁵, ובזה "מלמד" שגם "ביום טהרתו" (שזהו ה"וגו") הוא בדיוק, "שאין מטהרין אותו בלילה". וזהו גם הדיוק בלשון רש"י "אין מטהרין אותו בלילה", ולא "כל היום כשר לטהרת המצורע" - על דרך ההלכה - שדי למעט רק לילה, ולא למעט גם הזמן דבין השמשות. ובפנימיות הענינים, שהקדמת "זאת תהיה תורת המצורע" היא לפי שעיך תיקונו של מצורע, מוציא שם רע, שמות דקליפה, הוא על-ידי התורה, שמות דקדושה, שם טוב; אלא, כדי שלימוד התורה יהיה בביטול⁶, צריך להיות "והובא אל הכהן" - הוגה על-ידי כבוד-קדושת אדמו"ר שליט"א, ונדפס ב'לקוטי-שיחות' חלק י"ב עמוד 78 ואילך.

ולכן אמרו רז"ל (מנחות בסופה. ועוד) "כל העוסק בתורת עולה כאילו* הקריב עולה", גם כאשר הלימוד הוא בזמן שאין ביהמ"ק קיים ושלם במקום המזבח כו'.

וזהו הטעם (בפנימיות הענינים) שתיבת "תורת" מורה על כלל: כשם שבתורה יש בחי' התורה מצד עצמה ויש בחי' התורה שכוללת את ענין המצוות (גדול תלמוד שמביא לידי מעשה), כך גם במצוות יש ענין המצוות מצד עצמם, ויש ענין התורה שבמצוות - הדין וההלכה שבמצוה. ובזה יש חילוק בין "הלכות" ל"תורת", שלשון "תורת" מורה על הכלל: "תורת העולה", "תורה אחת לכל העולים כו'", "תורת המצורע", "תורה אחת לכל המצורעין" (תו"כ ריש פרשתנו) - כי התורה היא ענין כללי (למעלה מהתחלקות), כנ"ל.

(5) ורש"י מעתיק גם תיבת "המצורע" ** - כי: (א) לולי זאת הי' אפ"ל שבהוספת "וגו" כוונתו לתיבת "המצורע", ולא לתיבות "ביום טהרתו". (ב) בעומק יותר: אף ש"זאת תהי' תורת" מורה על הדיוק, הרי יתכן שהדיוק הוא בנוגע ל"המצורע", ולא בנוגע ל"ביום טהרתו". ולכן מעתיק רש"י "זאת תהי' תורת המצורע", שגם תיבת "המצורע" היא מיותרת, ועכ"ל, שהדיוק ד"זאת תהי' תורת" הוא (לא בנוגע ל"המצורע", אלא) בנוגע ל"ביום טהרתו".

(6) שהרי לימוד התורה יכול להיות באופן שישכח ח"ו שזוהי תורת ה', ויחשוב שזוהי התורה שלו. - אמנם התורה צריכה להיות "תורתו" (תהלים א, ב), שצריך להתעצם עם התורה עד ש"נקראת על שמו, שנאמר... ובתורתו יהגה" (ע"ז יט, א), אבל ענין זה יכול להיות רק לאחר ההקדמה ש"בתורת ה' חפצו" (תהלים שם), שזהו ע"י הביטול וההרגש שהתורה היא חכמתו ורצונו של הקב"ה, וכמאורו"ל (ראה נדרים פא, א ובר"ן שם. וישנן) "ברכו בתורה תחילה", היינו, שבתחילה, קודם הלימוד, צריך לידע ש"נתן לנו את תורתו", ורק לאחר צ"ל הלימוד והעיון בהשגת התורה, עד שתהא "נקראת על שמו".

(1) מגילה כא, א. - ולהעיר, שציון זה מופיע בכמה דפוסי רש"י, אבל לא נכתב ע"י רש"י, אלא ניתוסף אח"כ (שלכן אינו מופיע בכל הדפוסים), וכדמוכח גם מציון הדפים, שהרי חלוקת הש"ס לדפים נערכה בעת הדפסת הש"ס, ריבוי זמן לאחר רש"י כתב פירושו.

(2) ולהעיר, שא' המדפיסים רצה להתחכם והכניס גם התיבות "ביום טהרתו", אבל כיון שכל הענינים הם בהשגחה פרטית, הנה מלמעלה הכשילו אותו כו', ושכח להשמיט תיבת "וגו"! ומזה מוכח שהתיבות "ביום טהרתו" אינם מדברי רש"י, אלא הוספת המדפיס (משיחת ש"פ אחרי שנה זו).

(3) ועד"ז בפירוש רש"י על הפסוק (פרשתנו יד, נז) "להורות ביום הטמא וגו'", "איזה יום מטהרו ואיזה יום מטמאו", אין לפרש כדברי המפרשים (שפ"ח. ועוד) שזוהי למדים ג"כ שהטהרה והטומאה היא ביום דוקא - כי, נוסף לכך (א) שלמדים זאת מ"יום טהרתו", (ב) לשון רש"י הוא "איזה יום כו'", ולא איזה חלק מן המעט-לעת, יום או לילה, הרי בפשט"מ קאי יום על כל המעל"ע. אלא כוונת רש"י היא לחילוקי הזמנים שמצינו בדיני המצורע: שבעת ימים, שבעת ימים שנית וכיו"ב - שהטהרה והטומאה תלויים באותו יום מיוחד שנתפרש בתורה.

(4) אבל לא מהגזירה-שוה ד"תורה - תורה" שבמגילה שם (כ, סע"ב), כי ע"ד הפשט, "לרבות הוא בא לומר תורה אחת לכל כו'" (פרש"י ר"פ צו. וראה לקו"ש שבפנים הערה 6).

ויש להוסיף בזה - בפנימיות הענינים:

מבואר בלקו"ת (במדבר יג, א. ובכ"מ) החילוק שבין תורה למצוות, שמצוות הם כמו "אברים" שמחולקים זמ"ז (ודוקא ע"י התחלקות האברים נעשית שלימות האדם), שבכל מצוה יש מדידה והגבלה, שבוה חלוקה משאר המצוות, משא"כ התורה היא כמו "דם" שהוא בכל האברים בבוה (ד"לבא פליג לכל שייפין" (ראה זח"ג קסא, ב. ועוד), היינו, שדם הלב, כמו שהוא, מתפשט בכל האברים), כי התורה היא למעלה ממדידות והגבלות.

(*) ולא רק "כאילו" (כמו כ"ף הדמיון), אלא גם באופן ד"נשלמה פרים שפתינו" (הושע יד, ג), שנ"י "שפתינו" (לימוד תורת עולה) נעשה ענין הקרבת העולה ברוחניות באופן של שלימות.

(**) ראה גם לקו"ש שבפנים הערה 18.

ב. המשך הביאור (בפנימיות הענינים) במה שכתוב "והובא אל הכהן", אף שנאמר לאחרי זה "ויצא הכהן אל מחוץ למחנה", והדיוק ד"והובא" (ולא "ובא"), בעל-כרחו - שאפילו בנוגע למצורע, ש"בדד ישב מחוץ למחנה"⁷, שלא יהיו טמאין אחרים יושבים עמו, מחוץ למחנות דג' קליפות הטמאות⁸, מבטיח הקדוש-ברוך-הוא ש"לא ידח ממנו נדח"⁹, ובודאי שסוף-כל-סוף "והובא אל הכהן", אפילו אם אין רצונו בכך, בעל-כרחו¹⁰. וכדי שתהיה ההתעוררות גם בפנימיות נפשו, מצד רצונו ושכלו כו' - צריך להיות "ויצא הכהן אל מחוץ למחנה", שפעולת הטהרה היא גם במקומו של המצורע, באופן שגם הזדונות נהפכים לזכויות¹¹. ועל-פי-זה מובן הטעם שבדורות הראשונים נקראת פרשה זו "זאת תהיה", אבל בדורות האחרונים נקראת "מצורע", כי אמיתית הענין דאתהפכא (על-ידי גילוי עצמותו ית') יהיה לעתיד-לבוא, ולכן, בדורות הראשונים היה זה רק באופן ד"זאת תהיה", שרק לעתיד-לבוא יהיה הענין ד"תורת המצורע", ש"המצורע" יהיה "תורה", אבל בדורות האחרונים, שנרגש כבר הגילוי דמשיח, עושים גם מ"מצורע" פרשה בתורה - הוגה על-ידי כבוד-קדושת אדמו"ר שליט"א, ונדפס ב'לקוטי שיחות' חלק ז עמוד 100 ואילך.

ג. ויש להוסיף בזה:

אף-על-פי שלעת-עתה רואים בגילוי מציאות של מצורע שנמצא מחוץ למחנה, הרי זה רק בגלל שאצל המצורע, מצד גופו ונפשו הבהמית, לא נרגש עדיין הגילוי דלעתיד-לבוא; אבל בנוגע לתורה - הנה מאז שנתגלתה פנימיות התורה, תורתו של משיח, ישנו כבר בתורה בגילוי הענין ד"והובא אל הכהן", עד לענין דאתהפכא המרומוז בקריאת פרשה בתורה בשם "מצורע".

ואף-על-פי שלעת-עתה הרי זה רק בתורה, מכל-מקום, כיון שבתורה נעשה ביטול המחיצה (וכמדובר פעם שהנתינת-כח לבטל מחיצה הוא ממקום שלמעלה מכל ענין המחיצות), הרי זה קשור עם כללות הגילוי דלעתיד-לבוא. וכידוע שביטול ההגבלה בפרט אחד קשור ו"לוקח" את הבל-גבול האמיתי.

דוגמא לדבר:

ידוע מה שכתב ר' הלל מפאריטש בספרו 'פלח הרמון'¹², ששמע מר' אייזיק מהאמיל בשם רבינו הזקן, ש"לפני נשמות הגבוהות כמו רשב"י לא נחרב הבית כלל". ולכאורה אינו מובן: הרי גם אצל רשב"י לא היה ענין הקרבנות, ואיך אפשר לומר ש"לא נחרב הבית כלל"? - והביאור בזה, על-פי האמור לעיל¹³ בענין "ונשלמה פרים שפתינו", שעל-ידי העסק בתורת הקרבנות, היה אצלו ענין הקרבנות בשלימות. ואף שענין זה היה רק בתורה, וסוף-כל-סוף היה חסר אצלו מעשה הקרבנות, מכל-מקום, כיון שבתורה היה הדבר בשלימות, והאיר אצלו בגילוי, הרי זה נחשב כמו ש"לא נחרב הבית כלל".

ועל-דרך-זה בנוגע לתורתו של רשב"י, פנימיות התורה, שנתגלתה בדורות האחרונים בתורת החסידות:

בתורת החסידות לא נגע החורבן; הגילוי דתורת החסידות הוא כמו הגילוי דזמן הבית, ויתירה מזה - כמו הגילוי דמשיח. ומצד גילוי זה אין מחיצות והגבלות כלל. ולכן, גם מי שהתורה פוסקת ש"בדד

(7) תזריע יג, מו ובפרש"י.

(8) ולהעיר ממשנת"ל (שיחת ש"פ תזריע ס"ג (לעיל ע' 138)).
(9) בפירוש רש"י (ר"פ תזריע) ש"תורתו (של אדם) נתפרשה אחר תורת בהמה חי' ועוף" שבפ' שמיני, שזהו ע"ד מארז"ל (סנהדרין לח, א. ועוד) "יתוש קדמך", שכיון שהאדם עלול לחטוא, ה"ה גרוע יותר מבהמה חי' ועוף. והרי בפ' שמיני מדובר לא רק אודות חזיר, שהוא מקליפת נוגה, אלא גם אודות גמל שפן וארנבת, שהם מג' קליפות הטמאות, כמ"ש הצ"צ (אוה"ת ויקרא בהוספות ע' רלט), ורק לאח"י נתפרשה תורתו של אדם, כי מצד ענין החטא ה"ה גרוע יותר אפילו מג' קליפות הטמאות.
(9) ע"פ שמואל"ב יד, יד. וראה הל' ת"ת לאדה"ז פ"ד סה"ג.

תניא ספ"ט.

(10) ולא רק בעל-כרחו של המצורע, אלא גם בעל-כרחו של כל סדר ההשתלשלות, כי מצד סדר השתלשלות אין מקום להכניס ולהעלות את המצורע, וענין זה הוא רק בכח העצמות, שאין לו הגבלות כלל, וכידוע שכל הגבוה ביותר יורד למטה ביותר (ראה בארוכה שערי אורה שער הפורים ד"ה יביאו לבוש מלכות פ"ב ואילך. פל"ב ואילך. ועוד).

(11) יומא פו, ב.

(12) שמות ע' ד.

(13) בשוה"ג להערה 4.

כא שיחת שבת פרשת מצורע, שבת הגדול, ח' ניסן, ה'תשכ"ה

1 ישב מחוץ למחנה", ומצד נגלה דתורה אין לו מקום בתורה, ועד שלא רוצים להזכיר את שמו בשמות
2 הפרשיות שבתורה - באה תורת החסידות ואומרת שגם אותו צריך להכניס ולהעלות כו'.
3 [ולהעיר גם מהפתגם¹⁴ שאמר כבוד-קדושת מורי-וחמי אדמו"ר בשם אביו, כבוד-קדושת אדמו"ר
4 (מהורש"ב) נשמתו-עדן, בנוגע למי שהתורה אומרת ש"אסור לרחם עליו"¹⁵: ראה עד כמה גדולה
5 הרחמנות על מי שאפילו התורה פוסקת שאסור לרחם עליו].
6 ועל-ידי הגילוי דחסידות שלעת-עתה הוא רק בענין התורה - אתי מר¹⁶, דא מלכא משיחא, בגילוי
7 בעולם, בקרוב ממש.

* * *

8 ד. בנוגע ללימוד ה'לקוטי-תורה', הנה כיון שב'לקוטי תורה' השבועי ישנו רק דרוש אחד, בודאי
9 סיימו כולם את לימוד ה'לקוטי תורה', ולכן, יאמרו כולם "לחיים", מתוך שמחה¹⁷ (והוסיף בבת-שחוק:
10 ומה גם שתקופת חג הפסח תהיה פנויה ("פריי") מלימוד ה'לקוטי תורה' דפרשת השבוע...).
11 ואחר כך אמר, שבתקופת חג הפסח ילמדו דרושי שיר השירים, שגם אותם צריכים ללמוד כדי לסיים
12 את כל ה'לקוטי תורה' במשך השנה¹⁸.

* * *

13 ה. מאמר (כעין שיחה) דיבור-המתחיל שיר השירים גו' כי טובים דודיך מיין.

* * *

14 ו. הביאור בפירוש רש"י סוף פרשתנו, "זאת תורת הזב - בעל ראייה אחת, ומהו תורתו, ואשר תצא
15 ממנו שכבת זרע - הרי הוא כבעל קרי טמא טומאת ערב, והזב את זוכו - בעל שתי ראיות ובעל שלש
16 ראיות, שתורתן מפורשת למעלה" - כי בלשון "זאת תורת הזב" כוללת התורה ומפרטת כל סוגי זב, ומן
17 הקל אל החמור, ועל כן צריך לומר שקאי גם על "בעל ראייה אחת" שדינו כבעל קרי; ו"הזב את זוכו"
18 קאי על אלו ש"תורתן מפורשת למעלה", כפי שפירש רש"י - על-פי מדרשו, שמוכרח ומיישב אריכות
19 לשון הפסוקים - "מנה הכתוב הראשון .. וקראו טמא .. הכתוב השני .. וקראו טמא", שמזה מוכח
20 שיש שני סוגי זב: "בעל שתי ראיות ובעל שלש ראיות"; ועל דרך ההלכה, ששתי ראיות אינם מקצת
21 מג' ראיות, אלא סוג בפני עצמו: "בעל שתי ראיות" - הוגה על-ידי כבוד-קדושת אדמו"ר שליט"א, ונדפס
22 ב'לקוטי שיחות' חלק כ"ב עמוד 81 ואילך.

23 הביאור בחילוק ג' אופני זיבה בעבודת האדם: בעל ראייה אחת - רע שעל-ידי חטא עץ הדעת; בעל
24 שתי ראיות - רע שניתוסף על-ידי-זה שהאדם מגרה יצרו עליו; ובעל שלש ראיות - כשנקבע בו באופן
25 של חזקה. ולכן, בעל ראייה אחת (מצד חטא עץ הדעת) טמא גם באונס; בעל שתי ראיות (שמגרה יצרו)
26 - ברצון; ובעל שלש ראיות (לאחרי שנשקע בזה) - באונס, ששוב אינו יכול להתגבר על יצרו.
27 ואף-על-פי-כן גם לו יש תקנה, על-ידי הבאת קרבן - הוגה על-ידי כבוד-קדושת אדמו"ר שליט"א, ונדפס
28 ב'לקוטי שיחות' חלק ל"ז עמוד 42 ואילך.

(17) ראה גם לעיל ע' 140. וש"נ.

(18) ראה גם תורת מנחם - התוועדויות חמ"ב ע' 307. וש"נ.

(14) ראה גם תורת מנחם - התוועדויות חל"ח ע' 278. וש"נ.

(15) ברכות לג, א. וש"נ.

(16) ראה אגה"ק דהבעש"ט (כש"ט בתחלתו. ובכ"מ).

בס"ד. משיחת ש"פ צו, שבת הגדול, ח' ניסן ה'תשנ"א.

וקראוהו שבת הגדול, דאע"פ שיש סיבה על
כך¹³, מ"מ צריך לומר¹⁴ (ע"פ הידוע גודל הדיוק
של כל דבר בתורה וקביעות הימים ע"פ תורה)
שיש לזה שייכות פנימית עם תוכן השבת, עד כדי
כך ששבת זו נקראת "שבת הגדול".

ולחוסוף, שהשייכות ד"ה(התחלת) הגאולה
והנסים עם שבת (הגדול) הוא בהדגשה יתירה
בשנה זו, שיום הראשון של פסח (שאו היתה
הגאולה והיציאה ממצרים בפועל) חל ביום השבת¹⁵.

ב. אחד מהענינים העיקריים בגאולת מצרים
המודגש בתורה הוא – שהגאולה היתה ע"י משה
רבינו, גואלם של ישראל, כפי שהתורה מספרת
ובארוכה¹⁶ איך שהקב"ה בחר דוקא במשה¹⁷
להיות הגואל ישראל. עד שאפילו כשמשו בקש
מהקב"ה "שלח נא ביד תשלח"¹⁸, לא קבל הקב"ה
את בקשתו, כי הקב"ה רצה שדוקא משה יהי'
השליח לגאול את בני".

מזה מובן, שלמשה יש שייכות עמוקה
לגאולה¹⁹, ולכן יש בכחו לגאול את בני".

וכפי שחז"ל אומרים על משה "הוא גואל
ראשון הוא גואל אחרון"²⁰. משה נקרא "גואל
אחרון" אפילו בנוגע לגאולה האמיתית והשלימה
מגלות אחרון זה (שיהי' ע"י משיח צדקנו), שעלי'
נאמר²¹ "כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות",
ובפרט כידוע²² שגאולת מצרים הוא ראש ושורש

א. תוכנו של חודש ניסן, "חודש הגאולה"¹ –
שנקרא כך על שם ענינו המרכזי, חג הפסח, "זמן
חירותנו"² – מודגש במיוחד בשבת שלפני פסח:
ניסן הוא מלשון נס³, ועוד יותר: ניסן (עם שני
נוני"ן) מראה על "נסי נסים"⁴ – הנסים ונפלאות
שהקב"ה עשה עם בני" בחודש זה בהוציאם
ממצרים, שמסמלים במיוחד, את ההנהגה הנסית
של חודש זה. והענין (של נסי נסים) מודגש עוד
יותר בשבת שלפני פסח (שממנו (מיני') מתברך⁵
חג הפסח⁶), הנקרא "שבת הגדול" "לפי שנעשה
בו נס גדול"⁷, הנס של "למכה מצרים בבכוריהם"⁸
(כפי שמבאר אדה"ז בשו"ע שלו⁹), "וקבעו נס זה
לזכרון לדורות בשבת וקראוהו שבת הגדול". ועוד
יותר: "בשבת הגדול היתה התחלת הגאולה
והנסים"¹⁰ של יציאת מצרים (שלכן אומרים בשבת
זה "עבדים היינו וכו'"¹¹).

וצריך להבין¹²: למה דוקא הנס של "למכה
מצרים בבכוריהם" נקרא (א) "נס גדול" (יותר
משאר הנסים); במה מתבטא גדלות הנס? ועד שזה
ב) "התחלת הגאולה והנסים" דיצי"מ, דלכאורה
ה"ז רק עוד נס בין כל הנסים שקרו במצרים.

צריך גם הסברה בשייכות של נס זה עם יום
השבת דוקא, ש"קבעו נס זה לזכרון לדורות בשבת

(1) שמו"ר פט"ו, א.

(2) נוסח התפלה והקידוש דחה"פ. וראה לקו"ש ח"י"ז ע' 71 ואילך.

(3) ראה מדרש לקח טוב עה"פ בא יב, ב: ניסן שבו נעשו נסים לישראל.

(4) ראה ברכות נז, רע"א ובפרש"י וחדא"ג מהרש"א שם.

(5) זח"ב סג, ב. פח, א.

(6) דאף שיום ראשון דחג הפסח חל (בשנה זו) ביום השבת, הרי גם שבת מקבלת (תוספת) ברכה (נוסף להברכה שיש בה מצ"ע) משבת שלפני זה, שמיני' מתברך כולהו יומין, גם יום השביעי, כמובן מתוקן הענין בזהר שם, שמיני' מתברך כולהו יומין בברכת המן, והרי הברכה על יום הששי כולל "לחם משנה" גם על יום השבת (בשלח טז, ה. כב). וראה גם שיחת ש"פ בא (והתועדויות שלאח"ז) תשד"מ.

(7) תוד"ה ואותו – שבת פז, ב בשם מדרש (ראה דעת זקנים מבעה"ת בא יב, ג). טור ושו"ע אדה"ז אר"ח הל' פסח ר"ס תל.

(8) תהלים קלז, י. וראה מדרש תהלים שם. רש"י ומצו"ד שם.

(9) שם. וכ"ה בתוס' שם. – ובטור מבאר תוכן הנס באר"א. וראה לקו"ש ח"י"ב ע' 33 ואילך בהערות.

(10) שו"ע אדה"ז שם ס"ב.

(11) שם, מרמ"א שם ס"א.

(12) ראה גם לקו"ש ח"י"ב שם. ח"י"ז ע' 57.

(13) שו"ע אדה"ז שם ס"א, ממג"א שם סק"א.

(14) ראה גם לקו"ש שם ע' 58.

(15) ולהעיר שפסח נקרא שבת בכתוב (אמור כג, טו).

(16) שמות ג, א ואילך.

(17) ואהרן הלך עם משה אל פרעה – ש"יהי' לך לפה" (אבל "אתה תהי' לו לאלקים" (שמות ד, טז)) במענה לטענת משה "לא איש דברים אנכי גו' כי כבד פה וכבד לשון אנכי" (שם, י), ולכאורה משמע שלולא טענת משה, לא הי' אהרן המדבר (וכמובן גם מזה שבתחלה ענה ה' (על טענת משה הנ"ל) "מי שם פה לאדם גו' ואנכי אהי' עם פיך גו'" (שם, יא"יב), ורק אחרי שאמר משה "שלח נא ביד תשלח", אמר ה' שאהרן יהי' המדבר).

(18) שם, יג.

(19) ראה שמו"ר פ"ב, ד: משה הי' מתוקן לגאולה, מתחלת בריתו נתקן לכך.

(20) ראה זח"א רנג, א. שער הפסוקים פ' ויחי. תו"א ר"פ משפטים. וראה בארוכה לקו"ש ח"י"א ע' 8 ואילך.

(21) מיכה ז, טו.

(22) ד"ה כימי צאתך ה'תש"ח פ"ב (ע' 164).

31 וזה נתן ונותן את הכח לבני" (שראו את הנסים
32 גלויים), שאצלם תהי' גאולה – חירות מהמצרים
33 (מדידות והגבלות) של העולם ומה"שעבוד"
34 להנחות העולם ומה"עבדות" למיני (מצרים
35 מלשון³³) מיצרים וגבולים של עולם בכלל וגלות
36 בפרט, החל מגלות מצרים – שזה נעשה "זמן
37 חירותנו", חירות אמיתית מכל ההגבלות, כולל
38 ההגבלות של לבושי הטבע (גם מהנסים
39 המלוכשים בטבע, כמו נס פורים³⁴).

40 כפי שיהי' בשלימות בגאולה האמיתית
41 והשלימה³⁵, שאז יהי' "כימי צאתך מארץ מצרים
42 אראנו נפלאות", נפלאות לגמרי למעלה מדרך
43 הטבע (כמו הנסים של יצי"מ), ועוד יותר –
44 נפלאות אפילו בערך לנסים של יציאת מצרים;
45 ובאופן של "אראנו", הקב"ה בעצמו מראה להם,
46 שאז מתגלה הכל, גם השייך לגילוי (נגלה), וגם
47 המכוסה (נסתר); נראה האמת והפנימיות של
48 ההנהגה הטבעית, השלימות דהנהגה נסית, עד גם
49 זה שהוא לגמרי "נפלא".

50 וכח זה להביא גאולה לבני" (גילוי אלקות למטה)
51 באופן הנ"ל בא דוקא ע"י משה רבינו, גואלם של
52 ישראל, כדלקמן.

53 ד. ויובן זה ע"י ביאור תוכן הענין והחידוש
54 דמשה (שהוא בדוגמת החידוש של ענין הגאולה,
55 ולכן באה הגאולה דוקא ע"י משה) – כפי
56 שמתבטא בספר תהלים מזמור צדי"ק (שמתחילים
57 לומר בימים אלו³⁶), שמתחיל "תפלה למשה איש
58 האלקים", ומסיים "ויהי נועם ה' אלקינו עלינו
59 ומעשה ידינו כוננה עלינו ומעשה ידינו כוננהו".

60 מזמור זה בולט במיוחד בחידוש, שהוא נאמר
61 ע"י משה רבינו ("תפלה למשה"); הראשון מבין
62 "אחד עשר מזמורים כו' מכאן עד³⁷ לדור מזמור

1 לכל הגאולות, כולל גם הגאולה העתידה לבוא –
2 כיון שגאולה (כל גאולה) באה דוקא בכח משה.
3 ג. נקודת הביאור בזה:

4 התכלית דגאולת מצרים היא – "ולקחתי אתכם
5 לי לעם והייתי לכם לאלקים וידעתם כי אני ה'
6 אלקיכם המוציא אתכם מתחת סבלות מצרים"²³,
7 ו"אנכי ה' אלקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים"²⁴.
8 ז.א. שהגילוי אלקות למטה בגאולת מצרים היא,
9 כדי שבני" כפי שנמצאים בעולם, יראו זאת ויכירו
10 וידעו את הקב"ה, ויקבלו על עצמם (אח"כ במתן
11 תורה) את התורה והמצוות של הקב"ה²⁵, וע"י
12 העבודה שלהם – לגלות אלקות כפי שנפעל במשכן
13 (תכלית יצי"מ ומ"ת) – "ועשו²⁶ לי מקדש ושכנתי
14 בתוכם"²⁷, ויותר בקביעות – בבית המקדש (ראשון
15 ושני), ובתכלית השלימות שתהי' בבית המקדש
16 השלישי, "מקדש אד' כוננו ידיך"²⁸, בית נצחי²⁹,
17 בגאולה האמיתית והשלימה, ועי"ז – גם לגלות
18 אלקות בעולם באופן כזה, עד לשלימות בזה לע"ל,
19 כשכל העולם וכל האנשים שבו יכירו ויראו אלקות
20 בגלוי ובשלימות, "ונגלה כבוד הוי' וראו כל בשר
21 יחדיו כי פי ה' דיבר"³⁰.

22 זהו גם הטעם שגאולת מצרים באה דוקא ע"י
23 נסים ונפלאות (גלויים) – כיון שדוקא ע"י נס
24 שלמעלה מדרך הטבע, מתגלה בגלוי (לעיני בשר)
25 הכח הבלתי מוגבל של הקב"ה, שיכירו בגלוי איך
26 שהקב"ה הוא הבע"ב על טבע העולם, ולכן יש בו
27 הכח לעשות נס שלמעלה (או נס שמשנה) את
28 ההנהגה הטבעית של העולם (מלשון העלם
29 והסתר³¹), שטבע (מלשון "טובעו בים"³²) מכסה
30 על כח הפועל של הקב"ה הנמצא בו,

(23) וראה ו, ז.

(24) יתרו כ, ב. וראה מכילתא ופרש"י שם. שמו"ר פכ"ט, ג.

(25) וכמ"ש (שמות ג, יב) "בהוציאך את העם ממצרים

ותעבדון את האלקים על ההר הזה".

(26) תרומה כה, ח.

(27) וראה שהש"ר רפ"ה: "ואימת שרתה שכונה עלי' (בארץ) מיום שהוקם המשכן". וראה סה"מ מלוקט ח"ג ע' נז. ובכ"מ.

(28) בשלח טו, יז ובפרש"י. ועוד.

(29) זח"א כח, א. ח"ג רכא, א. תקו"ז ת"ח.

(30) ישעי' מ, ה. וראה תניא פל"ו (מו, א). ושם: וכבר הי' לעולמים מעין זה בשעת מ"ת כו'.

(31) ראה לקו"ת שלח לז, ד. מאמרי אדהאמ"צ דברים ח"א ע' שג. ח"ג ע' א'נט. וראה לקו"ש שופטים תשמ"ז הערה 63. וש"נ.

(32) לשון הכתוב – בשלח טו, ד. וראה קונטרס י"ט כסלו שנה זו ס"ו ואילך. וש"נ.

(33) ראה תו"א וראה נז, ב ואילך. בשלח סד, א-ב. יתרו עא, ג ואילך. ובכ"מ.

(34) או"ת להח"מ נט, ג. תו"א מג"א צג, סע"ג ואילך. שם ק, א. סה"מ תקס"ח ח"א ע' שע ואילך (נוסחא שני). ובכ"מ – נסמנו במכתב כ"ה אדר שנה זו הערה ד"ה כידוע.

(35) בהבא לקמן – ראה מכתב ה' ניסן שנה זו. וש"נ.

(36) ע"פ המנהג לומר בכל יום הקאפיטל תהלים המתאים לשנות חייו (מכתב כ"ק מו"ח אדמו"ר, נדפס ב"קובץ מכתבים" שבסו"ס תהלים אהל יוסף יצחק ע' 214). אגרות קודש שלו ח"א ע' לא. ח"י ע' נג. וראה גם מאמרי אדה"ז הקצרים ע' שמא) – מתחילים ביי"א ניסן שנה זו אמירת מזמור צדי"ק שבתהלים.

(37) ולא עד בכלל. וראה רש"י שבועות טו, ב (ד"ה השיר):

25 "כוננה עלינו" נדרשים שני ענינים, שני קצוות, 26
והיבורם יחד: (א) כח שהוא נעלה מההנהגה 27
הרגילה, הנהגה טבעית של העולם, שיש בו הכח 28
להכניס בעולם גילוי אלקות (שאינו בגילוי בעולם 29
(מלשון העלם והסתור) מצ"ע), ועד לשנות את 30
העולם, שיהי' "כלי" לגילוי אלקות. ובפרט – 31
באופן של קביעות ונצחיות – שלכך נדרש כח 32
מיוחד, כיון שמצד גדר העולם – שמתבטא 33
בשינויים (זמן) – משתנים כל הנבראים 45 בהמשך 34
הזמן, עד ש"כל הוה נפסד" 46, (ב) הכח צריך לרדת 35
ולהתלבש עד שיהי' בערך לגדרי העולם [כידוע] 47
שהמברר צריך להתלבש בלבושי המתברר, שדוקא 36
אז יש לו כח לעשות מזה (מהמתברר) כלי, מקום 37
קבוע לקבל בפנימיות את הגילוי (משא"כ אם הגילוי 38
הוא שלא בערך למקבל, לא ישאר שם בקביעות, 39
רק באופן מקיף וכיו"ב, עד שבמשך הזמן יכול 40
להסתלק). 41

ו. שני ענינים אלו – וי"ל שאלו שני הענינים 42
בכפילות שבתחילת וסיום מזמור צדי"ק – היו 43
בשלימות ובגלוי אצל משה רבינו – שהוא הממוצע 44
המחבר בין הקב"ה ובנ"י, "אנכי עומד בין ה' 45
וביניכם" 48, וממוצע צריך להיות בו שני הענינים 46
שהוא מחבר 49:

על "איש האלקים" אומרים חז"ל 50 "אם אלקים 48
למה איש ואם איש למה אלקים כו", מחציו ולמטה 49
איש מחציו ולמעלה האלקים". ובהיות אצלו שני 50
ענינים אלו – "איש (ו)האלקים" – יש בכח משה 51
לחבר אלקות עם העולם (כפי שהי' בגלוי במשכן 52
משה). 53

ובפרטיות יותר – י"ל ששני קצוות אלו 54
בממוצע הם שני הענינים של "משה" ו"איש 55
האלקים" (הכפל שבתחילת המזמור): 56

1 (ש) משה אמרם" 38 – שמזה מובן, שמזמור זה
2 מבטא את התוכן של עבודת ופעולת משה (ע"י
3 תפלתו), כולל – פעולתו בבנ"י ובעולם 39.

4 וכמו שאומרים חז"ל 40, ש"יהי נועם ה' אלקינו
5 עלינו גו'" (סיום מזמור זה) הוא הברכה (ותפלה)
6 של משה בקשר עם השראת השכינה במשכן: "אמר
7 להם יהי רצון שתשרה שכינה במעשה ידיכם, ויהי
8 נועם ה' אלקינו עלינו וגו'". ז.א. שדוקא תפלת משה
9 פעלה את השראת השכינה במשכן 41, ובאופן של
10 "כוננה עלינו" – בקביעות. לדור דור [עד כפי שזה יהי'
11 בשלימות בבית המקדש השלישי, כדברי חז"ל] 42
12 עה"פ ש"ומעשה ידינו כוננהו" מכון על בית
13 המקדש השלישי, שעליו אומר הקב"ה: לעתיד לבא
14 אני אבנה אותו ומשרה שכינתי בתוכו ואינו חרב
15 לעולם].

16 ה. הביאור בזה – ובהקדים דיוק בכפל הלשון
17 (וענין) בתחילת המזמור ובסיומו 43: מהו הטעם
18 בכפילות של "תפלה (ל)משה", ואח"כ תוארו –
19 "איש האלקים". ועד"ז בסיום המזמור: "ויהי נועם
20 ה' אלקינו עלינו ומעשה ידינו כוננה עלינו (ואח"כ
21 – עוד פעם) ומעשה ידינו כוננהו" 44.

22 ויש לומר אחד הביאורים בזה:

23 בכדי לפעול המשכת וגילוי אלקות למטה
24 באופן של קביעות ("ושכנתי בתוכם" באופן של

אחד עשר מזמורים שאמר משה בספר תהלים מתפלה למשה עד
סוף מזמור לתודה.

38 מדרש תהלים ופרש"י עה"פ. פרש"י פקודי לט, מג. ועוד.
39 ראה בארוכה ד"ה תפלה למשה תשכ"ט (נדפס בקונטרס
י"א ניסן שנה זו. "קובץ י"א ניסן – שנת הצדי"ק" קה"ת,
תנש"א) אות כא).

40 פרש"י פקודי שם, מבמדב"ר פ"ב, ט. וראה גם פרש"י
תהלים עה"פ. תר"ש עה"פ פקודי שם (אות לד). וש"נ (וראה
ב"פתיחה" לקובץ י"א ניסן הנ"ל הערה 12).

41 ראה בארוכה ה"פתיחה" שם.
42 מדרש תהלים עה"פ. וראה הנסמן במכתב הנ"ל הערה
ד"ה לעתיד.

43 שמזה מובן שתוכן כל המזמור (שבין תחלתו וסיומו)
הוא ענין של כפל, ראה לקמן ס"ו. ולהעיר שגם בהמשך פסוקי
המזמור יש כמה לשונות כפולות: "בדור דור" (פסוק א).
"ומעולם עד עולם" (פסוק ב). "תשב אנוש עד דכא ותאמר שובו
בני אדם" (פסוק ג), ועוד. ואף שכן נהוג בכו"כ מזמורי תהלים
לכפול לשוננו (כסגנון של מזמור), הרי כל ענינים בתורה הם
בתכלית הדייק (וראה הערה הבאה), ובפרט שבמזמור זה החידוש
הוא (לגבי רוב המזמורים) שיש כפל לשון (ענין) הן בתחלת
המזמור והן בסיומו.

44 ראה ראב"ע שם ששולל פירוש הרד"ק שהוא לשון כפול.

45 וכמאמר הידוע: התינוק משגולד מתחיל להתייבש (ראה

בחיי בראשית א, כח).

46 ראה בכ"ז לקו"ש ח"ה ע' 98 בהערות. חט"ו ע' 428.
וש"נ.

47 ראה סה"מ מלוקט ח"א ע' קפז. וש"נ.

48 ואחתה ה, ה.

49 ראה בארוכה ד"ה פנים בפנים תרנ"ט.

50 מדרש תהלים עה"פ (במדרש תהלים שלפנינו הובא רק
בבא הראשונה "ממחציתו ולמטה נקרא איש". אבל במדרש
תהלים באבער הובא כל המאמר). דב"ר פ"א, ד. וראה "קובץ
י"א ניסן" הנ"ל אות ב. וש"נ.

האלקים" 60), אלקות שלמעלה מהבריא. וידוע 15
הפירוש בזה 61, ששרש נשמת משה הוא מדרגא 16
גבוהה מאד, בחי' מים (עלמא דאתכסיא 62), 17
שלמעלה מארץ ויבשה (מקום מושב האדם), ומשם 18
— "מן המים — משיתיהו" בגלוי (בעלמא 19
דאתגליא, עד ב) עולם הזה הגשמי. באופן שבהיותו 20
נשמה בגוף פה למטה הרי הוא בגלוי "מן המים", 21
דבוק בגלוי למקורו למעלה (ע"ד דגי הים שתמיד 22
קשורים בגלוי למקור חיותם — מי הים 63).

נמצא ש"משה איש האלקים" מרמז על שני 24
הענינים הנ"ל אצל משה: "משה" — התקשרותו 25
(פה למטה) עם אלקות שלמעלה מהבריא (שנותן 26
כח לגלות אלקות למטה ולהפך את העולם, 27
ולהמשיך נצחיות, כח הבלי גבול — למטה), ו(ב) 28
"איש האלקים" — התקשרותו (כאיש) עם אלקות 29
שבערך הבריא, וזה נותן כח להמשיך אלקות 30
בערך (לכני) נשמות בגופים בעולם, באופן 31
שיכולים להעשות כלים (מצד ענינם הם) ובאופן 32
של קביעות, לגילוי אלקות שבערך הבריא, עד 33
ל"ושכנתי בתוכם" — גילוי אלקות שלמעלה 34
מהבריא. 35

ז. עפ"ז יובן גם הכפל בסיום המזמור — 36
"ומעשה ידינו כוננה עלינו ומעשה ידינו כוננהו": 37
כיון שאצל משה (ממוצע המחבר) היו שני 38
הענינים ("משה ו"איש האלקים") — שלכן יש אצל 39
משה למטה את ענין הנצחיות וקביעות (כח 40
הבל"ג) בגלוי [כמרומו בהמשך המזמור 64: "מעון 41
אתה היית לנו בדור ודור, בטרם הרים ילדו גו' 42
ומעולם עד עולם אתה אל גו', כי אלף שנים בעיניך 43
כיום אתמול גו'"] — וכך נמשכת הנצחיות בזמן גם 44

אע"פ ש"איש האלקים" הוא חיבור של שני 1
קצוות ("איש" ו"האלקים") כפי שהם באדם אחד 2
(משה) 51 — אבל הרי שם אלקים בגימטריא 3
הטבע 52, זוהי הדרגא באלקות "שמתלבשת" ומחי' 4
את טבע העולם. ולכן נאמר "איש האלקים", כיון 5
שבחי' "איש" ("מחציו ולמטה") של משה, כפי 6
שהוא קשור עם עולם, מתאחד (רק) עם 7
ה"האלקים" (אלקות שבערך הבריא) 53, אבל לא 8
עם הוי' (שם העצם 54 כו'), גילוי האלקות שלמעלה 9
מהעולם (שנברא בשם אלקים, בראשית ברא 10
אלקים 55).

לאידך, "משה" (שנאמר לפני "איש האלקים") 12
הוא על שם "כי מן המים משיתיהו" 56 — משם 13
מ"ה 57 (ונחנו מה 58), שם הוי' 59 (למעלה מ"איש 14

51) דאף שמשפחות הלשון משמע, שמבשה היו ב' ענינים
נפרדים, "איש" ("מחציו ולמטה"), ו"האלקים" ("מחציו
ולמעלה"), והחידוש במשה הוא, שהוא "האלקים" "מחציו
ולמעלה" (משא"כ שאר בני אדם הם כולו בבחי' איש, גם מחציו
ולמעלה) — הרי, ממשטות לשון הכתוב ("משה איש האלקים")
מוכן, שהיות שמשה הוא איש אחד, נשמה בגוף אחד, ומזה מוכן
שהוא "איש האלקים" בכל מציאותו* (ראה ד"ה פנים בפנים
הנ"ל, מע"ח שער לאה ורחל בסופו. וראה "קובץ י"א ניסן" הנ"ל
אות ב, ושי"נ), שגם "מחציו ולמטה" (בעסקו בענינים גשמיים)
הוא חלק מ"איש" האלקים, וגם "מחציו ולמעלה" (בעסקו
בענינים רוחניים) הוא חלק מ"איש" האלקים) (משא"כ בשאר
בני אדם, אף שיש להם ב' חלקים — נשמה וגוף, נשמה היא "חלק
הוי' עמו", "חלק אלוהה ממעל ממש", וגוף הוא נברא גשמי).
52) פרס שער יב (שער הנתיבות) פ"ב. ר"ח שער האהבה
פ"ו ד"ה והמרגיל (קכא, ב). וראה שם שער האהבה ספ"א ד"ה
וכדי להבין (נב, ד). של"ה פט, א (דאיתא בזהר); קפט, א (ומרומו
בזהר); שח, ב. חכם צבי סי"ח. שעהיה"א רפ"ו.
53) ולאידך גיסא יש לומר: מכיון שזהו "איש האלקים" (אלקות
שבערך הבריא), הרי "איש" ("מחציו ולמטה") לא מתאחד לגמרי
עם "האלקים" ("מחציו ולמעלה"), וגם לא נמשך האלקות למטה
מבחי' איש (בבחי' אנוש וכיו"ב); משא"כ ע"י התאחדות משה עם
עצמותו ית', שזהו התוכן ד"תפלה למשה", בכחו לאחר "איש
והאלקים" וגם להמשיך אלקות למטה מבחי' איש כו', כדלקמן
בפנים.

54) כס"מ ה' ע"ז פ"ב ה"ז. פרס שער יט (שער שם בן ד')
פ"א. מו"נ ח"א פס"א ואילך. עיקרים מאמר ב' פכ"ח.
55) בראשית א, א.
56) שמות ב, י.
57) תו"ח שמות קטז, א. אוה"ת תצוה ע' א'תרה. ע' א'תרכג.
וראה גם תו"א יתרו סח, ריש ע"ב. מג"א צט, ג. ובכ"מ.
58) בשלח טז, ז. ח.
59) ראה סה"מ תקס"ב ע' קלו. אוה"ת וארא ע' רג. ובכ"מ.

60) ראה תו"א יתרו שם. לקו"ת ואתחנן ג, א. אוה"ת עקב
ע' תקצט. ובכ"מ.

61) ראה תו"ח ואוה"ת שבערה 57. ובכ"מ.

62) תו"א בשלח סב, א"ב. ובכ"מ.

63) וראה ע"ז ג, ב: מה דגים שבים כיון שעולין ליבשה מיד
מתים, אף בני אדם כיון שפורשין מד"ת ומן המצוות כו'. וראה
ברכות סא, ב.

64) ולהעיר מסיום מזמור שלפני זה (מזמור פט): ברוך ה'
לעולם אמן ואמן, שאמן בכלל מורה על קיום הדבר (גמר הנצחון
— ראה נזיר בסופה), ואמן בפללים מורה על הקיום והתוקף
באופן נצחי. וענין זה נמשך לעולם בפירושו מקום זמן (ראה
סה"מ תש"ח ע' 160. ובכ"מ), וגם בפירושו נצחיות (ראה המשך
מים רבים תרל"ו פנ"ז ואילך). וראה יהל אור ע' תשכד השייכות
ד"אמן" עם עיסקא דשבתא כפול (דלקמן בפנים).

(*) ראה פי' מהר"ו לדב"ר שם, שמפרש מאחז"ל זה ע"פ הפוד"א
(פמ"א) משה ה' גליו עומדות בהר וכולו בשמים, וקורא לחלק שעמד
בארץ איש ולחלק שבשמים אלקים.

26 רק פי שנים, אלא יתירה מזה באיכות ובתוקף).
 27 וכפל קשור גם עם הגאולה⁷⁵ – גאולה נצחית⁷⁶.
 28 ובפרטיות יותר – ע"פ ביאור רש"י⁷⁷ בכפל זה:
 29 "ושני פעמים ומעשה ידינו כוננהו, א' על מלאכת
 30 המשכן שבירכן לישראל והתפלל שתשרה שכינה
 31 במעשה ידיהם במשכן, וא' שתהא ברכה במעשה
 32 ידיהם". ועפ"ז י"ל, שכפל זה מרמז על ברכה כפולה
 33 של משה ש"מעשה ידינו" יהיו נצחיים – הן "מעשה
 34 ידינו" בעניני קדושה (בדוגמת מעשה המשכן), והן
 35 "מעשה ידינו" בעניני רשות וחול, "מעשיך"⁷⁸.
 36 ו"דרכיך"⁷⁹, הגם שאלו מעשים הקשורים עם הנהגת
 37 העולם, מכניס בהם משה את כח הנצחיות – "ומעשה
 38 ידינו כוננהו".

39 ולהוסיף: "תפלה למשה" הוא חלק מתפלת שבת.
 40 ועפ"ז מובן, שלתפילה זו יש שייכות מיוחדת עם
 41 שבת⁸⁰. ובפרט ש"מזמור שיר ליום השבת"⁸¹ הוא
 42 חלק מתפלת משה (מ"א המזמורים שאמר משה),
 43 עד ש"בא⁸² משה וחדשו על שמו מזמור שיר ליום
 44 השבת (ר"ת למשה)"⁸³.
 45 ויש לומר השייכות: עה"פ "מזמור שיר ליום
 46 השבת" אומרים חז"ל⁸⁴ "עיסקא דשבתא כפול"⁸⁵
 47 ומבואר בכ"מ⁸⁵, שהכפל הוא שתי הדרגות (שתי

1 אצל "משה איש האלקים"⁶⁵ בהיותו בטל לאלקות],
 2 נצחיות במשה עצמו, ש"משה לא מת"⁶⁶ (ובכל
 3 דור ודור ישנו אתפשטותא דמשה⁶⁷, נוסף על בחי'
 4 משה שבכל א' מישראל⁶⁸), וכן בכחותיו והפרטים
 5 שלו⁶⁹, עד שגם "מעשי ידי משה (משכן) שעשה
 6 משה) נצחיים"⁷⁰ –

7 לכן ה' דוקא בכחו של משה להמשיך את
 8 השכינה למטה⁷¹ ע"י תפלתו "ויהי נועם גו'", "יהי
 9 רצון שתשרה שכינה במעשה ידיכם", באופן
 10 ד"כוננה עלינו" – בקביעות, לדור דור (עד שבזה
 11 "ומעשה ידינו כוננהו") מרומזת הנצחיות דבית
 12 המקדש השלישי, שאינו חרב לעולם, כנ"ל).

13 וכשם שאצל משה עצמו ישנם שני ענינים
 14 ("משה" ו"איש האלקים"), כך ישנם שני ענינים
 15 אלו (כפל) בברכת ותפלת משה ("ויהי נועם גו'")
 16 – (א) המשכת השכינה במשכן, אלקות שלמעלה
 17 מעולם, (ב) באופן שזה מתלבש בפנימיות שלמטה
 18 – ויש לומר שהם מרומזים בכפל הלשון (א)
 19 "ומעשה ידינו כוננה עלינו" – באופן של מקיף
 20 מלמעלה, "להיותו בלי גבול ותכלית"⁷², (ב)
 21 "ומעשה ידינו כוננהו", שהוא מחזק את "מעשה
 22 ידינו" עצמם, ז.א. שה"כוננהו" חודר בפנימיות גם
 23 ב"מעשה ידינו" (ולא רק באופן ד"כוננה עלינו")⁷³.

24 – ויומתק בזה שכפל בכלל מורה על קיום
 25 הדבר באופן נצחי – כפליים לתושי'⁷⁴ (שהוא לא

(75) ראה יל"ש ר"פ לך לך (רמז סד). וראה ד"ה ויאמר גר' לך לך באוה"ת לך לך תרעד, א. תרכ"ז. תר"ל – הובא בסד"ה נחמו עת"ד.

(76) ראה מכילתא בשלח טו, א. הובא בתוד"ה ה"ג ונאמר – פסחים קטז, ב. ועוד.

(77) עה"פ תהלים כא.

(78) אבות פ"ב מ"ב. וראה רמב"ם הל' דעות ספ"ג. טושו"ע אור"ח סרל"א.

(79) משלי ג, ו. וראה רמב"ם וטושו"ע שם.

(80) ויומתק בזה שעיקר העבודה דשבת היא עבודת התפלה (ראה ירושלמי שבת פט"ו ה"ג. ספר היראה לר"י אות שיט. הובא ונתבאר בתור"א ק"ג, א. לקו"ת צו יא, ד. סידור עם דא"ח רצו, ד. ועוד). ובפרט תפלת משה – שחזרין אליו האלף אורות בשבת (וזהו "ישמח משה במתנת חלקו" (סידור האריז"ל במקומו. פע"ח שער השבת פ"ח)). ומבואר בכ"מ השייכות דתפלה למשה לתפלת שבת – ראה אוה"ת ויצא ע' תתמב. ד"ה תפלה למשה תר"ס. ועוד.

(81) תהלים מזמור צב.

(82) ב"ר ספכ"ב ובמ"כ שם.

(83) וראה פע"ח שם: וכשתאמר מזמור שיר ליום השבת תכוין בר"ת שהם למשה.

(84) מדרש תהלים שם. יל"ש עה"פ (בשלח טז, כט) ראו כי ה' נתן לכם השבת (רמז רסא).

(85) לקו"ת בשלח ב, ג. יהל אור ריש ע' תרכט. שם בהשמטות ע' תשכד ואילך. ד"ה לך לך תרכ"ז. תר"ל. ובכ"מ. וראה ד"ה אלה תולדות נח שנה זו.

(65) ומה שבהמשך המזמור מדבר בקוצר זמן האדם ("כל ימינו פנו בעברתך גו' ימי שנותינו בהם שבעים שנה גו'") – הוא חלק מהעונש כאשר "זרמתם שנה ידיו גו' שתה עונותינו גו'".

(66) סוטה יג, סע"ב. זח"א לג, סע"ב. וראה בארוכה לקו"ש חכ"ו ע' 6 ואילך.

(67) זח"ג רעג, א. תקו"ז תס"ט. וראה תניא פמ"ד (סג, א). ועוד.

(68) ראה תניא רפמ"ב.

(69) כי שלימות ענין הנצחיות היא דוקא כשנמשכת וניכרת בכל הפרטים, דבאם פרט א' אינו נצחי ה"ז מורה על "חלישות" גם בהענינים שהם נצחיים, כי יש נתינת מקום ואפשריות להיפך הנצחיות.

(70) סוטה ט, סע"א. וראה לקו"ש חט"ז ע' 465, ובהנסמן שם. לקו"ש חכ"ו שם.

(71) ראה שהש"ר רפ"ה: עמד משה והורידה (השכינה) לארץ .. ואימת שרתה שכינה כו' (כדלעיל הערה 27). וראה המשך ההילולא באתי לגני ה'ש"ת.

(72) תניא אגה"ק סכ"ג.

(73) וראה גם פי' האלשיך עה"פ.

(74) לשון הכתוב – איוב יא, ו.

חוזק) הוא, שב(המשכיות או חזרה ד) שלש פעמים 29
נעשה הדבר קבוע, הוא מתחזק ("כוננה") וכך 30
ישאר לעד. 31

השלימות המלאה בחזקה דשלשה (פעמים) 32
גופא היא – תשננים, שהוא שלש פעמים שלשים, 33
שלש פעמים שלש פעמים עשר: השלימות דכל 34
מספר הוא כאשר הוא כלול מעשר, כיון שעשר 35
הוא שלימות המספר⁹⁷, שמורה על שלימות הענין 36
[ולכן תהי' גאולה העתידה – גאולה נצחית – 37
קשורה עם מספר עשרה: "עלי עשור"⁹⁸ וכו']⁹⁹. 38
ועפ"ז – שלשים (עשר פעמים שלש) הוא שלימות 39
בחזקה (שלימות יותר משלש, שש, תשע וכיו"ב); 40
ותשעים (שלש פעמים שלשים) הוא השלימות 41
המלאה בחזקה. 42

צ':

האופן הרגיל שבו כותבים חז"ל וכו' אות זו 44
(במילוי) הוא – "צד"י"¹⁰⁰ (ללא ק' בסוף). ובכמה 45
מקומות כותבים "צדי"ק"¹⁰¹ (מצרפים לצד"י את 46
האות שלאחרי זה – ק'¹⁰²), שזה קשור¹⁰³ עם 47

(97) פרדס שער ב.

(98) תהלים צב, ד. ערכין יג, ב. וש"נ.

(99) ראה מכילתא בשלח טו, א. וש"נ (שירה העשירית).
תנחומא (באבער) תשא ח. ועוד (מנין העשירי). רמב"ם הל' פרה
אדומה ספ"ג (פרה העשירית). ועוד.

(100) ראה שבת קג, ב: שלא יכתוב... גמין צדיק, צדיק גמין.
ושם קד, א: צדי" כפופה וצד"י פשוטה. ועוד.

(101) ראה זח"א ב, ב (בהקדמה): אמר לה (הקב"ה) צדי צדי
אנת וצדיק אנת* (נתבאר בספר הדרת מלך ס"ו עה (לד, א).
אוה"ת נ"ך ע' תתקכ, ב ואילך). ובאור הלבנה גריס: א"ל צדי
צדיק אנת וצדיק אתקרי את. ובפרדס שער כז (שער האותיות)
פכ"א (הובא באוה"ת שם ס"ע תתקכא): וכן לא נקרא צדיק אלא
בהיותו מתייחד בצדק. וכן מפורש באותיות דר"ע אות צד"י: אל
תקרי צד"י אלא צדק. וי"צ: צדיק. וראה הערה 103.

(102) ראה הערה הבאה.

(103) ראה מגן דוד שם: אות צ' מורה כיסוד כאשר נבאר
בע"ה (וראה הנסמן בהערה 105) וא"ת שהרי אין קריאת האות
צדיק אלא צד"י בלא ק', דהכי תניא בברייתא (דלעיל הערה 100)
... לא קשיא שהרי הק' לאחר** הצ' וכאילו אתה מחברה אצל
הצ' ומשלים קריאת צדיק, ומלמדי תינות של ספרד מלמדן
צדיק בק'.

(*) ראה גם בס' שערי גן עדן להמקובל הר"י קאפל (קארעץ, תקס"ג)
אות צד"י (פתח א): הרי שאמר (בזהר) ב' לשונות צד"י וצדי"ק. וכן
הוא נמצא בגמרא שלנו כו'. ולכאורה י"ל דכוונתו להא דאיתא בשבת
שם: "צד"י כפופה וצד"י פשוטה צדיק כפוף צדיק פשוט". אבל
לכאורה אין להביא רא"י מזה. "דהתם אות **קמייטא** קא דריש" (מגן
דוד להרדב"ז אות צד"י). כדמוכח משאר האותיות דדריש בגמ' שם.
(**) בנדפס שם: לפני. ולכאורה הוא טה"ד.

1 שבתות⁸⁶) בכל שבת – מעלי שבתא ויומא
2 דשבתא⁸⁷, מנוחה בערך ליגיעה, ומנוחה בעצם⁸⁸,
3 ע"ד החילוק בין שם אלקים (אלקות בערך הבריאה)
4 ושם הוי' (אלקות שלמעלה מהבריאה); ובשבת
5 באים שניהם יחדיו, כפול. וי"ל שזהו ע"ד הכפל
6 בתחלת המזמור – "תפלה ל' משה" (הוי') ו"איש
7 האלקים", ובסיום המזמור – "ויהי נועם ה' אלקינו
8 עלינו", שנועם היא הדרגא דשבת⁸⁹ (וע"ד ענין
9 עשיית המשכן⁸⁹) – "ומעשה ידינו כוננה עלינו",
10 "ומעשה ידינו כוננהו", הן מנוחה בערך ליגיעה
11 דמעשה ידינו, והן מנוחה בעצם (עלינו). ובכללות
12 יותר: כוננהו ב"מעשה ידינו" דימי החול ("ששת
13 ימים תעבוד ועשית כל מלאכתך"⁹⁰), "ומעשה ידינו
14 כוננה עלינו" ביום השבת, כש"כל⁹¹ מלאכתך
15 עשוי"⁹².

16 ושבת – בדוגמת משה – קשורה עם ענין
17 הנצחיות, כידוע⁹³ שבכל שבת ישנו מעין דה"יום
18 שכולו שבת ומנוחה לחיי העולמים"⁹⁴, כשתהי'
19 שלימות הגילוי דמנוחה בעצם, מנוחה נצחית.
20 והגאולה ("מיד נגאלין") באה עי"ז ש"משמרין
21 שתי שבתות כהלכתך"⁹⁵ (שתי הדרגות הנ"ל בכל
22 שבת⁸⁶, שעיסקא כפול).

23 ח. ע"פ הנ"ל יש לומר הטעם לכך שתפלה זו
24 – תפלת משה איש האלקים – היא מזמור צדי"ק
25 בתהלים, הן מצד המספר (תשעים), והן מצד האות
26 (צ'):

27 תשננים:

28 בתלתא זימני הוה חזקה⁹⁶. ענין החזקה (מלשון

(86) ראה ד"ה אלה תולדות גו' הנ"ל בתחלתו. וש"נ.

(87) זח"א (בהקדמה) ה, ב. ח"ב קלח, א.

(88) ראה אוה"ת נח נז, ב ואילך. ד"ה תפלה למשה תר"ס.
ועוד.

(89) ראה מאמרי אדהאמ"צ תצוה ע' ת ואילך.

(90) יתרו כ, ט.

(91) פרש"י יתרו שם, ממכילתא שם. טושו"ע או"ח סס"ו
ס"ח. שו"ע אדה"ז שם סכ"א.

(92) ולהעיר מפ"י הראב"ע עה"פ: "טעם כוננה עלינו – לתקן
סבות ועלילות שלא יהי' טורח להם ועמל בכל מעשיהם, וטעם
כוננהו – שיהיו שלם, ע"ד אם ה' לא יבנה בית" (תהלים כזו,
א).

(93) ראה המשך תרס"ו בסופו (ע' תקמב). המשך תער"ב ח"ב
ע' א'קז. ועוד.

(94) תמיד בסופה.

(95) שבת קיח, ב.

(96) ב"מ קז, ריש ע"ב. וש"נ.

ע"פ הוראות ופס"ד התורה (עד "לכוף את כל באי
עולם לקבל מצוות שנצטוו בני נח"¹¹¹) – הוא הרי
"נוגע בדבר" בזה, כיון שתורה תלוי' בישראל וניתנה
בשביל ישראל (ולכן קדמה מחשבתן של ישראל
לתורה¹¹²), כמו שכתוב בתורה "צו את בני
ישראל", "דבר אל בני" (וכיו"ב), והחיות של
יהודי תלוי' בתורה (היא חיינו ואורך ימינו¹¹³) –
והשאלה: בהיותו "נוגע בדבר", כיצד יכול הוא
לפעול ולעשות דירה לו ית' בתחתונים¹¹⁴, מצד
ענינם הם?!

לכן עשה הקב"ה שיהודי (כפי שהוא בא למטה
בעולם כנשמה בגוף) עומד בגלוי כאילו מן הצד,
ששייכותו לתורה ומצוות אינה מכריחה אותו ואינה
גורמת לנטי' כל שהיא (בגלוי) שיתנהג כך, אלא
הדבר נמסר לבחירתו החפשית, שהוא יבחר "ובחרת
בחיים"¹¹⁵ בצד דתומ"צ, ובמילא אין הוא "נוגע
בדבר", כיון שאין הוא מוכרח להתנהג באופן אחד
דוקא, יש לו הן צד טוב והן צד שכנגד, ו"זה וזה
שופטן"¹¹⁶ (לא "מושלים"¹¹⁷, גם לא נפשו
האלקית);

אבל מוסיפים יו"ד ל"צד", כיון שהכוונה בזה
היא – "ובחרת בחיים", שיבחר שצד ימין יהי'
צדי", הצד שלו¹¹⁸ נואז – כשהוא בוחר לצייט
לנפש האלקית – הרי "הקב"ה עוזרו"¹¹⁹, "כי
יעמוד לימין אביון להושיע משופטי נפשו"¹²⁰.
וזהו ע"ד שני הענינים במשה – "משה ו"איש
האלקים" [ומעין זה – הנשמה וגוף דכל יהודי]:
בהיותו "משה" ע"ש מן המים משיתיהו (למעלה
מעולם) הרי הוא קשור בגלוי רק עם אלקות, עם
אין מים אלא תורה¹²¹ ("זכרו תורת משה

הדרגא דצדיק, בחינת יסוד כמ"ש¹⁰⁴ "צדיק יסוד
עולם"¹⁰⁵.

ואיתא בספרים¹⁰⁶ (ע"פ הידוע בגודל הדיוק בכל
עניני התורה, ובפרט קדושת האותיות, שלכל אות
במילוי יש פירוש) ש"צד"י" הוא מלשון צד, ולפ"ז
מובן ש"צדי" פירושו צד שלי.

ט. ויש לומר הענין בזה (בעבודת ה'):

הקב"ה ברא את האדם והעולם באופן שישנם
שני צדדים ("זה לעומת זה"¹⁰⁷): צד הקדושה
והצד שכנגד, יצר הטוב (בצד ימין, חלל הימני¹⁰⁸)
ויצר הרע (בצד שמאל¹⁰⁸). כיון ש"תורה צוה לנו
משה מורשה קהלת יעקב"¹⁰⁹ לכל יהודי, מובן
ש"צדי" – הצד שלי (הצד דבני) – הוא תורה
ומצוות, פסקי דיני התורה איך צריך יהודי להתנהג
בעולם (משא"כ לצד שכנגד אין שום שייכות אליו,
ועאכור"כ שאין זה הצד שלו).

אבל לאידך גיסא הרי זה נקרא "צדי", רק צד
שלי (ולא מציאותי, וכיו"ב) – כיון שהקב"ה הרי
ברא את העולם (בשם אלקים) כ"צד" בפני עצמו
(זה לעומת זה עשה אלקים¹⁰⁷), עולם המעלים
ומסתיר על אלקות, תחתונים, עד "תחתון שאין
תחתון למטה ממנו בענין הסתר אורו ית"¹¹⁰, ולא
נגרש בו (מצ"ע) שצריכים להשמע להוראות
התורה, עד שיתכן שיתנהגו היפך התורה ח"ו.
והכוונה בזה היא – שיהפכו את העולם, שגם
ה"צד" דעולם מצד ענינו הוא "יסכים" להוראות
ופס"ד התורה (ודוקא אז הרי זה נקבע בפנימיות
בתחתונים).

ועפ"ז יכולה להתעורר השאלה (אפילו בנוגע
לדבר של רשות, אפילו לא הצד שכנגד): כיצד
יכול יהודי לצאת ולהפוך את (חפצא ד)עולם
והאנשים בעולם, שהם – מצד ענינם הם – יתנהגו

(104) משלי י, כה.

(105) ראה פרדס שם: פירוש בס' התמונה (תמונה ג אות צד"י)
כי רמזה בצדיק יסוד עולם. וכ"ה בקה"י מערכת צ'. אוה"ת נ"ך
שם. לקוטי לוי"צ לתנ"ך וכו' ע' ז.

(106) ראה מגן דוד שם: צד"י הוא מלשון צד כמו מצד הארון
ולצדי המשכן. וראה גם ברוך שאמר (לרבינו שמשון ב"ר אליעזר)
אות צד"י – כח, א ("הצדקות שינטה מקו האמצעי השווה לצד
ראש ימיני").

(107) קהלת ז, יד. וראה תניא רפ"ו.

(108) תניא רפ"ט.

(109) ברכה לג, ד.

(110) תניא פל"ו (מה, ב).

(111) רמב"ם הל' מלכים פ"ח ה"י.

(112) ראה תרבא"ר פי"ד ופל"א. ב"ר פ"א, ד.

(113) נוסח ברכת אהבת עולם דתפלת ערבית – ע"פ לשון
הכתוב (נצבים ל, כ) "כי הוא חיך ואורך ימין".

(114) ראה תנחומא נשא טז. שם בחוקותי ג. במדב"ר פי"ג,
ו. תניא שם.

(115) נצבים ל, יט.

(116) ברכות סא, ב.

(117) תניא רפ"ג.

(118) וראה ס' ברוך שאמר שם, ש"צד"י, צד י', פירושו –

צד ימין, ע"ש הי"ד שבצד ימין של הני' באות צ'.

(119) תניא שם. וראה סוכה נב, ב. קידושין ל, ב.

(120) תהלים קט, לא.

(121) ב"ק יז, א.

קושיא פשוטה: ה"מים" (שמהם "משיתיהו" את 39
משה) היו מי הנילוס – "ותשם בסוף על שפת 40
היאור" 126, בסמיכות 127 לעבודה זרה דמצרים 128! 41
וגם: דוקא בת פרעה מלך מצרים (עדות הארץ 129) 42
הוציאה את משה מן המים, וקראה לו משה על 43
שם "מן המים משיתיהו", ודוקא על שם זה הוא 44
נקרא (אע"פ שי' שמות היו לו 130) – כיצד מתאים זה 45
עם הפירוש בחסידות, שזהו עלמא דאתכסיא, תכלית 46
ההיפך מע"ז פרעה וכו'! 47

והביאור בזה הוא, שהיא הנותנת: כל הגבוה 48
גבוה ביותר נופל למטה מטה ביותר 131. בכדי 49
להגיע לאלקות שלמעלה מגדר הבריאה, צריכים 50
להגיע דוקא לבת פרעה [וכמרומו בשמה "בתי" 51
ה" 132, מלשון בת (מקבלת) מי"ה 133, שלמעלה 52
משם הוי'], שהיא תוציא את משה ממקום של 53
עבודה זרה (מי נילוס), ועי"ז נעשה הגילוי ד"מן 54
המים משיתיהו", הגילוי דמשה מעלמא דאתכסיא 55
בעלמא דאתגליא. 56

ועפ"ז יש לומר, שזה שמשה הי' בתיבה "בסוף 57
על שפת היאור", בסמיכות למקום ע"ז (למטה יותר 58
מ"איש" "מחציו ולמטה"), אבל באופן שהי' מוגן 59
ע"י התיבה, ובפשטות היתה התיבה פתוחה 60
למעלה 134, ז.א. שמשה בהיותו בתיבה הי' גלוי 61
כלפי שמיא, ובהיותו שם "ראתה" (אפילו בהיותה 62
עדיין בת פרעה) עמו שכינה 135, ולאח"ז "מן המים 63

(126) שמות ב, ג.

(127) ראה צפע"נ עה"ת עה"פ, דכיון שהם היו עובדים לנילוס, היתה יוכבד אסורה להשימו בתוך היאור, ולכן "ותשם בסוף על שפת היאור"; ולאחרי ש"ותר בת פרעה לרחוץ על היאור", "שירדה לרחוץ מגילולי אבי", הרי ביטלה בזה הע"ז, "ושבת באתה התיבה בתוך היאור". וראה גם לקו"ש חט"ז ע' 13. (128) ראה תנחומא וארא יג. שמו"ר פ"ט, ט. פרש"י וארא ז, יד.

(129) מקץ מב, יב.

(130) ויק"ר פ"א, ג. ועוד.

(131) שערי אורה ד"ה יביאו לבוש מלכות פ"ב ואילך. פל"ב ואילך. ובכ"מ.

(132) מגילה יג, א.

(133) ראה ל"ת להאריז"ל ישעי' קכא, ב. ספר הגלגולים פס"ז. עי"ש.

(134) שהרי בודאי היו נקבים בהתיבה לכניסת אויר, ואם כן, למה הטרחא לעשות סתימה ובה נקבים, כשדי להבטיח שנענוע הגלים לא יפילוהו מתוך התיבה ע"י סתימת רוב גג התיבה. וכפשט הכתוב ("ותפתח ותראהו גו" – שמות ב, ו) שרצתה לראותו ופתחה חלק התיבה שמנע הראי'.

(135) פרש"י שמות ו, ב.

עבדי" 122), שתורה היא בעה"ב על העולם, 1
"בראשית", בשביל התורה ובשביל ישראל 123, 2
ובכח זה יכול הוא להפוך את העולם ולהמשיך שם 3
גילוי אלקות; בהיותו "איש" ("מחציו ולמטה") 4
הרי הוא "נדמה בחומריותו לגופי אוה"ע" 124, ולכן 5
הרי הוא כאילו עומד מן הצד, והוא בוחזר, "ובחרת 6
בחיים", שכפי שהוא נמצא כ"איש" נעשה הוא 7
"איש האלקים" – "צדי". 8

עפ"ז מובן, שכיון ש"צדי" (שתומ"צ הם הצד 9
שלו) בא (לא כ"נוגע בדבר", אלא) ע"י בחירתו, 10
בהיותו (בחיצוניות) "איש", נשמה בגוף גשמי 11
בעולם – יש בכחו להפוך את העולם ותושבי 12
העולם, שגם הם "יסכימו", לציית להוראות 13
התורה, באופן כזה שזה נקבע אצלם בפנימיות, 14
כיון שזה בערכם, כנ"ל. באופן שע"ז יכולה 15
אלקות להמשיך ולהתגלות בכל העולם, באופן של 16
קביעות. 17

י. ועדיין צריך להבין: האמור לעיל אודות 18
העבודה ד"צדי", להמשיך אלקות בחלק הרשות 19
שבועולם, בטבע העולם שמשם אלקים (שאמנם 20
מעלים על אלקות, אך אינו מנגד) – היות שהעבודה 21
דביור העולם היא ע"י התלבשות בבחי' "איש 22
האלקים", הרי זה מתקבל גם בגדרי העולם; אבל 23
כאשר אומרים שכל העולם צריך להעשות דירה לו 24
יתברך בתחתונים, דירת קבע, מובן שלא יכולה 25
להשאר "פינה" בעולם שמנגדת לאלקות ח"ו (כיון 26
שאז חסר בקביעות ונצחיות דכל הדירה). א"כ כיצד 27
יש בכחנו לפעול גם ב"צד שכנגד", "מקום" שבו כבר 28
הי' ממשול היפך התורה ר"ל? 29

וצריך לומר, שע"י "תפלה למשה איש 30
האלקים" (שנותן כח להמשכת אלקות באופן של 31
קביעות), ה"ז מגיע גם בתחתון שאין תחתון למטה 32
ממנו, ומהפך גם אותו. ויש לומר שענין זה מרומז 33
בכך שמוסיפים ק' ל"צדי", שעושה את המלה 34
"צדיק" – וק' יורד למטה מן השורה 125, וכדלקמן. 35

יא. על הפירוש הנ"ל (ס"ה) שמשה ע"ש "מן 36
המים משיתיהו" מרמז על גילוי שם הוי', שלמעלה 37
מן העולם, עלמא דאתכסיא – נשאלת לכאורה 38

(122) מלאכי ג, כב.

(123) פרש"י ר"פ בראשית. ובכ"מ.

(124) תניא פמ"ט.

(125) ראה ספר הערכים חב"ד מערכת אותיות – קר"ף. וש"נ.

25 יב. עפ"ז יש לומר הרמז במזמור צדי"ק
26 (בהוספת ק' אחרי צד"י):

27 ידוע הפירוש¹⁴⁴ ב"בה"א נברא העולם
28 הזה¹⁴⁵, שהעולם נברא בה"א, שיש לה שלשה
29 קוים, כנגד ג' הדרגות בעולם – בריאה יצירה
30 עשי', מחשבה דיבור ומעשה: הגג ורגל ימיני
31 (המחזברים) הם כנגד מחשבה ודיבור, והרגל
32 השמאלי הנפסק הוא כנגד עשי', שעלי' נאמר "אף
33 עשיתיו"¹⁴⁶, אף המפסיק.

34 כיון ש"עולם על מילואו נברא"¹⁴⁷, מובן
35 שאע"פ שעוה"ז נברא בה"א, שישנו הפסק לפני
36 עולם העשי' (ז.א. העלם והסתר המעלים על
37 חיבורו עם העולמות הגבוהים יותר) – אעפ"כ הרי
38 זה על מילואו, באופן כפי שהקב"ה ברא אותו
39 בשם אלקים, שישנו עולם המעלים על אלקות.
40 והעבודה בעולם היא ב"צד"י¹⁴⁸ – לבחור
41 שתומ"צ יהיו הצד דבנ"י, כנ"ל.

42 לאח"ז ישנה העבודה דק' (דקדושה) –
43 שמגיעים גם במקום (שנעשית ע"י החטא), שמאות

1 משייתיהו" בת פרעה דוקא, והוא גדל בבית פרעה
2 מלך מצרים¹³⁶ – הרי זה נתן כח למשה, שיוכל
3 לשבור אח"כ את הקליפה וע"ז דמצרים, ולהציל את
4 בני' משם.

5 נמצא שבפסוק "תפלה למשה איש האלקים"
6 כלול גם ענין שלישי (נוסף על העבודה ד"איש
7 האלקים" (גילוי אלקות בערך הבריאה), ו"משה"
8 (גילוי שם הוי' שלמעלה מן הבריאה)) העבודה
9 דבידור התחתון שאין תחתון למטה ממנו. וי"ל
10 שענין זה מרומז בענין ד"תפלה למשה"¹³⁷, כמבואר
11 בחסידות¹³⁸ שזוהי תפלת עשיר, הקשורה עם
12 עצמותו ית', שלמעלה מהוי' ואלקים (סובב וממלא)
13 והמחבר שניהם יחד, שבכח העצמות (שלמעלה
14 לגמרי ממציות העולם ומשלילת מציאות העולם)
15 נמשך אלקות בכל העולם ובכל הדרגות שבו, עד
16 בתחתון שאין תחתון למטה ממנו.

17 וכפי שיהי' בשלימות בגאולה האמיתית
18 והשלימה, כאשר "ואת רוח הטומאה אעביר מן
19 הארץ"¹³⁹, ו"לא יהי' שם לא מלחמה כו', ולא יהי'
20 עסק כל העולם אלא לדעת את ה' בלבד"¹⁴⁰ –
21 הגילוי ד"ויהי נועם ה' אלקינו עלינו", עלמא דאתי
22 איקרי נועם¹⁴¹, תענוג העצמי¹⁴² (עד שנמשך
23 ב) "ומעשה ידינו כוננה עלינו ומעשה ידינו כוננהו",
24 כסיום המזמור¹⁴³.

(136) שם י.

(137) היינו שבבחי' משה ב' ענינים: (א) גילוי שם הוי',
עלמא דאתכסא, אלקות שלמעלה מעולם. (ב) "משה" (הוי') כפי
שהוא בדרגת "תפלה למשה", מלשון תפל ומחזר לעצמותו ית'.
ואולי י"ל שזהו ע"ד הב' דרגות בהוי': (א) בחי' שם הוי', (ב)
כפי שהוא למעלה מכל ענין של שם (ראה ס' הליקוטים
דא"ח צ"צ ערך הוי' בתחלתו. וש"נ).

(138) ד"ה תפלה למשה תר"ס. תשכ"ט.

(139) זכרי' יג, ב.

(140) רמב"ם בסיום וחותם ספרו.

(141) זח"א קצו, ב.

(142) מאמרי אדה"ז תצוה ע' תיא. שע"ת ד"ה אם יהי' נדחך
פכ"א.

(143) ויש לומר שע"ד התוכן דמזמור "תפלה למשה" –
תחלתו וסיומו – הוא גם בספר הרמב"ם* (ששמו משה, וידוע
הפתגם משה ועד משה לא קם כמשה): בתחלת ספרו – "יסוד
היסודות ועמוד החכמות" ר"ת הוי"מ** (כמ"ש נכדו) ר' דוד הנגיד

(*) ולהעיר שיום הולדת שלו הוא בערב פסח (סה"ד ד"א תתקכו).

(**) ומהו"ד ד"סוד" (כנגד הוי"ד דשם הוי') נמשך התיבה "י"סוד",
בגימטריא שבעים, כנגד בירור העולם, שבעת ימי הבנין (בחי'
אלקים), וגם שם ממשכים ומגלים אלקות דבחי' סתום (שלמעלה

– סה"ד שם. שה"ג להחיד"א מע' רמב"ם. וראה גם "פירוש"
לריש הל' יסוה"ת) (וגם ממשיך אח"כ "ואמת הוי' לעולם"),
ל"ידע שיש שם מצוי ראשון", "אמיתת המצאות" (עצמותו ית').
ובסיום ספרו – בהל' משיח, הקשור עם הגילוי ד"נועם" (עלמא
דאתי), בזה גופא – ב' תקופות: שלא יהי' שינוי הטבע כ"א
ביטול שעבוד מלכויות בלבד (גילוי אלקים בגימטריא הטבע),
ובתקופה שני' נסים למעלה מטבע – כנרמז בסיום הספר "כמים
לים מכסים". כמבואר במ"א (הדרן על הרמב"ם) (משיחת ש"פ
חיי שרה) שנה זו).

(144) ראה לקו"ת ר"פ בלק (סז, א ואילך). תו"א מג"א צה,
סע"ב ואילך. סה"מ תר"ן ע' רעט ואילך. תרנ"ח ע' ריב. הישי"ת
ע' 122. סה"מ קונטרסים ח"א רמא, א ואילך.

(145) מנחות כט, ב.

(146) ישע"י מג, יז.

(147) ראה ב"ר פי"ב, ו. פי"ד, ז. פי"ג, ג.

(148) וי"ל ש"ד"י" (מתיבת "צד"י") הם כנגד אות ה', שהוא
ד' עם י' (רגל השמאלי). וזה בא לאחרי אות צ' שהוא נ' (כפופה)
וי' בימינו, שמרמז על העבודה בקדושה ורשות, דאף שני' ר"ת
נפילה, ה"ז נ' כפופה (שאינה יורדת למטה מן השורה), וזהו
הירידה בשם אלקים, וצורך עלי' לבחי' נ' ר"ת נשיא, עד לגילוי
שער הנ'. ומרומז גם בזה ש"צדי" "הוא מלשון וצודה לי ציד"
(מגן דוד שם), בירור ה"ציד" (המותר) דעולם הזה.
וע"י הירידה נוספת למטה מן השורה, באות ק' (ע"ך פשוטה),
נעשית עלי' שלא בערך, ע"ד משה (ש"מ המים משייתיהו",
ממקום של ע"ז), שבכחו לברר גם למטה מן השורה.

מהבריאה. ע"י "נכנס יין (בגימטריא שבעים) יצא סוד". שזהו הגילוי
דפנימיות התורה (וע"ד מעשה מרכבה – בפרקים הראשונים דספר
הרמב"ם).

33 ולכן נקרא דוקא זה "נס גדול", ודוקא זה נעשה
34 ה"התחלת גאולה ונסים" דגאולת מצרים.

35 וענין זה נקבע דוקא בשבת, כיון ששבת קשור
36 עם הגאולה הנצחית – יום שכולו שבת ומנוחה
37 לחיי עולמים (כנ"ל ס"ז), ועסקא דשבתא כפול,
38 שכפל קשור גם הוא עם גאולה; ולכן, בשבת שבה
39 קרה ה"נס גדול" ד"למכה מצרים בבכוריהם" –
40 ה"ז מהפך את כל השבת, שנעשה "שבת הגדול".
41 [ולכן יש בכח שבת זו לברך את חג הפסח, כנ"ל
42 ס"א].

43 ולהוסיף, שבקביעות שנה זו (ובכמה שנים) חל
44 שבת הגדול בשבת פ' צו, "אין צו אלא לשון זירוז
45 מיד ולדורות" 154, שמדגיש עוד יותר את גילוי ענין
46 הנצחיות למטה – בכח זה שהקב"ה מצוה למשה
47 רבינו: "צו את אהרן", וע"י אהרן הרי זה מגיע
48 לכל יהודי (כיון שאהרן הוא אוהב שלום ורודף
49 שלום אוהב את הבריות ומקרבן לתורה 155), שיש
50 לו ציווי ונתנית כח בלתי מוגבלת מהקב"ה, הן
51 בהווה (מיד) והן בעתיד (לדורות):

52 "מיד" – אין לו שום הפרעה או אפילו עיכוב
53 מלפעול את הציווי מיד, כיון שהוא מלוכש בזה
54 לגמרי, עד שזהו חייו, חדור תוך תוכו; ולדורות –
55 ענין זה נמשך, ובאותו אופן – זריזות, גם בדורות
56 הבאים – ל' רבים; וכאשר ישנה חזקה דשלשה
57 דורות (שלו ועוד שני דורות), ה"ז נעשה ענין נצחי
58 לכל הדורות, שכל פעולה שהוא עושה תהי' באופן
59 ד"מעשה ידינו כוננהו" 156.

60 טו. האמור לעיל הוא בהדגשה יתירה בהמצאנו
61 בחודש ניסן דשנה זו "הי' תהא שנת נפלאות
62 אראנו", וכמדובר (גם במכתבים כלליים) אודות
63 הנסים ונפלאות שקרו בשנה זו (בסמיכות לחג
64 הפורים), עד שהנצחון הביא לכך, שהשונא
65 ישחרר, באופן טוב, חלק משבויי־המלחמה וכו',
66 כמדובר בפרטיות לפנ"ז.

67 ובודאי ימשיך הקב"ה להראות נסים ונפלאות,
68 עד – ועיקר – "אראנו נפלאות" בגאולה האמיתית
69 והשלימה,

1 ה' יעשה אות ק', שרגלה השמאלי יורד למטה מן
2 השורה, למטה מהמקום שבו ברא הקב"ה את
3 העולם לכתחילה. והכוונה בזה היא – "אשר ברא
4 אלקים לעשות, לתקן" 149, להיות "שותף להקב"ה
5 במעשה בראשית" 150, ולברר גם מקום זה, כפי
6 שפעל משה (כנ"ל) – שזהו תוכן שלימות העבודה
7 ד"צדיק", שהוא ממשיך מ"צד"י (שתומ"צ הוא
8 הצד שלו) גם בק' 151 למטה מן השורה 152.

9 יג. ע"פ כל הנ"ל מובן מדוע דוקא משה הוא
10 גואלם של ישראל, בגאולת מצרים, וגואל ראשון
11 הוא גואל אחרון – כיון שבהיותו בדרגת "תפלה
12 למשה איש האלקים" יש בכחו להמשיך גאולה –
13 גילוי כח הבלי גבול – בעולם, ולגאול את בני
14 מכל המיצרים וגבולים, עד גם דקליפת וע"ז של
15 מצרים, ובכח זה – גם הגאולה האמיתית
16 והשלימה, ש"כימי צאתך מארץ מצרים אראנו
17 נפלאות", לא רק נסים המלוכשים בטבע (אלקים),
18 אלא גם נסים גלויים שלמעלה מדרך הטבע לגמרי,
19 ועד נפלאות,

20 ותהי' זו גאולה שאין אחרי' גלות, באופן שכל
21 העולם כולו יהי' דירה לו יתברך, דירת קבע ונצחי,
22 לעד ולעולמי עולמים.

23 יד. בזה ניתן גם לבאר את תוכן ה"נס גדול"
24 בשבת הגדול, והקשר עם שבת דוקא:

25 דוקא ע"י הנס ד"למכה מצרים בבכוריהם",
26 שהתוקף דלעו"ז עצמו (בכורי מצרים) מכה את
27 מצרים, ארץ מלאה גילולים 153 – הבירור דק'
28 (למטה מן השורה) – נפעל ע"י גילוי הכי נעלה
29 דאלקות, למעלה מהנסים שקרו לבני עצמם (או
30 הנסים שהקב"ה עשה). עד שזה מגלה עוד יותר את
31 הכח הנצחי וכח הבלי גבול דאלקות, שמגיע אפילו
32 במקום זה.

(149) בראשית ב, ג.

(150) ל' חז"ל – שבת קיט, ב.

(151) וע"ד ההוספה בצדי"ק לגבי פ"א בפסוקי "תהלה לדוד" (שע"פ סדר הא"ב) – "פותח את ידך ומשביע לכל חי רצון, צדיק ה' בכל דרכיו וחסיד בכל מעשיו": אף שגם ב"פותח גוי" מודגשת הפעולה וההשפעה בעוה"ז (ע"ד באות ה'), שזהו"ע "משביע לכל חי" – הרי ההשפעה היא ביד ימין (ראה יהל אור ע' תקנה); וב"צדיק גוי" מרומזת ההשפעה גם ביד שמאל, למטה מן השורה.

(152) וע"ד משיח אתא לאתבא צדיקא בתיובתא (ראה לקו"ת שמע"צ צב, ב. שה"ש נ, ב).

(153) פרש"י וארא ט, כט.

(154) תו"כ (הובא בפרש"י עה"פ).

(155) אבות פ"א מ"ב.

(156) ראה מכתב ה' ניסן שנה זו. וש"נ.

והיהדות והפצת המעניות חוצה, וגם – להשפיע
גם על אוה"ע בנוגע לשבע המצוות שלהם¹¹¹, –
ובזה באים לנצל מאורע נוסף להוספה בעבודת
השם:

בהשגחה פרטית, יצאה לאור בימים אלו
החלטה מספר 104 – גימטריא צד"י¹⁶² – מבית
הנבחרים של מדינה זו (באי"הכח של המדינה
כולה), שיש להם הכח דדינא דמלכותא דינא¹⁶³ –
בקשר לקביעת יום עשתי עשר יום¹⁶⁴ לחודש ניסן
דשנה זו כיום מיועד במיוחד לחיזוק חינוך הטוב
וכיו"ב. – יסודות בישוב העולם עבור כל תושבי
המדינה וכל תושבי העולם –

ולעשות זאת עד באופן ד"צדיק", להגיע בחוצה
שאינ חוצה ממנה.

והדגשה מיוחדת בענין שהזמן גרמא¹⁶⁵: סיפוק
כל צרכי החג לאלו הנצרכים לזה – צרכי הסדר
(מצות, ד' כוסות וכו'), וצרכי יום טוב בכלל (בגדי
יום טוב, ומאכלי יום טוב), וכיו"ב.

ויש לעורר אודות ענין נוסף בקשר עם זה:
במקומות שעורכים סדרים ציבוריים וכלליים –
ישנם כמה מקומות שבהם עשו הכנות לערוך רק
סדר אחד (בגלל חסרון כסף וכיו"ב). ונחוץ וכדאי
ביותר, שישתדלו ביותר לעשות את שני הסדרים,
על כל פנים, לחלק את ההוצאות לשני הלילות,
ובודאי – לא יצטרכו להגיע לזה, כיון שהקב"ה
ודאי יברך ויספק לעוסקים בזה את כל המצטרך,
ויותר מזה.

ויהי רצון שכבר תקויים שלימות התפלה דמשה
ודמשה שבכאו"א מישראל – "תפלה למשה איש
האלקים" – "ויהי נועם ה' אלקינו עלינו", "תשרה
שכינה במעשה ידיכם", במעשינו ועבודתינו במשך
זמן הגלות, ותיכף ומיד ממש העיקר – בבית
המקדש השלישי, "מקדש אד' כוננו ידיך".

שמלחמות אלו הם באותו חלק בעולם ("מלך
פרס" עם "מלך ארם") הן מהסימנים שבקרב באה
הגאולה ע"י משיח צדקנו, כדאיאת בילקוט
שמעוני¹⁵⁷, ובלשונו, ש"בני אל תתיראו... הגיע
זמן גאולתכם", ו"מלך המשיח עומד על גג ביהמ"ק
והוא משמיע להם לישראל ואומר, ענוים הגיע זמן
גאולתכם!"

טז. מכל הנ"ל יש לכל יהודי הוראה בעבודת
עצמו:

בעמדנו בשנת נפלאות אראנו, ובזה גופא –
בחודש ניסן, ובתוך השבוע דחג הפסח, זמן
חירותנו, ולאור המאורעות והנסים האחרונים –
שגלויים לעיני בשר, לעיני כל העמים –

הרי זה צריך לעורר אצל יהודי עוד יותר רצון
וכחות לעשות את עבודתו באופן דנס, עד נסי נסים
– אין זה מספיק שיתעלה ממצבו שעד עכשיו
בלימוד התורה וקיום המצוות בהידור, אלא שצריך
להתעלות בזה מעלה מעלה, "ילכו מחיל אל
חיל"¹⁵⁸, עד שמגיע ל"נס גדול" האמיתי הקשור
עם "גדול הוי' ומהולל מאד"¹⁵⁹.

וישנה ע"ז נתינת כח מיוחדת ממזמור צדי"ק,
"תפלה למשה איש האלקים", "ויהי נועם ה'
אלקינו עלינו ומעשה ידינו כוננה עלינו ומעשה
ידינו כוננהו" – ש"תשרה שכינה במעשה ידי",

ומשה נותן כח לכל יהודי – בפרט ע"י בחי'
משה שבו (המשפיעה על עבודתו בפועל) – שיהגלה
בעצמו את ה"צדיק" שבו, "ועמך כולם
צדיקים"¹⁶⁰, כפי שהוא קשור עם "צדיק ה' בכל
דרכיו"¹⁶¹, ועי"ז – לעשות בשלימות את עבודתו
של "צדי", להתמסר כל כולו לצד זה של תורה,
באופן שזה נעשה "צדי" לגמרי (באופן שאין שום
מקום לקס"ד של צד נוסף), הן בנוגע לעצמו, והן
בנוגע להשפעה על יהודים אחרים, בהפצת התורה

(162) והרי כל דבר הוא בהשגחה פרטית. – ולהעיר מהנהגת
גדול א' שהי' לומד הוראה אפילו ממספר הרכבת שבה הי' נוסע!

(163) גיטין י, ב. וש"נ.

(164) לשון הכתוב – נשא ז, עב.

(165) ראה שו"ע אדה"ז או"ח ריש הל' פסח סתכ"ט ס"ה.

(157) ישעי' רמז תצט.

(158) לשון הכתוב – תהלים פד, ח.

(159) תהלים מח, ב.

(160) ישעי' ס, כא.

(161) תהלים קמה, יז.

לקוטי שיחות פרשת מצורע כרך יז שיחה ב

מתורגם ללשון הקודש

30 אשר יגע בו ולהלן⁴ הוא אומר אשר תבושל בו, מה בו
31 האמור להלן מאורו, אף כאן מאורו⁵].
32 לפי זה מתעוררת השאלה: אם נגיעה "מאחוריו" אינה
33 מטמאה, מהי הכוונה "יגע בו"⁵? – על כך מביא רש"י
34 את סיום דברי תורת כהנים: "איזהו מגעו שהוא ככולו הוי
35 אומר זה היסטור".

ב.

השאלה על הציטוט החלקי של רש"י מ"תורת -
כהנים"

36 אך צריך להבין – ממה נפשך: אם דברי "תורת
37 כהנים" אינם ידועים, צריך היה רש"י לצטטם בשלמות,
38 כולל את ההוכחה לכך שהמילים "יגע בו" אינן יכולות
39 לכוון ל"מאחוריו". ואם רש"י מסתמך על כך שהלומדים
40 יעיניו בעצמם ב"תורת כהנים", הוא לא צריך היה לצטט
41 גם את הסיום ("איזהו מגעו..."), אלא לסיים את פירושו
42 במילים "כדאיתא בתורת כהנים" (בדומה לפירושו על
43 פרשת ויקרא⁶: "ואם תאמר מקרא שלא לצורך הוא כבר
44 נדרש בתורת כהנים")?
45 בפשטות ניתן היה לתרץ: רש"י מצטט את הסיום
46 "איזהו מגעו..." כי בכך מובנת המשמעות של יגע בו"
47 (– היסט), בעוד אשר דברי "תורת כהנים" לפני כן הם
48 רק לימוד והוכחה שכלי חרש "אינו מיטמא מאחוריו",
49 ולכן אין רש"י מצטטם וסומך על כך שיענינו ב"תורת
50 כהנים".

51 אך קשה לומר כך – כי, כאמור מספר פעמים, רש"י
52 אומר בבירור ובאופן המובן לבן חמש את כל הנדרש
53 להבנת פשוטו של מקרא. וכיון שמשמעות "יגע בו" יכולה
54 להיות גם "מאחוריו", צריך היה רש"י לכתוב בפירושו את
55 הענין המכריחו לפרש אחרת – ולא היה עליו להסתמך על
56 הזכרת המקור – תורת כהנים (ובמיוחד כאשר ב"תורת
57 כהנים" נלמד הדבר בדרך של גזירה שווה ולא מפשטות
58 הפסוקים⁷).

א.

דברי רש"י על "וכלי חרש אשר יגע בו הזב
ישכר", והסברם

1 בפסוק¹ "וכלי חרש אשר יגע בו הזב ישכר וכל כלי
2 עץ ישטף במים", מתעכב רש"י על המילים "וכלי חרש
3 אשר יגע בו הזב", ומפרש: "יכול אפילו נגע בו מאחוריו
4 וכו' כדאיתא בתורת כהנים^{1*}: עד איזהו מגעו שהוא
5 ככולו² הוי אומר: זה היסטור".

6 יש להבין: מה קשה כאן בפשוטו של מקרא, שלשם כך
7 מפרש רש"י את המילים "יגע בו" לפי דרשת חז"ל
8 בתורת כהנים, ואינו מפרש "יגע בו" כפשוטו, שהכוונה
9 היא לכל נגיעה, אפילו מאחוריו?

10 ההסבר לכך הוא: אי אפשר לפרש כאן ש"יגע בו"
11 היא נגיעה ממש, כי כבר לפני כן (בפרשת שמייני³ לגבי
12 טומאת שרץ) למדנו – כפי שאומר שם רש"י – ש"אין
13 כלי חרס מיטמא אלא מאורו", ולפיכך אי אפשר לפרש
14 כאן, ש"וכלי חרש אשר יגע בו" ייטמא על-ידי נגיעה
15 "מאחוריו". אך כיון שאפשר להבדיל ולומר שדוקא
16 בטומאת שרץ, שהיא טומאה קלה, "אין כלי חרס מיטמא
17 אלא מאורו", ואילו בטומאת זב, שהיא טומאה חמורה
18 (המטמאה במשכב ובמושב) יכול כלי חרש להיטמא
19 על-ידי נגיעה כפשוטה, "מאחוריו" –

20 לכן, כדי למנוע קבלת הבחנה זו (ובמיוחד כיון
21 שהסבר זה מתאים יותר לפשוטו של מקרא) אין רש"י
22 מצטט מן הפסוק את המילים "יגע בו" בלבד, שאותן הוא
23 מפרש, אלא גם את המילים המבליטות את ההבחנה
24 דלעיל – "וכלי חרש אשר יגע בו הזב", ואומר: "יכול
25 אפילו נגע בו מאחוריו (כיון שמדובר כאן אודות טומאת
26 זב) וכו' כדאיתא בתורת כהנים" – [ההמשך בתורת כהנים
27 הוא "ודין הוא ומה אם מת החמור לא טימא כלי חרס
28 מאחוריו, הזב הקל אינו דין שלא יטמא כלי חרס מאחוריו,
29 לא, אם אמרת במת שאינן עושה משכב ומושב וכו' ת"ל

6 (ה. יט. וראה פרש"י שם ג, יז [וברא"ם שם: ולא ידעתי למה לא
הביא הרב כל המדרש שבפסוק הזה כו'. וראה משכיל לדוד שם]. ועד"ז
בכ"מ.

7 אף שגם גז"ש הוא לימוד בפשט"מ, כדמוכח מזה שהובאו
בפרש"י עה"ת (לדוגמא: משפטים כא, ו. ועוד) – מ"מ מובן, שאי"ז
לימוד פשוט כ"כ כפירוש הפשוט של הכתוב, גם לא כלימוד בק"ו. גם
יש בלימוד בגז"ש ע"ד הפשט תנאים ע"ד שישנם בלימוד ע"ד ההלכה.
ואכ"מ.

(1) פרשתנו טו, יב.

(1*) עה"פ.

(2) בפ"י רבינו הלל ובקרבן אהרן גרסי בתו"כ שם: "בכולו". וכ"ה
בדפוס ראשון דרש"י. ובס' זכרון לרש"י כאן: בכולו בבית גרסינן.

(3) יא, לג.

(4) צו ו, כא.

(5) כי אין לומר ד"יגע בו" פירושו שיגע בתוכו, שהרי אין צריך שיגע,

כי מטמא מאורו – ראה גו"א כאן.

ד.

"וכל כלי עץ" אינה הוכחה לפירוש רש"י

לכאורה, ניתן היה לענות, שרש"י מוכרח לפרש כך
בגלל סוף הפסוק – "וכל כלי עץ ישטף במים":

אם ב"גע בו" הכוונה ל"היסט", מובן החידוש ב"וכל
כלי עץ" – שאצל זב גם כלי עץ טמא בהיסט. אך אם
הכוונה ב"גע בו" היא כפשוטה – אפילו "נגיעה
מאחוריו", והפסוק מחדש כאן שזב מטמא כלי חדש
על-ידי נגיעה מאחוריו, מתעוררת השאלה: מהו החידוש
ב"וכל כלי עץ"? הרי אין זה חידוש שכלי עץ נטמא
בנגיעה מאחוריו.

אך גם כך קשה להסביר את פירוש רש"י, כי אם כך,
היה רש"י מצטט ב"דיבור המתחיל" גם את המילים "וכל
כלי עץ", או לפחות רומז להן בביטוי "וגו". וכיון שרש"י
אינו עושה זאת, הרי מובן שרש"י אינן מתכוון לומר שזוהי
ההוכחה לכך שב"גע בו" הכוונה להיסט (או שההוכחה
שהוא מביא היא טובה יותר).

ה.

פסוקינו נשנה לצורך פרט חדש

כדי להבין זאת, יש להקדים ולציין את התמיהה:
לכאורה, מה מלמדנו הפסוק הקודם "וכל אשר יגע בו הזב
וידי לא שטף במים וכבס בגדיו ורחץ במים וטמא עד
הערב" – כבר לפני כן כתוב¹¹ "והנוגע בבשר הזב יכבס
בגדיו ורחץ במים וטמא עד הערב"?

[והדין (כפי שמפרש רש"י) שכל עוד "לא טבל
מטומאתו ואפילו פסק מזובו וספר שבעה .. מטמא...",
הרי: (א) ניתן ללמוד אותו ב"קל-וחומר" מדיני יולדת¹²,
החייבת בטבילה (ואפילו לאחר הטבילה "בכל קודש לא
תגע", "ואין שמשא מעריב לטהרה עד שקיעת החמה של
יום ארבעים. שלמחר תביא את כפרת טהרתה"), (ב)
ועיקר: לשם כך אין התורה צריכה לחזור על כל הפסוק,
ודי היה בשיבוץ המילים "וידי לא שטף במים" בפסוק
הקודם "והנוגע בבשר הזב".]

ואכן, בגלל תמיהה זאת מסבירה הגמרא¹³, שהפסוק
"וכל אשר יגע בו הזב..." אינו מדבר על נגיעה, אלא על
היסט. אך רש"י מסביר, כ"תורת כהנים", שרק במילה
"יגע" שבפסוקנו – המאוחר יותר – כוונתה "היסט", ואם

1 הכרחי, אפוא, לומר, שלפי פשוטו של מקרא, ההוכחה
2 היא מן המילים שרש"י מצטט בפירוש מתורת כהנים, ולא
3 מן ה"גזירה שווה" של "בו – בו", שאינה מוזכרת ברש"י
4 (ודבריו "וכו" כדאיאת בתורת כהנים" הם רק לתוספת
5 הוכחה והסבר, ולכן הוא מסתפק ומזכירם ברמז בלבד).

ג.

רש"י אינן מתכוון ללימוד מטמא מת

6 לכאורה ניתן היה לומר, שהדבר נלמד מטומאת מת –
7 שזוהי טומאה חמורה ביותר, ובכל זאת אין היא מטמאה
8 כלי חרס מאחוריו – כפי שילמדו מאוחר יותר בפרשת
9 חוקת⁸ – ומכך מובן שגם זב (שאינו חמור ממת) אינו
10 מטמא כלי חרס מאחוריו.

11 וזוהי כוונת רש"י בציונו למקור בתורת כהנים: אין
12 הוא מתכוון לגזירה שווה "בו – בו", אלא ל"קל-וחומר"
13 המובא שם – "ומה אם מת החמור לא טמא כלי חרס
14 מאחוריו, הזב הקל אינן דין שלא יטמא כלי חרס
15 מאחוריו" (שהרי "קל-וחומר" – היא דרך לימוד פשוטה,
16 הגיון פשוט, פשוטו של מקרא⁸). אמנם בתורת כהנים נדחה
17 "קל-וחומר" זה, מפני שגם בזב יש חומרה ("עושה משכב
18 ומושב") שאינה קיימת במת, אך בכל זאת יוצא מכך
19 ש"שקולים הם", כי בכל אחד מהם יש חומרה על-פני
20 האחר, ולפי פשוטו של מקרא⁹, אפשר ללמוד שהם
21 "שקולים" גם בדין שאין הם מטמאים כלי חרס מאחוריו.
22 ורש"י מציין כמקור את תורת כהנים, ולא את הפסוק
23 (פשוטו של מקרא) בפרשת חוקת, כי ההוכחה מן הפסוק
24 (א) היא אריכות דברים, (ב) גם לאחר ההרחבה אין ודאות
25 שבן החמש יבין זאת כראוי. ואילו בתורת כהנים הלימוד
26 הוא בפירוש ובפירוט.

27 אך הסבר זה אינו מתקבל, שכן, ראשית עדיין לא
28 "חלק": מדוע אין רש"י מציין את ההכרח בפירוש, ובנוסף
29 לכך:

30 טמא מת אינן מטמא בהיסט¹⁰ (=בהזזה) – ולכן אם
31 אפשר לומר שהפסוק "אשר יגע בו" בא לחדש שזב מטמא
32 בהיסט, שלא כטמא מת, מדוע אי-אפשר לומר, שהחידוש
33 ב"יגע בו" הוא שהזב מטמא כלי חרס מאחוריו, למרות
34 שמת אינו מטמא (ופירושו זה עדיף, לכאורה, כי דוקא
35 לפיו משמעות המילים "יגע בו" היא כפשוטו)?

(8) יט, טו וברש"י.

* (8) ראה פרש"י בראשית א, יב. שם ו, ג. ובכ"מ.

(9) משא"כ ע"ד ההלכה, ש"ל שהחומר ד"עושה משכב ומושב"
היא מכריעה וגורמת שכלי חרס יטמא ממנו גם מאחוריו.

(10) ראה שבת פג, רע"ב (וש"נ): שלא מצינו לו חבר בכה"ת.

(11) פסוק ד'.

(12) לעיל – תוריע יב, ד. פרש"י שם. ובפרש"י שם, ז: מכלל שעד
כאן קרוי טמאה.

(13) נדה מג, רע"א. פרש"י שם ד"ה דכתיב.

אינו מפנה למקור בתורת כהנים כהתחלה להמשך, ללימוד
שזב אינו מטמא כלי חרס מאחוריו, אלא, להיפך: לסוף
הדברים (דעה שניה) בתורת כהנים ("עד" 17 (קרוב
למילים 18) – איזהו מגעו" – שאכן יש דעה ("יכול")
ש"אפילו נגע בו מאחוריו" 18 נטמא. ולכן הוא רק רומז
לכך על-ידי "וכו", ואינו מצטט זאת בפירוש.
ואת ההכרח לפרש אחרת לומדים מסוף דברי תורת
כהנים – "איזהו מגעו שהוא ככולו הוי אומר זה היסטור",
כדלהלן.

ז.

החידוש הוא במילים "יגע בו"

ההסבר לכך הוא: בנוסף לכך שלכאורה פסוק זה כולו
מיותר, הרי המילים שבתחילתו "וכלי חרש אשר יגע בו
הזב" מהוות בודאי כפילות לשון מיותרת: פסוק זה בא
בהמשך לפסוק הקודם, שבו נאמר "וכל אשר יגע בו הזב",
ודי היה לכתוב בקיצור "וכלי חרש ישבר" (כשם שבסוף
הפסוק נאמר "וכל כלי עץ ישטף במים", ולא נאמר שוב
"וכל כלי עץ אשר יגע בו הזב ישטף במים").

לכן סביר לומר, שהחידוש שבפסוק זה טמון דוקא
במילים אלו, "יגע בו": מילים אלו מכוונות כאן לאופן
אחר של נגיעה, השונה מן הנגיעות המוזכרות לפני כן.
פעולת "יגע" זו היא "בן" 19 – נגיעה בכלי כולו, ולא
כנגיעה רגילה בחלק מן הכלי. וכלשון רש"י: "איזהו מגעו
שהוא ככולו הוי אומר זה היסטור", שעל-ידי ההזזה
מתנדנד" הכלי כולו.

[אילו היינו אומרים שהחידוש בפסוק הוא בכך שכלי
חרש נטמא מאחוריו, הרי החידוש הוא במילים "וכלי
חרש" בלבד, או גם במילה "בו", אך לא במילים "יגע בו"
ביחוד].

ח.

נגיעה רגילה של העולם הזה אינה פוגעת בעצם מהות היהודי

ההוראה הנלמדת מכך בעבודת ה' היא:

1 כך עדיין קשה לפי פירוש רש"י: לשם מה נכתב הפסוק
2 "וכל אשר יגע בו הזב...", ורש"י אינו מסביר זאת?
3 אלא, ההסבר לכך הוא: גם לפי פשוטו של מקרא
4 אפשר לכתוב פסוק שלם לצורך פרט אחד שנתחדש בו,
5 וזאת רואים ב"קל וחומר" מכך שלפעמים חזרת התורה
6 על פרשה שלמה "בשביל דבר שנתחדש בה" 14 (כפי שאנו
7 רואים מיד בפרשת בראשית 15, שהתורה חוזרת בשנית על
8 כל הסיפור של בריאת אדם וחווה לצורך פרטים הנוספים
9 בסיפור השני, ועוד 16).

10 לכן לא קשה, בפשוטו של מקרא, מדוע נכתב הפסוק
11 "וכל אשר יגע בו הזב", כי הוא נכתב לצורך החידוש
12 שבמילים הנוספות "וידיו לא שטף במים", המלמדות (כפי
13 שמסיים רש"י 17 בפירושו, לאחר הסברת הפשט) "שאינן
14 בית הסתרים טעון ביאת מים אלא אבר הגלוי כמו הידים".

ו.

ההפניה לתורת כהנים – הוכחה ל"יכול"

15 אך כאשר רש"י מגיע לפסוקנו – שגם בו קשה: מהו
16 החידוש בו? על כך שכלי נטמא ע"י נגיעת זב אפשר
17 לדעת בדרך של קל-וחומר מן הדינים הקודמים (שאדם
18 נטמא בנגיעת זב, שזב מטמא אפילו במשכב ומושב וכו')
19 –

20 ורש"י צריך לענות לשאלה: "יכול אפילו נגע בו
21 מאחוריו" – המשמעות הפשוטה של "יגע בו" היא אפילו
22 "מאחוריו", ולכן ניתן היה לחשוב שהחידוש בפסוק הוא
23 שה"זב" מטמא "כלי חרש" בנגיעה גם "מאחוריו", כפי
24 שהוסבר לעיל בהרחבה.

25 – ואין קושי בכך שבסוף הפסוק "וכל כלי עץ..." אין
26 שום חידוש, כי, כאמור, די בחידוש אחד בפסוק, שגם כלי
27 חרש מטמא הזב בנגיעה "מאחוריו" –

28 ולצורך הוכחה נוספת ל"יכול...", מוסיף רש"י "וכו"
29 כדאיתא בתורת כהנים – ששם אכן רואים, שמצד חומרת
30 טומאת הזב, יש מקום לומר שהוא מטמא כלי חרס
31 מאחוריו, למרות שמת אינו יכול לטמא זאת. כלומר, רש"י

(14) סוטה ג, סע"א. ורש"י נשא ה, ו. וראה פרשתנו יד, כא ואילך. מנחות י, א.

(15) ב, ז. שם, כא ואילך.

(16) ראה לדוגמא פרש"י בראשית שם, יט.

(17) ועפ"ז יומתק דמצ"ן רש"י (בפרש"י דילן) לתו"כ דשולל דרז"ל דנדה (כנ"ל בפנים) – כי לשיטת הש"ס (קידושין כה, א) למדין "שאינן בית הסתרים טעון ביאת מים" מפסוק שלאחוריו (פסוק יג*). אבל להעיר מתוס' קידושין שם סד"ה כל הראוי. מעדני יו"ט לרא"ש הל' מקואות (בסוף מס' נדה) סכ"ה סק"ג. וראה מקנה קידושין שם.

(*) או – פסוק טז. ראה תוס' (ומעדני יו"ט) שבפנים ההערה.

(17*) וי"ל שזהו הדיוק "עד" (ולא "ומסיים" או כיו"ב).

(18) כי מ"ת"ל אשר כו" מתיחלה המסקנא של תו"כ זה שסיימה "איזהו מגעו".

(18*) אלא שצ"ק לשון רש"י "עד איזהו כו". שמהוספה זו משמע שכונתו שגם מה שלא העתיק בפירוש מהתו"כ שייך לפשוטו של מקרא. ואולי כוונתו גמ להגזש "כו" "בו" (לתוספת ראי', שגם ע"ד ההלכה כ"ה דאינו מטמא כלי חרש מאחוריו).

(19) ראה גם באר מים חיים (לאחי המהר"ל) כאן.

בעבודת האדם היא: דם נדה הוא הרע הקיים אצל היהודי
מטבעו, "כי יצר לב האדם רע מנעוריו"²⁹. אך גם זיבה
הוא מה שהאדם מגרה יצרו עליו יותר מכפי שהיצר הרע
מבלבלו בעצמו³⁰, ובלשון ספר החינוך³¹: "ענין הזיבה
יקרה באדם בצאתו מדרך היושר בהתמדה במאכליו...".
ולפיכך ניתן היה לחשוב שבמקרה זה נטמא האדם
("כלי חרס") אפילו "מאחוריו", כי הוא נכשל בדבר רע
שאיננו הכרחי מצד טבעו.
על כך נאמר בתורת כהנים וברש"י, שאין הדבר כך:
כאשר נגיעת הזב היא "מגעו שהוא ככלול", המניעה את
האדם כולו, יכול "כלי החרס" להיטמא, אפילו
"מאחוריו", אבל בנגיעה רגילה, ואפילו של זי, אי-אפשר
לפגוע בעצם מהותו של היהודי, כפי שפוסק הרמב"ם³²,
שאפילו יהודי שצריך לכפות עליו לקיים מצוה, הרי כפיה
זו היא רק בחיצוניות – "יצרו הוא שתקפו" – אך גם אז
הוא בפנימיותו "רוצה להיות מישראל ורוצה הוא לעשות
כל המצוות",
ועל-ידי הכפיה מוסר האבן המכסה ומסתיר את רצונו
האמיתי של היהודי, ומתגלה "אמת ה'" (גם "לעולם"³³),
שהיהודי אומר "רוצה אני" – "להיות מישראל" ו"לעשות
כל המצוות".

(משיחות ש"פ מצורע תשל"ז)

כלי חרס, הנעשה מעפר, רומז לאדם ש"סודו
מעפר"²⁰, כנאמר²¹ "ויצר ה' אלקים את האדם עפר מן
האדמה...", "כי עפר אתה..."²². ועל-כך אומרים, שכלי
חרס אינו נטמא מאחוריו: עניני העולם הזה הנדבקים אל
גוף האדם, המכונה "אחוריו", אינם יכולים לטמא את עצם
היהודי.
שהרי כיון שהקדוש-ברוך-הוא בראו כך, שגופו נזקק
לאכילה ולשתיה ולשאר עניני העולם הזה²³, שבדרך
הטבע²⁴ הוא נהנה מהם²⁵ – והעבודה הנדרשת ממנו
איננה לשבור את הגוף, אלא, כתורת הבעל-שם-טוב²⁶,
דרך של "עזוב תעזוב עמו"²⁷ – הפיכת גופו וחלקו בעולם
לדירה לו יתברך (בתחתונים) – אין הוא איפוא אשם בכך
שנדבקו בו עניני העולם הזה, אם-כי בסופו של דבר הוא
צריך להתנקות מהם²⁷.
במה דברים אמורים על אדם המחשיב את עצמו כפי
שבראו הקדוש-ברוך-הוא – לכלי חרס – המורה על דרגת
התבטלות, אך אם הוא מחשיב את עצמו לכלי עץ,
למציאות גדולה ומפותחת (כעץ הצומח ומתפתח), או
לכלי מתכת, שישותו קשה כמתכת, הרי אז אין הוא כפי
שנברא, ולפיכך הוא נטמא גם "מאחוריו".
ועל כך אומר רש"י "יכול אפילו נגע בו מאחוריו" –
כי הזיבה אינה ענין טבעי כדם נדה²⁸, אלא מחלה – יותר
דם מכפי שצריך להיות לפי הטבע. ומשמעות הדברים

(27) משפטים כג, ה.

(27*) ראה תניא פ"ח.

(28) לאחר חטא עה"ד – עירובין ק, ב.

(29) נח ח, כא.

(30) ראה בכ"ז לקו"ש ח"ז ע' 317 ואילך. לקו"ש ח"ד ע' 26-8.

וש"נ.

(31) מצוה קעח.

(32) הל' גירושין ספ"ב.

(33) תהלים קיז, ב. וראה לקו"ש דרושים לשמע"צ ד"ה ביום השמע"צ

(הא') פ"א.

(20) פיוט ונתנה תוקף.

(21) בראשית ב, ז.

(22) שם ג, יט.

(23) ראה תניא (פי"ג) בנוגע לבינוני – "נתחזק יותר בהמשך הזמן
שנשתמש בו הרבה באכילה ושתי' ושאר עניני עוה"ז". והרי "מדת
הבינוני היא מדת כל אדם ואחרי כל אדם ימשוך" (שם רפי"ד).

(24) ראה תניא פ"ח.

(25) להעיר מד"ה ואתם הדבקים תרפו פ"ה (סה"מ תיש"א ע' 208),
דגם הגופים דימות המשיח, מכיון שילדו ע"י אור"א גשמי' בתאווה גשמי'
יצטרכו לזיכך כ', עיי"ש.

(26) היום יום ע' כג. והספוט לכתר שם טוב סט"ז. וש"נ.

המשך ביאור למס' יבמות ליום חמישי עמ' א

שפוי ולפעמים שוטה. דָּבָר שֶׁיָּצֵא זֶבֶן נֶכְסִי – מכר את קרקעותיו,
אָתוּ בִּי תָּרִי –[שני עדים] וְאָמְרִי, בְּשֵׁהוּא חָלִים –[שפוי] זֶבֶן – מכר
את נכסיו וחלה מכירתו, וְאָתוּ בִּי תָּרִי –[שני] עדים אחרים וְאָמְרִי
בְּשֵׁהוּא שׁוֹמֵט זֶבֶן, ומכירת שוטה אינה כלום. וְאָמְרִי רַב אִשִּׁי, אִין
תָּרִי לְהָרִי תָּרִי – יש להעמיד את שתי כתות העדים אלו כנגד אלו
והרי זה ספק השקול,

ששנינו במשנה בגיטין שבשתי כתי עדים החמירו בה ולא חששו
שמה מתוך שהיא חולצת יבואו לייבמה, כמו כן גם במשנתנו
המדרבית בכת אחת יש להחמיר בספק גירושין ולהצריכה חליצה.
הגמרא מוכיחה שגם בספק של שתי כתי עדים המכחישות זו את
זו הולכים אחר חזקה: מִיָּדִי דְּהוּנָה אֶנְכִּי דָּבָר שֶׁיָּצֵא – כמעשה
שהיה בנכסיו של אדם שהיה נקרא 'בר שטיא', שהיה לפעמים

לקוטי שיחות פרקי אבות כרך יז, רבי חנניא

מתורגם ללשון הקודש

והנהגות ומדות טובות, עד ל"מילי דחסידותא"7 – מה 24
נוגע לכך ענין מעלתם של ישראל? 25

ב.

הדיוק במילים "הרבה" ו"לזכות"

ויוכן בהקדים הביאור במשנתנו: 26

הברטנורא8 מפרש: לפיכך הרבה להם תורה ומצות 27
כגון פרשת שקצים ורמשים? כדי להרבות שכר כשהן 28
בדלים מהם, אף-על-פי שבלאו הכי לא היו אוכלין אותן 29
שנפשו של אדם קצה בהן. 30

[ובדומה לדברים אלה ניתן לומר גם בנוגע לתורה 31
ולמורה: הקב"ה כלל בתורה ענינים כאלה אשר גם "בלאו 32
הכי" מובנים מצד שכל האדם, "כדי להרבות שכר" גם 33
עבור לימודם]10. 34

אך לפי פירוש זה אינו מובן: (א) לשון המשנה "הרבה 35
להם" – כי לפי הנ"ל "לזכות את ישראל" בא כנימוק על 36
ציורי מצוות מסוימות בלבד, ולא כטעם על ריבוי התורה 37
ומצות באופן כללי. (ב) הלשון "לזכות את ישראל" – כי 38
לפירושו היה מתאים לנקוט בלשון המבטאת את ענין 39
השכר, כגון "להרבות את שכרם"11 וכיו"ב. 40

ג.

"הרבה" להם תורה ומצוות כדי שיקיים לפחות

מצוה אחת

הרמב"ם12 מפרש את המשנה הנ"ל: "כי13 כשיקיים 41
אדם מצוה מתרי"ג מצות כראוי וכהוגן ולא ישתף עמה 42
כוונה מכוונת העולם בשום פנים אלא שיעשה אותה 43
לשמה מאהבה כו' הנה זכה בה לחיי העולם הבא ועל זה 44

א.

מהי הקשר של המשנה "רבי חנניא בן עקשיא" 1
לפרקי אבות? 2

"רבי חנניא בן עקשיא אומר רצה הקדוש-ברוך-הוא 1
לזכות את ישראל לפיכך הרבה להם תורה ומצות שנאמר1 2
ה' חפץ למען צדקו יגדיל תורה ויאדיר". 3

מאמר זה של ר' חנניא בן עקשיא, אף שמקומו בסדר 4
המשניות הוא בסיום מסכת מכות – מנהג ישראל לאומרו 5
לאחר כל פרק מפרקי אבות, והטעם לזה, כפי שמפרש 6
רש"י2: "לפי שיש בה סיום נאה נהגו כל העם לאומרו 7
בסוף כל פרק ופרק לפי שאין אומרים קדיש על המשנה 8
אלא על האגדה כו"3. 9

אמנם, להיות אשר כל ענייני התורה הם בתכלית 10
הדיוק (וכן: "מנהג ישראל תורה היא"4), ובפרט שחלק 11
ממפרישי המשניות הציבו מאמר זה בפרקי אבות ושם 12
פירושו – מובן, שמאמר זה שייך בתוכנו למסכת אבות. 13
כמו כן, מנהג ישראל לומר לפני כל פרק מפרקי אבות 14
את המשנה "כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא כו'" – 15
שהיא משנה במסכת סנהדרין5. המכנה המשותף בין שתי 16
המשניות (הנאמרות בהתחלה ובסיום) הוא – שבשתיהם 17
מודגשת מעלתם של ישראל6: במשנה "כל ישראל" – 18
היותם "נצר מטעי מעשה ידי", ובמשנה "רבי חנניא בן 19
עקשיא" – שריבוי התורה ומצוות הוא בשביל ישראל, 20
"רצה הקדוש-ברוך-הוא לזכות את ישראל לפיכך הרבה 21
להם תורה ומצות". 22

צריך להבין: פרקי אבות, מכילים כידוע הוראות 23

(1) ישע"י מב, כא.

(2) בסיום מס' אבות.

(3) וראה מג"א אר"ח סנ"ד סק"ג. שו"ע אדה"ז שם ס"ד. ובהמובא
(מבאר שבע) במסורת הש"ס לאבות בסופו. ואכ"מ.

(4) ראה ירושלמי פסחים פ"ד ה"א, ועוד (נסמן בלקו"ש [המתורגם]
ח"ד ע' 60).

(5) רפי"א (צ, א).

(6) ראה דרך חיים למהר"ל בריש מס' אבות בביאור המשנה "כל
ישראל".

(7) ראה ב"ק ל, א.

(8) בסוף מס' מכות. ועד"ז הוא בפרש"י (ריב"ן) להמשנה במכות (כג,
רע"ב). ומאירי שם. וכ"פ בזית רענן לילקו"ש שמיני רמז תקלו. ובז"ר

שבהערה 10. וראה מלאכת שלמה מכות שם.

(9) ובפרש"י (מכות שם) שקצים ונבלות. וצ"ע שלא הזכירו דס. דבי

קאי לפני זה בהמשנה שם. וראה פרש"י עה"ת ראה יב, כה (שם, כג).

(10) וע"ד חולין סו, ב (וראה זי"ר לילקו"ש שמיני שם דף קמו,
ע"א). משא"כ בנינים שעליהם אמרו (סנהדרין עא, א. ובכ"מ) "דרוש
וקבל שכר". אבל ראה של"ה (תט, סע"ב ואילך. ושו"נ) דגם במקום
שאמרו יגדיל תורה ויאדיר שאינו ענין להך מילתא אבל מ"מ יש ללמוד
ממנו כו' למקום אחר, ע"ש. וראה לקו"ש ח"ד ע' 72 הערה 14.

אנצקלופדי תלמודית ערך דרוש וקבל שכר. ואכ"מ.

(11) וכהלשון בתחומא שמיני ח. יל"ש שם (רמז תקלו): כדי שיתן
שכר טוב לישראל שמשמרין את המצות. כמו שפ"י בזית רענן שם.

(12) בפיה"מ סוף מס' מכות. וראה עקרים מ"ג פכ"ט. מדרש שמואל
בסוף מס' אבות.

(13) בדברי הרמב"ם – עייג"כ שער המצות להאריז"ל בתחלתו.
עיי"ש.

ענין מסויים מפסוק – הם משתמשים בדבריהם בלשון
הפסוק: ולדוגמא (בלשונית הנ"ל ובנוגע לתורה ומצות):
לעולם²¹ ילמוד אדם תורה במקום שלבו חפץ שנאמר כי
אם בתורת ה' חפצו. ממצוא חפצך, חפצך אסורין חפצי
שמים מותרין²². וכמה כיו"ב²³.
(ד) המשנה אומרת "לפיכך הרבה להם תורה ומצות",
שהפירוש הפשוט של "הרבה" הוא ריבוי במספר²⁴ וכמות,
לעומת זאת לשון הכתוב (שממנו הראי') הוא "יגדיל תורה
ויאדיר" שמשמעו גדלות וחוזק באיכות²⁵.

ה.

במצוות ריבוי פרטים, וכל פרט נחשב מצוה בפני עצמה

נקודת הביאור בכל זה:
ה"ריבוי" בתורה ומצות הנידון במשנתנו, אינו כפי
שניתן להבין בפשטות (ומלשון פירוש המשניות) – מדוע
נצטוו על תרי"ג מצוות²⁵, שזהו מספר מרובה, שכן – אין
כל טעם או יסוד הגיוני כמה היה צריך להיות מספר
המצוות, ועל כל מספר היה הרי ניתן לשאול מדוע לא
פחות (ולא יתר).

אלא, המשנה מתייחסת לעובדה, כי בתורה ומצוות –
מוצאים ריבוי באותו ענין ונושא עצמו. כלומר, גם אם
נניח שיש צורך בכל התרי"ג דברים עליהם נצטוו – היה
אפשר לכלול כמה עניינים במצוה אחת,

– ובלשון (ועל דרך) מאמר חז"ל²⁶ "בא דוד והעמידן
על אחד עשר", ואם כן היה מספיק שזה יהי' מספר
המצוות. ובדומה לכך לפי דברי ר' סעדיה גאון²⁷ אשר כל
המצוות נכללות בעשרת הדברות – היה מספיק איפוא
המספר של עשר מצוות. אלא שבכל מצוה מאותן עשר או
אחד-עשר – היו נכללים כמה וכמה פרטים, כפי שגם
עכשיו כוללת כל מצוה כמה וכמה פרטים²⁸ –

1 אמר רבי חנניא כי המצות בהיותם הרבה אי אפשר שלא
2 יעשה אדם בחייו אחת מהם על מתכונתה ושלמותה
3 ובעשותו אותה המצוה תחיה נפשו באותו מעשה".

4 בכך מבוארת לשון המשנה "הרבה להם תורה ומצות"
5 – מכיוון שדווקא על-ידי הריבוי בתורה ומצות בוודאי
6 יקיים האדם (על-כל-פנים) אחת מהן בשלימותה וכו',
7 ואשר לכן "הרבה להם" משום ש"רצה הקדוש-ברוך-הוא
8 לזכות וכו'".

9 אמנם (נוסף על כך שלפירושו נשאר הקושי מדוע
10 נאמר בלשון "לזכות" את ישראל, ולא בלשון של שכר,
11 כנ"ל, הרי) עצם הפירוש¹⁵ דורש ביאור¹⁶: מפירושו עולה,
12 כי העובדה ש"הרבה להם (תורה ו)מצות" אין בה מעלה
13 כשלעצמה, כי אם ריבוי המצוות אינו אלא אמצעי (ענין
14 טפל בשביל מצוה בודדת) הבא להבטיח שיהודי יקיים
15 מצוות אחת "על מתכונתה ושלמותה"¹⁷.

ד.

עוד דיוקים במשנה

16 גם צריך להבין:
17 (א) רבי חנניא בן עקשיא מדגיש "רצה הקב"ה לזכות
18 את ישראל" – ואילו בפסוק ההדגשה היא "ה' חפץ למען
19 צדקו" – למען הצדק¹⁸ של הקב"ה?

20 (ב) בפסוק מדובר רק אודות תורה – "יגדיל תורה
21 ויאדיר" – ואילו ר"ח בן עקשיא מדגיש "לפיכך הרבה
22 להם תורה ומצות"¹⁹?

23 (ג) כמו כן נדרש ביאור מדוע שונה לשון המשנה
24 מלשון הכתוב: במשנה נאמר "רצה הקדוש-ברוך-הוא",
25 ובפסוק – "ה' חפץ".

26 [אף ש"לשון תורה לעצמה ולשון חכמים לעצמן"²⁰,
27 עם זאת מוצאים בכמה מקומות, שכאשר חז"ל לומדים

מערכת למד כלל קטו.

(21) ע"ז יט, א. וראה שם בגמרא לפנ"ז.

(22) שבת קיג, א.

(23) וראה מ"ק ט, ב. ועוד.

(24) ובפרט בנדר"ד כמפורש בפי"ה מ.

(25) וגם בחולין (סו, ב) שהובא "יגדיל תורה גוי" – הרי הכוונה
לכאורה להגדלה וכו' בענין זה שבתורה. ולהעיר מתוס' שם. ובהמציא
בהערה 10. וראה רמב"ם הל' ת"ת ספ"ב.

(25*) להעיר גם מאו"ת (לה"מ) צג, ג.

(26) מכות כד, א. בחדא"ג שם "שהם כוללים חלק גדול מהתורה"
ולא כולו – וצ"ע. וראה תפא"י למהר"ל פנ"ד, וביאורו בהצ"צ לתהלים
(יהל אור) טו, ב. (בסופו).

(27) באזהרות שלו – הובא בפרש"י עה"ת (משפטים כד, יב).

(28) להעיר מסה"מ להרמב"ם שורש ז. מבוא הרי"פ פערלא לשהמ"צ

להרס"ג.

(14) אע"פ שגם בפי"ה מ כתב "זכה" – ה"ז לכאורה שנוי קיום מצוה

במתכונתה ושלמותה.

(15) וראה בארוכה דרך חיים למהר"ל בסופו, שהרבה להשיג על פי

הרמב"ם.

(16) גם: הרי אין זה הסברה על הריבוי בתורה.

(17) אבל י"ל בפירוש דברי הרמב"ם – ועפ"ז מתורצות לכאורה גם
קושיות המהר"ל – (דלא נחית להחילוק אם יש לו חציו זכות כו', אלא)
דכוונתו ע"ד המבואר (אגה"ק ס"ז. ובכ"מ) בפי" (שבת קיח, ב) אבן
במאי הו' זהיר טפי, שלכל אחד יש מצוה מסוימת שע"י נמשך ומאיר לו
האור שבכל המצות. וראה צפע"נ לפיה"מ מכות שם. חדא"ג מהרש"א
מכות (כג, ב ד"ה תרי"ג מצות).

(18) ראה רד"ק ישעי' שם. אבל ראה פיה"מ ורע"ב מכות שם.

(19) בדרך חיים שם בסופו: נגד שהרבה להם תורה אמר יגדיל תורה
ונכנגד רבוי מצות אמר ויאדיר, וצ"ע איך מרומז זה בלי ויאדיר.

(20) חולין קלו, ב. וראה תוד"ה שתי (מנחות צד, א). שד"ח כללים

27 (שבעטיו קיימת תכונת הריבוי והפירוד בכל ענייני
28 העולם), ולעשות מ"רשות הרבים" של העולם – "רשות
29 היחיד" ליחידו של עולם, בכך שתתגלה אחדותו של
30 הקדוש-ברוך-הוא בעולם.

31 ומכיוון שתורה ומצות ענינם – אחד – מדוע קיימים
32 בהם ריבוי והתחלקות שכאלה?

ז.

"לזכות" מלשון "זיכוכ"

33 על כך מסבירה המשנה "רצה הקדוש-ברוך-הוא לזכות
34 את ישראל לפיכך הרבה להם תורה ומצות", "לזכות" הוא
35 מלשון "זיכוכ": רצונו של הקדוש-ברוך-הוא לא (רק)
36 שליחודים יתוסף ביטול לאלוקות, אלא לפעול בהם (גם)
37 את ענין הזיכוכ³⁵. וההבדל ביניהם³⁶:

38 תוכן הביטול הוא שהאדם "מאבד" את מציאותו
39 ועל-ידי-זה נדבק באלקות; ולפיכך, אף שהאדם מורכב
40 מכמה כחות ואיברים שונים – עד לריבוי ההתחלקות של
41 רמ"ח איברים ושס"ה גידים – עם זאת אין משמעות
42 לחילוקים אלה כאשר מדובר בתנועה של "ביטול",
43 הפועלת את ביטול והעדר מציאותו, ובמילא ביטול ענינו
44 הפרטיים, כך שכאילו אין חילוק ביניהם.

45 לעומת זאת, ענין ה"זיכוכ" הוא, שהאדם גופא, איבריו
46 וגידיו, מזדככים ונעשים דבר אחד עם אלקות³⁷; – וכאן,
47 אדרבא, יש משקל חשוב לריבוי ההתחלקות של האיברים
48 והגידים, משום שהזדככות כל (כח) אבר וגיד – מוכרח
49 להיות בהתאם לתוכנו וענינו הפרטי.

50 ומכיוון שהקדוש-ברוך-הוא רצה לפעול אצל ישראל
51 את ענין הזיכוכ ("לזכות"), "לפיכך הרבה להם תורה
52 ומצות" – מכאן נובעים הריבוי וההתחלקות בתורה³⁷
53 ומצוות, משום שלכל מצוה עניינה המיוחד הפועל זיכוכ

1 ועל כך מבאר הרמב"ם, שאז לא הייתה וודאות
2 שיהודי יקיים מצוה ואפילו אחת "במתכונתה ושלמותה".
3 ואולי יש לומר יתירה מזו – כאשר עובר על פרט אחד
4 ממצות הנ"ל חסר בשלימות המצוה, למרות שקיים את כל
5 שאר הפרטים.

ו.

תורה ומצוות ניתנו מה' אחד כדי לגלות אחדותו
ית'

6 ובפנימיות הענין:

7 כל מצוה וענין בתורה שונה ממשנהו, ולפעמים גם
8 באופן הפכי – החל מהחלוקה הכללית של מצוות
9 עשה ומצוות לא תעשה (חיוב ושלילה)²⁹; החילוקים של
10 עדות חוקים ומשפטים; עד להתחלקות של תרי"ג מצות,
11 אשר כל מצוה מכילה תוכן³⁰, טעם וכוונה³¹ מסויימים.
12 וכמו כן בתורה – החל מההתחלקות של ארבעת אופני
13 הלימוד בכל ענין שבתורה: פשוט רמז דרוש סוד;
14 החילוקים של "מ"ט פנים טמא מ"ט פנים טהור"³²;
15 שבעים פנים לתורה³³; ויתירה מזו – ששים רבוא פירושים
16 בכל אחד מהאופנים הנזכרים בתורה³⁴.

17 והדבר דורש ביאור: תורה אחת ומצותי ניתנו מהשם
18 אחד, וענינם להמשיך ולגלות ה' אחד ושמו אחד, את
19 אחדותו הפשוטה של הקדוש-ברוך-הוא. מובן איפוא,
20 אשר גם בעבודתו של יהודי אמורה להשתקף בכל מצוה
21 אותה כוונה ותכלית אחת ויחידה: לפעול את הקישור
22 וההתאחדות כביכול של מקיים המצוה עם הקדוש-ברוך-
23 הוא, שהוא אחדות הפשוטה; וכן בתורה, להתאחד עם
24 נותן התורה על-ידי השגת התורה.

25 ועל דרך זה גם ביחס לפעולת התורה ומצות –
26 שעניינם הוא להסיר את ההעלם והסתר הקיים בעולם

(35) וכמרו"ל (ב"ר רפמ"ד. וש"נ) "לא נתנו המצות אלא לצרף בהם את הבריות". וראה לקו"א להח"מ סנ"ט (סו, רע"א) בביאור המשנה שבפנים. תפארת ישראל (למהר"ל) ספ"ה. ועוד. וראה במדב"ר ר"פ בהעלותך.

(36) ראה גם בהנסמן בהערה 31. לקו"ש [המתורגם] ח"ד ע' 172 ואילך.

(37) להעיר ג"כ ממשנת [לקו"ש] [המתורגם] חט"ז ע' 468; 470 ואילך] בהחילוק בין תורה למצות, יחוד וביטול. וראה לקו"ש שם ע' 262 ואילך.

* (37) להעיר משער הגלגולים (ולקוטי מהרח"ו) שם: הנשמות הם ס' רבוא כו' התורה היא שרש נשמות כי ממנה חוצבה ובה נשרשו ולכן יש בתורה ס' רבוא פירושים כו' ונמצא כי מכל פי' מן הס' רבו פירושים נתהוו נשמה אחת כו'. ע"ש.

(29) ראש "הדרן" על הרמב"ם (קה"ת, תשמ"ה) בביאור דברי הרמב"ם ריש הל' יסודי התורה.

(30) כמובן גם ממצו"ל (זח"א קע, ב. וראה מכות כג, סע"ב) דרמ"ח ושס"ה הם כנגד איברים וגידים שאין דומים זל"ו. וראה לקו"ת עה"פ תנאים תהי' (נציבים מה, ג).

(31) ראה בספרי טעמי המצות. ולהעיר מכוונות המצות – שיש כוונה כללית וכוונה פרטית (עט"ר בסופו). וראה תניא רפמ"א. לקו"ת שלה מ, א. ובכ"מ.

(32) ירושלמי סנהדרין פ"ד, ה"ב. מדרש תהלים ז, ח. יב, ז. זח"ב ו, ריש ע"ב. ועוד.

(33) במדב"ר פ"ג, טז. ובכ"מ.

(34) שער הגלגולים הקדמה יז. וכ"כ בש' רוח"ק בענין היחודים על קברי צדיקים הקדמה ג' (קת, ב). לקוטי מהרח"ו שבסוף שער מאמרי ד"ל להאריז"ל.

– אין שייך גדר של ריבוי והיפך הריבוי, ואי אפשר לומר
 שבעצמותו יתברך, אחדות הפשוטה, יורגש ענין שהוא
 חס-ישראל חוץ הימנו ואחדותו הפשוטה. דוקא בסדר
 ההשתלשלות⁴³, בו מצטמצם אור אין סוף ברוך הוא וכו',
 ורצה ה' שהעולם ייבא באמצעות "עשרה מאמרות"
 (אשר בכל אחד מהם כו"כ תיבות ואותיות) אף ש"במאמר
 אחד יכול להבראות"⁴⁴ – מה שנותן מקום למציאות
 העולם על הריבוי וההתחלקות הקיימים בו (עד ל"נעשה
 אדם" לשון רבים) – שם מתגלה וניכר כי שורש הריבוי
 הוא מאחדותו ית', וכי כוונת ה"דירה" היא – שתיעשה
 על-ידי הזיכוך הפרטי של כח בפני עצמו⁴⁴.

י.

הבדל הביטויים "רצה" ו"חפץ"

כעת יובן ההבדל האמור בין הלשון במאמר רז"ל
 במשנה ובין לשון הכתוב:
 בתורה שבכתב – "כפי שאני נכתב"⁴⁵ – ניכר כל ענין
 כפי שהוא בשרשו, בפנימיות הכוונה, ובשרש העניינים
 הכוונה היא "למען צדקו" – של הקדוש-ברוך-הוא. אמנם
 כפי שהענין יורד ומתגלה ונמשך בתורה שבעל פה – על
 דרך "אני נקרא"⁴⁵ – שם בא לידי ביטוי כי "רצה הקב"ה
 לזכות את ישראל"⁴⁶ כפי שהם כביכול מציאות בפני עצמה,
 ובדרגא זו נוגע זיכוך הכחות הפרטיים – לזכות את
 ישראל.
 זהו גם ההבדל בין הביטויים "רצה" ו"חפץ": "רצה"
 מתאר תנועה⁴⁶, תנועת הרצון, כפי שהיא נמשכת
 וב"מרצה" ליבר הנרצה (ולכן נאמרה לשון זו לגבי
 "לזכות את ישראל"); ו"חפץ" הוא התענוג שברצון⁴⁷ (ולכן
 "ה' חפץ למען צדקו").

1 ב(כח) אבר וגיד מסויימים באדם³⁸ (וכן בחלק מסויים
 2 בעולם³⁹). וכמו כן בתורה – העניינים השונים והמחולקים
 3 בתורה פועלים זיכוך באופנים שונים של גדר השכל⁴⁰.

ח.

"הרבה" להם תורה ומצוות, בכדי להגדיל ולהאדיר

4 אמנם צריך להבין: מכיוון שמצד אחדותו הפשוטה
 5 של הקדוש-ברוך-הוא היו גם התורה והמצוות צריכים
 6 להיות באופן שאין בו כל ריבוי והתחלקות שונים,
 7 והעובדה ש"הרבה להם תורה ומצוות" היא רק "בכדי
 8 לזכות את ישראל" – יוצא אפוא, שהריבוי בתורה ומצוות
 9 מהוה כביכול ירידה ואינו קשור כל כך עם
 10 עצם התורה ומצוות⁴¹, שעניינם הוא אחדות ופשיטות.
 11 ועל כך מביאה המשנה את הפסוק "ה' חפץ למען
 12 צדקו יגדיל תורה ויאדיר", שאדרבה, הריבוי בתורה ומצוות
 13 פועל כביכול הגדלה והאדרה בתורה, וזאת משום ש"ה'
 14 חפץ למען צדקו".

ט.

נתאוה הקב"ה להיות לו דירה בתחתונים

15 הסבר הדברים:
 16 מבואר בענין "נתאוה הקדוש-ברוך-הוא להיות לו
 17 דירה בתחתונים"⁴¹ [אשר פנימיות הדירה היא "לדור
 18 ולשכון בנשמות ישראל וכו' שיהיו כנסת ישראל מכוון
 19 לשבתו יתברך כו"]⁴² – כי ה"דירה" לאמיתתה, היא
 20 דווקא כשהיא נעשית על-ידי זיכוך פנימי של האדם, ז.א.
 21 כאשר כל כח פרטי לפי מהותו ועניינו נעשה מיוחד עם
 22 אלקות.
 23 ברם, מצד כוונת הדירה כפי שהיא כביכול בעצמותו

(לזח"א דקל"ה ע"א). מד"ש (אבות שם) הובא ונתבאר בד"ה פדה
 בשלום תרנ"ט. ד"ה הנ"ל (וד"ה שלום רב) תש"ד.

* (44) ואולי י"ל שזהו שנאמר הלשון "צדקו" כי מבואר בכ"מ (לקו"ת
 ראה כג, ג. המשך (ד"ה וזה סיני) שבועות תרס"ב) דלשון צדק (צדיק)
 מורה על היושר ולמעלה ה"ע מ"ש צדיק ה' צדקות אהב ישר יחזו פנימו
 היינו שיהי' הגילוי אור למטה כמו שהוא למעלה ממש שבבחי' יחולת
 שורה ומתגלה יחול"ע, וזה נעשה ע"י התרי"ג מצות (שלכן נק' בשם
 צדקה), והיינו להיות בחי' אחדות פשוטה בתחתונים כמו שהוא למעלה
 אחדות פשוט. שזהו דוקא ע"י שיש ריבוי התחלקות דכחות (וריבוי
 בעולם) והם מזדככים בענינם הפרטי ע"י התרי"ג מצות שאז הגילוי
 למטה הוא אחדות פשוטה כמו שהיא למעלה (ראה בארוכה בהמשך
 שם ד"ה יורד הוי').

(45) ראה פסחים ג, א.

(46) להעיר משני הפי' "ברצתה לעשות רצון קונה" (תו"א א, סע"ג.
 ועוד).

(47) ראה לקו"ת שלח לח, ג. ראה יח, ג. שה"ש כח, ד. ובכ"מ.

(38) ראה במדב"ר פ"ד יו"ד (קרוה לסופו): נתן להם תורה שבכתב
 שיש בה תרי"ג מצות כדי למלאם מצות ולזכותם שנאמר ה' חפץ גו'. ולכן
 כל אדם מישראל צריך לבוא בגלגולים רבים עד שיקיים כל תרי"ג מצות
 התורה במחשבה דבור ומעשה וישלים לבושי נפשו ולתקנם כו' כדי
 להלביש כל תרי"ג בחי' וכחות שבנפשו אחת ממנה לא נעדרה כו'
 (אגה"ק ר"ס כט (קמח, ב) בשם האריז"ל. הל' ת"ת לאדה"ז פ"ד ס"ד).
 (39) ראה במדב"ר פ"ז, ה.

(40) ראה הל' ת"ת שם: ועוד אמרו חכמי האמת שכל נפש צריכה
 לתקונה לעסוק בפרד"ס כו', וכל מי שיכול להשיג ולידע הרבה כו' צריך
 לבוא בגלגול עד שישגי וידע כל מה שאפשר כו' הן בפשטי ההלכות הן
 ברמזים ודרשות וסודות כי כל מה שנשמתו יכולה להשיג ולידע מידיעת
 התורה זהו תיקון שלימותה וא"א לה להתקן ולהשתלם כו'.

(41) תנחומא נשא טז. ועוד.

(42) המשך תרס"ו ס"ע תסח. וראה תו"א משפטים עז, ד. אוה"ת שם
 ע' א"רסו. סה"מ תר"ל ע' סד. ועוד.

(43) להעיר מהמשך תער"ב ח"ב ע' א'קט. ועד"ז בכ"מ.

(44) אבות רפ"ה. וראה ב' הפי' בזה בפרדס (שער ב' פ"ו) רמ"ז

במדריגת התורה כפי שהיא למעלה – "יגדיל" תורה 23
 ויאדיר – יותר מכפי שהוא בתורה למעלה מצד עצמה; 24
 נפעלת המשכת א"ס בתורה (ועל דרך המבואר בספר 25
 הבהיר" 55 שדוד הי' מחבר תורה שלמעלה בקוב"ה). 26
 וזהו טעם השינוי בין לשון חז"ל ולשון הכתוב: 27
 בתורה שבכתב מתבטאת דרגת התורה שלמעלה, 28
 בחינת ה"כלל" 56 שבתורה הנעלית מריבוי והתחלקות, 29
 שלכן בתורה שבכתב "כל המצות בין מ"ע ובין מ"ל"ת הן 30
 סתומות ולא מפורשות וגלויות וידועות" 58. ואילו בתורה 31
 שבע"פ מתגלה בחינת הריבוי והתחלקות המצוות. 32
 ולפיכך, תורה שבכתב מבארת כיצד מתבטאת השלמת 33
 הכוונה של ה"חפץ למען צדקו" בתורה (שלמעלה) 34
 הנעלית מריבוי והתחלקות, ובמדריגה זו ההגדלה בתורה 35
 היא באיכות – "יגדיל תורה ויאדיר" 36
 [באופן מפורט יותר, נתבאר בפסוק הן ההגדלה 37
 בתורה, והן ההגדלה במצוות כפי שהן נכללות בתורה, 38
 והם שתי הלשונות "יגדיל" ו"יאדיר" 59: "יגדיל" היא 39
 מעלת התורה הקשורה למעשה המצוות, כנאמר "תלמוד 40
 גדול" 60 מהא דברי ר' יוחנן, ו"יאדיר" היא מעלת 41
 התורה בעצמותה כפי שהיא למעלה לגמרי ממצוות, שזהו 42
 ענין המלוכה שבתורה 61 – "בי מלכים ימלכו" 62]. 43
 ואילו בתורה שבעל-פה בא בגילוי כיצד נשלמת כוונה 44
 זו במדריגה של "הרבה להם תורה ומצוות", כנ"ל 62. 45

1 ההבדל ביניהם יובן במשל מעניינים אלה כפי שהם
 2 באדם למטה: רצון – משמעו שהאדם נמשך לדבר
 3 שמחוצה לו; שונה הדבר ביחס לענין החפץ והתענוג, בו
 4 האדם כשלעצמו מתענג.

5 ומוזה נובע ההבדל, אשר ברצון קיימים חילוקים
 6 שונים, בהתאם לעניינים אליהם נמשך ורמת הקשר
 7 אליהם. אך בתענוג, בו מתענגת הנפש בעצמותה – אין
 8 חילוק מהי סיבת התענוג, כי הקשר של התענוג אינו עם
 9 אותו גורם אלא עם הנפש עצמה 48.

יא.

שתי מדריגות קיימות בכללות התורה והמצוות
 10 שתי מדריגות אלו קיימות בכללות התורה והמצוות 49:
 11 כפי שהתורה למעלה, במדריגה הנעלית מריבוי
 12 והתחלקות; וכפי שהתורה נמשכה בהשתלשלות וירדה
 13 למטה, שזה פועל בה ריבוי התחלקות 50.

14 [הדבר בא לידי ביטוי בחילוק בין תורה ומצוות,
 15 שהתורה ביחס למצוות עניינה אחדות 51, וכידוע 52 שהתורה
 16 "נמשלה לדם", אשר מציאות הדם שוה בכל מקום בגוף;
 17 ואילו מצוות נמשלו לאיברים, אשר כל אבר מוגדר בגדרו
 18 וצורתו ושונה מאבר שני].

19 אמנם, דווקא כאשר התורה נמשכת בהשתלשלות
 20 ובריבוי התחלקות כדי "לזכות את ישראל", הרי, מכיוון
 21 שהסיבה לכך היא ה"חפץ למען צדקו" – הכוונה
 22 והתענוג בעצמותו 52 ית" 53 – מיתוסף על-ידי זה עליו גם

ועצמות אוא"ס הרי מורשת הכוונה שיהי' המשכה וגילוי אוא"ס ב"ה
 כו', ומ"ש כחשכה כאורה זהו בבחי' חיצונית אוא"ס וזהו אמרו מה
 איכפת לי' אם שוחט ואוכל או נחר ואוכל כו' אבל בפנימיות הרי דוקא
 שוחט ואוכל כו' שיהי' עבודה וימשיכו בני' גילוי אלקות כו' (ע"ש
 בארוכה בסוף הע' ואילך). ובהמשך תרס"ו ס"ע תקכא ואילך: אבל
 בפנימיות איכפת לי' כביכול, ש"ל הכוונה שבפנימיות איכפת לי' כביכול
 הענין דלצוף את הבריות, הזיווך דישראל. וראה לעיל הערה 44.
 (54) להעיר ממשנת במק"א [לקו"ש] [המתורגם] ח"ט ע' 163 ואילך)
 בביאור מרז"ל אימתי הוא גדול כשהוא בעיר אלקינו, שאמיתית הגדולה
 נעשית ע"י התלבשות אלקות בריבוי נבראים כו', עיי"ש.
 (55) ראה זח"ג רכב, ב. לקו"ת שלח נא, א. ועוד.
 (56) ראה לקו"ת שה"ש יא, ד. ועוד.
 (57) להעיר מבמדר"ב שבהערה 38 (תובא באוה"ת שם). אבל ע"ש
 שמשישך: זה המושג שהיא גדולה מן המקרא.
 (58) אגה"ק סי' כט (קנא, א).
 (59) ראה הל' ת"ת לאדמו"ר פ"ד ס"ב וג', דב' מעלות בתורה לגבי
 מצות, עיי"ש.
 (60) קידושין מ, ב.
 (61) ראה גיטין נו, ב: אין אדיר אלא מלך. ובמנחות (נג, סע"א) יבוא
 אדיר כו'. הצ"צ לתהלים (יהל אור) צג, ד.
 (62) משלי ח, טו. ראה גיטין סב, סע"א.
 * (62*) וזהו גם הטעם לשינוי השם – ה"חפץ", רצה הקב"ה:
 דבתשוב"כ שבה נרגש כפי שהוא בשרשו, למעלה מריבוי והתחלקות,

(48) בלקו"ת (במדבר יח ב ואילך) ובדרמ"צ (מב, א ואילך) ובכ"מ,
 מבואר שבחי' רצון העליון אין בה התחלקות. ולכן הרצון המלוכב
 במצות כולל כל המצות בשוה כו', אבל העונג העליון ב"ה המלוכב
 במצות יש לכל מצוה תענוג פרטי, כי העונג הוא פנימי המכוון המלוכב
 ברצון כו', ע"ש בארוכה. ואולי י"ל שזהו כפי שהעונג הוא כבר בבחי'
 המשכה בהדבר (ע"ש "כמו עד"מ בפנים הרי התענוג שברא"י מלוכב
 בעינים כו'") וחיצונית הרצון, אבל התענוג כפי שהוא בעצמותו, הרי אין
 שייך לומר ענין התחלקות וריבוי. וראה המשך תרס"ו ע' סג ואילך.
 המשך תער"ב שם.
 או י"ל לאידך דדוקא מצד פנימיות התענוג כמו שהוא בעצמותו בא
 ונמשך פרטי התחלקות התענוג (משא"כ מצד הרצון). וע"ד המבואר
 בכ"מ (ראה תו"ח ד"ה ויהי כל הארץ פכ"ז ואילך. ד"ה מי מדר תרס"ב
 ועוד) ענין ההתחלקות וריבוי הבא דוקא מצד אחדות הפשוטה. ולהעיר
 ממשנת [לקו"ש ח"ט ע' 248] בנוגע לחיות פרטי.
 (49) בהבא לקמן ראה תו"ח מקץ פה, ג. אוה"ת (יהל אור) תהלים ע'
 352 ואילך. שה"ש (כרך ב') ע' תשס ואילך. וש"נ.
 (50) וראה תניא קו"א להבין מ"ש בפע"ח (קנה, ב). ד"ה ואתם תהיו
 לי תר"ס. חדא"ג מהרש"א מכות שם ד"ה תרי"ג.
 (51) להעיר מתוספתא (סנהדרין פ"ז, ד) כל התורה ענין אחד. צפע"ג
 מהר"ת פא, א. צפע"ג עה"ת הפטרה פ' ואתחנן. ועוד.
 (52) לקו"ת שם יג, א ואילך. ובכ"מ.
 * (52*) ראה לעיל הערה 44.
 (53) ראה המשך תער"ב ח"ב ע' תתקכג: ובאמת בבחי' פנימיות

יב.

יגדיל תורה ויאדיר בלשון עתיד

29 וזה מבואר על-ידי המשנה "רצה הקדוש-ברוך-הוא
30 לזכות את ישראל לפיכך הרבה להם תורה ומצות": ענין
31 התורה ומצות הוא לזכך את כל כחות (ומדות) האדם –
32 ומטעם זה גם ה"מוסרים ומדות" הנ"ל נאמרו בסיני כחלק
33 בתורה, כי מטרתן אינה רק להודיע "כיצד יתנהג האדם
34 עם חבריו", אלא בעיקר לפעול את בירור וזיכוך המדות,
35 שזה יתכן רק כאשר הם נכללות ב"הרבה להם תורה
36 ומצות"⁶⁶, כי דווקא אז יש בכוח לזכך את פרטי המדות
37 והכחות ולעשותם כלים לאלקות⁶⁷.

יד.

הקדמת המשנה "כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא"

38 אך עדיין דרושה תוספת ביאור: כיצד יתכן לומר
39 שעניינה של התורה הוא לפעול את זיכוך מדות וכחות
40 האדם –

41 היה ניתן להבין אילו היו הדברים אמורים רק ביחס
42 לכחות הנשמה, שכן שורש הנשמות נעלה משורש התורה,
43 כדברי חז"ל⁶⁸ "מחשבתן של ישראל קדמה לכל דבר"
44 (אפילו לתורה);

45 אמנם, בהתאם לכלל ש"המעשה עיקר"⁶⁹ – מדובר
46 כאן אודות בירור וזיכוך מדותיה הטבעיות של הנפש
47 הבהמית, עד לזיכוך אברי הגוף הגשמי, שבחיצוניותו אינו
48 שונה מגוף של אינו-יהודי⁷⁰ – כיצד יתכן אפוא שעניינה
49 ותכליתה של התורה במעלתה הכי נעלית – הוא לברר⁷¹
50 את כחות ומדות הגוף והנפש-הבהמית?

51 וכדי לבאר זאת – מקדימים את המשנה "כל ישראל
52 יש להם חלק לעולם-הבא":

53 "העולם הבא" האמור במשנתנו אינו גן-עדן, כי אם
54 עולם התחיה לנשמות בגופים⁷¹, ועליו אומרים אשר "כל
55 ישראל יש להם חלק לעולם הבא" – כי כל יהודי⁷² גם
56 מצד גופו הוא "נצר מטעי מעשה ידי להתפאר", וכידוע⁷³
57 שבחיות הקדוש-ברוך-הוא (שאמיתית ענין הבחירה הוא

1 בזה מובן גם מדוע נאמר "יגדיל תורה ויאדיר" בלשון
2 עתיד (ולא "הגדיל תורה והאדירה") – משום שאותה
3 הגדלה והאדרה בתורה-שבכתב בשורשה למעלה, נעשית
4 דוקא על-ידי ולאחר ש"הרבה להם תורה ומצות", בשלב
5 בו נמשכות המצוות ומתגלות על-ידי תורה שבעל-פה;
6 – ההגדלה בתורה נעשית אפוא בעתיד – "יגדיל תורה
7 ויאדיר" – לאחר שמה"רמיזא באורייתא"⁶³ – באה
8 התורה שבעל-פה ולימודה המביא לידי מעשה.
9 וזה מתאים גם עם פירושו הפשוט של הפסוק –
10 "יגדיל תורה ויאדיר" שהי' לעתיד לבוא⁶⁴, זאת משום
11 שאמיתית גילוי זה הי' רק כאשר יושלם בפועל התהליך
12 של "לזכות את ישראל" המתבצע על-ידי "הרבה להם
13 תורה ומצות" – לעתיד לבא.

יג.

תורה ומצות הוא לזכך את כל כוחות האדם

14 על-פי כל הנ"ל ניתן גם לבאר את שייכות המשנה ר"ח
15 בן עקשיא אומר – לפרקי אבות (אותם לומדים כהכנה
16 למתן תורה בחג השבועות):

17 הברטנורא⁶⁵ כותב בתחילת פירושו למסכת אבות: לפי
18 שמסכת זו אינה מיוסדת על פי מצוה ממצות התורה כשאר
19 מסכתות שבמשנה אלא כולה מוסרים ומדות וחכמי אומות
20 העולם ג"כ חבירו ספרים כמו שבדו מלבם בדרכי המוסר
21 כיצד יתנהג האדם עם חבריו לפיכך התחיל התנא במסכת
22 זו משה קבל תורה מסיני לומר לך שהמדות והמוסרים
23 שבזו המסכת לא בדו אותם חכמי המשנה מלבם אלא אף
24 אלו נאמרו בסיני.

25 בעקבות כך, עלולה להתעורר שאלה: היות ו"מוסרים
26 ומדות" מסוג זה קיימים בספריהם של חכמי אומות העולם
27 – לשם מה הי' צורך לצוות עליהם בסיני כחלק מהתורה
28 דוקא?

נאמר שם הו"ו, שם העצם (פרדס ש"ט. מו"נ ח"א פס"א ואילך. ועוד),
ושם המיוחד (סוטה לח, א. סנהדרין ס, א. וראה פרדס שם). משא"כ
בתושב"ע שבה בהתגלות וריבוי כו' אומר "הקב"ה" שקאי על בחי'
ד"א (תו"א יב, ד. וראה לקו"ת תזריע כב, ג. ובכ"מ).

(63) ראה תו"א פח, רע"ג. המשך תרס"ו ע' שצג. ובכ"מ. וראה
אגה"ק סו"ס כט. וראה תענית ט, א שאפילו נ"ך רמיז באורייתא.

(64) ראה רד"ק ישעי' שם.

(65) וראה מדרש שמואל שם.

(66) שלכן נאמר במשפטים "לפניהם" ולא לפני עו"כ ואפילו דנים
אותו כדיני ישראל (גיטין פח, ב. שו"ע חו"מ רסכ"ו).

(*) אגרות קודש כ"ק אדמו"ר שליט"א ח"א ע' קמב ואילך. המו"ל.

(67) ולהעיר מזרוע ימין להחיד"א ריש מס' אבות.

(68) ב"ר פ"א, ד. וראה המשך תרס"ו ד"ה וידבר גו' במדבר סיני.
ועוד.

(69) אבות פ"א, מ"ז.

(70) תניא פמ"ט.

(71) להעיר מקונטרס ענינה של תורת החסידות ס"ט בביאור מרז"ל
(קידושין ל, ב) בראתי יצה"ר ובראתי לו תורה תבלין.

* (71) וראה לעיל ע' 366 ואילך.

(72) ראה בארוכה תשובות וביאורים סי' ח', * וש"נ.

(73) תניא שם. ובארוכה ס' השיחות תורת שלום ע' 120 ואילך.

- 1 בעצמות) מתיחסת לגוף של היהודי. ומעתה, אין תמיה
2 בכך אשר כל עניין התורה וכוונתה הוא "לזכות את
3 ישראל"⁷⁴, את מדותיו וגופו הגשמיים⁷⁵,
4 ודוקא עי"ז נמשך בתורה גם "חפץ ה'" שב עצמותו
5 ית', ונעשה "יגדיל תורה ויאדיר".
(משיחת ש"פ אחז"ק תשכ"ד)

אברים ושס"ה גידים שהם במספר תרי"ג, דלכן כל המדרי' בהשתל' הם
במספר הזה, ולכן הנה גם בהנשמה הרי יש ג"כ תרי"ג כחות, שבהם
תלויים התרי"ג מצות.

74) ראה תורת שלום שם ע' 123. מפתגמי רבינו הזקן: מען האט
קיין השגה ניט, ווי עס איז טייער בא השי"ת דער גוף פון א אידן (=אין
לנו מושג, כמה יקר אצל הקב"ה גופו של יהודי) (היום יום ס"ע צא).
75) ראה המשך באתי לגני השי"ת פ"ד: והאדם הוא בציור רמ"ח

אגרות קודש

ב"ה, י"א ניסן, תשי"ג
ברוקלין.

ש"ב הרה"ח הו"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ כו'
מוה"ר עזריאל זליג שי'

שלום וברכה!

ג ... ספר התניא נגמרת הדפסתו עתה כאן, וכשיוגמר במשך איזה שבועות, יושלחו כמה
טופסים לאה"ק ת"ו, וה"ה בנוגע לסידור תהלת ה'.

ד) בטח גם להבא יקח חלק פעיל בעסקנות חב"ד גם מלבד הכולל, ות"ח על מ"ש במכתבו בענין
השתתפותו ועזרתו להנהלת רשת אהלי"י.

ה) בשו"ט בידי לבשרו, אשר תמול נגמר ענין הדפסה של בני המנוח הרנ"ד ע"ה דענבערג,
והשי"ת זיכם שלזכר נשמת אביהם ע"ה הולך ונדפס תהלים עם מפרשים מקראות גדולות ובתוספת
רשימות ופירוש הצ"צ שנדפס רק פעם אחד בשם יהל אור, ובטח יבוא כהוספה בסופו מכתבי כ"ק
מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נג"מ זי"ע אודות תקנת אמירת תהלים, וחמרא למרא וטיבותא לשקי'
אשר גם לכת"ר שי' ה' זכות בהבאת הענין לידי פועל ומברכין על המוגמר שהיום נתקבלה המחאתם
על הוצאות ההדפסה...

ז)...מה טוב שמעצמם יתעוררו ע"ד שיפור המצב הרוחני, וכבר ידוע ומפורסם המבואר בדא"ח
בענין עבודת האדם לקונו במרז"ל איש מזריע תחלה יולדת נקבה, אשה מזרעת תחלה יולדת זכר,
ואשר רק לע"ל הנה יהי' איש ואיש יולד בה, עיין תו"א לו, ג....

ולקראת ימי חה"פ הבאים עלינו ועל כל ישראל לטובה, הנני בזה להביע ברכתי לחג הפסח
כשר ושמח.

ולקיום היעוד המקווה - כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות, בגאולתנו האמיתית
והשלימה, בימיו ובימינו ע"י משיח צדקנו.

בברכת החג.

ילקוט לוי יצחק על התורה

שמות ב, כג-כד – ויהי בימים הרבים ההם וימת מלך מצרים ויאנחו בני ישראל מן העבדה ויזעקו ותעל שועתם אל האלקים מן העבדה: וישמע אלקים את נאקתם ויזכר אלקים את בריתו את אברהם את יצחק ואת יעקב: וירא אלקים את בני ישראל וידע אלקים

מ"ש במדרש רבה¹ אשר התעתדו לגלים ולמי הן מעותדין לאלו שהן גולין ישראל שגלו ממצרים.

פירוש שגלו, הוא, שנגאלו ויצאו ממצרים, (כי אם נאמר שגלו הוא מלשון גלות הול"ל שגלו למצרים ולא ממצרים).

ומה שנרמז זה בתיבת גלים דהיינו גל. ולכאורה גל יתכן לפרש על גלות היפך דגאולה.

הוא:

כי יניקת מצרים הוא מהגבורות שם² אלקים. ויש ג' פעמים שם³ אלקים בגרון, מספר גרון עם הכולל,

(1) בסימן זה יבואר כמה שאלות וענינים, והם:

(א) מהו פ' המדרש "אשר התעתדו לגלים, ולמי הן מעותדין לאלו שהן גולין, ישראל שגלו ממצרים", והנה מפרשי המדרש מפרשים דמ"ש לאלו שהן גולין "ישראל שגלו ממצרים" היינו שבני הם גולים מלשון גלות, ופירושם קשה דא"כ הול"ל "שגלו למצרים", ולא "שגלו ממצרים"?

(ב) מהו האריכות לשון המדרש "ולמי הן מעותדין לאלו שהן גולין, ישראל שגלו ממצרים", הי' יכול לומר בקיצור, "אשר התעתדו לגלים לישראל שגלו ממצרים"?

(ג) במדרש כתוב, קרח הי' (קתליקוס) ממונה על כל דברי בית פרעה, מה הקשר בין קרח לפרעה?

(ד) כתוב בפ' (וארא ו, כד) "ובני קרח אסיר ואלקנה ואביאסף" כל דבר בתורה הוא בדיק, למה הי' בדיק שלשה בני קרח?

(ה) מה הטעם והרמז שכולם שָׁמַם מתחיל באות אל"ף "אסיר אלקנה ואביאסף"?

(ו) שאלות המפרשים – למה דוקא בפ' וארא כתוב שמות בני קרח, ולא בפרשת פנחס?

(ז) בפרשת וארא (פרק ב' פסוקים כג. כד. כה) "ויהי בימים הרבים ההם וימת מלך מצרים ויאנחו בני ישראל מן העבדה ויזעקו ותעל שועתם אל האלקים מן העבדה. וישמע אלקים את נאקתם ויזכור אלקים את בריתו וגו'. וירא אלקים את בני ישראל וידע אלקים", שאלות המפרשים (ריקאנטי ועוד), למה כתוב חמשה פעמים "אלקים"?

(ח) בפסוק כה "וירא אלקים את בני ישראל וידע אלקים" מתחלה "וירא" ואח"כ "וידע", מהו הפ' "וידע אלקים"?

(ט) כתוב (ביחזקאל טז, ז) "ותרכי ותגדלי ותבואי בעדי עדיים" מהו כפל הלשון "בעדי עדיים"?

(י) כתוב בתנאי דכל דבר בעולם שמו אשר יקראו לו בלשון הקודש זהו חיותו, מהו הטעם דהשם מלך מצרים הוא "פרעה"?

2. ויבואר בפנים.

(ראה תנאי שער היחוד והאמונה פרק ד. ו. ועיין הערה 4.

(3) מבואר בקבלה וחסידות, ד"גרון" בגי' ג' פעמים אלקים (86 × 3 = 258, ועם הכולל הוא בגימטריא 259, מספר) "גרון", ושם "הוי" הו"ע גילוי אלקות, ושם "אלקים" הוא בגימטריא "הטבע", דהו"ע

משם הוא יניקת מצרים. ולא מהשמות אלקים עצמן רק מהתחלפותן בהאותיות שלאחריהם⁴ במוכ"ן, ג' פעמים במוכ"ן עם הכולל הוא מספר פרע"ה, כי פרעה⁵ אותיות הערף שעומד באחורי הגרון, שבגרון הוא ג"פ אלקים עם הכולל והוא עומד בערף באחורי הגרון, שיונק מאחוריים דג' פעמים אלקים עם הכולל, כמספרו פרע"ה.

והגאולה⁶ ממצרים מפרעה הוא ע"י התחלפות

כמו שאלקות הוא בחי' הסתר כידוע, ונק' ג"כ (ראה תורה אור נח, ב ואילך. ועוד) מוחין דגדלות, ומוחין דקטנות כדלקמן. והוה הג' פעמים "אלקים" בגי' "גרון", שהם הג' שרי פרעה, שאינם מניחים שיהי' מדות אלקות בלב. ומבואר, דענין הנ"ל הוא לא רק מצד הגי' ג' פעמים "אלקים", אלא דיש בגשמיות ג' חלקים בגרון, שהם כנגד הג' שרי פרעה.

ראה לקוטי תורה מהאריז"ל פרשת וישב וז"ל: והנה אלו [הג' שרים] נעשים מן שלשה אלקים מוחין דקטנות, כיצד, ממוח החכמה דקטנות נעשה סוד הקנה והוא שר המשקים, ומהבינה דקטנות הוושט שהוא שר האופים, ומהוורדין שהוא מוח דעת נעשה שר הטבחים.

והנה מלך במצרים נקרא פרעה כי פרעה כללות כל האחוריים של הגרון ונקרא עורף כי פרעה גי' עורף גם פרעה אותיות הערף, ואמנם זה העורף כולל ג' בחינות תחתיו שהם קנה וושט וורדין ובאלו הג' מתלבשין הג' מוחין עילאין.

ואמנם כללות ג' שרים אלו הם ג' שמות אלקים ולכן המקום הסובלם כולם נקרא גרון גי' ג' אלקים פשוטים, גרון גי' חר"ץ וז"ס (תהלים סט, ד) נחר גרוני כי הגרון נעשה נחר כי הוא בחינת אלקים היוורדין שהוא בחי' דינים בחרן שהוא סוד הדינים, ע"ש. ראה גם תורה אור קב, ג. ועוד.

(4) מבאר דהאותיות בסדר האל"ף ב"ת ש"אחר" אלקים, הוא האותיות "במוכ"ן" (אחר אות "א" הוא "ב", ואחר אות "ל" הוא "מ" וכן הלאה), ושם "במוכ"ן" הוא יותר בחי' גבורה ודין משם אלקים, וזהו שהוא האותיות ש"אחר" (דמורה על יותר העלם) שם אלקים (כנזכר בזהר פקודי דף רסב, א. ראה הביאור בהערה 8). וג' פעמים שם "במוכ"ן" (3 × 118 = 354), ועם הכולל הוא 355, בגי' "הערף" אותיות "פרעה".

נמצא דהן "גרון", והן "הערף" מרמז על צמצומים משם אלקים – בחי' דין וגבורות, ויש ג' מיני צמצומים כנגד ג' עולמות ב"ע וכו', ואכ"מ.

(5) פרעה אותיות הערף שעומד באחורי הגרון: פירוש, מבאר ומרמז, דקליפת מצרים מלשון מצרים וגבולים הו"ע מיצר ה"גרון", דגרון בגי' ג' פעמים אלקים (כנ"ל הערה 4), ושם "אלקים" בגי' הטבע הו"ע העלם והסתר אלקות, ומרמז דבשם "פרעה" מרומז דהעלם וההסתר הוא עוד יותר, ד"פרעה" אותיות "הערף", דמורה דהוא "אחורי" הגרון, דמצד הגרון עצמו יכול להיות בפנים הגרון, וה"ערף" מרמז דהוא "אחורי הגרון", היינו עוד יותר העלם.

והוא רמז על האותיות באל"ף ב"ת שהוא אחר אותיות "אלקים", והוא אותיות "במוכ"ן" (כנ"ל הערה 5), וג' פעמים "במוכ"ן" עם הכולל בגי' "פרעה" בדיק.

נמצא בחי' "גרון" הוא ג' פעמים אלקים עם הכולל, ו"פרעה" הוא ג' פעמים במוכ"ן האותיות ש"אחר" אלקים וד"ל. ראה הערה 7.

(6) פירוש: מבאר דגלות וקליפות "פרעה" מרומז כנ"ל, לא רק בגי' פעמים "אלקים" בגי' מיצר ה"גרון", אלא עוד יותר, הוא מרומז

חג המצות ע"ש.

הנה ההתחלפות הוא רק באותיות לה"י דאלקים שמתחלפים באותיות¹¹ כד"ט משא"כ האותיות א"ם אינם מתחלפין כמש"ש. כד"ט מספרם ג"ל. הרי שהגאולה ממצרים שהוא ע"י התחלפות אלקים באכדט"ם הוא בחי' ג"ל, ויש התחלפות ג' שמות אלקים, א"כ יש ג' פעמים ג"ל¹², זהו לגלים לשון רבים ג' פעמים¹³ ג"ל. ועי"ז גלו ישראל ממצרים שנגאלו.

משא"כ קרח שהי' קתליקוס לבית פרעה, שהוא בחי' גבורות¹⁴ קשות, הוא אינו בחי' גל שגלה ממצרים אלא נשאר אחוז בבחי' פרעה בהגבורות הקשות דפרעה. והיינו מה שקרח רצה להיות במצרים כדאיתא במד"ר פח"י¹⁵ שם ס"ד שם שאמר טוב לנו תחת מצרים מתחת ידכם כו'.

ובני קרח שהמתיקו את גבורותיו והיו ג' בנים¹⁶ אסיר

אלקים, ג' פעמים אכדט"ם $(74 \times 3) = 222$.

(11) כנ"ל הערה 10. ראה גם ילקוט לוי יצחק עה"ת חלק ב' סימן נח. (12) פירושו: דכמו בפסוק "ותבואי בעדי עדיים" מרומז ההמתקה דג' פעמים שם אכדט"ם ע"י ג' פעמים "עד" כנ"ל, כמו"כ מרומז המיתוק בבני קרח, אבל שם הוא ע"י חילוף השם הכללי משם "אלקים" לחילוף אותיות הקודמים שם אכדט"ם, חילוף כל החמשה אותיות. שהוא בגי' "עד", "ותבואי בעדי עדיים" הוא רמז בגי' ג' פעמים "עד".

ומבאר שפרטיות, עיקר החילוף כאן הוא רק ע"י האותיות האמצעיים לה"י שנתחלף להאותיות הקודמים כד"ט, כי בעצם האותיות "א-ם" משם "אלקים" אינו מתחלף דנשאר אותו האותיות, דאין אות קודם א, ומאותם סופית נעשה אות מ. ועיקר החילוף הוא האותיות לה"י להאותיות הקודמים הוא אותיות כד"ט בגי' ג"ל, ורמז להחלפה ג' פעמים להמתיקה ג' פעמים אלקים בגי' גרין (וכן פרעה כנ"ל).

(13) ובדרך אפשר מדויק לשון המדרש דמרמז לג' פעמים ג"ל שכתוב וז"ל: "אשר התעדתו לגלים, ולמי הן מעותדים לאלו שהן גולין, ישראל שגלו ממצרים" ג' פעמים ג"ל וד"ל.

(14) ראה לקוטי לוי יצחק כאן, שמבאר ומרמז המאור"ל [סנהדרין קי, א] ואמר ר' לוי משיי שלשה מאות פרדות לבנות היו מפתחות של בית גנזיו של קרח, עי"ש.

ובענין שקרח הוא בחי' גבורות, ראה שם עמוד רפכ וז"ל: קרח הוא בחי' גבורות, והי' לוי שלוי הוא בחי' (גבורות, הנה קרח ואנשיו וכו') נשרפו באש ונפלו לגיהנם שנבאר ביום שני (דגבורה מדה השני), לגיהנם הוא הפסולת דגבורה דקדושה עי"ש עוד רמזים.

(15) ראה לקמן סי' קכד.

(16) במדבר רבה פרשה יח, ד וז"ל: ויקהלו על משה ועל אהרן (קרח טז, ג) ויאמרו אליהם, אמר ר' לוי באותה שעה כינס קרח עדתו ואמר להם הרביתם עלינו משוי יותר משעבדו מצרים, טוב לנו תחת מצרים מתחת ידכם, ובקשו לסקלו לפיכך וישמע משה ויפול על פניו עי"ש. ופי' בחדושי הרד"ל: הרביתם עלינו משוי. ז"ש רב לכם כו' למה תתנשאו כו'. טוב לנו למות תחת מצרים כו'. כ"ה בתנחומא [טוב לנו תחת יד מצרים יותר מתחת ידכם].

(17) וארא ו, כד "ובני קרח אסיר ואלקנה ואביאסף אלה משפחות הקרחי", ומבאר כאן שאלות ד, ה, ו, הנוכח בהערה 2.

השמות אלקים באותיות הקודמין להם⁷ אכדט"ם שאז הם בחי' רחמים,

והיינו, ותבואי בעדי עדיים⁸.

TV, א'

עדיים, ב'.

ביחד הוא ג' פעמים ע"ד⁹, הוא הג' שמות אלקים שמתחלפין בג' פעמים ע"ד¹⁰ כמ"ש בפרי עץ חיים שער

בהאותיות דאל"ף ב"ת שאחר שם אלקים, היינו ג' פעמים "במוכן" בגי' "פרעה" כנ"ל, ועי"ז מבאר שה"גאולה" הוא מרומז ע"י האותיות דאל"ף ב"ת הקודמים לשם אלקים והוא אותיות אכדט"ם, כמבואר בהערה 8, ומרומז בפ' שלשה פעמים "אכדט"ם" האותיות הקודמים של "אלקים", הממתיקים השלשה פעמים "במוכן" האותיות שלאחר "אלקים", וד"ל.

(7) ענין זה מבואר בפרי עץ חיים שער חג המצות פרק א' (המצויין כאן) וז"ל: בסוד חילוף שם אלקים, והוא שם אכדט"ם. והענין: כי אל"ף אינה יכולה להתחלף, כי אין אות אחרת קודמת אלי', אבל למ"ד תתחלף בכ' הקודמת אלי', וכן ה' מתחלף בד' הקודמת אלי', עד אות י' נתחלף בט' הקודם אלי'. אך ש' של אלקים, אמת שהיא מתחלפת, כי ש' דאלקים הוא מ"ם סתומה, ומתחלפת במ' פתוחה הקודמת אלי'. אך שלפי שלעולם כל אות ש' אחרונה שבכל תיבה היא סתומה, לכן נכתב שם זה אכדט"ם באות ש' סתומה, ואמנם בערך א' נקרא גם אות ש' מתחלפת, אך בערך שנתחלפה באות ש' שכמותה, אינה נקראת נתחלפת.

והנה שם זה יותר פנימי מן שם אלקים, כי שם זה הוא אותיות קודמת לשם אלקים, ולכן הם יותר רחמים. משא"כ, שאם ה' נתחלף באותיות אחרונות של אחר אותיות אלקים, והוא שם במוכ"ן, כנוכר בזוהר פרשת פקודי דף רסב, א, והוא יותר תחתון ודין משם אלקים. ואע"פ שבשם הוי"ה הוא להיפוך, שכל מה שמתחלף הוא דין.

והענין הוא, שם הוי"ה הוא רחמים פשוטים, וכאשר יתחלף, מורה על העלם הרחמים. וכן בשם זה, ההתחלפות מורה על העלם הדין, שהוא בסוד בשם אלקים, נמצא כי השם אכדט"ם, עליון ופנימי יותר משם אלקים, ולסבת מציאות שם זה, נקרא בינה אלקים חיים, והוא בסוד שם זה. וכ"מ שתמצא אלקים חיים, הוא רומז לשם זה. עי"ש. וראה שיחות קודש תשל"ו ש"פ האזינו (שבת שובה) סעיף מב. (וראה גם הערה 10).

(8) יחזקאל טז, ז. מבאר שם בפרי עץ חיים כפל הלשון "בעדי עדיים", שהוא כנגד ג' פעמים "עד" - ההמתקה. עד בגי' השם אכדט"ם, ראה הערה 10.

(9) פרי עץ חיים, שער חג המצות פרק א' וז"ל: שם אכדט"ם שבבינה, שהוא חילוף של אלהיים, ולכן הוא יותר רחמים, ואלו הם סוד ה' גבורות דגדלות, וז"ס (ישעי' כד, ו) בטחו בה' עדי עד, הוא שם אכדט"ם גימ' ע"ד להיותו רחמים, לכן תלי בו הבטחון, ולזה רמזו בזוהר פרשת וארא (כב.), על פסוק זה, ושם נאמר כי עדי"ה הוא בבינה, ויובן עם מה שאמרנו כאן.

ואמנם מה שנתחלף שם אלהיים, הן ג' אותיות אמצעית שהם כד"ט, כי אותיות א"ם אינן מתחלפות, ואותיות אלו המתחלפות מדין ונעשין רחמים, הם גי' ל"ג, וזהו (בראשית לא, נב) ע"ד הגי' הזה ביני וביניך, כי שם נקרא ע"ד, וג' אותיות אלו המתחלפות גי' ג"ל, זהו (בראשית לא, מח) הגל הזה ע"ד, עי"ש.

(10) פירושו: "עד" (בגי' $74 \times 3 = 222$, כנגד החילוף דג' פעמים

ילקוט לוי יצחק על התורה

מספר ה' פעמים ע"ד, הוא מה שנמתקו הה' 21 גבורות ה' פעמים אלקים בה' פעמים אכדט"ם.

ומה שנחלקו לג' וב' דהיינו ג' פעמים ע"ד דבעדי עדיים, וב' פעמים ע"ד דמספר פס"ח, הוא, כי יש ג' גבורות מגוללים וב' מכוסים כידוע. והיינו הה' פעמים אלקים הכתוב בפ' שמות פ"ב פסוק 22 "כג כ"ד כ"ה". הוא מה שנמתקו הה' גבורות דה' פעמים אלקים בה' פעמים אכדט"ם. והוא מ"ש בסיפא דקרא וידע אלקים, וידע דוקא. ד"ע בחי' אכדט"ם. וד"ל.

לקוטי לוי יצחק, הערות לזהר שמות-דברים עמוד רצה

אלקנה אבי אסף. הוא ע"ד מה שנתחלפו הג' פעמים אלקים בג' פעמים אכדט"ם, הג' פעמים ג"ל הנ"ל.

בנ"י 17 קר"ח הוא מספר ג' פעמים ע"ד עם 18 פס"ח. פסח 19 מספרו ב' פעמים ע"ד 20. ועם ג' פעמים ע"ד הוא

דטעם דהיו בדיוק שלשה בני קרח, דבני קרח עשו תשובה, וקרח אביהם רצה להיות במצרים תחת פרעה, ופרעה ומצרים כנ"ל יונק מהגבורות ד"שלשה" פעמים "אלקים" וכו', וכנגד זה היו שלשה בני קרח לתקן זה.

ועיין בפנים בלקוטי לוי יצחק כאן, דזהו הרמז דכל בני קרח מתחיל שמותם באות "א", כנגד הג' שמות "אלקים" שג"כ מתחיל באות א', וד"ל.

והיינו דבחומש שמות - המספר ביציאת מצרים, נזכר השלשה בני קרח שעשו תשובה וכו' וד"ל.

וזהו שמבאר הקשר והרמז של בני קרח עם פסח.

ולפי ביאור הלקוטי לוי יצחק, יומתק יותר הטעם שנזכרו בפ' וארא שלשה בני קרח, לא רק כדפירשו כמה מפרשים (ראה האבן עזרא ועוד) לפי שהיו צדיקים, אלא עוד יותר, כי השלשה בני קרח מרמז על היציאה מקליפת מצרים ופרעה וד"ל.

(17 פירושו: בנ"י (בג"י 62) + קר"ח (308) = 370, וכן ג' פעמים "עד" (3 × 74 בג"י 222) + פס"ח (148) = 370. ראה הערה 20.

(18 ראה בפנים בלקוטי לוי יצחק כאן, ביאור כל הסיפור בזהר (חלק ב' דף נו, ב) אמר ר' חייא יום א' הייתי הולך בדרך ללכת אצל ר' שמעון ללמוד ממנו פרשת הפסח... בעוד שהייתי הולך שמעתי קול ב' אנשים והיו אומרים למדנו מ' שמעון מ"ש שיר מזמור לבני קרח, דמזה שר' חייא הלך למילף פרשת הפסח, ובדרך שמע הדרשה בבני קרח, שמע מינה דשייכים אהרדי וכמבואר בפנים ע"ש.

(19 פירושו: פסח בג"י 148, והוא מספר ב' פעמים ע"ד (2 × 74) = 148. וג' פעמים "עד" כנגד מ"ש ותבואי בעדי עדיים כנ"ל - (3 × 50) = 150. וה' שלשה פעמים "עד" מרומז בה' שלשה בני קרח כנ"ל. נמצא סך הכל, פסח (148) + ג' פעמים ע"ד (222) = 370, שהוא ג' ה' פעמים ע"ד (74 × 5) = 370.

וזהו כנגד ההמתקה - ה' פעמים שם "אלקים" בחי' גבורה - כנגד ה' פעמים שם אכדט"ם (74 × 5) = 370. ראה גם לקמן סוף סי' כט. עט.

(21 כידוע דה' גבורות כנגד ה' מדות, שהן עקרי המדות (ראה אור התורה פ' אמור סוף ע' תקפו. ועוד) והיינו הרמז, דהמיצר הגרון מונע השלשה בחי' חב"ד להשפיע על המדות, וזהו דה' שלשה בני קרח מתקנים ה' שלשה שמות "אלקים" דמיצר הגרון ופרעה, כנגד חב"ד, והרמז "בני קרח", וכן השלשה פעמים "עד" + פסח הוא בגי' ה' פעמים אלקים, כנגד ההמתקה דהה' גבורות - עיקרי המדות וד"ל. (22 פסוק כג "ויהי בימים הרבים ההם וימת מלך מצרים ויאנחו בני ישראל מן העבודה ויזעקו ותעל שועתם אל האלקים מן העבודה", פסוק כד "וישמע אלקים את נאקתם ויזכר אלקים את בריתו את אברהם את יצחק ואת יעקב", פסוק כה "וירא אלקים את בני ישראל וידע אלקים".

ומתוך כאן שאלת המפרשים, ראה ריקאנטי וז"ל: צריך להתבונן למה הזכיר אלקים ה' פעמים, והי' מספיק באחד וישמע אלקים את נאקתם ויזכר את בריתו וכו' ע"ש.

ראה לקו"ת מהאריז"ל, על הפסוק ד"ה וירא ה' כי סר לראות.

המשך ביאור למס' יבמות ליום חמישי עמ' ב

גמרא

- 1 שרה בעלת המאמר כאשת שמעון, אם ייבם לוי גם אותה וגם את
2 רבקה אשת שמעון, יבוא לייבם שתי יבמות גם במקום ששתיהן
3 הן נשותיו הגמורות של האח המת, שהוא דבר האסור מן התורה,
4 שכן נאמר (דברים כה ט) "אֵת בֵּית אָחִיר, ודרשו, בית אחד הוא בונה
5 ולא שני בתים.
6 שואלת הגמרא: וְנִיבָּב לֵוי לְחָדָא מִשְׁתִּי יִבְמֹת וְנִיחְלוּן לְחָדָא
7 וְצִיור ב, שהרי גם בשתי יבמות הבאות מבית אחד אין איסור אלא
8 ביבום שתייהן, אבל בחליצת השניה לאחר יבום הראשונה אין
9 שום איסור. משיבה הגמרא: אסור חכמים לייבם אף אחת מהן,
10 וְנִיחָא שְׁמָא יִבְמֹת הַבָּאוֹת מִבֵּית אֶחָד מִתִּיבְמֹת. שמאחר שנראית

- 1 הגמרא מבררת את שיטת תנא קמא במשנתנו, ששרה בעלת
2 המאמר וגם רבקה אשת שמעון חולצות ולא מתייבמות. שואלת
3 הגמרא: וְאִי סָבַר תֵּנָא קָמָא שִׁיבְמָה שִׁישׁ עֲלֶיהָ וְיָקָת שְׁנֵי יָבָמִין אֵינָה
4 מתייבמת מִדְּאִרְיָתָא, אם כן חֲלִיצָה נִמִּי לֹא תִיבְעִי, שכן מאחר
5 שנפטרה מיבום יש לה להפטר גם מחליצה.
6 מפרשת הגמרא: מן התורה מאמר אינו קונה כלל, ונמצא שאין על
7 בעלת המאמר אלא זיקת ראוּבֵן בלבד, ושתייהן מותרות ביבום מן
8 התורה. אֲלָא איסורן ביבום הוא מִדְּרַבָּנָא, ומשום נִיחָא, שְׁמָא יִבְמֹת
9 שאף שְׁתֵּי יָבָמֹת הַבָּאוֹת מִבֵּית אֶחָד מִתִּיבְמֹת. שמאחר שנראית

יומא כב) לכן אמר (תהלים כב, ז) ואנכי תולעת ולא איש שהתולעת ברי' שאין לה עצם אינה חי' רק ששה חדשים לבד וכל חי תולעת אנכי לא איש שהי' חשוב כמת והי' מצורע. ז"ש זאת תהי' לעתיד לבוא המצורע הידוע שהוא משיח, ביום טהרתו, שני ציפרין הם סוד שני משיחין חיות ממש כי תוצא הארץ נפש חי' זה רוח של משיח שבא ממדה"ר.

מגלה עמוקות

יש ד' שמות למשיח, כדאיתא בסנהדרין דצ"ח, דבי ר' שילא אמרי שילא שמו, שנא' עד כי יבוא שילא, דברי ר' ינאי אמרי ינון שמו, שנאמר יהי שמו לעולם לפני שמש ינון שמו. דבי ר' חנינה אמרי חנינה שמו שנאמר אשר לא אתן לכם חנינה, וי"א מנחם בן חזקי' שמו שנאמר כי רחק ממני מנחם משיב נפשי.

(ורא' על בן חזקי' י"ל כי ר"ת מנחם משיב נפשי גימט' חזקי' וס"ת גימט' בן).

הרי שיש ד' דעות בשמו איך הוא.

ומה שבמד"ר איכה פסוק (איכה א, טז) כי רחק ממני מנחם משיב נפשי, יש עוד דעות דצמח שמו, והוי' שמו, הנה הדעה דצמח שמו הוא כמו הדעה דמנחם שמו, כדאיתא במד"ר שם, דחושבנ' דדין כחושבנ' דדין. והדעה דהוי' שמו הוא ע"ד הדעה דינון שמו, וכמ"ש במהרש"א כאן.

והדעה דרבנן בגמרא דסנהדרין דחיוורא דבי רבי שמו, הפירוש הוא שהוא מעונה בצרעת כמ"ש נגוע מוכה כו', אבל לא שזהו שמו, רק הענין שהוא מוכה בצרעת. והדעה שבמד"ר שם דדוד שמי', הפירוש שהוא אתא מבית דוד.

וכל הדעות אמת הם, ואלו ואלו דא"ח. וכל הד' שמות נרמזו בשם משיח, שהוא ר"ת מנחם, שילא, ינון, חנינה. לקוטי לוי יצחק, פסחים ע' קו, פניני לוי יצחק על התורה

ב. וידבר ה' אל משה ואל אהרן וגו' כי תבאו אל ארץ כנען וגו'. למה נזכר כאן אהרן, בשלמא אם הי' אומר דברו אל בני ישראל כי תבואו וגו' הי' צודק הדבור לבאים שהם ישראל, אבל אומרו אל משה אל אהרן כי תבאו, והם אינם באים לא יצדק בהם כי תבאו, וגם אשר אני נותן לכם לאחזה ולא נתנה להם ולא לזרעם שהלויים אין להם חלק בארץ, שנאמר לא יהי' לכהנים הלויים חלק ונחלה וגו'. ואפשר לומר כי תבאו מכאן לתחיית המתים מן התורה שעתידין לבא בזמן התחייה.

שפתי כהן

יד, ב – זאת תהיה תורת המצורע ביום טהרתו והובא אל-הכהן

א. מה שמו [של משיח] דבי רבי שילא אמרי שילא שמו שנאמר (בראשית מט, י) עד כי יבא שילא דבי רבי ינאי אמרי ינון שמו שנאמר (תהלים עב, יז) יהי שמו לעולם לפני שמש ינון שמו דבי רבי חנינה אמר חנינה שמו שנאמר (ירמ' טז, יג) אשר לא אתן לכם חנינה ויש אומרים מנחם בן חזקי' שמו שנאמר (איכה א, טז) כי רחק ממני מנחם משיב נפשי.

ורבנן אמרי חיוורא דבי רבי שמו שנאמר (ישעי' נג, ה) אכן חליינו הוא נשא ומכאובינו סבלם ואנחנו חשבנוהו נגוע מוכה אלהים ומעונה.

סנהדרין צ, ב

הצרעת הוא היפך והפסד אל האדם והוא נחשב כמת, ומפני כי המשיח מתנגד אליו העולם הגשמי הטבעי, ולכך אמרו ז"ל שהוא יושב בין עניים סובלי חלאים.

וז"ש כאן חיוורא דבי ר' שמו כי הצרעת הוא ההפסד שבא על אשר הוא בבית רבי, אינו בשביל מזגו הרע אשר בשביל זה בא הצרעת, רק בשביל שכל ענינו דבק בתורה השכלית אשר התורה השכלית מתנגד אליו העולם הגשמי עד שיש העדר אל השכל מצד עולם הגשמי.

ולכך רגיל שיהי' הצרעת במי שהוא בבית רבי שדבק בתורה ובחכמה. כי הצרעת הוא העדר והפסד, ושייך זה ביותר אל אשר כל דביקותו בשכל. ואף כי התורה בודאי היא חיים, אבל מצד עה"ז הגשמי יש לשכל התנגדות.

ולכך רבנן שהם בכלי השכל אומרים כי שמו חיוורא דבי ר', כי יהי' למשיח מעלת השכל העליון ובשביל כך מתנגד לו עולם הגשמי הטבעי, ומצד הזה מתיחס אליו הצרעת שהוא הפסד והעדר מצד עה"ז, ולכך רבנן אמרי חיוורא דבי ר' שמו והבן הדברים אלו מאוד.

ועוד יש לך לדעת כי הצרעת הוא דבר חוץ למנהגו של עולם כאשר ידוע מענין הצרעת, ולכך נאמר על אשר בו הצרעת (ויקרא יג) בדד ישב מחוץ למחנה שמזה תראה כי הוא חוצה לגמרי. ולכך מי שהוא בבית דבי ר' אשר כל ענינו דבק בחכמה עליונה שהיא חוץ לעולם הטבע ומנהגו של עולם, לכך דבק בו חיוורא הוא הצרעת אשר הוא ג"כ חוץ לעולם הטבע. וז"ש חיוורא דבי ר' שמו, כי מפני שהמשיח יהי' בו השכל והחכמה העליונה שהוא חוץ לטבע ומנהגו של עולם, לכך נמשך אחר זה חיוורא דבי ר'.

חדושי מהר"ל שם

פתח (ויקרא א, ב) אדם על גלגול א"דם ד"דוד מ"שיח, כי יהי' בעור בשרו שאת (ישעי' נג, ה) אכן חליינו הוא נשא, גם דוד במעשה של בת שבע נצטרע ששה חדשים (עי')

ינצל כל השפעתו וכישרונו שחונן בהם, להחדיר בכל מקום שידו מגעת, ציווי שנצטווה כל אחד מאיתנו בתוככי כלל ישראל, עבדו את השם בשמחה.

♦ יום ראשון ב' ניסן ♦

יד (א) וַיִּדְבֹּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר:

א וּמִלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמִימָר:

(ב) זֹאת תִּהְיֶה תּוֹרַת הַמִּצְוֶה בְּיוֹם טַהֲרָתוֹ וְהוּבָא
אֶל־הַכֹּהֵן:

כ"י – זֹאת תִּהְיֶה תּוֹרַת הַמִּצְוֶה וְגו' • (מגילה כא) מִלְמֵד, שְׁאִין מְטַהְרִין אוֹתוֹ בְּלִילָה.

~ נקודות משיחות קודש ~ יעוין לקוטר שיחות חלק יב, עמוד 78 – מתוך 'לקראת שבת'

הלימוד המיוחד שֶׁתִּהְיֶה הַמִּצְוֶה נְעִשִׂית בְּיוֹם

זֹאת תִּהְיֶה תּוֹרַת הַמִּצְוֶה בְּיוֹם טַהֲרָתוֹ

רש"י, אין מקום ללימוד מ"ביום צותו", ולכן הוצרך רש"י ללימוד מיוחד בפְּרַשְׁת הַמִּצְוֶה.
וידויק שפיר מזה שבדבור־המתחיל, מעתיק רש"י התיבות "זאת תהיה תורת המצוה", ואילו לתיבת "ביום" (שלכאורה מונהג נלמד שאין מטהרין בלילה) רמז רש"י ב"וגו'" – כיון שפנ"ל, מתבת "ביום" לבדה אין ללמוד (בפשוטו של מקרא) שאינו בלילה. ורק שפסוק זה נתיחד, שבו נדרשות כל התיבות למשמעותן המיוחדת, ולכן נדרשת גם תיבת "ביום" כאן ל"ביום ולא בלילה". [ויעוין בפנים השיחה הדיוקים בשאר התיבות].

זאת תהיה תורת המצוה וגו', מלמד שאין מטהרין אותו בלילה (יד, ב. ובפירוש רש"י)

והקשו במפרשים: מדוע הצרכנו ללימוד מיוחד שאין מטהרין המצוה בלילה, והרי טהרת המצוה כוללת הבאת קרבן, ואין מקריבים קרבנות בלילה, כדדרשינן ב'תורת כהנים' על הפסוק (צו ז, לח) "ביום צותו" – שכל הקרבנות פְּשִׁיטִים רק ביום.

ויש לומר שבפשוטו הפתובים, אין תיבת יום שוללת הלילה, וכדחזינו במעשה בראשית "ויהי ערב ויהי בוקר יום אחד". ועוד, שעל מפת בכורות שהיתה בלילה, כתוב "ביום הכותי כל בכור". ואם כן בדרך הפשט, שהיא דרכו של

~ נקודות משיחות קודש ~ ע"פ לקוטר שיחות חלק י, עמוד 100 – מתוך 'לקראת שבת'

גם הנמוך ביותר מובא אל הכהן

נמצא הוא מחוץ לגבול הקדושה. וגם על יהודי הנמצא במצב כזה, מבטיחה התורה שסופו לעשות תשובה. וזהו הרמז בלשון "והובא אל הכהן" – שמשמעותו שייבא בעל־פירוcho, דכיון שהקב"ה יערה עליו רוח מקורם, ודאי שישוב אל המחנה.

וכיון שסוף־כל־סוף רצון ה' הוא שתהיה התשובה מפנימיותו של המצורע, לכך נאמר "ויצא הכהן", שאף שתחלת התשובה היא בדרך מתנה מלמעלה, המרוקמות את המצורע "אל הכהן", הרי שהעבודה אחר־כך היא להמשיך את הקדושה "החיצה", לדרגת האדם פפי שהוא מצד־עצמו, וזהו הרמז בכך שהכהן יוצא אל המצורע.

זֹאת תִּהְיֶה תּוֹרַת הַמִּצְוֶה . . וְהוּבָא אֶל־הַכֹּהֵן: וַיֵּצֵא
הַכֹּהֵן אֶל־מַחוּץ לַמַּחֲנֶה (יד, ב"ג)

ולכאורה צריך ביאור לשון התיבת "והובא אל הכהן", שהרי נאסר על המצורע להקנס למחנה ישראל, והיאך יבוא אל הכהן, ואכן המשפך התיבת הוא "ויצא הכהן" – שבא אל המצורע "מחוץ למחנה". כן צריך ביאור הלשון "והובא", ולא נכתב "ובא".

והביאור הזה בדרך החסידות:

עונשו של המצורע לישוב בדרך מחוץ למחנה, מגיע מחמת חטאו החמור שדבר לשון־הרע (רש"י תורע יג, מז), ואם כן הימצאותו מחוץ למחנה היא בגלל שבדרגתו הרוחנית

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

מנגעו יובא על כרחו אל הכהן, וכן: וכי יטהר הנזב מוזבו (להלן טו יג), ואם טהרה מוזבה (שם טו כח), כשיפסקו ויהיו מקנים ממנו, באשר פרשתי (לעיל יב ד). והוא הנכון. תורה ג

מחוץ למחנה והוא לא יבא אליו אף על פי שנתרפא.
ומדרשו בתורת כהנים (כאן): וְהוּבָא אֶל הַכֹּהֵן, שלא ישנה. ואם כן יאמר כי ביום שיתרפא

(ב) וְהוּבָא אֶל הַכֹּהֵן. יאמר שתהיה זאת תורת המצורע ביום שיתרפא להטהר שייבא אל הכהן, כי אין לו טהרה לעולם אלא על פיו. ואחר כך פרש כי הכהן יצא אל מקום מושבו

(ג) וַיֵּצֵא הַכֹּהֵן אֶל־מַחוּץ לַמַּחֲנֶה וְרָאָה הַכֹּהֵן וְהִנֵּה נִרְפָּא נִגְעֵי־הַצָּרַעַת מִן־הָעָרוֹעַ:

כ"ט - אֶל־מַחוּץ לַמַּחֲנֶה • חוץ לשלש מחנות שנסתלח שם בימי חלוטו.

(ד) וַיֵּצֵא הַכֹּהֵן וְלָקַח לַמַּטְהֵר שְׁתֵּי־צִפְרִים חִיּוֹת מִהָרוֹת וַעֲץ אֶרֶז וּשְׁנֵי תוֹלַעַת וְאֹזֹב:

כ"ט - חִיּוֹת • (חולין קמא) פֶּרֶט לְטָרְפוֹת. טְהוֹרוֹת • פֶּרֶט לְעוֹף טָמֵא. לְפִי שֶׁהִנָּגְעִים בָּאֵין עַל לְשׁוֹן הָרֶע (ערכין טו), שֶׁהוּא מַעֲשֶׂה פֶּטְפוּטִי דְכָרִים, לְפִיכָּךְ הִזְקָקוּ לְטַהֲרָתוֹ צִפְרִים, שֶׁמִּפְּטָטִין תָּמִיד בְּצַפְצוֹף קוֹל. וַעֲץ אֶרֶז • לְפִי שֶׁהִנָּגְעִים בָּאֵין עַל גְּסוֹת הָרוּחַ. וּשְׁנֵי תוֹלַעַת וְאֹזֹב • מֵהַ תִּקְנָתוֹ וְיִתְרַפֵּא? יִשְׁפִּיל עֲצָמוֹ מִגִּבּוֹתָיו וְתוֹלַעַת וְאֹזֹב. עֵץ אֶרֶז • מִקַּל שֶׁל אֶרֶז. וּשְׁנֵי תוֹלַעַת • לְשׁוֹן שֶׁל צֶמֶר צָבֹעַ זְהוּרִית (ב"מ כ"ט).

רמב"ן על התורה - מהדורת בלוס, אברמוביץ

וַיֵּצֵא הַכֹּהֵן שְׁתֵּי צִפְרִים יִקְנֶנּוּ (תהלים קד יז), כִּי הֵם הַשּׁוֹכְנִים בְּעִנְפֵי אֶרֶז הַלְבֵנוֹן. אָמֹר לְצִפּוֹר כָּל כֶּנֶף (יחזקאל לט יז), שִׁיתֶּאֱסָפוּ אִפְלוּ הַקִּטְנִים עֲלֵיהֶם, כִּי הַטּוֹרְפִים יָבֹאוּ מֵעֲצָמָם. וְכֵן: הַתִּשְׁחָק בּוֹ בְּצִפּוֹר וְתִקְשְׁרֵנוּ לְנִעְרוֹתֶיהָ (איוב מ כט), כִּי דִרְךָ הַנִּעְרִים לִשְׁחָק בְּעוֹף הַקֶּטָן. וְלְשׁוֹן חֲכָמִים כֶּךָ הוּא: כָּל יוֹשֵׁב בֵּינֵךְ מִקַּל אֹ צִפּוֹר (עבודה זרה מ), הָאוֹרֵךְ מִשְׁעַר הַנְּזִיר כְּמֵלֵא הַסִּיט בְּבֶגֶד, בְּצִפְרֵתָא (תמורה לד), וְאָמְרוּ: צִפּוֹרֵת כְּרָמִים (שבת צ), וְאָמְרוּ: בִּשְׂרַ צִפְרִים מַחוּזִירִין הַחוּלָה לְחֻלְיוֹ (ברכות ג).

וַיִּבְרָךְ אֵלֹהֵי טָרְפוֹת (חולין סב) אָמְרוּ: עוֹף הַמִּסְרֵט כִּשֵּׁר לְטַהֵר בּוֹ אֶת הַמִּצְרַע, וְזוֹ הִיא סְנוּנִית לִכְנֶה שֶׁנִּחְלָקוּ בָּהּ רִבִּי אֱלִיעֶזֶר וְחֲכָמִים, וּמִכָּאֵן שֶׁאֵין צִפְרֵי הַמִּצְרַע מִין אֶחָד בְּלִבָּד, וְשֶׁאֵין מִטְהַרִּין בְּכָל עוֹף טְהוֹר, אֲבָל מִצְוַתוֹ בְּכָל עוֹף דְּרוֹר, כְּלוֹמֵר שֶׁדִּרְהָ בְּפִיתָ כִּבְשָׁדָה. וְלִפְיָךְ אָמְרוּ בִּסְנוּנִית דְּכִין שֶׁהִיא טְהוֹרָה לְדַעַת חֲכָמִים כִּשְׂרָה לְטַהֵר בָּהּ, שֶׁהִיא בְּכָלל דְּרוֹר. וּמִכָּל מְקוֹם כָּל הַטְּהוֹרִין כִּשְׂרִים בְּדִיעֵבֵד, שֶׁבֶלֶן בְּכָלל שְׁתֵּי צִפְרִים טְהוֹרוֹת.

וּשְׁנֵי בִסְפָרֵי (דברים כב ו) אָמֵר רַבִּי יֵאֵשִׁיָּהּ, כָּל מְקוֹם שֶׁנֶּאֱמָר צִפּוֹר בְּטְהוֹרָה הַכְּתוּב מְדַבֵּר. וְאָמֵר רַבִּי יִצְחָק עוֹף טְהוֹר נִקְרָא עוֹף וְנִקְרָא צִפּוֹר, וְטָמֵא לֹא נִקְרָא אֱלָא עוֹף. וְכֵן הִזְכִּירוּ בַּגְמָרָא בְּפֶרֶק שְׁלוּחַ הַקֵּן (חולין קלט). וְשֵׁם (קמ). הָעֵלֹ בִּי חִיּוֹת, שְׁחִיין רֵאשֵׁי אֲבָרִים שֶׁלָּהֶם, לְמַעֲנוֹתֵי מַחְסְרוֹת אֲבָר, וְכֵן הַטְּרָפוֹת פְּסוּלוֹת בָּהֶן, וְדִרְשׁוּ מִטְהוֹרוֹת,

אֲשֶׁר שֵׁם צִפְרִים יִקְנֶנּוּ (תהלים קד יז), כִּי הֵם הַשּׁוֹכְנִים בְּעִנְפֵי אֶרֶז הַלְבֵנוֹן. אָמֹר לְצִפּוֹר כָּל כֶּנֶף (יחזקאל לט יז), שִׁיתֶּאֱסָפוּ אִפְלוּ הַקִּטְנִים עֲלֵיהֶם, כִּי הַטּוֹרְפִים יָבֹאוּ מֵעֲצָמָם. וְכֵן: הַתִּשְׁחָק בּוֹ בְּצִפּוֹר וְתִקְשְׁרֵנוּ לְנִעְרוֹתֶיהָ (איוב מ כט), כִּי דִרְךָ הַנִּעְרִים לִשְׁחָק בְּעוֹף הַקֶּטָן. וְלְשׁוֹן חֲכָמִים כֶּךָ הוּא: כָּל יוֹשֵׁב בֵּינֵךְ מִקַּל אֹ צִפּוֹר (עבודה זרה מ), הָאוֹרֵךְ מִשְׁעַר הַנְּזִיר כְּמֵלֵא הַסִּיט בְּבֶגֶד, בְּצִפְרֵתָא (תמורה לד), וְאָמְרוּ: צִפּוֹרֵת כְּרָמִים (שבת צ), וְאָמְרוּ: בִּשְׂרַ צִפְרִים מַחוּזִירִין הַחוּלָה לְחֻלְיוֹ (ברכות ג).

וְאָמֵר הַכְּתוּב (דברים יד יא) כָּל צִפּוֹר טְהוֹרָה תֹּאכְלוּ עַל הַמִּינִין הַרְבִּים הָהֵם, וְנִתְרַבָּה שֶׁל מִצְרַע מִ"כָּל". וְאָמֵר (שם פסוק יב): וְזֶה אֲשֶׁר לֹא תֹאכְלוּ מֵהֶם כְּאוֹמֵר וְאֵלֶּה אֲשֶׁר לֹא תֹאכְלוּ מִבְּשָׂרָם. וְלִכְּךָ דִּרְשׁוּ: מִטְהוֹרוֹת, לֹא טָמֵאוֹת. וּמִכָּל מְקוֹם כָּלֵם בְּעֵלִי פֶטְפוּטֵי הֵם. וְכֵן: גַּם צִפּוֹר מִצְאָה בֵּית וְדְרוֹר קֵן לָהּ (תהלים פד ו), כֶּךָ נִרְאָה שֶׁאֵינוּ שֵׁם כּוֹלָל הָעוֹפוֹת כָּלֵם. וְכֵן: אֲשֶׁר שֵׁם צִפְרִים יִקְנֶנּוּ חֲסִידָה בְּרוּשִׁים בִּיתָהּ (שם קד יז).

וְהִנֵּהאָה מְדַבְּרֵי רְבוּתֵינוּ שֶׁכָּל עוֹפוֹת טְהוֹרִים נִקְרָאִים צִפּוֹר, אֲבָל מִצְוַתוֹ שֶׁל מִצְרַע בְּצִפְרֵי דְרוֹר, דִּתְנֵיָא בְּתוֹרַת כְּהֻנִּים (להלן פסוק ג): וְשִׁלַּח אֶת הַצִּפּוֹר הַחַיָּה אֶל מַחוּץ לְעִיר אֶל פְּנֵי הַשָּׂדֶה, רַבִּי יוֹסִי הִגְלִילִי אוֹמֵר צִפּוֹר שֶׁחַיָּה חוּץ לְכָל עִיר, וְאֵי זֶה דְּרוֹר. וּמִן הַמִּדְרָשׁ הַזֶּה הִזְכִּירוּ הַפֶּטְפוּטִים.

(ד) חִיּוֹת, פֶּרֶט לְטָרְפוֹת. מִטְהוֹרוֹת, פֶּרֶט לְעוֹף טָמֵא. לְפִי שֶׁהִנָּגְעִים בָּאֵים עַל לְשׁוֹן הָרֶע שֶׁהוּא מַעֲשֶׂה פֶטִיט לְפִיכָּךְ הִזְכִּירוּ בְּטְהוֹרָתוֹ צִפְרִים שֶׁמִּפְּטָטִין תָּמִיד בְּצַפְצוֹף קוֹל. לְשׁוֹן רַשִׁי.

וּמִפְּנֵי שֶׁאָמַר מִטְהוֹרוֹת, פֶּרֶט לְעוֹף טָמֵא, נִלְמַד שֶׁאֵין הַצִּפְרִים מִין טְהוֹר יָדוּעַ, אֲבָל הוּא שֵׁם כּוֹלָל כָּל הָעוֹפוֹת, אִם כֵּן מִזֶּה הַפֶּטְפוּט הַזֶּה שֶׁמִּצְאָה לָהֶם, כִּי עוֹפוֹת רַבִּים אֵין בָּהֶם פּוֹצֵה פֶה וּמִצְצָצָף. וְעוֹד, כִּי מִדְרָשׁ חִיּוֹת, פֶּרֶט "לְטָרְפוֹת" יָבֹא בְּמַחְלָקָת, וְלִמָּאן דְּאָמַר טְרַפָּה חַיָּה אֵינוּ כֵּן. וּבְתוֹרַת כְּהֻנִּים (קא) חִיּוֹת, לֹא שְׁחוּטוֹת. מִטְהוֹרוֹת, לֹא טָמֵאוֹת. מִטְהוֹרוֹת, לֹא טְרָפוֹת.

וּבְעֵלִי הַפֶּשֶׁט אוֹמְרִים כִּי כָּל עוֹף יִקְרָא צִפּוֹר, מִמֶּה שֶׁאָמַר: צִפּוֹר שְׁמִים וְדִגֵּי הַיָּם (תהלים פ ט), כָּל צִפּוֹר כָּל כֶּנֶף (בראשית יז יד), כֵּן אֲדָם אָמֹר לְצִפּוֹר כָּל כֶּנֶף (יחזקאל לט יז), וְכֵן: וְאֵת הַצִּפּוֹר לֹא בָתָר (בראשית טו י) עַל הַתּוֹרִים וּבְנֵי יוֹנָה. וְהִנָּבוֹן בְּעֵינֵי שֵׁם צִפּוֹר כָּלֵל לְעוֹפוֹת הַקִּטְנִים הַמִּשְׁכִּימִים בְּבִקְרָ לְצַפְצָף וּלְשׁוֹרֵר, מִלְּשׁוֹן אֶרְמִית צִפְרָא, וְכֵן יֵשֵׁב וַיִּצְפֹּר (שופטים ג), יִשְׁכִּים בְּבִקְרָ. וְאָמֵר "צִפּוֹר שְׁמִים" (תהלים פ ט) עֲלֵיהֶם, כִּי הֵם לָרֶבֶם יִגְבִּיהוּ לְעוֹף בְּשָׁמַיִם. וְכָל צִפּוֹר כָּל כֶּנֶף (בראשית יז יד) שְׁנֵי מִינִין, כָּל הַקִּטְנִים וְכָל הַגְּדוֹלִים. כִּי יִקְרָא קֵן צִפּוֹר לְפָנֶיךָ (דברים כב ו), הֵם הַקִּטְנִים שֶׁהֵן רַבִּים, שֶׁאֲפֹלוּ בְּקִטְנֵיהֶם יָחוּס. וְכֵן:

(ה) וְצִוְהוּ הַכֹּהֵן וְשָׁחַט אֶת־הַצֹּפֹר הָאֶחָת אֶל־כְּלִי חָרֶשׁ עַל־מִים חַיִּים:

כ"י - על־מִים חַיִּים • נוֹתֵן אוֹתָם תַּחֲלָה בְּכָלִי, כְּדִי שֶׁיִּהְיֶה דָם צֹפֹר נֶפֶר בָּהֶם, וְכֵמָּה הֵן? רַבִּיעִית.

(ו) אֶת־הַצֹּפֹר הַחִיָּה יִקַּח אֹתָהּ וְאֶת־עֵץ הָאֵרֶז וְאֶת־שָׁנִי הַתּוֹלַעַת וְאֶת־הָאֵזוֹב וְטָבַל אוֹתָם וְאֶת־הַצֹּפֹר הַחִיָּה בְּדָם הַצֹּפֹר הַשֹּׁחֲטָה עַל הַמִּים הַחַיִּים:

כ"י - אֶת־הַצֹּפֹר הַחִיָּה יִקַּח אֹתָהּ • מִלְּמַד שְׁאִינוּ אוֹגְדָה עִמָּהּם, אֲלָא מִפְּרִישָׁה לַעֲצָמָהּ, אֲכָל הָעֵץ וְהָאֵזוֹב כְּרוֹכִים יַחַד בַּלְשׁוֹן הַזֹּהוּרִית, כַּעֲנָן שְׁנֵאָמֶר: "וְאֶת־עֵץ הָאֵרֶז וְאֶת־שָׁנִי הַתּוֹלַעַת וְאֶת־הָאֵזוֹב", קִיָּחָה

(ז) וְהִזָּה עַל הַמַּטְהָר מִן־הַצֹּרַעַת שִׁבְעַ פַּעֲמִים וְטִהְרוּ וְשִׁלַּח אֶת־הַצֹּפֹר הַחִיָּה עַל־פְּנֵי הַשָּׁדָה:

(ח) וְכַפֵּם הַמַּטְהָר אֶת־בְּגָדָיו וְגִלְחָה אֶת־כָּל־שְׁעָרוֹ וְרָחַץ בַּמַּיִם וְטִהַר וְאַחֵר יָבֹא אֶל־הַמַּחֲנֶה וְיֹשֵׁב מַחוּץ לְאֹהֶלוֹ שִׁבְעַת יָמִים:

כ"י - וְיֹשֵׁב מַחוּץ לְאֹהֶלוֹ • (ת"כ, חולין קמא) מִלְּמַד שְׁאִסּוּר בַּתְּשֻׁמִּישׁ הַמָּטָה.

רמב"ן על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

יְהוּדָה בְּרַבִּי סִימוֹן אֵילִין צִפְרִיא קוֹלָנִין, זֶה הָאוֹמֵר לְשׁוֹן הָרַע, אָמַר הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא יָבֵא קוֹל וְיִכְפֹּר עַל קוֹל 'וְ' הַשֹּׁשֶׁבֶת בֶּן לֹוי אָמַר, צִפְרִים צִפְרִי דְרוּר, שְׁאֲכִלָה מִפֶּתַח וְשֵׁתַת מִן מִימִיו, וְהָלֹא דְבָרִים קָל וְחֹמֶר כּו'.
וְעֵץ אֵרֶז וְשָׁנִי תּוֹלַעַת וְאֵזוֹב. אָמַר רַבִּי אֲבָרְהָם, הוּא הַגְּדוֹל וְהַקָּטָן בְּמִינֵי הַצִּמְחִים, וְהָעֵד מִדְּבָרֵי חֻכְמַת שְׁלָמָה (מְלָכִים־א ה יא), וְהִנֵּה הַמַּצְרֶע וְתוֹרַת הַבֵּית הַמִּנְגֶּע וְטָמְאֵת הַמֵּת קְרוֹכִים, וְהִנֵּה הֵם כְּדָמוֹת פֶּסַח מִצְרַיִם. וְטָעַם עַל פְּנֵי הַשָּׁדָה (פְּסוּק 18), מְקוֹם אֲשֶׁר אֵין שָׁם יֵשׁוּב שְׁלֹא תִדְבֹק הַצֹּרַעַת. וּבְתוֹרַת כְּהֻנִּים (פָּא) אָמְרוּ: עַל פְּנֵי הַשָּׁדָה, שְׁלֹא יַעֲמֵד בֵּינָם וְיִשְׁלַחֲנָה לָהֶם, שְׁלֹא יַעֲמֵד בְּגִבַּת וְיִשְׁלַחֲנָה לַמַּדְבָּר. וְאִם כֵּן יִהְיֶה הַטָּעַם כְּסוּד הַשֹּׁשֶׁבֶת הַמַּשְׁתַּלַּח, וְשָׁם לְשִׁתְּלַח לַעֲזוּלָה הַמַּדְבָּרָה וְכָאן לַפּוֹרְחוֹת הַשָּׁדָה. וְעוֹד אֶפְרָשׁ זֶה (לַחֲלֹן טו טז) בַּע"ה. תוֹרָה ה

שֶׁנֶּדְחִית מִפְּנֵי הַמַּיִם. וְאֵלּוּ הֵיךְ כָּל עוֹף טְהוֹר כְּשֶׁר בּוֹ, הֵיךְ מֵהֶם מִי שֶׁדָּמוֹ דוֹחָה כְּמֵה לֹאֲנִין. וְאֵלּוּ אָמְרוּ בֶּן צֹפֹר דְרוּר שֶׁהוּא מִצְדָה לְכַתְּחִלָה מִמִּדְרָשׁוֹ שֶׁל ר' יוֹסִי הַגִּלְגִּילִי. וְכִבְר הַזִּכִּירוּ בְּגִמְרָא (שְׁבוּעוֹת כט): וְדָלְמָא צֹפּוֹרָא רַבָּא חֲזָא וְאָסִיק שְׁמִיה גְּמַל.
וְהַנִּבִּין שֶׁיַּעֲלֶה מִכָּל זֶה הוּא שְׁאֵמֶר שֶׁכָּל צֹפֹר שְׁאִינוּ דְרוּר פְּסוּל אֶפְלוּ בְּדִיעְבֵּר מִן הַמִּדְרָשׁ הַזֶּה, שְׁלֹא שֶׁנּוּ כְּמִשְׁנֵתָנוּ (נִגְעִים יד א) מִצְוֹתָן שִׁיְהִיו דְרוּר אִף עַל פִּי שְׁאִינוּ דְרוּר כְּשֵׁרוֹת, כְּמוֹ שֶׁשְׁנִינוּ בְּשׁוֹת (שָׁם יד ה), וְכָל הַדְּרוּרִים בְּעָלֵי פֶטְפוּט הֵם. וְמֵה שְׁאֵמֶר וּבְתוֹרַת כְּהֻנִּים "לֹא טָמְאוֹת", מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ אִף בְּטָמְאִין מִינֵין שֶׁהֵם דְרוּר, כְּגוֹן הַסְנוּנִיַת לְרַבִּי אֶלְיָעֶזֶר. אוֹ יִהְיֶה פְרוּשׁוֹ, לְמַעַט טָמְאוֹת לֵף שֶׁהֵן הָאִסּוּרוֹת וְהַטְרָפוֹת כְּמוֹ שֶׁהֶעֱלֹו בְּגִמְרָא בְּפֶרֶק שְׁלוּחֵי הַקֵּן (חֲלֹן קמ). וְהוּא הַהֲגוֹן בְּעִינֵי וּבְהִנָּה דְרַבְּהּ (וְיִקְרָא רַבָּה טו ז) אָמַר רַבִּי

לְמַעַט אִסּוּרוֹת, כְּגוֹן צִפְרִי עִיר הַנִּדְחָת וְעוֹף שֶׁהֵרַג אֶת הַנֶּפֶשׁ, וְהַחֲלִיפִן בַּעֲבוּדָה זָרָה. וּמִדְרָשִׁם זֶה שָׁם מִן הַלְשׁוֹן עֲצָמוֹ, שְׁאִין צֹפֹר אֲלָא עוֹף טְהוֹר. וּמִשְׁמַע מִכָּאן שֶׁכָּל טְהוֹר בְּכָלִל צֹפֹר.
וְרֵאִיתִי עוֹד בִּירוּשָׁלַיִם בְּמַסְכַּת נִזִּיר (פ"א ה"א) שְׁאֵמֶר: וְכִי נִזִּיר טָמֵא צִפְרִים הוּא מִבֵּיא, תוֹרִים וּבְנֵי יוֹנָה הוּא מִבֵּיא. אֵית תַּנְיִי תַנִּי כָּל עוֹף טְהוֹר קְרוֹי צִפְרִים, אֵית תַּנְיִי תַנִּי כָּל הַעוֹפוֹת בֵּין טָמֵא וּבֵין טְהוֹר קְרוֹי צִפְרִים. וְהִנֵּה נִשְׁאָר בִּידְנֵנוּ מִמֶּנּוּ מַחֲלָקָה. וּמִכָּל מְקוֹם יִתְכַּן שִׁיְהִיָּה הַשֵּׁם בְּקֻטְנִים בְּלִבְד. וּבְגִמְרָא כִּף הוּא נִרְאָה, מִמֵּה שְׁאֵמֶר בְּמַסְכַּת סוּטָה (טו) הָבֵא מִים שְׁדָם צֹפֹר נֶפֶר בָּהֶם, וְכֵמָּה הֵם רַבִּיעִית, וְשְׁאֵלִי, גְּדוּלָה שְׁדוּחָה אֶת הַמַּיִם, קֻטְנָה וְנִדְחִית מִפְּנֵי הַמַּיִם מֵהוּ. וּפְרָשׁוֹ, כָּל שְׁעוּרֵי חֻכְמִים כִּף הֵם, בַּצֹּפֹר דְרוּר שְׁעוּרֵי חֻכְמִים, אֵין לֵף גְּדוּלָה שְׁדוּחָה אֶת הַמַּיִם וְאֵין לֵף קֻטְנָה

ט ויהי כיומא שביעאה יגלח ית כל שערה
ית רישה וית דקנה וית גביני עינוהי וית כל
שערה יגלח ויצבע ית לבושוהי ונסחי ית
בסרה כמא וידבי:

(ט) וְהָיָה בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יִגְלַח אֶת־כָּל־שְׁעָרָו אֶת־
רָאשָׁו וְאֶת־זָקְנוֹ וְאֶת גִּבְתּוֹ עֵינָיו וְאֶת־כָּל־שְׁעָרָו
יִגְלַח וּכְבֹּס אֶת־בְּגָדָיו וְרָחַץ אֶת־בָּשָׁרוֹ בַּמַּיִם וְטָהַר:

כ"ט אֶת־כָּל־שְׁעָרָו וּגְו'. כָּל־ל וּפְרָט וְכָל־ל, לְהֵבִיא כָּל מְקוֹם כְּנוּס שְׁעָר וְנִרְאָה.

י וביומא תמינאה יסב תרין אמרין שלמין
ואמרתא חדא פת שתא שלמתא ותלתא
עסרונין סלתא מנחתא דפילא כמשח ולגא
חד דמשחא:

(י) וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי יִקַּח שְׁנֵי־כִבְשִׁים תְּמִימִם וּכְבֹּשֶׁה
אַחַת פֶּת־שְׁנֵתָה תְּמִימָה וּשְׁלֹשָׁה עֲשָׂרֹנִים סֶלֶת
מִנְחָה בָּלוּלָה בַשֶּׁמֶן וְלֹג אֶחָד שֶׁמֶן:

מַצְרַע טְעוּנִין נִסְכִּים (סוטה יז). וְלֹג אֶחָד שֶׁמֶן • לְהַזוֹת
עָלָיו שָׂכַע וְלִתֵּן מִמֶּנּוּ עַל תְּנוּפָה אֲזָנוֹ וּמִתֵּן בְּהַזְנוֹת.

כ"י וּכְבֹּשֶׁה אַחַת • לְחֻטָּאת. וּשְׁלֹשָׁה עֲשָׂרִים •
לְנִסְכֵּי שְׁלֹשָׁה כִּבְשִׁים הֵלָלוּ, שֶׁחֻטָּאתוֹ וְאַשְׁמוֹ שֶׁל

יא ויקים כהנא דמדבי ית גברא דמדבי
ויהיהו קדם יי כתרע משפן זמנא:

(יא) וְהַעֲמִיד הַכֹּהֵן הַמִּטְהָר אֶת הָאִישׁ הַמִּטְהָר
וְאַתֶּם לִפְנֵי יְהוָה פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד:

כ"י אֶל־לִפְנֵי ה' • (מנחות צא. כלים פ"א) כְּשֶׁעָר נִקְנָר וְלֹא בַעֲזָרָה עֲצָמָה, לְפִי שֶׁהוּא מְחֻסָּר כְּפוּרִים.

יב ויסב כהנא ית אמרא חדא ויקרב תה
לאשמא וית לגא דמשחא וארים יתהו
אקמא קדם יי:

(יב) וְלָקַח הַכֹּהֵן אֶת־הַכֹּבֶשׂ הָאֶחָד וְהִקְרִיב אֹתוֹ
לְאַשֶׁם וְאֶת־לֹג הַשֶּׁמֶן וְהִנִּיף אֹתָם תְּנוּפָה לִפְנֵי יְהוָה:

כ"י וְהִקְרִיב אֹתוֹ לְאַשֶׁם • יִקְרִיבָנוּ לְתוֹךְ הַעֲזָרָה לְשֵׁם אֲשֶׁם. וְהִנִּיף • שֶׁהוּא טְעוּן תְּנוּפָה חֵי. וְהִנִּיף
אֹתָם • אֶת הָאֲשֶׁם וְאֶת הַלֹּג.

♦ יום שני ג' ניסן ♦

יג ויכוס ית אמרא באתר די יכוס ית
חטאתא וית עלתא באתר קדיש ארי
כחטאתא אשמא הוא לכהנא קדש קודשין
הוא:

(יג) וַיִּשְׁחַט אֶת־הַכֹּבֶשׂ בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר יִשְׁחַט אֶת־
הַחֲטָאֹת וְאֶת־הָעֹלָה בַּמָּקוֹם הַקָּדֹשׁ כִּי כַחֲטָאֹת
הָאֲשֶׁם הוּא לַכֹּהֵן קֹדֶשׁ קֹדֶשִׁים הוּא:

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

(י) יִקַּח שְׁנֵי כִבְשִׁים תְּמִימִם וּכְבֹּשֶׁה
אַחַת. לֹא פִּרַשׁ הַכָּתוּב מִהַ עֲשֶׂה
בַּשְּׁנֵי הַכִּבְשִׁים וּכְבֹּשֶׁה, אֲבָל הַזִּכִּיר
בַּכֹּבֶשׂ הָאֶחָד שִׁיקְרִיב אוֹתוֹ לְאַשֶׁם (פסוק
יב), וְהַזִּכִּיר שִׁיעֲשֶׂה הַחֲטָאֹת, וְאַחֲרֵי
יִשְׁחַט הָעֹלָה (פסוק ט). וְזֶה בַּעֲבוּר שֶׁכָּבֵר
הַזִּכִּיר בַּפָּרִשֶׁת וַיִּקְרָא (ה ט) בַּחֲטָאֹת
שֶׁתְּהִיָּה נִקְבָּה, וְהַזִּכִּיר בְּכָל עֹלָה (שם
א ג ועוד) שְׂהוּא זָכָר, לָכֵן לֹא הִזְכִּיר
לְהִזְכִּיר, כִּי בִּידוּעַ שֶׁהַכֹּבֶשׂ הַשְּׁנִי יִהְיֶה
הָעֹלָה וְהַכֹּבֶשֶׁה הִיא הַחֲטָאֹת. תוֹרָה יא

שְׁעָרָו יִגְלַח.
אֲבָל הָרַב תַּפְס מִדְּרָשׁוֹ שֶׁל רַבִּי
יִשְׁמַעֲאֵל: מִזֶּה הֵבִיא שְׁעָר
הַרְגָּלִים, וּמִזֶּה הוֹצִיא דְּבִית הַשְּׁחִי וְדְּכָלִי
גּוּפָא. אֲבָל בְּכָאן הִלְכָה מְגִלַּח כְּדִלְעַת,
אוּ מִפְּנֵי שֶׁהִלְכָה עוֹקֶבֶת אֶת הַמִּדְרָשׁ,
אוּ מִפְּנֵי שֶׁהִלְכָה כְּדַבְּרֵי רַבִּי עֲקִיבָא
וְרִיבָה דְּכָלִי גּוּפָא, וּמַעַט שֶׁבִּתּוֹךְ הַחֲטָם
בְּלִבָּד. וְכֵן שְׁנִינּוּ בַּמִּשְׁנָתָנוּ (נְגַעִים פִּיד מ"ב):
וְהַעֲבִיר תַּעַר עַל כָּל בָּשָׂרוֹ, וּמִפְּרָשׁ
בַּפֶּרֶק שְׁנֵי דְסוּטָה (טז). תוֹרָה י

(ט) אֶת כָּל שְׁעָרָו. כָּל־ל וּפְרָט וְכָל־ל,
לְהֵבִיא כָּל מְקוֹם כְּנוּס שְׁעָר
הַנִּרְאָה, לְשׁוֹן רִשִּׁי. אֲבָל בְּתוֹרַת
כְּהֻנִּים (קא) יִגְלַח אֶת כָּל שְׁעָרָו, יְכוּל
אִף בֵּית הַסֹּטְרִים, תִּלְמוּד לומר גְּבוּת
עֵינָיו, מִזֶּה גְבוּת עֵינָיו בְּנִרְאָה אִף כָּל
שְׁעָרָו בְּנִרְאָה, פָּרָט לְבֵית הַסֹּטְרִים. אִי
מִזֶּה גְבוּת עֵינָיו מְקוֹם כְּנוּס שְׁעָר בְּנִרְאָה
אִף כָּל מְקוֹם כְּנוּס שְׁעָר בְּנִרְאָה, מִנִּין
כְּנוּס שְׁעָר בְּשִׂאֲנוֹ נִרְאָה פֶּזֶר שְׁעָר
בְּשִׂאֲנוֹ נִרְאָה, תִּלְמוּד לומר אֶת כָּל

לפניהן • בכל עבודות התלויים בפניהן, השנה אשם זה לחטאת, שלא תאמר: הואיל ויצא דמו מכלל שאר אשמות להנחתן על תנוף ובהונות, לא יחא טעון מתן דמים ואמורים לגבי מזבח? לכך נאמר: "כי פחטאת האשם הוא לפניהן". יכול יחא דמו נתן למעלה פחטאת? תלמוד-לומר וכו', ב'תורת פהנים'.

כ"י • במקום אשר ישחט וגו' • על ירך המזבח בצפון, ומה תלמוד-לומר? והלא כבר נאמר בתורת אשם בפרשת "צו את אהרן", שהאשם טעון שחיטתו בצפון? לפי שייצא זה מכלל אשמות לדון בהעמדה. (ובחים ב) יכול תהא שחיטתו במקום העמדתו? לכך נאמר: "ושחט... במקום אשר ישחט וגו'". כי פחטאת • כי בכל החטאות. האשם • הנה. הוא

יד ויסב פהנא מדמא דאשמא ויתן פהנא על רום אודנא דמדפי דמינא ועל אליון ידה דמינא ועל אליון רגלה דמינא:

(יד) ולקח הפהן מדם האשם ונתן הפהן על-תנוף און המטהר הימנית ועל-בהן ידו הימנית ועל-בהן רגלו הימנית:

כ"י • תנוף • גדר אמצעי שבאזן; ולשון "תנוף" לא נודע לי, והפותרים קורים לו: טנדרו"ס. בהן • גודל.

טו ויסב פהנא מלגא דמשחא ויריק על ידא דכהנא דשמאלא:

(טו) ולקח הפהן מלג השמן ויצק על-כף הפהן השמאלית:

טז ויטבול פהנא ית אצבעה דמינא מן משחא די על ידה דשמאלא וידי מן משחא באצבעה שבע זמנין קדם יי:

(טז) וטבל הפהן את-אצבעו הימנית מן-השמן אשר על-כפו השמאלית והזה מן-השמן באצבעו שבע פעמים לפני יהוה:

כ"י • לפני ה' • (ת"ס) כנגד בית קדשי הקדשים.

יז ומשאר משחא די על ידה יתן פהנא על רום אודנא דמדפי דמינא ועל אליון ידה דמינא ועל אליון רגלה דמינא על דמא דאשמא:

(יז) ומיתר השמן אשר על-כפו יתן הפהן על-תנוף און המטהר הימנית ועל-בהן ידו הימנית ועל-בהן רגלו הימנית על דם האשם:

יח ודאשתאר במשחא די על ידא דכהנא יתן על ריש דמדפי ויכפר עלוהי פהנא קדם יי:

(יח) והנותר בשמן אשר על-כף הפהן יתן על-ראש המטהר וכפר עליו הפהן לפני יהוה:

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

אמר: וכפר עליו הפהן וטהר. ובתורת כהנים (כ"א) ועשה הפהן את החטאת וכפר, מה תלמוד לומר, לפי שנאמר (בספוק ב): והעלה הפהן את העולה ואת המנחה המזבחה, יכול יהיו כלן מעבדים אותו, תלמוד לומר ועשה הפהן את החטאת וכפר, מלמד שכפרה תלויה בחטאת. ויתכן כי וכפר עליו הפהן וטהר, רמז לכל הנעשה בו, כי גם הצפרים לבאו לכפרה ולטהרה, כי כן אמר בנגע הבית (להלן פסוק ג): וכפר על הבית וטהר. תורה יט

והנה אמר הכתוב באשם: וכפר, וחזר ואמר (בספוק ח"ב) בחטאת: וכפר על המטהר משמאתו, ואמר עוד בעולה ובמנחה (בספוק ב): וכפר עליו הפהן וטהר, ולא ידענו מה ענין הכפרות הללו כלן. אולי האשם יכפר על מעלו אשר מעל קדם נגעו, והחטאת על חטאו אשר חטא בימי הנגע, אולי בצערו נתן תפלה לאלהים. ונה טעם משמאתו. והעולה והמנחה יהיו לו כפר נפש שיזכה לטהר ולשוב אל אהלו, ולכך

(יח) יתן על ראש המטהר וכפר עליו הפהן לפני ה'. במעשה דם האשם והשמן תהיה הכפרה הזאת, וכן: לכפר עליו לפני ה' (להלן פסוק כט). ובתורת כהנים (כ"א): והנותר בשמן אשר על כף הפהן יתן על ראש המטהר וכפר, אם נתן כפר ואם לא נתן לא כפר, דברי רבי עקיבא. רבי יוחנן בן גורי אומר שגרי מצוה הם, בין שנתן בין שלא נתן כפר. ואם כן על דעת ר' יוחנן בן גורי יהיה וכפר עליו על האשם.

(יט) וַעֲשֵׂה הַכֹּהֵן אֶת־הַחֲטָאת וְכִפֶּר עַל־הַמִּטְהָר
מִטְמֵאתוֹ וְאַחֵר יִשְׁחַט אֶת־הָעֹלָה:

(כ) וְהָעֹלָה הַכֹּהֵן אֶת־הָעֹלָה וְאֶת־הַמִּנְחָה הַמִּזְבֵּחַ
וְכִפֶּר עָלָיו הַכֹּהֵן וְטָהַר: ׀

כ"י • וְאֶת־הַמִּנְחָה • מִנְחַת נִסְכִּים שֶׁל בְּהֵמָה.

♦ יום שלישי ד' ניסן ♦

(כא) וְאִם־יָדָל הוּא וְאִין יָדוֹ מִשְׁנֵת וְלָקַח כֶּבֶשׂ אֶחָד
אֲשֶׁם לַתְּנוּפָה לְכַפֵּר עָלָיו וְעִשְׂרוֹן סֹלֶת אֶחָד בָּלֹל
בַּשֶּׁמֶן לַמִּנְחָה וְלֹג שֶׁמֶן:

כ"י • וְעִשְׂרוֹן סֹלֶת אֶחָד • לְכֶבֶשׂ זֶה שֶׁהוּא אֶחָד,
זָבִיא עִשְׂרוֹן אֶחָד לְנִסְכָּיו. וְלֹג שֶׁמֶן • לְתֵת מִמֶּנּוּ

(כב) וְשִׁתִּי תָרִים אוֹ שְׁנֵי בָנֵי יוֹנָה אֲשֶׁר תִּשְׁיֹג יָדוֹ
וְהָיָה אֶחָד חֲטָאת וְהָאֲחֵר עֹלָה:

(כג) וְהָבִיא אֹתָם בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי לְטַהֲרָתוֹ אֶל־הַכֹּהֵן
אֶל־פֶּתַח אֹהֶל־מוֹעֵד לִפְנֵי יְהוָה:

כ"י • בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי לְטַהֲרָתוֹ • שְׁמִינִי וְלַהֲזֹאת עֵץ אֶרֶז וְאֹזֹב וּשְׁנֵי תוֹלַעַת.

(כד) וְלָקַח הַכֹּהֵן אֶת־כֶּבֶשׂ הָאֲשֶׁם וְאֶת־לֹג הַשֶּׁמֶן
וְהִנִּיף אֹתָם הַכֹּהֵן תְּנוּפָה לִפְנֵי יְהוָה:

(כה) וְשָׁחַט אֶת־כֶּבֶשׂ הָאֲשֶׁם וְלָקַח הַכֹּהֵן מִדָּם
הָאֲשֶׁם וְנָתַן עַל־תֵּנוּד אֹזֶן־הַמִּטְהָר הַיְּמָנִית וְעַל־בֶּהֱן
יָדוֹ הַיְּמָנִית וְעַל־בֶּהֱן רִגְלוֹ הַיְּמָנִית:

(כו) וּמִן־הַשֶּׁמֶן יִצֹק הַכֹּהֵן עַל־כַּף הַכֹּהֵן הַשְּׁמֵאלִית:
דְּשִׁמְאָלָא:

(כז) וְהָיָה הַכֹּהֵן בְּאַצְבָּעוֹ הַיְּמָנִית מִן־הַשֶּׁמֶן אֲשֶׁר
עַל־כַּפוֹ הַשְּׁמֵאלִית שִׁבְעַ פַּעַמִּים לִפְנֵי יְהוָה:

(כח) וְנָתַן הַכֹּהֵן מִן־הַשֶּׁמֶן אֲשֶׁר עַל־כַּפוֹ עַל־תֵּנוּד
אֹזֶן הַמִּטְהָר הַיְּמָנִית וְעַל־בֶּהֱן יָדוֹ הַיְּמָנִית וְעַל־בֶּהֱן
רִגְלוֹ הַיְּמָנִית עַל־מְקוֹם דָּם הָאֲשֶׁם:

כ"י • עַל־מְקוֹם דָּם הָאֲשֶׁם • אִפְלוּ נִתְקַנַּח הַדָּם; לְמַד שֶׁאֵין הַדָּם גּוֹרֵם אֲלָא הַמְּקוֹם גּוֹרֵם.

כא וְאִם מִסְכֵּן הוּא וְלִית יָדָה מִדְּבָקָא וְיִסֵּב
אִמְרַי חַד אֲשָׁמָא לְאַרְמָא לְכַפֵּרָא עֲלוּהִי
וְעִסְרוֹנָא סֹלֶתָא חַד דְּפִיל בְּמִשַׁח לַמִּנְחָה
וְלֹגָא דְּמִשְׁחָא:

על הַבְּהוֹנוֹת, וְשֶׁמֶן שֶׁל נִסְכֵּי הַמִּנְחָה לֹא הָיָה
הַכְּתוּב לְפָרֹשׁ.

כב וְתָרִין שְׁפָנִינִין אוֹ תָרִין בָּנֵי יוֹנָה דִּי תִּדְבֹק
יָדָה וְהָיָה חַד חֲטָאתָא וְחַד עֹלָתָא:

כג וְיִנְיָתִי יִתְהוֹן בַּיּוֹמָא תְּמִינָאָה לְדִכְּוִיתָהּ לָתֵת
כְּהֵנָּה לְתַרְע מִשְׁכָּן זְמָנָא לְקָדָם יי:

כד וְיִסֵּב כְּהֵנָּה יֵת אִמְרָא דְּאֲשָׁמָא וְיֵת לֹגָא
דְּמִשְׁחָא וְאָרִים יִתְהוֹן כְּהֵנָּה אִרְמָא קָדָם יי:

כה וְיִכּוּס יֵת אִמְרָא דְּאֲשָׁמָא וְיִסֵּב כְּהֵנָּה
מִדְּמָא דְּאֲשָׁמָא וְיִתֵּן עַל רוּם אוּדְנָא דְּמִדְּכִי
דְּיִמְיָנָא וְעַל אֵלִיּוֹן יָדָה דְּיִמְיָנָא וְעַל אֵלִיּוֹן
רִגְלָה דְּיִמְיָנָא:

כו וּמִן מִשְׁחָא זִרְיק כְּהֵנָּה עַל יָדָא דְּכְהֵנָּה
דְּשִׁמְאָלָא:

כז וְיָנִיד כְּהֵנָּה בְּאַצְבָּעָה דְּיִמְיָנָא מִן מִשְׁחָא דִּי
עַל יָדָה דְּשִׁמְאָלָא שִׁבְעָ זְמָנִין קָדָם יי:

כח וְיִתֵּן כְּהֵנָּה מִן מִשְׁחָא דִּי עַל יָדָה עַל רוּם
אוּדְנָא דְּמִדְּכִי דְּיִמְיָנָא וְעַל אֵלִיּוֹן יָדָה
דְּיִמְיָנָא וְעַל אֵלִיּוֹן רִגְלָה דְּיִמְיָנָא עַל אֲתֵר
דְּמָא דְּאֲשָׁמָא:

כט ודין־שֶׁתָּאָר מִן מִשְׁחָא דִּי עַל יָדָא דְכֶהֱנָא
יִתֵּן עַל רִישָׁא דְּמִדְבִּי לְכַפֵּרָא עֲלוּהִי קָדָם יי:

ל ויַעֲבֹד יֵת חַד מִן שְׁפִינִינִיא אוּ מִן בְּנֵי יוֹנָה
מִדִּי תִדְבֵּק יָדָה:

לא יֵת דִּי תִדְבֵּק יָדָה יֵת חַד חֲטָאתָא וְיֵת חַד
עֲלִיתָא עַל מִנְחָתָא ויִכְפֹּר כֶּהֱנָא עַל דְּמִדְבִּי
קָדָם יי:

לב דָּא אוֹרִיתָא דִּי בֵּה מַכְתֵּשׁ סִגִּירוּ דִּי לָא
תִדְבֵּק יָדָה בְּדִכּוּתָהּ:

(כט) וְהִנּוֹתָר מִן־הַשֶּׁמֶן אֲשֶׁר עַל־כַּף הַכֹּהֵן יִתֵּן
עַל־רֹאשׁ הַמַּטְהָר לְכַפֵּר עָלָיו לִפְנֵי יְהוָה:

(ל) וַעֲשֵׂה אֶת־הָאֶחָד מִן־הַתֹּרִים אוּ מִן־בְּנֵי הַיּוֹנָה
מֵאִשֶּׁר תִּשְׁיֹג יָדוֹ:

(לא) אֵת אֲשֶׁר־תִּשְׁיֹג יָדוֹ אֶת־הָאֶחָד חֲטָאת וְאֶת־
הָאֶחָד עֲלָה עַל־הַמִּנְחָה ויִכְפֹּר הַכֹּהֵן עַל הַמַּטְהָר
לִפְנֵי יְהוָה:

(לב) זֹאת תּוֹרַת אֲשֶׁר־בּוֹ נִגַּע צִרְעַת אֲשֶׁר לֹא־תִשְׁיֹג
יָדוֹ בְּמַהֲרָתוֹ: פ

♦ יום רביעי ה' ניסן ♦

לג וימליל יי עם מִשָּׁה ועם אֶהֱרֵן לְמִיָּמָר:

(לג) וַיִּדְבֹּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן לֵאמֹר:

לד אֲנִי תַעֲלִין לְאַרְעָא דְכֻנְעֵן דִּי אָנָּא יְהִי
לְכוֹן לְאַחֲסָנָא וְאַתָּן מַכְתֵּשׁ סִגִּירוּ בְּבֵית
אַרְעָא אַחֲסִנְתְּכוֹן:

(לד) כִּי תָבֹאוּ אֶל־אֶרֶץ כְּנָעַן אֲשֶׁר אֲנִי נֹתֵן לָכֶם
לְאֶחָזָה וְנִתְּתִי נִגַּע צִרְעַת בְּבֵית אֶרֶץ אַחֲזִיתְכֶם:

שְׁהִיוּ יִשְׂרָאֵל בְּמִדְבָּר, וְעַל־יְדֵי הַנִּגַּע נֹתֵן הַבֵּית
וּמוֹצָאָן.

כט"ו • וְנִתְּתִי נִגַּע צִרְעַת • (ויקרא רבה) בְּשׁוּרָה הִיא לָהֶם
שְׁהִנְגָעִים בָּאִים עֲלֵיהֶם, לְפִי שְׁהִטְמִינוּ אֲמֹרִיִּים
מִטְמוּנוֹת שֶׁל זָהָב בְּקִירוֹת בְּתִיָּהֶם כָּל אַרְבָּעִים שָׁנָה

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות לב עמ' 97)

הַדְּבֹר גַּם בְּקִדְשָׁהּ. וּכְמוֹ שֶׁכְּתוּב **אֲשֶׁר לִקְחִי מִיַּד הָאֲמֹרִי**
בְּחֻרֵי וּבְקִשְׁתִּי: יֵשׁ לִקְחַת מ'אֲמֹרִי' אֶת כֹּחַ הַדְּבֹר
וְלִהְיוֹת מִשׁ בּוֹ בְּתוֹרָה וּבְתַפְלָה - **בְּצִלּוֹתִי וּבְכַעֲוִיתִי**.

וְנִתְּתִי נִגַּע צִרְעַת (יד, לד) **שְׁהִטְמִינוּ אֲמֹרִיִּים מִטְמוּנוֹת**
(רש"י) הַנִּגָּעִים הוֹפִיעוּ בְּתִיָּהֶם שֶׁל הָאֲמֹרִיִּים דְּוָקָא, שְׂרוּמִז
עַל דְּבֹר רַע, שֶׁכֵּן הַנִּגָּעִים בָּאִים עַל לְשׁוֹן הָרַע. אִךְ דְּוָקָא
בְּתִיָּהֶם אֵלּוּ יִשְׁנִים 'מִטְמוּנוֹתִי', שְׁהִי נִתֵּן לִהְיוֹת מִשׁ בְּכַחַ

~ נקודות משיחות קודש ~ על"פ לקוטי שיחות חלק כב, עמוד 66 – מות'ד 'לקראת שבת'

פעולת הדיבור בנפש האדם

אוֹת וּפְלֵא הִיָּה בְּיִשְׂרָאֵל כְּדִי לְהַזְהִיר מִלְּשׁוֹן הָרַע,
שֶׁהִמְסַפֵּר בְּלְשׁוֹן הָרַע, מִשְׁתַּנּוֹת קִירוֹת בֵּיתוֹ . . וְאִם עָמִיד

כִּי תָבֹאוּ אֶל־אֶרֶץ כְּנָעַן אֲשֶׁר אֲנִי נֹתֵן לָכֶם לְאֶחָזָה
וְנִתְּתִי נִגַּע צִרְעַת בְּבֵית אֶרֶץ אַחֲזִיתְכֶם: (יד, לד)

רמב"ן על התורה – מהדורת בלוס, אברמוביץ

אוֹתָם לְכַהֲנִים, וְלֹא יוֹהִיר מִשָּׁה עֲתָה
אֵת כָּל יִשְׂרָאֵל בֵּה, רַק לְבֹאֵי הָאֶרֶץ
יוֹהִיר (דברים כד ט): הַשֹּׁמֵר בִּנְגַע הַצִּרְעַת
לְשׁוֹמֵר מֵאִדּוּ וְגו', כִּי לָהֶם צִנּוּה מִתְחַלָּה
הַמִּשְׁפָּטִים הָאֵלֶּה. תוֹרָה לֵה

ה' אֵל מֹשֶׁה וְאֵל אֶהֱרֵן שִׁיאִמַּר דְּבָרוֹ
אֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, אֲבָל יִקְצֹר הַכְּתוּב
בְּמוֹבָן, אוּ שְׁיִדְבֹּר עִמָּהֶם בְּמִקּוֹם כָּל
יִשְׂרָאֵל.
וְיִרְמִזוּ כִּי אֵין הַכְּנָה עֲתָה רַק לְלִמּוֹד
לָהֶם דִּינֵי הַצִּרְעַת כְּלָם וְשִׁלְמִדוֹ

(לד) אֲמַר הַכְּתוּב בִּנְגַעֵי הַבְּתִיִּים וְנִתְּתִי
נִגַּע צִרְעַת לְרִמּוֹז כִּי יָד ה' תַּעֲשֶׂה
זֹאת, לֹא טַבַּע כָּלֵל, כְּמוֹ שֶׁפִּרְשְׁתִּי (לעיל
יג מז). וְאִמַּר כִּי תָבֹאוּ אֶל אֶרֶץ כְּנָעַן
וְגו' בְּבֵית אֶרֶץ אַחֲזִיתְכֶם, כִּי עִם כָּל
יִשְׂרָאֵל יִדְבֹּר. וְהִיָּה רֹאיוֹ אַחֲרֵי וַיִּדְבֹּר

ברשעו עד שהותץ הבית – משתנין כלי העור שבביתו . .
ואם עמד ברשעו עד שישרפו, משתנין הבגדים שעליו . .
ואם עמד ברשעו עד שישרפו, משתנה עורו ויצטרע, ויהיה
מובדל ומפרסם לבדו, עד שלא יתעסק בשיחת הרשעים,
שהיא הליצנות ולשון הרע, ועל ענין זה הוא מזהיר בתורה
ואומר השקור בנגע הצרעת . . זכור את אשר עשה ה'
אלקיך למרים בדרך, הרי הוא אומר התבוננו מה ארע
למרים הנביאה. (רמב"ם הלכות טומאת צרעת פט"ז ה")
ויש לומר בבאור דברי הרמב"ם, בהקדים הקשיא דלכאורה
הלכה זו הנה' ליה להכניס בהלכות דעות כשעוסק בחומר
לשון הרע ("כאילו כפר בעיקר" וכו'), ומדוע כתב אותה
בהלכות צרעת?
ויש לחפש, דתרי גוני לשון הרע איכא. בהלכות דעות
(המדבר בענינים בלתי רצויים שבין אדם לחברו) עוסק

בלישון הרע הבא בגלל מדות רעות שבאדם – שעקר
החסרון בזה הוא בהזק שנגרם על-ידו לאולת.
אבל כאן עוסק הרמב"ם בלשון הרע חיצוני לגמרי, שבא
מתוך שיחה סתם ללא פניה רעה. ועקר הפגם הוא באדם
עצמו, שדיבור רע זה פוגם בנפשו, כפגמים הנביאה
שבדאי לא נתפנה לגנותו, ולא היה בדיבורה שום הזק.
ועל-זה אומר: דבתחלה הלשון הרע הוא חיצוני לגמרי
להאדם המדבר, ולכך גם העונש מדה כנגד מדה הוא
בביתו, שאינו חלק מהאדם, והוא הדבר הכי חיצוני –
רכושו. אבל אם חס ושלום, ממשיך האדם בדבורי לשון
הרע, הרע מתחיל לחזור לטבעו ולמדותיו, ולכך נענש
בכלי תשמישיו שהם קרובים אליו יותר מקורות ביתו. ואם
ממשיך לעמוד ברשעו, הרי שהרע חוזר עוד יותר,
ומתבטא בצרעת בבגדיו, ועד שהוא עצמו נעשה טמא.

~ נקודות משיחות קודש ~ על"פ לקוטר שיחות חלק לב, עמוד 91 – מתוך 'לקראת שבת'

הטמנת האמוריים ארבעים שנה

וינצחום במלחמה וינקחו את קמונים. אף מאידך, מראה היא
גם על תקנה שעוד ישובו למקומותיהם, שלכך מטמינים
האצורות בקירות הבתים, שיעמוד להם הפמון לכשיחזרו.
ובזה יובנו דברי המדרש שהיו מטמינים כל ארבעים שנה
(ולא ממפלת סיחון ועוג). דהטמנתם מופך כל הארבעים
שנה היתה משום שכבר ביציאת מצרים ידעו שישאל
יחזרו, שהרי תלה הכתוב "דור רביעי ישובו הנה", ב"שלם
עון האמורי" [וידעו שהגיע זמנם לחזור לארצם]. ומכך
הבינו, ששישיבת עם בארצו תלויה במעשיו, שזה נתן להם
התקנה שאולי יבוא יום ובני ישראל ישלחו גם הם מארצם
(אם יתנהגו שלא כדבעי), ואז יוכלו לשוב וליקח
המטמוניות. וזו הסיבה בפשוטו של מקרא לכך שהטמינו
קמונים, מעשה המבטא גם תקנה שישוּבו לקחתו.

כי תבאו אל-ארץ כנען . . ונתתלי נגע צרעת בבית ארץ אחוזתכם:

בשורה היא להם . . לפי שהטמינו אמוריים מטמוניות של
זהב בקירות בתיהם כל ארבעים שנה שהיו ישראל במדבר.
(יד. לד. ובפירוש רש"י)
צריך ביאור מה הכריח את המדרש (שהוא מקורו של
רש"י) לפרש שהיו מטמינים "כל ארבעים שנה שהיו
ישראל במדבר", והרי אפשר לפרש בפשטות, שיתכן
שהטמנה החלה בעקבות מפלת סיחון ועוג שהיו האומות
"בטוחין עליהם" (רש"י תחילת בלק), שאז נאחזו בפחד והחלו
להטמין אוצרותיהם?
ויש לומר הביאור בזה: הטמנת הפמון יש בה דבר והיפוכו.
מצד אחד, מגלה היא על הפחד שמא יבואו ישראל

לה וייתי דדילה ביתא ויחזי לכהנא למימר
כמכתשא אתחזי לי בביתא:

(לה) ובא אשר-לו הבית והגיד לפהו לאמר כנגע נראה לי בבית:

כ"ט ~ כנגע נראה לי בבית • (נגעים פ"ב, ת"כ) אפלו תלמיד-חכם שיודע שהוא נגע ודאי, לא יפסק דבר ברור
לומר: 'נגע נראה לי', אלא: "כנגע נראה לי".

לו ויפקד כהנא ויפנוי ית ביתא עד לא יעול
כהנא למחזי ית מכתשא ולא יסתאב כל די
בביתא ובתר כן יעול כהנא למחזי ית
ביתא:

(לו) וצוה הפהו ופנו את-הבית בטרם יבא הפהו לראות את-הנגע ולא יטמא כל-אשר בבית ואחר כן יבא הפהו לראות את-הבית:

תורה? אם על כלי שטף – יטבילם ויטהרו, ואם
על אכלין ומשקין – יאכלם בימי טמאתו. הא לא
חסה תורה אלא על כלי חרס, שאין להם טהרה
במקנה.

כ"ט ~ בטרם יבא הפהו וגו' • שכל זמן שאין פהו
נזקק לו, אין שם תורת טמאה. ולא יטמא כל-אשר
בבית • (ת"כ) שאם לא יפנהו ויבא הפהו ויראה הנגע,
נזקק להסגר וכל מה שבתוכו יטמא. ועל מה חסה

לוי ויחזי ית מכתשא והא מכתשא בכתלי ביתא פחתין ירקון או סמקון ומחזיהון מכיר מן בתלא :

(לו) וְרָאָה אֶת־הַנֶּגַע וְהֵנָּה הִנֵּגַת בְּקִירַת הַבַּיִת שְׁקַעְרוּרֹת יִרְקָקֶת אוֹ אֲדַמְדָּמֶת וּמֵרְאִיתָהּ שָׁפַל מִן־הַקִּיר:

כז"י ◀ שְׁקַעְרוּרֹת • (ת"כ) שוקעות במראיהן.

לח ויפוק כהנא מן ביתא לתרע ביתא וינסגר ית ביתא שבכא יומין :

(לח) וַיֵּצֵא הַכֹּהֵן מִן־הַבַּיִת אֶל־פֶּתַח הַבַּיִת וְהַסִּגִּיר אֶת־הַבַּיִת שִׁבְעַת יָמִים:

לט ויתוב כהנא ביומא שביעאה ויחזי והא אוסיפת מכתשא בכתלי ביתא :

(לט) וַיָּשָׁב הַכֹּהֵן בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי וְרָאָה וְהֵנָּה פָּשָׂה הַנֶּגַע בְּקִירַת הַבַּיִת:

מ ויפקד כהנא וישלפון ית אבניא די כהן מכתשא וירמון יתהן למכרא לקרמא לאתרא מסאב :

(מ) וַצֹּהַר הַכֹּהֵן וְחִלְצוּ אֶת־הָאֲבָנִים אֲשֶׁר בָּהֶן הַנֶּגַע וְהַשְׁלִיכוּ אֹתָהֶן אֶל־מַחוּץ לְעִיר אֶל־מְקוֹם טָמֵא:

משתמשות שם. למדך הכתוב, שהאבנים הללו מטמאות מקומן בעודן בו.

כז"י ◀ וְחִלְצוּ אֶת־הָאֲבָנִים • בתרגומי: 'וישלפון', 'טלוּם מַשֵּׁם, כְּמוֹ: (דברים כה) "וְחִלְצָה נָעִלוּ", לְשׁוֹן הַסֵּרָה. אֶל־מְקוֹם טָמֵא • (ת"כ) מְקוֹם שֶׁאֵין טְהוּרוֹת

~ נקודות משיחות קודש ~ יעווין לקוטר־שיחות חלק ג, עמוד 10 ואילך - מותוך 'לקראת שבת'

שני גדרים בשכונת לרשע

א. רשע הגר בסמיכות למישהו, פועל שינוי לרעה במעשי השכן, ולכן "אוי לשכנו" כי הרשע יפעול עליו לרעה. ב. השכינות לרשע הרי היא סימן שגם השכן דומה לו, דזה שגרים זה ליד זה הוא מפגי שדומים הם אחד לשני. וזהו "אוי לשכנו", כי השכינות לרשע מראה שגם השכן באמת דומה הוא להרשע.

והוא הדבר באבן המנוגע. לדעת רש"י הרשע פועל רק על מעשי השכן. ואם כן, רק אבן שנדבק בו הנגע חייבים לחלצו, דאז אמרינן דחלק המנוגע שבאבן פועל גם על חלק השני שיהיה מנוגע.

מה־שאינ־כן אם מפרשים ששכינות היא סימן, שגם אם לא נראים האנשים כדומים זה לזה, הרי השכינות מוכיחה שבאמת דומים הם, הנה בענייננו, גם אם לא נראה הנגע כלל באבנים אלו, יש להוכיח מכך שסמוכים הם לאבן המנוגע, שגם אבנים אלו שייכות לנגע. ולכן חייבים לחלצם.

מא וית ביתא וקלפון מגיו סחור סחור וירמון ית צפרא די קליפו למכרא לקרמא לאתרא מסאב :

(מא) וְאֶת־הַבַּיִת יִקְצַע מִבַּיִת סָבִיב וְשִׁפְכוּ אֶת־הָעֶפֶר אֲשֶׁר הִקְצֹוּ אֶל־מַחוּץ לְעִיר אֶל־מְקוֹם טָמֵא:

כהנים' נדרש כן, שיקלף הטיח שסביב אבני הנגע. הקצו • לשון קצה, אשר קצעו בקצו הנגע סביב.

כז"י ◀ יִקְצַע • (דריצ"ר בלע"ז) וּבִלְשׁוֹן מִשְׁנָה יֵשׁ הַרְפָּה. מִבַּיִת • (ת"כ) מִבְּפָנִים. סָבִיב • סְבִיבוֹת הַנֶּגַע. בִּתְּוֹרַת

(מב) וְלָקַחוּ אֲבָנִים אַחֲרוֹת וַהֲבִיאוּ אֶל־תַּחַת הָאֲבָנִים
וַעֲפָר אַחֵר יִקַּח וַיַּח אֶת־הַבֵּית:

מב וְיִסְכּוּן אֲבָנָיָא אַחֲרֵינִי וַיַּעֲלִין בְּאֵתֵר
אֲבָנָיָא וַעֲפָר אַחֲרֵי יִסֵּב וַיִּשׁוּעַ יֵת בֵּיתָא:

מג ואם יתוב מכתששא ויסגי בכיתא בטר
דישלפון ית אבניא ובטר דקליפו ית ביתא
ובטר דיתשע:

(מג) וְאִם־יָשׁוּב הִנֵּנִי וּפָרַח בְּבֵית אַחֵר חֲלָץ אֶת־
הָאֲבָנִים וְאֲחֵרֵי הַקְּצוֹת אֶת־הַבֵּית וְאֲחֵרֵי הַטּוֹחַ:

לומר: "וְיָשׁוּב הִנֵּנִי", "ואם ישוב". מה 'שיבה'
האמורה להלן בסוף שבוע, אף 'שיבה' האמורה כאן
בסוף שבוע.

נ"ט הקצות • לשון העשות, וכן הטוח, אבל "חלץ
את האבנים" מוסב הלשון אל האדם שחלצן, והוא
משקל לשון כפר, כמו 'כפר', 'דבר'. ואם ישוב הנגע
וגו' • (ח"ט) יכול חזר בו ביום, יהא טמא? תלמוד-

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

שם נגע יאמר פשה בגדולו והתפשטו,
וכשאין שם נגע יאמר פשה בצמיחתו
ושובו, כי הכל ענין גדול.
וכן אנקלוס פתר בכלל אוסוף, ולשון
תוספת יאמר בדבר הגדל ונוסף
על האחר, כגון: ונוסף גם הוא על
שנאניו (שמות א י), ונוספה נחלתן (במדבר
לו ח), ויאמר בדבר החזור, כגון: יוסיף
ה' שנית ידו (ישעיה יא יא), ויתנבאו ולא
יספו (במדבר יא ב), לא חזרו עוד להנבא.
והנה ענינו שחזר הנגע. והנה אחר חלץ
האבנים כשיזכיר הכתוב פשיון יהיה
ענינו כטעם צמיחה, כאשר הזכירתי
במלת פריחה.

ואם כן יאמר הכתוב, ואם ישוב הנגע
וצמח בבית אחר חלץ האבנים
ובא הכהן וראה והנה צמח הנגע בבית
ונתץ אותו, כי כל נגע החזור טמא
מחלט, ואם בא יבא הכהן וראה שלא
צמח הנגע כלל בבית אחרי הטח,
יטהרנו, כי נרפא בחליצה וטיחה.
והנה נתפרש כאן דין הבית בפושה
בראשון, שחולץ וקוצה וטח
ונותן לו שבוע, ואם חזר טמא, ואם
לא חזר טהור. אבל העומד בענינו
בראשון ופושה בשני לא נתפרש
בתורה דינו, אבל נדון בו גזרה שוה,
וזו היא ביאה זו היא שיבה (ח"ב כא),
לומר שדין הביאה שהיא אמורה בסוף
שבוע שני כדין השיבה שהיא אמורה
בסוף שבוע ראשון, שבשתייהן אם
פשה בו חולץ וקוצה וטח ונותן לו
שבוע. וכן העומד בענינו בראשון
ובשני ופושה בשלישי לא הזכיר
בתורה, אבל נלמד (ח"ב כא) מגזרה

את אמרו בתורת כהנים
(פא) אין לי אלא מקומו, מנין לרבות
את כל הבית, תלמוד לומר **בבית**, אין
לי אלא במראיו, שלא במראיו מנין,
תלמוד לומר **ופרח**.
וענין הכתובים האלה כפי המדרש,
ואם ישוב הנגע ביום השביעי
וחזר בבית אחר חלץ את האבנים
ואחרי הקצות והטוח, או בא הכהן
ביאה שנית וראה והנה עתה פשה
הנגע בבית כמשפט הראשון, צרעת
ממארת היא ונתץ את הבית, לומר כי
הפושה בראשון או הפושה בשני
משפט אחד להם.
ולא הצריך לומר ובא הכהן וראה והנה
פשה הנגע בבית וצוה וחלצו את
האבנים וכל הפרשה, כי הכתוב נמשך
למעלה לאמר אם ישוב הנגע אחר
חלץ האבנים בראשון או בשני כאשר
בא הכהן וראה הפשיון, צרעת ממארת
היא.

ואמר עוד (פסוק מח) ואם בא יבא הכהן,
בביאה השנית הנזכרת, וראה
והנה לא פשה הנגע בבית אחרי הטח
את הבית, וטהר הכהן את הבית כאשר
נרפא הנגע ממנו, כלומר שלא חזר
בו. ונלמד עתה, שהעומד בענינו
בראשון ובשני חולץ וקוצה וטח ונותן
לו שבוע, ואם חזר נותן. וזה תקון
המקראות במדרשם, שאי אפשר
לחתכם בסבין להקדים ולאחר בדבר
שאנו כלל במשמעם.
ויתכן עוד שנאמר בתקון הענין הזה,
כי פשה במקום הזה כטעם
פרח, ושניהם ענין צמיחה, כי כשיש

(מג) **ואם ישוב הנגע ופרח בבית**,
הנה הנגע הזה שבא באבנים
האחרות ובעפר האחר איננו הנגע
הראשון, ואינו דומה לפריחה האמורה
באדם ולפשיון שהוא שב למקומו
הראשון בטבעו, כי פעמים רבים
תסתתר הלחה תחת העור ותשוב אל
פנימיות הגוף ואחרי כן תשוב ותמשך
אל העור ואל חיצוניו. אבל הענין הוא
כאשר כתבתי בסדר אשה כי תזריע
(לעיל יג מז) שהוא נגע ומכת אלהים,
שתהיה רוח ה' רעה באה במקום ההוא.
ובתורת כהנים (פא) אמרו **ואם ישוב
הנגע ופרח בבית**, משל חזר
איש פלוני למקומו. והכונה לומר שאין
ופרח האמור כאן פשיון כמו: ואם פרח
תפרח הצרעת בעור (לעיל יג יב), אלא
שהוא צומח במקום ההוא, כענין: פרח
מטה אהרן (במדבר יז ב), והמשל שהזכירו
לרמוז הענין שאמרנו, שאין זה נגע נולד
ופושה, אלא צומח וחוזר וצומח, כאיש
שהלך לו, וחזר לישוב למקומו הראשון
בכסא אחר אשר הוכן לו שם וטעם
הפריחה כבר פרשתי. וכן צרעת
פורחת היא (לעיל יג יב) בבגדים.

ולא אמר הכתוב "ואם ישוב הנגע
ופרח באבנים ההם", אלא אפילו
נולד במקום אחר מן הבית, ואפילו
ממראה אחר שאינו כמראה הנגע
הראשון, נדון אותו כחזר ופרח ואינו
נדון כנגע הנולד מתחלה. וזהו טעם
בבית, כי בכל הבית יהיה דינו כן.
והטעם, כי הרוח הרעה לא תסור מן
הבית ההוא, אבל תמיד תהיה
בבית ההוא באחת המקומות להבעית

(מר) **וּבֹא הַכֹּהֵן וְרָאָה וְהָנִיחַ פֶּשֶׁה הַנֶּגַע בְּבֵית צִרְעָת**
מִמָּאֲרַת הוּא בְּבֵית טָמֵא הוּא:

מד וייעזול פתא ויחזי והא אוסף מכתשא
 בביתא סגירות מחזרא היא בביתא מסאב
 הוא:

נרפא הנגע, לא טהרתי אלא את הרפאוי. מה יעשה לו? 'ביאה' אמורה למעלה ו'ביאה' אמורה למטה: מה בעליזה חולץ וקוצה וטח ונותן לו שבוע, דגמר לה זהו שיהיה זהו ביאה, אף בתחתונה כף וכו' כדאיתא ב'תורת כהנים'. גמרו של דבר: אין נתיצה אלא בנגע החוזר אחר חליצה וקצוי וטיחה, ואין החוזר צריך פשיון. וסדר המקראות כף הוא: 'ואם-ישוב', 'ונתץ', 'והבא אל-הבית', 'והאכל בבית', 'ובא הכהן וראה והנה פשה'. ודבר הכתוב בעומד בראשון, שנותן לו שבוע שני להסגור, ובסוף שבוע שני להסגור בא וראה שפשה, ומה יעשה לו? חולץ וקוצה וטח ונותן לו שבוע. חזר – נותץ, לא חזר – טעון צפרים, שאין בנגעים יותר משלשה שבועות. ואם-בא יבא. לסוף שבוע שני. וראה והנה לא-פשה. מקרא זה בא ללמד בעומד בעיניו בראשון ובשני, מה יעשה לו? יכול יטהרנו, כמשמעו של מקרא: 'וטהר הכהן את הבית'. תלמוד-לומר: 'כי נרפא הנגע', לא טהרתי אלא את הרפאוי, ואין רפאוי אלא הבית שהקצה והוטח ולא חזר הנגע. אבל זה, טעון חליצה וקצוי וטיחה ושבוע שלישי. וכן המקרא נדרש: 'ואם-בא יבא', בשני, 'וראה והנה לא-פשה', יטיחנו, ואין טיחה בלא חלוץ וקצוי; 'ואחרי הטוח את-הבית וטהר הכהן את-הבית', אם לא חזר לסוף השבוע, 'כי נרפא הנגע', ואם חזר, כבר פרש על החוזר שטעון נתיצה.

וְיָבֹא הַכֹּהֵן וְרָאָה וְהָנִיחַ פֶּשֶׁה • (ת"כ) יכול לא יהא החוזר טמא, אלא-אם-כן פשה? נאמר: "צרעת ממארת" בבית, ונאמר: "צרעת ממארת" בבגדים: מה להלן טמא את החוזר אף-על-פי שאינו פושה, אף כאן טמא את החוזר אף-על-פי שאינו פושה. אם-כן, מה תלמוד-לומר: "והנה פשה"? אין כאן מקומו של מקרא זה, אלא "ונתץ את-הבית" היה לו לכתב אחר: "ואם-ישוב הנגע... וראה והנה פשה"?! הא לא בא ללמד אלא על נגע העומד בעיניו בשבוע ראשון, ובא בסוף שבוע שני ומצאו שפשה, שלא פרש בו הכתוב למעלה כלום בעומד בעיניו בשבוע ראשון. ולמדך כאן בפשיון זה, שאינו מדבר אלא בעומד בראשון ופשה בשני. ומה יעשה לו? יכול יתצענו כמו שסמך לו: "ונתץ את-הבית"? תלמוד-לומר: "ושב הכהן", "ובא הכהן", נלמד ביאה משיכה; מה שיהיה חולץ וקוצה וטח ונותן לו שבוע, אף ביאה חולץ וקוצה וטח ונותן לו שבוע. ואם חזר, נותץ. לא חזר, טהור (ת"כ). ומנין שאם עמד בזה ויבזה, חולץ וקוצה וטח ונותן לו שבוע? תלמוד-לומר: "ובא" "ואם בא יבא", במה הכתוב מדבר? אם בפושה בראשון, הרי כבר אמור. אם בפושה בשני, הרי כבר אמור. הא אינו אמור: "ובא", "ואם בא יבא", אלא את שבא בסוף שבוע ראשון ובא בסוף שבוע שני "וראה והנה לא-פשה", זה העומד מה יעשה לו? יכול יפטר וילך, כמו שכתוב כאן: "וטהר הכהן את-הבית"? תלמוד-לומר: "כי

(מה) **וְנָתַן אֶת-הַבֵּית אֶת-אֲבָנָיו וְאֶת-עֲצָיו וְאֶת כָּל עֵצֵי הַבֵּית וְהוֹצִיאוֹ אֶל-מַחוּץ לְעִיר אֶל-מָקוֹם טָמֵא:**

מה ויתרע ית ביתא ית אבניהו וית אעוהי
 וית כל עצי ביתא ויפסק למכרא לקריתא
 לאתר מסאב:

(מו) **וְהָבֵא אֶל-הַבֵּית כָּל-יְמֵי הַסִּגְרִי אֹתוֹ יִטְמָא עַד-הָעֶרֶב:**

מו ודייעזול לביתא כל יומין דסגרי יתה יחי
 מסאב עד רמשא:

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

שנניח הכתוב כמשמעו ונלך אחר המדרש, לא שנעקר הכתוב ממקומו ונקבענו במקום אחר. זהו הנראה אלי בענין הפרשה הזאת כדי שיהיו דברי חכמים קצרים, והוא דבר נאה ומתקבל. תורה מד

הכתוב מדבר וכו', סמך מדבריהם הוא שירצו להזכיר בכתוב הענין המקביל להם בגזרה שונה. וכן מה שאמרנו שם: אם סופנו לרבות את החוזר אף על פי שאינו פושה, מה תלמוד לומר **וּבֹא הַכֹּהֵן וְרָאָה וְהָנִיחַ פֶּשֶׁה**, הנח לו, לומר

שזה אחרת, שאמר (פסוק מו): ואם בא יבא הכהן, שגדון ביאה שלישית כביאה שנייה. והנה הכתובים כמשמעם, והמדרשות למדו אותן מגזרה שונה למשה בסיני. ומה שאמרנו בתורת כהנים (פא): במה

יִכְבֵּס אֶת־בְּגָדָיו". אֵין לִי אֶלָּא אוֹכֵל, שׁוֹכֵב מִנִּין? תִּלְמוּד־לוֹמַר "וְהִשְׁכֵּב". אֵין לִי אֶלָּא אוֹכֵל וְשׁוֹכֵב, לֹא אוֹכֵל וְלֹא שׁוֹכֵב מִנִּין? תִּלְמוּד־לוֹמַר: "יִכְבֵּס", "יִכְבֵּס", רַבָּה. אִם־כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר: "אֲכַל וְשָׁכַב"? לִתֵּן שְׁעוֹר לְשׁוֹכֵב כְּדִי אֲכִילַת פָּרֶס (ברכות מא).

כִּי־כִלְיָיִם הִסְגִּיר אֹתוֹ • (ת"כ) וְלֹא יָמִים שֶׁקָּלַף אֶת נֶגְעוֹ. יָכוֹל שֶׁאֵין מוֹצִיא הַמַּחֲלֵט שֶׁקָּלַף אֶת נֶגְעוֹ? תִּלְמוּד־לוֹמַר: "כִּלְיָיִם". יִטְמָא עַד־הָעֶרֶב • (ת"כ) מִלְּמַד, שֶׁאֵין מְטַמֵּא בְּגָדִים. יָכוֹל אֲפֹלוּ שֶׁהָאֵלֶּיךָ בְּכָדִי אֲכִילַת פָּרֶס? (עירובין עג) תִּלְמוּד־לוֹמַר: "וְהֵאכֵל בְּבֵית

מִזֵּו וְדִישׁוּבֵי בְּבֵיתָא יִצְבַּע יֵת לְבוּשׁוֹהֵי וְדִישׁוּבֵי בְּבֵיתָא יִצְבַּע יֵת לְבוּשׁוֹהֵי:

(מז) וְהִשְׁכֵּב בְּבֵית יִכְבֵּס אֶת־בְּגָדָיו וְהֵאכֵל בְּבֵית יִכְבֵּס אֶת־בְּגָדָיו:

מִח וְאִם מִעַל יִיעוֹל כְּהֵנָּה וְיִחְזִי וְהָאֵל אוֹסֵף מִכְתָּשָׁא בְּבֵיתָא כְּתִיר דִּישׁוּעָה יֵת בֵּיתָא וִידֵי כְּהֵנָּה יֵת בֵּיתָא אֲרִי אֲתִסִּי מִכְתָּשָׁא:

(מח) וְאִם־בָּא יָבֹא הַכֹּהֵן וְרָאָה וְהִנֵּה לֹא־פָשָׁה הַנֶּגַע בְּבֵית אַחֲרֵי הַטֵּחַ אֶת־הַבֵּית וְטָהַר הַכֹּהֵן אֶת־הַבֵּית כִּי נִרְפָּא הַנֶּגַע:

מִט וְיִסָּב לְדַבָּאָה יֵת בֵּיתָא תְּרִיתִין צִפְרִין וְאֶעָא דְאַרְזָא וְצִבַּע זְהוּרִי וְאִזְוָא:

(מט) וְלָקַח לַחֲטָא אֶת־הַבֵּית שְׁתֵּי צִפְרִים וְעֵץ אֲרֹז וְשֵׁנִי תוֹלַעַת וְאִזָּב:

נ וְיִכְסֹס יֵת צִפְרָא חֲדָא לְמָאן דְּחִסְףָּה עַל מִי מְבוּעָה:

(נ) וְשָׁחַט אֶת־הַצִּפֹּר הָאֶחָת אֶל־כְּלִי־חֶרֶשׁ עַל־מִים חַיִּים:

נא וְיִסָּב יֵת אֶעָא דְאַרְזָא וְיֵת אִזְוָא וְיֵת צִבַּע זְהוּרִי וְיֵת צִפְרָא חֲדָא וְיִטְבּוֹל יִתְהוּן בְּדָמָא דְצִפְרָא דְנִכְסִיסָא וּבְמִי מְבוּעָה וְיֵת לְבֵיתָא שְׂבַע זְמָנִין:

(נא) וְלָקַח אֶת־עֵץ־הָאֲרֹז וְאֶת־הָאִזָּב וְאֶת־ שְׁנֵי הַתּוֹלַעַת וְאֶת־הַצִּפֹּר הַחֲדָה וְטָבַל אֹתָם בְּדָם הַצִּפֹּר הַשְּׁחוּטָה וּבְמִים חַיִּים וְהִזָּה אֶל־הַבֵּית שְׂבַע פְּעָמִים:

נב וְיִדְכִי יֵת בֵּיתָא בְּדָמָא דְצִפְרָא וּבְמִי מְבוּעָה וּבְצִפְרָא חֲדָא וּבְאֶעָא דְאַרְזָא וּבְאִזְוָא וּבְצִבַּע זְהוּרִי:

(נב) וְחֲטָא אֶת־הַבֵּית בְּדָם הַצִּפֹּר וּבְמִים חַיִּים וּבְצִפֹּר הַחֲדָה וּבְעֵץ הָאֲרֹז וּבְאִזָּב וּבְשֵׁנִי הַתּוֹלַעַת:

נג וְיִשְׁלַח יֵת צִפְרָא חֲדָא לְמִפְרָא לְקִרְתָּא לְאַפִּי חֻקְלָא וּיְכַפֵּר עַל בֵּיתָא וְיִדְכִי:

(נג) וְיִשְׁלַח אֶת־הַצִּפֹּר הַחֲדָה אֶל־מַחוּץ לְעִיר אֶל־פְּנֵי הַשָּׂדֶה וְכִפֶּר עַל־הַבֵּית וְטָהַר:

♦ יום חמישי ו' ניסן ♦

נד דָּא אֲוִרִיתָא לְכָל מִכְתָּשׁ סְגִירוּתָא וְלִנְתָקָא:

(נד) זֹאת הַתּוֹרָה לְכָל־נֶגַע הַצֹּרַעַת וְלִנְתָקָהּ:

רמב"ן על התורה - מהדורות בלום, אברמוביץ

וְהָאִזָּב. תוֹרָה נִד (נד) זֹאת הַתּוֹרָה לְכָל נֶגַע הַצֹּרַעַת. הוּא צֹרַעַת הַשְּׁחִין וְהַמְּכָה. וְהַזִּנְיָה בְּכָאן תִּחְלָה מִפְּנֵי תִדְרִיתָהּ, וְאַחֲרֵי כֵן הַזִּנְיָה הַנֶּתֶק שְׁהוּא גַם כֵּן

וּבְעִבּוֹר שֶׁאֵין עֹשֶׂה הַנֶּגַע הַנִּרְאָה בְּבֵיתוֹ שֶׁל אָדָם כְּעֹשֶׂה הַנֶּגַע שֶׁבְּגוּפוֹ, לֹא הִצְרִיכוּ הַתּוֹב לְאָשֶׁם וְחֻטָּאת, כִּי דִּי לוֹ בַּפְּרָה הָרָאשׁוֹנָה שֶׁיְבִיא הַמַּצְרַע לְטָהָרְתוֹ, שֶׁהֵם הַצִּפְרִים וְעֵץ הָאֲרֹז

(נג) וְכִפֶּר עַל הַבֵּית וְטָהַר. הִנֵּה הַכִּפְרָה הַזֹּאת בַּצִּפֹּר הַמְשֻׁתָּלַחַת שֶׁתִּשָּׂא הַצִּפֹּר אֶת כָּל עֲגוּלָתוֹ אֶל מַחוּץ לְעִיר אֶל פְּנֵי הַשָּׂדֶה, כְּעִנְיֵן הַכִּפְרָה בְּשַׁעֲרֵי הַמִּשְׁתַּלַּח.

שיעור יומי ליום חמישי ו' ניסן ושנים מקרא ואחד תרגום - טו - פרשת מצורע

(נה) וּלְצַרְעַת הַבֶּגֶד וּלְבִית:

נה וּלְסִגְיֹת לְבוּשָׁא וּלְבֵיתָא:

(נו) וּלְשָׂאת וּלְסַפַּחַת וּלְבִהָרַת:

נו וּלְעִמְקָא וּלְעִדְנָא וּלְבִהָרָא:

(נז) לְהוֹרֹת בְּיוֹם הַטָּמֵא וּבְיוֹם הַטָּהוֹר וְזֹאת תוֹרַת

נז לְאַלְפָּא בְּיוֹמָא מְסַבָּא וּבְיוֹמָא דְכִנְיָ דָּא

אוריתא דסגירותא:

הַצָּרַעַת: פ

נ"י - לְהוֹרֹת בְּיוֹם הַטָּמֵא וּגְו' - אֵיזָה יוֹם מְטַהְרוֹ וְאֵיזָה יוֹם מְטַמֵּאוֹ.

טו (א) וַיִּדְבֹּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן לֵאמֹר:

א ומליל יי עם משה ועם אהרן למימר:

(ב) דַּבְּרוּ אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאִמַּרְתֶּם אֲלֵהֶם אִישׁ אִישׁ

ב מלילו עם בני ישראל ותימרון להון גבר

גבר ארי יהי דאיב מבשרה דובה מסאב

הוא:

כִּי יִהְיֶה זָב מִבְּשָׂרוֹ זֹכֹו טָמֵא הוּא:

אף הזב, ממקום שטמא טמא קלה - קרי, טמא
טמא חמורה - זיבה. זוכו טמא • (ת"ס) למד על
הטפה שהיא מטמא (נדה נ"ד). זוב דומה למי בצק של
שעורין ודחוי (ס"א ודחוי), ודומה ללבן ביצה המונחת.
שכבת זרע, קשור כלבן ביצה שאינה מונחת.

נ"י - כִּי יִהְיֶה זָב • יכול זב מפל מקום יהא טמא?
תלמוד-לומר: "מבשרו", ולא כל בשרו (ת"כ. נדה מג).
אחר שחלק הכתוב בין בשר לבשר, זכיתי לדין טמא
בזב וטמא בזבה: מה זבה, ממקום שהיא מטמא
טמא קלה - נדה, מטמא טמא חמורה - זיבה.

(ג) וְזֹאת תִּהְיֶה טִמְאַתוֹ בְּזֹכֹו רַר בְּשָׂרוֹ אֶת־זֹכֹוֹ

ג וזא תהי טמאתו בזוכו רר בשרו רר בשרה ית

דובה או חמים בשרה מדובה סוכתה היא:

או־הַחֲחִיתִּים בְּשָׂרוֹ מְזֹכֹו טִמְאַתוֹ הוּא:

טמא הוא, ומנה הכתוב השני ראיות שלש וקראו
"טמא", שנאמר: "טמאתו בזוכו, רר בשרו את־זוכו
או־הַחֲחִיתִּים בְּשָׂרוֹ מְזֹכֹו, טמאתו הוא", הא פיצד?
שמים לטמא, והשלישית מזקיקתו לקרבן.

נ"י - רַר • לשון רר שזב את בשרו. את־זוכו • כמו
רר שיצא צלול. או־הַחֲחִיתִּים • שיצא עב וסותם
את פי האמה ונסתם בשרו מטפת זוכו; זהו פשוטו.
ומדרשו: (מגילה ח'. נדה מ"ג) מנה הכתוב הראשון ראיות
שמים וקראו "טמא", שנאמר: "זב מבשרו זוכו

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כב עמ' 86)

לְהוֹצִיא אֶת שְׁנֵי הַכְּתוּבִּים מִפְּשׁוּטֵם, הֵינּוּ שׁ"וּזֹאת תִּהְיֶה
טִמְאַתוֹ" בא בהמשך ל"טמא הוא". מובן אם כן, שטמאת
שְׁנֵי הַזָּבִים שָׁנָה; וְעַל־כֵּרֶחֶף שְׁחֲלוּקִים הֵם בַּעֲנֵן אַחֵר -
חובת הקרבן.

שָׁמַיִם לְטִמְאַה וְהַשְּׁלִישִׁית מְזַקֶּקֶתוֹ לְקָרְבָּן (רש"י טו, ג)
יש לשאל, מנין לו שההבדל הוא לגבי קרבן, ולא לגבי
חמרת הטמא. ויש לומר, דהנה אף שהפסוק הראשון
עוסק בשתי ראיות והשני בשלש ראיות, אין בכך כדי

ד פל משכבא די ישכוב עלוהי דוכנא יהי
מסאב וכל מנא דייחב עלוהי יהי מסאב:

יטמא

(ה) כָּל־הַמְּשַׁכֵּב אֲשֶׁר יִשְׁכַּב עָלָיו הַזָּב

וְכָל־הַכֹּהֵן אֲשֶׁר־יִשָּׁב עָלָיו יִטְמָא:

לְכָךְ, יָצָא זֶה שְׂאוּמְרִים לוֹ: 'עֲמֹד וְנַעֲשֶׂה מְלֹאכְתָּנוּ'.
אֲשֶׁר־יִשָּׁב • 'שָׁב' לֹא נֶאֱמַר, אֶלָּא: "אֲשֶׁר־יִשָּׁב
עָלָיו" הַזָּב, בְּמִיחָד תְּמִיד לְכָךְ.

נ"י - כָּל־הַמְּשַׁכֵּב • הראוי למשכב. יכול אפלו מיחד
למלאכה אחרת? תלמוד-לומר: "אשר ישכב", אשר
שכב' לא נאמר, אלא: "אשר ישכב", המיחד תמיד

רמב"ן על התורה - מהדורות בלום, אברמוביץ

מצוי, ואחרי כן הזכיר צרעת הבגד והבית, ואחרי כן אמר: וּלְשָׂאת וּלְסַפַּחַת וּלְבִהָרַת, הם הנגעים הראשונים שפחת
בהם (לעיל יב: ג) אדם כי יהיה בעור בשרו וגו'. ובכל מקום יאחר הבִּהָרַת, בעבור שהיא הענה והקשה שבכלן. תורה נה

(ה) וְאִישׁ אֲשֶׁר יֵגַע בְּמִשְׁכָּבוֹ יִכְבֶּס בְּגָדָיו וְרֹחֶץ בְּמִים וְטָמָא עַד־הָעֶרֶב:

כ"י. וְאִישׁ אֲשֶׁר יֵגַע בְּמִשְׁכָּבוֹ. למד על המִשְׁכָּב שְׁמֹר מִן הַמַּגֵּעַ, שֶׁזֶה נֶעֱשֶׂה אֶב הַטְּמֵאָה לְטָמָא אָדָם, לְטָמָא בְּגָדִים; וְהַמַּגֵּעַ שְׁאִינוֹ מִשְׁכָּב, אִינוֹ אֶלָּא וְלֹד הַטְּמֵאָה, וְאִינוֹ מְטָמָא אֶלָּא אֶכְלִין וּמִשְׁקִין.

(ו) וְהַיֹּשֵׁב עַל־הַפֶּלִי אֲשֶׁר־יֹשֵׁב עָלָיו הַזֶּב יִכְבֶּס בְּגָדָיו וְרֹחֶץ בְּמִים וְטָמָא עַד־הָעֶרֶב: (חצי הספר)

כ"י. וְהַיֹּשֵׁב עַל־הַפֶּלִי. (ת"כ) אֶפְלוּ לֹא נָגַע, אֶפְלוּ עֲשָׂה כָלִים זֶה עַל זֶה, כֵּלָן מְטָמְאִין מִשּׁוּם מוֹשֵׁב, וְכֵן בְּמִשְׁכָּב.

(ז) וְהַנֹּגֵעַ בְּבֶשֶׂר הַזֶּב יִכְבֶּס בְּגָדָיו וְרֹחֶץ בְּמִים וְטָמָא עַד־הָעֶרֶב:

(ח) וְכִי־יֵרֶק הַזֶּב בְּטָהוֹר וְכִכֶּס בְּגָדָיו וְרֹחֶץ בְּמִים וְטָמָא עַד־הָעֶרֶב:

כ"י. וְכִי־יֵרֶק הַזֶּב בְּטָהוֹר. (ת"כ. גדה נה) וְנִגַּע בּוֹ אוֹ נִשְׁאָו, שֶׁהִרָק מְטָמָא בְּמִשְׁאָ.

(ט) וְכָל־הַמֵּרְכָב אֲשֶׁר יֵרֶכֶב עָלָיו הַזֶּב יִטָּמָא:

כ"י. וְכָל־הַמֵּרְכָב. אֶף־עַל־פִּי שְׁלֹא יֵשֵׁב עָלָיו, כִּגוֹן: הַתַּפּוּס שֶׁל סָרְגָא, שְׁקוּרִין אֲרֻצוֹן, טָמָא מִשּׁוּם מֵרֶכֶב. וְהָאֶפֶף שְׁקוּרִין אֲלִיּוֹ"ש, טָמָא טְמֵאת מוֹשֵׁב.

(י) וְכָל־הַנֹּגֵעַ בְּכָל־אִשֶּׁר יִהְיֶה תַּחְתָּיו יִטָּמָא עַד־הָעֶרֶב וְהַנּוֹשֵׂא אוֹתָם יִכְבֶּס בְּגָדָיו וְרֹחֶץ בְּמִים וְטָמָא עַד־הָעֶרֶב:

כ"י. וְכָל־הַנֹּגֵעַ בְּכָל־אִשֶּׁר יִהְיֶה תַּחְתָּיו. (ת"כ) שֶׁל זָב. כֹּא וְלִמַּד עַל הַמֵּרְכָב שֶׁיֵּהָא הַנּוֹגֵעַ בּוֹ טָמָא, וְאִין טַעוֹן כַּפּוּס בְּגָדִים, וְהוּא חֵמֶר בְּמִשְׁכָּב מִבְּמֵרְכָב.

(יא) וְכָל־אֲשֶׁר יֵגַע בּוֹ הַזֶּב וְיִדּוֹ לֹא־שָׁטַף בְּמִים וְכִכֶּס בְּגָדָיו וְרֹחֶץ בְּמִים וְטָמָא עַד־הָעֶרֶב:

כ"י. וְיִדּוֹ לֹא שָׁטַף בְּמִים. בְּעוֹד שְׁלֹא טָבַל מְטָמְאָתוֹ, וְאֶפְלוּ פֶסֶק מִזּוּכּוֹ וְסִפֵּר שְׁבָעָה וּמִחֲסֹר טְבִילָה, מְטָמָא בְּכָל טְמֵאוֹתָיו. וְזֶה שֶׁהוֹצִיא הַכְּתוּב

רמב"ן על התורה - מהדורת בלוס, אברמוביץ
(יא"ג) וְיִדּוֹ לֹא שָׁטַף בְּמִים. יִקְרָא בְּמִים, שְׁאִמֵּר בְּכֹאן: וְכָל כָּלִי עֵץ הַכְּתוּב הַטְּבִילָה שְׁטִיפָה יִשְׁטַף בְּמִים, וְכֵן יִקְרָאָנָה בְּבָגָדִים כַּפּוּס, וְכַבֵּס שְׁנִית וְטָהֵר (לעיל יג נח). וְהַטְּעָם, בְּעַבּוּר כִּי הַטְּבִילָה צְרִיכָה

(יב) וּכְלִי-חֶרֶשׁ אֲשֶׁר-יַעֲבֹד הַזֶּבֶב יִשְׁבֵּר וְכָל-כְּלִי-עֵץ יִשְׁטֹף בַּמַּיִם:

יב וּמֵאֵן דְּחִסְפָּא דִּי יִקְרַב בֵּה דּוּכְנָא יִתְבַּר
וְכָל מֵאֵן דָּאֵע יִשְׁטֹף בַּמַּיִם:

וְכָל-חֶרֶשׁ אֲשֶׁר-יַעֲבֹד הַזֶּבֶב • יָכוֹל אֶפְלוּ נָגַע בּוֹ מֵאֲחֻרָיו וְכו', כְּדֹאיתָא ב'תורת כהנים': 'עַד אֵיזְהוּ מִנְעוּ שֶׁהוּא כְּכֹל? הֲוֵי אוֹמֵר: זֶה הַסֵּטוּ'.

~ נקודות משיחות קודש ~ על"פ לקוטר-שיחות חלק יו, עמוד 170 ואילך – מתוך 'לקראת שבת'

כלי חרס, עץ, ומתכת – בעבודת ה'

בכל זמנו בענינים רוחניים בלבד כגון תורה ועבודה, אלא מוכרח הוא להתעסק גם בעניני "אחוריו", כאכילה ושתיה ופרנסה וכיוצא בזה, בכדי שתוכל הנשמה להשמר בגוף האדם.

אמנם, כשהאדם עוסק ב"אחוריו" שהם עניני עולם הזה, ואינו יכול להשאר בדרך נעלית של קדושה וטהרה, עלול הוא לחשוב שעל-ידיה גם נשמתו "נטמאה" בטומאת עולם הזה.

וזהו "אין כלי חרס נטמא מאחוריו", שהנשמה הטהורה נשארת בקדושתה וטהרתה, ואינה נטמאת על-ידי ההתעסקות בדברים שהם לצורך הגוף.

וּכְלִי-חֶרֶשׁ אֲשֶׁר-יַעֲבֹד הַזֶּבֶב יִשְׁבֵּר וְכָל-כְּלִי-עֵץ יִשְׁטֹף בַּמַּיִם: (טו, יב)

יכול אפילו נגע בו מאחוריו כו', תלמוד-לומר אשר יגע בו וכו'. (תורת כהנים)

הדין הוא שאין כלי חרש נטמא מאחוריו, מה שאין-כן כלי עץ או כלי מתכת, שנטמאים גם אם נגע הטמא "מאחוריו". ויש לפרש זה בדרך הרמז, בעבודת האדם לקונו:

כלי חרש שעשוי מעפר, רומז על האדם ש"יסודו מעפר". ו"אחוריו" רומז על גוף האדם, שלגבי נשמתו נקרא "אחורים".

והנה טבע הטביע הקב"ה בעולמו שאין האדם יכול לעסוק

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

אותה קרבן בהתרפאותה כדיון הזב. ולא הנפיר הכתוב טבילה באשה, כי הנפיר זוב האיש וטמאתו, ואמר

בסוף (פסוק יא): וְרִחֵץ בַּשֵּׁר בַּמַּיִם חַיִּים וְטָהַר, וְחֹזֵר וְאָמַר בַּאֲשָׁה: (פסוק יט) וְאִשָּׁה כִּי תִהְיֶה זָבָה, כְּאִשׁ הַזֶּבֶב, דָּם יִהְיֶה הַזֶּבֶב שָׁלֵה, לֹא לָבֵן כְּאִשׁ, וְהַנִּפִּיר הַטְּמֵאָה בְּנֶדֶה וּבְזָבָה, וְאַחֲרֵי כֵן הַנִּפִּיר בְּזָבָה (פסוק כח): וְאִם טָהֳרָה מִזִּזְבָּה, כְּאִשֶּׁר יִטָּהַר הַזֶּבֶב מִזִּזְבָּה, וְסִפְרָה לָהּ שִׁבְעַת יָמִים, כְּאִשֶּׁר יִסְפֹּר הַזֶּבֶב, וְאַחֲרֵי טָהֳרָה, כְּטָהֳרַת הַזֶּבֶב.

ועל דרך הפשט, שתהיה צריכה רחיצה במים חיים כזב. אבל רבותינו הקלו בטְהֵרַת הַזָּבָה שֶׁתִּשְׁטֹף בְּדֶרֶךְ שֶׁאֵר הַנִּטְהָרִים מִטְּמֵאָתָם בְּמִי מְקוֹה (תוספתא מגילה פ"א ה"א). והטעם להם, מפני שלא היה צריך להנפיר כלל ואחר הטהרה, שבכלל האיש היא, שלא בא הכתוב אלא להנפיר החלוק שבין הזכר לזכרה שיהיה זוכה בדם, ולחלק בין עת נדתה ובין בלא עתה, ולפיכך סברו שבא הכתוב לרבות לה טְהֵרָה, לומר ואחר הטהרה, כנטהרים בתורה גם בלא מים חיים. תורה יד

בלשון שטיפת ידים, ללמדך שאין בית הסתרים טעון ביאת מים אלא אבר הגלוי כמו הידים.

ומעם טמאת הזב באיש, מפני היותו חלי כבד מן החללאים הנדבקים. וצריך קרבן לתת הודאה לשם שרפא אותו וטהרו, וצריך חטאת לכפר על חטאו שלא יגרם לו עוד חלי. וטעם טמאת שכבת זרע (פסוקים טז-יח) אף על פי שהוא בטבע התולדה, כטעם טמאת המת, כי המקור משחת, והשוכב לא יודע אם ישחת זרעו או יהיה ממנו ולד נוצר. ויזכירי טמאת המת בעזרת הממית והמחיה יתבאר לך הקרי. ועוד אנפיר בנדה (להלן יח ט) עקרים.

הקל הכתוב בזוב האשה בעת נדתה ולא חיב בה קרבן, בעבור שהוא בטבעה ולא נתרפאת מחלי. וטמא אותה שבעת ימים בין שתראה יום אחד או כל השבעה. אבל הנשים בטבען לא תהיה בהן יותר משבעה וולתי בהיות בהן שפע יתר בחלי. אבל כי זוב זוב דמה ימים רבים בלא עת הידוע לה, או שתוסיף על העת וזוב זוב דמה ימים רבים אחרי השבעה ההם, הנה הוא חלי בזוב האיש, והצריך

שלא יהיה בה דבר חוצץ, אלא ישטף כל גופו במים, כלשון: ומרק ושטף במים (לעיל ו כא), וכן: נחל שוטף (תמיה

מז א)

וענין הכתוב, בעבור כי הנגיעה בידיים, ואמר כי אשר יגע בו הזב בידיו ועדין לא שטף אותם בשטיפת כל גופו במים יהיה טמא, כאלו אמר: וכל אשר יגע בו הזב בידיו ועדין לא רחץ במים ביום טהרתו יכבס בגדיו. והצריך לומר לשון שטיפה, ללמד על הרחיצה שיזכיר (פסוק יא) וְרִחֵץ בַּשֵּׁר בַּמַּיִם חַיִּים, שתהיה בשטיפה ושפשוף להסיר החיצה, כמו שפרשתי.

ואינו נכון שיאמר כי אשר יגע בו הזב אחרי שישטף ידיו במים לא יטמא, שכבר אמר כי כל הנוגע בשר הזב באי זה מקום שיהיה ממנו יטמא, וכן במשכבו ומרפבו ובכלי אשר ישב עליו, עד אשר יטהר מזובו ורחץ בשרו במים חיים וטהר. אבל הכתוב ירמז לטהרתו בטבילה גמורה כמו שפרשתי.

ורבותינו אמרו (ת"כ פאן) שהוציא הכתוב טבילת גופו של זב

עצמו כגדול, או שהוא בבחינת "כלי מתכת", שמקשה את עצמו ככרזל, ואינו מתנהג בביטול ובענוה, הרי אז נטמא הוא מאחוריו, ועניני עולם הזה יכולים לטמא אף את נשמתו חס־ושלום.

אף כדי שלא להטמא בטומאת עולם הזה, על האדם להשאר בבחינת "כלי חרס", שירגיש את עצמו בביטול ונפשי כעפר לכל תהיה, מה־שאין־כן אם הוא בבחינת "כלי עץ", שעץ צומח וגדל, ורומז על מי שמרגיש את

יגוארי ידכי דוכנא מדוכה וימני לה שבעת יומין לדכותה ויצבע לבושהו ויסחי בשרה במי מבוע וידכי:

(יג) וכי־יטהר הזב מזובו וספר לו שבעת ימים לטהרתו וכבס בגדיו ורחץ בשרו במים חיים וטהר:

כ"י» וכי־יטהר • כשיפסק. שבעת ימים לטהרתו • שבעת ימים טהורים מטמאת זיבה, שלא יראה זוב, וכלן רצופין (נדה סח) •

ידוביטמא תמינא יסב לה תרין שפנין או תרין בני יונה וייתי לקדם יי לתרע משפן זמנא ויתננון לכהנא:

(יד) וביום השמיני יקח־לו שתי תרים או שני בני יונה ובא לפני יהוה אל־פתח אהל מועד ונתנם אל־הפתח:

טו ויעבד יתהון כהנא חד חטאתא וחד עלתא ויכפר עלוהי כהנא קדם יי מדוכה:

(טו) ועשה אתם הפתח אחד חטאת והאחד עלה וכפר עליו הפתח לפני יהוה מזובו: ס

♦ יום שישי ז' ניסן ♦

טז וגבר ארי תפוק מנה שכבת זרעא ויסחי במיא ית כל בשרה ויהי מסאב עד רמשא:

(טז) ואיש כִּי־תצא ממנו שכבת־זרע ורחץ במים את־כל־בשרו וטמא עד־הערב:

יז וכל לבוש וכל משף די יהי עלוהי שכבת זרעא ויצטבע במיא ויהי מסאב עד רמשא:

(יז) וכל־בגד וכל־עור אשר־יהיה עליו שכבת־זרע וכבס במים וטמא עד־הערב:

יח ואתמא די לשכוב גבר יתה שכבת זרעא ויסחון במיא ויסאבון עד רמשא:

(יח) ואשה אשר ישכב איש אתה שכבת־זרע ורחצו במים וטמאו עד־הערב:

כ"י» ורחצו במים • גזרת מלך היא שתטמא האשה בביאה, ואין הטעם משום נוגע בשכבת זרע, שהרי מגע בית הסתרים הוא.

יט ואתמא ארי תהי דיבא דם יהי דוכה בבשרה שבעא יומין תהי כריחוקה וכל דיקרב בה יהי מסאב עד רמשא:

(יט) ואשה כִּי־תהיה זבה דם יהיה זבה בבשרה שבעת ימים תהיה בנדתה וכל־הנגע בה יטמא עד־הערב:

אלא־אם־כן הוא אדם. בנדתה • כמו (איוב יח יח): "ומתבל ינדהו", שהיא מגדה ממגע כל אדם. תהיה בנדתה • אפלו לא ראתה אלא ראיה ראשונה.

כ"י» כִּי־תהיה זבה • (ת"כ) יכול מאחד מפל אבריה? תלמוד־לומר (ויקרא כ): "והיא גלתה את־מקור דמיה", אין דם מטמא אלא הבא מן המקור (נדה יז). דם יהיה זבה בבשרה • אין זוכה קרוי זוב לטמא,

(כ) וְכָל־אִשֶּׁר תִּשָּׁכַב עָלָיו בְּנִדְתָּהּ יִטְמָא וְכָל־אִשֶּׁר־תִּשָּׁב עָלָיו יִטְמָא:

כֹּל־דִּי תִשָּׁכַב עֲלוֹהֵי בְּרִיחוּקָה יְהִי מְסָאָב וְכָל־דִּי תִתֵּב עֲלוֹהֵי יְהִי מְסָאָב:

(כא) וְכָל־הַנֶּגַע בַּמִּשְׁכָּב יִכָּסֶּם בְּגָדָיו וְרֹחֵץ בַּמִּים וְיִטְמָא עַד־הָעֶרֶב:

כָּא וְכָל דִּיקָרֵב בַּמִּשְׁכָּב יִצְבַּע לְבוּשׁוֹהִי וְיִסְחִי בְּמִיָּא וְיִהִי מְסָאָב עַד רַמְשָׁא:

(כב) וְכָל־הַנֶּגַע בְּכָל־כְּלִי אֲשֶׁר־תִּשָּׁב עָלָיו יִכָּסֶּם בְּגָדָיו וְרֹחֵץ בַּמִּים וְיִטְמָא עַד־הָעֶרֶב:

כָּב וְכָל דִּיקָרֵב בְּכָל מְנָא דִּי תִתֵּב עֲלוֹהִי יִצְבַּע לְבוּשׁוֹהִי וְיִסְחִי בְּמִיָּא וְיִהִי מְסָאָב עַד רַמְשָׁא:

(כג) וְאִם עַל־הַמִּשְׁכָּב הוּא אֹז עַל־הַכְּלִי אֲשֶׁר־הוּא יִשְׁבֶּתָּ עָלָיו בְּנִגְעוֹבוֹ יִטְמָא עַד־הָעֶרֶב:

כָּג וְאִם עַל מִשְׁכָּבָא הוּא אֹז עַל מְנָא דִּי הוּא יִתְבָּא עֲלוֹהִי בַּמִּקְרָבָה בֵּה יְהִי מְסָאָב עַד רַמְשָׁא:

כִּי־יֵאָמַר עַל־הַמִּשְׁכָּב הוּא • (ת"כ) הַשּׁוֹכֵב, אֹז הַיּוֹשֵׁב עַל מִשְׁכָּבָה אֹז עַל מוֹשְׁבָה, אִפְלוּ לֹא נִגַּע בֵּה, אָף הוּא בִּדְתַּ טְמֵאָה הָאֲמוּרָה בַּמִּקְרָא הָעֲלִיוֹן, שִׁטְעוֹן כָּבוֹס בְּגָדִים. עַל־הַכְּלִי • לְרִבּוֹת אֶת הַמִּרְכָּב. בְּנִגְעוֹבוֹ • אִינוּ מְדַבֵּר אֶלָּא עַל הַמִּרְכָּב, שְׁנִתְרַבָּה מִ"עַל־הַכְּלִי". בְּנִגְעוֹבוֹ יִטְמָא • וְאִינוּ טְעוֹן כָּבוֹס בְּגָדִים, שֶׁהַמִּרְכָּב אֵין מְגַעוֹ מְטֵמָא אָדָם לְטֵמָא בְּגָדִים.

(כד) וְאִם שָׁכַב יִשָּׁכַב אִישׁ אִתָּהּ וְתָהִי נִדְתָּהּ עָלָיו וְיִטְמָא שְׁבַע־יָמִים וְכָל־הַמִּשְׁכָּב אֲשֶׁר־יִשָּׁכַב עָלָיו יִטְמָא: ס

כָּד וְאִם מִשְׁכָּב יִשָּׁכַב גְּבֵר יְתָהּ וְתָהִי רְחוּקָה עֲלוֹהֵי וְיִהִי מְסָאָב שְׁבַע־יָמִין וְכָל מִשְׁכָּבָא דִּי יִשָּׁכַב עֲלוֹהֵי יְהִי מְסָאָב:

כִּי־יֵאָמַר וְתָהִי נִדְתָּהּ עָלָיו • (ת"כ. נדה לג) יָכוֹל יַעֲלֶה לְרִגְלָהּ, שְׂאֵם בָּא עֲלֶיהָ בַּחֲמָשִׁי לְנִדְתָּהּ, לֹא יִטְמָא אֶלָּא שְׁלֹשָׁה יָמִים כְּמוֹתָהּ? תִּלְמוּד־לוֹמַר: "וְיִטְמָא שְׁבַע־יָמִים".

וְמָה תִּלְמוּד־לוֹמַר: "וְתָהִי נִדְתָּהּ עָלָיו"? מָה הִיא מְטֵמָאָה אָדָם וְכָלִי חֶרֶס, אָף הוּא מְטֵמָא אָדָם וְכָלִי חֶרֶס.

(כה) וְאִשָּׁה כִּי־יִזְוֹב זֹבֵב דְּמָהּ יָמִים רַבִּים בְּלֹא עֵת־נִדְתָּהּ אֹז כִּי־תִזְוֹב עַל־נִדְתָּהּ כָּל־יָמֶיּוֹ זֹב טְמֵאָתָהּ בְּיָמֶיּוֹ נִדְתָּהּ תִּהְיֶה טְמֵאָה הִיא:

כֵּה וְאִתְמַתָּ אַרְי יְדוּב דּוּב דְּמָהּ יוֹמִין סְגִיָּאִין בְּלֹא עֵדֶן רְחוּקָה אֹז אַרְי תְּדוּב עַל רְחוּקָה כָּל יוֹמֵי דּוּב סוֹכְתָהּ כְּיוֹמֵי רְחוּקָה תְּהִי מְסָאָבָא הִיא:

כִּי־יֵאָמַר יָמִים רַבִּים • שְׁלֹשָׁה יָמִים. בְּלֹא עֵת־נִדְתָּהּ • אַחֵר שִׁיִּצְאוּ שְׁבַע־יָמִי נִדְתָּהּ. אֹז כִּי־תִזְוֹב • אֶת שְׁלֹשַׁת הַיָּמִים הַלָּלוּ. עַל־נִדְתָּהּ • (נדה עג) מִפְּלֶג מִנִּדְתָּהּ יוֹם אֶחָד, זֹה הִיא זָכָה, וּמִשְׁפָּטָה חֲרוּץ בַּפֶּרֶשָׁה זֹה. וְלֹא בִּדְתַּ הַנֶּדָּה, שְׁזֹו טְעוּנָה סְפִירַת שְׁבַע־נְקִיָּים

וְקָרְבָן, וְהַנֶּדָּה אֵינָה טְעוּנָה סְפִירַת שְׁבַע־נְקִיָּים, אֶלָּא שְׁבַע־יָמִים תְּהִיָּה בְּנִדְתָּהּ, בֵּין רוּאָה בֵּין שְׂאִינָה רוּאָה; וְדָרְשׁוּ בַּפֶּרֶשָׁה זֹה אֶחָד־עֶשֶׂר יוֹם שְׁבִין סוֹף נִדָּה לְתַחֲלַת נִדָּה, שֶׁכָּל שְׁלֹשָׁה רְצוּפִין שֶׁתִּרְאֶה בְּאֶחָד עֶשֶׂר יוֹם הַלָּלוּ, תִּהְיֶה זָכָה.

~ נְקוּדוֹת מְשִׁיחוֹת קוּדֶשׁ ~ (מֵדָאִי מִקְוִמוֹת וְהַגְהוֹת לְתַנְיָא עֲנִי יו"ט)

וְאִשָּׁה כִּי יִזְוֹב זֹבֵב דְּמָהּ יָמִים רַבִּים • (טו, כה) אֶחָד עֶשֶׂר יוֹם שְׁבִין סוֹף נִדָּה לְתַחֲלַת נִדָּה (רש"י) שֶׁמִּעֲתִי מֵאֲמַמוֹר"ר הִרָה"ג וְהִרָה"ח שְׁלִיט"א: תִּנְיָא – רִאשִׁי תְּבוּת: תּוֹדָה זִיזִי

יֵא. (הַפְּנִיָּה לְמֵאמְרֵי ר"ל (נדה עב, ב): "חֲצִי לֶגַ שְׁמֹן לְתוֹדָה, וְרִבִּיעִית יֵין לְזִיזִי, וְאֶחָד עֶשֶׂר יוֹם שְׁבִין נִדָּה לְנִדָּה – הַלֵּכָה לְמוֹשָׁה מִסִּינִי").

(כו) כֹּל מִשְׁכָּב אֲשֶׁר־תִּשְׁכַּב עָלָיו כְּלִימֵי זֹכֶה כֹּל מִשְׁכָּב רְחוּקָה יְהִי לָהּ וְכָל מְנָא דִּי תִיתַב עָלֶיהָ מְסָאב יְהִי כְּסוּאָבַת רְחוּקָה :
עָלָיו טַמָּא יְהִי כְּטַמְאָת גִּדְתָּהּ :

(כז) וְכָל־הַגִּיגַע בָּם יִטְמָא וְכַבֵּם בְּגִדָיו וְרַחֲוִן בְּמִיָּם וְטַמָּא עַד־הָעֶרֶב :

(כח) וְאִם־טָהְרָה מִזֹּכֶה וְסִפְרָה לָּהּ שִׁבְעַת יָמִים אַחֲרֵי הַטָּהָר :

♦ שבת קודש ח' ניסן ♦

(כט) וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי תִקַּח־לָהּ שְׁתֵּי תְרִים אוֹ שְׁנֵי בָנֵי יוֹנָה וְהִבִּיֵּאתָ אוֹתָם אֶל־הַכֹּהֵן אֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד :

(ל) וַעֲשֵׂה הַכֹּהֵן אֶת־הָאֶחָד חֲטָאת וְאֶת־הָאֶחָד עֹלָה וְכָפַר עָלֶיהָ הַכֹּהֵן לִפְנֵי יְהוָה מִזֹּכַב טַמְאָתָהּ :

(לא) וְהִזְרַתֶּם אֶת־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מִטַּמְאָתָם וְלֹא יָמָתוּ בְּטַמְאָתָם בְּטַמָּאם אֶת־מִשְׁכְּנֵי אֲשֶׁר בְּתוֹכָם :

כִּי־יִזְרְקוּ אֶת־הַזֶּהָב וְאֶת־הַכֹּהֵן לִפְנֵי יְהוָה מִזֹּכַב טַמְאָתָהּ :
(א) : "נִזְרוּ אַחֲזֹר", וְכֵן (בְּרֵאשִׁית מִח) : "נִזְרִי אַחֲזִיר". וְלֹא יִשְׁעִיה

(לב) וְזֹאת תֹּרַת הַזֶּבֶב וְאֲשֶׁר תִּצָּא מִמֶּנּוּ שְׁכַבְתָּ־זֶרַע לְטַמְאָתָהּ־בָּהּ :

כִּי־זֹאת תֹּרַת הַזֶּבֶב • בַּעַל רֹאִיָּה אַחַת. וּמֵהוּ תֹרַתוֹ. וְאֲשֶׁר תִּצָּא מִמֶּנּוּ שְׁכַבְתָּ־זֶרַע • הָרִי הוּא כְּבַעַל קָרִי, טַמָּא טַמְאָת עָרֵב.

(לג) וְהִדְוָה בְּגִדְתָּהּ וְהִזְבֵּל אֶת־זִבּוֹ לְזָכָר וּלְנָקֵבָה וְלֹאִישׁ אֲשֶׁר יִשְׁכַּב עִם־טַמְאָתָהּ :

כִּי־יִזְבֵּל אֶת־זִבּוֹ • בַּעַל שְׁתֵּי רֹאִיּוֹת וּבַעַל שְׁלֹשׁ רֹאִיּוֹת, שְׁתֹּרֶתָן מִכְרַשְׁתָּ לְמַעַלָּה :

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

בי"ה א' ט"ו סיון, תרפ"ח, ריגא

... בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אני"ש שיי אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החדש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת בתקפה עומדת, לזכות הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר ...

יום ראשון - ב' ניסן פרק כ, מפרק י עד סוף פרק יז	יום רביעי - ה' ניסן פרק כ, מפרק כט עד סוף פרק לד
יום שני - ג' ניסן פרק כ, מפרק יח עד סוף פרק כב	יום חמישי - ו' ניסן פרק כ, מפרק לה עד סוף פרק לח
יום שלישי - ד' ניסן פרק כ, מפרק כג עד סוף פרק כח	יום שישי - ז' ניסן פרק כ, מפרק לט עד סוף פרק מג
שבת קודש - ח' ניסן פרק כ מפרק מד עד סוף פרק מח	

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

[תמוז תרס"ו]

שמעתי מזקני ארץ שבימיהם היה המנהג שכל אחד היה אומר בכל יום את הקאפיטל תהילים לפי שנות חייו. למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס לשנת הכ"א היה אומר פרק כ"א בתהילים וכן היו אומרים גם את התהילים לפי שנות בניו ובנותיו באמרם שזוהי סגולה שלא ייצאו לתרבות רעה...

יום ראשון ב' ניסן

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' נג, והנה שבר מצוה... עד עמ' 106, קדם ה'.

ליקוטי אמרים

1 אָפּלוּ בְּמַחוּ וְתַעֲלוּמוֹת לְבֹ עַל-כָּל-פְּנִיָּם, – כלומר: לא זו
2 בלבד שאין בכוחו לעורר אהבה גלויה ומרגשת בלבו, אלא
3 הוא גם אינו יכול לעורר את האהבה הטבעית המסותרת,
4 שתורגש לפחות בהתגלות במוחו, ותהיה בהתעוררות
5 בתעלומות לבו, דבר
6 המביא ליצירת רצון
7 במוחו, לקיים תורה
8 ומצוות, כדי להידבק, על
9 ידו, עם הקב"ה, רק היא –
10 האהבה, נשארת מסתרת
11 בלב פתולדותה כמו
12 שהיתה קדם העבודה –
13 כשהאהבה להקב"ה
14 מוסתרת לגמרי, ואינה
15 מעוררת ענין העבודה –
16 הרי עבודה זו – שהוא
17 עובד בלי התעוררות רגשי
18 אהבה ויראה, נשארת
19 למטה בעולם הפרודי,
20 הנקרא "חיצוניות
21 העולמות"¹⁰, – "פנימיות
22 העולמות"
23 ה"ספירות", שהן האלקות

24 של העולמות. ואילו הדרגה שאנו עוסקים בה עתה היא בקשר
25 למה שנקרא "חיצוניות העולמות", ואין בה – בעבודה זו, כח
26 לעלות וליכלל ביחודו ותפארה, שהן עשר ספירות
27 הקדושות, וכמו שכתוב ב"תקונים" דבבלא דחילו ורחימו –
28 לא פרחא לעילא, – וכמו שכתוב ב"תיקוני זוהר", שבלי יראה
29 ואהבה, אין הן פורחות למעלה. שכן, כפי שיוסבר להלן,
30 נמשלות אהבה ויראה לכנפיים, בהן עפה הציפור למעלה – כך
31 גם, על-דרך משל, האהבה והיראה הן ה"כנפיים", שעל ידן
32 עולות התורה והעבודה למעלה. ואילו, בעבודה בלי אהבה
33 ויראה, חסרות הרי ה"כנפיים" שיעלו אותה למעלה, ולא יכלא
34 לסלקא ולמיקם קדם ה'. – ואין עבודה זו יכולה לעלות
35 ולעמוד לפני הקב"ה. רק כשהעבודה היא מתוך אהבה ויראה –
36 היא עולה למעלה לפני ה'. להלן, מסביר רבנו הזקן, שמה
37 שלמדנו שבלי התעוררות אהבה ויראה, אין בכוח העבודה
38 לעלות למעלה "קדם ה'", אין זה רק אם הוא עוסק בעבודה לשם
39 פניה עצמית; אלא גם אם הוא עוסק בעבודה בלי שום פניה,
40 כי אם באופן סתמי, "כמצוות אנשים מלומדה" – מפני שהוא
41 רגיל מקטנותו לקיים את המצוות – הרי גם עבודה זו נקראת
42 "שלא לשמה", כי חסר בה ה"לשמה" של אהבה ויראה.

1 וְהִנֵּה, "שֹׁכֵר מִצְוָה – מִצְוָה", – השכר אינו דבר נפרד ונוסף
2 על המצוה, שהנשמה מקבלת כגמול עבור המצוה – כמו,
3 למשל, כסף שאדם מקבל עבור עבודה מסוימת שביצע – שאז,
4 אין אנו יכולים לדעת מהשכר, את מהות העבודה; אלא שכר
5 המצוה הוא הרי, כאמור,
6 ההארה של המצוה
7 המתגלה לנשמה ב"גן
8 עדו", פירוש: שמשכרה –
9 של המצוה, נרע מהותה
10 ומדרגתה – של המצוה.
11 שלפי אופן השכר
12 וההתגלות שמהמצוה
13 לנשמה – אפשר לדעת
14 מהות ומדרגת המצוה.
15 ואין לנו עסק בנסתרות
16 – להסביר את הענינים
17 הנסתרים, שהם צדיקים
18 הגדולים, שהם –
19 שעבודתם היא, בקחינת
20 מרפכה, – עבודה
21 שלמעלה משכל, ואשר
22 משום כך היא נקראת
23 "נסתרות", רק הנגלות
24 לנו, שאחריהם כל אדם ימשך, – רק אל אופני עבודה אלה,
25 בענינים הגלויים, על כל אחד להימשך ולשאוף ולהגיע אליהם,
26 לידע נאמנה – לדעת באמת, מהות ומדרגת עבודת ה'
27 בדחילו ורחימו – ביראה ואהבה, בהתגלות לבו, הנמשכות
28 מן הבינה ודעת בגדלת אינסוף ברוך-הוא – הערת כ"ק
29 אדמו"ר שליט"א: "שכנ"ל שכרה בעולם הבריאה, מזה נדע
30 שהעבודה (מצוה) מקומה ב"ס דבריאדה". כלומר: שכר עבודה
31 זו, הוא, כאמור, ב"עולם הבריאה", הרי שנדע מכך, שהעבודה
32 (המצוה) – מקומה בעשר ספירות דבריאדה, ועבודה בדחילו
33 ורחימו – ביראה ואהבה, הטבעיים שבמחו – אהבה ויראה
34 שאינן גלויות ומורגשות בלב, אלא הן בעיקר במוחו, שהאדם
35 זוכר ומעורר במוחו אהבה מסותרת. הערת כ"ק אדמו"ר
36 שליט"א: "שכנ"ל שכרה ביצירה, מזה נדע שהעבודה מקומה
37 ב"ס דיצירה". כלומר: שכר עבודה זו, הוא, כאמור, ב"עולם
38 היצירה", הרי שנדע מכך שמקומה של עבודה זו הוא בעשר
39 ספירות דיצירה. אבל עבודה בלי התעוררות דחילו ורחימו
40 – יראה ואהבה, אפילו במוחו בקחינת גלוי, – שגם במוחו אין
41 האהבה והיראה בהתגלות, דחינו לעורר האהבה הטבעית
42 המסתרת בלב, להוציאה מההעלם והסתר הלב אל הגלוי,

9. "ראה לקמן רפ"מ – שאפ"ל גם בעולם היצירה. וצע"ק שהרי אומר כאן 'נשארה למטה' ועיין בקו"א. – הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א.

10. "ע"פ הנ"ל מובן 'העולמות' – לשון רבים, עשי' ויצירה". – הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א.

יום שני ג' ניסן

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 106, והיינו אפילו אם... עד עמ' 106, כמ"ש לקמן.

ליקוטי אמרים

והיינו

אפי' אם אינו עוסק שלא לשמה ממש לשום איזו פניה ח"ו אלא כמ"ש ותהי יראתם אותי מצות אנשי מלומדה פי' מחמת הרגל שהורגל מקטנותו שהרגילו ולימדו אביו ורבו לירא את ה' ולעבדו ואינו עוסק לשמה ממש כי לשמה ממש אי אפשר בלא התעוררות דחילו ורחימו הטבעיים עכ"פ להוציאן מהסתר הלב אל הגילוי במוח ותעלומות לבו עכ"פ כי כמו שאין אדם עושה דבר בשביל חבירו למלאת רצונו אא"כ אוהבו או ירא ממנו כך אי אפשר לעשות לשמו ית' באמת למלאת רצונו לבד בלי זכרון והתעוררות אהבתו ויראתו כלל במוחו ומחשבתו ותעלומות לבו עכ"פ וגם אהבה לכדה אינה נק' בשם עבודה בלי יראה תתאה לפחות שהיא מסותרת בלב כל ישראל כמ"ש לקמן

1 והיינו אפילו אם אינו עוסק - בתורה ומצוות, שלא לשמה
2 ממש, לשום איזו פניה חס' ושלום, - כשהוא עוסק בעבודה
3 מתוך פניה עצמית, לא זו בלבד שחסר אז ה"לשמה", אלא
4 קיים כאן ה"היפך" מ"לשמה", שהרי הוא עושה זאת בגלל
5 הפניה העצמית שלה;
6 אלא כמו שכתוב:
7 "ותהי יראתם אותי"
8 מצות אנשים מלומדה,
9 פירוש: מחמת הרגל שהורגל מקטנותו,
10 שהרגילו ולימדו אביו
11 ורבו לירא את ה'
12 ולעבדו. ואינו עוסק -
13 בתורה ובמצוות, לשמה
14 ממש, פי' - לעסוק
15 בעבודה לשמה ממש אי
16 אפשר בלא התעוררות
17 דחילו ורחימו - יראה
18 ואהבה הטבעיים על-
19 פל' פנים, להוציאן
20 מהסתר הלב אל הגילוי
21 במוח ותעלומות לבו
22 על-פל' פנים, - אם אין בכוחו ליצור ולעורר אהבה גלויה
23 בלבד, שהלב ירגיש את האהבה - עליו, כאמור, לעורר
24 לכל-הפחות את האהבה המסותרת, שתורגש במוחו ובהעלם
25 לבו. גם אהבה כזו מעוררת בו רצון ונכונות ללמוד תורה
26 ולקיים מצוות. הרי שגם התעוררותה של האהבה המסותרת,
27 מהווה סיבה לעבודה זו, כי הנכונות לעסוק בעבודה זו, באה
28 כתוצאה מהאהבה המסותרת. ברם, כשהוא אינו מעורר את
29 האהבה המסותרת, למרות שהיא קיימת בתעלומות לבו, אין
30 היא מהווה סיבה לעוררו לעסוק בעבודה - וממילא חסר
31 ה"לשמה" בעבודה זו, וכל כך למה? - פי' כמו שאין אדם

יום שלישי ד' ניסן

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 106, וכשעוסק שלא לשמה... עד עמ' נד, כמ"ש בוהר:

ליקוטי אמרים

וכשעוסק שלא לשמה ממש לשום איזו פניה לכבוד עצמו כגון להיות ת"ח וכהאי גוונא אזי אותה פניה שמצד הקליפה דנוגה מתלבשת בתורתו והתורה נעשית בפירוש שלא

65 ובשעוסק שלא לשמה
66 ממש, - שלא זו בלבד
67 שחסר בעבודה זו
68 ה"לשמה" של אהבה
69 ויראה, אלא שהעבודה
70 נעשית בפירוש שלא

33 עושה דבר בשביל חבירו למלאת רצונו אלא-אם-כן
34 אוהבו או ירא ממנו, כך אי אפשר לעשות לשמו ותברך
35 באמת למלאת רצונו - של הקב"ה, לבד, בלי זכרון
36 והתעוררות אהבתו ויראתו כלל במוחו ומחשבתו
37 ותעלומות לבו על-פל'
38 פנים. - שיזכור לפחות
39 את האהבה במוח
40 ויעוררה בתעלומות לבו.
41 אך, אם גם דבר זה הוא
42 לא עורר בתוכו - אין
43 עבודתו נעשית כדי למלא
44 רצון הקב"ה, למרות שאין
45 לו שום פניה עצמית
46 בעבודתו זו, אלא הוא
47 עושה אותה בגלל
48 רגילותו. וגם אהבה
49 לבדה גם אם הוא מעורר
50 ומגלה בתוכו אהבה
51 להקב"ה, אך אם זו אהבה
52 בלבד מבלי שיעורר
53 בתוכו גם יראה, אינה
54 נקראת בשם "עבודה",
55 - אם היא נעשית, בלי יראה תתאה - יראה תחתונה,
56 לפחות, שהיא - היראה התחתונה, מסתרת בלב כל
57 ישראל, - כלומר: העבודה שהוא עושה מתוך התעוררות
58 אהבה בלבד, בלי הרגש היראה, אינה נקראת בשם עבודה;
59 אמנם יש כאן ה"לשמה", שהרי הוא עושה זאת מתוך אהבת
60 ה', ובכל זאת אין היא יכולה להיחשב ל"עבודה". שכן, עבודה
61 משמעה - כעבד המשרת את אדונו, שעבודתו באה בעיקר
62 מתוך יראתו את אדונו; שלא כמו בן שממלא רצון אביו בעיקר
63 מתוך אהבתו אליו. ומכיון שחסרה היראה - אין זה נחשב
64 ל"עבודה" כמו שיתבאר לקמן. - בפרק מ"א.

71 לשמה, רק לשום איזו
72 פניה לכבוד עצמו,
73 כגון להיות תלמיד-
74 חכם וכהאי גוונא -
75 וכדומה, אזי אותה פניה
76 שמצד הקליפה דנוגה

11. ישע' כט, יג. 12. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "משא"כ באם (מפני שהרגיל עצמו) בגדלותו (כדלעיל פרק ט"ו) - שאז י"ל שהלשמה תחלת עבודתו מעלה ג"ז, וכמו בתפילה מלוקטת (שכסוף הפ'). וצ"ע. וי"ל דנקט בקטנותו - מפני שזהו נמצא בכא"א, וצ"ל נמצא ע"פ תורה שציוותה ושנתם לבניך גו'".

29 מתחבר ומצטרף ללמוד זה ופירחא לעילא, - ועולה
30 למעלה, מאחר שלא נתלבש בו עדין שום קליפה דגנה.
31 - שהרי, הוא לא למד מתוך פניה עצמית (ולכן לימוד התורה
32 הראשון שלו, לא היה בגלות בקליפת נוגה) היה חסר כאן רק
33 ה"לשמה", לכן זה עולה
34 כעת, כשהוא חוזר על
35 אותו לימוד "לשמה".
36 ולכן "לעולם יעסק
37 אדם בו". - בתורה, גם
38 כאשר חסרה הכוונה
39 "לשמה", מפני שמה"שלא
40 לשמה" יגיע הלימוד
41 עצמו ל"לשמה" (ולאו
42 דוקא על ידי תשובה,
43 המעלה את מה שלמד
44 "שלא לשמה", אלא) על
45 ידי שילמד מחדש אותו
46 דבר ומתוך "לשמה". וכן
47 הענין בתפלה שלא בכונה, - שאם הוא מתפלל לאחר
48 מכן, אותה תפילה מתוך כוונה - עולה גם התפילה הקודמת
49 שהיה חסר בה הכוונה, כמו שכתוב בזהר¹⁴: כאשר
50 לתפילה, כתוב להלן ב"קונטרס אחרון", שמכיוון שכונתו
51 (בתפילה) היא לשמים, לכן מספיק הדבר, שבמשך כל השנה,
52 תצטרף, מכל התפילות של כל השנה, תפילה אחת מתוך
53 כוונה (יום אחד הוא התפלל חלק זה בכוונה; יום אחר - חלק
54 אחר, עד שבמשך כל השנה, מצטרפת תפילה אחת שלמה
55 בכוונה) עולות אז למעלה כל התפילות שהתפלל במשך כל
56 השנה.

1 מתלבשת בתורתו, והתורה - שלמד מתוך אותה פניה,
2 היא בבהינת גלות בתוך הקליפה לפי שעה, - הגלות
3 היא רק לפי שעה, עד אשר יעשה תשובה, שמביאה
4 רפואה לעולם, שבשובו אל ה' - גם תורתו - שלמד
5 מתוך פניה של קליפה,
6 שבה עמו. ולכן אמרו
7 רבותינו וברונים¹
8 לברכה¹³: "לעולם יעסק
9 אדם וכו'" - בתורה,
10 אפילו שלא לשמה,
11 שמתוך שלא לשמה
12 בא לשמה" בודאי,
13 שבודאי סופו לעשות תשובה בגלגול זה או בגלגול
14 אחר כי לא ידח ממנו נדח אך כשעושה סתם לא לשמה
15 ולא שלא לשמה אין הדבר תלוי בתשובה אלא מיד
16 שחוזר ולומד דבר זה לשמה הרי גם מה שלמד בסתם
17 מתחבר ומצטרף ללימוד זה ופירחא לעילא מאחר שלא
18 נתלבש בו עדיין שום קליפה דגנה ולכן לעולם יעסק
19 אדם בו" וכן הענין בתפלה שלא בכונה כמו"ש בזהר:
19 אלא לבסוף יחזור בתשובה; ובשעה שיעשה תשובה, תחזור
20 לקדושה גם התורה שלמד מתוך פניה - הרי שאז הוא יגיע
21 ל"לשמה". הרי שפירוש המאמר הוא לא שמ"שלא לשמה"
22 הוא יכול להגיע ל"לשמה", אלא שהוא בודאי יגיע ל"לשמה".
23 ויתירה מזו, גם מה שלמד שלא לשמה - יעשה למצב
24 (יעלה) כאילו נלמד מלכתחילה לשמה" - הערת כ"ק אדמו"ר
25 שליט"א. כל האמור הוא כשהלימוד הוא ממש שלא לשמה,
26 לשם פניה של כבוד עצמי. אך בשעושה סתם, לא לשמה
27 ולא שלא לשמה - אין הדבר תלוי בתשובה, אלא מיד
28 שחוזר ולומד דבר זה לשמה, הרי גם מה שלמד בסתם,

יום רביעי ה' ניסן

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' נד, פרק מ. אך כל זמן... עד עמ' נה, כנ"ל באריכות.

71 התורה וקיום המצוות שלו, לעלות "קדם ה'", (לפני ה'). ואילו - הסביר
72 רבנו הזקן - כשהוא חוזר ולומד אותה תורה "לשמה" - מצטרף הלימוד
73 הקודם שהיה חסר בו ה"לשמה", ללימוד "לשמה" הנוכחי, וגם הוא עולה
74 למעלה יחד עם הלימוד הנוכחי שלמד "לשמה". אך, כל זמן שלא
75 חזר ולמד דבר זה
76 לשמה - שלא חזר ולמד
77 "לשמה" את מה שלמד
78 קודם מצד "מצות אנשים
79 מלומדה", וחסר
80 ה"לשמה" באותו לימוד,
81 אין לימוד עולה אפילו
82 בעשר ספירות המאירות בעולם היצירה והעשיה, - לא
83 זו בלבד שאין לימודו עולה בעשר ספירות "עולם הבריאה",
84 אלא גם אינו עולה בעשר ספירות "עולם היצירה" וגם לא

57 פרק מ. בפרק הקודם, הסביר רבנו הזקן, שעליית התורה והמצוות,
58 שיהידי לומד ומקיים, תלויה בכוונה וברצון המביאים ללימוד תורה
59 ולקיום מצוות: אם כונתו ורצונו הם באהבה ויראה הבאות מתוך הבנתו
60 העמוקה בגדלות ה' - עולות אז תורתו ומצוותיו בעשר ספירות "עולם
61 הבריאה", שהוא עולם
62 ההשגה; אך, אם הן אהבה
63 ויראה טבעיות - עולות
64 התורה והמצוות בעשר
65 ספירות "עולם היצירה",
66 שהוא עולם המדות.
67 ברם, אם כשהוא לומד תורה
68 ומקיים מצוות, חסר ה"לשמה" של אהבה ויראה, גם אם אינו "שלא
69 לשמה" ממש (בגלל פניה עצמית), אלא מתוך "מצות אנשים מלומדה",
70 מפני שהוא רגיל מקטנותו ללמוד תורה ולקיים מצוות - אין בכוח לימוד

ליקוטי אמרים

פרק מ אך כל זמן שלא חזר ולמד דבר זה
לשמה אין לימודו עולה אפי' בי"ס
המאירות בעולם היצירה והעשיה כי הספירות הן בחי'

1 בעשר ספירות "עולם העשיה", **בִּי הַסְפִּירוֹת הֵן בְּחִינֹת**
 2 **אֱלֹהִים, וּבְהֵן – בספירות, מְתַלַּבֵּשׁ וּמְתַנַּחֵד אֹדֶר אֵינְסוֹף**
 3 **בְּרוּךְ־הוּא מְמַשׁ, – ובאם לימודו היה עולה בעשר הספירות,**
 4 **היה זה אומר שלימודו עולה באור אֵינְסוֹף בְּרוּךְ־הוּא, וּבְלֹא**
 5 **דְּחִילוֹ וּרְחִימוֹ – בלי**
 6 **יראה ואהבה, לֹא יִכְלֹא**

ליקוטי אמרים

אלהות ובהן מתלבש ומתייחד אור א"ס ב"ה ממש ובלא
 דחילו ורחימו לא יכלא לסלקא ולמיקם קדם ה' כמ"ש
 בתיקונים רק לימודו עולה להיכלות ומדורין שהן
 חיצוניות העולמות שבהן עומדים המלאכים וכמ"ש
 הרח"ו ז"ל בשער הנבוא' פ"ב שמהתורה שלא כוונה
 נבראים מלאכים בעולם היצירה ומהמצות בלי כוונה
 נבראים מלאכים בעולם העשייה וכל המלאכים
 הם בעלי חומר וצורה אבל תורה שלא לשמה
 ממש כגון להיות ת"ח וכה"ג אינה עולה כלל למעלה
 אפי' להיכלו' ומדור המלאכים דקדושה אלא נשאת

הנהגה

(כמ"ש בזהר ח"ג דף ל"א ע"ב)
 ודף קכ"א עמוד ב' ע"י שם
 הדיא מלה סלקא ובקעא רקיעין
 בו' ואחער מה דאתער אי מבי מבי
 בו' ע"ש ודף ק"ה ע"א מלה
 דאורייתא אתעביד מיניה קלא
 וסליק בו' וד' קס"ח ע"ב קלין
 דאורייתא וצלותא בקעין רקיעין
 (בו'):

דאורייתא וקב"ה כולא חד

למטה בעו"הו הגשמי
 שהוא מדור הקליפות*
 וכמ"ש בזהר על פסוק מה
 יתרון לאדם בכל עמלו
 שיעמול תחת השמש
 דאפילו עמלא דאורייתא
 אי עביד בגין יקריה בו'
 וז"ש אשרי מי שבא לכאן
 ותלמודו בידו פי' שלא
 נשאר למטה בעו"הו. ואף

7 **לְסַלְקָא וּלְמִיקָם קִדְמָה, ה'**
 8 **– אין בכוח לימודו לעלות**
 9 **ולעמוד "קדם ה'", לפני**
 10 **אור אֵינְסוֹף בְּרוּךְ־הוּא.**
 11 **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּתִקּוּנֵינוּ,**
 12 **– ב"תיקוני זוהר". רַק**
 13 **לְמוֹדוֹ עוֹלָה לְהִיכָלוֹת**
 14 **וּמְדוּרֵין שֶׁהֵן חִיצוֹנִיּוֹת**
 15 **הָעוֹלָמוֹת – ה"ספירות"**
 16 **הן הפנימיות והאלקות של**
 17 **העולמות, ואילו**
 18 **ה"היכלות" וה"מדורין" הם**
 19 **חיצוניות העולמות – ענין**
 20 **של "עולם" ולא ענין של**
 21 **"אלקות", שֶׁבְּהֵן –**
 22 **ב"היכלות" וב"מדורין",**
 23 **עוֹמְדִים הַמְּלָאכִים;**
 24 **וְכְמוֹ שֶׁכָּתוּב הֲרֵב חַיִּים**
 25 **וַיִּטָּאֵל וְז"ל בְּשֹׁעַר**
 26 **הַנְּבוּאָה פֶּרֶק ב',**
 27 **שֶׁמֶתוֹרָה שְׁלֹא בְּכֻנָּה**
 28 **נִבְרָאִים מְלָאכִים בְּעוֹלָם**

29 **הַיְצִירָה, וּמִהַמְצוֹת בְּלִי בְּוִנָּה נִבְרָאִים מְלָאכִים בְּעוֹלָם**
 30 **הַעֲשִׂיָּה, – ומכיוון שגם מהתורה והמצוות בלי כוונה, נבראים**
 31 **מלאכים, משמעות הדבר, שאין התורה והמצוות נכללות**
 32 **ב"ספירות" שהן אלקות, אלא הן ענין שמקומו בחיצוניות**
 33 **העולמות. המלים "שלא ככוונה" ב"שער הנבואה" האמור, אין**
 34 **משמען שלא היתה לו כל כוונה ומחשבה כלל, ורק הסתפק**
 35 **בעצם אמירת המלים ועשיית המצוות, שכן – וְכָל הַמְּלָאכִים**
 36 **הֵם בְּעָלֵי חֹמֶר וְצוּרָה. – דבר המורה, שהדבר שממנו נבראו**
 37 **(הלימוד או המצוה), היה לו נוסף ל"חומר" (עצם הדיבור**
 38 **והעשייה), גם "צורה" (– פירוש המלות, המודעות לעשיית**
 39 **המצוה וכיוצא בזה) – אלא שחסר ה"לשמה". שכן, מ"חומר"**
 40 **המצוה, נברא ה"חומר" של מלאך, ומ"צורת" המצוה, –"צורת"**
 41 **המלאך; והעובדה שב"עולם היצירה" או ב"עולם העשייה",**
 42 **נברא מלאך בעל חומר וצורה, מראה, שלמצוה או ללימוד**
 43 **התורה אודותם מדבר רבי חיים וויטאל, יש גם חומר וגם צורה,**
 44 **ומה שנקרא "שלא ככוונה", הוא רק מפני שחסר בהן**
 45 **ה"לשמה"¹, ובכל זאת עולות תורה זו ומצוות אלו ב"חיצוניות**

46 העולמות" בלבד – דרגת המלאכים, ולא בספירות – "פנימיות
 47 העולמות". האמור לעיל מתייחס כאמור לתורה ולמצוות שחסר
 48 בהן הכוונה "לשמה", אך אין הן נלמדות ונעשות במפורש "שלא
 49 לשמה". אֲכַל תוֹרָה – שנלמדה, שְׁלֹא לְשִׁמָּה מְמַשׁ, – אלא
 50 לשם דבר אחר, כְּגוֹן –
 51 שהוא לומד כדי לְהִיּוֹת
 52 תְּלִמִּיד־הֶכֶם וּבְהֵאֵי
 53 כְּוָנָא וכדומה, אֵינֶה עוֹלָה
 54 – תורה זו, כָּלֵל לְמַעַלָּה –
 55 היא אינה עולה אֲפֹלוֹ
 56 לְהִיכָלוֹת וּמְדוּר
 57 הַמְּלָאכִים דְּקִדְשָׁה, – כי
 58 הרי חיצוניות העולמות
 59 היא ענין של קדושה. אֲכַל
 60 נִשְׁאֵרָת לְמַטָּה בְּעוֹלָם
 61 הַזֶּה הַנִּשְׁמִי שְׁהוּא מְדוּר
 62 הַקְּלִפּוֹת; במקום זה
 63 נשארת התורה שנלמדה
 64 מתוך פניה, כי עצם הפניה
 65 באה מצד הקליפה. הנהגה
 66 * (כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּזוֹהַר
 67 הַקֶּלֶק ג' דף לא עמוד ב'
 68 וְדָף קכ"א עמוד ב', עֵינִן
 69 שֵׁם: הִתִּיָּא מְלָה סַלְקָא
 70 וּבִקְעָא רְקִיעִין בו' –
 71 אותה מלה עולה ו"בוקעת
 72 רקיעים" וְאַתְעֵר מָה
 73 דְּאַתְעֵר – ומתעורר מה
 74 שמתעורר: אֵי מִבְּ מִבְּ בו', – אם המלה היא טובה (דיבור של
 75 תורה וכדומה) – מתעורר טוב בו', עֵינִן שֵׁם; וְדָף קה עמוד א':
 76 מְלָה דְּאִוְרִיתָא אֲתַעְבִּיד מְנִיָּה קְלָא וְסַלִּיק בו'; – מדיבור של
 77 תורה מתהווה קול שעולה למעלה, וְדָף קסח עמוד ב': קְלִין
 78 דְּאִוְרִיתָא וְצִלּוֹתָא סִלְקִין לְעִילָא וּבִקְעִין רְקִיעִין; בו' –
 79 קולות התורה והתפילה עולים למעלה ו"בוקעים רקיעים");
 80 מכל הדברים האמורים שב"זוהר" אנו רואים, שדיבורי התורה
 81 עולים למעלה ו"בוקעים רקיעים". וְכְמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּזוֹהַר עַל
 82 פְּסוּקִים: "מִה יִתְרוֹן לְאָדָם בְּכָל עֲמָלוֹ שֶׁיַּעֲמֹל תַּחַת הַשֶּׁמֶשׁ"
 83 – על פסוק זה אמורים חכמינו ז"ל, שרק ב"עמל" שתחת השמש,
 84 אין לאדם יתרון, ואילו ב"עמל תורה" יש לאדם יתרון, כי תורה
 85 איננה תחת השמש, אלא למעלה מהשמש – ואילו ב"זהר"
 86 נאמר על פסוק זה: דְּאַפִּילוֹ עֲמָלָא דְּאִוְרִיתָא, אֵי עָבִיד כְּגוֹן
 87 יִקְרִיָּה בו'. – שאפילו עמל תורה, אם הוא נעשה בשביל כבוד,
 88 הוא גם כן עמל ש"תחת השמש", וגם עליו נאמר "מה יתרון".
 89 וְזוֹהַר שְׁאֵמְרֵנוּ: – חכמינו ז"ל: "אֲשֶׁרִי מִי שֶׁבָּא לְכָאן וְתִלְמוּדוֹ
 90 בִּידוֹ", פְּרוּשׁ: שְׁלֹא נִשְׁאֵר לְמַטָּה בְּעוֹלָם הַזֶּה. – כלומר:

1. הפירוש ב"וכל המלאכים הם בעלי חומר וצורה" הוא מכ"ק אדמו"ר שליט"א בשם אביו הרה"ג הרה"ח ר' לוי יצחק ז"ל, רבה של קטרינוסלב. 2. "בזהר שם: סלקין לעילא ובקעין רקיעין. ונ"ל שגם כאן צ"ל כן (והוא השמטת המעתיק) ובפרט שבכ" הציונים שלפ"ז בהגהה זו מדייק דסליק" – הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א. 3. קהלת א, ג. 4. פסחים ג, א.

התחתונים: וְהַשְּׁנִית, - הבחינה השניה, בה מתבטא ההבדל
 שבין עליונים ותחתונים, הוא: שְׁמִקְבָּלִים - העליונים, בְּלִי
 לְבוּשִׁים וּמִסְכִּים רַבִּים בְּלִיבָךְ בְּהַתְחַתְּנוּתָם; - ההארה
 שמקבלים העליונים, היא בלי בליבך הרבה לבושים ומסכים,
 כמו שהדבר בקבלת
 ההארה על ידי
 התחתונים: וְעוֹלָם הַשָּׁפֵל -
 הוא עוֹלָם הַשָּׁפֵל -
 ושפלותו מתבטאת בְּבִי
 בְּחִינּוֹת: - האמורות: בִּי
 הַהֲאָרָה שָׁפֵל - החיות
 האלקית המחיה את
 העולם הזה, מְצַמְצָמָה
 מֵאֵד עַד קֶצֶה הַחֲחָרוֹן,
 וְלִכֵּן הוּא חֲמִרִי וְנִשְׁמִי,
 וְגַם זֹאת, - ונוסף לכך
 הבחינה השניה, היא -
 ההארה המצומצמת,
 מלובשת בו בְּלִבוּשִׁים
 וּמִסְכִּים רַבִּים, עַד
 שֶׁנִּתְלַבֶּשֶׁה בְּקִלְפַת נֶגֶה
 לַחַיּוֹת בְּלִיבָךְ
 הַחֲחָרוֹן שֶׁעוֹלָם הַהֲאָרָה,
 - וכפי שלמדנו בפריקים
 הקודמים, שכל הדברים
 הטהורים והמוותרים
 שבעולם הזה, מקבלים חיות מ'קליפת נוגה', ויכולים להיות
 מנוצלים גם לטוב ולקדושה וגם להיפך מכך, וּבְכָלֵם הוּא -
 בתוך כל הדברים הטהורים שבעולם הזה, נִפְשׁ הַחֲחָרוֹת
 הַמְדַּבֶּרֶת שְׂבָאָדָם; וְלִכֵּן, בְּשִׁמְדִּבְרָתָהּ - הנפש החיונית, דְּבָרִי
 תוֹרָה וְתַפְלָה בְּלֹא כוֹנֵה, אֵפֶה שֶׁהֵן אוֹתִיּוֹת קְדוּשׁוֹת, וְאֵין
 קִלְפַת נֶגֶה שֶׁבִּנְפֶשׁ הַחֲחָרוֹת מִסָּד מְבָדִיל כָּלֵל לְהַסְתִּיר
 וְלִכְפֹּס עַל קְדוּשָׁתוֹ וְיִתְבָּרַךְ הַמְלַכְשֵׁת בָּהֶן, כְּמוֹ שֶׁהֵיא
 מִסְתַּתֶּרֶת וּמְכַסֶּה עַל קְדוּשָׁתוֹ וְיִתְבָּרַךְ שֶׁבִּנְפֶשׁ הַחֲחָרוֹת
 בְּשִׁמְדִּבְרָתָהּ דְּבָרִים בְּטָלִים, - כשמדברים דברים בטלים,
 מכסה קליפת נוגה ומסתירה על קדושתו של הקב"ה, וְשִׁבְנֶפֶשׁ
 הַחֲחָרוֹת שֶׁבִּשְׂאָר בְּעָלֵי חַיִּים הַחֲחָרוֹת, - שגם בהם מכסה
 קליפת נוגה במידה רבה ביותר על קדושת הקב"ה שבהם; וְאֵפֶה
 דְּלִית אֲתֵר פְּנִי מִנִּיָּה, - למרות שאין מקום פנוי מהקב"ה,
 הרי שהוא יתברך נמצא בנפש החיונית גם בשעה שהיא מדברת
 דברים בטלים, או בנפש החיונית של שאר בעלי חיים. כיצד,
 איפוא, שייך לומר, שקליפת נוגה תכסה שם בכלל על קדושתו
 של הקב"ה? אומר על כך רבנו הזקן: מְבָלִימָקוֹם אֵיחֻו סְתִימוֹ
 דְּכָל סְתִימִינִי, - הקב"ה הוא ה'מסתתר' מכל המסתתרים,
 וְנִקְרָא "אֵל מְסִתֵּר", - שהוא מסתיר עצמו מהנבראים, וְגַם
 הַהֲאָרָה וְהַתְּפִשּׁוּת הַחַיּוֹת מְסִינֵן וְיִתְבָּרַךְ מְסִתֵּרֶת
 בְּלִבוּשִׁים וּמִסְכִּים רַבִּים וְעִצּוּמִים, עַד שֶׁנִּתְלַבֶּשֶׁה וְנִסְתַּתֶּרֶת

1 לימודו היה "לשמה" והתורה שלמד עלתה למעלה; ואילו
 2 כשהלימוד הוא "שלא לשמה" - נשאת או התורה למטה
 3 בעולם הזה. על כל פנים, למדנו שאם הלימוד הוא מצד "מצות
 4 אנשים מלומדה", למרות שאין הלימוד לשם פניה, אלא שחסר
 5 בו ה"לשמה" של אהבה
 6 ויראה - אין אותו לימוד
 7 עולה למעלה בספירות
 8 העליונות. מדוע, באמת,
 9 אין תורה זו עולה
 10 למעלה? - התורה
 11 והקב"ה הם הרי דבר אחד
 12 לגמרי, שהרי התורה היא
 13 רצונו של הקב"ה, והרצון
 14 העליון הרי הוא למעלה
 15 מהספירות העליונות, אם-
 16 כן מדוע על התורה
 17 להזדקק ל"כוונה" כדי
 18 להתעלות על ידה
 19 בספירות שבעולמות
 20 ה"יצירה" וה"בריאה"?
 21 אמנם, הספירות הן
 22 אלקות, אבל התורה היא
 23 הרי רצון העליון שהוא
 24 למעלה מהספירות?
 25 ובשלשון ה"תניא":
 26 וְאֵפֶה דְּאוֹרִיָּתָא וְקִרְיָא
 27 בְּרִידֵיהּ הוּא בְּלֹא חָד, - התורה והקב"ה הם דבר אחד, שֶׁהוּא
 28 הקב"ה, וְרִצּוֹנוֹ - תורה, אֶחָד - אם-כן מדוע כשחסרה ה"כוונה"
 29 של "לשמה" בתורה שהוא לומר, אין בכוח תורה זו לעלות
 30 למעלה בעשר ספירות? - מסביר רבנו הזקן: דיבורו של
 31 אדם המדבר דברי תורה, הוא דיבור גשמי, ולכן למרות
 32 שמדובר כאן בדברי קדושה, שהחיות האלקית שבהם אינה
 33 מכוסה באותם לבושים המכסים את החיות של שאר הדברים
 34 הגשמיים שבעולם הזה, אך כיוון שהחיות האלקית המחיה בדרך
 35 כלל את הדברים הגשמיים, היא חיות מצומצמת - הרי דבר זה
 36 קיים גם בדיבורים הגשמיים של תורה. ולכן אין דיבורים אלה
 37 יכולים לעלות בספירות העליונות שהן אלקות. ורק אם יש בהם
 38 הכוונה הרוחנית של אהבה ויראה - מעלות אז האהבה והיראה
 39 את דברי התורה לספירות ומתבטא בהם הרצון העליון בגילוי -
 40 הַרִי קִרְיָא בְּרִידֵיהּ הוּא - הקב"ה, אֵיחֻו מְבָלִימָ כָּל עֲלָמִין
 41 בְּשִׁוְהוֹ, - נמצא בכל העולמות בשווה, וְאֵפֶה עַל-פִּי-כֵן אֵין
 42 הַעוֹלָמוֹת שׁוֹיִם בְּמַעְלָתָם; וְהַשְּׁנִי - שבין עולם אחד למשנהו,
 43 הוּא מְהִמְקָבָלִים, - את החיות האלקית, בְּבִי בְּחִינּוֹת: - בשתי
 44 בחינות מתבטא ההבדל שבין עולם אחד למשנהו: הַהֲחָתָה,
 45 שֶׁהַעוֹלָמוֹת - העולמות והנבראים העליונים, מְקַבְּלִים הַהֲאָרָה
 46 יוֹתֵר גְּדוּלָּה לְאֵין קֵץ מִהַתְחַתְּנוּתָם; הם מקבלים הארה גדולה
 47 בהרבה מאשר ההארה שמקבלים העולמות והנבראים

ליקוטי אמרים

45 – יראה ואהבה שכליות, שאז העליה היא בעשר ספירות "עולם
46 הבריאה", או **מַבְעֵיִם כו'**, – או יראה ואהבה טבעיות, שאז
47 העליה היא בעשר ספירות "עולם היצירה", **כְּנוֹכַר לְעֵיל**. –
48 הרי שהכוונה הרוחנית מעלה את אותיות הדיבור, שמצד עצמן
49 הן אותיות גשמיות,
50 בעשר ספירות "עולם
51 היצירה", או "עולם
52 הבריאה"; וְשֵׁם – בעשר
53 הספירות, **מַאִיר וּמְתַנֵּלָה**
54 **אוֹר אֵין-סוֹף בְּרוּךְ-הוּא,**
55 **שְׁהוּא רִצּוֹן הַעֲלִיֹן**
56 **בְּרוּךְ-הוּא, הַמְלֻכָּשׁ**
57 **בְּאוֹתִיּוֹת הַתּוֹרָה**
58 **שְׁלוֹמֵד וּבְכֻנָּתָהּ, – שכן,**
59 גם בכוונה קיים הרצון
60 העליון, שהקב"ה רוצה
61 שיהודי ידבק עצמו אתו
62 על ידי אהבה ויראה, או
63 – הרצון העליון המלוכש,
64 **בְּתַפְלָה וּבְכֻנָּתָהּ, או**
65 **בְּמַצְוָה – שהוא מקיים,**
66 **וּבְכֻנָּתָהּ, – מאיר הרצון**
67 **העליון בְּהַאֲרָה גְדוֹלָה**
68 **לְאֵין קֵץ, – ומתגלה שם,**
69 **מִה שֶׁלֹּא יָכוֹל לְהַאִיר**
70 **וּלְהַתְנַלּוֹת כָּלֵל בְּעוֹד**
71 **הָאוֹתִיּוֹת – של תורה ותפילה, וְהַמַּצְוָה בְּעוֹלָם הַהַשְׁמִי,**
72 **– הארת והתגלות הרצון העליון באותיות התורה והתפילה או**
73 **במצוה, כשהן עדיין בעולם הזה הגשמי, אינה דומה כלל**
74 **להארה ולהתגלות הרצון העליון, בשעה שהן עולות למעלה**
75 **בעשר ספירות עולמות ה"יצירה" וה"בריאה" – לא מִיִּנְה וְלֹא**
76 **מִקְצָתָהּ, – לא ממנה ואף לא מקצת ממנה – מזההארה כפי**
77 **שהיא מאירה בעשר הספירות (כשאותיות התורה והתפילה**
78 **והמצוה עולות למעלה) – לא תוכל להתגלות כשאותיות**
79 **התורה והתפילה הן עדיין בעולם הזה הגשמי – ודבר זה הוא**
80 **כך, עַד עַתָּה קֵץ הַיָּמִין, – של לעתיד-לבוא, שְׂתִיעָלָה – אז,**
81 **הָעוֹלָם מְנַשְׁמִיּוֹתוֹ, וְיִנְגַּלָּה בְּכּוֹד ה' וְגו'"; – וכפי שמסיים**
82 **הפסוק "וראו כל בשר יחידו", שכולם יראו כבוד ה', כְּנוֹכַר**
83 **לְעֵיל¹⁰ בְּאֵרִיכוֹת. – לעתיד לבוא, יאיר הרצון העליון**
84 **בהתגלות, בתורה ובמצוות כפי שהן למטה בעולם הזה. ברם,**
85 **עד אז, הרי הארת הרצון העליון המאירה בתורה ובמצוות כפי**
86 **שהן למטה בעולם הזה, אינה דומה כלל ואינה בערך להארת**
87 **והתגלות הרצון העליון בשעה שהתורה והמצוות עולות**
88 **למעלה.**

1 **בְּלִבוֹשׁ נִגְה;** – התלבשות והסתתרות זו בלבוש קליפת נוגה
2 היא, בנפש החיונית כשהיא מדברת דברים בטלים, או בנפש
3 החיונית של שאר בעלי חיים, בהם החיות האלקית מלוכשת
4 בלבושים ומסכים המסתירים; **מִה-שְׂאִין-כֵּן בְּאוֹתִיּוֹת**
5 **הַקְדוּשׁוֹת שֶׁל דְּבָרֵי**
6 **תּוֹרָה וּתְפִלָּה, דְּאֶדְרָבָה**
7 **– להיפך, קְלִפַּת נִגְה**
8 **מִתְהַפֶּכֶת לְטוֹב וּנְכַלְלָת**
9 **בְּקִדְשָׁהּ זו, כְּנוֹכַר לְעֵיל⁸**
10 **– הרי, שבדיבורי תורה**
11 **והתפילה, לא זו בלבד שלא**
12 **קיימים בהם הלבושים**
13 **והמסכים של קליפת נוגה,**
14 **אלא להיפך, קליפת נוגה**
15 **עצמה נהפכת על ידי**
16 **דיבורים אלה לקדושה –**
17 **ובאשר לבחינה השניה,**
18 **שבגלל הלבושים**
19 **והמסכים הרבים, העולם**
20 **הזה הוא עולם השפל,**
21 **הרי בכך, שונים לגמרי**
22 **דיבורי התורה והתפילה**
23 **מאשר שאר עניני העולם**
24 **הזה; ואילו בנוגע לבחינה**
25 **הראשונה, שההארה**
26 **האלקית המחיה את עניני**
27 **העולם הזה, היא מצומצמת ביותר – שווים דיבורי התורה**
28 **והתפילה לשאר עניני העולם הזה, שהרי גם הם הינם דיבורים**
29 **גשמיים – ובלשון ה"תניא": מְבַלְמִקוֹם הַהֲאָרָה שֶׁבָּהֶן –**
30 **בדיבורי התורה והתפילה, מְקַדְשָׁתוּ וְתִבְרָךְ, הִיא בְּכֻנָּתָהּ**
31 **צִמְצוּם עַד קִצָּה הָאֲחֵרוֹן, מֵאַחֵר שֶׁתִּקּוֹל וְהַדְבּוֹר הוּא**
32 **נִשְׁמִי. – ולכן, למרות שאלה הם דיבורי תורה, והרי "אורייתא**
33 **וקוב"ה כולא חד" (=התורה והקב"ה הם דבר אחד). בכל זאת,**
34 **אם חסרה בהם ה"כוונה" הרוחנית של אהבה ויראה, אין הם**
35 **יכולים לעלות למעלה בספירות העליונות שהן אלקות, מאחר**
36 **שההארה האלקית שבהם – מצומצמת ביותר.**
37 **אֲבָל בְּתַפְלָה בְּכּוֹנֶה וְתּוֹרָה בְּכּוֹנֶה לְשִׁמָּה – שהוא מתפלל**
38 **ולומד תורה מתוך כוונה "לשמה", הרי הַכּוֹנֶה מִתְלַבֶּשֶׁת**
39 **בְּאוֹתִיּוֹת הַדְבּוֹר, הוֹאִיל וְהִיא מְקוֹר וְשִׁרְשׁ לָהּ, – לאותיות**
40 **התורה והתפילה שהוא אומר, שְׁמַחְמָתָהּ וּבְסִפְתָּהּ הוּא**
41 **מְדַבֵּר אוֹתִיּוֹת אֵלֹה, לָכֵן הִיא – הכוונה הרוחנית של אהבה**
42 **ויראה, מַעֲלָה אוֹתָן – את דיבורי התורה והתפילה, עַד**
43 **מְקוֹמָה בְּעֶשֶׂר סְפִירוֹת דִּיצִיָּה או – בעשר ספירות**
44 **דְּבִרְיָהּ, לְפִי מִה שֶׁהִיא תְּכַנֶּנָה, בְּדִחְלוֹ וּרְחִימוֹ שְׁכָלִיִּים**

יום חמישי ו' ניסן

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' נה, הגהה (ושם מאיר... עד עמ' 110, רצון זו):

ליקוטי אמרים

הגהה

(ושם מאיר ומתגלה ג"כ היחוד העליון הנעשה בכל מצוה ות"ת שהוא יחוד מדותיו ית' שנכללות זו בזו ונמתקות הנבירות בחסדים ע"י עת רצון העליון א"ס ב"ה המאיר ומתגלה בבחי' גילוי רב ועצום באתערותא דלתתא היא עשיית המצוה או עסק התורה שבהן מלוכש רצון העליון א"ס ב"ה אך עיקר היחוד הוא למעלה מעלה בעולם האצילות ששם הוא מוחות ועצמות מדותיו ית' מיוחד' במאציל א"ס ב"ה ושם הוא מוחות ועצמות רצון העליון א"ס ב"ה והארתן לכד היא מאירה בבי"ע בכל עולם מוהן לפי מעלתו ואף שנפש האדם העוסק בתורה ומצוה זו אינה מאצילות מ"מ הרי רצון העליון המלוכש במצוה זו והוא הוא עצמו הרבר הלכה והתורה שעוסק בה הוא אלהות ואור א"ס המאציל ב"ה שהוא מדותיו המיוחדות בו ית' וע"י גילוי רצונו המתגלה ע"י עסק תורה ומצוה זו הן נכללות זו בזו ונמתקות הנבירות בחסדים בעת רצון זו):

1 הגהה בהגהה הבאה, אומר רבנו הזקן, שבהתגלות הרצון
2 העליון הנוצרת למעלה בעולמות העליונים, על ידי עליית
3 התורה והמצוות ב"עת רצון" - מתהווה התכללות במדות
4 שבאותם עולמות, וה"גבורות" נמתקות ב"חסדים" (שממילא
5 נוצרת על-ידי-זה השפעה
6 של חסדים למטה בעולם
7 הזה); אלא, כפי שמסיים
8 רבנו הזקן, עיקר ה"יחוד"¹
9 של המדות, יוצרות²
10 המצוות ב"עולם"³
11 האצילות".⁴ (*וְשֵׁם מְאִיר⁵
12 וּמִתְגַּלֶּה נִסְכָּן הַיְחוד⁶
13 הָעֲלִיּוֹן הַנֶּעֱשֶׂה כָּל⁷
14 מִצְוָה וְתַלְמוּד תּוֹרָה, הַשָּׂעֵר הַיְחודים פ"א⁸
15 שֶׁהוּא יְחוד - התאחדות⁸
16 והתכללות, מְדוּתָיו
17 יִתְבַּרְךָ, - מן הספירות
18 שבאותם עולמות,
19 שְׁנִכְלָלוֹת זו זו, כְּזוֹ,
20 וְנִמְתְּקוֹת הַנְּבוּרוֹת
21 בְּחִסְדִּים, - שנהיה טוב
22 בלבד, עַל-יְדֵי עֵת רִצּוֹן
23 הָעֲלִיּוֹן אֵין-סוֹף בְּרוּךְ
24 הוּא, הַמְאִיר וּמִתְגַּלֶּה
25 בְּבְחִינַת גִּלּוֹי רַב וְעֲצוּם,⁹
26 בְּאִתְּעוּרָא דְלִתְתָּא -
27 על ידי התעוררות הבאה
28 מלמטה - הִיא -
29 ההתעוררות מלמטה, עֲשִׂית הַמִּצְוָה או עֶסֶק הַתּוֹרָה, שֶׁבִּהְיוֹ
30 מְלַכֵּשׁ רִצּוֹן הָעֲלִיּוֹן אֵין-סוֹף בְּרוּךְ-הוּא. - ההתגלות של
31 אותו רצון - "עת רצון" - מביאה להתכללות במדות ולהמתקת
32 הגבורות. אֵךְ עֶסֶק הַיְחוד - המתהווה על ידי תורה ומצוות,

יום שישי ז' ניסן

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' נה, ובזה יובן... עד עמ' 110, כמ"ש בר"מ).

ליקוטי אמרים

שהוא יחוד מדותיו ית' שנכללות זו בזו ונמתקות הנבירות בחסדים ע"י עת רצון העליון א"ס ב"ה המאיר ומתגלה בבחי' גילוי רב ועצום באתערותא דלתתא היא עשיית המצוה או עסק התורה שבהן מלוכש רצון העליון א"ס

65 וְכֵּן - במה שלמדנו,
66 שאהבה ויראה מעלות את
67 התורה והמצוות למעלה,
68 ושם מתגלה הרצון העליון
69 ומתהווה על-ידי-זה יחוד
70 העליון - יוֹבֵן הַיִּמָּב, הֵא
71 דְּחִילוֹ וּרְחִימוֹ נִקְרָאִים
72 "גִּדְפִין" דְּרַךְ מְשָׁל, - מה

שתי ה"הא"ן" משם הוי', שהן בחינות בינה ומלכות, והנינו עולם
היצירה שנקרא מט"ט, – כפי הידוע, רומזת בחינת מט"ט,
ל"עולם היצירה" הנקרא מט"ט, וב"ב" – עולם היצירה, הן
גופי הלכות שבמשנה, ורישא דליה הן המוחין ובחינות חכמה
בינה דעת, – כענין הראש

ליקוטי אמרים

בכמה מקומות, שהוא
בחינת המוחין חכמה
בינה דעת. ולגבי ענין
המשנה שמקומה ב"עולם
היצירה", הרי זה: שהן
פנימיות התלכות וסודן

הנהגה

ובתיקון מ"ה דעופא הוא מט"ט
רשא דליה י' וגופא וא"ו ותרין
גרפין ה' ה' כו' והיינו עולם
היצירה שנקרא מט"ט וכו' הן
גופי הלכות שבמשנה ורישא
דליה הן המוחין ובחי' חכ"ד
שהן פנימיות ההלכות וסודן
וטעמיהן ותרין גרפין דחילו
ורחימו הן ה' עילאה שהיא רחימי
וה' תתאה היא יראה תתאה עול'
מלכות שמם ופחד ה' כפחד
המלך ד"מ שהיא יראה חיצונית
ונגלית משא"כ יראה עילאה ירא
בושת היא מהנפתרות לה' אלהיו
והיא בחכמה עילאה יו"ד של שם
הוי"ה ב"ה כמ"ש בר"מ):

ל"אהבה", וזה' תתאה –
שידוע בכמה מקומות – היא יראה תתאה, – וזה"ה השניה
שבשם הוי', מרמות, כפי הידוע בכמה מקומות, ל"ראה תתאה"
(המדריגה התחתונה שביראה), שהיא – על מלכות שמם ופחד
ה', כפחד המלך ד"מ מלכות, שהיא – יראה זו, היא יראה
חיצונית ונגלית, מה שאין כן יראה עילאה, – המדריגה
העליונה שביראה, שהיא ירא בשרת, – הוא ירא מחמת בושות
מגדלות ה', היא מ"הנפתרות" – השייכות לה' אלהינו, והיא –
"ראה עילאה" זו, כחכמה עילאה – שעליה מרמות יו"ד של שם
הוי"ה ברוך הוא, כמו שכתוב ב"רעא מתימנא": מכל האמור
אנו למדים, שאהבה ויראה נקראות "כנפיים" (גדפין);

שחכנפיים בעוף הן – כמו, ורועות האדם כו'; – כשם ששתי
המדות אהבה ויראה מכונות "רועות האדם", למשל: "חסד
דרועא ימינא, גבורה דרועא שמאלא" (=חסד – זרוע ימנית,
גבורה – זרוע שמאלית) – כך ה"כנפיים" בעוף, מכונות לאהבה
ויראה; ובתיקונים פ"ש, –

ליקוטי אמרים

האדם כו' ובתיקונים פי'
שהעוסקים בתורה ומצות
בדחילו ורחימו נקראים
בנים ואם לאו נק' אפרוחים
דלא יכלין לפרחא*
כי כמו שכנפי העוף
אינם עיקר העוף
ואין חיותו תלוי בהם
כלל כרתנן ניטלו אנפיה
כשרה והעיקר הוא ראשו
וכל גופו והכנפיו אינם
רק משמשים לראשו וגופו
לפרחא בהון וכך ד"מ
התורה ומצות הן עיקר
היחוד העליון ע"י גילוי
רצון העליון המתגלה על
ידהו והדחילו ורחימו הם
מעלים אותן למקום
כי כמו שכנפי העוף
אינם עיקר העוף
ואין חיותו תלוי בהם
כלל כרתנן ניטלו אנפיה
כשרה והעיקר הוא ראשו
וכל גופו והכנפיו אינם
רק משמשים לראשו וגופו
לפרחא בהון וכך ד"מ
התורה ומצות הן עיקר
היחוד העליון ע"י גילוי
רצון העליון המתגלה על
ידהו והדחילו ורחימו הם
מעלים אותן למקום

יכול העוף לעוף ולפרוח – כך גם אהבה ויראה מעלות את התורה
והמצוות, כפי שרבנו הזקן הביא מ"תיקוני זוהר" – על כך מביא
רבנו הזקן בהגדה זו מ"תיקוני זוהר" תיקון מ"ה – שם מוסברים
הדברים יותר בפרוטרוט*: (ובתיקון מ"ה, – כתוב: דעופא הוא
מט"ט, – "עוף" הוא בחינת מט"ט, וכשם שהעוף מורכב מראש,
גוף וכנפיים – כך הדבר גם בבחינת מט"ט: רישא דליה – י', –
הראש של בחינת מט"ט, הוא הי"ד" משם הוי' – בחינת חכמה,
עליה רומזת האות יו"ד, וגופא – וא"ו, הגוף של בחינת מט"ט,
הוא ה"הא"ן" משם הוי' – בחינת המדות שהן במספר ששה, ולכן
הן מרומזות באות ו, ותרין גרפין – ה' ה' כו', – שתי הכנפיים הן

יום שבת קודש ח' ניסן

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 110, כי כמו שכנפיים... עד עמ' נו, כמ"ש בפע"ח):

ליקוטי אמרים

ובתיקון מ"ה דעופא הוא מט"ט
רשא דליה י' וגופא וא"ו ותרין
גרפין ה' ה' כו' והיינו עולם
היצירה שנקרא מט"ט וכו' הן
גופי הלכות שבמשנה ורישא

ובתהאם למה שלמדנו
שאהבה ויראה מעלות את
התורה והמצוות – יובנו
הדברים היטב: כי כמו
שכנפי העוף אינם עיקר
העוף, ואין חיותו תלוי בהם
כלל כרתנן ניטלו אנפיה
כשרה והעיקר הוא ראשו

1 גופו, והכנפים אינם רק משמשים לראשו וגופו לפרחא
2 קהון; - הכנפיים משמשות לעוף כלי שרת שראשו וגופו יוכלו
3 לעוף; וכך דרך משל, התורה ומצות הן עקר היחוד העליון,
4 עלידי גלוי רצון העליון המתגלה עלידיהן, - על ידי התורה
5 והמצוות, והדחילו ורחימו

ליקוטי אמרים

6 והיראה - והיראה
7 והאהבה, הם מעלים
8 אותן - את התורה
9 והמצוות, למקום
10 שיתגלה בו הרצון אור
11 אינסוף ברוך הוא
12 ויתחוד, שהן - המקום
13 הוא, עולמות יצירה
14 ובריאה. - ולכן נקראות
15 אהבה ויראה "גדפין"
16 (כנפיים), מפני שהן מעלות
17 את התורה והמצוות, כשם
18 שהכנפיים מרימות את
19 העוף למעלה. הגהה על
20 מה שרבנו הזקן אמר,
21 שהמקום בו מתגלה הרצון
22 אור אינסוף ברוך הוא
23 ויתחוד, הוא בעולמות
24 ה"יצירה" וה"בריאה" -
25 ומבדיר בהגהה * (או)
26 אפילו בעשיה בעשר
27 ספירות דקדושה, -
28 שב"עולם העשיה", מקום

29 מצות מעשיות, - גם שם, יכולה להיות עליית המצוות
30 והתגלות היחוד העליון, וזאת בשעה שמקיימים את המצוות
31 מתוך קבלת עול, שקבלת עול מלכות שמים, יש לה שייכות
32 ל"עולם העשיה", וכן מקרא. - המצוה שב"מקרא" היא לבטא
33 את הפסוקים בדיבור, הרי שיש לכך שייכות ל"עולם העשיה", כי
34 דיבור הוא ענין של "מעשה זוטא", אבל במשנה מתגלה היחוד
35 ואור אינסוף ברוך הוא ביצירה, - כי משנה היא הרי פסק
36 ההלכות: כשר או פסול או חייב וכדומה, דבר זה בא ממדות חסד
37 או גבורה, ולכן יש לכך שייכות ל"עולם היצירה", ובתלמוד
38 בבריאה. - בתלמוד מתגלה יחוד אור אינסוף ברוך הוא,
39 ב"עולם הבריאה"¹⁴, דהיינו, - משמעות הדבר אינו שה"יחוד"
40 מתהווה רק ב"עולם העשיה" או ב"עולם היצירה", ולא בעולמות

הגהה

ורחימו הן ה' עילאה שהיא רחיו
וה' תתאה היא יראה תתאה עול
מלכות שמים ופחד ה' כפחד
המלך ד"מ שהיא יראה חיצונית
ונגלית משא"כ יראה עילאה ירא
בושת היא מהנסתרות לה' אלהינו
והיא בחכמה עילאה יו"ד של שם
הו"ה ב"ה כמ"ש ב"ר(מ):

הגהה

(או) אפילו בעשיה ב"ם דקדושה
מקום מצות מעשיות וכן מקרא
אבל במשנה מתגלה היחוד ואור
אין סוף ברוך הוא ביצירה
ובתלמוד בבריא' דהיינו שבלימוד
מקרא מתפשט היחוד ואור א"ם
ב"ה מאצילו עד העשיה ובמשנה
עד היצירה לברה ובתלמוד עד
הבריאה לברה כי כולן באצילות
אבל קבלה אינה מתפשטת כלל
מאצילות לבי"ע כמ"ש בפרע"ח):

שלמעלה מהם, שהרי "מקרא" קדוש יותר מאשר "משנה" (כפי
שאנו רואים שמותר להניח חומש על גבי משניות, ולא להיפך),
כך גם קדושה יותר "משנה" מאשר "תלמוד", אם-כן מדוע סדר
ההתגלות הוא להיפך - "מקרא" בעולם התחתון ביותר -
"עשיה", "משנה" בעולם

עליון יותר - "יצירה", וכך
הלאה? - אלא משמעות
הדבר היא: שכללמוד
מקרא מתפשט -
ומתגלה, היחוד ואור
אינסוף ברוך הוא
מאצילות עד העשיה,
ובמשנה עד היצירה
לבריה, - ולא גם ל"עולם
העשיה", כפי שהדבר
ב"מקרא", ובתלמוד עד
הבריאה לבריה, - ולא גם
ל"עולם היצירה", כפי
שהדבר ב"משנה", כי כלן
- גם מקרא, גם משנה וגם
תלמוד, הן באצילות. -
והיחוד מתהווה ב"עולם
האצילות"; ההבדל
מתבטא רק בכך, עד היכן
מתפשטים על ידי
הלימוד, היחוד

וההתגלות של אור אין-
סוף. אבל קבלה אינה
מתפשטת כלל מאצילות לבריאה יצירה עשיה, -
בלימוד תורת הקבלה, מתהווה ה"יחוד" כולו וההתגלות,
ב"עולם האצילות" דוקא, ואין זה מתפשט כלל בעולמות
שלמטה מ"עולם האצילות". כמו שכתוב ב'פרי עין חיים':
- למדנו, שאהבה ויראה נקראות "גדפין" (כנפיים), מפני
שהכנפיים בעוף אינן נחשבות לעיקרו של העוף, תפקידן
מתבטא רק בכך שעל ידן פורח העוף למעלה - כך גם ביחס
של אהבה ויראה לגבי תורה ומצוות: העיקר הוא (קיומן של)
תורה ומצוות, ענינן של אהבה ויראה הוא רק שעל ידן עולות
למעלה התורה והמצוות. רבנו הזקן מעיר להלן, שגם אהבה
ויראה הן הרי מתריג המצוות, ואם כן, מדוע הן נקראות
"גדפין" (כנפיים) בלבד?

אלא שמזה נלמד דגם ניטלו כשרה (ראה ט"ז ר"ס ג) - הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א. 14. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ולכאורה קשה בכ"ז, דמקרא מקודש יותר ממשנה (שלכן הדין דמניחין מקרא - חומש - על המשנה, אבל לא להיפך) וכן משנה מתלמוד, והתגלותם, כנ"ל, בהיפך: מקרא בעולם הכי תחתון - עשי, משנה כו'. - אבל הפי' בזה: דהיינו שבלימוד... ראה תו"א יז, רע"א."

יש לקרוא בכל יום ויום מן ר"ח ניסן עד י"ב בו דבר יום ביומו מ"ב נשיאים. וביום י"ג זאת חנוכת המזבח. ואחר שקרא הפרשה של אותו יום, יאמר יהיה רצון, של אחר הנשיאים, וגם כהנים ולוים אומרים אותו:

יום ראשון, ב' ניסן

ביום השני הקריב נתנאל בן-צווער נשיא יששכר: הקרב את-קרבנו קערת-כסף אחת שלשים ומאה משקלה מזרק אחד כסף שבעים שקל בשקל הקדש שניהם | מלאים סלת בלולה בשמן למנחה: כף אחת עשרה זהב מלאה קמרת: פר אחד בן-בקר איל אחד כבש-אחד בן-שנתו לעלה: שעיר-עזים אחד לחטאת: ולזבח השלמים בקר שנים אילם חמשה עתדים חמשה כבשים בני-שנה חמשה זה קרבן נתנאל בן-צווער:

יום שני ג' ניסן

ביום השלישי נשיא לבני זבולן אליאב בן-חלון: קרבנו קערת-כסף אחת שלשים ומאה משקלה מזרק אחד כסף שבעים שקל בשקל הקדש שניהם | מלאים סלת בלולה בשמן למנחה: כף אחת עשרה זהב מלאה קמרת: פר אחד בן-בקר איל אחד כבש-אחד בן-שנתו לעלה: שעיר-עזים אחד לחטאת: ולזבח השלמים בקר שנים אילם חמשה עתדים חמשה כבשים בני-שנה חמשה זה קרבן אליאב בן-חלון:

יום שלישי, ד' ניסן

ביום הרביעי נשיא לבני ראובן אליצור בן-שדיאור: קרבנו קערת-כסף אחת שלשים ומאה משקלה מזרק אחד כסף שבעים שקל בשקל הקדש שניהם | מלאים סלת בלולה בשמן למנחה: כף אחת עשרה זהב מלאה קמרת: פר אחד בן-בקר איל אחד כבש-אחד בן-שנתו לעלה: שעיר-עזים אחד לחטאת: ולזבח השלמים בקר שנים אילם חמשה עתדים חמשה כבשים בני-שנה חמשה זה קרבן אליצור בן-שדיאור:

יהי רצון שאומרים אחר אמירת הנשיאים בניסן:

יהי רצון מלפניך יי אלהי ואלהי אבותי, שתאיר היום בחסדך הגדול על נשמתיו קדישין דמתחדשין בצפרים ומצפצפין ומשפחין ומצלצין על עמא קדישא ישראל. רבונו של עולם, תכנים ותעיל הנד ציפרי קדישין לאתר קדישא דאיתמר עליה עין לא ראתה אלהים וזלתך. יהי רצון מלפניך יי אלהי ואלהי אבותי, שבאם אני עבדך משבט

ליום שלישי ד' ניסן
ראובן

ליום שני ג' ניסן
זבולן

ליום ראשון ב' ניסן
יששכר

שקראתי בתורתך פרשה של הנשיא היום אזי יאירו נא עלי כל נצוצין קדישין וכל האורות הקדושות הפלולות בקדשת זה השבט להבין ולהשפיל בתורתך ובכראתך לעשות רצונך כל ימי חיי אני וזרעי וזרע זרעי מעתה ועד עולם אמן:

יום רביעי, ה' ניסן

ביום החמישי נשיא לבני שמעון שלמיאל בן-צורישדי: קרבנו קערת-כסף אחת שלשים ומאה משקלה מזרק אחד כסף שבעים שקל בשקל הקדש שניהם | מלאים סלת בלולה בשמן למנחה: כף אחת עשרה זהב מלאה קמרת: פר אחד בן-בקר איל אחד כבש-אחד בן-שנתו לעלה: שעיר-עזים אחד לחטאת: ולזבח השלמים בקר שנים אילם חמשה עתדים חמשה כבשים בני-שנה חמשה זה קרבן שלמיאל בן-צורישדי:

יום חמישי, ו' ניסן

ביום השישי נשיא לבני גד אליסף בן-דעואל: קרבנו קערת-כסף אחת שלשים ומאה משקלה מזרק אחד כסף שבעים שקל בשקל הקדש שניהם | מלאים סלת בלולה בשמן למנחה: כף אחת עשרה זהב מלאה קמרת: פר אחד בן-בקר איל אחד כבש-אחד בן-שנתו לעלה: שעיר-עזים אחד לחטאת: ולזבח השלמים בקר שנים אילם חמשה עתדים חמשה כבשים בני-שנה חמשה זה קרבן אליסף בן-דעואל:

יום שישי, ז' ניסן

ביום השביעי נשיא לבני אפרים אלישמע בן-עמיהוד: קרבנו קערת-כסף אחת שלשים ומאה משקלה מזרק אחד כסף שבעים שקל בשקל הקדש שניהם | מלאים סלת בלולה בשמן למנחה: כף אחת עשרה זהב מלאה קמרת: פר אחד בן-בקר איל אחד כבש-אחד בן-שנתו לעלה: שעיר-עזים אחד לחטאת: ולזבח השלמים בקר שנים אילם חמשה עתדים חמשה כבשים בני-שנה חמשה זה קרבן אלישמע בן-עמיהוד:

יהי רצון שאומרים אחר אמירת הנשיאים בניסן:

יהי רצון מלפניך יי אלהי ואלהי אבותי, שתאיר חיום בחסדך הגדול על נשמתין קדישין דמתחדשין בצפרים ומצפצפין ומשבחין ומצלאין על עמא קדישא ישראל. רבונא של עולם, תכנים ותעיל הנך ציפרי קדישי לאתר קדישא דאיתמר עליה עין לא ראתה אלהים וולתך. יהי רצון מלפניך יי אלהי ואלהי אבותי, שבאם אני עבדך משבט

ליום רביעי ה' ניסן
שמעון

ליום חמישי ו' ניסן
גד

ליום שישי ז' ניסן
אפרים

שקראתי בתורתך פרשה של הנשיא היום אזי יאירו נא עלי כל נצוצין קדישין וכל האורות הקדושות הבלולות בקדשת זה השבט להבין ולהשפיל בתורתך וביראתך לעשות רצונך כל ימי חיי אני וזרעי וזרע זרעי מעתה ועד עולם אמן:

שבת קודש, ח' ניסן

ביום השמיני נשיא לבני מנשה גמליאל בן-פרהצור: קרבנו קצרת-כסף אחת שלשים ומאה משקלה מורק אחד פספ שבעים שקל בשקל הקדש שניהם | מלאים סלת בלולה בשמן למנחה: כף אחת עשרה זהב מלאה קמרת: פר אחד בן-בקר איל אחד בבשיאחד בן-שנתו לעלה: שעיר-עזים אחד לחטאת: ולזבח השלמים בקר שנים אילם חמשה עתדים חמשה בבשים בני-שנה חמשה זה קרבן גמליאל בן-פרהצור:

יהי רצון שאומרים אחר אמירת הנשיאים בניסן:

יהי רצון מלפניך יי אלהי ואלהי אבותי, שתאיר היום בחסדך הגדול על נשמתיו קדישין דמתחדשין בצפרים ומצפצפין ומשבחין ומצלאין על עמא קדישא ישראל. רבונו של עולם, תכניס ותעיל הנד ציפרי קדישי לאתר קדישא דאיתמר עליה עין לא ראתה אלהים וזלתך. יהי רצון מלפניך יי אלהי ואלהי אבותי, שבאם אני עבדך משבט

ליום שבת קודש ח' ניסן

מנשה

שקראתי בתורתך פרשה של הנשיא היום אזי יאירו נא עלי כל נצוצין קדישין וכל האורות הקדושות הכלולות בקדשת זה השבט להבין ולהשכיל בתורתך וביראתך לעשות רצונך כל ימי חיי אני וזרעי וזרע זרעי מעתה ועד עולם אמן:

המשך ביאור למס' יבמות ליום ראשון עמ' א

25 את האחיות.
26 דוחה הגמרא ראינו זה: אמר רבי אבא בר ממל, הא מני - ברייתא
27 זו הסוברת שחליצת הצרות כשירה ופוטרת את האחיות בשיטת
28 מי היא שנויה, בשיטת בית שמאי היא, שלשיטתם אף צרות של
29 עריות גמורות לא נאסרו כלל. דתנן (לעיל יב), בית שמאי מתירין
30 את הצרות של העריות להתייבם לאחין, ועל כן חליצת הצרות
31 כשירה ופוטרת את האחיות.
32 מקשה הגמרא: אי הכי - אם סוברת הברייתא שהצרות מותרות
33 לגמרי, אם כן יבואו נמי תתייבם הצרה ותפטור את האחיות
34 ביבומה, ומדוע שנתה הברייתא 'חלץ לצרות' בדווקא. מתרצת
35 הגמרא: הברייתא סוברת כרבי יוחנן בן נורי דאמר (לעיל יד), בואו
36 ונתקן להם לצרות ערוה שיהיו חולצות ולא מתייבמות, כדי לצאת
37 גם ידי שיטת בית שמאי שאוסרים צרות ערוה לשוק בלא חליצה,
38 וגם ידי שיטת בית הלל שאוסרים אותן ביבום. מקשה הגמרא:
39 והאמר רב - והרי שנינו בברייתא (לעיל טו) לא תספיקו למכור את
40 הדבר ולתקן שיהיו הצרות חולצות עד שנתפרש השעה. מתרצת
41 הגמרא: אמר רב נחמן בר יצחק, אף שבדורו של רבי יוחנן בן נורי
42 לא הספיקו לתקן כן, מכל מקום בדור שאחריו חזרו ונתקנו תקנה זו
43 שיהיו צרות העריות חולצות ולא מתייבמות.
44 נתבאר לעיל בשיטת רב אשי בדעת שמואל, שחליצה כשרה
45 פוטרת את החליצה הגרועה ממנה, ואילו חליצה גרועה אינה
46 פוטרת חליצה המעולה ממנה. הגמרא מביאה ספק בדין זה:
47 איבעיא להו,

1 חלוצתו, ואף רבקה צרת רחל אסורה עליו, כדתנן אסור אדם
2 בצרת קרובת חלוצתו. אבל אם התחיל בצרות וחלץ בתחילה
3 לשרה צרת לאה, וגמור אף באחיות - די לו לחלוץ אף לרחל
4 בלבד, ובחליצה זו נפטרת גם רבקה צרתה. שהרי חליצת רחל
5 כשירה משום שהיא מותרת לו ביבום, ואפילו שהיא אחותה של
6 לאה צרת שרה חלוצתו, כדתנן (שם) מותר אדם בקרובת צרת
7 חלוצתו, ולא גזרו בה חכמים.
8 הגמרא מביאה תירוץ אחר: רב אשי אמר, לעולם ביאור דברי
9 שמואל הוא כדקאמר בתחילה, שבין חליצת לאה ובין חליצת
10 רחל אינן פוטרות את צרותיהן, משום שיש זיקה ונאסרו עליו שתי
11 האחיות ביבום משום אחות זקוקה וחליצתן פסולה. ומכל מקום
12 הצרות פוטרות בחליצתן את האחיות ואין חליצתן נחשבת חליצה
13 פסולה מחמת היותן צרות אחות זקוקה, והוא משום דלא אלימא
14 זיקה לשני לצרה בערוה - שאיסור דרבנן של אחות זקוקה אינו
15 חזק כל כך להחשיב את חליצת צרתה לחליצה פסולה כצרת
16 ערוה. על כן נחשבת חליצת הצרות כחליצה כשירה ופוטרת את
17 זיקת האחיות.
18 הגמרא מביאה סיוע לדברי רב אשי מברייתא: תנא כוותיה דרב
19 אשי, חלץ לאחיות לא נפטרו צרות, ומשמע הא חלץ לצרות נפטרו
20 אחיות. ומאי מבעיא חלץ לאחיות לא נפטרו צרות, וכי לא משום
21 דקסבר יש זיקה וחליצת האחיות פסולה משום שאסורות מחמת
22 הדווקא. ומכל מקום חליצת הצרות פוטרת את האחיות, ולא אלימא
23 איסור זיקה לשנייה - (לעשותה) לצרה של אחות זקוקה בצרת ערוה
24 ולהחשיב את חליצתה לחליצה פסולה. ועל כן פוטרות הצרות

יום ראשון

יום רביעי

ב ניסן

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: תזריע, רביעי עם פירש"י.
תהלים: י"ז.

תניא: והנה שכר . . . 106 קדם ה'.

הלולא של כבוד קדשת אדני אבי מורי ורבי [הרש"ב]. נסתלק אור ליום א, ב ניסן שנת תר"ף ברוססוב, ושם מנוחתו-כבוד.

מאמר הראשון אשר אמרו ברבים, אחרי הסתלקות אביו: ביום השני דחג הספות תרמ"ג, ומתחיל "כתר יתנו לך כו'". מאמר - ברבים - האחרון בהיותו בעלמא דין - בסעודת פורים תר"ף, ומתחיל "ראשית גוים עמלק גו' קץ שם לחשף".

יום שני

יום חמישי

ג ניסן

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: תזריע, חמישי עם פירש"י.
תהלים: יח"ב.

תניא: והיינו אפילו . . . 106 כמ"ש לקמן.

משעורי אדני אבי מורי ורבי [הרש"ב]: בכל יום פרשה חמש עם פרוש רש"י. אמירת תנ"ך בעל-פה: פרק אחד מתורה, וכן מנביאים, וכן מכתובים. פרק אחד משניות. שיעור גמרא לעיוני - ב' דפים לשבוע, שיעור למגנס - ג' דפים ליום. שיעור בירושלמי. גם שיעור - לא בכל יום - בפוסקים. במשך השנה היה מסים כל ה'מדרש רבה': לזה בסדרות הארכות ופזרע בקצרות.

יום שלישי

יום ששי

ד ניסן

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: תזריע, ששי עם פירש"י.
תהלים: כג"כח.

תניא: וכשעוסק . . . כמ"ש בזהר.

עבודת בעלי עסקים מתחלקת לשני סעיפים עקרים:

(א) העבודה עם עצמא בעת עסקו ממש בשעה הפנויה, בישבו בחנות וכדומה, ילמד משנה משניות, פרק תניא, ויהיה לו איזה דברי תורה, כמו חמש משניות תהלים תניא, שיהיה בקי בהם בעל-פה, למען שיוכל לחזור עליהם בהלכו ברחוב, בשוק וכדומה.

(ב) העבודה עם זולתו. בעת הדבור בעניני עסק, יסבב הדבור לספר איזה ספור תכני, ולמצא עלה וסבה לעורר על דבר למוד וכיוצא בזה.

יום רביעי

שבת

ה ניסן

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: תזריע, שביעי עם פירש"י.
תהלים: כט"ד.

תניא: פרק מ. אך . . . נה באריכות.

ב'רצ'ה דברכת המזון אמרים "בעל הישועות" - בית דגושה, "ובצל התנחלות" - בית רפויה.

אדני אבי זקני מורי ורבי [מהר"ש] אמר במאמר רבותינו זכרונם-לברכה "לא מקומו של אדם מכבדו, אלא אדם מכבד את מקומו", כבוד יש בו שני פרושים: לשון כבדא, כמאמר רבותינו זכרונם-לברכה "כבד לב פרעה - נעשה לבו ככבד", ולשון כבוד, גלוי אור מקיף נעלה. וזהו "לא מקומו של אדם מכבדו", כלומר מקורו, אלא "אדם מכבד את מקומו", שנתן לו כח ועז

לְהָאִיר אֶת מְקוֹמוֹ בְּאוֹר תּוֹרָה וְעִבּוּדָה. כְּשֶׁם דְּבִירִידָת הַנְּשֻׁמָּה בְּגוֹף "מְשַׁבֵּיעִים אוֹתוֹ תְּהֵא צִדִּיק", דְּשׁוּבָעָה זֶה הוּא עֲנִין הַשְּׁבַע בְּכַחוֹת נְעָלִים שְׁתּוּכֵל לְהַשְׁלִים כְּוֹנֵת יְרִידָתָהּ, הִנֵּה כֵּן הוּא בְּכָל אָדָם וְאָדָם בְּמָקוֹם שֶׁהוּא.

יום חמישי יום ראשון ו ניסן ה'תש"ג

שיעורים. חומש: מצורע, פרשה ראשונה עם פירש"י.
תהלים: לה'לח.
תנאי: הגהה (ושם . . . 110 רצון זו).

הַנְּסִיּוֹן הָרָאָה, אֲשֶׁר כְּשֶׁמֶמְעֻטִים בְּחִקִּירוֹת, וְעוֹבְדִים בְּסֶדֶר וּבְתַקָּף עַל פִּי הַנְּעִימוֹת שֶׁל תּוֹרָה, יִמִּין מְקַרְבֵּת וּשְׂמָאל דּוֹחָה, אֲזִי פּוֹעֲלִים בּוֹדָאִי, וּבִפְרָט בְּעֲנִינִים הָעֲקָרִים מֵעֲקָרֵי הַדָּת.

יום שישי יום שני ז ניסן ה'תש"ג

שיעורים. חומש: מצורע, שני עם פירש"י.
תהלים: לט"מג.
תנאי: ובוז יובן . . . 110 בר"מ.
נוסח "יְיָהִי בְּנִסְעִי": וְכִרְצוֹן כָּל עַמּוֹד בֵּית יִשְׂרָאֵל.
כְּנוּי מְשַׁפָּחָה שֶׁל רַבְּנוּ הַזֶּקֶן: בְּרוּכָאוּוֹיטֶשׁ.
כְּנוּי מְשַׁפָּחָה שֶׁל בְּנוֹ אֲדָמוֹ"ר הָאֲמִצְעִי: שְׁנִיאֹוֹרִי.
כְּנוּי מְשַׁפָּחָה שֶׁל ה"צֶמַח צֶדֶק": שְׁנִיאֹוֹרְסָאָהֵן.

שבת קודש יום שלישי ח ניסן ה'תש"ג

שיעורים. חומש: מצורע, שלישי עם פירש"י.
תהלים: מד"מח.
תנאי: כי כמו . . . נו בפע"ח.

כָּל נְשֻׁמָּה יֵשׁ לָהּ עִבּוּדָה פְּרָטִית בְּמַחֲזִין וּמִדּוֹת כְּפִי טְבֻעָה וְעֲנִינָהּ. וּכְתִיב "מֵאִיבֵי תַחֲכַמְנִי", מִהַטִּיּוֹת הָרְעוֹת שְׁמִרְגִּישׁ בְּמִדּוֹתָיו הַטְּבָעִיּוֹת, מִזֶּה מִתְחַכֵּם וְיִוָּדַע אֵיךְ לְכַלֵּל תְּקוֹן מִדּוֹתָיו וְשֶׁעֲבוֹד הַכַּחוֹת שְׁלוֹ בְּעִבּוּדַת ה' יִתְבָּרַךְ.

המשך ביאור למס' יבמות ליום רביעי עמ' ב

11 אחר – פעמים שיבוא אדם אחר ומקדש לה לידה – למקדשת
12 מספק בקדושי ודאי, ובין דאסר לה מר לצרה לייבומי משום
13 שנחשבת כצרת ערוה, אמרי בני אדם שקידושין דקמא – של
14 הראשון הם קדושין ודאים, וממילא קידושין דבתרא – של השני
15 לאו קדושין הם, ולאחר שימות הראשון יתירוה להינשא בחיי
16 השני בלא גט. וכן כשקידש המקדש עצמו לאחר מכן את אחותה
17 של הראשונה, יאמרו שקידושי הראשונה הם קידושין ודאים
18 וממילא קידושי באחותה אינם תופסים, ויתירוה לאחיו מן האם
19 שלא כדין.

1 בְּחֻקֵּת הַיָּתֵר לִיבָם עוֹמְדָת, שֶׁכֵּן עַד שְׁנוֹלֵד הַסֶּפֶק הִיתָה הַצָּרָה
2 עוֹמְדָת לִהְיוֹת מוֹתֶרֶת לִיבָם, וּמִסָּפֶק קִידוּשִׁין אֵלּוּ אֵתָּה בָּא לְאוֹסְרָהּ
3 עָלָיו שְׂמָא חֵלּוּ הַקִּידוּשִׁין וְנַעֲשֶׂתָה זֶה צָרַת עֲרוּהָ, אֵל תִּאֲסָרְנָהּ
4 מִסָּפֶק, אֵלּא הָעֲמִידָנָה בְּחֻקֵּתָהּ הַקּוֹדֶמֶת שְׂאִינָה צָרַת עֲרוּהָ
5 וּמוֹתֶרֶת לִיבָם. הַשִּׁיב לוֹ רַבָּה: הֵתָם בְּסֶפֶק קִידוּשִׁין הוֹלְכִים מִדְּרַבָּנָן
6 לְחֻמְרָא, וְאִין סוּמְכִים עַל חֻקֵּת הִיתָרָה לִיבָם.
7 שׁוּב הַקֶּשֶׁה לוֹ אַבִּי: הֲאִי חוּמְרָא שֶׁחֲמִרָת לְאוֹסְרָהּ בִּיבּוּם,
8 חוּמְרָא דְאֵתָּה – שְׂמִיבִינָהּ לִיָּדִי קוֹלָא הוּא, וְעֵלּוּלָה לְהִבְיָא לִיָּדִי
9 תְּקֵלָה. שְׁהִי וְיִמְנִין דְּאֵוִיל הוּא – פְּעָמִים שִׁילָךְ זֶה שְׂקִידָשָׁהּ בְּסֶפֶק
10 קִידוּשִׁין וּמִקְדָּשׁ לָהּ לְאַחֲוָתָהּ בְּקִדּוּשִׁי וְדָאִי. וְאִי נָמִי, יִמְנִין דְּאֵתָּה

מכירת חמץ כהשבת אבידה

יום ראשון ב' ניסן ה'תשפ"ב

פשע, וכיון שאין עליו חיוב לטרוח ולמכור את החמץ, אי המכירה אינה פשיעה, אך שומר שזכר חייב לטרוח ולמכור את החמץ, ורק אם לא מכר מחמת אונס פטור.

אך אדמו"ר הזקן (או"ח שם ס"ח וקד"א סק"ב) סובר שאפילו שומר שזכר שלא מכר את החמץ קודם זמן הביעור פטור, כי "לא קיבל עליו אלא לשמור את החמץ שיהא שמור לבעליו... אבל לא קיבל עליו למוכרו בערב פסח. שאין זו בכלל שמיירה, שהרי במכירה זו מוציאה מרשות בעליו. ואינו חייב כלל למוכרו בערב פסח... אלא מחמת מצות השבת אבידה לבעלים, דכיון שהגיעה שעה חמישית, שהוא קרוב לאסור בהנאה הרי הוא כאבוד מבעליו, וחייב כל אדם הרוואה אותו נאכד למוכרו לנכרי כדי לקיים מצוות השבת אבידה".

וכיון שחיוב מכירה זו יסודה במצוות השבת אבידה – פשוט שאין לחייבו אם לא מכר, כי הרי המתעלם מאבידה ולא השיבה וגרם לאבדנה, לכל הדעות אינו חייב על פשיעה זו (בית מאיר או"ח שם).

הלכות שאלה ופקדון פרק ז, הלכה ג: המפקיד חמץ אצל חברו, והגיע הפסח – הרי זה לא יצא בו, עד שעת חמישית מיום ארבעה עשר; יוצא ומוכרו בשוק לשעתו, משום השב אבדה.

המחזיק בפקדון, והיתה לו אפשרות למכור את החמץ לנכרי בשעה החמישית ולא מכר, אלא אחר כך ביער את החמץ (כנפסק ב'שלחן ערוך' (או"ח סי' תמ"ג ס"ב): "אם לא מכרו – חייב לבערו בזמן איסורו") – האם חייב לשלם לבעל החמץ על ההפסד שגרם לו?

ה'מגן אברהם' (שם ס"ק ב) סובר שחייב כשומר חנים שחייב על פשיעתו, ומביא ראיה מדברי הגמרא (ב"מ צג, ב) ברועה עדר בהמות שעזב את העדר כאשר הגיעה חיה טורפת וטרפה כמה בהמות שחייב לשלם על הבהמות שנטרפו, אף שהיה שומר חנים, אם יכול היה "לקדם ברועים ובמקלות" (היינו לאסוף כמה רועים יחד כדי לגרש את החיה במקלות) – הרי שהימנעות מפעולה נחשבת לפשיעה.

וה'חך יעקב' (שם סק"ח) כתב ששומר חנים חייב רק אם

מתי אין דין 'שיעבודא דרבי נתן'?

יום שני ג' ניסן ה'תשפ"ב

גם העבד שטרח בגופו, ההענקה שמעניקים לו נחשבת "כמו שזכר פעולה" (ראה פנ"י שם טז, א).

וכעין זה כתב ה'מאירי' (קידושין שם): "שלא אמרו מוציאין מזה ונותנין לזה אלא בהלוואה, מצד שהלווה שיעבד עצמו וכל המשועבדין לו... מפני שכבר הגיע ממון הלווה ביד זה, אבל שכירות שלא הגיע לידו – כבר לא".

והש"ך (חו"מ סי' פו סק"ג) ביאר: הענקה היא מדין צדקה, כמשמעות הפסוק "הענק תעניק... וזכרת כי עבד היית בארץ מצרים" (וגם הרמב"ם בספר המצות (עשה קצו) הביא את מצות הענקה יחד עם מצות הצדקה) ואין בה 'שיעבודא דרבי נתן' כי אין לשלם לבעל חוב של העני מכספי צדקה.

וכעין זה כתב הסמ"ע (שם סק"ב) שהענקה לעבד אינה חיוב ממון אלא כויתור ונתינת מתנה מהאדון ואינו צריך לתת אותה אלא לעבד עצמו.

הלכות מלוה ולוה פרק ב, הלכה ו: ראונו שחיה חוב לשמעון מאה, ולוי חוב לראובן מאה – מוציאין מלוי, ונותנין לשמעון.

זו דעת רבי נתן (קידושין טו, א) והיא ההלכה הידועה כ'שיעבודא דרבי נתן'. ואולם, ההענקה לעבד עברי היוצא לחירות היא לעבד עצמו ואין נותנים אותה למי שהעבד חייב לו (הל' עבדים פ"ג הט"ו). ואף שהנושה בחברו מנה וחברו בחברו, כגון ראונו שחלוה לשמעון ושמעון ללוי, מוציאין מלוי ונותנים לראובן – הענקה אינה ניתנת לבעל חובו של העבד שנאמר "הענק תעניק לו" (דברים טו, יד) – לו ולא לבעל חובו. ואף לדעה (תנא קמא קידושין טו, א) שאין ללמוד את הדין שאין להעניק לבעל חובו של העבד מ'הענק תעניק לו' – כתבו התוספות (שם, בד"ה ואידך) שדוקא בהלוואה מוציאין מזה ונותנים לזה אבל לא בשכירות, כי השכיר טרח בגופו, וכך

'לפני עור' בלקיחת ריבית

יום שלישי ד' ניסן ה'תשפ"ב

הלווה יודע שהמלוה היה מלוה את אותם מעות לאדם אחר בריבית, אין הלווה עובר על 'לפני עור' שהרי המלוה היה עובר על האיסור גם בלעדיו.

אך ה'משנה למלך' עצמו כתב לחלק שתנאי זה בדין 'לפני עור', שהמכשול צריך להיות מועיל למעשה העבירה – נאמר רק כאשר הוא מחזיק את האיסור 'לפני עור' ואם אינו מועיל אינו עובר. אבל כאשר האיסור של 'לפני עור' קיים בלעדיו ומה שאינו מועיל הוא רק כלפי אדם אחר, כגון שעמד אדם נוסף מעבר הנזה והושיט לנזיר כוס יין והיה עובר על 'לפני

הלכות מלוה ולוה פרק ד, הלכה ב: ותלונה עובר בשנים – לא תשיר לאחריך', ו'לפני עור לא תתן מכשול'.

האיסור 'לפני עור' לא תתן מכשול' הוא דווקא כאשר העובר את העבירה לא היה יכול לעשות זאת ללא הסיוע של המכשול, כדברי הגמרא (ע"ו, ו, ב) שהמושט כוס יין לנזיר עובר על 'לפני עור' דווקא במקרה שהם עומדים בשני עברי הנהר ואם לא היה מושיט לו לא היה הנזיר יכול לקחת את הכוס בעצמו.

ולפי זה כתב ה'משנה למלך' בשם ה'פני משה' שאם

נפש, שאז מותר ללוות בריבית (יו"ד שם סכ"ב) – אין על הלווה איסור של 'לפני עור', כי כאן הוא המחזיק את האיסור שהרי ללווה האחר הדבר מותר וכאן נאמר התנאי שמעשהו צריך להועיל, וכיון שהמלווה היה מלווה בריבית גם בלעדיו, נמצא שאין מעשהו מועיל לעבירה ואינו עובר על 'לפני עור'.

עור ובה הוא והושיט במקומו – פשוט שעובר על 'לפני עור'. וכן בנדון דידן כיון שגם בלעדיו היה הלווה האחר עובר על 'לפני עור', הרי גם הוא לא נפטר מ'לפני עור'. וכתב ה'פתחי תשובה' (יו"ד סי' קס סק"א) שגם לדעת ה'משנה למלך' אם הלווה האחר היה לוה לצורך מצוה או מפני פקוח

יום רביעי ה' ניסן ה'תשפ"ב

קונה או שליח?

לשלם.

ובענין זה מחלק הרמב"ם בין שני אופנים: באופן הראשון נדרשים שני התנאים כדי להתיר – שהאחריות תישאר על המוכר ושהלוקח יהיה רשאי להחזיר, ובאופן השני די בכך שיוכל הקונה להחזיר את החפץ, אף אם בינתיים האחריות חלה עליו.

וטעם החילוק הוא משום שבאופן הראשון מדובר בזמן התשלום הוא בקיץ, ואף אם הקונה ימכור את החבית מיד, יהיו המעות בידו עד אז כהלואה. ובמקרה זה מותר לקבוע את התשלום כשעת היוקר בשני התנאים האמורים, אך באופן השני על הלוקח לשלם למוכר מיד כאשר ימכור את החפץ, ובמקרה זה אין מתייחסים אליהם כאל מוכר וקונה אלא הוא נחשב כשלווח של המוכר למכור את החפץ, ולכן די בכך שיכול להחזיר את החפץ למוכר אם לא יצליח למכור אותו, אף אם האחריות על שלימות החפץ מוטלת עליו (פרישה יו"ד סי' קעג סק"ז).

הלכות מלווה ולוה פרק ה, הלכה ג: חבית של יין שהיא שנה עתה דין, ומכרה לו בשמים עד חמין, על מנת שאם תאדע בה תקלה, הרי היא ברשות המוכר עד שימכרה להלוקח – הרי זה מותר; שאם אבדה או נשברה, אינו משלם כלום... וכן אם מכרה לו בשמים... הרי זה מותר; אף על פי שאם אבדה או נגנבה או חממה, תהיה ברשות הלוקח.

מדובר במוכר לחברו חפץ שמחירו צפוי להתייקר ואם המכירה חלה מיד אסור לקבוע שהלוקח ישלם לאחר זמן לפי השער שיהיה אז, כי התוספת נחשבת כשכר המתנת המעות והיא ריבית. אך כאשר ניכר שהמכירה לא חלה עכשיו אלא לאחר זמן, בדין הוא שהתשלום יהיה כפי השער של אז ואין זו ריבית.

ויש שתי אפשרויות כיצד יהיה ניכר שהמכירה לא חלה מיד: א. כאשר הלוקח רשאי להחזיר את החפץ למוכר אם לא יצליח למכור אותו. ב. כאשר בינתיים (עד התשלום) אחריות החפץ היא על המוכר, ואם ייגזק או יאבד הקונה לא יצטרך

יום חמישי ו' ניסן ה'תשפ"ב

מלווה בשטר ומלווה על פה

ותירץ (בשם ה"ם של שלמה' והתוס' יו"ט):

לדעת הרמב"ם 'שעבודא דאורייתא', כמו שכתב "שכל נכסי הלווה תחת שעבוד המלווה מן התורה" וזהו במלווה שבשטר, אבל במלווה בעל פה תיקנו חכמים שאינו גובה מנכסים משועבדים (שהיו משועבדים לחוב ונמכרו לאחרים, אלא רק מנכסים שברשות החייב) כדי למנוע הפסד ללקוחות שאינם יכולים לדעת האם יש למוכר חוב בעל-פה כי רק "מלווה שבשטר קול יש לה והלוקח הפסיד על עצמו שלא שאל", אבל מלווה על פה אין לה קול.

ולפי זה מובן מדוע המלווה גובה את חובו מן היורשים (אף שדין היורשים כדין הלקוחות) כי הרי הנכסים משועבדים למלווה קודם שירשו אותם, ותקנת חכמים לבטל את השעבוד היתה רק לטובת הלקוחות שלא יגרם להם הפסד, וטעם זה לא שייך ביורשים, ונשאר דין התורה שהנכסים משועבדים למלווה.

הלכות מלווה ולוה פרק יא, הלכה ד: כל מלווה שבשטר – גובה אותה מן היורשין, וגובה אותה מן הלקוחות... ומלווה על פה – גובה אותה מן היורשין, ואינו גובה אותה מן הלקוחות; לפי שאין לה קול, לפיכך לא יטורף בה. אבל מלווה שבשטר, קול יש לה, והלוקח הפסיד על עצמו, שלא שאל עד שידע שנכסיו של זה משועבדין במלווה שעליו.

לדעת שמואל (בבא בתרא קז, א) אחים שחלקו את ירושתם נחשבים כ'לקוחות' כי החלוקה אינה מבררת למפרע איזה חלק ירש כל אחד בעת מיתת המוריש ('אין בדיקה'), ויתכן כי חלק של אח אחד נפל בירושה לשני, אלא שכל אחד מהאחים 'מוכר' את זכותו בחלק שנוטל אחיו ובתמורה הוא 'קונה' את זכותו של אחיו בחלק שהוא נוטל וכן פסק הרמב"ם (הל' מכירה פ"ג ה"ב ועוד) ש"האחים שחלקו הרי הן כלקוחות זה מזה".

והקשה ה'קצות החושן' (סי' קח סק"א):

מדוע "מלווה על פה גובה אותה מן היורשין" והרי האחים שחלקו לקוחות הם ואין המלווה גובה את חובו מן הלקוחות?

יום שישי ז' ניסן ה'תשפ"ב

הלואה חדשה, שטר חדש

אם כל פרטי השטר תואמים במדויק את פרטיה של ההלואה החדשה, מדוע באמת לא ניתן לבצע הלואה נוספת באמצעות שטר זה? מה גם שלכאורה מדובר בשטר שאינו משמש אלא לראיה נשכן, יש שני סוגים של שטרות: א. שטר

הלכות מלווה ולוה, פרק יד הלכה ז: שטר שלוח בו ופרעו – אינו חוזר ולוה בו, שכתב נמחל שעבודו ונעשה בחרש.

ויש לתמוה:

הלכה יומית לעיון ברמב"ם – בנוסף לשיעורים היומיים ג"פ ליום, פ"א ליום, וסהמ"צ פג

פי"א ה"ד) – "כל מלווה בשטר גובה אותה מן היורשין ומן הלקוחות".

וכיון שכן, אין בכוחו של שטר ליצור שיעבוד אלא על ההלוואה למענה הוא נכתב, כמובן מדויק לשונו של הרמב"ם: "שטר שלווה בו ופרעו אינו חוזר ולווה בו, שכבר נמחל שעבודו". כלומר: עם פרעון ההלוואה, פג תקפו של השטר כיוצר שעבוד (אף שאכן ניתן להשתמש בו כראיה) ולהלוואה חדשה דרוש שטר חדש.

(תורת מנחם תשנ"ז, ח"א עמ' 609)

שפועל את חלות הקניין, כמו בקידושין שנעשים באמצעות שטר או בגיטין ששטר הגט הוא עצמו "ספר כריתות". ב. שטר שאין לו כל זיקה לפעולת הקניין ואינו משמש אלא לראיה ועל פניו, הראיה תקפה גם בפעם השנייה בה נעשה שימוש בשטר!

ומבאר הרבי:

לאמיתו של דבר, שטר חוב אינו משמש כראיה בלבד, אלא יש בו נגיעה ממשית לעצם ההלוואה כי השטר הוא היוצר את שיעבוד הנכסים להלוואה, כדברי הרמב"ם (לעיל

שבת קודש ח' ניסן ה'תשפ"ב

מי אחראי על החוב הנזרק?

ויש שכתבו כי בהלכה זו מדובר רק באופן שהמלוה נמצא במקום ההלוואה ומן הדין מוטל על הלווה להביא את הכסף אל המלוה ולכן כל עוד לא הגיע ליד המלוה, אין הלווה נפטר מחיובו אלא אם כן פטר אותו בפירוש. אולם אם המלוה נמצא שלא במקום ההלוואה ואין הלווה חייב לשלוח לו את המעות לשם, גם אם המלוה אומר שישלח לו ביד שליח, הרי הוא נפטר בכך מאחריות (ש"ת מהר"ט חו"מ ב, קיח). והגר"ע איגר (בהגהות לשר"ע שם) הסתפק: כאשר המלוה אמר 'זרוק חובי והיפטר' – בבעלות מי נמצא הכסף לאחר שזרקו הלווה, קודם שהגיע ליד המלוה? ולכאורה יתכן כי דינו כהפקר שהרי הלווה כבר קיים את חיובו כלפי המלוה ברגע שהוציא מרשותו, ואילו המלוה עדיין לא זכה בו קודם שיגיעו לידו, ואם-כן מי שיתפוס אותו יזכה בו!

אולם ה'נתיבות המשפט' (סי' קכג סק"א) כתב שהכסף בוודאי אינו הפקר, אלא משועבד למלווה כדי לגבות ממנו את חובו, אע"פ שעדיין לא זכה בו בפועל, ולכן מי שיתפוס אותו יצטרך לתתו למלוה.

הלכות מלוה ולוה פרק טז, הלכה א': תחוב באתריות הל'ה, עד שיפירענו ליד המלוה או ליד שלוחו. אמר לו המלוה: 'זרק לי חובי והיפטר', וזרקו לו ואבד או נשרף קדם שיגיע ליד המלוה – פטור.

מדברי הרמב"ם משמע שעצם ציוויו של המלוה 'זרוק לי חובי' אינו פוטר את הלווה מאחריות אם התשלום לא יגיע לידי המלוה, אלא אם כן אמר לו בפירוש 'והיפטר'. וכן נפסק ב'שולחן ערוך' (חו"מ סי' קכ ס"א).

אך לגבי שואל המחזיר את החפץ למשאל, נאמר בגמרא (ב"מ צח, ב) שאם אמר המשאל לשואל לשלוח לו את החפץ על ידי שליח, הרי הוא נפטר מאחריות אף שלא אמר לו בפירוש 'והיפטר'.

ובטעם החילוק מבאר הסמ"ע (חו"מ שם): כשאמר 'זרוק לי חובי' ולא אמר בפירוש שיפטר – כוונתו שיזרוק את הכסף וימשיך לשמור עליו עד שיגיע לידי המלוה, אך כשאומר לשלוח ביד שליח לא מסתבר שהתכוין שהלווה ילך יחד עם השליח לשמור עליו, אלא וודאי התכוין שיפטר מאחריות לגמרי.

המשך ביאור למס' יבמות ליום ראשון עמ' ב

5 עוד מקשה הגמרא: וְלִיָּמָא רבי יוחנן שהמשה מדברת באופן
6 דְּחָלִין לִיה אחד האחים לאחות שנפלה ראשונה ברישא, שמעתה
7 גם השניה חולצת ולא מתייבמת משום שנאסרה בשעת נפילתה.
8 מתרצת הגמרא: מלשון המשנה 'חולצות' משמע

1 לחולצות דְּעָלִימָא, שבכל המקרים שיפלו שתי אחיות לפני שני
2 אחים, אלו שיפלו שניות חולצות ולא מתייבמות. מתרצת הגמרא:
3 'הרי' אלו חולצות' קָתְנִי, ומשמע שמדובר בשתי הנשים המוזכרות
4 במשנתנו.

המשך ביאור למס' יבמות ליום שני עמ' א

5 שנינו במשנה: היתה אחת מהאחיות אסורה על אחד מהאחים
6 באיסור מִצְנָה (איסור דרבנן של שניות לעריות) בו' או באיסור
7 קדושה (איסור לאו שאין בו כרת או איסור עשה), חולצת ולא
8 מתייבמת. מקשה הגמרא: הָא נִמְי תְּנִינָא במשנה לעיל (שם),

1 מותר באחותה, אֲבָל הָתָם במשנה לעיל דְּלִיָּמָא יבם שני אלא אחד
2 בלבד, אִימָא לא נתיר לו את אחות הערוה, שמה יבואו להתיר
3 אחות זקוקה ליבום בכל מקום. על כן צְרִיכָא לשתי המשניות, כדי
4 להשמיענו שאין חוששים לחששות אלו.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - ב' ח' ניסן ה'תשפ"ב

יום א' ב' ניסן ה'תשפ"ב

הלכות שאלה ופקדון

פרק ששי

(1) מבאר דין שומרים שרצו לשלם ולא רצו להישבע, ודין מי שאמר הפקדתי אצל אביכם והוא לא ציווה כשמת, ודין טוען קניתי ממך את הפיקדון או החזרתיו לך ודין מפקיד טוען אני הפקדתי אצלך חפץ אחר.

א. שומר חנם¹ שאמר: הריני משלם ואיני נשבע, אם הפקדון דבר שכל מינו שוה ומצוי בשוק לקנות במותו, כגון פרות, או יריעות של צמר ושל פשתן השוות בכל ענינם, או קורות שאינן מצירות, וכל פיוצא בהן - הרי זה משלם ואינו נשבע. אבל אם היה הפקדון בהמה או בגד מצני או כלי מתקן או דבר שאינו מוצא לקנות במותו בשוק - חוששין שמא עיניו נתן בו, ומשביעין אותו בתקנת חכמים שבועה בנקיטת חפץ שאינו ברשותו, ואחר כך משלם. והוא הדין לשאר השומרים, כגון השואל שאמר: מתה או נגנבה, ושומר שכן והשוכר שאמר: נגנבה או שאבדה, אף על פי שהן חייבין לשלם - משביעין אותן שבועה שאינה ברשותו, ואחר כך משלמין דמי הבהמה או החפץ; שאינו חוששין לו שמא עיניו נתן בה. ואם אמרו הבעלים: יתר על זה היה שוה - פולל בשבועתו² שאינה שוה אלא כך וכך. נמצא, כל שומר שנושבע שבועת השומרים - פולל בשבועתו שלשה דברים³: ששומר כדרך השומרים⁴, ושארעו כך וכך ואינו ברשותו, ושלא שלח בו יד⁵ קדם שארעו המארע הפוטר אותו. ואם רצה לשלם - נשבע שאינו ברשותו, וכולל בשבועתו שפך וכך היה שוה.

(2) בבכא מציעא לד: אמר רב הונא: "משביעין אותו שבועה שאינה ברשותו, חיישין (חוששים אנו) שמא עיניו נתן בה", פירוש שמא חמד את הדבר הזה ורוצה לשלם שווי ולהשאירו בידו. ומדבריו למד רבינו, שאם דבר כזה מצוי לקנות בשוק אין משביעים אותו. (3) זה נקרא "גלגול שבועה", שלולא שבועה אחרת המוטלת עליו לא היה חייב שבועה זו. (4) בכא קמא קז: אמר רב ששת שלוש שבועות משביעין אותו. (5) שלא פשע בשמירתו. (6) לא השתמש בו לצורך עצמו, שאם שלח בו יד, אפילו הוא שומר חנים, דינו כגולן וחייב גם באונסים.

ב. יש לשומר להתנות⁷ שאינו שומר כדרך השומרים, אלא מעות אלו שהפקיד אצלי - פזוית ביתי אני מניח אותן⁸, וכיוצא בזה. טען השומר,

שתנאי היה בינינו, ובעל הפקדון אומר: לא היה שם תנאי, אף על פי שהפקיד אצלו בעדים⁹ - מתוך שיכול לומר: שמרתי כדרך השומרים ונאנסתי¹⁰, נאמן לומר שהיה ביניהם תנאי¹¹. לפיכך ישבע¹² שלא שלח יד בו, ושאינו ברשותו, ושהיה ביניהם תנאי.

(7) שנינו (שם צד.) "מתנה שומר חנים להיות פטור משבועה והשואל להיות פטור מלשלם וכו'". ובגמרא שם ביארו הטעם, שכל תנאי בדבר שבממון, אפילו כשהוא נגד האמור בתורה - קיים. (8) ואם הניח אותו במקום שהתנה ונגנבו - פטור, אף על פי שכספים אין להם שמירה אלא בקרקע (כאמור למעלה פרק ד הלכה ד). (9) והם לא שמעו את התנאי. (10) והיה נאמן בשבועה. (11) כלומר, לפני שהפקיד אצלו בעדים הותנה ביניהם התנאי שלמעלה ואחר כך הפקיד בעדים סתם, ותנאי אינו צריך עדים. ואם טען שאמר לו כך בפני העדים - אינו נאמן שאין אומרים מיגו כשעדים מכחישים דבריו (כסף משנה). (12) נראה, שנשבע שבועת התורה, שהרי גם הטוען נאנסו חייב שבועת התורה (מגיד משנה).

ג. שומר חנם שהביא ראיה שלא פשע בה¹³ - פטור משבועה¹⁴, ואין אומרים שמא שלח בו יד¹⁵ קדם שיאבד. ובעל הפקדון שהביא ראיה שפשע השומר - משלם. ואם טען ואמר: תנאי היה בינינו¹⁶ - אינו נאמן, שהרי יש עדים שפשעו¹⁷.

(13) ונגנבה. (14) מכל השבועות. למעלה בפרק ד הלכה א ביאר המגיד משנה, שעיקר השבועה שחייבה התורה הוא שנגנבה ושאר השבועות הן מדין גלגול. ומשום כך, כשאין עליו חיוב שבועה זו - נפטר גם מהשבועות האחרות. אמנם למעלה (שם) כתב רבינו שגם השבועה שלא פשע בה מגלגלים. דעתו כאן שהיא כלולה בשבועה שנגנבה, שפירושה נגנבה שלא בפשיעה. (15) בגמרא שם למד איסי בן יהודה מהכתוב (שמות כב ט"ז): "אין רואה שבועת ה' תהיה בין שניהם" - הא (אבל, אם) יש רואה, יביא ראיה ויפטר. (16) שלא אשמור שמירה מעולה כדרך השומרים. (17) ואין לו מיגו לומר: שמרתי כדרך השומרים ונאנסתי. מובן שהמדובר כשיש עדים שקיבל עליו שמירה, שאם לא כן, יכול הוא לטעון אמרתי לך רק: הנה הבית לפניך, הנח במקום שאתה רוצה, ואין עלי דין שומר כלל והיה נשבע היסת ונפטר ולפיכך כשטען אמנם קיבלתי לשמור, אבל רק שמירה מוגבלת - היה נאמן במיגו (ראה ראב"ד וכסף משנה).

ד. הפקיד אצל חבירו בעדים, וכאו עדים שזה החפץ¹⁸ בפנינו הפקידו אצלו - אין השומר יכול לטען ולומר: חזרתי ולקחתיו ממנו¹⁹ או נתנו לי במתנה. לפיכך, אם מת השומר - מוציאין הפקדון

37 ד. הפקיד אצל חבירו בעדים, וכאו עדים שזה החפץ
38 החפץ¹⁸ בפנינו הפקידו אצלו - אין השומר יכול
39 לטען ולומר: חזרתי ולקחתיו ממנו¹⁹ או נתנו לי
40 במתנה. לפיכך, אם מת השומר - מוציאין הפקדון

שְׁלֹם הָיָה, וְאַתָּה שִׁבְרָתוֹ; אוּ חֹדֶשׁ הָיָה, וְנִשְׁתַּמֶּשֶׁת׃
בוּ; מֵאָה סָאִין הִפְקֵדְתִּי אֶצְלָךְ, וְאֵין אֵלֹו אֵלָא
חֲמִשִּׁים; וּבִעַל הַבַּיִת אוֹמֵר: זֶהוּ שֶׁהִפְקֵדְתָּ בְּעֶצְמָךְ,
וּמָה שִׁנַּתְתָּ אֹתָהּ נוֹטִיל - הֲרִי הַשּׁוֹמֵר נִשְׁבַּע הַסֵּת,³³
כְּשֶׁאָר כָּל הַנִּשְׁבָּעִין. שְׂאִין כָּל שּׁוֹמֵר נִשְׁבַּע שְׁבוּעַת
הַשּׁוֹמְרִין הָאֲמוּנָה בַּתּוֹרָה, אֵלָא בְּזִמָּן שְׁמוּדָה
בְּעֶצְמוֹ עַל פִּקְדוֹן כְּמוֹ שֶׁהִמְפְקִיד אוֹמֵר, וְטוֹעֵן
שֶׁנִּגְנַב אוֹ מֵת אוֹ נִשְׁבָּה. כָּלָלוּ שֶׁל דָּבָר: טוֹעֵן לְפִטּוֹר
עֶצְמוֹ מִן הַתְּשֻׁלוּמִין - [נִשְׁבַּע שְׁבוּעַת שּׁוֹמְרִין].
אֲבָל אִם אָמַר: זֶהוּ שֶׁהִשְׁאֵלְתִּנִּי אוֹ שֶׁהִשְׁכַּרְתָּ לִּי אוֹ
שֶׁנִּטְלִיתִי שֶׁכֶּר עַל שְׁמִירָתִי, וְהַבְעֵלִים אוֹמְרִים: אֵינוֹ
זֶה אֵלָא אַחֵר, אוֹ נִשְׁתַּנָּה מִכְּמוֹת שֶׁהָיָה - הַשּׁוֹכֵר
נִשְׁבַּע הַסֵּת, אוֹ שְׁבוּעַת הַתּוֹרָה אִם הוֹדָה בְּמִקְצַת³⁴.
כִּיצַד? מֵאָה סָאֵה הִפְקֵדְתִּי אֶצְלָךְ, וְהַשּׁוֹמֵר אוֹמֵר:
לֹא הִפְקֵדְתָּ אֶצְלִי אֵלָא חֲמִשִּׁים - נִשְׁבַּע שְׁבוּעַת
הַתּוֹרָה מִפְּנֵי שֶׁהוֹדָה בְּמִקְצַת, לֹא מִשּׁוּם שְׁבוּעַת
הַשּׁוֹמְרִין. מֵאָה כּוֹר שֶׁל חֲטִים הִפְקֵדְתִּי אֶצְלָךְ, וְהוּא
אוֹמֵר: לֹא הִפְקֵדְתָּ אֶצְלִי אֵלָא מֵאָה שֶׁל שְׁעוּרִים -
נִשְׁבַּע הַסֵּת, כְּשֶׁאָר כָּל הַנִּשְׁבָּעִין בְּטַעֲנָה כְּזוֹ.

33 במגיד משנה מציין מקורו משנה וגמרא בפרק שבוועת
הדיינים. אולם לא נמצא שם מאומה מכל טענות אלו.
ובבית יוסף חושן משפט סימן רצו כותב שהתכוון למה
ששינונו שם (מב): "אין נשבעין אלא על דבר שבמידה,
שבמשקל ושבמניין". וקשה מאוד להבין כיצד הוציא מכאן
את כל הדינים האלה. ובפרישה שם מפרש שבכל אלה הוא
פטור משבוועת מודה במקצת מפני שזה כאומר אין לך בידי
אלא כך וכך והילך (הא לך) וכל הטוען הילך פטור
משבוועת מודה במקצת (ראה הלכות טוען ונטען פרק א
הלכה ג). 34 מדין מודה במקצת שחייבה אותו תורה
להישבע אפילו לא קיבל עליו שמירה (כמבואר בסוף הלכה
זו). מלשון רבינו משמע שאפילו החמישים סאה הם בעין
חייב שבוועת התורה. והרמב"ן והרשב"א חולקים עליו.
ודעתם, שפטור משבוועת מודה במקצת, מפני שפיקדון
נשאר תמיד ברשותו של המפקיד בכל מקום שהוא והרי זה
כהילך (מגיד משנה).

פֶּרֶק שְׁבִיעִי

1 מבאר דין מפקיד פירות אצל חבירו לא ייגע בהם אפילו
הם מתקלקלים, ודין מפקיד ספר תורה או כסות, ודין מוכר
פיקדון בבית דין כשחסר יותר מכדי חיסרון, ודין מפקיד
מעוֹת אצל שולחני או חנווני, ודין מפקיד אצל חבירו
ונשברה, ושואין מקבלים פיקדונות מן הנשים ומן הקטנים
ומן העבדים, ודין נפקד שהלך למדינת הים.

א. הַמְּפָקֵד² פְּרוֹת אֶצְל חֲבֵירוֹ - הֲרִי זֶה לֹא יֵגַע
בָּהֶן, וְאֵף עַל פִּי שֶׁהֵן חוֹסְרִין וּמִתְמַעֲטִין³ וְהוֹלְכִין.
בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁחָסְרוּ חֶסְרוֹן הָרְאוּי לָהֶן⁴
בְּכָל שָׁנָה; אֲבָל אִם חָסְרוּ יוֹתֵר מִכְּפִי חֶסְרוֹנָן -
מוֹכְרִין⁵ בְּבֵית דִּין⁶, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְשִׁיב אֲבֵדָה⁷

1 עֶצְמוֹ מִן הִיתּוּמִּים²⁰ בְּלֹא שְׁבוּעָה. וְלֹא עוֹד, אֵלָא
2 מִי שֶׁבֹא²¹ וְאָמַר²²: כֶּף וְכָף הִפְקֵדְתִּי אֶצְל אֲבִיכֶם,
3 וְנָתַן סִימָנִין מִבְּהִקְיוֹ, וְנִמְצָא הִפְקֵדוֹן כְּמוֹ שֶׁאָמַר²³,
4 וְהָיָה יוֹדֵעַ הַדִּין²⁴ שֶׁלֹא הָיָה הַמֵּת אֲמוּר שֶׁזֶה
5 הִפְקֵדוֹן שְׁלוֹ - יֵשׁ לוֹ לְדִין הָיָה לְתֵת הִפְקֵדוֹן לְזֶה
6 שֶׁנָּתַן סִימָנִיו. וְהוּא שֶׁלֹא יִהְיֶה הַמְּפָקֵד רָגִיל לְהַפְנוֹס
7 אֶצְל זֶה שְׁמָת; אֲבָל אִם הָיָה רָגִיל לְהַפְנוֹס אֶצְלוֹ -
8 שְׁמָא²⁵ שֶׁל אַחֵר הוּא וְהַפִּיר הַסִּימָנִין שְׁלוֹ²⁶. כִּאוּ
9 עֲדִים וְהַעֲדִיו לְדִין שְׂאִין זֶה אֲמוּר - אֵין מוֹצִיאִין
10 מִיד הִיתּוּמִּים בְּעֵדוּתָן; שְׂאִין זֶה רֵאִיָּה בְּרוּרָה²⁷,
11 וְאָמְדֵן דַּעְתָּן אֵינוֹ אֲמֵד דַּעְתּוֹ²⁸, וְאֵין לוֹ לְדִין אֵלָא
12 מָה שֶׁדַּעְתּוֹ סוֹמְכָת עָלָיו, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּהַלְכוֹת
13 סִנְהֶדְרִין. מַעֲשֶׂה בְּאַחֲדֵי²⁹, שֶׁהִפְקִיד שְׁמִשְׁמִין אֶצְל
14 חֲבֵירוֹ בְּעֵדִים, וּבָא לְתַבְעוֹ, וְאָמַר לוֹ: הַחֲזוּרִיתִים. אָמַר
15 לוֹ הַמְּפָקֵד: וְהֵלֵא כֶף וְכָף הִיא מִדָּתָם, וְהָרִי הֵם
16 מִנְּחִים אֶצְלָךְ בְּחִבִּיתָךְ. אָמַר לוֹ: שְׁלַךְ הַחֲזוּרִיתִי לָךְ,
17 וְאֵלֹו³⁰ אַחֲרֵים הֵן. וְאָמְרוּ חֲכָמִים: אֵין מוֹצִיאִין
18 מִיָּדוֹ, שְׁמָא אֵלֹו הִשְׁמִשְׁמִין שֶׁל שּׁוֹמֵר הֵן³¹, אֵלָא
19 יִשְׁבַּע הַשּׁוֹמֵר בְּנִקִּיטַת חֶפֶץ שֶׁהִחֲזִיר, כְּמוֹ
20 שֶׁבֹאֲרָנוּ³².

18) שאנו רואים אותו עתה (מגיד משנה). 19) רי"ף בבא
מציעא סוף פרק שלישי. 20) ואין בית דין טוען ליתומים:
שמה קנה אביהם מהמפקיד, וטעמו של דבר, שאין אנו
טוענים ליתומים אלא טענה שאביהם היה יכול לטעון.
21) כתובות פה: מעשה שהיה. 22) ואין לו עדים על זה.
23) נמצא הפיקדון בבית היתומים ויש בו אותם הסימנים
שמסר התובע. 24) מאומדן דעתו שזה הפיקדון שלו -
הדיין מכיר את מצבו הכלכלי של הנפקד ובטוח הוא
שהפיקדון הזה אינו שלו. 25) חוששים אנו "שמא" וכו'.
26) כל פרטי דין זה נאמרו בגמרא שם בשם רב נחמן ופסק
כן הרי"ף בבבא מציעא שם. 27) עדותם זו אינה הוכחה
ברורה אלא אומדן דעתם. 28) של הדיין. רבינו למד זה
מלשונם של רב נחמן: "ידענא ביה בחסא (שם הנפקד) דלא
אמיד" ובכן הדגיש שאומדן דעת עצמו הוא (מגיד משנה).
29) יבמות קטו: 30) המונחים שם בחבית. 31) שמניין
ומשקל אינם סימנים מובהקים לעניין זה אף על פי
שנידונים כמובהקים לעניין החזרת אבידה (ראה הלכות
גזילה ואבידה, פרק י"ג הלכה ט"ו) ולזה התכוון המגיד
משנה באמרו, שאין מניין סימן מובהק "לגמרי".
32) בפרק ב מהלכות שכירות הלכה י"ב, שאם הפקיד או
השאליל בשטר והשומר טוען החזרתו, הוא נאמן במיגו
שהיה יכול לטעון נאנסתי. ומחייבים אותו שבוועה בנקיטת
חפץ כמו בטוען נאנסתי, ומדמה רבינו כאן דין עדים לדין
שטר, אבל כשאין שם לא שטר ולא עדים הוא נאמן במיגו
של טענת לא היו דברים מעולם ומשום כך נשבע היסט
ונפטר, כמו בטענת "לא היו דברים מעולם".

21 ה. בַּעַל הִפְקֵדוֹן שֶׁתַּבַּע פִּקְדוֹנוֹ, וְנָתַן לוֹ הַשּׁוֹמֵר,
22 וְאָמַר הַמְּפָקֵד: אֵין זֶה פִּקְדוֹנִי, אֵלָא אַחֵר הוּא; אוֹ

בהנאה - היינו עד סוף שעה חמישית, ולאחר מכאן אסור בהנאה מדרבנן. (19) מכל-שכן מחמץ בפסח שוודאי יפסיד הכל.

- ד. המפקיד ספר תורה²⁰ אצל חברו - גולל²¹ פנעם¹⁶
- אחת לשנים עשר חדש. ואם פשהו גולל²² פותחו¹⁷
- וקורא בו - מתר; אבל לא יפתח בגלל עצמו²³
- ויקרא. והוא הדין שאר ספרים²⁴. ואם פתח וקרא
- וגלל בגלל עצמו - הרי שלח יד בפקדון, ונתחייב
- באנסין. הפקיד אצלו פסות של צמר²⁵ - מנענעה²¹
- אחת לשלשים יום. פדרף שאמרו באבדה, כך אמרו
- בפקדון²⁶. וכן כל פיוצא בזה²⁷. שזו חוכה עליו
- משום השב אבדה לפעלים. במה דברים אמורים?
- בפקדון שהלכו בעליו למדינת הים; אבל אם היו
- עמו באותה הארץ - הרי זה לא יגע בו, אף על פי
- שהוא אבד²⁸.

(20) ברייתא בבא-מציעא כט: כפי שנתפרשה בגמרא שם. (21) כדי לאווררו שלא יתעפש. (22) לצורך הספר. (23) כתב בהגהות מיימוניות: "אמרו משמיה דרב האי גאון ז"ל... והני מילי (במה דברים אמורים) בבור, אבל חבר מותר לקרות בו, ומותר להעתיק ממנו שלא ברשות אפילו לכתחילה, והוא (בתנאי) שאין לו כיוצא בו". מוכן "שלא ברשות" הכוונה שלא נטל רשות מהמפקיד, אבל כשהוא אינו מסכים - אסור גם לחבר. וב'בית יוסף' חו"מ סוף סי' רצב, מביא דין זה בשם רב יהודאי גאון, והוא (הגאון) מבאר טעמו: לפי כשהפקידו אצלו יודע היה שילמוד בו, ואדעתא דהכי (על מנת כן) הפקיד אצלו... ושוא הטעם משום דאיתא במדרש משלי על (הכתוב) "לא יבזו לגב כי יגנוב" (משלי ו, ל), שאין לבזות מי שגונב דברי תורה ומעתיקן. (24) בזמנם, כל הספרים עשויים כמגילה ונפתחים ונסגרים בגלילה. [בהלכות גזילה ואבידה פ"ג ה"ג כתב רבינו, שהמוצא ספרים קורא בהם אחת לשלושים יום. ברור שהוא מחלק בין אבידה לפקדון, ויפרש מה שאמרו בברייתא (שם ל) "כדרך שאמרו באבידה, כך אמרו בפקדון" אינו נוגע לדין ספרים. ודעת ה'טור' (חו"מ סוף סי' רצב) שגם בפקדון גוללם כל שלשים יום. ונראה שרבינו קבע הבדל זה, כדי ליישב את הסתירה שבין המשנה והברייתא (שם כט: ראה ב"ח שם). ומוצאים אנו עוד הבדל גדול בין האמור בהלכות גזילה ואבידה, ובין האמור כאן בדין ספרים. שם הוסיף כמה הסתייגויות "לא ילמוד בהם לכתחילה (פירוש, דבר חדש שלא למדו מעולם), ולא יקרא פרשה וישנה, ולא יקרא פרשה ויתרגם, ולא יפתח בו יותר משלושה דפין, ולא יהיו שנים קורין משני ענינים, שמא ימשוך זה וימשוך זה ויבלה הספר, אבל קורין הם בענין אחד. ולא יקראו שלושה בספר ואפילו בענין אחד, וכאן השמיט כל זאת. כנראה סמך כאן על דבריו שם, וכתב רק את הדינים שאינם דומים או שלא נכתבו שם]. (25) במשנה, שם, נאמר סתם: "מצא כסות - מנעה אחת לשלושים יום", ובגמרא שם מחלקים בין כסות של צמר לשל פשתן, ולא פירשו. ומפרש רבינו, שהניעור קשה לפשתן ומועיל לצמר. ורש"י שם מפרש להיפך. [בהלכות

- 1 לפעלים. וקשהו מוכרן - ימכר לכהנים בדימי
- 2 תרומה⁸, שמוא עשו אותן הבעלים תרומה או תרומת
- 3 מעשר על פירות אחרות⁹.

(2) משנה וגמרא, בבא-מציעא לח. (3) כתנא-קמא שם. ואף-על-פי שרבי יוחנן אמר (שם עמ' ב) הלכה כרבן שמעון בן גמליאל שימכרם בפני בית-דין. וטעמו, משום שרב נחמן, שהוא אחרון, פסק כתנא-קמא. וכן כתב הרי"ף שם. (4) שדרכם של פירות אלו להחסיר. למעלה (פ"ה ה"ה) נתבאר שיעור החסרון למיני פירות שונים. (5) כרבי יוחנן שם, שביטור מכדי חסרונם - מודה תנא-קמא שמוכרם. (6) בפיוצאם על המחיר ועל הכמות. (7) שאם יניחם - יפסיד המפקיד הרבה [הרמב"ן], הובא במגיד-משנה כאן, מפרש מה שאמרו בגמרא (שם) "יותר מכדי חסרון דברי-הכל מוכרן" הכוונה שחסרו בפחות משנה כפי שדרכם לחסור בשנה תמימה, שאם תפרש כפשוטו - יצא מזה, שלרבן שמעון בן גמליאל מוכרם אפילו כשלא חסרו יותר מן הרגיל, וזה אינו מתקבל על הדעת (קדמוהו בזה ה'תוספות' שם ד"ה מחלוקת). והמגיד-משנה מוסיף שאפשר לפרש כך גם את דברי רבינו כאן. (8) מחיר תרומה נמוך ממחיר חולין, מפני שאין הרבה קופצים עליה. (9) טבל שיש לו במקום אחר ואסורים באכילה לזרים. הראב"ד כותב: "ועכשיו באלו המקומות שאין תורמין ומעשרין (הכוונה לחוצה-לארץ) מוכרן למי שירצה". ברור שגם רבינו התכוון למקומות החייבים בתרומה ומעשר (מגיד-משנה). לקמן בה"ד כותב רבינו: בד"א בפקדון שהלכו בעליו למדינת הים, אבל אם היו עמו באותה הארץ הרי זה לא יגע בו אף-על-פי שאבד. ונראה שהסתייגות זו כוחה יפה גם להאמור בהלכה זו (מגיד-משנה).

- 4 ב. המפקיד¹⁰ אצל חברו פרות והקייבו, דבש
- 5 ונפסד, וכן והחמין - עושה תקנה לבעל הפקדון
- 6 ומוכרן בבית דין. אף על פי שעמדו¹¹ בהפסדן ואין
- 7 ההפסד פושה¹² בהן, הרי הקננים והסלים מוסיפין
- 8 הפסד¹³.

(10) ברייתא שם. (11) צ"ל שיעמדו. פירוש, שלא יוסיפו על קלקולם. (12) מתרבה, מלשון הכתוב (ויקרא יג, ה): לא פשה. (13) הנוול הנפסד מקלקל אותם. פסק כרבנן שם, שחוששים גם להפסד מועט.

- 9 ג. המפקיד חמין¹⁴ אצל חברו, והגיע הפסח - הרי
- 10 זה לא יגע בו עד שעה חמישית¹⁵ מיום ארבעה
- 11 עשר¹⁶; מכאן ואילך יוצא ומוכרו בשוק¹⁷ לשעתו¹⁸,
- 12 משום השב אבדה לפעלים. והוא הדין¹⁹ לשאר
- 13 הפקדונות, שלא יגע בהן אף על פי שהוא יודע
- 14 בודאי שיזולו בזמן פלוני או יאנס אותם המלך,
- 15 שמוא יבואו בעליהן מקדם וישלו ממונם.

(14) פסחים יג. (15) שהיא התחלת איסור אכילת חמץ בערב פסח. (16) בניסן. טעמו של דבר - בסוף ההלכה. (17) בגמרא שם: "מוכרן לנכרים". ואפשר גם להאכילו לבהמה חיה ועוף. (18) באותה שעה ממש, כל זמן שמותר

16 אָבֵל אַחֵר שְׁשֹׁתָמֶשׁ בֶּהֶן - נִתְחַיֵּב בְּאַחֲרֵיּוֹתָן, כָּכֵל
17 מְלֵחָה שְׁבַעֲלָם⁴¹, עַד שְׁיִחְזִירוּם לְבַעֲלֵים.

(40) ר"ף בשם רב האי גאון. (41) אם השתמש בהן, הרי לקח אותן בהלוואה והרי הן שלו, וחל עליו חיוב להחזיר לנפקד כסף אחר, והוא-הדין במוכר פקדון שאמרנו (למעלה ה"ה) שדינו כשומר שכר.

18 ח. הַמִּפְקִיד מַעוֹת⁴² אֶצֶל בַּעַל הַבֵּית, בֵּין צְרוּרִין בֵּין
19 מִתְרִין - הָרִי זֶה לֹא יִשְׁתַּמֵּשׁ בֶּהֶן. לְפִיכָּה, אִם אָבְדוּ
20 אוּ נִגְנְבוּ - אֵינוֹ חַיֵּב בְּאַחֲרֵיּוֹתָן. וְהוּא שְׂיִטְמָנָם
21 בְּקֶרֶקֶע, כְּמוֹ שְׁבַאֲרֵנוּ⁴³.

(42) משנה שם. (43) למעלה פ"ד ה"ד גבי שומר חנם.

22 ט. הַמִּפְקִיד חֲבִית⁴⁴ אֶצֶל חֶבְרוֹ, בֵּין שְׂיִחְדוּ לָהּ
23 הַבַּעֲלִים⁴⁵ מְקוֹם בֵּין לֹא יִחְדוּ לָהּ מְקוֹם, וְטִלְטְלָהּ
24 לְצִרְפוֹ⁴⁶ וְנִשְׁפְּרָה, בֵּין מִתּוֹךְ יָדוֹ⁴⁷ נִשְׁפְּרָה בֵּין אַחֵר
25 שְׂהִיחְזִירָהּ לְמְקוֹם שְׂיִחְדוּ לָהּ נִשְׁפְּרָה - חַיֵּב לְשַׁלֵּם⁴⁸.
26 טִלְטְלָהּ לְצִרְפָּה, בֵּין שְׁנִשְׁפְּרָה מִתּוֹךְ יָדוֹ בֵּין
27 שְׁנִשְׁפְּרָה מִשְׁהִנִּיחָהּ בְּמְקוֹם אַחֵר⁴⁹ - פְּטוּר⁵⁰.

(44) משנה, שם מ: וגמרא מא. (45) בעל החבית קבע את המקום להנחת החבית. (46) הנפקד טלטל את החבית לצורך עצמו בלי נטילת רשות מהמפקיד. (47) בשעה שטלטלה והשתמש בה. (48) כרבי עקיבא שם, שחזרה צריכה דעת בעלים, ואם לא הודיע לבעלים שלקח והחזיר - הרי זה כאילו לא החזיר, וחייב באונסין כדין שולח יד בפקדון. (49) ומכל-שכן אם החזירה למקומה. (50) קיבל דעת רבו הרי"ף שם, שהלכה כרבי יוחנן האומר, שהרישא של המשנה שם היא כדעת רבי ישמעאל שחזרה למקומה אינה צריכה דעת בעלים, והרי זה כאילו לא נטלה. והסיפא כדעת רבי עקיבא ואין ללמוד כלום מסתם משנה זו ששתי בביתיה סותרות זו את זו, ולפיכך הלכה כרבי עקיבא לפי הכלל: הלכה כרבי עקיבא מחבירו. [לא נתברר לי למה פסק כרבי יוחנן נגד רב ששת, הרי כלל הוא בידינו שהלכה כביתא (כאחרונים נגד הקדומים להם)? ובכסף-משנה פ"א מהלכות ברכות ה"ח, בדין אמר תנו מאכל לבהמה, כתב שרבינו פסק כרב ששת נגד רבי יוחנן מפני שהלכה כביתא (כנראה, הוא אינו מגביל את הכלל הזה לתקופה מאוחרת, מאביי ורבא ואילך)].

28 י. אֵין מְקַבְּלִין⁵¹ פְּקֻדוֹנוֹת לֹא מִן הַנְּשִׁים⁵² וְלֹא מִן
29 הַעֲבָדִים⁵³ וְלֹא מִן הַתִּינוּקוֹת. קָבַל מִן הָאִשָּׁה -
30 יִחְזִיר לָאִשָּׁה⁵⁴; מֵתָה - יִחְזִיר לְבַעֲלָהּ⁵⁵. קָבַל מִן
31 הָעֶבֶד⁵⁶ - יִחְזִיר לַעֲבָד; מֵתָה - יִחְזִיר לְרַבּוֹ⁵⁷. קָבַל מִן
32 הַקֶּטָן⁵⁸ - יִקְנֶה לוֹ בֹּו סֶפֶר תּוֹרָה אוּ דָקָל שִׁיאֲכַל
33 בֶּהֶן פְּרוֹתֵיו⁵⁹. וְכֵלָן שְׂאֲמָרוּ⁶⁰ בַּשַּׁעַת מִיתָתָן: שֶׁל
34 פְּלוּגֵי הָעָם, אִם נִאֲמָנִין לוֹ⁶¹ - יַעֲשֶׂה כְּפִרוּשָׁן⁶², וְאִם
35 לֹא - יִחְזִיר לְיוֹרְשֵׁיהֶם⁶³.

(51) ברייתא בבא-בבא-בבא נא: נב. (52) הנשואות, שמהם של הבעל, וכדי להסתיר מעיניו היא מפקידה אותם אצל

גזילה ואבירה שם, מוסיף רבינו שני תנאים ע"פ הגמרא שם: שלא יעצרו שנים ולא יחבוט במקל. וסמך כאן על מה שאמר שם. (26) ברייתא שם ל. במשנה אמרו דין זה באבירה, והברייתא מפרשת את המשנה. (27) בכל מקום שיש לחשוש להפסד - מחויב הנפקד לטרוח ולמנוע. (28) אלא מודיע לו שהפקדון עלול להיפסד.

1 ה. כָּל הַמוֹכֵר פְּקֻדוֹן עַל פִּי בֵית דִּין²⁹ - הָרִי זֶה
2 מוֹכֵר לְאַחֲרֵים, וְאֵינוֹ מוֹכֵר לְעַצְמוֹ³⁰, מִפְּנֵי הַחֲשָׁד³¹.
3 וְהַדָּמִים יִהְיוּ מִנְחִים אֶצְלוֹ³², וְיֵשׁ לוֹ לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בֶּהֶן.
4 לְפִיכָּה, הָרִי הוּא עֲלִיָּהֶן שׁוֹמֵר שָׂכָר, אֵף עַל פִּי
5 שְׂעִדִּין לֹא נִשְׁתַּמֵּשׁ בֶּהֶן³³.

(29) ראה למעלה ה"א. (30) ברייתא שם לח. "מוכרן בבית-דין. וכשהוא מוכרן - מוכרן לאחרים ואינו מוכרן לעצמו". (31) אף-על-פי שמוכר ע"פ בית-דין יש מקום לחשוד בו שהוא משתדל להוריד את המחיר. [ה'טור' שם השמיט דין זה, ולא נתבאר למה השמיט דין מפורש בברייתא. ראה 'דרישה' ו'פרישה' שם]. (32) משנה, שם כח: גבי אבירה. ורבינו משווה פקדון לאבירה בדין זה. (33) ההנאה, שיש לו מזה שהוא רשאי להשתמש בהן כשיצטרך להן, נחשבת כשכר. בפ"ג מהלכות גזילה ואבירה ה"ז, כתב רבינו שהמוצא חייב באונסי דמי אבירה אפילו לא נשתמש בהם עדיין, אבל בפקדון אינו חייב באונסין. ובמגיד-משנה מבאר נימוק ההבדל: שומר אבירה חייב בגניבה ואבירה אפילו כשאין לו כל הנאה, מפני שהוא עושה מצוה ופטור ממצוות אחרות (הלכות גזילה ואבירה ה"י). ולפיכך, כשיש לו הנאה העלו התחייבותו לדרגת שואל שחייב באונסין, אבל נפקד דינו כשומר חנם, ובמקרה שהוא מקבל הנאה - עלה גם כן בדרגה אחת ונעשה שומר שכר.

6 ו. הַמִּפְקִיד³⁴ מַעוֹת אֶצֶל חֲנוּנִי אוּ הַשְּׁלֵחֲנִי³⁵: אִם
7 הָיוּ צְרוּרִין וְחֲתוּמִין, אוּ קְשׁוּרִין קָשֶׁר מִשְׁנָה³⁶ - הָרִי
8 זֶה לֹא יִשְׁתַּמֵּשׁ בֶּהֶן. לְפִיכָּה, אִם אָבְדוּ אוּ נִגְנְבוּ -
9 אֵינוֹ חַיֵּב בְּאַחֲרֵיּוֹתָן³⁷. וְאִם אֵינָן חֲתוּמִין וְלֹא
10 קְשׁוּרִין קָשֶׁר מִשְׁנָה, אֵף עַל פִּי שֶׁהֵן צְרוּרִין - יֵשׁ
11 לוֹ לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בֶּהֶן³⁸. לְפִיכָּה הוּא נֶעֱשֶׂה עֲלֵיהֶם
12 שׁוֹמֵר שָׂכָר³⁹. וְאִם אָבְדוּ אוּ נִגְנְבוּ - חַיֵּב בְּאַחֲרֵיּוֹתָן;
13 וְאִם נִאֲנָסוּ, כְּגוֹן שְׂאֲבָדוֹ בְּלִסְטִים מִזֵּין - הָרִי זֶה
14 פְּטוּר.

(34) משנה, שם מג. (35) חלפן, שמחליף מטבע על מטבע. (36) משונה, ויותר חזק מהקשר הרגיל. (37) נראה שהמדובר כששומן כדרכי השמירה שנתבארו למעלה בפ"ד. (38) המפקיד יודע שהחנוני והשולחני צריכים להרבה מעות, ואנו אומרים את דעת המפקיד שהוא מסכים שישתמשו במעותיו. ודרכו של כל אדם לצרור מעותיו אף-על-פי שעומדות להשתמש בהן כל שעה. (39) נתבאר בהלכה הקודמת.

15 ז. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים⁴⁰? קִדְּם שְׂיִשְׁתַּמֵּשׁ בֶּהֶן;

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הַיָּם, וְהָרִי הַשּׁוֹמֵר רָצָה לְפָרֵשׁ מִיַּבֶּשֶׁה לַיָּם אוֹ לַצָּאֵת
בְּשִׁירָא⁶⁹ - יֵשׁ מִי שְׁהוּרָה, שָׁאֵם בָּא הַשּׁוֹמֵר וְהִבִּיא
הַפְּקֻדוֹן לְבֵית דִּין - נִפְטָר מֵאַחֲרִיּוֹת שְׁמִירָתוֹ.
וְדָכְרִים שֶׁל טַעַם הֵם, שָׁאִין אוֹסְרִין זֶה בְּמִדְּנָה זֶה
מִפְּנֵי פְקֻדוֹן שֶׁל זֶה שְׁהֵלָה, וְאִי אֶפְשָׁר לוֹ לְהוֹלִיכֻ
עִמּוֹ, שָׁמָּה יֵאָרֵעַ לוֹ אֲנֵס וְיִהְיֶה חַיֵּב בְּאַחֲרִיּוֹתָיו. וּבֵית
דִּין מִפְּקִידִין אוֹתוֹ בְּיַד גָּאֲמָן אֲצֻלָּם, מִשּׁוֹם הָשֵׁב
אֲבֵדָה לְבַעֲלִים⁷⁰.

(69) לדרך רחוקה. (70) שאם ישאיר הפקדון ללא שמירה
- ייגנב או יאבד (סברת עצמו).

פָּרֶק שְׁמִינִי

(1) דין שומר ששילם דמי הפיקדון ונמצא הגנב, ודין שומר
שאמר פשעתי ודין קונה הכפל שקונה השבח הבא מאליו,
ודין תבעוהו בעלים לשומר ונשבע ואחר כך שילם והוכר
הגנב, ודין שאל מן השותפים ושילם לאחד מהם או מן
האשה ושילם לבעלה, ודין גנב הפיקדון באונס ואחר כך
הוכר הגנב.

א. הַמִּפְקִיד² אֲצֻל חֲבֵרוֹ בְּהֶמָּה אוֹ כְּלִים, וְנִגְנְבוּ אוֹ
אֲבָדוּ³, אָמַר: הֲרִינִי מִשְׁלָם וְאִינִי נִשְׁבָּע, וְנִמְצָא
הַגָּנֵב - מִשְׁלָם תְּשְׁלֹמִי כִפְּל, טֵבַח אוֹ מָכַר - מִשְׁלָם
תְּשְׁלֹמִי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה. לְמִי מִשְׁלָם? לְמִי שְׁהִיָּה
הַפְּקֻדוֹן אֲצֻל⁴, שְׁהָרִי אָמַר אֲשַׁלֵּם⁵. חֲזָרָה הִבְהֶמָּה
עֲצָמָה - חֲזָרָה לְבַעֲלֶיהָ⁶ הִיא וְגִזְוֹתֶיהָ וְזִלְזוּתֶיהָ;
שָׁאִין זֶה הַשּׁוֹמֵר קוֹנֶה שִׁבְחָה הַבָּא מִגּוֹפָה, אֲלֵא שִׁבְחָה
הַבָּא מֵאֱלֹוִי⁸. וְכִכָּר בְּאַרְנָו⁹, שָׁאִין הַגָּנֵב מִחֲזִיר גִּזְוֹת
וְזִלְזוּת אֲלֵא לִפְנֵי יְאֹוִשׁ¹⁰. נִשְׁבָּע הַשּׁוֹמֵר וְלֹא רָצָה
לְשַׁלֵּם¹¹, וְאַחֵר כֶּף נִמְצָא הַגָּנֵב - מִשְׁלָם תְּשְׁלֹמִי
כִפְּל, טֵבַח אוֹ מָכַר - מִשְׁלָם תְּשְׁלֹמִי אַרְבָּעָה
וַחֲמִשָּׁה. לְמִי מִשְׁלָם? לְבַעַל הַפְּקֻדוֹן. וְכֵן הַשּׁוֹכֵר¹²
פָּרָה מִחֲבֵרוֹ וְנִגְנְבָהּ, וְאָמַר: הֲרִינִי מִשְׁלָם וְאִינִי
נִשְׁבָּע, וְאַחֵר כֶּף הִכָּר הַגָּנֵב - מִשְׁלָם תְּשְׁלֹמִי כִפְּל
וְתְשְׁלֹמִי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה לְשׁוֹכֵר; שְׁאֵלֹו רָצָה
הַשּׁוֹכֵר, הִיָּה נִשְׁבָּע שְׁנִגְנְבָהּ בְּאִנְס וְנִפְטָר.

(2) בבא-מציעא לג: (3) המדובר בשומר חנם שהוא פטור
מגניבה ואבידה, אלא שהוא מחויב לישיבע שבועת
השומרים. (4) בגמרא שם (לד.) מפרש רבא: "נעשה
כאומר לו לשכתגנב ותרצה ותשלמני - הרי פרתי קנויה לך
מעכשיו" (ויש אומרים: סמוך לגניבתה קנויה לך, ראה
שם). וטעמו של דבר, שאנו אומדים דעתו של המפקיד,
שהוא מעדיף לוותר על ספק הכפל (אם ימצא הגנב)
עלימנת שהקדן יהיה בטוח לו (רש"י שם). (5) רבינו
מדגיש כאן שהלכה כרבי יוחנן (שם) שאפילו לא שילם
עדיין - הכפל שלו, מכיוון שקיבל עליו לשלם. [למעלה
(פ"ו ה"א) נתבאר שמשביעים את השומר שאינה ברשותו,
שמה ענינו נתן בה. והרא"ש בסוגיא שלנו כותב, שלדעת
הרי"ף אין השומר קונה את הכפל אלא אחר שנשבע שאינה
ברשותו. וב'בית יוסף' דחה פירושו זה לדברי הרי"ף, מכיון

אחרים, ואסור לסייע ידי עוברי עבירה (לפעמים, נשים
מורות היתר לעצמן לקחת מרכוש בעליהן שלא ברשות).
(53) סתם עבדים חשודים על הגזל (רשב"ם שם).
(54) ואף-על-פי שכל מה שקנתה אשה קנה בעלה, אנו
אומרים שמה הפקיד מישוהו אצלה (מגיד-משנה בשם הרי"י
מיגש). ועוד, שמה נתן לה מישוהו ע"מ שאין לבעלה רשות
בו. (55) שהרי הבעל יורש את אשתו. ואם הפקדון הוא
של אחרים - יבוא ויתבע מבעלה. (56) מאותם הנימוקים
שאמרנו באשה. (57) ואין דין הפקדון כנכסי הפקר, שכל
הקודם זכה בהם. והטעם, משום שסתם עבדים גונבים
מאדונייהם. ואף-על-פי-כן, כשהוא חי מחזיר למקום שנטל,
מכיון שלא נתברר הדבר שגזל או גנב. [וכתב הרשב"ם שם,
שאם נתגרשה האשה ואחר-כך מתה - נותנים ליורשיה,
ועבד שנשתחרר ומת - נותנים לרבו, שסתם עבדים גזלנים
הם]. (58) ואין להחזיר לו, שמה לא ישמור עליו ויאבדו.
(59) בברייתא שם כתוב: "יעשה לו סגולה". ובגמרא נאמרו
שני פירושים, אחד - ספר-תורה, והשני - דקל, וקיבל רבינו
שני הפירושים. וקטן שאמרו - הכוונה עד בן שש, אבל
למעלה משש אם הוא חריף ומבין בטיב משא ומתן אין
חוששים לאיבוד, שהרי מקחו מקח וממכרו ממכר (ראה
הלכות מכירה פכ"ט ה"ו), ולפיכך מחזירים לו (מגיד-
משנה). [והרשב"א מפרש מה שאמר רבינו "יחזיר לאשה,
יחזיר לעבד" בא ללמדנו, שלא תחשוב שאסור להחזיר להם
מפני שיש להניח שהפקדון הוא של הבעלים, אבל גם אם
החזיר לבעלים - פטור, ולכתחילה מחזיר להם, שהרי הוא
מחזיר למקום שנטל (מגיד-משנה). וראה רמ"א אבן-העזר
סימן פו ס"א, ר'בית שמואל, שם ס"ק ח. ובהגהות
מיימוניות כתב בשם הראב"ן, שאם תבעו הבעלים יחזירו
הנפקד להם. (60) גמרא שם. (61) אם הנפקד מאמין
להם. (62) כמו שאמרו. (63) ודוקא כשאמרה בשעת
מיתתה כשאין לה האפשרות לקחת הפקדון מיד הנפקד,
אבל כשהיא בריאה - יתן לפלוני אפילו אין הנפקד מאמין
לה, שהרי היא יכולה לקחת ממנו את הפקדון ולהחזירו
בעצמה לידו ('טור') אבן-העזר (שם).

1 יא. הַפְּקֻדוֹן וְהָאֲבֵדָה⁶⁴ לֹא נִתְּנוּ לְתַבַּע אֲלֵא
2 בְּמִקְוָמָם. מִיָּצֵד? הַפְּקִיד אֲצֻלֹו בִּירוּשָׁלַיִם - אִינֹו
3 יָכוֹל לְתַבַּעֹו בְּנֵב⁶⁵; וְאִם הִחֲזִיר לוֹ בְּנֵב - מִקְבְּלוֹ
4 מִמֶּנּוּ⁶⁶. הַפְּקִיד אֲצֻלֹו בִּישׁוּב, וְהִבִּיא פְקֻדוֹנוֹ בְּמִדְּבָר
5 - אִינֹו מִקְבְּלוֹ מִמֶּנּוּ⁶⁷; אֲלֵא יֹאמַר לוֹ⁶⁸: הֲרִי הוּא
6 בְּאַחֲרִיּוֹתָי עַד שֶׁתְּחִזִּירֵנִי לִי בִּישׁוּב, כִּדְרָךְ שְׁהִפְקֵנִיתִי
7 אֲצֻלָּה בִּישׁוּב.

(64) בבא-קמא קיח. (65) אינו יכול לדרוש מהנפקד או
ממוצא אבידה להביאו אליו לנוב. (66) ואינו יכול לטעון:
הפקדתי אצרך בירושלים, החזיר לי שם. (67) אינו מחויב
לקבלו ולפטור את הנפקד מחובת השמירה. (68) יכול הוא
לומר לנפקד (כתב בהגהות מיימוניות, שאם הוכרח להוציאו
למדבר משום שלא היה לו מקום להטמין את הפקדון
בישוב, ולשומר אחר אסור למסור, ולקח אתו הפקדון או
את האבידה למדבר ונאנס - דעת ראב"ה שהוא פטור).

8 יב. הַמִּפְקִיד אֲצֻל חֲבֵרוֹ, וְהֵלָה בַּעַל הַפְּקֻדוֹן לְמִדְּנָת

10 פִּיצֵד? הַפְקִיד אֲרָבַע סָאִין אֶצֶל חֲבֵרוֹ, וְהָרִי הֵן שְׁוִין
11 סֶלַע, וְנִגְנְבוּ אוֹ אֶבֶדּוֹ, וְאָמַר: הָרִינִי מִשְׁלֵם סֶלַע
12 וְאֵינִי נִשְׁפָּע, וְאַחֵר כֶּף נִמְצָאוּ, וְהָרִי הֵן שְׁוִין אֲרָבַע
13 סֶלָעִים - הָרִי הֵן שֵׁל שׁוֹמֵר, וְאֵינִי מִשְׁלֵם אֶלָּא
14 סֶלַע²¹. בְּמָה דְּכָרִים אֲמוּרִים? בְּשָׁלָא הִטְרִיחֵן
15 לְבַעְלִים בְּדִין; אֲבָל אִם הוּדָה שִׁפְשָׁע, וְחִיבוּהוּ בֵּית
16 דִּין לִתֵּן, וְלֹא נִתַּן בְּרָצוֹנוֹ עַד שִׁכְפוּהוּ בֵּית דִּין עַל
17 פְּרָחוֹ וְנִטְלוּ מִמֶּנּוּ, וְאַחֵר כֶּף הִפְר הַגִּנֵּב אוֹ נִמְצָא
18 הַפְקִדוֹן - יִחְזֹר לְבַעְלִים פְּמוֹת שְׁהוּא, וּמְחִזְרִין
19 לְשׁוֹמֵר הַדָּמִים שֶׁלְקָחוּ מִמֶּנּוּ. וְאִם בָּלִים אוֹ קָרְקַע
20 גָּבוּ בֵּית דִּין מִמֶּנּוּ בְּשׁוּמָא²² - מְחִזֵּר לְשׁוֹמֵר כְּלָיו
21 אוֹ שְׁדֵהוּ²³.

20 שם לד. מעשה בכיפי (נזמים). 21 במסקנא שם
חילקו בין לא הטריח את הבעלים בבית-דין לבין הטריחו:
במקרה ראשון - הרווח לנפקד, ובמקרה השני - למפקיד.
הראב"ד בהשגותיו כתב שהנפקד אינו זוכה בשבח הבא
מאליו שלפני אמירתו הריני משלם. ונראה שדעת רבינו
אינה כן, וסובר שקנה משעת גניבה (והמדובר לפני יאוש
בעלים, שהרי שבח הבא מאליו אחר יאוש בעלים - קנה
הגנב). והמגיד-משנה מוסיף, שאפשר שזכה אפילו בשבח
שהשביח משעה שקיבל את הפקדון, כלשון ראשון בשיטת
רבא (ראה ביאורנו למעלה בדין חזרה הבחמה עצמה).
22 הדיינים העריכו את שוויים, ונתנו אותם למפקיד
לתשלום הפסדו. 23 ואינו יכול לעכבם לעצמו ולתת
לנפקד את דמיהם כפי שהעריכו הדיינים. כך פסק רב נחמן
שם במעשה הנזמים שהנפקד שכח באיזה מקום הניחם.
וביאר שם, שאפילו לשיטת הסוברים ששומת בית-דין
אינה חוזרת, ואם שמו בית-דין כליו של לוה ונתנום למלוה
בחובו ואחר-כך בא הלוה והביא כסף מזומן ודורש החזרת
כליו - אין שומעים לו, כאן מחזירים מפני שהשומא עיקרה
בטעות, שהרי הוברר שהנזמים היו ברשותו של הנפקד,
אלא שלא זכר באיזה מקום הניחם. וסובר רבינו שהוא-הדין
בהוכר הגנב או נמצא הפקדון. [ובמגיד-משנה מביא דעת
החולקים על רבינו בדין זה, ואומרים שאין זה דומה
למעשה הנזמים שנמצאו במקום שהניחם והוברר שלא
פשע, אבל בנידון כאן הרי פשע וגרם לגניבה או לאבידה,
ולפיכך שומא זו דינה ככל השומות של נכסי לוה למלוה].

22 ד. תְּבַעְהוּ²⁴ בְּעָלִים לְשׁוֹמֵר, וְנִשְׁבַּע²⁵, וְאַחֵר כֶּף
23 שֶׁלֵם²⁶, וְהִפְר הַגִּנֵּב, הוּאִיל וְשֶׁלֵם בְּרָצוֹנוֹ - זָכָה
24 בְּפֶפֶל²⁷, אֵף עַל פִּי שֶׁהִטְרִיחֵן בְּתַחֲלָה לְדִין עַד
25 שֶׁנִּשְׁבַּע. אָמַר הַשׁוֹמֵר בְּתַחֲלָה: אֵינִי מִשְׁלֵם, וְיִחְזֹר
26 וְאָמַר: הָרִינִי מִשְׁלֵם - זָכָה בְּפֶפֶל²⁸.

24 מחלוקת אביי ורבא בבבא-קמא קח. 25 שומר חנם
נשבע שנגנב שלא בפשיעה. 26 לפנים משורת הדין
(רש"י שם). 27 כרבא שם, שהלכה כמותו בכל מקום נגד
אביי, חוץ לשש הלכות המסומנות בגמרא בראשי תיבות
"יע"ל קג"ם". 28 ב"מ לד. "פשיטא, הא קאמר (הרי הוא
אומר) הריני משלם".

שנאמר סתם "אמר הריני משלם", ומשמע שאמירה גרידא
מספיקה]. וגם באבדה, שאין בעיית כפל יש נפקא-מינה
מסברת רבא, כגון אם עלה בינתיים מחיר הפקדון, אין
השומר משלם אלא מחירו הקודם (ראה לקמן ה"ג). ואם
עלה שווי זמן מסוים לפני הגניבה, יש הבדל בין שני
הלשונות בדעת רבא שנאמרו למעלה: אם הפקדון קנוי
משעת התחלת השמירה כלשון ראשון - משלם לפי מחירו
הקודם, ואם הוא קנוי סמוך לגניבתו - משלם לפי מחירו
באותה שעה. [בגמרא שם אמרו שיש הבדל לבין בית שתי
השיטות שהובאו למעלה לדעת רבא, במקרה שהבהמה לא
נמצאה ברשותו של הנפקד בשעת הגניבה ואינו יכול לזכות
בה: לשיטה ראשונה - קנה הכפל, ולשיטה שניה - לא קנה.
ראה 'טור' חו"מ סי' רצה שכתב, שזכה בכפל אפילו לא
היתה ברשותו, הרי שקיבל שיטה ראשונה. וב'בית יוסף' שם
כתב שגם דעת הר"ף כך, כי סתם ולא כתב שדווקא
בעומדת ברשותו קנה. מדבריו יוצא, שגם רבינו אינו מחלק
בין עומדת ללא עומדת ברשותו]. 6 בבא-קמא קח:
(כסף-משנה בשם תלמידי הרשב"א). 7 הצמר שגזז הגנב.
8 טעם זה אמרו בב"מ שם לפי ביאורו של רבי זירא לשיטה
הראשונה של רבא, שהשומר קונה משעה שקיבל את הפרה,
אולם גם ללשון שני אנו צריכים לסברא זו לענין גיזות
וולדות שנטענה ושילדה בבית הגנב, שלדעת רבינו (לפי
ביאורו של המגיד-משנה) הם של המפקיד. 9 בהלכות
גניבה פ"א ה"א. 10 כלומר, הצמר שגזז לפני שנתייאשו
הבעלים (יאוש = הבעלים חדלו מלקוות להחזרת הגניבה),
והוולדות שילדה לפני יאוש חוזרים לבעלים, אפילו אם
חזרה אחר יאוש. 11 משנה, שם לג: 12 למעלה בפ"א
מהלכות שכירות, נתבאר ששוכר דינו כשומר בשכר,
ושניהם חייבים בגניבה ואבידה ופטורים מאונסין.

1 ב. שׁוֹמֵר¹³ חֲנֹם שְׁאָמַר: פִּשְׁעָתִי - זָכָה בְּפֶפֶל. שְׁהָרִי
2 חֵיב עֲצָמוֹ לְשֶׁלֵם¹⁴; וְאִלּוּ רָצָה, אָמַר: נִגְנְבָה אוֹ
3 אֶבֶדָה, וְהָיָה פְטוֹר¹⁵. וְכֵן נוֹשֵׂא שָׂכָר וְהַשׁוֹכֵר¹⁶
4 שְׁאָמַר: נִגְנְבָה - קָנָה הַפֶּפֶל. שְׁהָרִי חֵיב עֲצָמוֹ
5 לְשֶׁלֵם; וְאִלּוּ רָצָה, אָמַר: מִתָּה¹⁷, וְהָיָה נְפֹטָר. אֲבָל
6 הַשְׁוֹאֵל - אֵינִי קוֹנֶה הַפֶּפֶל עַד שִׁישְׁלֵם מִעֲצָמוֹ¹⁸.
7 קָדָם וְשֶׁלֵם מִעֲצָמוֹ, וְאַחֵר כֶּף הִפְר הַגִּנֵּב - מִשְׁלֵם
8 תְּשְׁלוּמֵי אֲרָבַעָה וְחִמְשָׁה לְשׁוֹאֵל¹⁹.

13 מימרא של רב פפא, שם לד. 14 בזה שאמר
"פשיעתי", כבר חייב עצמו לשלם וזכה בכפל אף-על-פי
שלא אמר בפירוש: הריני משלם ('בית יוסף' חו"מ שם).
15 אם היה נשבע על כך. 16 כרב פפא, שם.
17 כדרכה. 18 אבל כשאמר הריני משלם, ולא שילם
עדיין - לא קנה הכפל. מחלוקת רב פפא ורב זביד שם, ופסק
כרב זביד, מפני ששנינו בברייתא כמותו. 19 בגמרא שם
נתבאר מה בין שואל לשומר: שואל - כל הנאה שלו, שהרי
אינו משלם כלום לבעלים, ומשום כך אין הבעלים מקנים
לו הכפל בזכות ההבטחה לשלם, כי סבורים הם שמוטל על
השואל לפצות את ההפסד, ואף-על-פי-כן כששילם וקיבלו
פיצוי מלא - הקנו לו את הכפל (רש"י שם).

9 ג. כָּל הַקוֹנֶה²⁰ הַפֶּפֶל - קוֹנֶה הַשֶּׁבַח הַבָּא מֵאִלּוּ.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

1 ה. אָמַר²⁹: הָרִינִי מְשֻׁלָּם, וְחֲזֹר וְאָמַר: אֵינִי
2 מְשֻׁלָּם³⁰; או שְׁאָמַר: הָרִינִי מְשֻׁלָּם, וּמָתָה, וְאָמַר
3 הַבָּנִים: אֵין אָנוּ מְשֻׁלָּמִין³¹; או שְׁלֹא הִסְפִּיק לְתַבֵּעַ
4 אֶת הַשּׁוֹמֵר עַד שְׁמָתָה, וְתַבֵּעַ הַבָּנִים³², וְשִׁלְמוּ בְנֵי
5 הַשּׁוֹמֵר; או שְׁשִׁלְמוּ הַבָּנִים לְבָנִים³³; או שְׁשִׁלְמוּ
6 הַשּׁוֹמֵר מִחֻצָּה³⁴; שְׁאֵל שְׁתֵּי פְרוֹת, וְשִׁלְמוּ אֶחָת
7 מֵהֶן³⁵; שְׁאֵל מִהַשְׁתַּפֵּין, וְשִׁלְמוּ לְאֶחָד מֵהֶן; שְׁתַּפֵּין
8 שְׁשִׁאֲלוּ, וְשִׁלְמוּ אֶחָד מֵהֶן³⁶; שְׁאֵל מִן הָאִשָּׁה³⁷,
9 וְשִׁלְמוּ לְבַעֲלָהּ³⁸; אִשָּׁה שְׁשִׁאֲלָהּ³⁹, וְשִׁלְמוּ בַּעֲלָהּ⁴⁰ -
10 כָּל אֱלוֹ סֶפֶק, וְהָרִי הַכָּפֵל מִטֵּל בְּסֶפֶק וְאֵינוּ תַּחַת יָד
11 אֶחָד מֵהֶן⁴¹, לְפִיכָף חוֹלְקִין הַכָּפֵל⁴² או הַשֹּׁבֵחַ בֵּין
12 בַּעַל הַפְּקָדוֹן וּבֵין הַשּׁוֹמֵר. וְאִם קָדַם אֶחָד מֵהֶן
13 וְתַפְסָה כָּל - אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדוֹ⁴³, וְאֶפְלוּ בַּחוּצָה
14 לְאֶרֶץ⁴⁴.

(29) כל הדינים שבהלכה זו נשאלו בגמרא שם לד: ונשאר
בתיקו. (30) אפילו אם אמר בבי"ד הריני משלם ואינו יכול
לחזור בו, אפשר שלא קנה הכפל מפני שהטריחו בבי"ד
(מגיד-משנה). (31) צדדי הספק הם: אפשר שהם מסכימים
לשלם, וכוונתם לדחות התשלום לזמן מה, מחמת חוסר
מזומנים. (32) בגמרא שאלו סתם: שילמו בנים - מאי?
והרי"ף הוסיף וביאר, שהמדובר, כשלא הספיק לתובעו עד
שמת. ורבינו קיבל ביאורו, כדרכו בכל מקום לקבל שיטת
רבו של רבו. ונראה שהוספה זו באה ללמדנו, שהמדובר
בנגנבה בחיי השומר, שאם נגנבה אחר שמת אין כל ספק
שהיורשים אינם זוכים בכפל אף-על-פי ששילמו, שהרי אין
עליהם חובת שמירה כלל ופטורים מלשלם, ואין זה דומה
לנשבע ושילם שבהלכה ד. למעלה בפ"א ה"ה אמנם אמרנו,
שהיורשים דינם כשומר שכר, אולם שם המדובר בשואל,
ויש הנאה ליורשים שיכולים להשתמש בפקדון. וכאן בשומר
ואסור להשתמש בפקדון. ונראה להוסיף עוד, שאם תבעו
הבעלים את השומר ומת - אין מקום לכל בעיא, שאם אמר
הריני משלם ושילמו הבנים - פשיטא שזכו בכפל, ואם אמר
איני משלם - ברור היה לרי"ף ולרמב"ם שלא זכו, שהרי אין
עליהם לא חובת תשלום ולא חובת שבועה, ולפיכך דקדקו
וכתבו שלא הספיק לתבוע. [בגמרא שם נשאלה עוד בעיא:
"שילם לבנים" פירוש, מתו הבעלים ושילם השומר ליורשיו.
והרי"ף - ורבינו בעקבותיו - השמיטו בעיא זו. ונראה שלא
גרסו אותה בגמרא, ונימוקם: שאין מקום לבעיא זו, שאם
נגנבה בחיי הבעלים - בוודאי לא זכו בניו בכפל, שהרי אין
אדם מוריש קנס לבניו (ראה כסף-משנה כאן). ואם נגנבה
אחר שמתו (וכן פירש"י שם), אפשר שלדעתם, כשהשומר
ממשיך בשמירה והיורשים לא לקחו הפקדון בחזרה, הרי זה
כאילו מסרו לו הם את הפקדון, ובשילמו בנים לבנים,
המדובר כשמתו הבעלים והשומר ממשיך בשמירתו
בהסכמת בניו ונגנבה ואחר-כך מת השומר, ויש כאן שני
נימוקים לטובתם של היורשים: א. מיתת הבעלים; ב. מיתת
השומר, ולפיכך שאלו מה הדין. (33) נתבאר בהערה
הקודמת. (34) כשתבעו, אמר: הריני משלם מחצה (רש"י).
והבעיא היא אם זכה במחצית הכפל או לא זכה בו, משום

שהמפקיד לא הקנה לו כלום כשאינו מפצה את כל ההפסד.
(35) אם-תמציי-לומר בשילם מחצה לא קנה כלום, מה הדין
בשני דברים שלמים ושילם דמי דבר שלם (רש"י). [נדועה
שיטתו של רבינו לפסוק בכל מקום כאם-תמציי-לומר, ולמה
לא פסק כאן בשילם מחצה שלא זכה? כבר קבעו רשמי-
כללים (ראה יד מלאכי, כללי הרמב"ם אות טז) שכלל זה
כוחו יפה רק כשאמרו בפירוש בגמרא "אם-תמציי-לומר",
אבל לא כשזה יוצא ממשמעותה של הבעיא השניה].
(36) הבעיא היא אם קנה חצי הכפל, שהרי שילם כל חלקו,
או לא? [מובן שגם בעיא זו נשאלה באם-תמציי-לומר
ששילם מחצה לא קנה כלום]. (37) מנכסי מלוג שלה,
שהבעל אוכל פירותיהם והקדן שלה. (38) ושאלו שם, אם
הבעל קונה את הכפל מפני שהוא כאפוטרופוס על נכסיה
וגם אוכל פירותיהם או לא קנה, מפני שהקדן אינו שלו (ע"פ
פירוש רש"י שם). (39) לצורך נכסי מלוג שלה. (40) צדדי
בעיא זו הם אותם הנימוקים עצמם שנאמרו בבעיה הקודמת,
ובכיוון הפוך (ראה 'תוספות' שם ד"ה שאל). (41) שאם
היה תפוס ביד אחד מבעלי הדינים, היינו אומרים המוציא
מחבירו עליו הראיה. (42) כן פסק הרי"ף בהלכותיו, ורבינו
קיבל דעתו. והרא"ש כאן דחה שיטתם, ואומר שיש לדון את
המפקיד כמוחזק, שהרי הפקדון הוא שלו בכל מקום שהוא
נמצא, ומשום כך כל הכפל שייך לו. [וב'בית יוסף' ח"מ סי'
רצה מסביר שיטת הרי"ף והרמב"ם, שאמנם המפקיד הוא
מוחזק בפקדון, אבל אינו מוחזק בכפל (ראה רא"ש כאן,
ופלפולא חריפתא אות ד)]. (43) וזכה בכל הכפל, שהרי
הוא מחזיק בממון. (44) שאין בית-דין מגבים קנסות בחוץ
לארץ, וכפל קנס הוא, אף-על-פי-כן אם תפסו הבעלים אין
מוציאים מידם. [מה שאמר רבינו "אפילו" בחוצה-לארץ,
מפרש בכסף-משנה: שבחוצה-לארץ הורע כוחו של התופס,
משום שישנם שני נימוקים לחובתו בנוגע לחצי הכפל, א.
אין בית-דין מגבים כלל כפל בחוץ-לארץ; ב. אפילו אם
מגבים, היה מקבל חציו בלבד. אבל בארץ ישראל יש רק
נימוק אחד, היינו שבית-דין היו נותנים לו חצי. ולפיכך
הדגיש רבינו וכתב "אפילו". פירושו זה דחוק קצת. ואפשר
לפרש כוונת רבינו באופן יותר פשוט, והוא: המלה "אפילו"
אינה נמשכת לדין שבין המפקיד והנפקד, שהרי שם רבותא
יותר גדולה בא"י שמגבים קנס והבית-דין היו נותנים חצי
לזה וחצי לזה, ואף-על-פי-כן אם תפס אחד הכול אין
מוציאים מידו. ה"אפילו" נמשך אפוא לדין תפיסת קנס
בחוצה-לארץ בלבד, כלומר, אף-על-פי שאין מגבים קנס -
אם תפס אין מוציאים מידו].

15 ו. נִגְנַב⁴⁵ הַפְּקָדוֹן בְּאֶנְס⁴⁶, וְאַחַר כֵּן הִפְּר הַגִּנֵּב⁴⁷ -
16 אֶחָד שׁוֹמֵר חֲנָם וְאֶחָד שׁוֹמֵר שָׂכָר עוֹשֶׂה דִין עִם
17 הַגִּנֵּב⁴⁸ וְאֵינוּ נִשְׁפָּע⁴⁹. קָדַם וְנִשְׁפָּע, וְאַחַר כֵּן הִפְּר
18 הַגִּנֵּב⁵⁰: אִם שׁוֹמֵר חֲנָם הוּא - רָצָה עוֹמֵד
19 בְּשִׁבְעוֹתָיו⁵¹, רָצָה עוֹשֶׂה דִין עִם הַגִּנֵּב⁵²; וְאִם שׁוֹמֵר
20 שָׂכָר הוּא - עוֹשֶׂה עֲמֹ דִין⁵³. נִגְנַב הַפְּקָדוֹן בְּאֶנְס⁵⁴,
21 וְהִחֲזִירוּ הַגִּנֵּב לְבֵית הַשּׁוֹמֵר, וְהָרִי הוּא בְּהֶמְהָה,
22 וּמָתָה שָׁם בְּפִשְׁעִיהָ - יֵשׁ בְּדָבָר סֶפֶק אִם פְּלִתָּהּ
23 שְׁמִירָתוֹ⁵⁵ וְנִפְטָר, או עֲדִין לֹא פְלִתָּהּ שְׁמִירָתוֹ⁵⁶.

1) ילחוצ, יתבע בתקיפות "והוא יודע שאין לו מה יחזיר" (רבינו לקמן פרק א הלכה ב). 2) לדעת הרמב"ם אין זאת מצוה (ראה ביאורנו שם הלכה ה). 3) כסות יום ביום, כסות לילה בלילה (לקמן פרק ג הלכה ה). 4) שלא ייתן יד. 5) לדעת הרמב"ם אין זאת מצוה. ראה ביאורנו פרק ה הלכה א.

פרק ראשון

1) מבאר שמצוה להלוות לעני, ושהלוה חייב לפרוע ואין מרחמים בדין ומסדרין לבעל חוב.

16 א. מצות עשה להלוות לעניי ישראל², שנאמר: אם
17 כסף תלוה את עמי את העני עמך. יכול רשותי?
18 תלמוד לומר: העבט תעביטנו וגו'. ומצוה זו גדולה
19 מן הצדקה⁴ אל העני השואל⁵; שזה כבר נצרך
20 לשאל, וזה עדין לא הגיע למדה זו⁶. והתורה
21 הקפידה על מי שמינע מלהלוות לעני, שנאמר:
22 ורעה עינך באחיה האביון וגו'⁷.

~ נקודות משיחות קודש ~

"מצות עשה להלוות לעניי ישראל"

וצריך להבין מדוע לא כתב הרמב"ם גם החיוב להלוות לעשיר הצריך להלוואה בזמן מסוים הגם שבדרך כלל הוא עשיר, והלא מפורש בגמרא ש"גמילות חסד בין לעניים ובין לעשירים" ומדוע לא פסק הרמב"ם כהגמרא הנ"ל. בשו"ע אדמו"ר הזקן הביא לשון הרמב"ם "מצות עשה להלוות לעניי ישראל" אבל הוסיף אח"כ "אין לי אלא עני, עשיר מניין שמצוה להלוותו לפי שעה, תלמוד לומר "את עמי" ומכאן לימוד נוסף שמצות הלוואה היא גם לעשיר. את חיוב ההלוואה לעשירים אפשר לפרש בשני אופנים: א. שעשיר הזקוק להלוואה הוא כעני באותה שעה, וממילא נכלל בחיוב ההלוואה לעניים. ב. עני האמור בתורה מדבר על עני ממש ולא על עשיר, ולכן יש צורך בלימוד נוסף מיוחד: אין לי אלא עני, עשיר מניין כו". מזה שהאדמו"ר הזקן העתיק את לשון הרמב"ם, משמע שדבריו הם בהתאם לשיטתו, ואם כן חוזרת השאלה מדוע לא כתב הרמב"ם מצות הלוואה לעשירים בפירוש. והביאור בזה: בספר המצוות, שורש ב' כתב, שאין למנות במניין המצוות כל מה שלמדו חכמים ב"ג מדות שהתורה נדרשת בהם או מריבוי דקרא (אלא אם כן פירשו בעצמם שדין זה הוא מהתורה). ומכיון שכך, הרי שמה שנתפרש בתורה הוא ההלוואה לעניי ישראל, מה שאין-כן את ההלוואה לעשירים למדו חכמים מריבוי דקרא ("את עמי") ולכן אין למנותה בתור מצות עשה מהתורה. ובנוגע לעצם עניין ההלוואה לעשירים, סומך הרמב"ם על מה שכתב בהלכות דעות (פ"ה"ג) "מצות עשה על כל אדם לאהוב את כל אחד ואחד מישראל כגופו, שנאמר ואהבת

1 לפיכך: השומר פטור מלשלם, ואם תפסו הפעלים
2 - אין מוציאין מידם.

45) בבא-קמא קח: 46) בליסטים מזוין שהשומר אינו יכול להציל מידו, ולא לקח בפרהסיא אלא הסתתר שלא יראוהו. מעשה שכזה נידון כגניבה המחייבת תשלומי כפל (רבינו פ"ד מהלכות גניבה ה"ד) ונידון כאונס לפטור שומר שכר שחייב בגניבה רגילה. 47) ואפשר להוציא ממנו את הגניבה או דמיה. 48) בגמרא כתוב: "עושה עמו דין". ורבינו ביאר "עם הגנב", כלומר, על השומר מוטל לטרוח ולהוציא מיד הגנב, אבל אינו מחויב לשלם מכיסו כלום. ורש"י מפרש שם, שהשומר משלם לבעלים וגובה מהגנב (מגיד-משנה. ראה סמ"ע סימן רצד ס"ק ז, וש"ך שם ס"ק ז). 49) פירוש, אינו יכול לטעון: אשבע שלא שלחתי בה יד, ואולי גם שאינה ברשותי - ואסתלק. 50) בגמרא כתוב סתם: "שקדם ונשבע", ומפרש רבינו, שקדם לפני שהוכר הגנב (וכן פירש הרי"ף). 51) יכול הוא לטעון: נשבעתי ונפטרכי והסתלקתי מכל הענין הזה. 52) לא נתבארה כוונתו. לשם מה יטרח אם אינו מחויב לעשות זאת, וגם לא ירוויח מזה כלום (ראה ב"ח חור"מ סי' רצד שעמד על תמיהה זו, ותיירץ בדוחק: שרוצה לעשות מצוה). 53) מכיון שקיבל שכר עבור שמירתו, מוטל עליו לטרוח ולהוציא מיד הגנב, משום שאין זה נידון כאונס, כשאפשר להוציא מידו. [ב'שיטה מקובצת' שם הובאו כמה שיטות בפירוש סוגיא זו. ופירושו כאן מסתמך בעיקר על המגיד-משנה]. 54) בעיא שלא נפשטה, שם. 55) כשנגנבה באונס נפטר השומר לגמרי, ונפסק חיוב השמירה שהיה מוטל עליו, וכשהוחזרה לא קיבל על עצמו שמירה שניה. 56) מכיוון שהוחזרה ליד השומר, והוא לא החזירה לבעלים - קיים עדיין חיוב השמירה הראשון.

ברוך רחמנא דסייען

יום שני ג' ניסן ה'תשפ"ב הלכות מלוה ולוה

3 יש בכללן שתים עשרה מצות. ארבע מצות עשה,
4 ושמנה מצות לא תעשה, וזהו פרטן: א) להלוות
5 לעני ומך. ב) שלא יגשי אותו. ג) לגש² את העובד
6 פוקבים. ד) שלא ימשפן בעל חוב פרוץ. ה)
7 להחזיר המשכון לבעליו בזמן שהוא צריך לו³. ו)
8 שלא יאחר המשכון מבעליו העני בעת שהוא צריך
9 לו. ז) שלא יחבל אלמנה. ח) שלא יחבל פלים
10 שעושים בהן אכל נפש. ט) שלא יתן המלוה פרבית.
11 י) שלא ילוה הלוה פרבית. יא) שלא יתעסק⁴ אדם
12 בין מלוה ולוה פרבית: שלא יעיד ביניהן, ולא יכתב
13 שטר, ולא יערב. יב) ללוות מן העובד פוקבים
14 ולהלוות⁵ לו פרבית.
15 ובאור מצות אלו בפרקים אלו:

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

וכן הוא בעניין ליגוש את העכו"ם ולהצר להם, שהכוונה בזה היא להציל ממון ישראל ולא לצו להשיב ההלוואה בזמנה כדי שלא לגרום הפסד ממון לישראל, שכן על הרווחות זמן הפירעון משלמים (הגויים) ממון.

(על פי "זין מלכות" ספר משפטים סימן ט)

(8) לוחץ, תובע בחזקה. (9) כמלוה דוחק ותובע (ראה בבא מציעא עה:). (10) לאלצו לפרוע החוב בזמן, ולא להרוויח לו זמן הפירעון (השווה חינוך תמז). (11) צריך להיות: את הנכרי. (12) ספרי דברים ראה - קיג. (13) ודעת הרמב"ן (בהשגותיו על ספר המצוות לרבינו בשרוש השישי ובפירוש התורה דברים טו), שאין נגישת הגוי מצוה, ומה שאמרו בספרי שזו מצוות עשה, הכוונה שכתוב זה משמיענו מצוות עשה באחיך. וכך הוא נדרש: לנכרי את רשאי ליגוש ולא לאחיך, והוא לאו הבא מכלל עשה שהוא נקרא עשה, ולומר לך שהנוגש את הישראל עובר בעשה ולא תעשה.

ג. אָסוּר לְאָדָם לְהִרְאוֹת¹⁴ עֲצָמוֹ לְבַעַל חוֹבוֹ בְּזִמָּן שְׂיֻדֵּעַ שְׂאֵין לוֹ, אֲפָלוּ לְעֵבֶר לְפָנָיו, שְׁלֹא יִפְחִידוּ אוֹ יִכְלִימוּ, אֶף עַל פִּי שְׂאֵינוֹ תוֹבְעוֹ, וְאֵין צָרִיךְ לֹאמֵר אִם תִּבְעוּ¹⁵. וְכִשֶּׁם שְׂאָסוּר לָזֶה לְתַבַּע, כִּף אָסוּר לְלֹוֶה לְכַבֵּשׁ¹⁶ מִמּוֹן חֲבֵירוֹ שְׂבִידוֹ וְלֹאמֵר לוֹ: לֵךְ וְשׁוּב. וְהוּא שֵׁישׁ לוֹ. שְׁנֶאֱמַר: אֵל תֹּאמַר לְרַעֲךָ לֵךְ וְשׁוּב. וְכֵן אָסוּר לְלֹוֶה לְקַח הֶלְוָה וּלְהוֹצִיאָהּ שְׁלֹא לְצָרָהּ וּלְאַבְדָּהּ¹⁷, עַד שְׁלֹא יִמָּצֵא בְּעַל חוֹב מֵאֵין יָגֵבָה. אֶף עַל פִּי שְׂהַמְלִיחַ עֲשִׂיר גְּדוּל. וְעוֹשֶׂה זֶה - רָשָׁע הוּא; שְׁנֶאֱמַר: לָוֶה רָשָׁע וְלֹא יִשְׁלָם¹⁸. וְצִוּוּ חֻקִּים¹⁹: יְהִי מִמּוֹן חֲבֵרְךָ חֲבִיב עֲלֶיךָ כְּשֶׁלָּךְ.

(14) מכילתא משפטים יט: "לא תהיה לו כנושה": - "לא תראה לו בכל זמן". בבבא מציעא עה: אמרו: מניין לנושה בחבירו וכו' שאסור לעבור לפניו? תלמוד לומר "לא תהיה לו כנושה (ברש"י שם "לא תראה בעיני כנושה בו שיראה ויביבוש"). (15) רוצה לומר, אם כבר תבעו, כגון, שלא ידע שאין לו ותבעו, שאסור לו לעבור לפניו מכאן ואילך (אבן האזל). (16) לעכב, להשהות. (17) וגורם לאבדה מן המלווה. (18) ראה אבות פרק ב משנה ט. שמות רבה לא, טו. (19) אבות שם, משנה יב.

ד. כְּשִׁיתַּבַּע הַמְלִיחַ הֶלְוָתוֹ²⁰, אֶף עַל פִּי שְׁהוּא עֲשִׂיר וְהִלָּחֵה דְּחֹק וְטָרִיד בְּמִזְנוֹת²¹ - אֵין מְרַחֲמִין בְּדִין²², אֲלֵא גוֹבִין לוֹ חוֹבוֹ עַד פְּרוּטָה אַחֲרוֹנָה מִכָּל מִטְּלָטְלִין שְׂיִמָּצְאוּ לוֹ. וְאִם לֹא הִסְפִּיקוּ הַמִּטְּלָטְלִין - גוֹבִין לוֹ מִן הַקֶּרֶקֶר²³, אַחֵר שְׂמַחְרִימִין²⁴ עַל מִי שֵׁישׁ לוֹ מִטְּלָטְלִין אוֹ מִי שִׂידֵעַ לוֹ²⁵ מִטְּלָטְלִין וְלֹא יִבְיֵאֵם לְבֵית דִּין²⁶. וְגוֹבִין מִכָּל קֶרֶקֶע שֵׁישׁ לוֹ. אֶף עַל פִּי שְׁהִיא מְשַׁעֲבֶדֶת לְכַתְּבַת אֶשְׁתּוֹ אוֹ לְבַעַל חוֹבוֹ שְׂקָדָם²⁷ - גוֹבִין לָזֶה²⁸, וְאִם יבוא²⁹ הָרָאשׁוֹן וְיִטְרֹף - יִטְרֹף³⁰. טַעַן הַלָּוֶה: שְׂמַטְלָטְלִין אֵלוֹ שְׂבִידֵי אֵינֶן שְׁלִי, אֲלֵא פְקָדוֹן הֵם בְּיָדֵי אוֹ שְׂכוּרִין אוֹ שְׂאוּלִין -

לרעך כמון, לפיכך צריך לספר בשבחו ולחוס על ממונו כו" ובזה כלל גם את מצוות ההלוואה לעשירים.

(על פי "זין מלכות" ספר משפטים סימן יו)

(2) ואפילו עשיר מצוה להלוותו בשעה שאין מצוות בידו (רבינו יונה אבות פרק א משנה א. טור ושלחן ערוך סימן צג סעיף א, על פי סוכה מט: גמילות חסד נוהג בין לעניים בין לעשירים. (ובמכילתא דרשב"י: "העני עימך: אין לי אלא עני, עשיר מניין? תלמוד לומר עימך וכו'. אם כן למה נאמר עני? ממהרני ליפרע על ידי עני יתר מן העשיר"). ומה שכתב רבינו "לעניי ישראל" לאו דווקא, אלא כל מי שצריך וזקוק להלוואה, כי עשיר הזקוק להלוואה בכלל עני הוא (השווה ספר החינוך מצוה תמח הוצאת מוסד הרב קוק). (3) מכילתא משפטים פרשה יט: "רבי ישמעאל אומר כל אם ואם שבתורה - רשות, חוץ מזה ועוד שניים (שאם משמש בלשון כאשר), וכו'. "אם כסף תלוה" - חובה ולא רשות, אתה אומר חובה או אינו אלא רשות? כשהוא אומר (בלשון ציווי): העבט תעביטנו - חובה ולא רשות". (4) מצוות נתינת צדקה (שבת סג "גדול המלוה יותר מן הנותן צדקה") (5) המבקש. (6) "כי מי שנתבזה וגילה פניו לשאול מידי האנשים אין צרת עניינו (מצבו) כמו המכוסה שירצה להיעזר עד שלא יתגלה עניינו ולא יתבזה" (רבינו בספר המצוות עשין קצו). (7) "ולא תיתן לו וקרא עליך אל ה' והיה בך חטא".

ב. כָּל הַנוֹגֵשׁ⁸ הָעֵנִי, וְהוּא יוֹדֵעַ שְׂאֵין לוֹ מַה יַּחֲזִיר לוֹ - עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה, שְׁנֶאֱמַר: לֹא תִהְיֶה לוֹ פְּנִישָׁה⁹. וּמִצְוֹת עֲשֶׂה לְנוֹגֵשׁ אֶת הָעוֹבֵד פּוֹכְכִים וּלְהַצִּיר לוֹ¹⁰, שְׁנֶאֱמַר: לְנִכְרִי¹¹ תִּגְשׁ. מִפִּי הַשְּׂמוּעָה לְמַדוּ¹², שִׁזּוּ מִצְוֹת עֲשֶׂה¹³.

~ נקודות משיחות קודש ~

"ומצוות עשה לנגוש את העבו"ש ולהצר לו כו".

וצריך להבין הרי גם בנוגע לאומות העולם מצינו פרטי דינים של הנהגה במדת החסד והרחמים, ולדוגמא "מפרנסין ומכסין עניי עכו"ם עם ישראל. ובנוגע לבני נח כתב בהלכות מלכים (סוף פ"ח) שכן "אין האכזריות והעזות מצויה אלא בגויים עובדי עבודה-זרה... אבל זרעו של אברהם והם ישראל ... רחמנים הם על הכל".

ולא עוד אלא שאפילו על בעלי חיים הזהירה תורה, שהלא איסור צער בעלי חיים הוא מן התורה, כמו שכתב הרמב"ם במורה נבוכים (ח"ג ספ"ז).

ולכאורה איך מתאים כל הנ"ל עם "מצוה לנגוש את העכו"ם ולהצר לו", וכמו כן הוא בנוגע לריבית שכתב: "ומצוות עשה להשיך לעכו"ם כו".

ויש לומר שהמצוה להלוות בריבית לנכרי היא לא כדי להצר לו אלא כדי שלא להפסיד ממון ישראל, שהרי הגויים בינם לבין עצמם מלווים בריבית, אלא שיש דין מיוחד שאין להלוות לישראל בריבית.

הוצרך יתפרנס מהם" (כלומר, ימכור לשם פרנסתו. רי"ף שם סימן רט).

1 אין שומעין לו³¹, או יביא³² רצאה³³ או יגבה מהן
2 בעל חובו.

ו. היו לו מטלטלין או קרקע, והרי עליו שטרי
חובות לעובדי פוכבים, ואמר: הרי כל נכסי
משעבדי לעובדי פוכבים, ואם יטלו אותן
הישראלים בחובם, יאסרו אותי העובדי פוכבים
בחובן ואהיה בשביה - הורו רבותי³⁸, שאין שומעין
לו, ויגבו הישראלים; וכשיבאו העובדי פוכבים
ויאסרוהו - הרי כל ישראל מצוין לפדותו³⁹.

(38) הרי"ף שם. (39) המצוה להצילו אינה מוטלת על
התובע יותר מאשר על כל אחד ואחד מישראל.

ז. מסדרין⁴⁰ לבעל חוב⁴¹, בדרך שמשדרין בערכין⁴².
פיצד? אומרין ללוה: הבא⁴³ כל המטלטלין שיש
לך, ולא תניח אפלו מחט אחת. ונותנין לו מן הפל
מזון⁴⁴ שלשים יום ונסות שנים עשר חדש מקסות
הראויה לו. ולא שילבש בגדי משי או מצנפת
זהובה⁴⁵, אלא מעבירין אותה ממנו⁴⁶, ונותנין לו
פסות הראויה לו⁴⁷ לשנים עשר חדש. ומטה⁴⁸ לישב
עליה, ומטה ומצע הראוין לו לישן עליהם. ואם
היה עני - מטה ומפיץ⁴⁹ לישן עליו. ואין נותנין
פלים פאלו⁵⁰ לאשתו ובניו⁵¹, אף על פי שהוא חיב
במזונותיהם⁵². ונותנין לו סנדליו ותפליים⁵³. היה
אמן⁵⁴ - נותנין לו שני פלי אמנות מפל מין ומין.
כגון שהיה חרש⁵⁵ - נותנין לו שני מעצדין ושתי
מגרות⁵⁶. היה לו מין אחד מרבה ומין אחד מועט⁵⁷
- נותנין לו שנים מן המרבה, וכל שיש לו מן
המועט, ואין לוקחין לו פלים מדמי המרבה⁵⁸. היה
אקר או חמר - אין נותנין לו לא צמדו⁵⁹ ולא
חמורו⁶⁰. וכן אם היה ספן - אין נותנים לו
ספינותו⁶¹. אף על פי שאין לו מזונות אלא מאלו -
אין אלו פלים⁶², אלא נכסים⁶³, וימכרו עם שאר
המטלטלין בבית דין, וינתנו לבעל חובו.

(40) מעריכין נכסי הלווה, ואם הוא עני אף על פי שאינו
נשלם החוב כולו, אין נוטלין כל מה שיש לו, אלא משיירין
לו לפי כבודו" (ערוך ערך סדר) וכמו שמבאר רבינו והולך.
(41) כשיגיע זמן הפירעון ויבוא המלוה לבית דין לגבות
חובו (שולחן ערוך סימן צו, כג.) (42) מי שהתחייב לתת
להקדש ערך עצמו או ערך אחרים, בית דין לוקח כל רכושו
ומוכרו ונותן הדמים להקדש, ושנינו (ערכין כג.):
שמשאירים לו כל המפורט כאן בדברי רבינו (בבא מציעא
ק"ג.). (43) ראה לקמן פרק ב הלכה י"ב. (44) שם כד.
דרשו זה מן הכתוב (ויקרא כז, ח): "ואם מך הוא מערכך"
- החייהו מערכך. (45) רקומה זהב. (46) בבא מציעא
שם. (47) לאיש כמותו לצורך ימי החול, אבל לא לשבתות
וימים טובים (רבינו בפרק ג מהלכות ערכין הלכה טו.
ומקורו נראה שהוא מהמבואר למעלה הלכה ה על פי
ירושלמי קידושין הובא בבאורנו שם). (48) כיסא.

(20) בבית דין. (21) טורח הוא הרבה כדי להתפרנס. בפרק
כ מסנהדרין הלכה ד כותב רבינו: "אל תאמר עני הוא זה
ובעל דינו עשיר, הואיל ואני (הדיין) והעשיר חייבין לפרנסו
אזכנו בדיון ונמצא מתפרנס בכבוד". (22) כתובות פד.
"ועל זה הזהירה התורה "ודל לא תהדר בריבו" ונאמר
(ויקרא יט, טו) "לא תשא פני דל" (רבינו שם על פי תורת
כוהנים קדושים פרק ד). (23) שהמטלטלין קודמים לגבייה
מן הקרקע, שכשם שהמלוה בממון היה - כך תחילת גבייתו
מממון או ממטלטלים (שדינם כממון. בבא קמא יד.).
מלשון רבינו נראה שמעמיד מטלטלין וממון בדרגה אחת,
היינו שאם יש לו ממון ויש לו מטלטלין - רצה משלם
ממון, רצה מגבהו מטלטלין (השווה רבינו פרק י מהלכות
נזקי ממון). ברם דעת הרי"ף בבבא בתרא בתחילת פרק
שישי שהממון קודמים לגבייה מן המטלטלין (וכן כתב
רשב"ם בבא בתרא צב: בשם רבינו חננאל) וכן הרא"ש בבא
קמא פרק א סימן ד בשם רבינו תם. (24) "הטלת חרם
לדברים אלו לא מצאנו בגמרא אבל כן נמצא בכל ספרי
הגאונים ז"ל. ונראה שהדבר בקבלה אצלם" (מגיד משנה
להלן פרק י"א הלכה ז). (25) שיש לו ללווה. (26) או לא
הודיע לבית דין. (27) לווה ממנו לפני שלוה מזה הבא
עכשיו לגבות, אבל עדיין לא הגיע זמן פרעונו, וכן הכתובה
אינה נגבית מחיים כמבואר בפרק י"ט מהלכות אישות
הלכה ג. (28) מיד, ואין ביד הבעל חוב והאשה למנוע
גבייתו. (29) כלומר, ולכשיבוא. (30) זה נימוק למה אין
מונעים גביית הקרקע אף על פי שהיא משועבדת לאחרים,
לפי שהגביה אינה גורמת כל הפסד לבעל השיעבוד, שהרי
כשיגיע זמן פירעון חובו - יטרוף מה שגבה ראשון, שכל
הקודם בחובו זכה (על פי תשובת הרי"ף סימן קיד, רט ועיין
ירושלמי כתובות פרק י הלכה ו). (31) "חזקה כל מה
שביד אדם הוא שלו" (מגיד משנה). והמקור להלכה זו מצא
רבינו בכתובות יט בסוגיית שטר אמנה. (32) פירוש, אלא
או יביא. (33) עדים, שכן הוא כדבריו.

ה. אין בעל חוב גובה לא מקסות אשתו ובניו של
לוה, ולא מבגדים צבועים שצבען לשמן³⁴, אף על
פי שעדיין לא לבשו אותן, ולא מפנדלים חדשים
שלקחן לשמן, אלא הרי אלו שלחן³⁵. במה דברים
אמורים? בכלי החל; אבל בגדי שבת והמועד -
גובה אותן בעל חוב³⁶. ואין צריך לומר, אם היו
בהן טבעות וכלי זהב או כסף³⁷, שהכל לבעל חובו.

(34) לשם אשתו ובניו. (35) שמשעה שנתנם או לקחם
לשמן יצאו מרשותו וזכו בהם והרי הם שלהם (רי"ף
בתשובה סימן רט, על פי ערכין כד.). (36) מתוך שהם
בגדים מכובדים, ואינם לשימוש יום יום, אין הבעל נותנם
במתנה גמורה על דעת שלא יוכל למכרם אם יצטרך להם
(רי"ף בתשובה סימן רנה על פי ירושלמי קידושין פרק א
הלכה ד). (37) "שאדם קונה על מנת שתתקשט, ואם

21 חבור הגמרא, שרבו הרמאים⁹, ונגעלה דלת בפני
22 לוי¹⁰, התקינו שמשיבין את הלוח שבועה חמורה
23 בעין של תורה בנקיטת חפץ¹¹: שאין לו כלום יתר
24 על דברים שמסדרין לו, ושלל החביאן ביד אחרים,
25 ושלל נתן מתנה על מנת להחזיר¹². וכולל שבועה
26 זו: שכל שנייה וכל שיבוא לידו או לרשותו
27 מאשר תשיג ידו - לא יאכל ממנו כלום לא לאשתו
28 ולא לבניו¹³, ולא ילביש אותן, ולא יטפל בהן, ולא
29 יתן מתנה לאדם בעולם, אלא יוציא מפל אשר
30 תשיג ידו מזון שלשים יום וכסות שנים עשר חדש,
31 מזון הראוי לו וכסות הראוי לו¹⁴, לא אכילת
32 הזוללים והסובאין או בני מלכים ולא מלבושי
33 הפחות והסגנים¹⁵, אלא פדרו, וכל היתר על צרכו
34 יתן לבעל חובו ראשון ראשון, עד שיגבנו כל חובו.
35 ומחרימין תחלה על מי שידע לפלוני נכסים, גלוין
36 או טמונין, ולא יודיע לבית דין. גם אחר התקנה
37 הזאת, אין בעל חוב יכול להכנס לתוך ביתו של
38 לוה, לא הוא ולא שליח בית דין; שלא תקנו לעקר
39 גוף התורה¹⁶. אלא הלוח עצמו יוציא כליו, או
40 יאמר: כך וכך הוא שיש לי; מניחין הראוי לו,
41 יוציא השאר, וישבע בתקנה זו. וכזה דיני ישראל
42 בכל מקומות. נראה לו ממון אחר שנשבע שבועה
43 זו, ואמר: של אחרים הוא, או עסק הוא בידי - אין
44 שומעין לו¹⁷, עד שיקביא ראיה. וכן הורו רבותי¹⁸.

6 המלוה. (7 בבא-מציעא קיג. ראה לקמן פ"ג הל' ג.
8 רבנן סבוראי (הגהות מיימוניות). (9 המסתירים ממנו,
וואמרים אין לי. (10 שנמנעו מלהלוות ממון לאחרים
מפני החשש, שמא יחביאו כל אשר להם ויטענו: אין לי.
11 היינו כשס"ת בידו, כדוגמת השבועה שאינו ברשותו
שתיקנו חכמים על השומר האומר הרני משלם, מפני
החשש שמא עיניו נתן בחפץ שנמסר לשמירתו, כמבואר
בפ"ו מהל' שאלה ופקדון הל' א (הגר"א סי' צט ס"ק א.
עיין שם). (12 ואע"פ שמתנה על-מנת להחזיר, דינה
כמתנה - כאן אין מתנתו מתנה, כי רגלים לדבר שלא נתנו
אלא כדי להבריח מן הבעל-חוב, ומן הדין בעל-חוב גובה
אותה, והראשונים קראו לשבועה זו: "שבועת החדש"
(כסף-משנה שם). (13 השווה למעלה פ"א הל' ז.
14 השווה שם. (15 פקיד מלוכה גבוהים. (16 דבר
תורה שהקפידה על הכניסה לבית הלווה. ולא באו חכמים
אלא לעשות סייג וגדר שלא תנעול דלת בפני לווים.
17 חזקה - כל מה שביד אדם שהוא שלו (השווה למעלה
פ"א הל' ד). (18 הר"י מיגאש, בתשובה סי' קסט.

45 ג. מי שנשבע שבועה זו, שאין לו כלום וכל מה
46 שניו יתן לבעל חובו - אין כל אחד מבעלי
47 חובות בא ומשביעו¹⁹, ששבועה אחת פוללת כל
48 בעלי חובות. ותקנת אחרונים²⁰ היא, ואין מדקדקין
49 בה להחמיר²¹ אלא להקל.

49 מצע גס ארוג מקנים שעניים רגילים להשתמש בהם
ואינו יכול לדרוש מצע של לבד. (50 לא כסות וגם לא
מזון. (51 אפילו הקטנים. (52 כמבואר בפרק י"ב
מהלכות אישות הלכה ב, יד. שלא הוטל על המלוה להחיות
את אשתו ובניו. ערכין שם: "הוא (החיהו) מערכך, ולא
אשתו ובניו מערכך". (53 של ראש ושל יד (שם) - כשם
שנותנין לו כסות (והשווה פסחים קיג). (54 שם.
55 נגר. (56 משורים. (57 כגון, שיש לו שלושה
מעצדים והמגירה האחת. (58 אין מוכרים המעצד
השלישי לקנות מגירה בדמיה, כדי שיהיו לו שתי מגירות,
שהרי גם קודם לא היו לו כי אם אחת (ערכין שם).
59 צמד בקר לאיכר. (60 אם היה חמר (שם). (61 שם
יח. (62 כלי אומנות. (63 שם בגמרא לדעת תנא קמא.

1 ח. מלוה⁶⁴ שבא להפרע שלא בפני הלוח, כגון
2 שהיה הלוח במדינה רחוקה, ותפסה האשה
3 מטלטלין מנכסי הבעל כדי שתזון מהן - מוציאין
4 אותן מידה⁶⁵ ונותנין לבעל חוב; שאפילו היה בעלה
5 עמה - לא היה יכול לזון את אשתו ובניו עד
6 שיפרע לו כל חובו⁶⁶.

64 תשובת הרי"ף הובאה בטור סימן צז. (65 ואף על פי
שחוב האשה למזונות קדם לחובו "שכשם שבערין מיעט
מזון אשתו ובניו (כמבואר בערכין כג): אף על פי שקדמו
לחוב המעריך - הוא הדין גם לבעל חוב" (כסף משנה בשם
בעל התרומות). (66 כמבואר למעלה הלכה ז.

פרק שני

1 מבאר תקנת הגאונים להשביע ללווה הטוען שאין לו,
ודין מלווה שאמר שטר אמנה הוא זה במקום שחב לאחרים,
וכלל שם שאסור להלוות מעותיו בלא עדים, ודין לווה
מעבדו ושחררו.

7 א. דין תורה, שבזמן שיתבע המלוה את חובו: אם
8 נמצאו ללוה נכסים - מסדרין לו, ונותנין לבעל
9 חובו את השאר, כמו שבארנו²²; ואם לא נמצא
10 ללוה כלום, או נמצאו לו דברים שמסדרין לו בלבד
11 - ילך הלוח לדרכו. ואין אוסרין אותו²³, ואין
12 אומרים לו: הבא ראיה שאתה עני, ולא משביעין
13 אותו²⁴, פדרך שדיני העובדי פוכבים; שנאמר: לא
14 תהיה לו פנשה²⁵. אלא אומרים למלוה: אם אתה
15 יודע נכסים לזה המחזיק לך - לך ותפס אותן.

2 למעלה פ"א הלכה ז. (3 בבית-הסוהר, כי "לא מצאנו
בשום מקום (בתלמוד) חיוב הגוף (היינו מאסר או עונש
מלקות וכיוצא בזה) מחמת ממון" (מגיד-משנה). (4 שאין
לו כלום. (5 ודרכים אלו - אמצעי נגישה הם.

16 ב. טעם²⁶ שיש לו והחביא אותן והרי הן בתוך ביתו
17 - אין מן הדין שיכנס לביתו, לא הוא ולא שליח
18 בית דין²⁷; שהתורה הקפידה על זה, שנאמר: בחוץ
19 תעמד. אבל מחרימין על מי שיש לו ולא יתן לבעל
20 חובו. כשראו הגאונים הראשונים²⁸ שעמדו אחר

"משרבו בתי דינים שאינם הגונים וכו' אינם חכמים כראוי ובעלי בינה, הסכימו רוב בתי דיני ישראל וכו' ולא ידון הדיין בסמיכות דעתו, כדי שלא יאמר כל הדייט לבי מאמין לדברי זה, ודעתי סומכת על זה". ונראה שכאן כתב דין לפי הגמרא, וסמך על מה שכתב שם (לחם-משנה).

ה. מי שנתחייב בשבועה זו מפני שטר חוב שפלו, והודה³⁶ לאחרים בחובות אחרים³⁷, והשיגה ידו יתור על הראוי לו - לא יטלו היתר אלא בפעלי שטרות בלבד³⁸, שמא קנוניא³⁹ עושה בהודאתו על נכסיו של זה.

(36) מעצמו, ואין כאן עדי הלוואה או אפילו יש עדי הלוואה, אלא שהלווה יכול לטעון פרעתי, והוא מודה שלא פרע (ראה ש"ך סי' צט, ג). (37) הקורמים - לדבריו - להלוואה שבשטר. (38) אבל אם יש עדי הלוואה והם מעידים שהותנה בין המלוה והלוה שלא יפרע אלא בעדים - המלוה בלי שטר קודמת לגביה (מגיד-משנה, וראה ה"ו). (39) תחבולה בין הלווה והאחרים, להברית נכסיו מן המלוה.

ו. ראובן שהיה חייב לשמעון⁴⁰ מאה, ולוי חייב לראובן מאה - מוציאין מלוי ונותנין לשמעון. לפיכך, אם אין לראובן נכסים⁴¹, והיו לו שטרי חוב על לוי, ואמר לוי: שטר אמנה הוא⁴², פרוע הוא⁴³, והודה לו ראובן⁴⁴ - אין משיגין על הודאתו⁴⁵, שמא קנוניא הם עושין לאבד זכותו של שמעון⁴⁶; אלא ישבע שמעון⁴⁷ ויטל מלוי, כדין כל טורף⁴⁸ שאינו נפרע אלא בשבועה⁴⁹. וכן כל מי שיש עולו שטר חוב, והודה לאחר מעצמו בחוב אחר⁵⁰, אם אין לו נכסים כדי שיגבו שניהם - גובה בעל השטר בלבד, שלא יעשו קנוניא על שטרו של זה⁵¹.

(40) כתובות יט. כרבי נתן: "מנין לנושה בחבירו מנה וחבירו בחבירו, מנין שמוציאין מזה ונותנין לזה? תלמוד-לומר (במדבר ח, ז): "ונתן לאשר אשם לו" (כלומר, לאשר הלווה אין כתוב כאן, אלא לאשר האשם שלו, והיינו למי שהקין שלו - רש"י). (41) כי אם יש לו נכסים - אין שמעון גובה מלוי מדרשתו של רבי נתן, לפי שלא נאמרה אלא כשאין ללוה נכסים אחרים, כמבואר בבבא-קמא מ. (מגיד-משנה). (42) לא לזה כלום, אלא מסרו לו מתוך אימון שלא יתבענו אלא אם ילווהו. (43) ונשאר השטר בידי ראובן. (44) שהשטר פרוע או אמנה. (45) של ראובן. (46) כתובות שם, וכפירושו של אב"י. (47) בנקיטת חפץ, שלא נפרע חוב זה ולא מחלו או מכרו לאחר (ע"פ רבינו להלן פכ"ב הל' י). (48) מנכסים המכורים או משועבדים לאחרים. (49) כמבואר לקמן (פכ"ב שם ע"פ שבועות מה). (50) שקדם, לדבריו, להלוואה בשטר - ואין כאן עדי הלוואה (ראה למעלה ה"ה הערה לו). (51) כבר לימדנו רבינו (למעלה הל' ה') שחוששים לקנוניא, ואין מקבלים הודאתו בחובות אחרים. וחזר רבינו וכתב דין זה שנית, לפי שאין רקע החשד לקנוניא של הנידון כאן דומה להמבואר בהל' ה, כי בהל' ה המדובר, כשנשבע כבר שבועת הסידור,

(19) שנית אותה שבועה. (20) כלומר, הואיל ותקנת הגאונים היא. (21) לחייבו שבועה לכל אחד מבועלי-חובות, שכל שירוויח יתן גם להם (לחם-משנה ומשנה-למלך).

ד. מי שהחזיק שהוא עני וכשר²² והולך בתם, והדבר גלוי וידוע לדין ולרב העם, ובא פעל חובו להשביעו בתקנה זו, והחזיק התובע²³ שאינו מסתפק בעניות זה²⁴, אלא רוצה לצערו בשבועה זו, להצר לו ולבישו ברבים, כדי להנקה ממנו, או כדי שילך וילוה מן העובדי פוככים²⁵, או יקח נכסי אשתו²⁶ ויתן לזה, עד שינצל משבועה זו - יראה לי, שאסור לדין ירא שמים להשביעו שבועה זו; ואם השביעו - בטל לא תעשה של תורה: לא תהיה לו כנשה. ולא עוד, אלא ראוי לדין לגער בתובע ולטרדו²⁷, מפני שהוא נוטר והולך בשרירות לבו. שלא תקנו הגאונים תקנה זו אלא מפני הרמאין²⁸, והרי נאמר²⁹: עד דרש אחיך אתו - דרשהו אם רמאי הוא או אינו רמאי, ומאחר שהחזיק זה שהוא עני ושאינו רמאי - אסור להשביעו. וכן אני אומר: שמי שהחזיק רמאי, ודרכיו מקלקלין במשא ומתנו, והרי הוא אמוד שיש לו ממון, וטען שאין לו כלום, והרי הוא רץ להשבע בתקנה זו - שאין ראוי להשביעו³⁰. אלא אם יש פח בדין לעשותו³¹ עד שיפרע בעל חובו, או לגדותו עד שיתן - יעשה, מאחר שהוא אמוד, שפריעת בעל חוב מצוה³². כללו של דבר: כל שיעשה הדין מדברים אלו, וכוונתו לרדף הצדק בלבד, שנוצטונו לרדפו³³, ולא לעבר³⁴ הדין על אחד מבועלי דינין - הרי זה מרשה לעשות, ומקבל שבר. והוא שיהיו מעשיו לשם שמים³⁵.

(22) אדם ישר. (23) יודעים בו רבים. (24) אין לו ספק, שכן הוא עני. ויש גורסים: "בענין של זה", כלומר באופיו ובמצבו של הנתבע (עיי' פרישה' סי' צט). (25) בריבית. (26) שהכניסה לו בין נכסי מלוג ובין נכסי צאן ברזל, שאינם משועבדים לבעל-חוב ואינו גובה מהם (השווה שו"ע סי' צז סעיף כו). (27) לגרשו מעל פניו. (28) כמבואר לעיל הל' ב. (29) בבבא-מציעא כח, בענין מוצא אבידה. (30) ויקרא רבה פ"ו, ג: "אין נותנין את השבועה למי שהוא רץ אחר השבועה" (הגר"א סימן פז ס"ק קיב). (31) לכופו. (32) כתובות פו. ושם נתבאר שמכין אותו עד שתצא נפשו או יקיים מצוה זו. (33) כמו שנאמר (דברים טז, כ): צדק צדק תרדוף. ובסנהדרין לו: פירשו שהמדובר בדין מרומה (עיי' רדב"ז פכ"ב מהל' סנהדרין הל' ג). (34) להטות. (35) כמו שאמרו (אבות פ"ב משנה יב "וכל מעשיך יהיו לשם שמים"). וכתב המגיד-משנה בשם המפרשים האחרונים ז"ל: "שלא כל ב"ד מורשה בכך אלא-אם-כן הוא ב"ד חשוב ומוחזק בחכמה וחסידות. ומשרבו הדיינים שאינם מומחין - יש לחוש שלא יהא כל אחד פורץ לעשות לו דרך לעצמו". ובפכ"ד מהל' סנהדרין הל' ב, כתב רבינו עצמו:

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

16 תִּשְׁבַּע⁸. אָבֹד הַמִּשְׁפּוֹן אוֹ נִשְׁרָף קֹדֶם שְׂיִחְזִיר -
17 לִזְקָה⁹.

(2) כסתם משנה, ב"מ קטו. (3) מרצונה ומדעתה. זה למד רבינו מסתימת לשון המשנה: "אין ממשכנין אותה", ומשמע בין בשעת הלוואה ובין שלא בשעת הלוואה (מגיד-משנה). והראב"ד משיג וכותב: "בשעת הלוואה אין זה חובל", כלומר: ואין אני קורא בזה "ולא תחבול בגד אלמנה" מאחר שבצעמה וברצונה מביאה לו. (4) ובפירושו שם, מסביר רבינו ואומר: "ואסור לחבול האלמנה משום חשד כשתתעכב אצל הממשכן בשביל המשכון שלה, או שיארע ביניהם קלקול (שיבואו לידי דבר איסור), ולפיכך השווה בדבר העניה והעשירה" (עיין לחם-משנה). (5) כדברי רבא (תמורה ד): "כל מילתא דאמר רחמנא לא תעביד - אי עביד לא מהני". בעברית: כל דבר שאסרה התורה לעשות - אין עשייתו מועילה, וכאילו לא עשה (ריב"ש סי' תפח). (6) כלומר, בית-דין גובה ממנה בעל-כרח, שלא אמרה תורה אלא שלא למשכן את האלמנה, אבל לא אמרה תורה שלא להגבות ממנה. וגובים מאלמנה כדרך שגובים מכל אדם (מגיד-משנה, ריב"ש סי' תפח). (7) כגון, שלא היתה ההלוואה בשטר. (8) כשאר כל טוען ונטען. (9) אבל כל עוד שהמשכון בעין - אינו לוקה, "שכל לאו שניתק לעשה - אין לוקין עליו", כל זמן שבידו לקיים העשה, ולא זו ניתק לעשה' של השבת המשכון, הוא שנאמר (דברים כד, יג) "השב תשיב לו את העבט כבוא השמש" (ראה בסמוך הל' ד).

18 ב. וְכֵן הַמְלִיחַ אֶת חֲבֵרוֹ, בֵּין שֶׁהִלְוִהוּ עַל הַמִּשְׁפּוֹן¹⁰
19 בֵּין שֶׁמִּשְׁפָּנוּ אַחֵר הִלְוָה, בִּידּוֹ אוֹ עַל פִּי בֵּית דִּין
20 - לֹא יִחַבֵּל פְּלִים שֶׁעוֹשִׂין בָּהֶם אֲכָל נֶפֶשׁ, כְּגוֹן
21 הַרְחִים¹¹, וְהַעֲרֹבוֹת שֶׁל עֵץ¹², וְיִזְרוֹת שֶׁמִּבְשָׁלִין
22 בָּהֶם, וְסָפִין שֶׁל שְׂחִיטָה¹³ וְכִיּוּצָא בָּהֶן; שְׁנֹאמֵר: כִּי
23 נֶפֶשׁ הוּא חֲבֵל¹⁴. וְאִם חֲבֵל - מַחְזִיר בְּעַל כְּרָחוּ¹⁵.
24 וְאִם אָבֹד הַמִּשְׁפּוֹן אוֹ נִשְׁרָף קֹדֶם שְׂיִחְזִיר - לִזְקָה¹⁶.

(10) בשעת הלוואה (השווה למעלה הל' א. והראב"ד החולק על רבינו שם, השיג עליו גם בהלכה זו). (11) של יד, המיטלטלים. אבל הקבועים בקרקע, כגון ריחיים של מים אינם בגדר משכון כלל (שו"ע סי' צז, סעיף ו). (12) המשמשות ללישה. (13) שם קטו. (14) שנינו שם קטו. "ולא רחיים ורכב בלבד אמרו, אלא כל דבר שעושים בו אוכל נפש, שנאמר: כי נפש הוא חובל". (15) כדברי רבא, בתמורה ד. (השווה למעלה הערה ד). (16) אבל כל זמן שהמשכון קיים - אינו לוקה, כמבואר למעלה (סוף ה"א) גבי חובל אלמנה.

25 ג. חֲבֵל פְּלִים הִרְבֵּה שֶׁל אֲכָל נֶפֶשׁ, כְּגוֹן שֶׁחֲבֵל
26 עֲרֵבָה וְיִזְרָה וְסָפִין - חֵיב עַל כָּל פְּלִי וּכְלִי בִּפְנֵי
27 עֲצָמוֹ¹⁷. אֲפִלוּ שְׁנֵי פְּלִים שֶׁהֵן עוֹשִׂין מְלֹאכָה אַחַת¹⁸
28 - חֵיב עֲלֵיהֶן מִשּׁוּם שְׁנֵי פְּלִים, וְלִזְקָה שְׁתֵּים עַל
29 שְׁנֵיהֶם¹⁹. שְׁנֹאמֵר: לֹא יִחַבֵּל רַחִים וְרֶכֶב²⁰ - לְחֵיב
30 עַל הַרְחִים בִּפְנֵי עֲצָמוֹ וְעַל הָרֶכֶב בִּפְנֵי עֲצָמוֹ.

והגורם לקנוניא הוא דאגתו לפרנסת אשתו ובניו, שאינו רשאי להאכיל אותם אלא פורע ראשון ראשון לבעל-חובו כמבואר שם, ובכן החשד מבוסס על זה שאדם עשוי להורות היתר לעצמו בגלל פרנסת אשתו ובניו, ואפשר שגם האחרים רואים בזה מצוה לפרנס אשה וילדים קטנים. ובנידון שלפנינו, שמורה לפני שבועת הסידור, הגורם לקנוניא האפשרית הוא, כדי שלא ישאר ערום מנכסיו, ולכן מלמדנו רבינו, שחוששים לקנוניא גם בגלל סיבה זו (ולצד שני, אין הנידון בהל' הנלמד מהמבואר כאן, לפי שבנידון הל' הנלמד התחייב בשבועה שלא יעשה שום קנוניא, ולכן מלמדנו רבינו שאין שבועה זו מסייעת לאמת הודאתו - כסף-משנה. עיין ש"ך סי' צט ס"ק ג).

1 ז. אֲסוּר לְאָדָם לְהִלְוֹת מְעוֹתָיו בְּלֹא עֵדִים⁵², וְאִפְלוּ
2 לְתַלְמִיד חֶכֶם⁵³, אֲלֹא אִם בֵּין הִלְוִהוּ עַל הַמִּשְׁפּוֹן⁵⁴.
3 וְהַמְלִיחַ בְּשֹׁטֶר - מִשְׁבַּח יוֹתֵר⁵⁵. וְכָל הַמְלִיחַ בְּלֹא
4 עֵדִים - עוֹבֵר מִשּׁוּם וְלִפְנֵי עוֹר לֹא תִתֵּן מִכְשָׁל⁵⁶,
5 וְגוֹרֵם קָלָה לְעַצְמוֹ⁵⁷.

(52) שמתוך כך עולה על דעתו של הלווה להכחיש (ב"מ עה: וברש"י שם). (53) שאין לחשוך בו שיכחיש, והטעם - שמה מתוך טרדת משנתו ישכח (שם, מעשה שהיה). (54) שהמלוה נאמן בשבועה, כמו שיתבאר להלן פרק יג הל' ג. (55) לפי שבשטר סכום המלוה רשום בו, אבל במלוה על המשכון אין הסכום ידוע, ואפשר ללווה לטעון שלוה פחות מהסכום שהמלוה תובע (סמ"ע סי' ע, ס"ק ד). (56) שגורם מכשול ללווה שמביאהו לידי כפירה. (57) שבני אדם מקללים אותו על שתובע מחבירו מה שאינו חייב לו.

6 ח. הִרְבֵּה⁵⁸ שָׁלוּה מְעַבְדוֹ וְאַחֵר כֶּף שֶׁחֲרָרוּ, אוֹ לֹוֹ
7 מֵאֲשֶׁתוֹ וְאַחֵר כֶּף גִּרְשָׁה - אֵין לָהֶן עֲלֵיו פְּלוּם; שֶׁכָּל
8 מֵה שֶׁקָּנָה עֶבֶד - קָנָה רַבּוֹ, וְכָל הַמְּעוֹת שֶׁבִּיד הָאִשָּׁה
9 - בְּחִזְקַת בַּעֲלָהּ⁵⁹, אֲלֹא אִם הִבִּיֵּאָה רְאִיָּה שֶׁהֵן
10 מְדוּרְגִינִתָּהּ⁶⁰.

(58) בעלו של העבד (בבא-בטרא נא). (59) כלומר, משל בעלה הם, ולקחם באמתלא בתור הלוואה כדי להוציא מהם ממנו (עיין גמ' ב"ב שם. והשווה רבינו פכ"ב מהל' אישות הל' כט, ובמגיד-משנה ולחם-משנה שם). (60) נכסים שהכניסה לו בשעה שנישאו (עיין כתובות כח. "לוה הימנו מנכסי אביה וכו'").

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי

(1) מבאר שלא לחבול אלמנה, ולא כלים שעושים בהם אוכל נפש, ושמצוה להחזיר המשכון, ודין שליח בית דין שבא למשכן.

11 א. אֶלְמָנָה, בֵּין שֶׁהִיא עֲנִיָּה בֵּין שֶׁהִיא עֲשִׁירָה - אֵין
12 מִמִּשְׁכָּנִין אוֹתָהּ², לֹא בְּשַׁעַת הִלְוָהָ³ וְלֹא שֶׁלֹּא
13 בְּשַׁעַת הִלְוָהָ, וְלֹא עַל פִּי בֵּית דִּין; שְׁנֹאמֵר: וְלֹא
14 תַּחְבֹּל בְּגֵד אֶלְמָנָה⁴. וְאִם חֲבֵל - מַחְזִירִין מִמֶּנּוּ בְּעַל
15 כְּרָחוּ⁵. וְאִם תּוֹדָה לוֹ - תִּשְׁלַם⁶, וְאִם תִּכְפֹּר⁷ -

בו, יוציא אליך העבוט החוצה (רש"י שם). (26) מאחר שהכניסה לבית הלווה לשניהם אסורה, גם לשליח ב"ד. (27) הרי אמרנו: "לא ימשכנו אלא בב"ד", משמע ששליח ב"ד רשאי למשכן, והמלוה אסור. (28) במצאו חוץ לביתו, בשוק (כשמואל, שם). (29) בחזקה. (30) 'ספרי' דברים, כי-תצא פיסקא רעו: "לא תבוא אל ביתו, יכול לא ימשכנו מבפנים (כלומר בבית) אבל ימשכנו מבחוץ, ת"ל לעבוט עבוטו" (אפילו מבחוץ). (31) בבבא-מציעא לא: דרשו: "השב תשיב (כלומר כפל לשון למה), אין לי אלא שמשכנו ברשות ב"ד, משכנו שלא ברשות ב"ד - מניין? ת"ל השב תשיב, מכל-מקום". (32) השווה למעלה הערה טו. (33) מנכה דמי המשכון שאחריותו עליו, מסכום החוב (כמבואר בפ"י מהל' שכירות ה' א. ולדעת הרב המגיד - חייב, במשכנו שלא ברשות, אפילו באחריות אונסין). [הראב"ד משיג ומקשה: מאחר שהוא חייב בתשלומין, למה לוקה? הרי לאו שניתן לתשלומין אין לוקים עליו (מכות טז).? והמגיד-משנה מבאר שיטת רבינו, שאינו נקרא ניתן לתשלומין אלא במקום שהתשלומין - כלומר, הממון - הם תיקון הלאו וסיבתו, כגון גזילה, שהלאו הוא על הפקעת ממון חבירו, וכשמשלם - מתקנו, אבל במשכון אין לתשלומין קשר עם הלאו, כי הלאו אינו על הפקעת-ממון - שהרי אין כוונתו לגזולו, אלא על עצם נטילת החפץ בתור משכון הקפידה תורה - וחייב התשלומין הוא מפני שנתחייב באחריותו, ומשום כך אין זה לאו שניתן לתשלומין אלא לאו שניתק לעשה' של השבת המשכון, ומאחר שנאבד ולא קיים העשה' - לוקה. ובסברא זו מיישב המגיד-משנה גם מה שהקשו למה לוקה, והרי אין אדם לוקה ומשלם? (ראה פ"ג מהל' גניבה ה' א), שלפי המבואר המלקות והתשלומין אינם באים כאחת, שהלאו הוא על נטילת המשכון, והתשלומין הם על שעת אבידתו, וכבר נתבאר בהל' גניבה שם, שאם המלקות והתשלומין אינם באים כאחת - לוקה ומשלם].

1 פֶּשֶׁם²¹ שֶׁהֶרֶכֶב וְהָרִחִים מִיָּחֲדִין, שֶׁהֵן שְׁנֵי פָלִים
2 וּמִשְׁמָשִׁין מְלֹאכָה אַחַת, וְחֵיב עַל זֶה בְּפָנֵי עֲצָמוֹ
3 וְעַל זֶה בְּפָנֵי עֲצָמוֹ; כִּן כָּל שְׁנֵי פָלִים, אֵף עַל פִּי
4 שְׁמִשְׁמָשִׁין מְלֹאכָה אַחַת - חֵיב עַל זֶה בְּפָנֵי עֲצָמוֹ
5 וְעַל זֶה בְּפָנֵי עֲצָמוֹ. וְכֵן אִם חָבֵל צָמֵד בְּקָרִי²²
6 הַחוּרֶשׁ²³ - לֹוֶקָה שְׁתֵּים.

(17) גמרא שם. (18) כשמרכיבים אותם יחד - לא תיעשה המלאכה באחד משניהם בלתי האחר. (19) כרב יהודה, האומר (שם קטו): "חבל ריחיים לוקה אחת, רכב לוקה אחת, ריחיים ורכב לוקה שתיים". (20) הטל "לא" על ריחיים ועל רכב, כלומר לא יחבול ריחיים, ולא רכב (רבינו הלל בפירושו לספרי' דברים כי-תצא פיסקא רעב). [ריחיים של יד, מורכבים משתי אבנים מונחות זו על זו, העליונה נקראת "רכב" וכשמסובכים אותה נטחנים הגרעינים הנופלים בינה ובין האבן התחתונה הנקראת "ריחיים"]. (21) שם קטו. (22) הצמד הם כלי חרישה מורכב משני חלקים, ולפיכך חייב שתיים (מגיד-משנה). [באבן-האזל מפרש שהכוונה לפרות, וקשה מאוד לקבל פירושו. וראייתו מזה שרבינו כתב "החורש" ולא "החורשת" - ג"כ קשה להבינה, שהרי בקר הוא לשון יחיד. ראה 'תוספות' שם ד"ה צמד, וגם סיום דברי רש"י שם ד"ה חייב שתיים, משמע שהמדובר בכלי. וראה 'בית יוסף' חו"מ סי' צז, שכתב שפרות אינן ככלי ואינן בכלל איסור חבלה. ויש לתמוה למה העדיף בעל אבן-האזל את דעת המגדל-עוז על דעתו של המגיד-משנה]. (23) רבינו משמיענו כאן, שהתורה אסרה לחבול גם כלים שמלאכתם אינה באוכל נפש ממש, להוציא מדעת האומרים, שלא אסרה תורה כלים כאלה (ראה 'טור' ח"מ סי' צז).

7 ד. הַמְלוֹה אֶת חֲבֵרוֹ, אֶחָד עֲנִי וְאֶחָד עָשִׁיר - לֹא
8 יִמְשָׁכְנֵנוּ אֶלָּא בְּבֵית דִּין²⁴. וְאִפְלוּ שְׁלִיחַ בֵּית דִּין
9 שָׁבָא לְמִשְׁכָּן - לֹא יִכְנֹס לְבֵיתוֹ וְיִמְשָׁכְנֵנוּ, אֶלָּא
10 עוֹמֵד בַּחוּץ, וְהִלֹּה נִכְנָס לְבֵיתוֹ וּמוֹצִיא לוֹ
11 הַמִּשְׁכָּן; שְׁנָאֵמַר: בַּחוּץ תַּעֲמִד²⁵. אִם כֵּן²⁶, מַה בֵּין
12 בְּעַל חוֹב לְשִׁלֵּיחַ בֵּית דִּין? שְׁשִׁלִּיחַ בֵּית דִּין²⁷ - יֵשׁ
13 לוֹ לִקַּח הַמִּשְׁכָּן מִיַּד הַלֹּוֹה²⁸ בְּזֹרֹעַ²⁹ וְנוֹתְנוֹ
14 לְמַלְוֹה, וּבְעַל חוֹב - אֵין לוֹ לִקַּח הַמִּשְׁכָּן עַד שְׁתֵּיתֵן
15 לוֹ הַלֹּוֹה מִדַּעְתּוֹ³⁰. עֹבֵר בְּעַל חוֹב וְנִכְנָס לְבֵית הַלֹּוֹה
16 וּמִשְׁכָּנוֹ, אוֹ שִׁחֲטָה הַמִּשְׁכָּן מִיָּדוֹ בְּזֹרֹעַ - אֵינוֹ
17 לֹוֶקָה; שֶׁהִרְיָה נִתַּק לַעֲשֹׂה, שְׁנָאֵמַר: הָשֵׁב תְּשִׁיבוּ לוֹ
18 אֶת הָעֵבֹט כְּבֹוא הַשֶּׁמֶשׁ. וְאִם לֹא קִים עֲשֵׂה שָׁבָה,
19 כְּגוֹן שֶׁאֲבַד הַמִּשְׁכָּן אוֹ נִשְׁרַף - לֹוֶקָה³². וּמִחֲשָׁב
20 דְּמֵי הַמִּשְׁכָּן³³, וְתוֹבֵעַ הַשָּׂאָר בְּדִין.

ה. אֶחָד הַמִּמְשָׁכֵן אֶת חֲבֵרוֹ בְּבֵית דִּין אוֹ שְׁמִשְׁכָּנוֹ
בִּידוֹ, בְּזֹרֹעַ אוֹ מִדַּעַת הַלֹּוֹה, אִם אִישׁ עֲנִי הוּא³⁴
וּמִשְׁכָּנוֹ דָּבָר שֶׁהוּא צָרִיף לוֹ³⁵ - הִרִי זֶה מַצְוָה
לְהַחֲזִיר לוֹ הָעֵבֹט בְּעַת שֶׁהוּא צָרִיף לוֹ: מַחֲזִיר לוֹ
אֶת הַכֶּר בְּלִילָה כְּדִי לִישֹׁן עָלָיו, וְאֶת הַמַּחֲרָשָׁה בַּיּוֹם
כְּדִי לַעֲשׂוֹת בָּהּ מְלֹאכֶת³⁶; שְׁנָאֵמַר: הָשֵׁב תְּשִׁיבוּ לוֹ
אֶת הָעֵבֹט³⁷. עֹבֵר וְלֹא הָשִׁיב לוֹ כָּלִי הַיּוֹם בַּיּוֹם
וְכָלִי הַלַּיְלָה בְּלִילָה - עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה³⁸, שְׁנָאֵמַר:
לֹא תִשָּׁכַח בְּעֵבֹטוֹ - לֹא תִשָּׁכַח וְעֵבֹטוֹ אֶצְלָךְ. זֶה
כְּסוּת לִילָה. וּבְכָלִים שֶׁהוּא עוֹשֶׂה בָּהֶן מְלֹאכֶת בַּיּוֹם
אוֹ לִוְכָשֵׁן הוּא אוֹמֵר: עַד בֹּא הַשֶּׁמֶשׁ תְּשִׁיבוּ לוֹ.
מְלָמֵד, שִׁיחֲזִירוּ כָּל הַיּוֹם³⁹. אִם כֵּן הוּא, שְׁמַחֲזִיר
לוֹ הַמִּשְׁכָּן⁴⁰ בְּעַת שֶׁהוּא צָרִיף לוֹ וְלֹוֶקֶת אוֹתוֹ בְּעַת
שֶׁאֵינוֹ צָרִיף לוֹ, מַה יוֹעִיל הַמִּשְׁכָּן? כְּדִי שֶׁלֹּא
יִשְׁמַט הַחוֹב בְּשִׁבְעִית⁴¹, וְלֹא יַעֲשֶׂה מְטַלְטֵלִין אֶצְלָ
כְּנִי⁴², אֶלָּא יִפְרַע מִן הַמִּשְׁכָּן⁴³ אַחֵר שְׁמַת הַלֹּוֹה.
הָא לְמַדְתָּ, שֶׁהַמִּמְשָׁכֵן אֶת הָעֲנִי דָּבָר שֶׁהוּא צָרִיף לוֹ

(24) במצוות הדיין וע"י שליח. (25) וגומר: "והאיש אשר אתה נושה בו יוציא אליך את העבוט החוצה". בגמרא (שם קיג). אמרו: ממשמע שנאמר "בחוץ תעמוד" איני יודע שהאיש אשר אתה נושה בו יוציא, אלא מה תלמוד-לומר והאיש? לרבות שליח ב"ד כמלוה (כלומר, "בחוץ תעמוד" אתה (המלוה) והאיש (שהוא שליח ב"ד) - ואשר אתה נושה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

1 וְלֹא הִחְזִירוּ לוֹ בְּזִמְנוֹ - עוֹבֵר מְשֹׁם שְׁלֹשָׁה
2 שְׁמוֹת⁴⁴: מְשֹׁם לֹא תָבֹא אֶל בֵּיתוֹ, וּמְשֹׁם הָשֵׁב
3 מְשִׁיב לוֹ אֶת הָעֵבֹט, וּמְשֹׁם לֹא תִשָּׁבֵב בְּעֵבֹטוֹ.
4 בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? שְׁמִשְׁכְּנוֹ שְׁלֹא בִשְׁעַת
5 הַלְוָאתוֹ; אֲכָל אִם מִשְׁכְּנוֹ בִשְׁעַת הַלְוָאתוֹ⁴⁵ - אֵינוֹ
6 חַיֵּב לְהַחְזִיר כִּלְכָּל⁴⁶, וְאֵינוֹ עוֹבֵר בְּשֵׁם מִן הַשְּׁמוֹת
7 הָאֵלֹהִי.

(34) הלוה. שם קיד: "אם איש עני הוא, לא תשכב ועבוטו אצלך. הא עשיר (כלומר, משכנו דבר שאינו צריך לו, ויש לו להחליף במקומו) שכב ועבוטו אצלך". (35) "ואינו יכול לעמוד בלתי, ואין אצלו מה שיחליף במקומו, כמו שביאר השם יתברך (שמות כב, כו) כי היא כסותה לבדה היא שמתלו לעורו, במה ישכב" (רבינו בפירוש המשנה שם, וב'ספר המצוות' לאוין רמ. ומקור הדברים במכילתא דרשב"י, ראה להלן הערה נח). (36) מלאכה שאינה של אוכל נפש, כי כלי של אוכל נפש אסור למשכנו בכלל, כמבואר למעלה ה' ב (ראה להלן הערה מח). (37) שם קיד: וב'ספרי' דברים, כִּי־תִצָּא פִּסְקָה רְעוּ, דרשו: "השב תשיב העבט: מלמד שמחזיר לו כלי היום ביום וכלי הלילה בלילה, סגוס (כר) בלילה ומחירשה ביום וכו'". (38) ואינו לוקה עליו, לפי שאין בו מעשה (מגיד-משנה). (39) שם קיד: מכילתא משפטים פרשה יט. רש"י שמות כב, כה מפרש: "עד בוא השמש" כלומר, וכבוא השמש תחזור ותטלנו עד שיבוא בוקר של מחר. (40) להבטחת המלוה, הרי הוא מחזירו ללווה כשהוא צריך לו? (41) בשנת השמיטה שהיא משמטת (מפקיעה) כל ההלוואות חוץ ממלוה על המשכון, כמו ששנינו בשביעית פ"י, מ"ב. [רבינו (בפירושו שם) מנמק: "והעיקר אצלנו, בעל-חוב (המלוה) קונה משכון, לפיכך כשילוו אותו על המשכון - יהיה כאילו הקנהו המשכון בממון ההוא שהלווה לזמן ידוע ואינו משמט". ברור, שקיבל כאן דעתו של רבי יצחק (בפסחים לא:), שבעל-חוב קונה משכון. אולם ביד החזקה פ"י מהלכות שכירות ה"א פסק שהמלווה על המשכון דינו כשומר שכר, ואם נאנס המשכון - גובה כל חובו (ראה השגת הראב"ד שם), ויוצא מזה שחזר בו כאן מפירושו הנ"ל שכתב בצעירותו, וקיבל דעתו של הרי"ף (מפרשי יד-החזקה האחרונים, העירו על כמה חזרות כאלו). ונראה שרבינו מקבל כאן דרשתו של שמואל בירושלמי (שביעית שם) על הכתוב (דברים טו, ג) "ואשר יהיה לך את אחיך תשמט ידיך" - פרט לזה שיש לאחיך בידך. ואע"פ שלא קיבל דעתו של שמואל, שאפילו משכנו מחט אינו משמט כלום, ופסק (בפ"ט משמיטה ויובל ה"ד) שמשמט את חלק החוב היתר על דמי המשכון - קיבל את דרשתו לגבי דמי המשכון. גם הרע"ב במשנה שם מנמק ע"פ דרשה זון. (42) ולא יוכל לגבות ממנו, מפני שאמרו (כתובות צב:): "מטלטלי דיתמי - לבעל חוב לא משתעבדי" (מטלטלין של יתומים - אינם משועבדים לבעל-חוב של אביהם). (43) בבא-מציעא קטו. והטעם, שבשעה שמשכנו - החוב כגבוי. (44) שלוש מקראות שבתורה - שני לאוין ועשה. [שם = מקרא (רש"י מכות ד:)]. (45) מרצונו של הלוה.

(46) ברייתא שם קיד: כפי דעת רבא. [במגיד-משנה ולחם-משנה למעלה ה"א וה"ב מקשים, למה בחובל אלמנה וכן בחובל כלי אוכל נפש, פסק שגם בשעת הלוואתו אסור. וכאן, בדיון חזרה, הוא מחלק בין בשעת הלוואתו לשלא בשעת הלוואתו? והרי כל שלוש המצוות האלו נאמרו בלשון חבלה? והראב"ד בהל' א משיג בדיון אלמנה (וכמו כן בהל' ב באוכל נפש): "בשעת הלוואה אין זה חובל". ונראה שרבינו מודה להראב"ד שסתם חבלה משמעותו שלא בשעת הלוואה, ומשום כך פסק שאינו חייב להחזיר במשכנו בשעת הלוואתו, אולם בכלי אוכל נפש גילתה התורה טעם האיסור, ואמרה: "כי נפש הוא חובל", ונימוק זה כוחו יפה גם בשעת הלוואתו. ובדומה לזה יש להסביר גם שיטת רבינו בחובל בגד אלמנה, כי ב'ספר החינוך' (מצוה תקצח - ע"פ הוצאת מוסד הרב קוק תשי"ד) מנמק איסור זה באמרו: וציונו לרחם על האלמנה, שלבבה שבור ודואג, שלא למשכנה. ומסתבר שגם רבינו מסתמך על נימוק זה (הטעם של הוצאת שם רע לא קיבל, שהרי אינו מחלק בין עניה לעשירה - ראה גמרא שם) ומשום כך לא מצא כל טעם לחלק בין שעת הלוואתו ללא בשעת הלוואתו, אבל במצוות החזרה לא מצא נימוק להוציא את המונח חבלה ממשמעותו הרגילה].

1 ו. שְׁלִיחַ בֵּית דִּין שָׂבֵא לְמִשְׁכְּנוֹ⁴⁷ - לֹא יִמְשְׁכֵן דְּבָרִים
2 שְׂאֵי אֲפָשֶׁר לְאָדָם לָתֵן אוֹתָם מִשְׁכּוֹן⁴⁸, כְּגוֹן בְּגָד
3 שְׁעָלָיו וְכָלִי שְׂאוֹכֵל⁴⁹ וְכִיּוֹצֵא בָּאֵלוֹ. וּמִנִּיחַ מִטָּה
4 וּמִצֵּעַ⁵⁰ לְעֵשֶׂר, וּמִטָּה וּמִפָּיִץ⁵¹ לְעֵנִי⁵². וְכָל הַנִּמְצָא
5 בְּיָדוֹ חוּץ מֵאֵלֶּיךָ⁵³ - יֵשׁ לוֹ לְמִשְׁכְּנוֹ⁵⁴. וְיִחְזִיר לוֹ כָּלִי
6 הַיּוֹם בַּיּוֹם, וְכָלִי הַלַּיְלָה בַּלַּיְלָה. הֵיוּ לְפָנָיו שְׁנֵי
7 פָּלִים⁵⁵ - נוֹטֵל אֶחָד⁵⁶ וּמַחְזִיר אֶחָד⁵⁷. עַד מִתִּישׁ⁵⁸ הוּא
8 חַיֵּב לְהַחְזִיר וּלְקַח⁵⁹? עַד לְעוֹלָם⁶⁰. וְאִם הָיָה
9 הַמִּשְׁכּוֹן מִדְּבָרִים שְׂאֵינוֹ צָרִיךְ לָהֶם⁶¹ וְאֵין מְנִיחִין
10 אוֹתָן לָלֶזְהָ⁶² - הֲרִי זֶה מְנִיחוֹ אֲצִלּוֹ עַד שְׁלֹשִׁים
11 יוֹם⁶³, וּמִשְׁלֹשִׁים יוֹם וְאֵילָף מוֹכֵר⁶⁴ הַמִּשְׁכּוֹן בְּבֵית
12 דִּין⁶⁵. מֵת הַלּוֹה - אֵינוֹ מַחְזִיר לְבָנוֹ⁶⁶. מֵת הַלּוֹה
13 אַחֵר שֶׁהָשִׁיב לוֹ הַמִּשְׁכּוֹן - שׁוֹמְטוֹ⁶⁷ הַמִּלּוֹה מַעַל
14 בְּנִיּוֹ⁶⁸, וְאֵינוֹ מַחְזִיר.
15

(47) לביתו של לוה - כשהוא מוציא את המשכון, או בשוק - אפילו בזרוע. (48) שצריך להם בין ביום ובין בלילה. (49) כגון קדירה קערה וכוס (השווה פרק יג מה' אישות הל' ג, וראה ראב"ד כאן), והמקור לזה מציין הגר"א (בסי' צז ס"ק נו) מכל-שכן ממיטה ומצע, שמניחים לו, כמבואר בסמוך. וה'דרישה' שם בסוף אות יז אומר שכן היתה גירסת רבינו בברייתא (שם קיג:): "וכלי שאוכל בו". ויותר נראה שגירסת רבינו היא: "ולא ימשכנו דברים שהן חיי נפש" (השווה דק"ס שם, והנוסחא שלפנינו היא: "ולא ימשכנו דברים שעושין בהן אוכל נפש"), כלומר דברים שהוא צריך להם לחייו, שאי-אפשר לו בלעדם ביום ובלילה. (50) וכן מניח לו כסא לישב עליו - ולא חש רבינו לכתוב, מפני שסמך על מה שכתב למעלה פ"א הל' ז לענין סידור (כסף-משנה). (51) מצע גם - ארוגה מקנים. (52) שם

קיג: (53) כגון כלי אומנותו או כר, אע"פ שהם דברים הנחוצים לו לכדי חייו - אינו זקוק להם ביום ובליילה. (54) שלא אמרו מניחים לו כלי אומנותו אלא גבי סידורו (ראה למעלה שם) כשהגיע זמן הפרעון, אבל למשכן - ממשכנים, שהרי מחזירו בעת שהוא צריך לו. וכן אמרו במשנה (קיג). "ואת המחרישה ביום" (וראה למעלה הל' ה, ובהערה לו. ועיין מגיד-משנה שם, ובלחם-משנה בהלכה שלפנינו). (55) כגון שני כרים או שתי מחרישות, והוא צריך רק לאחד. (56) תוספתא בבא-מציעא פ"י ה"ג (משנה שם קיג, וכפירוש הרשב"א הובא ב'שיטה מקובצת' בפירוש המשנה) ואינו מחזירו, כמבואר למעלה הל' ד, שאינו מחזיר אלא כלי הצריך לו. וכן אמרו במכילתא דרשב"י שמות כב, כו "יכול אפילו היו לו שני כלים ואין צריך לאחד מהם (=מחזיר), תלמוד-לומר היא כסותה, והיא (=משמשת) שמלתו והיא לעזרו, במה ישכב. בן עזאי אומר 'לעזרו' את שעורו משתמש בה, פרט למקופלת ומונחת בתיבה". (57) זה שצריך לו. (58) שם כחכמים. (59) ואינו מחזירו אצלו בתורת גבייה. (60) מאחר שבא לידו בתורת משכון - הרי הוא במצוות השבת העבוט לעולם. "וכיצד הוא עושה, אם רוצה לגבות חובו? מחזיר את הכר ומשאירו גם ביום ואת המחרישה גם בלילה, ובא לב"ד ומגבים לו חובו" (מגיד-משנה). (61) שאין על המלוה מצות השבת העבוט. (62) אבל דברים שמוניחים לו, כגון מיטה ומצע, אע"פ שאינם נלקחים במשכון ולא נתחייב עליהם המלוה במצוות השבת העבוט, אינו מוכרם לעולם - כי דברים אלו הם מהדברים שמסדרים לבעל-חוב ואינם בתורת גבייה, כמבואר למעלה פ"א הל' ז (עיין סמ"ע סי' צ"ז ס"ק מא). (63) כי נטילת המשכון אפילו לאחר שהלווה - כהלוואה מחודשת היא, והרי זה כאילו מלווהו עתה על המשכון בסתם, שאינו רשאי לתובעו בפחות משלושים יום, כמו שיתבאר להלן פ"ג הל' ה. (64) שם ועיין הגר"א סי' צז, סא. (65) כלומר, עליפי שומת ב"ד. (66) אלא מוכר המשכון בבית-דין שנאמר "תשיבנו לו: לו אתה מחזיר, ואי אתה מחזיר ליורשיו" (מכילתא דרשב"י שמות כב, כה, והובאה ברש"י במשנה שם. חמש המלים: "מת הלוה אינו מחזיר לבניו" אינן בדפוס רומי (ר"מ) ולא בכת"י תימן, כנראה נמחקו מפני שדין זה נכלל בכבא אחרונה). (67) שם קיד: מאמר של רבי יוחנן. (68) אמנם אין גובים מטלטלין של יתומים לשלם חוב אביהם, כמבואר להלן פ"א הל' ז, - משכון גובין.

קטו:). וכן למדוהו בגמרא שם ממה שנאמר "לא תבא אל ביתו לעבוט" - לביתו (של לוה) אי אתה נכנס, אבל אתה נכנס לביתו של ערב" (והביא רבינו הפסוק ממשלי, ולא הביא את הדרש על הפסוק של תורה. וטעמו נראה לפי שמהפסוק של משלי אנו למדים גם כי חובתו של הערב כלפי המלוה הוא אפילו באמירה בלבד (עיין ב"ב קעג:). (72) חוב של שכירות. (73) שהשכיר את עצמו למלאכה. (74) שם, לביתו (של לוה) אי אתה נכנס, אבל אתה נכנס למשכנו חוב אחר שאינו מלוה, אלא שכר פעולה. (75) רשם (עיין שו"ע חו"מ סי' סז, יד, ובב"י שם). (76) השאיר השכר אצלו בתור הלוואה. (77) כל סוג מלוה שהוא (שם).

ח. מִי שֶׁהָיָה בְּיָדוֹ מִשְׁכָּנוֹ שֶׁל עֲנִי, אִם הָיָה שְׁכָרוֹ⁷⁸
יָתֵר עַל פְּחָתוֹ⁷⁹, כְּגֹן קָרְדָּם⁸⁰ וּמִסֵּר [הַגְדֹּל] וְכִיּוּצָא
בְּהֵן - הָרִי זֶה מִתֵּר לְהַשְׁפִּירוֹ, וּמִנִּפְהָ שְׁכָרוֹ תָּמִיד
בְּחֹבוֹ; מִפְּנֵי שֶׁהָיָה כְּמִשְׁכָּב אֲבִדָּה, וְאֵין צָרִיךְ רִשּׁוֹת
בְּעָלִים⁸¹.

(78) שכר השימוש בו. (79) מה שהכלי נפחת מחמת השימוש. (80) את, מעדר. (81) שם פ: פב:

יום שלישי ד' ניסן ה'תשפ"ב

פרק רביעי

(1) מבאר דין איסור נשך ותריבית ודין המלוה לחבירו ומצא הלוה יותר מכדי שהדעת טועה, ודין מלוה על המטבע, ודין שמותר להלוות נכסים של יתומים קרוב לשכר ורחוק להפסד.

א. נֶשֶׁךְ וּמִרְבִּית אֶחָד הוּא². שְׁנָאָמֵר: אֵת בִּסְפָף לֹא
תִתֵּן לוֹ בְּנֶשֶׁךְ, וּבְמִרְבִּית לֹא תִתֵּן אֶכְלָךְ; וּלְהִלֵּךְ הוּא
אוֹמֵר: נֶשֶׁךְ כִּסְף נֶשֶׁךְ אֶכֶל נֶשֶׁךְ כָּל דָּבָר אֲשֶׁר יִשָּׁךְ.
וְלִמָּה נִקְרָא שְׁמֹכ³ נֶשֶׁךְ? מִפְּנֵי שֶׁהוּא נוֹשֵׁךְ, שְׁמִצְעֵר
אֵת חֲבֵרוֹ וְאוֹכֵל אֵת בִּשְׁרוֹ⁴. וְלִמָּה⁵ חִלְקֵן הַפְּתוּב⁶?
לְעֵבֶר עָלָיו בִּשְׁנֵי לְאוּיִן⁷.

~ נקודות משיחות קודש ~

"נשך ומרבית אחד הוא בו"

האיסור "את כסף לא תתן לו בנשך ובמרבית לא תתן אכלך" אינו איסור נפרד על כסף, ואיסור נוסף על אוכל, אלא על כללות ההלוואה בריבית (שלא כמו האיסור "לא תוכל לאכול בשעריך גו" שאינו על כללות הפעולה של אכילת מעשר שני חוץ לחומה אלא על דגן לחוד, מעשר תירוש לחוד, ומעשר יצהר לחוד).

ועל פי זה תתורץ קושיית ה'לחם משנה' "איך למד רבינו מדברים אלו (שיש איסור נשך באוכל וריבית בכסף) דנשך ומרבית אחד הוא" כי אם נשך היה איסור בכסף ומרבית איסור באוכל, היה אפשר ללמוד שהם שני לאוין שונים, אלא שעל פי הנ"ל האיסור בשניהם אחד הוא - הלוואה בריבית.

1 ז. הָעֵרֶב⁶⁹ מִתֵּר⁷⁰ לְמִשְׁכָּנוֹ בְּזֹרֵעַ וּלְהִקְנֵס לְבִיתוֹ
2 וְלִטֵּל הַמִּשְׁכָּנוֹ; שְׁנָאָמֵר: לָקַח בְּגָדוֹ בִּי עֵרֶב זֶר⁷¹.
3 וְכֵן מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ שְׁכָר⁷² אֶצֶל חֲבֵרוֹ, בֵּין שְׁכָר
4 מְלֹאכֶת⁷³ בֵּין שְׁכָר בְּהִמָּתוֹ וְכִלְיֵי בֵּין שְׁכָר בֵּיתוֹ -
5 הָרִי זֶה מִתֵּר לְמִשְׁכָּנוֹ שְׁלֹא עַל פִּי בֵּית דִּין, וְנִקְנֵס
6 לְבִיתוֹ⁷⁴ וְנוֹטֵל הַמִּשְׁכָּנוֹ בְּשִׁכָּרוֹ. וְאִם זָקָף⁷⁵ עָלָיו
7 הַשְּׁכָר בְּמִלּוֹה⁷⁶ - אָסוּר; שְׁנָאָמֵר: בִּי תִשָּׂה בְּרִיעַ
8 מִשָּׂאת מְאוּמָה וְגו'⁷⁷.

(69) את הערב. (70) אפילו שלא ע"פ ב"ד. (71) למלוה אומר הכתוב קח בגדו של ערב, כי ערב בשביל זר (שם)

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

(8) "ואין זה דומה לאונאה שיעבור עושה האונאה (כלומר האונה) ולא מי שנעשית לו האונאה" (רבינו בספר המצוות לאווין רלו). (9) בבא מציעא עה: (10) כלומר, לא תינשך הימנו, לא תגרום שאחיק ישיך (עיין בבא מציעא עה:). (11) לתת יד, כגון להיות סופר או עד או לסרסר ביניהם. (12) כל הפרשה כתובה בלשון יחיד "אם כסף תלווה", "לא תהיה לו כנושה" וכאן שינה וכתב בלשון רבים: "לא תשימון" (עיין מדרש שמות רבה פרשה לא, ו, ובמדרש הגדול משפטים כד, עמוד תקכו). (13) נוסף על המלווה והלווה. (14) (שם, ובבבא מציעא עה: - כחכמים). (15) שם. (16) שהלוואה בריבית היא דרכו של נושה, שאינו מלווה מעותיו בחינם. ובכלל לאו זה גם הנוגש העני אפילו במלווה שלא בריבית והוא יודע שאין לו מה יחזיר, כמבואר למעלה פרק א הלכה ב, שגם זה מדרך הנושים הוא (מגיד משנה). (17) שמכשיל את הלווה. (18) שם ונכנסת הרי"ף וכן העתיק רבינו בספר המצוות לאווין רלו "לווה עובר משום לא תשיך ומשום לפני עיוור לא תיתן מכשול". ולפי הנוסחה שלפנינו מבואר, שהלווה עובר בשלושה, גם על "ולאחיק לא תשיך". (19) אבל על לפני עיוור אינם עוברים. המדובר כשהעדים אינם מהווים גורם לביצוע ההלוואה, כגון שהמלווה היה מלווה גם בלעדיהם (ראה בתוספות שם בדיבור המתחיל העדים). (20) מתוך המהווה גורם לביצוע ההלוואה אבל אינו מתעסק בשימת הריבית (עיין לחם משנה).

- ג. אף על פי שהמלווה והלווה עוברים על כל אלו
הלאווין - אין לוקין עליו, מפני שנפמן להשבון.²¹
שכל המלווה בריבית, אם היתה רבית קצוצה,²²
שהיא אסורה מן התורה²³ - הרי זו יוצאה פדיון²⁴,
ומוציאין אותה מן המלווה²⁵ ומחזירין ללווה. ואם
מת המלווה - אין מוציאין מיד הבנים.²⁶

(21) שם סב: שנאמר "וחי אחיק עימך" (בסיום הפסוק הפותח באזהרת ריבית אל תיקח מאיתו נשך) - "אהדר ליה כי היכי דניחיה בהדך" (כלומר, אל תיקח. ואם לקחת - השב לו, כדי שיחיה עימך), וכל לאו שניתן להישבון אין לוקים עליו. כמבואר בפרק א מהלכות גזילה הלכה א - ובנוגע לעדים, לערב ולסופר לא ביאר רבינו אם לוקים, ברם מתוך זה שלא פירטם רבינו בפרק י"ט מהלכות סנהדרין הלכה ד בין הלוקים, נראה דעתו שאין לוקים. ובטעם הדבר אומר החינוך (מצוה עג): "אבל אין לוקין עליו (אף על פי שהם עוברים על הלאו במעשה, בכתיבת השטר וחתמת עדות) שאפילו המלווה אינו במלקות, שהרי ניתן להישבון ואינו בדין דהני דאתו מחמתיה (שאלו הבאים בסיבתו) יתחייבו במלקות". (22) קצובה, שקצץ התוספת בשעת הלוואה, כגון שהלווהו סלע על מנת שישלם לו חמישה דינרים. (23) להבדיל מאבק ריבית, כגון, שלא קצץ התוספת בשעת ההלוואה, שהוא אסור מדבריהם, ואינה יוצאה בדיינים (ראה רבינו להלן פרק א הלכה א, ב, ג). (24) על-פי בית דין, כלומר, בית דין נזקקים לכך להוציאה מידי המלווה. (25) בעל כורחו (שם סא:). (26) שהתורה לא הטילה עליהם חיוב השבה (בבא קמא קיב). "לדידיה (=למלווה)

וי"ל שזו גם הסיבה שאחרי שכתב "שנאמר את כספך... כל דבר אשר ישך כו" הוסיף, "ולמה נקרא שמו נשך מפני שהוא נושך כו", ורק אח"כ מסיים כללות העניין שנשך ומרבית אחד הוא "ולמה חילקן הכתוב כו". כי אף ששני האיסורים הם בכל דבר, היה מקום לומר שהם שני לאווין שונים מצד הנשך והמרבית, ולכן הוסיף שהסיבה שנקרא שמו נשך "מפני שהוא נושך ומצער את חבירו ואוכל את בשרו" שמזה מובן שאי אפשר לנשך בלא תרבות ולתרבות בלא נשך.

(על פי לקו"ש חלק ו' ע' 184 הע' 32)

(2) הוראה אחת ובעניין אחד הם כלומר, הלוואה על מנת לשלם יותר ממה שלווה, והם נמנים למצוות לא תעשה אחת, כי הנשך הוא גם מרבית והמרבית הוא גם נשך, שכן, המלווה בריבית, הן כסף הן אוכל הן כל דבר, יש בו נשך ללווה ומרבית למלווה (עיין בבא מציעא ס: ושיעור דברי רבינו כך הוא: נשך ומרבית שאסרתם תורה בכמה אזהרות, שנאמר את כספך לא תיתן לו בנשך ובמרבית וכו' וכן להלן הוא מזהיר ואומר "נשך כסף וגו'" - אחד הוא, כלומר, מצוות לא תעשה אחת היא (לחם משנה). (3) של התוספת. (4) ובשמות רבה פרשה ל"א אמרו: "למה הריבית דומה? למי שנשכו נחש ולא הרגיש ולא ידע עד שנתבטבט (מבעבע מבצבץ) - כך הריבית אין אדם מרגיש בו עד שתבטבט עליו". (5) כלומר, אם כן שהנשך והמרבית מצוות לא-תעשה אחת היא. (6) בשתי אזהרות - את כספך לא תיתן וכו', ובמרבית לא תיתן וכו', ולא כתב כאחד: את כספך ואת אכלך לא תיתן לו בנשך. (7) להרבות באזהרות על הלוואה בריבית, כדי לחזק האיסור, אבל במניין המצוות הן כאחת, "שאינן ראוי למנות (בחדשון המצוות) הלאווין והעשה (=הנכפלים בתורה - לחיזוק), אלא הדברים המוזכרים מהם והמצוות בהם" (רבינו בספר המצוות בשורש התשיעי עיין שם ובלאווין רלה).

- ב. פדרך שאסור להלוות, כך אסור ללוות בריבית;⁸
שנאמר: לא תשיך לא אחיק. מפני השמועה למדו,⁹
שזו אזהרה ללווה. כלומר: לא תנשך לא אחיק.¹⁰ וכן
אסור להתעסק¹¹ בין לווה ומלווה בריבית. וכל מי
שהיה ערב או סופר או עד ביניהן - הרי זה עובר
בלא תעשה, שנאמר: לא תשימון¹² עליו נשך. זו
אזהרה אף¹³ לעדים ולערב ולסופר.¹⁴ הא למדת,
שהמלווה בריבית - עובר על ששה¹⁵ לאווין: לא תהיה
לו פנשה¹⁶; את כספך לא תתן לו בנשך; ובמרבית
לא תתן אכלך; אל תקח מאתו נשך ותרבות; לא
תשימון עליו נשך; ולפני עור לא תתן מכשול.¹⁷
והלווה עובר בשנים¹⁸: לא תשיך לא אחיק; ולפני עור
לא תתן מכשול. ערב ועדים ופנשה¹⁹ - אין
עוברים אלא משום לא תשימון¹⁹ עליו נשך. וכל מי
שהיה סרסור²⁰ בין שניהם, או שפסע אחד מהן, או
הורהו - עובר משום לפני עור לא תתן מכשול.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שלישי ד' ניסן - ספר משפטים - הלכות מלוה ולוה קא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בריבית לממונו של המלוה, ואין עליו חיוב להחזירו מצד דין ממון כשלעצמו אלא מצד החיוב שחייבה התורה. ולכן פסק הרמב"ם שהמלוה בריבית אם בא לעשות תשובה ולהחזיר הריבית אין מקבלין ממנו, כדי לפתוח לו דרך תשובה.

(על פי לקו"ש זי"ב ע' 118)

30) שבאו מעצמם ומביעים רצונם להחזיר. (31) אלא מוחלים להם (בבא קמא צד:). (32) להקל עליהם לחזור בתשובה ולא לנעול דלת בפניהם, כאותו מעשה (שהובא בברייתא שם): "מעשה באדם אחד שביקש לעשות תשובה, אמרה לו אשתו: ריקה (אדם ריק מבינה) אם אתה עושה תשובה אפילו אבנט אינו שלך (שאתה צריך למוכרו, כדי להחזיר את כל הגזילות) ונמנע ולא עשה תשובה". ומסיימת הברייתא: "באותה שעה אמרו: הגזלנין ומלווי בריבית שהחזירו אין מקבלין מהם". (33) אין מעשיו נוחים וישרים בעיני החכמים (השווה רבינו בפירוש המשנה סוף שביעית, וראה תוספות יום טוב אבות פרק ג משנה י'). (34) ונזכר בה לקולן. (35) בעין כמו שהיה (עין משנה למלך ונקודות הכסף יורה דעה קסא). (36) רבינו דייק בלשונו וכתב גבי גזלנים: "אם הייתה גזילה קיימת" ומשמע אפילו דבר שאינו מסוים, ואילו בריבית כתב "דבר המסוים" אבל כשאנו מסוים אינו מחזיר. ראה משנה למלך בזה, ונימק את ההבדל: גזילה לא קנה הגולן - בין שהוא בעין בין שאינה בעין, אבל ריבית קנה (ראה נקודות הכסף יורה דעה קסא, ז).

13 ו. שְׁטֵר שֶׁקִּתּוּב בּוֹ רִבִּית³⁷, בֵּין קְצוּצָה בֵּין שָׁל דְּבָרֵיהֶם - גּוֹבֶה אֶת הַקֶּרֶן, וְאִינוּ גּוֹבֶה אֶת הָרִבִּית³⁸.
14 קֶדֶם וְגִבֶּה הַכֹּל³⁹ - מוֹצִיאִין מִמֶּנּוּ הָרִבִּית קְצוּצָה⁴⁰; וְגִבֶּה אֶבְכָּי⁴¹ רִבִּית, שֶׁהוּא מְדַבְּרֵיהֶם - אִינוּ גּוֹבֶה⁴².
15 מִן הַלֹּאָה לַמִּלּוּה, וְאִין מְחַזְרִין אוֹתוֹ מִן הַמִּלּוּה⁴³.
16 לַלֹּאָה⁴⁴.

37) "פלוגי לוה מפלוני מנה בריבית כך וכך לזמן פלוני" (רש"י בבא מציעא עב.). (38) ואין קונסין את המלוה, שיפסיד את הקרן משום הריבית (שם כחכמים ולא כרבי מאיר האומר קנסינן היתרא משום איסורא ואינו גובה לא את הקרן ולא את הריבית). (39) כמבואר למעלה הלכה ג. (40) כעין ריבית ולא ריבית ממש - כאבק שהוא כעין עפר ולא עפר ממש. (41) בית דין. (42) אם קדם וגבה, שאין אבק ריבית יוצאה בדיינים, כמו שיתבאר להלן פרק ו הלכה א.

19 ז. כָּל הַפּוֹתֵב שְׁטֵר רִבִּית - הָרִי זֶה פְּכּוּתֵב וּמַעֲד עָלָיו⁴⁴ עֲדִים שֶׁכָּפַר בְּשֵׁם אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל⁴⁵. וְכֵן כָּל הַלֹּאָה וּמִלּוּה בְּרִבִּית בֵּינָן לְבֵין עֲצָמָן - הָרִי הֵן כְּכּוֹפְרִים בְּשֵׁם אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל, וְכִפְרוּ בִּיצִיאַת מִצְרַיִם⁴⁶; שְׁנֵאֲמַר: אֶת כֶּסֶףךָ לֹא תִתֵּן לוֹ בְּנִשְׁךָ וְגו',
24 אֲנִי יְיָ אֱלֹהֶיכֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם⁴⁷.

44) על עצמו. (45) בבא מציעא עא: "תניא אמר רבי יוסי

קא מזהר ליה רחמנא (אל תיקח ואם לקחת - השב) - לבריה לא מזהר רחמנא".

1 ד. הֵנִיחַ²⁷ לָהֶם אֲבִיהֶם מַעוֹת שֶׁל רִבִּית, אָף עַל פִּי שֶׁהֵן יוֹדְעִין שֶׁהֵן שָׁל רִבִּית - אִינָן חֲכִים לְהַחֲזִיר.
2 הֵנִיחַ לָהֶם פָּרָה וְטִלִּית שֶׁל רִבִּית וְכָל דָּבָר הַמְסִים²⁸
3 - חֲכִים לְהַחֲזִיר, מִפְּנֵי כְבוֹד אֲבִיהֶן. בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים? כְּשֶׁעָשָׂה תְּשׁוּבָה וְלֹא הִסְפִּיק לְהַחֲזִיר עַד שְׁמָת; אָבָל אִם לֹא עָשָׂה תְּשׁוּבָה - אִין חוֹשְׁשִׁין לְכַבֹּדוֹ²⁹, וְאִפְלוּ דָּבָר הַמְסִים אִין מְחַזְרִין.

27) ברייתא בבא מציעא סב. (28) דבר ששם בעליו עליו, דהיינו שיש בו סימן, וניכר לרבים שזה הוא שלקח אביהם בתור ריבית ושמו נזכר על ידי זה לקולן. (29) מפני שאין הבן מחוייב לכבד אב רשע (שם). במה דברים אמורים שאין הבן חייב בכבוד אב רשע? כשמת ולא עשה תשובה, אבל בחייו, מחוייב הבן לכבדו (רבינו פרק ו מהלכות ממרים הלכה יא). והטעם מפרש הרב"ז שם, שמא יעשה תשובה ונמצא הבן מבזה אב עושה מעשה עמך (ראה כסף משנה ולחם משנה שם).

8 ה. הַגְזִלְנִין וּמַלְוֵי בְּרִבִּית שֶׁהִחֲזִירוּ³⁰ - אִין מְקַבְּלִין מֵהֶן³¹, כְּדִי לַפְתָּח לָהֶן דֶּרֶךְ לְתִשְׁבּוּבָה³². וְכָל הַמְקַבֵּל מֵהֶן - אִין רוּחַ חֲכָמִים נוֹחָה הֵימָנוּ³³. אִם הָיְתָה גְזִלָּה קִיָּמָת וְהָרִבִּית דָּבָר הַמְסִים³⁴ וְהָרִי הוּא בְּעֲצָמוֹ³⁵ - מְקַבְּלִין מֵהֶן³⁶.

~ נקודות משיחות קודש ~

הגזלנין ומלווי בריבית שהחזירו אין מקבלין מהם כדי לפתוח להן דרך תשובה".

ידועה מחלוקת הפוסקים אם יש מחילה בריבית; דעת הגאונים שגם אם המלוה כבר גבה את הריבית אין מחילת הלווה מועילה לפטור את המלוה מלהחזירה ללווה, כי "התורה אסרה מחילה זו".

אבל דעת הרא"ש (וכך נפסקה ההלכה בשו"ע) שיש מחילה בריבית, ואמנם אינה מועילה ללקיחת ריבית מעיקרא, אבל אם כבר לקח ריבית זו וצריך להחזירה מועילה מחילת הלווה.

ומבאר הריטב"א: "שהוא כמו איסור שבלע ... והכא לשמים הוא חייב וכיון שכן לא תועיל מחילת חבריו" והיינו שכוונת הגאונים היא שאיסור לקיחת ריבית אינו בגדר דין ממון שהוא חייב לחבירו אלא שהוא ענין ואיסור שהתורה הטילה על המלוה בגדר מצוה וחיוב לשמים עד שיחזיר את ה"איסור שבלע".

ובדעת הרא"ש שמהני מחילה, צריך לומר שעם היות שהחיוב להחזיר הריבית ללווה הוא חיוב לשמים, הרי מצד מצוה זו התחייב להשיב את הממון ללווה ומשום כך מהני מחילה.

ונמצא שגם לדעת הגאונים וגם לדעת הרא"ש נחשב ממון

14 בַּעֲשָׂרָה; שְׁמָא מִנָּה⁶⁸ חֲמִשָּׁה חֲמִשָּׁה או עֲשָׂרָה
15 עֲשָׂרָה. וְכֵן אִם מִצָּא יֹתֵר מִנֵּן הַחֲמִישִׁיּוֹת⁶⁹ או מִנֵּן
16 הַעֲשִׂירִיּוֹת אֶחָד אֶחָד⁷⁰ - חֵיב לְהַחְזִיר לוֹ; שְׁמָא
17 הָאֶחָדִים⁷¹ שֶׁהִיא מוֹנֶה בֵּהֶן הַחֲמִישִׁיּוֹת או
18 הַעֲשִׂירִיּוֹת נִתְעַרְבוּ עִמָּהֶם⁷².

(56 שם סג: 57) בדפוסים הראשונים (רומא, ונציא) בקטע המוסגר אינו, אך מלשון המגיד משנה כאן נראה שגרסו. וכמקור לדין זה, שגם במצא המלוה יותר בכדי שאין הדעת טועה אינו חייב להחזיר, הוא אומר שנראה שגירסת רבינו בגמרא שם הייתה "האי מאן דאוזיף פשיטי לחבריה ואשכח בהו (מצא בכסף שהחזיר לו הלווה) טופיאתא (יותר)". (58 כלומר, עלולה לטעות במניין המעות (בסמון מבאר רבינו בכמה הדעת טועה) - ויש להניח שהמלווה, או הלווה, טעה בחשבון. (59) שמצא - בכדי שאין הדעת טועה. (60) ואף על פי שאמרנו למעלה (בהלכה ט) שתוספת סתם מותרת לתלמידי חכמים בלבד, מכל מקום כשהגיעה ליד המלווה בלי ידיעתו - אינו חייב להחזיר אפילו למי שאינו תלמיד חכם (חוות דעת יורה דעה סימן קס סעיף קטן ב). (61) כלומר, ובמקום שאין לתלות במתנה, כגון, שהלווה אדם קשה לב שאינו נותן מתנת חנם - אנו תולים שגזילה וכו' הואיל שאין להניח שטעה בחשבון (גמרא שם). (62) זה ימים רבים, ועתה חוזר בתשובה. (63) ויוצא בזה ידי מצוות השבת הגזילה כמבואר בפרק א מהלכות גזילה ואבידה הלכה ח. (64) במקום שאין לתלות בגזילה, כגון, שלא היה ביניהם מעולם שום משא ומתן - תולים שאדם אחר גזל ממנו וכו' (שם בגמרא). (65) מטבע אחד - כשהוא מונה המעות בספירה יחידית היינו אחד אחד ומצא מטבע אחד יותר, תולים שטעה במניין. (66) כשהוא מונה ספירה זוגית היינו בשניים, כי אין הדעת טועה במניין יותר מפעם אחת. (67) כלומר, וכן אם מצא יתירים חמישה או עשרה יש לתלות בטעות. (68) מנהגו של מלווה או לווה זה למנות לא אחד אחד או שנים שניים, אלא בחמישיות או עשיריות (עיין לחם משנה). (69) לפי החישוב של ספירה לפי חמישיות. (70) כגון, שמצא שישה או אחד עשר. (71) דרך המונים בחמישיות או עשיריות להניח בצד מטבע אחד לכל חמישייה או עשירייה ואחר גמר המניין סופרים את המטבעות האלה וקובעים מספר החמישיות או העשיריות. (72) שם וכפירוש הרי"ף.

19 יא. הַמְלוּהָ⁷³ אֶת חֲבֵרוֹ עַל הַמִּטְבֵּעַ⁷⁴, וְכֵן הַכּוֹתֵב
20 לְאִשְׁתּוֹ בְּכִתְבָּתָהּ מִטְבֵּעַ יָדוּעַ, וּפְרַשׁ מִשְׁקָלוֹ⁷⁵,
21 וְהוֹסִיפוּ⁷⁶ עַל מִשְׁקָלוֹ; אִם הוֹזְלוּ הַפְּרוֹת מִחֻמַּת
22 הַתּוֹסֶפֶת⁷⁷ - מִנֶּפֶה לוֹ שְׁעוֹר הַתּוֹסֶפֶת, וְאִפְלוּ הוֹסִיפוּ
23 עָלָיו כָּל שֶׁהָיָה; וְאִם לֹא הוֹזְלוּ מִחֻמַּת הַתּוֹסֶפֶת -
24 אֵינוֹ מִנֶּפֶה לוֹ, אֲלָא נֹתֵן לוֹ מִמִּטְבֵּעַ הַיּוֹצֵא בְּאוֹתָהּ
25 שְׁעָה⁷⁸. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים⁷⁹? בְּשֶׁהוֹסִיפוּ עָלָיו עַד
26 חֲמִישִׁיתוֹ, כְּגוֹן שֶׁהָיָה מִשְׁקָלוֹ אַרְבָּעָה וְעֶשְׂרוֹהוּ
27 חֲמִשָּׁה; אֲבָל אִם הוֹסִיפוּ לוֹ יוֹתֵר עַל חֲמִישִׁיתוֹ⁸⁰ -
28 מִנֶּפֶה לוֹ כָּל הַתּוֹסֶפֶת⁸¹, אִף עַל פִּי שְׁלֹא הוֹזְלוּ

בוא וראה סמיות עיניהם של מלווי בריבית, אדם קורא לחבירו רשע - יורד עימו לחיי, והם מביאים עדים ולבלר וקולמוס ודיו וכותבין וחותמין פלוני זה (שהלווה לישאל בריבית) כפר באלוקי ישראל". (46) כלומר, בהשגחת ה' על העולם שבאה לידי גילוי במופתי יציאת מצרים, שכן ההלוואה בריבית מורה על הכפירה בהשגחת ה' על העולם שבאה לידי גילוי במופתי יציאת מצרים, שכן ההלוואה בריבית מורה על הכפירה בהשגחת ה' על ברואיו להמציא לכל אחד פרנסתו בדרך הכשרה. (47) בתורת כהנים פרשת בהר פרשה ה שנינו: "על תנאי כך הוצאתי אתכם מארץ מצרים, על תנאי שתקבלו את מצוות ריבית, שכל המודה במצוות ריבית - מודה ביציאת מצרים, וכל הכופר במצוות ריבית - כופר ביציאת מצרים".

1 ח. אֲסוּר לְאָדָם⁴⁸ לְהִלּוּת⁴⁹ בְּנֵיו וּבְנֵי בֵיתוֹ בְּרִבִּית⁵⁰.
2 אִף עַל פִּי שְׁאִינוֹ מִקְפִּיד⁵¹ וּמִתְנָה הוּא שְׁנוֹתָן לְהֵן⁵²
3 - הֲרִי זֶה אֲסוּר, שְׁמָא יִרְגְּלִים בְּדָבָר זֶה⁵³.

(48) בבא מציעא עה. (49) לעשות הלוואה אצל בנו, כלומר, ללוות מבניו. (50) מתוך כוונה להטעימן טעם ריבית, כלומר, הנאת ריבית, - כדי שיהיה שכרם גדול, בהימנעם מלהלוות לאחרים בריבית, לאחר שכבר טעמו הנאת ריבית כפירוש רבינו חננאל והרי"ף מובא בשיטה מקובצת. ודברי הרי"ף לא היו לפני הלחם-משנה והמשנה-למלך והטור-זהב, עיין עליהם). (51) נוהג בוותרנות בממונו ביחסיו עם הבנים. (52) ולא בתור ריבית. (53) בקבלת ריבית ויבואו להלוות גם לאחרים בריבית.

4 ט. תְּלַמִּידֵי חֲכָמִים שֶׁהָלוּ זֶה אֶת זֶה, וְנָתַן לוֹ⁵⁴ יֹתֵר
5 עַל מֶה שֶׁלּוֹה מִמֶּנּוּ - הֲרִי זֶה מֵתֵר; שֶׁהַדָּבָר יָדוּעַ
6 שְׁלֹא נָתַן לוֹ אֲלָא מִתְנָה, שֶׁהֲרִי הֵן יוֹדְעִין חֲמֵר אֲסוּר
7 הַרְבִּית⁵⁵.

(54) בשעת הפירעון מעצמו מבלי שהתנו על כך בשעת ההלוואה (כי אם קצץ בשעת ההלוואה הרי זה ריבית קצוצה (ראה להלן פרק ו הלכה ג). ולא התירו לתלמיד חכם אלא בכעין ריבית מאוחרת האסורה מדבריהם - מגיד משנה). (55) ואינו נותנם בתור ריבית, אבל למי שאינו תלמיד חכם, שאינו יודע חומר איסור ריבית - אסור, משום שנותן בתור ריבית (גמרא שם). ובהגהות מיימוניות כתוב: "ואף על פי כן אין נכון לתלמידי חכמים להיות רגילין בדבר, שלא ירגילו המון העם בדבר זה. והר"י מיג"ש בתשובותיו (סימן קפ"ב) דעתו "שאין לסמוך על זה אלא היחידים הכשרים לא זולתם".

8 י. הַמְלוּהָ אֶת חֲבֵרוֹ⁵⁶ וּמִצָּא הִלּוּהּ יוֹתֵר, [או
9 שֶׁהַחְזִיר לוֹ חוּבוֹ וּמִצָּא הַמְלוּהָ יוֹתֵר⁵⁷]: אִם בְּכַדִּי
10 שֶׁהִדַּעַת טוֹעָה⁵⁸ - חֵיב לְהַחְזִיר; וְאִם לֹאוֹ⁵⁹ - מִתְנָה
11 הוּא שְׁנָתָן לוֹ⁶⁰, או גְּזֻלָּה⁶¹ הִיָּתָה לוֹ בִּידוּ⁶² וְהִבְלִיעַ
12 לוֹ פִּתְשָׁבוּן⁶³, או אֲחֵרָה⁶⁴ צָוָה לְהַבְלִיעַ לוֹ. בְּכִמָּה
13 הִדַּעַת טוֹעָה? בְּאֶחָד⁶⁵ וּבשְׁנַיִם⁶⁶ או בְּחִמְשָׁה⁶⁷ או

פרק ד הלכה ה). (93) לשון רבינו מורה שאינו חולק על הגאונים אלא בריבית שגבה כבר, משום שהמחילה מועילה כחשבון, אבל על ריבית העתיד לגבות דעתו מסכמת, שאין המחילה והבעת רצונו שנותנו במתנה מועילה להחזיר נתינת ריבית, שכן כל נתינת ריבית מחילה היא (מגיד משנה, והשווה למעלה הלכה י).

יד. נכסי יתומים - מתר לתן אותם⁹⁴ לאדם נאמן, שיש לו נכסים טובים⁹⁵, קרוב לשכר ורחוק להפסד. פיצד? אומרים לו: תהיה נושא ונותן בהן; אם יש שם רוח - תן להם חלקן מן הרוח; ואם יש שם הפסד - תפסיד אותה לבדך. שעה⁹⁶ אבק רבית הוא⁹⁷, וכל אבק רבית אינה אסורה אלא מדבריהם, ובנכסי יתומים לא גזר⁹⁸.

(94) בתור עיסקא (בבא מציעא ע). (95) היינו, קרקעות, ויהיו עידית (קרקע משובח) (רבינו פרק י"א מהלכות נחלות הלכה א) - וכפי הנראה נוסחת רבינו בגמרא שם "דמשפר ניכסיה", ולפנינו "דמשפר" ועיין רש"י שם. ושם - בהלכות נחלות - יתבארו התנאים הנוספים למינוי אפוטרופוס: "ושומע דיני התורה, ומעולם לא קיבל נידוי" - ולא פרטם רבינו כאן וסמך על מה שיתבאר בהלכות נחלות - ששם עיקר מקום ביאור הדינים הנוגעים לנכסי יתומים (לחם משנה). (96) היינו, נתינת העסק לפי תנאים אלו. (97) כמבואר להלן פרק ה הלכה ח, - ואין זה ריבית קצוצה, מאחר שאין הריווח קצוץ ובטוח, כי הרי ייתכן שיהיה שם הפסד. (98) לתקנת היתומים "שלא יכלו מעותיהם להאכילם פרוטה פרוטה" (שם, וראה רש"י שם).

פרק חמישי

(1) מבאר שמותר ללוות מן הגוי בריבית, ודין ישראל שלוה מן הגוי וביקש להחזיר לו, ושאסור לו להיות ערב לגוי שהלווה לישראל בריבית, ודין לוה מעות מן הגוי ונתגייר, ושאסור ליתן מעותיו קרוב לשכר ורחוק להפסד, ואין מושיבין חנווני למחצית שכר, ודין משתתף עם חבריו שלא יצרף השכר עם הקרן, ודין ריבית מוקדמת או מאוחרת, ודין דברים שהם כמו ריבית - ומותרים, ודין שכר אמירה שמותר, ודין דברים האסורים משום הערמת ריבית, ודין משכיר דינרים.

א. העובד פוכבים וגר תושב - לזין מהן ומלזין אותן ברבית²; שגאמר: לא תשיף לאחריך³ - לא אחריך אסור, ולשאר העולם⁴ מתר. ומצות עשה להשיף לעובד פוכבים; שגאמר: לנכרי תשיף⁵. מפי השמועה⁶ למדו שזו מצות עשה⁷. וזהו דין תורה.

~ נקודות משיחות קודש ~

"ומצות עשה להשיף לגוי."

מה שהתירה התורה לקחת ריבית מעכו"ם אף ש"אסור לגזול כל-שהוא דין תורה בין מישאל בין מנכרי וגם אסור לרמות בני אדם במקח וממכר, ואחד עכו"ם ואחד ישראל שוים בדבר הזה", כי שונה ריבית מגזול והונאה, שריבית

הפרות. והוא הדין למלוה על המטבע ופחתו ממנו⁸².

(73) בבא קמא צז: (74) התנה בפירוש - בשטר או בעל פה שיפרענו באותו מטבע, כגון דינר, זוז וכדומה. (75) בתקופתם התאימו ערכי המטבעות למספר יחידות משקלם: מטבע שמשקלו כפול ממשקל המטבע הקטן - ערכו כפול. (76) מטעם המלכות. (77) שער המטבע עלה ונמצא המלווה משתכר כשנפרע באותו מטבע עם התוספת, והרי זה ריבית. (78) בשעת הפירעון, שהרי המלווה אינו מרוויח כלום על ידי תוספת המשקל, כי אינו יכול לקנות במטבע שהוא מקבל יותר ממה שהיה יכול לקנות בשעת ההלוואה. ראה רש"י ותוספות שם. (79) שאינו מנכה. (80) שכתוצאה מהתוספת הושבחה המטבע לעניין המתכת שבו, ואם יתיכו לגוש של כסף יקבל יותר. אבל עד חמישיתו, בהתחשב עם הוצאות ההתכה, השבח מועט, ואין דרך בני אדם להקפיד על זה ונותנם בתור מתנה (עיי' שיטה מקובצת שם). (81) אפילו את ההפרש של התוספת שלמטה מחמישיתו. (82) אם הוקרו הפירות מחמת הפחת מוסיף לו, למלווה, ההפרש. ואם לא הוקרו נותן לו ממטבע היוצא באותה שעה. במה דברים אמורים, שפחתו עד חמישיתו אבל אם פחתו יתר על כך משלים כל הפחת (רי"ף שם).

יב. המלוה את חברו על המטבע, ונפסל⁸³: אם יכול להוציא במדינה אחרת, ויש לו דרך לאותה מדינה - נותן לו ממטבע שהלווה, ואומר לו: לך והוציא במקום פלוני; ואם אין לו דרך לשם - נותן לו ממטבע היוצא באותה שעה⁸⁴. וכן בקתבה⁸⁵.

(83) הוצאה מהמחזור מטעם המלכות. (84) שם צח. (85) ביארו בפרק ט"ז מהלכות אישות הלכה י.

יג. הורו מקצת הגאונים⁸⁶: שהלוה שמחל למלוה ברבית שלקח ממנו או שעתיד לקח, אף על פי שקנו מידו שמחל או נתן מתנה - אינו מועיל כלום⁸⁷; שכל רבית שבעולם מחילה⁸⁸ היא, אבל התורה לא מחלה ואסרה מחילה זו, ולפיכך אין המחילה מועלת ברבית, אפילו ברבית של דבריהם. יראה לי, שאין הוראה זו נכונה. אלא מאחר שאומרים למלוה להחזיר לו, וידע המלוה⁸⁹ שדבר אסור עשה ויש לו⁹⁰ לטל ממנו⁹¹, אם רצה למחל - מוחל, בדרך שמוחל הגזול. ובפרוש אמרו חכמים⁹², שהגזלנין ומלוי ברבית שהחזירו - אין מקבלין מהן. מכלל שהמחילה מועלת⁹³.

(86) על פי בבא מציעא סא. ועיין בראש שם סימן ב. (87) להחזיר נתינתו או לתיקון הלאו אם כבר גבהו. (88) הלווה מדעתו נותנו. (89) בספרים אחרים הנוסחה: הלווה - והיינו הך. (90) ללווה. (91) יכול הוא להוציא מהמלווה בבית דין. (92) בבא קמא צב: (השווה למעלה

5 בּוֹרַחַ מִלְפָּנָיו¹² וְאֵינוֹ רִגִּיל אֲצֵלוֹ. וְתִלְמִיד חָכָם,
6 שְׁאֵינוֹ רִגִּיל בּוֹ¹³ לְלַמֵּד מִמַּעֲשָׂיו - מִתֵּר לְהִלּוֹת
7 לְעוֹבֵד פּוֹכְבִּים בְּרִבִּית אֶפְלוֹ לְהַרְוִיחַ¹⁴. וְכָל אֶבֶק
8 רִבִּית עִם הָעוֹבֵד פּוֹכְבִּים - מִתֵּר לְפָל¹⁵.

(8 ב"מ ע: 9) אבל אבק ריבית – מותר, כמו שמבאר רבינו בסוף ההלכה. (10) לצורך מחייתו – לא להרווחה. (11) ועל כדי חייו – לא גזרו (שם). (12) מונע עצמו מלהראות אצל הגוי – שלא יתבענו. (13) עם הגוי, שמדרך תלמיד-חכם להתרחק משיבת עמי הארץ וכ"ש משיבת גוים (השווה פ"ה מהל' יסודי התורה הל' יא, ופ"ו מהל' דעות הל' א) ואין לחוש שמא ילמוד ממעשיו (עיין 'מקור חיים' על יורה-דעה ס"י קנט). (14) שם כרבינא. "ועכשיו בארצותינו" – אומר המגיד-משנה – "עשו כל אדם עצמם כתלמיד-חכמים. וכתב הרשב"א, שמעתי משם רש"י – מפני שרבו מיסים וארנונות ואין שיעור לכדי חייו". וכן נפסקה הלכה בשו"ע ס"י קנט: "והאידנא (עכשיו) מותר בכל ענין". (15) לכל אדם ואפי' להרויח, לפי שאבק ריבית אינו אסורה אלא מדבריהם, וכן ההלואה לגוי בריבית איסור מדבריהם הוא, והרי זו גזירה לגזירה, וגזירה לגזירה לא גזרו בה רבנן (בעל ה'תרומות' שער מו חלק ג, אות ג).

9 ג. וְיִשְׂרָאֵל שְׁלֹחַ מַעוֹת מִן הָעוֹבֵד פּוֹכְבִּים בְּרִבִּית¹⁶,
10 וּבִקֵּשׁ לְהַחְזִירָם לוֹ, מִצָּאוֹ וְיִשְׂרָאֵל אַחֵר וְאָמַר לוֹ:
11 תָּנֶם לִי, וְאֵנִי מַעֲלָה לָךְ¹⁷ בְּדֶרֶךְ שְׂאֵתָה מַעֲלָה לְעוֹבֵד
12 פּוֹכְבִּים - הָרִי זֶה רִבִּית קְצוּצָה. אֶפְלוֹ הֶעָמִידוֹ אֲצֵל
13 הָעוֹבֵד פּוֹכְבִּים¹⁸. עַד שְׁיִטֵּל הָעוֹבֵד פּוֹכְבִּים
14 מַעוֹתָיו¹⁹, וְיַחְזֹר וְיִתְּנֶם בְּיַד יִשְׂרָאֵל הָאַחֵר.

(16 ב"מ עא: 17) את הריבית, "לך" לאו דוקא, אלא כלומר תחתיד (במקומך), כי גם במעלה הריבית ישר ליד הגוי – אסור, כי הרי זה כהאומר לחבירו אלוה לך על-מנת שתתן הריבית לגוי שהוא אסור ('טור' שם ס"י קסח). (18) הביא המעות אצל הגוי על דעת לפרוע חובו – ובמעות הגוי ובשליחותו נתנם לישראל חבירו – אסור, לפי שאין תורת שליחות ביחסי ישראל עם הגוי, ומאחר שמישראל הוא מקבל הכסף – נמצא שהישראל הוא המלווה בריבית (שם). (19) מיד הישראל, – ולא דוקא כשנוטלם ונותנם ביד, אלא הוא-הדין אם אמר הגוי לישראל הניחם על גבי קרקע והפטר, ונטלם (משם) הישראל השני – מותר, מאחר שלא באו לידו באמצעות הישראל (גמרא שם).

15 ד. עוֹבֵד פּוֹכְבִּים שְׁלֹחַ מַעוֹת מִיִּשְׂרָאֵל בְּרִבִּית,
16 וּבִקֵּשׁ לְהַחְזִירָם לוֹ, מִצָּאוֹ וְיִשְׂרָאֵל אַחֵר וְאָמַר לוֹ:
17 תָּנֶם לִי, וְאֵנִי מַעֲלָה לָךְ²⁰ בְּדֶרֶךְ שְׂאֵתָה מַעֲלָה
18 לְיִשְׂרָאֵל - הָרִי זֶה מִתֵּר²¹. וְאֵם הֶעָמִידוֹ אֲצֵל יִשְׂרָאֵל,
19 אָף עַל פִּי שְׂתֵּן הָעוֹבֵד פּוֹכְבִּים הַמַּעוֹת בְּיָדוֹ²²,
20 הוֹאִיל וּמִדַּעַת²³ יִשְׂרָאֵל נָתַן - הָרִי זֶה רִבִּית קְצוּצָה²⁴.

(20) והוא-הדין באומר "ואני אעלה לו" (לישראל במישרין. 'טור' שם). (21) שמן הגוי הוא לזה (שם). ובשביל הגוי הוא נותנם. (22) של הישראל השני. (23) במצוותו, בשליחותו. (24) והרי זה כאילו הישראל מלווהו, כי

נלקחת מדעת הלווה, ולכן הקילה התורה בריבית מעכו"ם אבל גזל והונאה הם שלא מדעתו ולכן אסורים גם לעכו"ם. אבל צריך להבין מדוע יש מצות-עשה להשיך לעכו"ם, הלא התורה קראתו "נשך" כי יש בו חיסרון ממון, ומהו הטעם שנצטוונו לחסר ממון של עכו"ם.

והביאור בזה על פי פנימיות העניינים: בממונם של ישראל ישנן "ניצוצין קדושים השייכים לשורש נשמתו" ומכיון שהטביע הקב"ה בעולמו שאדם יכול להרוויח בכספו על ידי שילווה אותו בריבית, הרי מובן שגם הניצוצין של ריבית יש להם איזו שייכות לשורש נשמתו אלא מאחר שהתורה אסרה ריבית לא ניתן לבררן אלא בדרך של דחיה כמו בניצוצין של כל הדברים האסורים. ובזה יובן מה שיש אומרים שלא רק שמותר להלוות לגוי בריבית אלא שאף מצוה להלוות לו כדי לקחת ממנו הריבית, כי בזה שהנכרי זקוק להלוואת הישראל מוכח שניצוצין של ישראל נמצאים בממונו.

(לקו"ש ח"ב ע' 115)

(2 ב"מ ע: 3) הסתמכות רבינו על פסוק זה מורה, שכונת רבינו להוכיח היתר ההלוואה מן הגוי וגר תושב – בריבית, בהתאם למבואר למעלה פ"ד הל' ב, שפסוק זה אזהרה ללווה הוא. וזה תימה, שלהתיר ההלוואה מן הגוי דבר פשוט הוא שמותר (עיין גמרא ורש"י שם). ולהתיר הלוואה לגוי בריבית אין ללמוד מפסוק זה, וכבר התעורר בזה הלחם-משנה. והמשנה-למלך מציע לגרוס בדברי רבינו "ולאחיד לא תשיך" הנאמר בפסוק אחד עם "לנכרי תשיך", וכשם ש"לנכרי תשיך" הכוונה: תישוך (ראה בסמוך הערה ד), כך "לאחיד לא תשיך" הכוונה: לא תישוך, כלומר לא תלווה בריבית (ויותר נראה לגרוס בדברי רבינו רק "לאחיד", וכוונתו: שבפרשת ריבית נאמר "אחיד" (כי ימוך אחיד וגו' אל תקח מאתו נשך) משמע שלשאר העולם מותר בין ללוות ובין להלוות (השווה 'טור' יורה-דעה ס"י קנט). (4) שאינם נקראים אחיד, כגון גוי וגר תושב (עיין משנה-למלך). (5) כלומר, תישוך, היינו הלווהו בריבית (כסף-משנה). (6) 'ספרי' דברים, פרשת כִּיתָצָא פִּיֶּסְקָא רִסְג. (7) לקבל מהם ריבית כשנלוה להם "כמו שהוזהרנו בלאו על "לא תחנם", לומר שלא ליתן להם מתנת חנם (כמבואר בפ"י מהל' ע"ז הל' א) הוזהרנו ב'עשה'. אף כשנלוה אותם, שלא נלוה אותם חנם אלא בריבית" (מגדל-עוז, והשווה רבינו 'ספר המצוות' עשין קצח). ודעת הראב"ד שאין זאת מצוה, ומה שאמרו ב'ספרי' "זו מצות-עשה" הכוונה, שזה לא הבא מכלל עשה – שנקרא 'עשה' – אצל אחיד, כלומר, לנכרי אתה רשאי להשיך ולא לאחיד, ולומר לך שהמשיך את הישראל עובר אף על 'עשה' (וכן הוא דעת הרמב"ן בפירוש התורה, והשווה למעלה פ"א הל' ב).

1 ב. אֶסְרוּ חֻכְמִים⁸ שִׁיְהִיָּהּ יִשְׂרָאֵל מְלוֹה אֶת הָעוֹבֵד
2 פּוֹכְבִּים בְּרִבִּית קְצוּצָה⁹, אֲלֵא בְּכָדִי חֲיִיו¹⁰. גְּזִירוֹ
3 שְׁמָא יִלְמַד מִמַּעֲשָׂיו בְּרַב יִשְׁכִּיתוֹ עֲמוֹ¹¹. לְפִיכָךְ
4 מִתֵּר לְלוֹוֹת מִן הָעוֹבֵד פּוֹכְבִּים בְּרִבִּית, שְׁהָרִי הוּא

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שלישי ד' ניסן - ספר משפטים - הלכות מלוה ולוה קה

מתוך מהדורת גוגל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בריבית, אע"פ שהמלוה מפסיד את הריבית (שם "עמי ונכרי - עמי קודם").

- ח. אֲסוּר לְאָדָם שִׁיתָן מְעוֹתָיו³⁹ קָרוֹב לְשָׂכָר וְרִחּוֹק
לְהַפְסֵד⁴⁰, שְׂוָה אֲבָק רִבִּית הוּא. וְהַעֲשֶׂה כֵן - נִקְרָא
רָשָׁע⁴¹. וְאֵם נִתְּן⁴² - חוֹלְקִין בְּשָׂכָר וּבִהְפֹסֵד כְּדִין
הַעֲסָק⁴³. וְהַנּוֹתֵן מְעוֹתָיו קָרוֹב לְהַפְסֵד וְרִחּוֹק
לְשָׂכָר⁴⁴ - הִרִי זֶה נִקְרָא חֲסִיד⁴⁵.

(39) בתור עיסקא, דהיינו שמקבל המעות לבדו יהיה נושא ונותן, ובעל הממון יקבל חלק מהרווח (ראה פ"ו מהל' שלוחין ושותפין הל' א וה"ב, ולהלן הערה מב). (40) שם ע. דהיינו אם העסק ישא רווח - יקבל בעל המעות חלקו כפי שהתנו, ואם יהיה הפסד, אחריות ההפסד על המתעסק בלבד (השווה למעלה פ"ד הל' יד). ומה שכתב "קרוב לשכר ורחוק להפסד" לאו דוקא, כי הוא-הדין אפילו נותן למחצית שכר, דהיינו על יסוד חלוקה שווה של הרווח וההפסד - אסור, אלא-אם-כן נותן לו שכר עמלו של כל יום, כמבואר לקמן הל' ט (ועיין ריטב"א ב'שיטה מקובצת' שם). (41) שעובר על דברי חכמים (רבינו יונה ב'שיטה מקובצת' שם). ונראה שהכוונה שזה הוא ממדת הרשעים, וכן הוא הנוסחא בתוספתא (ב"מ פרק ד: "זו מדת רשעים", על-דרך שאמרו באבות (פ"ה משנה י) שלי שלי, ושלך שלי - רשע. (42) בסתם, ולא התנו ביניהם שום תנאי חלוקה. (43) שנתבאר בפ"ו מהל' שלוחין ושותפין הל' א, ב, שבעל הממון צריך ליתן למתעסק שכר עמלו של כל יום מימי השותפות כפועל בטל (ראה הלכות שכירות פ"ד הל' ט). ואם לא רצה ליתן שכר עמלו, תיקנו חכמים שיהיה חלקו ברווח של המתעסק יותר מאשר חלקו באחריות ההפסד, היינו אם יש שם רווח יטול המתעסק שני שלישי הרווח ובעל המעות שלישי, ובמקרה של הפסד - נושא המתעסק בשליש ובעל המעות בשני שלישים. וטעם הדבר, לפי שתיקנו חכמים שכל הנותן מעות לחבירו להתעסק בהם, יהיה חצי הממון בתורת הלוואה, והחצי האחר בתורת פקדון, ולפי תקנה זו אי-אפשר שיהיה השכר או ההפסד של כל הממון לאמצע בשוה, שאם אתה אומר כן, נמצא בעל הממון נוטל שכר חצי מעותיו שהם פקדון ואינו עושה כלום, אלא זה המתעסק טורח לו בחצי של פקדון מפני מעותיו שהלווהו ונמצא באים לידי אבק ריבית" (רבינו שם הל' ב). (44) היינו שחלקו ברווח פחות משליש שתיקנו חכמים (עיין ריטב"א ב'שיטה מקובצת' שם). (45) שם, והשווה למעלה הערה מ.

- ט. אֵין מוֹשִׁיבִין⁴⁶ חֲנוּנִין⁴⁷ לְמַחְצִית שָׂכָר⁴⁸, וְלֹא יִתֵּן
מְעוֹת לִקְח בֵּהֶן פְּרוֹת⁴⁹ לְמַחְצִית שָׂכָר, וְלֹא בִּינְיָם
לְהוֹשִׁיב תַּחַת הַתְּרַנּוּגְלוֹתִין שְׁלוֹ⁵⁰ לְמַחְצִית שָׂכָר⁵¹,
וְאֵין שְׂמִין⁵² עֲגָלִים וְסִיחִין⁵³ לְפִשְׁטָן לְמַחְצִית
שָׂכָר⁵⁴, אֲלֵא אִם כֵּן נִתֵּן לוֹ שָׂכָר עֲמָלוֹ וּמְזוֹנוֹ⁵⁵. אִי
יִהְיֶה רֹחַ הַמִּתְעַסֵּק יוֹתֵר עַל הַפְסְדוֹ, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ⁵⁶
בְּעִנְיַן הַשְּׁתַּפּוּת⁵⁷.

(46) שם סח. (47) למכור פירותיו. (48) על יסוד חלוקה שווה של הרווח וההפסד. (49) במקום הזול (שם).

לחומרא אמרו חכמים יש שליחות לגוי אצל ישראל, ועשאו כחומר ריבית קצוצה שיוצאת בדיינים (כסף-משנה בשם תלמידי הרשב"א בדעת רבינו). והרמב"ן והרשב"א חולקים על רבינו, ולדעתם אין זה אלא אבק ריבית ואינה יוצאת בדיינים (עיין מגיד-משנה).

- ה. אֲסוּר לְיִשְׂרָאֵל לְתַלּוֹת מְעוֹתָיו בְּיַד עוֹבֵד
כּוֹכָבִים²⁵, כְּדִי לְהַלּוֹתֵן בְּרִבִּית לְיִשְׂרָאֵל. וְעוֹבֵד
כּוֹכָבִים שֶׁהָלוּהוּ אֶת יִשְׂרָאֵל בְּרִבִּית - אֲסוּר לְיִשְׂרָאֵל²⁶
אַחֵר לְהִיּוֹת לוֹ עֶרֶב; שְׁפִינֵן שְׂבִדִּינֵיהֶם שְׁתּוֹכְעֵי הָעֶרֶב
תִּחְלָה²⁷, נִמְצָא הָעֶרֶב תּוֹכֵעַ אֶת יִשְׂרָאֵל בְּרִבִּית
שֶׁהָעֶרֶב חֵיב בָּהּ לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים. לְפִיכָן, אִם קָבַל
עָלָיו הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים שְׂלֹא יִתְּנֵה אֶת הָעֶרֶב תִּחְלָה -
הִרִי זֶה מִתֵּר²⁸.

(25) כלומר, להפקיד ביד גוי, והגוי ילוה אותם בריבית לישראל (כ"מ ע"פ ב"מ סא: וכןסחת הרי"ף, וכן הוא בתוספתא שם פרק ה הל' ח). (26) שם. (27) ורואים את הערב כלפי המלוה - כלווה (בניגוד לדיני ישראל, שתוכעים את הלווה תחילה, ואם לא נתן לו אז חוזר אצל הערב ונפרע ממנו, כמו שיתבאר להלן פכ"ה הל' ג) והרי זה, כאילו הערב ליה מן הגוי וחוזר והלווה לישראל. (28) כי בשעה שחוזר הגוי אצל הערב, ונפרע ממנו חובו של הלווה הקרן והריבית, הרי זה כאילו באותה שעה הוא מלוה לישראל חבירו - ומה שהלווהו (היינו הקרן והריבית) חוזר ותוכע ממנו.

- ו. יִשְׂרָאֵל שְׁלוּהוּ²⁹ מְעוֹת מִן הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים בְּרִבִּית,
וְזָקָן עָלָיו בְּמָלוּהוּ³⁰, וְנִתְגַּיֵּר: אִם עַד שְׁלֹא נִתְגַּיֵּר
זָקָן עָלָיו בְּמָלוּהוּ - גּוֹבֶה אֶת הַקֶּרֶן³¹ וְהָרִבִּית; וְאִם
מִשְׁנֵתִּיגַיֵּר זָקָן עָלָיו בְּמָלוּהוּ - גּוֹבֶה אֶת הַקֶּרֶן וְלֹא
הָרִבִּית³². אֲבָל עוֹבֵד כּוֹכָבִים³³ שְׁלוּהוּ מִיִּשְׂרָאֵל
בְּרִבִּית, וְזָקָף עָלָיו אֶת הָרִבִּית בְּמָלוּהוּ, אִף עַל פִּי
שְׁזָקָן עָלָיו אַחֵר שְׁנִתְגַּיֵּר - גּוֹבֶה אֶת הַקֶּרֶן וְאֵת
הָרִבִּית; שְׁלֹא יֵאמְרוּ: בְּשִׁבְלֵי מְעוֹתָיו³⁴ נִתְגַּיֵּר זֶה.
וְגוֹבֶה הַיִּשְׂרָאֵל מִמֶּנּוּ אַחֵר שְׁנִתְגַּיֵּר כָּל מְעוֹת הָרִבִּית
שְׁנִתְחַיֵּב בֵּהֶן כְּשֶׁהָיָה עוֹבֵד כּוֹכָבִים³⁵.

(29) שם עב. (30) לאחר זמן צירף הריבית והקרן לחשבון אחד, וכתב לו שטר עליהם: כך וכך אני חייב לפלוני. (31) שמשעה שזקפו חשוב כגבוי, וכקרן הוא (רש"י שם). (32) ואפילו לא את הריבית שהצטבר קודם שהתגיייר, מכיון שזקפו לאחר שנתגיייר - נראה הדבר כזקיפת ריבית של ישראל לישראל (מגיד-משנה, 'טור' ו'שור'ע סי' קעא). (33) שם. (34) לפטור עצמו מחוב של ריבית. (35) אבל אינו גובה את הריבית שעלה לאחר שנתגיייר (וכן דעת הרמ"ה ב'טור' שם, ולא כרא"ש).

- ז. מְצוּה³⁶ לְהִקְדִּים³⁷ הַלּוֹאֹת יִשְׂרָאֵל בַּחֲנָם לְהַלּוֹת
עוֹבֵד כּוֹכָבִים בְּרִבִּית³⁸.

(36) שם עא. (37) ישראל וגוי הבאים ללוות. (38) כלומר, מצות הלוואת ישראל בחנם קודמת למצות הלוואת הגוי

(71) שם עה: (72) לשאול בשלמו (השווה ברכות יד.).
(73) כלומר, אפילו דיבור בלבד. (74) בחנם - אפילו במקום שהחמירו על עצמם, שלא ליקח שכר על לימוד מקרא (ראה פ"א מהל' תלמוד תורה הל' ז). (75) אע"פ שמצד הדין אסור ללמד בשכר כמבואר (בהל' ת"ת שם). (76) כלומר, אפי' הנאת דיבור בלבד - אסור.

יג. המלוה את חברו - לא יאמר לו: דע⁷⁷ אם פא
איש פלוני ממקום פלוני. פלומר⁷⁸, שתכבדו
ותאכילו ותשקוהו פראוי⁷⁹. וכן כל פיוצא פזה.

(77) תתוודע (שם עה: וכן נוסחת המשנה שבירושלמי).
(78) כך כוונת המלוה באומרו: "דע וכו'". (79) דברי רבינו תמוהים לכאורה. אם כן, שכוונתו להאכילו ולהשקותו - הרי זה ריבית ממון גמור, ולמה כללו רבינו בקבוצת ההלכות האסורות משום ריבית דברים? וכבר תמה על כך ב'בית יוסף' יורה דעה ס"ו קס. ראה מה שכתב בזה ה"ט"ז בס"ק ס"ק ה. ברם, איני רואה כל הכרח לפרש דברי רבינו שהמדובר על אכילה ושתייה בחנם, אלא כוונתו כשהוא מארחו תמורת כסף, ואעפ"כ אסור משום ריבית דברים, שהוא מארחו ע"פ הוראת ובקשת המלוה (השווה 'ספרי' דברים רסב, "לך לשאול בשלום פלוני").

יד. יש דברים שהן כמו רבית⁸⁰, ומתירין. פיצד?
לוקח אדם⁸¹ שטרותיו של חברו⁸² בפחות⁸³ ואינו
חושש⁸⁴. ומתיר לאדם לתן לחברו דינר, כדי שילוה
לפלוני מאה דינרין; שלא אסרה תורה אלא רבית
הפאה מן הלוה לפלוני⁸⁵. וכן אומר אדם לחברו:
הא לך דינר זה ואמר לפלוני שילוני; שלא נתן אלא
שכר אמירה⁸⁶.

(80) נראין כריבית - שממונו מתרבה. (81) תוספתא ב"מ פ"ד ה"ב. (82) שיש לו על אחרים. (83) מהסכום הנקוב בשטר. ודוקא כשהלוקח מקבל עליו אחריות השטר והמלוה, כגון שאם יעני הלוח ולא יהיה לו ממה לפרוע ההפסד ללוקח, אבל אם האחריות היא על המוכר - אין זה מכר אלא הלואה ואסור, לפי שהוא קרוב לשכר ורחוק להפסד (מגיד משנה בשם רמב"ן, שו"ע יורה דעה ס"ו קעג סעיף ד). (84) משום ריבית - שלא אסרה תורה אלא ריבית הבאה מלווה למלוה, כמו שמבאר רבינו בסמוך (חסדי דוד על התוספתא שם). (85) ב"מ סט: (86) שם.

טו. יש דברים שהן מתירין, ואסור לעשותן מפני
הערכת רבית⁸⁷. פיצד? אומר לו: הלוני מנה⁸⁸; אומר
לו: מנה אין לי, חשים יש לי במנה; ונתן לו חשים
במנה⁸⁹, וחזר ולקח⁹⁰ ממנו בתשעים⁹¹ - הרי זה
מתיר⁹², אבל אסורוהו מפני הערכת רבית, שהרי נתן
לו תשעים ולוקח מנה. ואם עבר ועשה פזה - הרי
הוא מוציא ממנו⁹³ מאה⁹⁴ פדין⁹⁵, שאפילו אבק רבית
אין פאין⁹⁶. וכן מי שהיתה שדה ממשכנת פידו⁹⁷ -
לא יחזר וישפיר אותה לבעל השדה, מפני הערכת
רבית⁹⁸; שהרי זה עומד בשדהו פשהיה, ונותן לזה
שכר בכל חדש בשביל מעותיו שהלוהו.

(50) של מקבל הביצים, ועליו יהיה לטפל בגידול האפרוחים. (51) של רווח האפרוחים, מה שיהיו שווין יותר על דמי הביצים. (52) כמה הם שווים עתה, וימסרם לרועה לפטמם. (53) חמורים צעירים (רבינו בפירושו ב"ב עה:). (54) של שבח הפיטום. (55) כלומר, עמלו של חנווני ולוקח פירות, ושכר עמלו ומזונו של בעל התרנגולים והרועה, שמוציאים למזון האפרוחים והעגלים נוסף על עמלו. (56) בהל' שלוחין ושותפין שם (וראה ביאורו למעלה הערה מב). (57) על יסוד עיסקא.

1. המשתתף⁵⁸ עם חברו במעות או בקרקע, או
2. הנותן לו עסק⁵⁹ - לא יצרף השכר⁶⁰ עם הקרן⁶¹;
3. שפא לא יהיה שם שכר⁶², ונמצאו פאין לידי רבית.
4. וכן לא יתן לו מעות⁶³ בתורת עסק או שתפות וכתב
5. אותן⁶⁴ מלוה; שפא ימות, ונמצא השטר פיד
6. היותר, וגובה בו את הרבית⁶⁵.

(58) בקרקע על יסוד שותפות, דהיינו ששניהם נושאים ונותנים בממון השיתוף (רבינו בהל' שלוחין ושותפין שם).
(59) על יסוד עיסקא, דהיינו שאחד בלבד (מקבל המעות) נושא ונותן בממון השיתוף (שם), בדרך שהתירו חכמים כמבואר בה"ח. (60) אומדן הרווח. (61) כחלקו בעסק או בשותפות. (62) ובעל המעות לא יאמין לו, ויגבה ע"פ שטרו, כפי הנקוב בו (שם סח:). (63) או קרקע (כסף משנה). (64) אפילו הקרן בלבד. (65) שם, כלומר שפא יהיה הפסד ועל בעל המעות לישא חלקו בהפסד של הקרן, והיורש - שאינו יודע את התנאי שביניהם שהמוריש ישא חלק בהפסד, יגבה כל הקרן ללא ניכוי ההפסד ונמצא בא לידי גביית ריבית.

7. יא. אסור להקדים הרבית או לאחר אותה⁶⁶. פיצד?
8. נתן עיניו ללוות ממנו, והיה משלח לו סבלונות⁶⁷
9. בשביל שילוהו⁶⁸ - זו היא רבית מקדמת. לזה ממנו
10. והחזיר לו מעותיו⁶⁹, והיה משלח לו סבלונות
11. בשביל מעותיו שהיו בטלין אצלו - זו היא רבית
12. מאחרת. ואם עבר ועשה כן - הרי זה אבק רבית⁷⁰.

(66) שם עה: (67) דורות, מתנות. (68) רבינו כתב בלשון נסתר (כנוסחת המשנה בירושלמי, שלא כנוסחת המשנה בבבלי "בשביל שתלווני" - בלשון נוכח) ומשמע שאפילו לא פירש את כוונתו בשליחת הסבלונות, אלא משלחו סתם - אסור ('טור' ו'בית יוסף' יורה דעה ס"ו קס). (69) כנוסחת הירושלמי, ונוסחת הבבלי: "ואומר לו בשביל מעותיך" (ראה הערה הקודמת). (70) ואינה יוצאה בדיינים (שם סב:).

13. יב. מי שלוה⁷¹ מחברו, ולא היה רגיל מקדם
14. להקדים לו שלום - אסור להקדים לו שלום, ואין
15. צריך לומר שיקלסו בדברים או ישפם לפתחו⁷²;
16. שנאמר: גשף כל דבר - אפילו דברים אסורים⁷³. וכן
17. אסור לו ללמד את המלוה מקרא⁷⁴ או גמרא⁷⁵ כל
18. זמן שמעותיו פידו, אם לא היה רגיל פזה מקדם;
19. שנאמר: גשף כל דבר⁷⁶.

שלא ימשוך עבדו שיעבדו אצלו. ולא ידור בחצירו חנם, ודין מלוה על השדה ואמר לו אם לא תחזיר לי עד זמן ידוע הרי היא שלי, ודין מוכר בית או שדה ואמר כשיהיו לי מעות תחזירם לי, ודין משכונה בניכוי או בלא ניכוי.

א. המלוה את חברו סלע² בַּחֲמִשָּׁה דִּינָרִים, או סאתים חטים בשלש, או סלע בסלע וסאה, או שלש סאין בשלש סאין ודינר, קללו של דבר: כל הלואה בתוספת כל שהיא³ - הרי זו רבית של תורה, ויוצאה בדינין⁴. וכן המלוה את חברו, והתנה עמו⁵ שידור בחצרו חנם⁶ עד שיחזיר לו הלואתו, או שישכר ממנו בפחות⁷, וקצב הדבר, שפוחת לו מן השכר עד שיחזיר לו הלואתו, או שמשפך בידו מקום שפרותיו מצויין בעת ההלואה, כגון שמשפך חצרו⁸ על מנת שידור בו בחנם - הרי זו רבית של תורה, ויוצאה בדינין. וכן המוכר שדה⁹ או חצר באסמכתא¹⁰, הואיל ולא קנה הגוף - הרי כל הפרות שאכל רבית, ומחזיר אותן. והוא הדין לכל מי [שלא] קנה קנין גמור מתחלה¹¹, שהוא מחזיר את הפרות; מפני שאם אכל את הפרות - הרי זו רבית¹² של תורה. וכל דבר שהוא אסור משום רבית חוץ מאלו - הרי הוא אסור מדבריהם, גזרה שפא יבוא לרבית של תורה. והוא הנקרא אבק רבית¹³. ואינו מוציא בדינין¹⁴.

(2 בבא-מציעא ס': (3 כלומר, באיזו תוספת שהיא - הן של כסף על הלואות אוכל הן של אוכל על הלואות כסף, הן תוספת כל דבר שהוא (ראה סמ"ג קצג, ר"טור' יורה-דעה סי' קסא). וזה לא כהבנת הלחם-משנה בדעת רבינו. (4 שם סא: (ראה למעלה פ"ד הל' ג). (5 בשעת ההלוואה (ראה לקמן הל' ג). (6 שם סד: אע"פ שאין החצר עשויה לשכר (עומדת להשכרה) ואין דרך בעל החצר להשכיר (ראה להלן הל' ב, ובהערה כא). (7 מאשר השער המקובל בשוק. (8 תפס רבינו חצר, בהתאם לדעתו לחלק בין משכנתא של חצר, שהיא ריבית של תורה, ובין שדה וכרם שאינה ריבית אלא מדבריהם, וכמו שיתבאר להלן הל' ז. (9 ראה להלן הל' ז הערה נז. (10 יתבאר להלן הל' ד. (11 יתבאר להלן הל' ה. (12 המתבארים והולכים בהמשך הפרקים הבאים. (13 כלומר, כריבית ולא ריבית ממש, כעין האבק שהוא עפר ואינו עפר ממש. (14 שם סא:

ב. המלוה את חברו - לא ימשך¹⁵ את עבדו כדי שיעשה בו מלאכה, אף על פי שהעבד יושב וקטיל¹⁶. ולא ידור בחצרו חנם, אף על פי שאין החצר עשויה לשכר¹⁷, ואין דרך בעל החצר להשכיר¹⁸. ואם דר¹⁹ - צריך להעלות לו שכר²⁰. ואם לא העלה לו - הרי זה אבק רבית²¹, לפי שלא התנה עמו²² שילווה וידור בחצרו. לפיכך²³, אם עדין לא החזיר לו חובו, וכא לנפות שכר החצר שדר בה מן החוב, אם היה השכר פגנך החוב -

(87 שם סב: (88 מנה = מאה זוז. (89 כמחיר השער בשוק, והלוקח התחייב לשלם לו מנה. (90 חזר המלוה וקנא. (91 זוז, ועל הלוח להחזיר לו מנה - דמי ההלוואה. (92 מתורת ריבית, שאין זה אלא כחזור ומוכר במחיר נמוך משער השוק. (93 המלוה מוציא מן הלוח. (94 היינו, כל דמי ההלוואה. (95 כלומר, בית-דין נזקקין להוציא מן הלוח למלוה, שלא כאבק ריבית, שאינה יוצאה בדינין - לא מלוה למלוה ולא ממלוה ללוה, כמו שיתבאר לקמן פ"ו הל' א. (96 למדו רבינו מלשון הברייתא שאמרו "שהן מותרין", משמע שאין בזה אפילו אבק ריבית. במה דברים אמורים? כשלא התנה מתחילה שימכור לו את החטים בתשעים, אבל כשהתנה - אסור (מגיד-משנה). (97 על-מנת שיאכל פירותיה כל זמן שלא יפרע הלוח חובו, ודעת רבינו שאין זה ריבית קצוצה אלא אבק ריבית שאינה יוצאה בדינין (לקמן פ"ו ה"ז). (98 מצד הדין משכנתא כשכירות היא, והרי זה כשוכר וחוזר ומשכיר להמשכיר ביותר - שמותר (שם סח. "ולא כחכירי נרשאי", ומפרש רבינו שאיסורו מפני הערמה, אבל דעת רש"י שזהו ריבית גמור (עיין מגיד-משנה).

1 טז. אסור⁹⁹ להשכיר¹⁰⁰ הדינרין. שאין זה דומה
2 למשכיר את הפלי, שהפלי חוזר בעצמו¹⁰¹, וזה
3 מוציא אלו ומביא דינרין אחרים, ונמצא זה אבק
4 רבית¹⁰².

(99 שם סט: (100 שאינו אומר בלשון ההלוואה אלא בלשון שכירות. (101 ואין השוכר נושא באחריות הפחת, מחמת מלאכה. (102 מדברי רבינו נראה, שאינו אסור אלא במשכירם על דעת הוצאה, אבל אם משכירם על דעת שיעמדו אצלו ויחזירם בעין, כגון ששכרם להתנאות בהם - הרי זה כמשכיר כלי ומותר, וכן שנינו בתוספתא ב"ד פ"ד (מגיד-משנה).

5 יז. מלך¹⁰³ שהיו דיניו, שפל מי שיתן המס¹⁰⁴
6 הקצוב על כל איש ואיש על ידי¹⁰⁵ זה שלא נתן
7 ישמעבד בו, ונתן על ידו דינר, אף על פי
8 שמשמעבד בו יתר מדינר - הרי זה מתר¹⁰⁶. וכן כל
9 פיוצא פנה.

(103 "שמטבעו יוצא באותן הארצות, שהרי הסכימו בני אותה הארץ וסמכה דעתם שהוא אדוניהם והם לו עבדים" (רבינו פ"ה מהל' גזילה הל' יח). (104 מס גולגולת. (105 בעד, עבור. (106 שאין זה ההלוואה אלא כמכר - שדין המלך דין הוא (דינא דמלכותא דינא. עיין ב"מ עג:). ומפרש רבינו שהשאלה בגמ' שם נוגעת באיסור ריבית ובאיסור ההשתעבדות בישראל יותר מדאי - ופשטתה להיות בשניהם (השווה רבינו הל' גזילה שם, ובפ"א מהל' עבדים הל' ח. וראה השגת הראב"ד בהל' עבדים שם - 'מרכבת המשנה').

פרק ששי

(1 מבאר דין מלוה סלע בחמישה דינרין, או סאתיים בשלוש, ודין מלוה והתנה לדור בחצירו, ודין מוכר באסמכתא שהפירות שאכל ריבית הם, ודין מלוה חברו

- 1 אינו מנפה לו הפל, אלא כמו שראו הדינים.²⁴
 2 שאם תסלק אותו בלא כלום - הרי זה כמו שהוציא
 3 אותו בדינין²⁵, ואבק רבית אינה יוצאה בדינין.

(15) תוקף ומושך לרשותו (שם סד:). (16) ומצד הדין, המעביד עבד של אחר כשהוא יושב ובטל פטור מלשלם (כמבואר בפ"ג מהל' גזילה הל' ז) - כאן אסור, שנראה שמעבידו בתור ריבית. (17) אינה עומדת להשכרה. (18) שאדם אחר הדר בה, פטור מלהעלות שכר (כמבואר בהל' גזילה שם) - למלוה אסור, לפי שנראה שדר בו בתור ריבית (שם). (19) ואם עבר ודר. (20) כדי שלא יעבור על איסור ריבית. (21) ואינה יוצאת בדינין. (22) משום כך אין כאן ריבית קצוצה. ומכאן, שאם התנה עמו בשעת ההלוואה שידור בחצרו (ראה לעיל הל' א) אע"פ שאין החצר עשויה לשכר, ואין דרך בעל החצר להשכיר - הרי זה כשוכרו וריבית של תורה היא ויוצאה בדינים ('בית יוסף' יורה-דעה סי' קסו). (23) הואיל ואבק ריבית הוא, אין צריך לומר אם כבר החזיר ההלוואה שאין ב"ד מוציאם השכר, אלא אפילו אם עדיין לא החזיר החוב ובא לנכות את השכר - אינו מנכה הכל, וכמו שמבאר רבינו בסמוך (השווה להלן פרק ז הל' א). (24) ע"פ שער השכירות הנהוג באותו מקום - ובתנאי שלא יגיע סכום הניכוי כשיעור לכל החוב, וכמו שמבאר רבינו והולך. (25) דעת רבינו המחלק בין ניכוי חלקי לניכוי מלא צ"ע, שהרי כל מה שאתה מנכה ממנו, אפילו זוו אחד, הרי זה כהוצאה. וכבר תמה בכך הרשב"א (בב"מ דף סז) ועיין 'אבן האזל' מה שכתב בזה. [נראה, שהראב"ד המשיג כאן, פירש נכונה כוונת רבינו, שמנכה לפי מנהג המקום לנכות בממשכן חצירו ואע"פ שהלווה אין דרכו להשכיר חצירו, מפני שזה אבק ריבית, ואעפ"כ אינו מנכה לו כל חובו בהתאם לדברי רב אשי (שם סז). גבי משכנתא: "אכל שיעור זוזי וכו' לא מסלקינן ליה בלא זוזי" ולכן אין כאן אפילו אבק ריבית. והשגתו של הראב"ד נדחתה ע"י הרב המגיד].

- 4 ג. הורי רבותי: שהמלוה את חברו, ולאחר זמן
 5 תבע חובו, ואמר לו הלוה: דור פחצרי²⁶ עד
 6 שאחזיר לך חובך - הרי זה אבק רבית, לפי שלא
 7 קצץ בפשעת הלוואה; שנאמר: לא תתן²⁷ לו בנשף.

(26) והוא-הדין כל ריבית שהוא (הרמ"א בהגהותיו סי' קסו, ב). (27) כלומר, בשעה שאתה נותן את כספך בהלוואה, לא תתן לו בנשף, הרי שלא הקפידה תורה אלא על הנשך בעד ההלוואה, ולא בעד הרווחת זמן הפרעון (דרשה זו אינה במקורות שלפנינו, וכנראה שרבותיו של רבינו דרשוה מעצמם. ולגוף ההוראה, יש סמוכין מסוגיית הגמרא בב"מ סד: ע"י"ש, אולם יש חולקים על הוראה זו, וסוברים שגם בעד הרווחת זמן - ריבית קצוצה היא (עיין ראב"ד בהשגותיו, ולחם-משנה כאן).

- 8 ד. המלוה את חברו על השדה, ואמר לו²⁸: אם לא
 9 תחזיר לי מפאן עד שלש שנים, הרי היא שלי - הרי
 10 זה לא קנה²⁹, מפני שהיא אסמכתא³⁰. לפיכך מנפה
 11 כל הפרות שאכל³¹, מפני שהיא רבית של תורה³².

(28) ואמר לו המלוה את חברו, ולאחר זמן תבע חובו, ואמר לו המלוה: דור פחצרי עד שאחזיר לך חובך - הרי זה אבק רבית, לפי שלא קצץ בפשעת הלוואה; שנאמר: לא תתן לו בנשף. (29) לא קנה, מפני שהיא אסמכתא. (30) אסמכתא, כלומר, דבר שאין לו ערך בפני עצמו, אלא ערכו באשר הוא עשוי להיות. (31) שאכל, כלומר, שגם הוא עצמו אכל. (32) של תורה, כלומר, שגם הוא עצמו אכל.

- 8 ד. המלוה את חברו על השדה, ואמר לו²⁸: אם לא
 9 תחזיר לי מפאן עד שלש שנים, הרי היא שלי - הרי
 10 זה לא קנה²⁹, מפני שהיא אסמכתא³⁰. לפיכך מנפה
 11 כל הפרות שאכל³¹, מפני שהיא רבית של תורה³².

(41) מקור ההלכה - בבבא-מציעא שם. (42) מעכשיו,

בדף סב. במשכנתא של שדה, ונפרש שאין דומה משכנתא של שדה לשל בית, וכן אין המשכנתא דומה לאסמכתא, כמו שנתבאר. (59) כן הוא דעת רבותיו, אבל אצל הראשונים אנו מוצאים ישובים אחרים לסתירות הנ"ל, וכתוצאה מזה - גם דעות שונות בענין משכנתא, ומנאם הגר"א ביור"ד סי' קעב, וראה להלן הל' ח. (60) משום אבק ריבית, ואין זה רבית קצוצה אע"פ שהוא מנכה פחות מהמקובל בשכירות. והטעם, לפי שלא קצץ בפירוש שמנכה פחות כתשלום בעד ההלוואה. (61) לפי שהרווח אינו ברור, הרי זה כקונה הפירות בזול מפני שאין הרווח בטוח. אבל בחצר שהרווח ברור, נמצא שהזולת הניכוי למטה ממחיר המקובל, כאילו השכירה בפחות, בשכר מותר המעות שהם בהלוואה (ע"פ רש"י שם סד: השווה למעלה הל' א').

- 26 ח. הורו מקצת גאונים⁶²: שכל משכונא⁶³ שאין בה
- 27 נפוי כלל - הרי היא רבית קצוצה. ולא ירדו לעמק
- 28 הדבר להפריש בין שדה לחצר, ולפיכך נתקשו להן
- 29 דברי חכמי הגמרא⁶⁴. וכן הורו: שכל משכונא,
- 30 אפלו בנפוי - אסור⁶⁵ בין בחצר בין בשדה. ואין
- 31 להם משכונא מתרת אלא בדרך הזאת: פיצד?⁶⁶
- 32 כגון שהלוהו מאה דינרין, ומשפן לו בהן בית או
- 33 שדה, והתנה עמו שאחר עשר שנים תחזור קרקע זו
- 34 לבעליה חנם - הרי זה מתר לאכל פרותיה כל עשר
- 35 שנים, אפלו היה שוכרה שנה אלה דינרים בכל שנה,
- 36 שאין זה אלא כמי ששכר פחות⁶⁷. וכן אם התנה
- 37 בעל השדה עמו: שכל זמן שיביא לו מעות, יחשב
- 38 לו עשר בכל שנה⁶⁸ ויסלקו מנה⁶⁹ - הרי זה
- 39 מתר⁷⁰. וכן אם התנה הלוה⁷¹: שכל זמן שירצה,
- 40 מתשב לו מה שידר בו, ויחזיר לו שאר הדמים
- 41 ויסתלק - הרי זה מתר. שאין זה אלא בשכירות,
- 42 וכל תנאי שבשכירות - מתר, כמו שבארנו.

(62) כן הוא דעת הר"ף שם. (63) גם של שדה, לפי שגם בשדה הרי זה כשוכרה בפחות בשכר ההלוואה. (64) ראה למעלה הערה נו. ולדעת הר"ף אין לך להעמיד דברי רבינא (בדף סב.) אלא במשכנתא בדרך שיתבאר לקמן. (65) כרב כהנא ורב פפא ורב אשי (שם סז:). (66) ומשכנתא זו היא המוזכרת בגמרא בשם "משכנתא דסורא". (67) ומותר אפילו בחצר (עיי' ב"י סי' קעב), כמו שיתבאר להלן פ"ח הל' ח: שמותר להרבות בשכר הקרקע. (68) ינכה מן ההלוואה עשר עשר דינרים לשנה בעד פירות שאכל. (69) אבל המלוה, אם רצה להחזיר השדה ולגבות מותר המעות - אין שומעים לו, ואפילו אם שטף נהר את השדה ואינה מוציאה פירות - אינו יכול לגבות מנכסים אחרים של הלוה. (70) שאין זה אלא כשכירות - מה שאין-כן בשאר משכנות, שאם רצה המלוה להחזיר השדה - מחזיר וגובה הלוואתו מכל נכסי הלוה - נמצא שהוא שוכרו בפחות, מחמת מותר המעות שהם בהלוואה (מגיד-משנה). (71) פיסקא זו כפי שהיא לפנינו צ"ע, שהרי הם הם הדברים שכתב רבינו לפנינו "וכן אם התנה בעל השדה וכו'". ויש

ושאר הקרקע תקנה כשתביא מותר המעות. (43) כל השדה, וקודם שיביא המעות אינו מקנה לו כלום. (44) למפרע, שהרי אמר לו מעכשיו. (45) בינתיים. (46) בהלוואה. (47) בהלוואה. (48) משעת הבאת שאר המעות. (49) שנמצא שאכל בשביל מקצת המעות שיש לו אצל המוכר. (50) קנה כל השדה, מעכשיו. (51) משום שאוכל בשביל המתנת מעותיו.

- 1 ז. הורו רבותי: שהמלוה את חברו, ומשפן לו
- 2 שדהו על מנת שיאכל פרותיה כל ימי המשכונא,
- 3 אף על פי שאינו מנכה לו כלום - הרי זו אבק
- 4 רבית, ואינה יוצאה בדינין. שאין המשפן את
- 5 השדה דומה לממשפן בית⁵², שהרי אין בשדה פרות
- 6 מצויין בעת ההלוואה, ואפשר שיזריח ויהיו שם
- 7 פרות, ואפשר שיפסיד בזריעתה ועבודתה, ולפיכך⁵³
- 8 היא אבק רבית. וכן אין המשכונא דומה למי שמכר
- 9 באסמכתא⁵⁴; שהמוכר באסמכתא לא גמר
- 10 והקנהו⁵⁵, והמשפן גמר והקנהו גוף זה לפרותיה⁵⁶.
- 11 וכזה יראה מן הגמרא⁵⁷, שהמשכונא אבק רבית,
- 12 ואין לך להעמידה⁵⁸ אלא בממשפן שדהו, כמו
- 13 שהורו רבותי⁵⁹. נמצאת למד, ששולש משכונות הן:
- 14 משכונא שהיא רבית קצוצה, ומשכונא שהיא אבק
- 15 רבית, ומשכונא שהיא מתרת. פיצד? משפן לו
- 16 מקום שפרותיו מצויין תדיר, כגון חצר או מרחץ
- 17 או חנות, ואכל פרותיהן - הרי זו רבית קצוצה.
- 18 משפן לו שדה וכיוצא בה, ובאו שם פרות ואכלן
- 19 - הרי זו אבק רבית. וכן אם משפן חצרו וכיוצא
- 20 בה בנפוי - הרי זה אבק רבית. משפן שדהו בנפוי
- 21 - הרי זה מתר. פיצד הוא הנפוי? כגון שהלוהו
- 22 מאה דינרין, ומשפן לו בהן חצרו או שדהו, ואמר
- 23 לו המלוה: הריני מנכה לך מעה כסף בכל שנה
- 24 בשכר קרקע זו, כדי שיהיו כל פרותיו שלי, בחצר
- 25 וכיוצא בה - אסור⁶⁰, ובשדה וכיוצא בה - מתר⁶¹.

(52) שנתבאר לעיל הל' א שהוא ריבית של תורה. (53) הואיל והקציצה היא על דבר שאין הרווח ברור. (54) שנתבאר לעיל הל' ד - ו. (55) נמצא שאוכל פירות של המוכר, בשביל המעות שאצל המוכר בהלוואה. (56) וברשות המלוה הם גדלים. ועצם ההקנאה של השדה לפירותיו אינה ריבית קצוצה, שהרי לא קצץ עמו על רווח ברור כמו שנתבאר (עיי' חידושי רבינו חיים הלוי, וב"אבן האזל). (57) ב"מ סב. אמר ליה רבינא לרב אשי, והרי משכנתא בלא נכיתא וכו', ובידנינו (בידני ישראל) אין מחזיקין ממלוה ללוה (שאבק ריבית הוא). (58) לכאורה דבריו הנ"ל נוגדים מה שמסופר בשמו בדין מכר באסמכתא (שם סז:). עבד רבינא עובדא וחשיב ואפיק (עשה רבינא מעשה וחישב והוציא הפירות מיד הלוקח), וכן למה ששינו (שם סד:): המלוה את חברו לא ידור בחצרו חנם וכו' מפני שהוא ריבית, כלומר ריבית של תורה (ועיי' ערכין לא). ואין לסלק סתירות אלו אלא אם נפרש את דברי רבינא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ב. מקום שנהגו¹² לסלק המלוה פל זמן שיביא לו
מעות - הרי זה כמו שפרש, ואין צריך לפרש¹³ דבר
זה. וכן מקום שנהגו שלא לסלק המלוה עד סוף
זמן המשכונא - הרי זה כמו שפרש. וכל הממשכן
סתם¹⁴ - אינו יכול לסלקו עד שנים עשר חדש.

(12 שם. 13) שמן הסתם על דעת המנהג נעשה. ואם תשאל
איך ייתכן שיהיה דבר זה במנהג והרי משכונא כזו אסורה?
שאלה זו שואל רבינו עצמו לקמן (הלכה ה) ומשיב: אפשר
שיהיה מנהג זה בטעות וכו'. (14) במקום שנהגו שלא
לסלק, ולא התנה עימו על זמן הפירעון (לחם משנה
וכפירוש הריטב"א שם) והמגיד משנה והכסף משנה
מפרשים, שהמדובר במקום שאין מנהג מקובל וידוע בעניין
סילוק המלוה).

ג. מקום שדרפן לסלק המלוה פל זמן שירצה
הלוה, והתנה עמו המלוה¹⁵ שלא לסלק עד סוף
זמן המשכונא - הרי זה אינו יכול לסלק¹⁶. הנה
המנהג שאין המלוה מסלק עד סוף זמנו, וקבל
המלוה עליו¹⁷ שישלם פכל עת שיביא לו מעותיו
- הרי זה צריך לקנות¹⁸ מידו על כך.

(15) בשעת מתן מעות (שם, וברש"י). (16) שכשם שאדם
מתנה תנאי בשכירות כך מתנה במשכונא. (17) מדעת
עצמו. (18) שם, בקניין סודר, שאם לא קנה ממנו, כיוון
שמנהג המקום שלא לסלק, והלווה הוא המעוניין להתנות
על כך - אין זה לטובת עצמו. ואם המלווה התנה, אלה
דברים בעלמא, ויכול לחזור בו (בית יוסף יורה דעה סימן
קעב. השווה פרק י"א מהלכות מכירה הלכה ו' ובכמה
מקומות שם).

ד. המשכונא¹⁹, במקום שמהגג לסלק המלוה פכל
עת שיביא²⁰ מעותיו - אין בעל חוב של מלוה²¹
גובה ממנה²² פדיון שגובה מן הקרקע²³; ואין
הבכור נוטל בה פי שנים²⁴; ושביעית משמטה²⁵.
וקשמשלק אותו - אינו נוטל אפילו פרות שבשלו
ונפלו לארץ²⁶. ואם הגביה אותו קדם שישלם -
קנה אותו. ומקום שאינו יכול לסלק עד סוף זמנו²⁷
- בעל חוב גובה הימנו²⁸; והבכור נוטל בה פי
שנים; ואין השביעית משמטה²⁹.

(19 שם סז: (20) הלווה. (21) שהמלווה הזה לוה ממנו.
(22) מיורשי המלווה. (23) הואיל והלווה יכול לסלקו בכל
עת, אין לאביהם קניין בגוף הקרקע אלא לשיעבוד הפירות
ודינו כדין מטלטלין. ומטלטלין של יתומים אינם
משועבדים לבעל חוב של אביהם כמו שיתבאר (פרק יא
הלכה ז). (24) אמרה תורה (דברים כא, ז). שהבכור
יורש חלק כפול בנכסי אביו מחלק הבנים האחרים
ומשמיענו כאן שאינו נוטל אלא בנכסים המוחזקים - שהם
ברשות אביהם, ולא במלווה שיש לו על אחרים (כמבואר
להלן פרק ג מהלכות נחלות הלכה א, ה). והקרקע הממושכן
בידו אינו קנוי לו שהרי הלווה יכול לסלקו בכל עת שירצה.

נוסחאות שכתוב בהם "התנה המלוה" (וראה פירושו
במשנה-למלך ובאור-שמח). בפסיקא זו משמיענו רבינו
שזה מותר אפילו בבית, אם כי הרווח ברור. וזה שדקדק
רבינו וכתב בבבא הראשונה "בעל השדה", וכאן אומר "מה
שדר בו" (כסף-משנה, ועיין ש"ך יורה-דעה סי' קעב, ס"ק
ד).

יום רביעי ה' ניסן ה'תשפ"ב

פרק שביעי

(1) מבאר דין משכונה על קרקע, וסידור משכונתא במקום
שמסלקים לזמן ידוע. ודין מרבים על השכר.

א. המלוה את חברו, ומשכן לו את השדה עד זמן
קצוב² או עד שיביא לו מעות³ ויסלק⁴, והיה
המלוה אוכל פירותיה⁵, אפילו אכל כשעור חובו
- אין מסלקין אותו בלא כלום⁶; שאם תסלק אותו
בלא מעות - הרי זה כמי שהוציא ממנו פדיון. ואין
צריך לומר, שאם אכל יותר על מעותיו⁷ - אין
מוציאין ממנו. וכן אין מחשבין משטר לשטר⁸
במשכונא. היתה הקרקע הממשכנת בידו של
יתומים, ואכל שעור חובו - מסלקין אותו בלא
כלום; אכל יותר על חובו - אין מוציאין ממנו
היתר⁹. ומחשבין לו משטר לשטר. פיצד מחשבין
משטר לשטר? הרי שהיתה שדה זו ממשכנת לו
במאה דינר, ושדה אחרת ממשכנת לו בשטר אחר
במאה דינר, ושתי השדות לאדם אחד, ואכל מפרות
השדה האחת בחמשים, ומפרות השניה במאה
וחמשים - אומרים לו¹⁰: הרי אכלת מן הפרות
במאתים, ואין לך כלום. וכאלו השני שטרות שטר
אחד ומשכונא אחת¹¹.

(2) שהמלווה לא יוכל לדרוש פירעון החוב לפני הזמן
הקצוב. (3) אפילו בתוך הזמן הקצוב. (4) המלווה מן
השדה ויחזירו ללווה. (5) באיסור, כמו שנתבאר בפרק
הקודם הלכה ז. ודע, שדעת רבינו שאין הבדל בין מקום
שמסלקים (שנהגו שהלווה יכול לפרוע את החוב לפני הזמן
הקצוב מראש ולסלק את המלוה) ובין מקום שאין מסלקים,
ובשניהם אסורה המשכונא משום אבק ריבית (ועיין בגמרא
סז:). אבל כמה מן הראשונים דעתם שיש הבדל בין שני
המקומות ועיין בלחם משנה בפרק הקודם הלכה ב.
(6) בבא מציעא סז. אלא מנכים כפי שיראו הדיינים (ראה
שם הלכה ב). (7) מעות החוב. (8) רבינו מבאר בסמוך
כיצד. (9) שם "ובדיתמי אכל שיעור זווי - מסלקין ליה;
אכל טפי (יותר מדמי ההלוואה) - לא מפקין מיניה"
(כנוסחת הרי"ף), שלעניין סילוק - יפה כוח היתומים.
(10) למלווה. (11) אם הייתה הקרקע של יתומים. אבל
בשאר אדם דנים על כל שטר בנפרד ונמצא הלווה מחוייב
לשלם לו חמישים דינרים בעד השטר שאכל רק בחמישים,
ומההלוואה שבשטר השני מנכים לפי ראות עיני הדיינים
וגובה את המותר.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום רביעי ה' ניסן - ספר משפטים - הלכות מלוה ולוה קיא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

25) שאין דינה כדין כל משכון שאינה משמטת (כמבואר למעלה פרק ג הלכה ה), לפי שלא אמרו המלוה על המשכון אין שביעית משמטת אלא במשכון שאין הלוה יכול לסלקו, אבל בנידון שאם רצה מסלקו בכל עת - הרי הוא ככל מלוה שבשטר. [הרשב"א הקשה: למה משמטת כשהלוה יכול לסלקו? הלא המלוה אינו יכול לדרוש פירעון החוב לפני זמנו והרי זה כמלוה לעשר שנים שאין שביעית משמטת? ותיירץ, שהמדובר כאן כשהלוה לא פרע בזמנו והגיעה שביעית אחר זמן הפירעון. ומתוך כך יצא לנו שאם אינו יכול לסלקו - אין שביעית שלאחר זמן הפירעון משמטת, משום שהמשכון קנוי למלוה עד פירעון החוב (מגיד משנה).] (26) כי בשדה של לוה נפלו ולא זכה בהם המלוה. (27) כדעת רבו ה"ר מיגאש בחידושו בבא בתרא קכה. (28) שם, כדרך שגובה מן הקרקע - לפי שהיא קנויה למלוה עד סוף המשכונא. (29) עיין פרק ט מהלכות שמיטה ויובל הלכה ו, ובסוף משנה שם.

ח. מִתֵּר לְהִרְבּוֹת בְּשֹׂכֶר הַקֶּרְקַע⁴¹. בִּיצֵד? הַשְּׂפִיר לֹא אֶת הַחֶצֶר וְאָמַר לוֹ: אִם מַעֲכָשׁוֹ אֶתָּה נוֹתֵן לִי, הֲרִי הִיא לָךְ בְּעֶשֶׂר סָלְעִים בְּכָל שָׁנָה; וְאִם תִּתֵּן שֹׂכֶר חֹדֶשׁ בְּחֹדֶשׁ, הֲרִי הִיא בְּסָלַע בְּכָל חֹדֶשׁ - הֲרִי זֶה מִתֵּר⁴².

(41) שם סה. (42) והטעם בזה אמרו בגמרא (שם) על פי הכלל ששכירות אינה משתלמת אלא לבסוף (בסוף זמן השכירות). נמצא, כשאומר לו: "אם חודש בחודש הרי הוא בסלע", אין זה תוספת בשביל המתנת דמי השכירות - כי הרי עדיין לא הגיע זמן גבייתו - אלא שכך הוא שער השכירות בשוק. וזה שאומר לו "אם מעכשיו הרי היא בעשר סלעים" מוזיל הוא אצלו מפני הקדמת המעות ומשכירו בפחות. ודווקא בשכירות, אבל על המכר אסור להוסיף כמו שיתבאר לקמן פרק ח הלכה א.

ט. הַמְשַׁפֵּיר⁴³ שָׂדֶה לְחִבְרוֹ בְּעֶשֶׂר פּוּרִים לְשָׁנָה, וְאָמַר לוֹ: תֵּן לִי⁴⁴ מֵאֲתִים זֶה שְׁאֶפְרָנִס בְּהֵן אֶת הַשָּׂדֶה⁴⁵, וְאָנִי אֶתֵּן לָךְ שְׁנַיִם עֶשֶׂר כּוֹר בְּכָל שָׁנָה - הֲרִי זֶה מִתֵּר; מִפְּנֵי שֵׁאֵם יִפְרָנֵס אֶת הַשָּׂדֶה בְּדִינָרִין אֵלּוּ, יִהְיֶה שְׂכָרָהּ⁴⁶ יוֹתֵר⁴⁷. וְכֵן אִם הַשְּׂפִיר לֹא תִּנּוֹת אוֹ סְפִינָה בְּעֶשֶׂר דִּינָרִין בְּשָׁנָה, וְאָמַר לוֹ: תֵּן לִי מֵאֲתִים זֶה שְׁאֶבְנָה בְּהֵן תִּנּוֹת⁴⁸ זֶה וְאֶצִּירָנָה וְאֶבְרָנָה⁴⁹, אוֹ אֶתֵּן בְּהֵן סְפִינָה זֶה וְכִלִּי תִשְׁמִישֶׁיהָ, וְאָנִי אֶעֱלֶה לָךְ שְׁנַיִם עֶשֶׂר דִּינָר בְּכָל שָׁנָה - הֲרִי זֶה מִתֵּר⁵⁰. אֲבָל אִם אָמַר לוֹ: תֵּן לִי מֵאֲתִים זֶה פְּדִי לְהַתְּעֶסֶק בְּהֵן תִּנּוֹת, אוֹ אוֹצִיאֵם בְּסוֹרָה⁵¹ שֶׁל סְפִינָה, אוֹ אֶשְׂכֹּר בְּהֵן מִלְּחִין, וְאָנִי אֶעֱלֶה לָךְ בְּשֹׂכֶר - הֲרִי זֶה אֶסוּר⁵².

(43) שם סט. (44) כלומר, הלוויני. (45) בזיבול, ניכוש וחרישה וכו'. (46) הריווח (הפירות) שתוציא השדה. (47) והרי, שער חכירת שדה משוכחת, גבוה מאשר שדה זיבורית. (48) נראה שצריך להיות "החנות". (49) כדי למשוך את עין הקונה. (50) שם, מפני שאם ישפץ את החנות או יתקן את צרכי הספינה - יהיה שכרה יותר. (51) לשם הובלתה בספינה ממקום למקום. (52) שם, מאחר שאינו משקיע המעות בגוף החנות או הספינה - הרי תוספת השכר בשביל המתנת המעות.

י. אֶסוּר לְהִרְבּוֹת בְּשֹׂכֶר הָאָדָם⁵³. בִּיצֵד? לֹא יֹאמַר⁵⁴

ה. אֵף עַל פִּי שֶׁמִּשְׁכּוֹנָא זֶה³⁰ אֶסוּרָה הִיא וְאֵבֶק רִבִּית, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ³¹, אֶפְשָׁר שִׁיְהִיה מְנַהֵג זֶה בְּטַעוֹת, אוֹ לְעוֹבְדֵי כּוֹכְבִּים³², אוֹ דֶּרֶךְ כָּל מִי שְׁחוּטָא וּמִשְׁכֵּן בְּאוֹתָהּ מְדִינָה, הוֹאִיל וְאֵבֶק רִבִּית הוֹלְכִין אַחֵר הַמְּנַהֵג³³. וְיֵשׁ מִי שֶׁהוֹרָה, שְׁזֹאת הַמִּשְׁכּוֹנָא בְּנִפְוִי³⁴.

(30) בלי ניכוי בעד הפירות שהמלוה אוכל. (31) בפרק הקודם הלכה ז. (32) כלומר, במשכנתא של הישראל עם העובד כוכבים ואין לפרש שכן נהוג אצל העובדי כוכבים שבאותו מקום, לפי שמנהגי הגויים אינם קובעים בדיני ישראל. (33) רי"ף שם. ואין בית דין נזקקין להוציא. (34) שהיא מותרת - לדעת רבינו, שם.

ו. עוֹבֵד כּוֹכְבִּים שֶׁמִּשְׁכֵּן חֲצָרוֹ לְיִשְׂרָאֵל, וְחֲזוֹר הַעוֹבֵד כּוֹכְבִּים וּמְכָרָה לְיִשְׂרָאֵל אַחֵר - אֵין הַמִּמְשָׁכֵן חֵיב לְהַעֲלוֹת שֹׂכֶר לְיִשְׂרָאֵל מֵעַת שִׁקְנָה הַיִּשְׂרָאֵל, אֲלֵא דָר בְּחֲצֵר כִּלָּא שֹׂכֶר³⁵ עַד שִׁיַּחֲזִיר לוֹ הַעוֹבֵד כּוֹכְבִּים אֶת הַמְּעוֹת שִׁישׁ לוֹ עַל חֲצֵר זֶה; שֶׁהֲרִי הוּא בְּרִשּׁוֹת הַמִּמְשָׁכֵן בְּדִינֵיהֶם³⁶ עַד שִׁיתֵּן לוֹ מְעוֹתָיו וְיִסְתַּלֵּק.

(35) שם עג: רש"י שם מפרש, שהמדובר, כשהקונה לא קיבל עליו לפרוע את החוב. ומשמע, שאם קיבל עליו - אסור למלוה לדור בלי שכר, שהרי זה כאילו נוטל שכר הדיור בעד הרחבת זמן הפירעון. וכתב המגיד משנה, שכן גם דעת רבינו, והוא מוסיף, שהרמב"ן והרשב"א סוברים, שאפילו קיבל עליו הקונה - מותר. ראה שם. (36) בדיני הגויים, שדנים את המשכנתא כמכר לזמן.

ז. הַמִּמְשָׁכֵן בֵּית אוֹ שָׂדֶה בְּיַד חֲבֵרוֹ, וְהִיה בַּעַל הַקֶּרְקַע אוֹכֵל פְּרוּתֶיהָ³⁷, וְאָמַר לוֹ הַמְּלוֹה: לִכְשֶׁתִּמְכֹּר קֶרְקַע זֶה לֹא תִמְכְּרָנָה אֲלֵא לִי בְּדָמִים אֵלּוּ³⁸ - הֲרִי זֶה אֶסוּר³⁹. וְאִם אָמַר לוֹ: אֵל תִּמְכְּרָנָה אֲלֵא לִי בְּשִׁוְיָהּ, וְעַל מְנַת כֵּן אָנִי מְלוֹה אוֹתָךְ - הֲרִי זֶה מִתֵּר⁴⁰.

י. אֶסוּר לְהִרְבּוֹת בְּשֹׂכֶר הָאָדָם⁵³. בִּיצֵד? לֹא יֹאמַר⁵⁴ זֶה מִתֵּר⁴⁰.

יחמיצו תפסיד, ודין קונים בתשרי ואין נוטלים עד טבת, ודין משכיר ספינה ונשברה, ודין קבלת נכסי צאן ברזל, ודין השכרת תרנגולת להושיבה על ביצים.

- א. אסור להרבות על המכר.² פיצד? המוכר לחברו
- קרקע או מטלטלין, ואמר לו: אם מעכשו תתן לי
- הדמים, הרי הן שלך במאה;³ ואם עד זמן פלוני,
- הרי הם שלך בעשרים ומאה - הרי זה אבק רבית,⁴
- שזה דומה כמי שנוטל עשרים בשביל שנתן לו
- מאה להשתמש בה עד זמן פלוני.⁵ וכשיתבענו
- בדין - אינו חייב לתן אלא מה שהיה שורה בשעת
- המכר,⁷ או יחזיר⁸ ממכרו מיד, אם היה קיים. וכן
- אם מכר לו מטלטלין עד זמן פלוני⁹ במאה, והיו
- שנין בשוק למי שקונה במעותיו מיד תשעים¹⁰ -
- הרי זה אסור;¹¹ ואינו נותן לו אלא תשעים, או
- מחזיר מידו סחורתו, אם היתה קיימת.

(2) ב"מ סה. (3) וכך הוא השער בשוק. (4) שהלוקח מתחייב בנתינת המעות מיד כשעבר המקח לרשותו, נמצא, שמרבה על המכר בשביל המתנת מעותיו, מה שאין-כן בשכירות - שאינה משתלמת אלא לבסוף, מותר להרבות על השכר כמבואר בפרק הקודם הל' ח. (5) כלומר, שהמתין לו בפרעון המקח עד זמן פלוני. (6) המוכר, ויתבע מאה ועשרים. (7) שאבק ריבית אינו יוצא בדיניים, כמו שנתבאר למעלה בפרק ו הל' א. (8) כלומר, או אם רצה המוכר לחזור בו - חוזר ונוטל חזרה את הדבר שמכר, אבל הלוקח אינו חוזר, שכן הלוקח גמר לקנותו, אפילו על דעת מאה ועשרים (לחם-משנה, ועיין משנה-למלך). (9) שישלם לו לאחר זמן מסוים. (10) אפילו אם מכרו בסתם, ולא פירש אם עד זמן פלוני מאה, ואם מעכשו תשעים. (11) לפי שנראה כריבית. [רב נחמן שם מתיר בסתם, ורבינו לא פסק כמותו, מפני שבגמרא שם אמרו: הלכתא כרב חמא, והלכתא כרבי אלעזר, ולא אמרו הלכתא כרב נחמן]. כתב רבינו "מכר לו מטלטלין", לפי שבקרקע שאין לו אונאה (כמבואר בפ"ג מהל' מכירה הל' ח) - כל שהוא דרך מקח וממכר, וגם לא אמר אם מעכשו כך וכך ואם לזמן פלוני כך וכך - אינו נראה כריבית - ומותר (מגיד-משנה).

- ב. הלוקח¹² מחברו חפץ בשונה¹³ על מנת שיתן לו
- מכאן ועד שנים עשר חדש - הרי זה רשאי לומר
- לו: תן [לי] מיד בפחות, ואינו חושש משום רבית.

(12) תוספתא ב"מ פ"ו ה"ד. (13) אבל ביותר משווי אסור, כמו שנתבאר בהלכה הקודמת. ובבית יוסף' יו"ד קעג מבאר שהתירו רק כשהלוקח קנה את החפץ תחילה ואח"כ אמר המוכר שיקח פחות אם ישלם לו מיד. ראה 'חסדי דוד' על התוספתא.

- ג. חבית של יין¹⁴ שהיא שורה עתה דינר, ומכרה לו
- בשנים עד הקנין¹⁵, על מנת¹⁶ שאם תארע בה
- תקלה¹⁷ הרי היא פרשות המוכר עד שיתמכרה
- הלוקח¹⁸ - הרי זה מתר; שאם אבדה או נשברה -

- 1 לו: עשה עמי היום מלאכה זו שהיא שורה כסף,
- 2 ואני אעשה עמך בשבוע אחר מלאכה שהיא שורה
- 3 שתים⁵⁴.

(53) וכדוגמא שמבאר רבינו והולך. אמנם בדרך שנתבאר למעלה בהלכה ח בהיתר החצר - מותר גם באדם, כיצד? שכר פועל לשנה, ואמר לו הפועל: אם תשלם מעכשו - הרי שכרי עשר סלעים, ואם של חודש בחודש - הרי שכרי סלע בכל חודש, כי כלל זה ששכירות אינה משתלמת אלא לבסוף, גם באדם אמור (מגיד משנה). (54) יוצא מתוך מה שיתבאר בסמוך (הלכה יא) "לא יאמר לו נכש עימי, ואעזור עימך".

- 4 יא. מתר⁵⁵ לאדם לומר לחברו: נפש עמי היום
- 5 ואנכש עמך למחר, עדר עמי היום ואעדר עמך
- 6 למחר. אבל לא יאמר לו: נפש עמי ואעדר עמך⁵⁶,
- 7 עדר עמי ואנכש עמך. כל ימי גריד⁵⁷ - אחת⁵⁸, וכל
- 8 ימי רביעה⁵⁹ - אחת. ולא יאמר לו: חרש עמי
- 9 בגריד, ואני אחרש עמך ברביעה; שהרי טרח
- 10 החרישה בימות הגשמים⁶⁰ יתר⁶¹. וכן כל פיוצא
- 11 בזה.

(55) שם עה. (56) לזמן פלוני, מפני שפעמים מלאכה זו קשה מזו ונמצא שבשביל המתנת שכר עבודתו מקבל עליו לפרוע במלאכה קשה. (57) ימות החמה. גריד, לשון יובש כמו שאמרו בבראשית רבה (סוף פרק לז) על הפסוק "יבשה הארץ" (בראשית ח, יד): נעשית כגריד. (58) דין אחד להם כלומר ואומר אדם לחבירו נכש עימי ביום זה של גריד ואנכש עימך ביום פלוני של גריד - ואין לחוש שמא יום אחד ארוך מחבירו, שאין דרך בני אדם להקפיד בכך. (59) ימות הגשמים. רביעה, מלשון ובהמתך לא תרביע (ויקרא יט, יט) שהגשם רובע (מפרה) את הקרקע (תענית ו:). (60) כשהשדה לחה. (61) מאשר ימי הגריד.

- 12 יב. השוכר את הפועל⁶² בימי החורף לעשות עמו
- 13 בימי הקיץ⁶³ בדינר בכל יום, ונתן לו השכר⁶⁴, והרי
- 14 שוכרו שורה בימי החורף סלע בכל יום - הרי זה
- 15 אסור, מפני שנראה כמלוה אותו היום כדי שיוזיל
- 16 לו בשוכרו. אבל אם אמר לו: עשה עמי מהיום⁶⁵
- 17 ועד זמן פלוני בדינר בכל יום, אף על פי ששורה
- 18 שוכרו סלע בכל יום - הרי זה מתר; הואיל והוא
- 19 מתחיל לעשות מעתה - אינו נראה כנוטל שכר
- 20 מעותיו, שהקדים ונתן לו בשוכרו⁶⁶.

(62) בבא בתרא פו. (63) ואינו מתחיל תיכף לעבוד. (64) בשעה ששכרו ולפני התחלת העבודה. (65) והוא מתחיל לעבוד בו ביום. (66) אלא כמי ששכר בפחות, והרי זה דומה לדין שנתבאר למעלה בהלכה ח.

פרק שמיני

(1) מבאר שאין מרבין על המכר, ודין מכירת פירות בזול לפני הבשלתם, ודין קוני זמורות ודין שומרי השדות, ודין שמותר לאדם לומר הא לך מאתיים וזו דמי חביות יין ואם

29) ולשלם תיכף. כרב בב"מ עג. 30) היינו, כשהוא עודנו בוסר - ולכשיבשל יתנו לו. ובינתיים מטפל המוכר בעיבוד הפרס (מגיד-משנה לקמן פ"ט הל' י). 31) ואע"פ שאם תארע תקלה, כגון ברד או קרה, יהיה הלוקח נושא בהפסד - לפי שאין גורמי הפסד זה מצויים. "אמנם יש תקנה לזה - שיקנה אילנות הפרס לפירותיהן של אותה שנה, ויחזיק בהם מיד לקנותן" (כסף-משנה). וזה שדקדק רבינו בתחילת ההלכה ואמר: "פרי הפרס" (השווה לקמן הל' ו). 32) שם, "מודה רב בתווריי", פירוש, בקונה עגל מן הבוקר (תוורי=בוקרים). "דנפיש פסידא" (מקרי ההפסד רבים הם - כנוסחת הר"ח, עיי"ש ב'תוספות'). 33) נמצא שאין התוספת בשביל ההקפה, אלא בעד אחריות ההפסד שהלוקח נושא בו.

ו. הנותן מעות לבעל הפרס על השריגים ועל הזמורות³⁴ לשפירתו, שהם ביקר, והוא קונה אותן בזול עד שייכשו ויפירתו - הרי זה צריך להפך בהן³⁵ כשהם מחברים, שנמצא פקונה³⁶ אילן לזמורותיו. ואם לא הפך - נמצאו המעות הלואה³⁷, והן לוקחין בזול מפני ההקפה, ואסור.

34) לפני עונת הזימור, כשעודם קטנים (שם: "אמר להו שמואל להנהו דשבשי שיבשא וכו'") וכפירוש הר"ח הובא ב'ערך' ערך שיבשא, וב'תוספות' (שם). 35) בקרקע שתחת הגפנים - בעידור וניכוש (עיין 'ספר התרומות' שער מ, חלק ד, ועיין בבית יוסף ס"ק עג). 36) עכשיו, בשעת מתן מעות. 37) עד עונת הזמירה.

ז. שומרי השדות³⁸ שנותנין להם חטים בשכרן³⁹ בזול⁴⁰ מן הגרן - כשיבואו לגרן, צריכין להתעסק עמהן במלאכה בגרן⁴¹, כדי שיהיו החטים האלו שגטלו בסוף זמן השכירות⁴². ואם לא עשו כן - נמצאת השכירות⁴³ אצל הבעלים כמלוח, וזה שלקחו בזול מפני שאחרו שכרן עד הגרן.

38) שם. 39) בעד שמירת הקמה עד הקציר. 40) מאשר השער בשוק. 41) בדישת התבואה, ובירורה. 42) כי כאשר הם מסייעים במלאכה בגורן, הרי זה כאילו מלאכתם נמשכת עד הגורן, נמצא שעתה הגיע זמן תשלום השכירות, כי השכירות אינה משתלמת אלא לבסוף, ולפיכך אין בזה כשנותן להם בזול אלא כמי שמוזיל ומוכר בפחות מאשר השער בשוק. 43) שזמן פרעונה תיכף אחר הקציר.

ח. אריסין⁴⁴ שהיו בעלי השדות מסלקין⁴⁵ אותן מן השדה בנזין, ונותנין להם האריסין בכל זרע חמור⁴⁶ ארבע סאין⁴⁷, והניח זה אריסין בתוך שדהו עד אפר, ונטל מהן שש סאין - הרי זה מתר, ואין שם רבית⁴⁸.

44) שם. 45) מאלצים את האריסים לקצור התבואה בניסן ולהסתלק. 46) שטח של בית כור. 47) שכר החכירות. 48) כי אין התוספת, בשביל המתנת הארבע סאין, אלא מפני

1 אינו משלם כלום, ואם לא מצא למכרה ולהרויח
2 בה - היה לו להחזירה לבעלים¹⁹. וכן אם מכרה לו
3 בשנים²⁰, ואמר לו: היתר על שנים יהיה שכרך
4 בשביל שאתה מטפל למכרה, ואם לא תמצא
5 למכרה כמו שתמצא החזירה לי - הרי זה מתר, אף
6 על פי שאם אבדה או נגנבה או החמיצה תהיה
7 ברשות הלוקח²¹.

14) שם סה. "טרשא דרב חמא" (מגיד-משנה, בלשון "אולי", ועיין 'ספר התרומות' שער מו חלק ד, לג).
15) ממתין לו בפרעון המעות עד הקצן, כששער היין עולה, שהיין מתייקר בקיץ. 16) כלומר, והתנו ביניהם.
17) כגון אם תאבד או תשבר. 18) נמצא שדמי היין אינם בהלוואה אצלו כל זמן שלא מכרה, ואם רצה הלוקח ממתין עד הקצן ומוכרה בשנים או ביותר, ואם הוא מוכרה בשער הזול - הרי הוא עצמו אשם בהפסדו. 19) קטע זה "ואם לא מצא למכרה ולהרויח בה, היה לו להחזירה לבעלים" נשתרבה כאן בטעות, ומקומו לקמן בסוף ההלכה (ראה הערה כ). 20) והיא שוה עתה דינר. 21) כאן צריך לגרוס הקטע שלמעלה "שם לא מצא למכרה ולהרויח בה, היה לו להחזירה לבעלים" והוא נתינת טעם למה מותר אפילו כשהאחריות על הלוקח, ומסביר רבינו לפי שהיה לו להחזירו לבעלים, ואם כן דינו ככל סרסור שנתבאר בפ"ז מהל' שותפין. ובבבא הראשונה המדובר, כשאינו יכול להחזירה ולכן התירו רק שהאחריות על המוכר (ש"ך יו"ד סי' קעט ס"ק כט, ועיין בלחם-משנה כאן, ובב"ח ו'פרישה' שם, וראה השלמות).

ד. היו לו פרות, שאם ירצה²² למכרן בשוק ולקח דמיהן מיד, מוכרן בעשרה²³; ואם תבע²⁴ אותן הלוקח לקנותן ויתן המעות מיד, יקנה אותן בשנים עשר²⁵ - הרי זה מתר למכרן בשנים עשר עד שנים עשר חדש²⁶; שאפילו הביא זה²⁷ מעותיו עתה, בשנים עשר יהיה קונה אותן²⁸. וכן כל פיוצא בזה.

22) יציע המוכר. 23) כשהצעת המכר בשוק תבוא מצד המוכר, צריך יהיה להזיל אותו כדי שיקפצו עליהם קונים. 24) יבקש. 25) כשער הפירות, כאשר ההצעה באה מצד הלוקח. 26) ואין בזה משום ריבית (ע"פ הירושלמי ב"מ, פ"ה הל' ו גבי כיתנא דר"ח - מגיד-משנה). 27) הלוקח המבקש לקנות. 28) הרי ששווי הפירות כך הוא - וזה שהוא מוכרן בעשר, אין זה אלא מפני שמוזיל המקח ומוכר בפחות, מסיבת דוחקו למעות (ב"י יו"ד, סי' קעג).

ה. אסור לקנות²⁹ פרי הפרס קדם שייגמר ויתבשל³⁰; מפני שזה שמוכר בזול עתה, בעשר, הוא פרי ששנה עשרים שייגמר, נמצאת התוספת בשביל ההקפה³¹. אבל אם קנה עגל בזול³², ויהיה אצל הבעלים עד שייגדיל - הרי זה מתר; שהרי אם ימת או פחש - ברשות הלוקח הוא, והפחש והמיתה דבר מצוי תמיד³³.

אחריות הפחת הבא מחמת שימוש כשהוא מחזירה בחיים (=בעין) ומחזירה כמות שהיא, והואיל וכך - שאין כל הפחת באחריות השוכר - אין זה כמלוה אלא כשכירות, ודבר זה - לקבל עליו אחריות אונסין - מותר בשכירות, כמבואר בפ"ב מהל' שכירות, הל' ט: "מתנה בעל הפקדון על נושא שכר ושוכר להיות חייבים בכל כשואל" (עיין חידושי הרשב"א, שם. והשווה לקמן הל' יג). 63) אם כי הרי הוא מחזירו בעין (ראה הערה הקודמת) - נוטל שכרו, ובטעם הדבר אמרו בגמרא (שם) "דהא מקבלי עלייהו (הבעלים) חוסכא דנחשא (פחת דמי הנחושת) דכל כמה דמיקלי בצרי דמיה" (שהנחושת דמיה נפחתים מחמת השימוש באש ששורפת את הנחושת. רשב"א שם).

יב. אין מקבלין צאן ברזל⁶⁴ מישאראל⁶⁵, מפני שהוא אבק רבית⁶⁶. וכיצד הן צאן ברזל? הרי שהיה לו מאה צאן, וקבלם ממנו להטפל בהן, ויהיו הגזות והולדות והחלב לאמצע, לשליש או לרביע, עד שנה או עד שנתים, פמו שהתנו פיניהם; ואם מתו הצאן, הרי המקבל משלם דמיהם⁶⁷ - הרי זה אסור, שהרי בעל הצאן קרוב לשכר ורחוק להפסד⁶⁸. לפיכך, אם קבל עליו בעל הצאן, שאם הוקרו או הוזלו או אם נטרפו⁶⁹ הרי הן ברשותו - הרי זה מתר⁷⁰. וכן כל פיוצא בזה.

64) שם ע: עיסקא, שהמקבל מקבל עליו האחריות אם מתו. ובסמוך מבאר רבינו צאן ברזל מהו. 65) אבל מן הגוי או לגוי מותר, שאבק ריבית מותר עם הגוי אפילו מדבריהם, כמבואר למעלה פ"ה הל' ב. 66) כל עיסקא שהיא קרובה לשכר ורחוקה להפסד לבעל הממון - דינה כאבק ריבית. 67) על שם כך נקראו "צאן ברזל", שהקדן קיים ובטוח לבעליו ואינו פוחת כברזל. ולפי שבדרך כלל היו המקבלים נוהגים לקבל בהמה דקה, נקראת כל עיסקא - בכל סחורה שהיא - בתנאים אלו, בשם "צאן ברזל" (ע"פ רש"י שם). 68) וכל קרוב לשכר ורחוק להפסד - אבק ריבית הוא ואסור (כמבואר שם, הל' ח). 69) כלומר, שמקבל עליו הנותן כל האחריות, בין של הוזלה ובין של אונסין. 70) משמע, שאם קיבל אחריות הוזלה בלבד - אסור (ב"י; הגר"א סי' קעז, ס"ק ג. ובכת"י תימן הנוסחא: שאם הוקרו או הוזלו, הרי הן ברשותו. או אם נטרפו הרי הן ברשותו. ולנוסחא זו משמע דדעת רבינו שגם אם מקבל עליו אחריות הוזל בלבד - מותר, כדעת הריב"ן הובא ב"טור", שם).

יג. השם⁷¹ פרה מחברו, ואמר לו: אם מתה, הרי היא עתה עלי בשלשים⁷² דינרים, ואני אעלה לך⁷³ סלע בכל חדש - מתר; לפי שלא עשאה מחיים דמים, אלא לאחר מיתה⁷⁴.

71) ברייתא שם. 72) ואפילו לא יהיה שוויה כך בשעת מיתה. 73) בשכר מלאכתה, כל זמן שהיא חיה. 74) אם תמות, אבל כל עוד שהיא בחיים - מחזירה כמות שהיא, אע"פ שהכחישה מחמת מלאכה. והואיל שאין כל האחריות על המקבל - אין זה קרוב לשכר ורחוק להפסד, ומותר להעלות לו שכר (מגיד-משנה, והשווה למעלה הל' יא,

שמשאיר את התבואה בשדהו עד אייר, ובמשך זמן זה מתבשלת התבואה כל צרכה והיבול גדל ומרוויח האריס.

ט. הלוקח חטים⁴⁹ ארבע סאין בסלע, וכן השער, ונתן לו את המעות, וכשפא לגבות את החטים לאחר זמן הוסיף לו במדה⁵⁰ ונתן לו יתר - הרי זה מתר; שהרי ברצונו הוסיף לו, ואילו רצה - לא הוסיף, שהרי לא היה שם תנאי⁵¹.

(49) שם עג: 50) מרצונו - לשם מתנה. 51) על התוספת (ועיין לעיל פ"ד הל' י; פ"ה הל' יא, ובלחם-משנה ובביאורנו שם)

י. מתר⁵² לאדם לתן דמי חבית של יין⁵³ לחברו ולומר לו: אם החמיצה מפאן עד יום פלוני - ברשותך, אבל אם הוזילה או הוקירה - הרי היא שלי; שפיון שקבל עליו הוזל, הרי זה קרוב לשכר ולהפסד⁵⁴. וכן כל פיוצא בזה. וכן מתר לאדם⁵⁵ לקנות מחברו בתשרי מאה פדין של יין⁵⁶ בדינר, ואינו נוטל עד טבת, וכשנוטל בודק, ומחזיר החמץ ולוקח תינו הטוב; שלא קנה ממנו אלא יין טוב, ואילו שהחמיצו - מתחלה היו ראויין להחמיץ⁵⁷, אבל לא נודע הדבר עד אחר הזמן⁵⁸.

52) שם סד. 53) וציין את החבית שקנה (מגיד-משנה). 54) אולם אם לא קיבל עליו סיכון הוזל - הרי זה קרוב לשכר (אם הוקירה) ורחוק להפסד - שהרי אם החמיצה או הוזלה יפסיד המוכר - ואסור, כי המוכר הסכים לתנאי שכזה מפני הקדמת המעות (עיין רמב"ן שם). 55) שם עג: 56) ואינו בורר את הכדים שהוא קונה, וגם אינו מתנה עם המוכר "אם החמיצה - ברשותך" (בית יוסף סי' קעג; וראה במפרשי השו"ע שם). 57) היה בהם כבר קלקול בלתי ניכר. 58) אבל לאחר טבת - לא היו ראויים להחמיץ, וברשות הלוקח החמיצו, ואם יבדוק אותם כשנוטלם ויחזיר החומץ, נמצא שבשביל הקדמת המעות הסכים המוכר להחליף לו את החומץ ביין טוב (עיין בית יוסף ובמפרשי השו"ע שם).

יא. מקום שנהגו⁵⁹ לשכר הספינה ולטל שכרה, ואם נשברה, שמיין לו מה ששפחתה⁶⁰ ומשלם⁶¹ יתר על שכרה - הרי זה מתר. וכן מתר⁶² להשכיר סיר של נחשת וכיוצא בו, ונוטל השכר ודמי מה ששפחת ממשקלו⁶³. וכן כל פיוצא בזה.

59) שם סט: 60) בהקבלה למה שהיתה שווה בשעת שכירה (השווה להלן הל' יג, ובמגיד-משנה). 61) את הפחת. 62) ואין אנו אומרים: מכיון שקיבל עליו את הפחת, הרי דמי הספינה הם אצלו בהלוואה, ואם-כן השכר שהוא משלם הוא תוספת, וכשהשוכר מחזיר לו הספינה ודמי הפחת מוסיף את השכר - הרי זה כריבית. וטעמו של דבר אמרו בגמרא (שם), לפי "שלא עשאה דמים מחיים אלא לאחר מיתה (=שבירה)", כלומר לא עשאה דמים - לשלם את הפחת אלא של שבירה, אבל לא קיבל על עצמו

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום רביעי ה' ניסן - ספר משפטים - הלכות מלוה ולוה קטו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

א. אין פוסקין על הפרות עד שיצא השער.⁴ יצא
השער - פוסקין; אף על פי שאין לזה - יש לזה.⁶
ביצד? היה השער לחטים קבוע לשוק ארבע סאין
בסלע - הרי זה פוסק עמו על מאה סאין, ונותן לו
חמש ועשרים סלעים; ואם יתן לו מאה סאה של
חטים אחר זמן, בעת שיהיו החטים סאה בסלע -
אין בזה רבית כלל, אף על פי שלא היה למוכר
חטים כלל בעת שפסק.⁷ במה דברים אמורים?⁸
בשלא היה לו כלום⁹ מאותו המין בעת שפסק
עליו;¹⁰ אבל אם היה למוכר מאותו המין כלום,¹¹
אף על פי שעדיין לא נגמרה מלאכתו¹² - הרי זה
מתר לפסק עליו אף על פי שעדיין לא יצא השער.¹³
ביצד? היה הוא תחלה לקוצרים - הרי זה פוסק על
החטים אף על פי שעדיין הן גדיש.¹⁴ ופוסק על היין
משויכצו הענבים ויתנם בעביט¹⁵; ועל השמן -
משנמנו זיתים במעטין;¹⁶ ועל הסיד - משישקענה
בבבשין. וכן פוסק על כלי חרש משניעשה היצר
ביצים¹⁷ שלהן. במה דברים אמורים?¹⁸ בששהיה
עפרן¹⁹ לבן²⁰; אבל עפר שחר - פוסק על הכלים
הנעשין ממנו אף על פי שלא נעשו, מפני שהוא
מצוי לכל, ואף על פי שאין לזה²¹ - יש לזה. וכן
פוסק עמו על הזבל²² כל ימות השנה אף על פי
שאין לו זבל, מפני שהוא מצוי תמיד.²³

(2) משנה בבא-מציעא עב: (3) ליתנם לו לאחר זמן בכך
וכן, ואפילו אם יתייקרו בינתיים - ומקדים לו המעות.
(4) ראה לקמן הל' ד. (5) ללווה אין פירות כאלה.
(6) לאחר, ויכולים הם - הן המוכר והן הלוקח - לקנותם
במעות הללו בשוק, והרי זה כמו שיש לו, וחל המקח
מעכשיו, וכשיתייקרו - ברשות לוקח נתייקרו (עיין בגמרא
שם סג: עב: וברש"י שם סב: וראה מה שכתב בזה
הריטב"א בשם הראב"ה. (7) והרי הוא יכול לחזור בו -
מכיון שאם חוזר בו, הרי הוא ב"מי שפרע" (רבינו בפכ"ב
מהל' מכירה, הל' ג) מניחים אנו שאין רצונו לקבל על עצמו
קללת ביה"ד הזו, ומשום כך רואים אנו כאילו הפירות
ברשות הלווה ('תוספות' שם סב: ד"ה אע"פ. נוסח קללת
"מי שפרע" מבוארת בהלכות מכירה פ"ז ה"ב). (8) שם
סב: שאין פוסקים עד שיצא השער. (9) לאו דוקא. אלא
התכוון לומר, שלא היתה בידו כמות פירות כנגד סך המעות
שמקדים לו. (10) ולא באו לרשות לוקח לפי שאין לו
למקח על מה לחול, מאחר שאין לו עתה למוכר מאותו
המין, ועדיין לא יצא השער, ואם יתייקרו והוא יתנם לו
כשער הפסיקה - נמצא שנותנם לו בזול מפני הקדמת
המעות. (11) כלומר, כשיעור מעותיו (מגיד-משנה).
(12) יתבאר בהלכה הבאה. (13) מכיון שיש לו - אין כאן
ריבית, שמעכשיו הוא קנוי לו ואם נתייקרו ברשותו נתייקרו,
ואע"פ שלא משך, כי גם כשאין לו אין איסורו אלא מדרבנן,
וכשיש לו לא גזור (רש"י שם עב:; וראה הרי"ף בתשובה
הובא ב'שיטה מקובצת' שם). (14) שם, הגרענים עודם

הערה סא). [תמוה הדבר, שרבינו הקדים דין ספינה (ה"א)
לדין שם פרה, והרי בגמרא שם מבסס רב ששת דין ספינה
על הברייתא "השם פרה"].

1 יד. משפכרת⁷⁵ אשה לחברתה תרגלת לישב על
2 הביצים בשני אפרוחים⁷⁶, ואין חוששין משום
3 רבית.

(75 שם סח: (76 בשכר התרגולת, אם כי אין הפחת מצוי
בתרגולת כאשר בבהמה שנכחשת מחמת מלאכה (כך פירש
הראב"ד, הובא ב'שיטה מקובצת' שם. וכך מורה לשון
רבינו, וכן משמע מזה שסידרו רבינו בתוך קבוצת ההלכות
של שכר ופחת. ועיין רש"י שם שמפרש אחרת - 'חסדי
דוד' על התוספתא, פרק ד. והשווה למעלה פ"ה הל' טז.

4 טו. מי שהיה נושה בחברו ארבעה דינרים של
5 רבית⁷⁷, ונתן לו בהן⁷⁸ חפץ⁷⁹ ששוה חמשה⁸⁰,
6 כשמוציאין ממנו⁸¹ - מוציאין ממנו חמשה⁸²,
7 הואיל ובתורת רבית בא לידו. וכן אם נתן לו בהן
8 קסות או פלי⁸³ - מוציאין ממנו את הפלי עצמו⁸⁴
9 ואותו הקסות עצמו. השכיר לו בהן⁸⁵ מקום ששוה
10 שָכְרו שלשה דינרין, כשמוציאין ממנו - מוציאין
11 ממנו ארבעה; שהרי בארבעה שָכְרו ממנו מקום זה,
12 שִׁקְבַל עליו⁸⁶.

(77 קצוצה. (78 תמורתם. (79 שאינו מסוים, כלומר,
שאין שם הבעלים עליהם כגון פירות וכיוצא בהם, שאינו
ניכר שהוא של ריבית (ראה בסמוך). (80 כגון שהשער
בשוק ארבע סאים בארבעה דינרים, ונתן לו חמש סאים.
(81 כמו שנתבאר (למעלה פ"ה הל' א), שריבית קצוצה
יוצאה בדינרים. (82 שם סה: בשם רבא. כשווי של החפץ
בשוק, אבל החפץ עצמו - אפילו הוא עדיין בעין - אין
מוציאים אותו, שכל שאינו מסוים, המקח קיים אע"פ שבא
לידו מחמת איסור. למעלה בפ"ג ה"א גבי משכון של
אלמנה, פסק רבינו שאם משכן מוציאים ממנו. וכתבנו בשם
הריב"ש הטעם, לפי שפסק כרבא (תמורה ד:;) שכל דבר
שאסרה התורה לעשות ועבר ועשה - אין עשייתו מועילה,
ולמה כאן הקנין קיים? מפני שבנידון כאן אין כל איסור
בהקנאת החפץ, אלא בזה שאינו משלם ללווה בעדו ומעכב
בידו תמורתו בשביל הרבית. (83) וכן כל דבר המסויים,
שניכר בו שהוא של ריבית (מגיד-משנה בשם הרמב"ן
והרשב"א). (84) ובטעם הדבר, אמרו בגמרא (שם) "כי
היכי דלא לימרו גלימא דמכסי וקאי - גלימא דרבייתא
היא" (= שלא יאמרו הבריות: הלבוש שהוא מתלבש בו
תדיר - לבוש של ריבית הוא). (85) שם, תמורת ארבעת
הדינרים. (86) המלוה קיבל עליו לשלם ארבעה (בכתי'
תימן: והרי קיבל עליו).

פרק תשיעי

(1) מבאר דין פוסק על הפירות או על הכלים, וכולל שם דין
חמרים המעלים ממקום היוקר למקום הזול, ודין מוליך
פירות ממקום למקום, ודין קונה פירות בזול כשהם קטנים,
ומתנה שיישארו בשדה עד שיגדלו.

24 - אָסוּר³⁷, אֵלֶּא אִם כֵּן פֶּסֶק עֲמוּ בַשָּׁעַר שְׂפִשְׁוֹק. וְכֵן
25 כֹּל בְּיוֹצֵא בְּזֶה.

(32 שם סד. 33) "על שם שעשויות חלות חלות ודבוקות מדופן אל דופן - נקרא רדייה, לשון הבדלה של כל דבר הנדבק, כרדיית פת מדובקת בתנור" (רש"י שם; ראה שופטים יד, ט). (34) וקבע את המחיר הכללי, והלוקח שילם את הדמים. (35) כיון שקיבל עליו ההפסד אם תניב פחות מכדי הדמים שנתן - הרי זה קרוב לשכר ולהפסד. ולא אסרו אלא קרוב לשכר ורחוק להפסד, כמו שנתבאר למעלה. (36) ועדיין לא יצא השער. (37) שמוזיל לו מפני מעותיו שהקדים לו.

26 ד. אֵין פּוֹסְקִין עַל שָׁעַר שֶׁל עִירוֹת, מִפְּנֵי שְׂאִין
27 הַשָּׁעַר קְבוּעָה³⁸, אֵלֶּא עַל שָׁעַר שְׂפִמְדִּינָה³⁹. הֵיוּ
28 הַחֲטִים הַחֲדָשׁוֹת בְּמִדְיָה אֲרַבַּע סָאִין בְּסֻלַּע, וְיִשְׁנוֹת
29 שְׁלֹשׁ בְּסֻלַּע - אֵין פּוֹסְקִין⁴⁰ עַד שְׂיֵצֵא הַשָּׁעַר⁴¹
30 לְחֶדֶשׁ וְלִישׁוֹן⁴². הֵיוּ חֲטִין שֶׁל לְקוּטוֹת⁴³ אֲרַבַּע סָאִין
31 בְּסֻלַּע⁴⁴, וְשֶׁל בַּעַל הַבֵּית שְׁלֹשׁ - פּוֹסֵק לְלִקּוּטוֹת
32 בַּשָּׁעַר לְקוּטוֹת⁴⁵, וְלֹא יִפְסֵק לְבַעַל הַבֵּית⁴⁶ עַד
33 שְׂיִקָּבַע הַשָּׁעַר לְבַעַל הַבֵּית⁴⁷.

(38 שם עב: 39) שהשער קבוע ומתמיד שנים ושלשה חדשים (ר"ף בתשובה, הובא ב'שיטה מקובצת' שם). (40) בין על החדשות בין על הישנות (שם, וכן גירסת הרי"ף). (41) שער אחיד. (42) שכל עוד שיש הפרשי שער לחדש ולישון - אין השער מתמיד, ועתיד הוא להשתנות תוך זמן קצר ולעמוד בשער אחד הן על חדש והן על ישר, והרי זה כשער של עיירות שאין פוסקים עליו מפני שאינו קבוע (מגיד-משנה). (43) שם, "עני המלקט לקט שכחה ופאה - נקרא: לקוט, כלומר לא חרש ולא זרע ולא קצר וכו'" לא זכה בפירות אלא בלקיטה" (רבינו חננאל, הובא ב'שיטה מקובצת' שם). (44) כי "סתם תבואות לקוטות אינן יפין מתוך שלוקטין מכמה שדות, ומערבין שיבילי שיפון עם שיבילי חטיין" (רש"י שם). (45) ששער הלקוטות שער קבוע הוא, שמן הסתם לא ישתווה השער של תבואות הלקוטות שאינן יפות לשער תבואות בעל הבית (עיין ט"ז יו"ד סי' קעה ס"ק ג). (46) ארבע סאים בסלע כשער הלקוטות, לפי שמן הסתם הפוסק עם בעל הבית - על דעת פירות יפים נותן מעותיו (גמרא שם, עיי"ש ובט"ז ושי"ן, שם), אבל על שלש - פוסק, שקבוע הוא ואינו עתיד להשתנות עם שער הלקוטות (מגיד-משנה, ט"ז, שם). (47) כלומר, אלא אם אירע כך שנקבע השער של בעל הבית בארבע, כשל לקוטות (עיין 'גידולי תרומה' שער מו, חלק ד, אות ט).

34 ה. בֵּינָן שְׁנִקְבַּע הַשָּׁעַר מִתֵּר לְפֶסֶק⁴⁸ עַל הַשָּׁעַר
35 הַגְּבוּהָ⁴⁹. בְּיֵצֵד? הֵיוּ הַחֲטִים נִמְכְּרוֹת אֲרַבַּע סָאִין
36 בְּסֻלַּע, וּפֶסֶק עֲמוּ שְׂיֵתָן לֹא הַחֲטִים⁵⁰ בַּשָּׁעַר הַזֶּה, וְ
37 אִם עָמְדוּ אַחֵר כֵּן עָשָׂר סָאִין בְּסֻלַּע - נִתֵּן לֹא עָשָׂר
38 סָאִין, בַּשָּׁעַר שֶׁהָיָה בַּשָּׁעַר, שֶׁהָיָה פֶּסֶק עֲמוּ בַּשָּׁעַר
39 גְּבוּהָ⁵¹. נִתֵּן לֹא הַמְּעוֹת סֶתֶם, וְלֹא פֶּסֶק עֲמוּ בַּשָּׁעַר

בשבילים, והם מחוסרים עדיין שתי מלאכות (=פעולות) - דישה וזרייה, כמו שמבאר רבינו בהל' ב. (15) "שם (=כינוי) לחפירה אשר יקובצו בו הענבים (לשם ריכוכם), כמו שיקראו חפירות הזיתים מעטן" (רבינו בפירוש המשנה, טהרות פ"י משנה ד). (16) "שם המקום שמקבצים שם הזיתים עד שיתרככו ויהיו ראויים להוציא שמנם" (רבינו בפיה"מ מעשרות פ"ד משנה ג). - והוא מלשון הכתוב (איוב כא, כד): עֲטִינִי מֵלֹא חֶלֶב (הערוך, בערכו). (17) גושי חמר גולמים (רש"י שם מפרש שהוא מלשון בצה (בית חרוקה), כלשון הכתוב (שם ח, יא) "היגאה גומא בלא בצה" - על שם שהעפר מגובל במים. וה'ערוך' (ערך ביצה) אומר: ... עושה החמר עגול כצורת ביצה, משמע שהבית צרויה, ונקראו כך על שם תבניתן (ועיין 'שיטה מקובצת' שם בשם הראב"ד). (18) שם עד. שאינו פוסק עד שיעשה היוצר ביצים שלהם. (19) של כל החרש, הנעשים ממנו. (20) שאינו מצוי. (21) ביצים (עיין 'תוספות' וב'שיטה מקובצת' שם). (22) שם במשנה עב:

1 ב. כֹּל דָּבָר שֶׁהוּא מְחַסֵּר מְלֶאכָה אַחַת או שְׁתֵּים -
2 פּוֹסֵק עֲמוּ עָלָיו. הֵיךְ מְחַסֵּר שְׁלֹשׁ מְלֶאכֹת - אֵינוֹ
3 פּוֹסֵק²³ אֵלֶּא אִם כֵּן יֵצֵא הַשָּׁעַר; שְׂפִינָן שֶׁהוּא מְחַסֵּר
4 שְׁלֹשׁ מְלֶאכֹת - הֵרִי זֶה כְּמִי שְׂאִין לוֹ מֵאוֹתוֹ הַמִּין
5 כְּלוּם²⁴, וְכִמּוֹ לֹא בָּא לְעוֹלָם עֲדִין. בְּיֵצֵד²⁵ גְּדִישׁ
6 שֶׁהָיָה מְחַסֵּר הַנָּחָה בַּשָּׂמֶשׁ²⁶ שְׂיִיבֵשׁ²⁷ וְדִישָׁה וְזָרְיָה
7 - אֵינוֹ פּוֹסֵק עָלָיו אֵלֶּא אִם כֵּן יֵצֵא הַשָּׁעַר; הֵיךְ
8 יָבֵשׁ, וְאֵינוֹ מְחַסֵּר אֵלֶּא דִישָׁה וְזָרְיָה - פּוֹסֵק עָלָיו.
9 בְּיָצִים שֶׁל יוֹצֵר שֶׁהָיוּ מְחַסְרִין לְפִיפָה²⁸ יוֹבוֹשׁ
10 וְהוֹלָכָה לְכַבֵּשׁן וּשְׂרָפָה²⁹ וְהוֹצָאָה - אֵינוֹ פּוֹסֵק
11 עָלֵיהֶן; הֵיוּ יָבֵשׁוּ, וְאֵינָן מְחַסְרִין אֵלֶּא הוֹלָכָה
12 לְכַבֵּשׁן וּשְׂרָפָה - פּוֹסֵק עָלֵיהֶן. וְהוּא³⁰ שֶׁהָיָה דֶרֶךְ
13 הַלּוֹקֵחַ לְהוֹצִיא אוֹתוֹ מִן הַכַּבֵּשׁן; אֲבָל אִם הָיָה
14 הַמוֹכֵר הוּא שְׂמוּצִיא - הֵרִי אֵלוֹ מְחַסְרִין שְׁלֹשׁ,
15 וְאֵינוֹ פּוֹסֵק³¹ עָלֵיהֶן עַד שְׂיֵצֵא הַשָּׁעַר. וְכֵן כֹּל בְּיוֹצֵא
16 בְּזֶה.

(23) כרב, האומר (שם עב:): "מחוסר שתיים פוסק - שלש אינו פוסק". (24) שאין פוסקים עד שיצא השער. (25) דוגמאות אלו מובאות בשקלא-וטריא בגמרא שם. (26) טחוח העומרין בחמה. (27) שתיבש. (28) "לשון מלפפין את התינוק" (שבת קכט:); - "שמגלגלן לפי מדתן, אם גדולות אם קטנות, ועושה להן בית קיבול" (רש"י ב"מ שם. וראה רבינו בפירוש המשנה טהרות פ"ד משנה ו). (29) צירוף בכבשן. (30) ובלבד. (31) שם.

17 ג. הַהוֹלֵךְ³² לְחֶלֶב אֶת עֲזָיו וְלִגְזֹז אֶת רַחֲלָיו
18 וְלִרְדּוֹת³³ אֶת פִּנְיָתוֹ, וּמֵצֵאוּ חֲבֵרוֹ וְאָמַר לוֹ: מַה
19 שְׁעִזִּי חוֹלְבוֹת מְכוֹר לָךְ³⁴, מַה שְּׂרַחֲלִי גּוֹזְזוֹת מְכוֹר
20 לָךְ, מַה שְּׂפִנְרֵתִי רוֹדָה מְכוֹר לָךְ - הֵרִי זֶה מִתֵּר³⁵.
21 אֲבָל אָמַר לוֹ: מַה שְּׁעִזִּי חוֹלְבוֹת כֶּף וְכֶךְ³⁶ מְכוֹר לָךְ
22 בְּכֶךְ וְכֶךְ, מַה שְּׂרַחֲלִי גּוֹזְזוֹת כֶּף וְכֶךְ מְכוֹר לָךְ בְּכֶךְ
23 וְכֶךְ, מַה שְּׂפִנְרֵתִי רוֹדָה כֶּף וְכֶךְ מְכוֹר לָךְ בְּכֶךְ וְכֶךְ

שם מפרש בכפרי: שם מקום). (64) "לזמן פלוני" (שו"ע סי' קעג ס"ק טז, ועיי"ש בש"ך). ואין חוששים משום ריבית שמוזיל לו מפני שנתן לו הכסף למפרע (השווה הל' ו'), לפי שהפירות מצויים בכפרים וכבר יצא השער, והרי זה כמוכר לו במקום הזול, ולפיכך על הלוקח לקבל עליו אחריות הדרך, כמו שמבאר רבינו (שם בגמ', ועיי' שם ברש"י ו'תוספות', ועיי' ט"ז סי' קעג). (65) שעליו להזהר ביותר ולהתנהג לפני משורת הדין. (66) אבל אם נוטל מהתגר חמש - מותר אפילו לאדם חשוב, שהרי בעד שכר הסאה הוא - התגר - טורח (שם, בגמרא). (67) בכת"י תימן: מצויין תמיד כפירות. כלומר, ולא התירו אלא בפירות, לפי שהם מצויים תמיד (עיי' בגמ' שם, וראה ב'גידולי תרומה' שער מו, חלק ד, מא).

ח. החפריין⁶⁸ שנקנסו לעיר, והרי החטים ארבע סאין בסלע, הוזילו ומכרו למפריהן⁶⁹ או לספריהן חמש בסלע, במעות שנתנו להן תחלה כשיקנסו⁷⁰ לעיר⁷¹ עד שיפתחו שקיהן וימכרו לכל אדם - הרי זה מתר; שאין אלו מוכרין להם בזול מפני שנתנו מעות עתה ולא יקחו אלא לאחר זמן, אלא מפני שמודיעין להם את השער ומסעדין אותם⁷².

(68) המביאים תבואה לעיר למכור (שם עג: והשווה הנוסחא בתוספתא שם פ"ד הלכה ה). (69) בדפוס רומא ובכת"י, הנוסחא: למוכריהן, כלומר לבעלי החנויות המוכרים להם צרכי סעודתם. (70) בכת"י תימן: כשנכנסו. (71) בפרעון המעות שנתנו להם בשעת כניסתם לעיר בתורת הלוואה עד שיפתחו שקיהם וימכרו החטים, כי אם נתנו להם בדרך מכר - מותר אפילו בלי הטעמים שמבאר רבינו בסמוך - שמודיעים להם השכר ומסעדים אותו - כמו שנתבאר למעלה בהל' ו: "היו החיטים נמכרות ד' סאין וכו' שיתן לו ה' בסלע אם יש לו חטים מותר", הרי כאן יש להם חטים (משנה למלך, וראה מגיד-משנה). (72) שמספקים להם במחיר מוזל צרכי סעודתם ומזון לחמוריהם (ריטב"א. ועיי' בגמרא שם).

ט. המוליד פירותיו ממקום למקום⁷³, מצאו חברו ואמר לו: תנם לי⁷⁴, ואני אעלה לך פרות שיש לי במקום פלוני באותו מקום: אם יש לו שם - מתר⁷⁵, ואם לאו - אסור⁷⁶. הנה מוליד סחורה⁷⁷ ממקום למקום, אמר לו: תנם לי, ואני אעלה לך דמיה כמו ששנה באותו מקום: אם היתה ברשות המוכר⁷⁸ עד שהגיע לשם - מתר⁷⁹, ואם היתה ברשות לוקח - אסור⁸⁰.

(73) שם, ממקום הזול למקום היוקר. (74) בהלוואה. (75) כיון שיש לו פירות במקום היוקר, מעכשיו העמידם ברשותו ואע"פ שלא משך, ומחזיר לו סאה בסאה - אין כאן ריבית קצוצה אלא אבק ריבית, ואם יש לו - לא גזרו (רש"י שם, וראה לקמן פ"י הלכה ב). (76) "שבשכר המתנתו, נותן לו זה במקום היוקר" (רש"י, שם). (77) שם.

הגבוה, והוזלו - נותן בשער שהיו שוין קשנתן לו המעות; ומי שחזר⁵² - מקבל מי שפרע⁵³. במה דברים אמורים?⁵⁴ כפוסק על דעת עצמו; אבל אם היה שליח לאחרים, בין המוכר בין הלוקח - אינו נוטל אלא בשער הזול או מחזיר את הדמים; ואינו מקבל מי שפרע בשליח⁵⁵, שהרי המשלח אומר: לתקן שלחתיך ולא לעות⁵⁶, כמו שבארנו⁵⁷.

(48) שם במשנה. (49) של פירות, היינו במחיר זול, "שפירות הרבה נמכרים בדמים מועטים" (רש"י שם), וכמו שמבאר רבינו בסמוך. (50) לזמן פלוני, אם יוזלו. (51) ואין בזה משום רבית - שהרי יכול לקנות עכשיו גם מאחרים בשער הגבוה במעות שבידו. (52) בין שחזר המוכר ובין שחזר הלוקח. (53) שם עד: אם כי מצד הדין יכול לחזור בו, לפי שמתקנת חכמים אין המטלטלין נקנים במעות, אלא בהגבהה או במשיכה. ברם כל החזר בו - לא עשה מעשה ישראל וחייב לקבל עליו "מי שפרע" (אוררין אותו בבית-דין ואומרים: "מי שפרע מאנשי דור המבול ומאנשי דור הפלגה ומאנשי סדום ועמורה וממצרים שטבעו בים, הוא יפרע ממי שאינו עומד בדיבורו" (רבינו בהל' מכירה פ"ג, הל' א; פ"ז הל' א, ב). (54) שם, שאם לא פסק עמו בשער הגבוה - נותן כשער שהיו שווים בעת הפסיקה וכו'. (55) אם עיוות השליח שליחותו (עיי' מגיד-משנה). (56) והיה לך לפרש ולפסוק על השער הגבוה. ואם לא שינה השליח ממה שאמר לו, וחזר בו המשלח - הרי הוא - המשלח - ב"מי שפרע". (57) בפ"א מהל' שלוחין ושותפין הל' ב, שהשליח שטעה בכל שהוא - בין בקרקע בין במטלטלין - חוזר.

ו. היו החטים⁵⁸ נמכרות ארבע סאין בסלע, ונטל את הדמים, ונתן⁵⁹ לו חמש בסלע, אם יש לו חטים⁶⁰ - מתר⁶¹. היו לו חטים חוב אצל אחרים⁶², ונטל המעות עד שיגבה חטיו ויתן לו - אסור; שהרי הן מחסרין גביה, וכאלו אינם, והרי זה קרובע לו זמן והוזיל לו מפני שמקיפו.

(58) שם סג: (59) צ"ל: ויתן (כן הוא בדפוס רומא ובס"א; ובכת"י תימן: שיתן), כלומר על-מנת שיתן לזמן פלוני. (60) אלא שהם במקום אחר או אבד המפתח של מחסנו והוא דחוק למעות. (61) כיון שיש לו - הרי זה כמוכרו בפחות. (62) שם.

ז. היו החטים במדינה ארבע סאין בסלע, ובכפרים⁶³ שש בסלע - הרי זה מתר לתן סלע לתגר כדי שייביא⁶⁴ שש סאין מן הכפר. והוא שיהיו ברשות הלוקח, אם אבדו בדרך או נגנבו - אבדו לו. ואדם חשוב⁶⁵ אסור לעשות זה⁶⁶. ובמיני סחורה - אסור לכל אדם, לפי שאין מיני סחורה מצויין כפירות⁶⁷.

(63) שם עג. "בסורא אזלי ארבעה ארבעה, בכפרי אזלי חמשה חמשה" (ומפרש רבינו בכפרי, ר"ל בכפרים. ורש"י

הדבר ואמר המגיד משנה שכל הקובע זמן, על דבר שמחירו נד והוא מתייקר ומוזיל כגון פירות, נראה, שקבע זמן פלוני, משום שלדעתו יתייקרו או הפירות ומפני כך אסור. (6) בהסתמך על השער שבשוק שאפשר לקנות בו פירות (שם עב: וכפירוש הבה"ג הובא ברש"י שם). (7) שיצא השער (בית יוסף סימן קסב עיין שם). (8) פורעו מייד - והרי זה כאילו יש לו ללווה מאותו המין שמותר ללוות סאה בסאה כמבואר בסמוך הלכה ב.

ב. הִיָּה לוֹ⁹ מֵאוֹתוֹ הַמִּין שְׁלוֹה - הָרִי זֶה מִתֵּר
לְלוֹת¹⁰ סֶתֶם בְּלֹא קְבִיעַת זְמַן וּפְרִיעַת סֶתֶם, אָף עַל
פִּי שְׁעֵדִין לֹא יֵצֵא הַשְּׁעָרִי¹¹. וְאִפְּלוּ הִיתָה לוֹ סָאָה
בְּלֶבֶד - לִוְהָ עָלֶיהָ כְּמֵה סָאִין¹². הִיתָה לוֹ טֶפֶה אֶחָת
שֶׁל שֶׁמֶן אוֹ שֶׁל יַיִן - לִוְהָ עָלֶיהָ כְּמֵה גִרְבִּי¹³ יַיִן
וְשֶׁמֶן. לֹא הִיָּה לוֹ מֵאוֹתוֹ הַמִּין כְּלוּם, וְלֹא נִקְבַּע
שְׁעָר הַשּׁוּק עֲדִין אוֹ שְׁלֹא יִדְעוּ שְׁעָר הַשּׁוּק - הָרִי
זֶה אֲסוּר¹⁴ לְלוֹת סָאָה בְּסָאָה¹⁵. וְכֵן בְּשָׂאָר הַפְּרוֹת¹⁶
- לֹא יִלְוֶה אוֹתָן עַד שְׁיַעֲשֶׂה אוֹתָן דְּמִים¹⁷. וְאִם לִוְהָ
וְלֹא עָשָׂה אוֹתָן [דְּמִים], וְהוֹזִלוּ - מִחֲזִיר לוֹ פְּרוֹת
כְּמֵדָה שְׁלוֹה אוֹ כְּמֵשְׁקָל; וְאִם הוֹקְרוּ¹⁸ - נוֹטֵל דְּמִים
שְׁהִיו שׁוֹיִן בְּשַׁעַת הַלְוָאָה. אָף עַל פִּי שְׁיֵשׁ לוֹ מֵאוֹתוֹ
הַמִּין אוֹ שְׁהִיָּה הַשְּׁעָר קְבוּעַ בְּשׁוּק - הָרִי זֶה אֲסוּר
לְלוֹת פְּרוֹת כְּפְרוֹת עַד זְמַן קְבוּעַ¹⁹; אֲלֹא לִוְהָ סֶתֶם,
וּפְרִיעַת בְּאִיזָה זְמַן שְׁיַפְרַע.

(9) שם עה. (10) שבשעת ההלוואה נקנים פירותיו למלווה וברשותו הוקרו, ואף על פי, שאין זה קניין ממש התירו חכמים, משום שהלוואת סאה בסאה אין בה משום נשך דאורייתא, וכשיש לו לא גזרו (על פי רש"י מד:). (11) שם עה. וכדרך שאמרו בפסיקת פירות (כמבואר בפרק ט הלכה א). (12) שם, לפי שאנו רואים כאילו לווה סאה כנגד סאה שיש לו - ונמצא שיש לו שתיים, ושוב אנו רואים - כלוה שתיים כנגד שתיים, וכן לעולם, לפי שהלוואה סאה בסאה, אין בה איסור מן התורה - הקלו בה (מגיד משנה). (13) חביות (הערוך בערכו עיין שם). (14) שם עד: (15) שמא יתייקרו ונמצא פורע לו יותר ממה שהלווהו. (16) שדרכם להתייקר וליוזל (עיין בבא מציעא מד:). (17) היינו קוצץ עימו דמי החיטים כפי השער בשוק וזוקף המלוה בדמים, בסכום שקבעו עכשיו - פורע לו בין הוקרו הפירות בין הוזלו, שהרי זה כאילו הלווהו מעות (שם). (18) שם. (19) כמו שביארנו, שכל שקובע זמן נראה שהוא סומך שלאותו זמן יתייקרו (מקור דין זה נלמד ממה שאמרו שם עה.) ומביאו רבינו בסמוך הלכה ג) "לא יאמר אדם לחבירו הלווני כור חטים ואני אתן לך לגורן". ורבינו מפרש, שהמדובר הוא אפילו ביש לו, ואסור מפני שקבע לו זמן לגורן - בדומה למה שאמרו בסיפא (שם) בצד ההיתר: "עד שיבוא בני", שהמדובר הוא ביש לו (מגיד משנה).

ג. לֹא יֹאמֶר אָדָם לְחִבְרוֹ: הַלּוֹנִי פֹר חֲטִים וְאֲנִי
אֲחִזִּיר לָךְ פֹּר לַגִּרְוִן²⁰; אֲלֹא אוֹמֵר לוֹ: הַלּוֹנִי עַד
שְׁיִבֹא בְּנִי²¹ אוֹ עַד שְׁאֵמָצָא הַמִּפְתָּח²².

(78) היינו, אם אחריות הסחורה על המוכר, שאם אבדו או נגנבו - הוא מפסיד. (79) "שאיין כאן מלוה עד שתמכר, וכל מה שנמכר ביוקר - של בעלים הראשונים הוא" (רש"י שם). השווה למעלה פ"ח, הלכה ג. (80) שהרי מעכשיו הסחורה היא כמלוה אצלו, וכשנותן לו אח"כ דמיה ביוקר - ריבית הוא.

י. הַנּוֹתֵן⁸¹ לְבַעַל הַגֶּנֶה דְּמֵי עֲשָׂרָה קְשׁוּאִין אֱלוֹ, דְּמֵי
עֲשָׂרָה אֲבִטְיָחִים אֱלוֹ, וְהָרִי הֵן קְטָנִים, וְהַתְנָה עִמּוֹ
שְׁתֵּנָם לוֹ לְכַשְׁיגְדִילוֹ - הָרִי זֶה מִתֵּר⁸²; שְׁהָרִי הוּא
מְנִיחֵן וְהֵם גְּדִלִים מְאֻלִּיָּהֶן⁸³, וְאֵלּוּ קִצְצֵן עִתָּה כְּשֶׁהֵן
קְטָנִים - לֹא הִיוּ בָּאִים אַחֲרֵים תַּחְתִּיהֶן⁸⁴. וְכֵן כָּל
פְּרִיעַת בְּזֶה מְדַבֵּר שְׁאִין בּוֹ הַפֶּסֶד וְלֹא חֶסְרוֹן עַל
הַמּוֹכֵר.

(81) שם סד. כרבא. (82) ואין זה דומה למה שנתבאר למעלה פ"ח הלכה ה, בכגון זה בפירות פרדס, וכן למה שנתבאר למעלה הלכה ג בדין מה שעזי חולבות - לאסור, כמו שמבאר רבינו והולך. (83) ללא טיפול נוסף וברשות הלוקח גדלו - מה שאין כן בפירות פרדס שעדיין הן מחוסרים טיפול, והמוכר מטפל חנם ומפסיד. (מגיד משנה). (84) מה שאין כן בחלב, אם כי מאליו הוא מתרבה, כי החלב "לא מניח קא רבו" הרי החלב הבא לאחר זמן אינו גדל מכח החלב שהיה בבהמה בשעת מכר, (ואם תחלוב הבהמה עתה יבוא אחר במקומו). אבל קישואים גדלים מכח הקטנים שכבר היו בשעת מכר, והם עצמם גדלים והולכים (גמרא שם, וע"פ פירוש רש"י).

יום חמישי ו' ניסן ה'תשפ"ב

פָּרֶק עֲשִׂירִי

(1) מבאר דין שמותר לשאול סתם ולפרוע סתם לפי השער שבשוק, ודין משאל פירות לזמן קבוע, ודין מלווה את אריסיו, ודין מעמיד הלוואה על פירות אחרים.

א. כְּשֶׁם שְׁמֵתָר לְמוֹכֵר² לְפֶסֶק עַל שְׁעָר שְׁבִשְׁוֹק³,
כֶּף מִתֵּר לְלוֹת הַפְּרוֹת⁴ סֶתֶם⁵ וּפְרִיעִין סֶתֶם בְּלֹא
קְבִיעַת זְמַן עַל שְׁעָר שְׁבִשְׁוֹק⁶. כִּי־עַד? הִיָּה הַשְּׁעָר
קְבוּעַ וְיָדוּעַ לְשִׁנְיָהֶם⁷, וְלִוְהָ מִחֲבֵרוֹ עֲשָׂר סָאִין -
חֵיב לְהַחֲזִיר לוֹ עֲשָׂר סָאִין, אָף עַל פִּי שְׁהוֹקְרוּ
הַחֲטִים; שְׁהָרִי כְּשִׁלּוֹה מִמֶּנּוּ הִיָּה הַשְּׁעָר יָדוּעַ, וְאֵלּוּ
רָצָה הִיָּה קוֹנֶה וּמִחֲזִיר לוֹ⁸, שְׁהָרִי לֹא קָבַע לוֹ זְמַן.

(2) בכתב יד: ללוקח. (3) כמבואר בפרק ט הלכה א. (4) שאסרו חכמים ללוות סאה בסאה, שמא יתייקרו - ונמצא פורע לו יותר ממה שהלווהו, אם לא שיעשה אותן דמים כמבואר להלן הלכה ב. (5) מבלי שיעשה אותם דמים, ודווקא בלא קביעת זמן כמו שמבאר רבינו בסמוך (בבא מציעא עה. כחכמים שאמרו "לווין סתם ופורעין סתם", ומפרש רבינו דהיינו בלא קביעת זמן - ראה פירושו של רש"י שם ועיין ריטב"א. ומרכבת המשנה). ודעת רבינו, שכל שקובע זמן, אף על פי שיש לו מאותו המין או שהיה השער קבוע - אסור כמו שמבאר לקמן הלכה ב. ובטעם

30 אָסור. הָרִי שְׁלֹא הָיָה לוֹ⁴², וְעָבַר וְהִחְזִיר⁴³
31 הַהֲלוֹאָה פְּרוֹת, אָף עַל פִּי שְׁקָנָה פְּרוֹת אַחֵר כֶּף -
32 אֵינּוּ חֵיב לָתֵן לוֹ פְּרוֹת, אֲלֹא נוֹתֵן לוֹ מְעוֹת
33 שֶׁהָלוּהָ⁴⁴.

(35 שם סג. (36 כלומר, אם יש לו סאה פוסק עימו על סאה ולא על יותר שאין המוכר כלווה, שנתבאר (בהלכה ב) "יש לו סאה לוה עליה כמה סאין", שלא אמרו כן אלא מתוך הטעם שאנו רואים כאילו לוה סאה כנגד סאה ונמצא שיש לו שתיים, וטעם זה אינו שייך במוכר, מפני שמעשה שפסק עליה הרי היא יוצאת לגמרי מרשות המוכר (הלווה) לרשות הלוקח (המלווה) - מגיד משנה בשם הרשב"א. וראה למעלה פרק ט הלכה א. (37 וכדרך שאמרו בפוסק ונותן מעותיו כמבואר למעלה פרק ט, א. (38 אף על פי שיצא השער. (39 כמבואר למעלה. (40 משום שאף על פי שאין לזה יש לזה ויכול לקנותם במעות שקיבל (ראה פרק ט שם בבאורנו). (41 מאחר שאין בידו מעות - במה יקנה, והרי זה כאילו לא יצא השער - ואסור, כמבואר בפרק ט שם (שם סג. על פי רש"י). (42 זה נמשך לבבא הראשונה. (43 זקף ההלוואה על פירות באיסור. (44 כדין אבק ריבית שאמרנו בו (למעלה פרק ד, ו) שאין מוציאים מלווה למלוה.

פרק אחד עשר

(1 מבאר דין מלווה את חבירו בעדים, ודין מוציא כתב ידו שהוא חייב לו, ודין מלווה בשטר שגובה מן היורשים ומהלקוחות, ודין מלווה על פה אם נגבית מהיורשים, ודין לוה שאין לו מטלטלין ויש לו קרקע, ודין מצוה על היתומים לפרוע חוב אביהם, ודין טוען שמחיים תפס, ודין יתומים שגבו קרקע בחוב אביהם, ודין מוכר שדה באחריות וזקף עליו דמי השדה במלוה.

34 א. הַמְלוֹה אֶת חֲבֵירוֹ בְּפָנֵי עֵדִים², אוֹ שְׁאָמַר
35 לְעֵדִים³: הֵיוּ עָלַי עֲדִים שְׁאֵנִי חֵיב לָזֶה מָנָה, אוֹ:
36 אַתֶּם עֲדִים⁴ שְׁאֵנִי חֵיב לָזֶה מָנָה - זוֹ נִקְרָאת מְלוֹה
37 עַל פִּה⁵, וְאִין צָרִיף לְפָרְעוֹ בְּעֵדִים⁶. לְפִיכָף, אִם טָעַן
38 וְאָמַר אַחֵר כֶּף: פְּרַעְתִּי - נִשְׁבַּע הַסֵּת⁷ וְנִפְטָר. אֲבָל
39 הַמְלוֹה אֶת חֲבֵירוֹ בְּשֵׁטֶר - צָרִיף לְפָרְעוֹ בְּעֵדִים.
40 לְפִיכָף, אִם טָעַן וְאָמַר: פְּרַעְתִּי שֵׁטֶר זֶה - אֵינּוּ
41 נִיאָמָן⁸, אֲלֹא אוֹמְרִים⁹ לוֹ: אוֹ הֵבָא עֲדִים¹⁰ אוֹ עֲמֹד
42 וְשִׁלְמָן¹¹ לוֹ חוֹבוֹ. לְפִיכָף, הָאוֹמֵר לְעֵדִים: הֵיוּ עָלַי
43 עֲדִים שְׁאֵנִי חֵיב לָזֶה מָנָה - אֵין כּוֹתֵבִין עֲדוּתָן
44 וְנוֹתְנִין לְמְלוֹה, שְׁלֹא יִחְזִירוּ לְמְלוֹה עַל פִּה עֲדוּת
45 בְּשֵׁטֶר¹², עַד שִׁיאֲמַר לָהֵן הַלֹּה: פְּתַבּוּ שֵׁטֶר¹³
46 וְחַתְמוּ וְתָנוּ לוֹ. אָף עַל פִּי שְׁאָמַר לָהֵן כֶּף¹⁴, צָרִיכִין
47 לְהַמְלִיךָ בּוֹ¹⁵ אַחֵר שֶׁחַתְמוּ בְּשֵׁטֶר, וְאַחֵר כֶּף נוֹתְנִין
48 הַשֵּׁטֶר בְּיַד הַמְלוֹה. קִנּוּ מִיָּדוֹ¹⁶ שֶׁהוּא חֵיב לוֹ מָנָה
49 - הָרִי אֵלּוּ כּוֹתֵבִין וְנוֹתְנִין, אָף עַל פִּי שְׁלֹא אָמַר
50 לָהֵן כְּתוּב, שְׁפִתָּם קִנְּנוּ לְכַתִּיבָה עוֹמֵד¹⁷, וְאֵינָן
51 צָרִיכִין לְהַמְלִיךָ בּוֹ¹⁸.

(20 כלומר, לזמן הגורן, דהיינו קובע לו זמן לפירעון (ולדעת רבינו מדובר כאן אפילו ביש לו). (21 שבירד המפתח למחסנו. (22 שאבד לי (שם, במשנה).

1 ד. לָוֶה פְּרוֹת עַד זְמַן קְבוּעַ: אִם הוּזְלוּ - מִחְזִיר לוֹ
2 פְּרוֹת בְּזְמַן שְׁקָבָה; וְאִם הוּקְרוּ - נוֹתֵן לוֹ דָּמִים
3 שֶׁהָיוּ שְׁוִין בְּשַׁעַת הַהֲלוֹאָה²³.

(23 כמבואר למעלה בסוף הלכה ב.

4 ה. מְלוֹה אָדָם אֶת אָרִיסֵיו חֲטִים בְּחֲטִים²⁴ לְזִרְעוֹ,²⁵
5 בֵּין קָדָם שְׂיָרַד הָאָרִיס לְשָׂדֶה²⁶ בֵּין אַחֵר שְׂיָרַד²⁷.
6 בְּמָה דְּבָרִים אָמוּרִים²⁸? בְּמָקוֹם שֶׁנִּהְיָ שִׁיתָן הָאָרִיס
7 אֶת הַזֶּרַע, שֶׁהָרִי בְּיַד בַּעַל הַקֶּרֶקַע לְסַלְקוֹ כֹּל זְמַן
8 שְׁלֹא נִתָּן²⁹. אֲבָל בְּמָקוֹם שֶׁדָּרָךְ בַּעַל הַקֶּרֶקַע לָתֵן אֶת
9 הַזֶּרַע³⁰: אִם עֲדִין לֹא יָרַד הָאָרִיס - הָרִי זֶה מִתֵּר
10 לְהַלוֹת חֲטִים בְּחֲטִים; שְׁעֲדִין יֵשׁ לוֹ לְסַלְקוֹ, נִמְצָא
11 בְּעַת שְׂיָרַד לְשָׂדֶה יָרַד עַל דַּעַת שְׂיָחֲזִיר לוֹ חֲטִים
12 שֶׁהָלוּהָ³¹. אֲבָל אַחֵר שְׂיָרַד לְשָׂדֶה³², הוֹאִיל וְאֵינּוּ
13 יָכוֹל לְסַלְקוֹ - הָרִי הוּא כָּכָל אָדָם, וְאָסוּר לְהַלוֹתוֹ
14 חֲטִים בְּחֲטִים לְזִרְעוֹ, אֲבָל מְלוֹהוּ סֵתָם³³ עַל שַׁעַר
15 שְׁבִשּׁוּק³⁴.

(24 סאה בסאה. (25 לשם זריעתם בשדה שקיבל באריסות ועל האריס לפורעם לגורן (שם עד:). (26 לעבדה בשום עבודה ועדיין לא זכה בו. (27 שכבר זכה בו. (28 שאף אם ירד - מלווהו. (29 הוואיל וביד בעל הקרקע לסלק בשעה שלווה ממנו הזרע על מנת להחזירו כשיאסוף היבול - אין זו הלוואה, אלא הסכים ליטול מתבואת השדה פחות משנטולים שאר אריסים - כשיעור הזרע שקיבל. (שם וברש"י). (30 ושינה בעל הקרקע ממנהג המקום והטיל על האריס הבאת הזרע. (31 וינכה לו מחלקו כשיעור הזרע. (32 וכבר זכה בה האריס - ונתחייב בעל הקרקע בנתינת הזרע, אלא שהאריס הסכים אחרי כן - מאיזה נימוק שהוא - לקבל על עצמו הוצאה זו. (33 בלא קביעת זמן. (34 כדרך שהתירו בכל אדם.

16 ו. מִי שֶׁהָיָה נוֹשֶׂה³⁵ בְּחֲבֵירוֹ מְעוֹת, וְאָמַר לוֹ: תֵּן לִי
17 מְעוֹתִי, שְׁאֵנִי רוּצָה לָקַח בְּהֵן חֲטִים; אָמַר לוֹ: צֹא
18 וְנִשֶּׂה אוֹתָן עָלַי כְּשֶׁעַר שֶׁל עֶכְשָׁי, וְיִהְיֶה לָךְ אֲצִלִּי
19 חֲטִים בְּהֲלוֹאָה: אִם יֵשׁ לוֹ חֲטִים כְּשֶׁעוֹר מְעוֹתָיו³⁶
20 - מִתֵּר³⁷; וְאִם אֵין לוֹ אוֹתוֹ הַמֵּין - הָרִי זֶה אָסוּר³⁸.
21 שְׁלֹא אָמַרְוּ חֲבָמִים³⁹ שְׁמִתָּר לְפִסְק עַל שַׁעַר שְׁבִשּׁוּק
22 אָף עַל פִּי שְׁאֵין לוֹ כְּלוֹם מֵאוֹתוֹ הַמֵּין, אֲלֹא בְּנוֹתָן
23 מְעוֹתָיו לְקִנּוֹת בְּהֵן פְּרוֹת⁴⁰; אֲבָל הַרוּצָה לְהַעֲמִיד
24 הַלֹּאָתוֹ עַל גַּב הַפְּרוֹת - אָסוּר⁴¹, עַד שִׁיְהִיוּ לוֹ
25 פְּרוֹת. הָיָה לָלוֹה חֲטִים, וְנִשֶּׂה הַלֹּאָתוֹ עָלָיו חֲטִים,
26 וְבֹא אַחֵר זְמַן וְאָמַר לוֹ: תֵּן לִי חֲטִים, שְׁאֵנִי רוּצָה
27 לְמַכְרֵן וְלָקַח בְּדִמְיָהֵן יֵין; אָמַר לוֹ: צֹא וְנִשֶּׂה אוֹתָן
28 עָלַי יֵין כְּשֶׁעַר שְׁבִשּׁוּק עֵתָה: אִם יֵשׁ לוֹ יֵין - הָרִי
29 זֶה מִתֵּר, וְנִשֶּׂשִׁית הַלֹּאָתוֹ אֲצִלּוֹ יֵין; וְאִם אֵין לוֹ יֵין

- 2) בבא-בטרא קעה. (3) הודה בפני עדים (סנהדרין כט.).
 4) כלומר, או בלשון: אתם עדי. (5) להבדיל ממלוה בשטר, שחלוקים בדיניהם כמו שיתבאר לקמן.
 6) שבועות מא: "המלוה את חברו בעדים - אינו צריך לפורעו בעדים". (7) מתקנת חכמי הגמרא (שם מ:).
 8) שהרי המלוה אומר: אם פרעת, למא השארת בידי את השטר? (9) בית-דין. (10) שפרעת. (11) שם מא. אולם, אם טען הלוה: השבע לי שלא פרעת, נשבע ואח"כ נוטל - כמו שיתבאר להלן פ"ד הל' ב. (12) לחובתו של לוה, שיצטרך לפורעו בעדים (בכתי" תימן: עדות על-פה, מלוה בשטר). (13) ב"ב מ. סנהדרין כט: (14) כתבו ותנו. (15) אם עדיין עומד בדיבורו. (16) בקנין חליפין (עיין פרק ה מהלכות מכירה הל' ה) על שעבוד נכסיו לפרעון ההלוואה, וגובה מן הלקוחות אפילו לא נכתב השטר (עיין שו"ע חו"מ סימן לט, א. ובית יוסף שם על ה"טור").
 17) שכשם שמייפה כוחו בקנין - כך, מן הסתם, ייפה כוחו לענין כתיבה (ב"ב מ. וברשב"ם). (18) לפני הנתינה, לפי ש"אין לאחר קנין כלום" (כתובות נה.).
- 1 ב. לֹה שֶׁפֶתַב שְׁטָר¹⁹ בִּכְתָב יָדוֹ²⁰, וְהָעֵיד בּוֹ עֲדִים²¹,
 2 וְנָתַנוּ לַמְלוֹה - הָרִי זֶה שְׁטָר כְּשֶׁר²². וְכֵן אִם פֶּתַב
 3 שְׁטָר אָף עַל פִּי שְׁאִין בּוֹ עֲדִים²³, וְנָתַנוּ לַמְלוֹה בְּפָנֵי
 4 עֲדִים²⁴ - הָרִי זֶה מְלוֹה בְּשֶׁטָר²⁵. וְהוּא שְׁיֵהִיָּה פֶתַב
 5 שְׁאִינוּ יָכוֹל לְהִזְדַּיֵּף²⁶, וְיִקְרְאוּ אוֹתוֹ הָעֲדִים שְׁנִמְסָר
 6 בְּפָנֵיהֶם²⁷. וְיֵשׁ מִן הַגְּאוּנִים²⁸ שֶׁהוֹרָה, שְׁצִירָף לִזְמַר
 7 לְעֲדִים שְׁמִסְרוּ בְּפָנֵיהֶם: חֲתָמוּ וְהָעֵידוּ²⁹ שְׁנִמְסָר
 8 בְּפָנֵיהֶם³⁰.
- 19) הודאה. (20) כגון: אני פלוני בן פלוני הבא על החתום מודה שאני חייב . . . (ראה 'טור' ושו"ע סי' סט, א).
 21) על תוכנו - לא לקיום החתימה, שכתב-ידו הוא (ש"ך סי' ס"ק ח). (22) גיטין פו. (עיין הגר"א סי' מ ס"ק ו, רבית יוסף' וסמ"ע סי' סט ס"ק טו). (23) עדי חתימה.
 24) עדי מסירה. (25) גיטין פ: כשמואל, האומר: הלכה כרבי אלעזר (עדי מסירה כרתי) אף בשטרות. (26) שם כב: "לא הכשיר ר"א (כתב המזדייף) אלא בגיטין, אבל בשאר שטרות לא, דכתיב (ירמיה לב, יד) ונתתם בכלי חרש למען יעמדו ימים רבים" ("גזירת הכתוב הוא בשטרות שאינם כשרים אלא אם הם ראויים לעמוד ימים רבים" - ר"י ב'תוספות' שם, ד"ה אבל). (27) שאם לא יקראוהו בפניהם, על מה הם מעידים לאחר זמן (שם יא:). (28) רב שרירא ורב האי (מגיד-משנה) ע"פ ב"ב קעו. (הגר"א סימן מ, ס"ק יב). (29) חתמו או העידו. כלומר, כתבו העדתכם בשטר נפרד, לא על של ההודאה וחתמו, או - אם אינם יודעים לחתום - העידו על כך בעל-פה בפני ב"ד (תשב"ץ, הובא בכסף-משנה, וכתבנת הלחם-משנה). (30) כדי שיצא לזה קול (שיתפרסם הדבר), וכשאינו אומר להם - אינם מעידים וכותבים אם כי רשאים הם, ואין לו קול (מגיד-משנה).
- 9 ג. הוֹצִיא עָלָיו פֶּתַב יָדוֹ³¹ שֶׁהוּא חֵיב לוֹ, וְאִין שָׁם
 10 עֲדִים, אָף עַל פִּי שֶׁהִזְקָן³² פֶּתַב יָדוֹ בְּבֵית דִּין - הָרִי
- 11 זֶה מְלוֹה עַל פֶּה³³ לְכָל דָּבָר. וְאִם טָעַן שְׁפָרַע -
 12 נִשְׁבַּע הֶסֶת וְנִפְטָר³⁴. וְאִינוּ גּוֹבֵה בְּכֶתֶב זֶה לֹא מִן
 13 הַיּוֹרְשִׁין³⁵ וְלֹא מִן הַלְקוּחוֹת³⁶.
- 31) ב"ב קעה: במשנה. (32) נתקיים בב"ד שכתב-ידו הוא. (33) שאין הקיום של ב"ד - אישור על תוכנו, אלא על הכתיבה שכתב-ידו הוא (שם קעו. בגמ'). (34) אם כי השטר ביד המלוה - אין המלוה יכול לטעון: "שטרך בידי מאי בעי" (למה שטרך אצלי) מפני שאין הלוה נוהר מלהשאירו ביד מלוה אחר הפרעון, הואיל ואין השטר כשר לגבות בו מן הנכסים המשועבדים, כמבואר בסמוך (שם ברי"ף, ובמלחמות ה' להרמב"ן). (35) שמה פרעו אביהם. אבל אם ברי שלא פרע, כגון ע"פ אחד משלושה דברים שיתבאר (לקמן הלכה ו) - גובה כמלוה על-פה (כסף-משנה). (36) כמלוה על-פה, כמבואר להלן הלכה ד.
- 14 ד. כָּל מְלוֹה בְּשֶׁטָר³⁷ - גּוֹבֵה אוֹתָהּ מִן הַיּוֹרְשִׁין וּמִן
 15 הַלְקוּחוֹת³⁸, כְּמוֹ שִׁיתְבָּאֵר³⁹; וּמְלוֹה עַל פֶּה - גּוֹבֵה
 16 אוֹתָהּ מִן הַיּוֹרְשִׁין⁴⁰, וְאִינוּ גּוֹבֵה אוֹתָהּ מִן
 17 הַלְקוּחוֹת⁴¹. לְפִי שְׁאִין לֹה⁴² קוֹל, לְפִיכָף לֹא יִטְרָף
 18 פֶּה⁴³. אֲבָל מְלוֹה שְׁבִשְׁטָר - קוֹל יֵשׁ לֹה, וְהַלּוּקָה
 19 הַפְּסִיד עַל עֲצָמוֹ שְׁלֹא⁴⁴ שָׂאֵל עַד שְׂדַע שְׁנִכְסִיו שֶׁל
 20 זֶה מְשַׁעְבְּדִין בְּמְלוֹה שְׁעָלָיו; שֶׁכָּל נִכְסֵי הַלּוֹה תַּחַת
 21 שְׁעֻבְדוֹ הַמְלוֹה מִן הַתּוֹרָה⁴⁵.
- 37) לרבות גם שאין אחריות נכסים מפורשת בו. כמבואר בפ"ח מהלכות גזילה ואבידה הל' א, "שאחריות שלא נתפרשה בשטר - טעות-סופר היא, בין בשטרי הלוואה בין בשטרי מקח וממכר". (38) שקנו מן הלוה לאחר שלוה, ונשתעבדו נכסיו למלוה. (39) להלן פרק יח. (40) שכבר נשתעבדו הנכסים בחיי אביהם (קידושין יג: ועיין ב"ב קעו. וברי"ף שם). (41) מתקנת חכמים. (42) למלוה על-פה קול, שכל הלווה - בצינעא לווה. (43) משום הפסד לקוחות, שאין יכולים להזהר בדבר, שאין ידוע לכל. (44) חקר בדבר. (45) שנאמר (דברים כד, יא) "והאיש אשר אתה נושה בו יוציא אליך את העבוט החוצה" - והוא-הדין מקרקעין (רשב"ם ב"ב שם) אלא משום הפסד לקוחות, אמרו חכמים מלוה על-פה אינו גובה מן הלקוחות כמבואר למעלה - ובשטר העמידוהו על של תורה, כעולא בבבא-בטרא קעה: "דברי תורה, אחד מלוה בשטר ואחד מלוה על-פה גובה מנכסים משועבדים, מאי טעמא שיעבודא דאורייתא, ואלא מה טעם אמרו: מלוה על-פה אינו גובה אלא מנכסים בני חורין, משום פסידא דלקוחות וכו'".
- 22 ה. הַמוֹכֵר שְׂדֵהוּ בְּעֲדִים⁴⁶, וְיִצְאָת מִתַּחַת יָדֵי
 23 הַלּוֹקָח⁴⁷, אָף עַל פִּי שְׁאִין שָׁם שְׁטָר⁴⁸ בְּיַד הַלּוֹקָח
 24 - הָרִי זֶה חֲזוֹר וְטוֹרָף מִנְּכָסִים מְשַׁעְבְּדִים⁴⁹, כְּמוֹ
 25 שִׁיתְבָּאֵר⁵⁰; שֶׁכָּל הַמוֹכֵר - בְּפִרְהָסָא מוֹכֵר⁵¹, וְקוֹל
 26 יֵשׁ לֹה⁵².
- 46) שם מא: (47) בעל-חוב של מוכר הוציא אותה מידו. (48) שטר מכר. (49) שמכרם או שעבדם אחר מכירת שדה זו. (50) להלן פרק כא, הלכה א. (51) כדי שיקפצו עליו

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום חמישי ו' ניסן - ספר משפטים - הלכות מלוה ולוה קבא

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לחשוש שמא פדאו אביו היא מפני שיש מקום לחשוש שמא לא יגיע לזמן החיוב, הרי כאן לא שייך סיבה זו ובוודאי שהקב"ה "חייב" כביכול לפדות את בנו ישראל מהגלות. וגם לריש לקיש, הסיבה שאין אדם פורע תוך זמנו היא כיון שגילה דעתו שלא יוכל לפרוע תוך זמנו, דבר שבוודאי אינו שייך אצל הקב"ה וממילא אין כל סיבה לדחות ח"ו את הפדיה מהגלות, ובפרט שגם "שכינתא בגלותא" ולשם מה לעכב את הגאולה?

(על פי יין מלכות' ספר משפטים סימן י)

53 קודם מיתתו (שם קעד:). 54 שם ה: כריש לקיש שאמר: ואפילו מיתמי. 55 על סירובו לפרוע (שם קעד:). 56 בין גדולים בין קטנים (עיין להלן פ"ד, א ובמגיד-משנה). 57 שהרי הוברר שעדיין לא נפרע (שם ה:). 58 אביהם בהיותו בחיים, ואילו היה בחיים היה טוען פרעתי - והיה נאמן. 59 ואנו טוענים בשביל יתומים - כל טענה שאביהם היה נאמן בה. 60 למעלה הלכה ג.

ז. לֹא־שָׁאִין לוֹ מִטַּלְטָלִין⁶¹ וְיֵשׁ לוֹ קֶרֶקֶעַ: אִם נוֹדַע לְבֵית דִּין שֶׁתּוֹלָה מַעוֹתָיו בְּיַד אַחֲרִים⁶² - פּוֹפִין אוֹתוֹ לְמַכְרֵם⁶³ וְלִתֵּן לְבַעַל חוּבוֹ; וְאִם לֹא נוֹדַע לָהֶם דְּבָר זֶה - מַחְרִימִין⁶⁴ עַל מִי שֶׁיַּדַּע לוֹ מִטַּלְטָלִין וְלֹא יִבְיֵאֵם, וְאַחֲרַיָּם בְּךָ יוֹרְדִין לְבִינֹנִית שֶׁבִּנְכָסָיו וּמִגִּבִּין לְבַעַל חוּבוֹ, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר⁶⁵. בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים?⁶⁶ בְּזִמְן שֶׁנִּפְרָעִין מִן הַלֹּהַ עֲצָמוֹ; אֲכָל הֵבֵא לְפָרַע מִן הַיִּירֶשׁ, בֵּין קָטָן בֵּין גָּדוֹל - לֹא יִפְרַע מִן הַמִּטַּלְטָלִין, אֲפִלּוּ הֵיוּ מִפְקָדִין אוֹ מִלֹּהֶ אֲכָל אַחֲרִים⁶⁷; שֶׁהַמִּטַּלְטָלִין⁶⁸ אֵינָן תַּחַת שֶׁעֶבֶד בַּעַל חוּב מִן הַתּוֹרָה⁶⁹.

61 האומר: שאין לו ממון או מטלטלין ורוצה להגבות לבעל-חובו מן הקרקע - ומצד הדין מטלטלין קודמים לגבייה מן הקרקע כמבואר (למעלה ס"א, הל' ד. וראה בבאורנו שם). 62 להבריח מן המלוה. 63 לטרוח ולמכור הקרקע - ופורע לבעל-חובו במעות. 64 מתקנת הגאונים (ראה בבאורנו למעלה פ"א הערה כג). 65 להלן פ"ט, א. שמתקנת חכמים - בעל-חוב דינו כבינונית. 66 שגובה מן המטלטלין. 67 ועדיין לא באו לרשות היתומים (כתובות פד: כרבי עקיבא). 68 של יתומים. 69 שם, כי בעוד הלווה קיים - גובה אפי' מגלימא דעל כתפיה (מהמעיל שעל כתפיו) שהרי לו הלוה מעותיו ונשתעבד, והתורה אמרה: יבוא שליח ב"ד ויטול משכנו, שנאמר (דברים כד, יא) "והאיש אשר אתה נושה בו יוציא אליך את העבט החוצה". אבל כשמת הלוה, מה לו עם היתומים? הרי לא לו ממנו ולא נשתעבדו לו. אבל קרקעות שירשו - כבר נשתעבדו למלוה מחיים מדין ערב, שנכסיו של אדם הם ערביו, ועליהם סמך המלוה כשהלווה, אבל מטלטלין - אפילו דין ערב אין להם, שהרי לא עליהם סמך המלוה, הואיל וביד הלוה להצניעם ולאבדם (ע"פ רש"י ב"מ סו:). ומתקנת הגאונים שבעל-חוב גובה מן המטלטלין, כמו שיתבאר לקמן הלכה יא.

קונים - ויוסיפו במקח. 52 והלוקח השני שלא נזהר - הפסיד על עצמו (שם).

ו. אֵין הַהֲלֹאָה שְׁעַל פֶּה נִגְבִּית מִן הַיִּירֶשִׁין אֲלָא בְּאֶחָד מִשְׁלֹשָׁה דְּבָרִים אֵלֵּי: כְּשֶׁחֵיב מוֹדָה בָּהּ, וְצוּה בְּחֵלְיוֹ⁵³ שֶׁיֵּשׁ לְפָלוּגִי עָלָיו חוּב עֲדִין. או שְׁהִיתָה הַהֲלֹאָה לְזִמְן, וְלֹא הִגִּיעַ זְמַן לְפָרְעָה, וְחִזְקָה הִיא שְׁאִין אָדָם פּוֹרַע בְּתוֹךְ זְמָנוֹ⁵⁴. או שְׁנִדְהוּ⁵⁵ עַד שְׁתֵּן וּמֵת בְּנִדְוִי. כָּל אֵלֵּי גוֹבִין מִן הַיִּירֶשִׁין⁵⁶ בְּלֹא שְׁבוּעָה⁵⁷. אֲכָל אִם בָּאוּ עֲדִים שְׁהִיה חֵיב לְזֶה מָנָה, או בְּפָגִינוּ הַלֹּהֶו - אֵינוּ גוֹבֵה מִן הַיִּירֶשׁ כְּלֹם, שְׁמָא פָּרַעו⁵⁸; שֶׁהַמִּלּוֹה אֶת חֲבֵרוֹ בְּעֲדִים⁵⁹ - אֵין צְרִיף לְפָרְעוֹ בְּעֲדִים. וְכֵן אִם מוֹצִיא כְּתֹב יָד אֲבִיתָן שְׁהוּא חֵיב לוֹ - אֵינוּ גוֹבֵה בּוֹ כְּלֹם, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ⁶⁰.

~ נקודות משיחות קודש ~

"חזקה אין אדם פורע תוך זמנו."

והוא דעת ריש לקיש, אבל אביי ורבא סוברים שלפעמים מזדמנים לאדם מעות קודם זמן הפירעון ורוצה לשלם כדי שלא יטרידו אותו.

ומודים אביי ורבא לריש לקיש שבמקום שעדיין לא הגיע זמן החיוב, יש חזקה ש"אין אדם פורע תוך זמנו" כגון אם השכיר בית שאינו נאמן לומר פרעתין תוך זמנו, כי השוכר חושש שלא יבוא לידי חיוב כלל אם יפול הבית או ביתו של המשכיר עצמו ויוציאו מבית זה ולא יבוא לידי חיוב כלל. ועל-דרך-זה בפדיון הבן, שאם מת האב הרי בנו בחזקת שלא נפדה, שמאחר ולא נתחייב עדיין חושש שמא ימות הבן ולא יבוא לידי חיוב כלל, וממילא אינו פורע קודם זמן החיוב.

מה-שאין-כן במלווה, כיון שנתחייב בשעת ההלוואה ונשתעבדו נכסיו מיד, סוברים אביי ורבא שאדם עשוי לפרוע תוך זמנו.

החזקה שאין אדם פורע תוך זמנו, קשורה גם למלווה. שהרי הדין בצדקה הוא שצריך ליתן לעני בסבר פנים יפות והלא הלוואה גם היא גמ"ח ואין המלווה יכול לדרוש ההלוואה תוך זמנו היפך ההנהגה של סבר פנים יפות. ובנוסף, הרי גם לאחר זמנו אם יודע שאין לו לפרוע אסור לנוגשו, ולא עוד אלא ש"אסור לאדם להראות עצמו לבעל חובו בזמן שידוע שאין לו, אפילו לעבור לפניו שלא יפחידו או יכלימו אע"פ שאינו תובעו" ומובן שגם המלווה אינו תובע חובו תוך זמנו.

בנוגע ל"חיוב" של הקב"ה לפדות את בנו בכורו ישראל מהגלות, הנה נאמר "זכו אחישנה", ולכאורה הרי "מה שהקב"ה עושה הוא מצוה לישראל לעשות" ומדוע יפרע הקב"ה "חובו" תוך זמנו.

והביאור בזה: כיון שבנוגע לפדיון הבן, הסיבה שאין

אחרים ולא גבו קרקע? והלא גם החוב עצמו משועבד לבעל-חוב של אביהם? ותרצו, שקרקע הוא תחת שעבוד מלא, שאם ימכור אותו יבוא בעל-חוב ויטרוף מן הלוקח, אבל מטלטלין שאם ימכרם המלוה אין בעל-חוב גובה אותם, אין שעבודם שעבוד גמור, וחוב שהניח להם אביהם - דינו כמטלטלין).

י. ראובן⁸⁵ שמכר שדה לשמעון באתריות⁸⁶, וזקף שמעון דמי השדה עליו מלוה לראובן, ומת ראובן⁸⁷, וכא בעל חוב של ראובן לטרוף משמעון השדה, ופיסו שמעון במעות⁸⁸ והלך לו - הדין נותן, שיבואו יורשי ראובן ויתבעו שמעון במלוה שזקף עליו, שהרי⁸⁹ אינה משעבדת לבעל חוב של ראובן⁹⁰. לפיכך⁹¹, אם היה שמעון פקח - נותן להן הקרקע שלקח מראובן⁹² במלוה⁹³ שזקף על עצמו, וחוזר וטורף אותה מהן⁹⁴ מפני המעות שנתן לבעל חוב של ראובן כדי שלא יטרוף אותה ממנו, שהרי באתריות לקחה מראובן⁹⁵.

(85 כתובות צב. 86) שאם יטרוף אותו בעל-חוב בדין - יחזיר לו מעותיו. (87) ולא הניח נכסי דלא נידי בני חורין (קרקעות שלא נמכרו ולא נשתעבדו). (88) בחוב של דמי השדה שחייב ליתומים. (89) חוב זה של דמי הקרקע. (90) כמבואר למעלה (הלכה ז) - כלומר, ולא היה לך לפייס בעל-חוב של אבינו בדמי השדה, שהרי מעות אלו שירשנו מאבינו, אינן משועבדות לבעל-חוב. (91) שם. (92) לאו דוקא - והוא הדין כל קרקע שהוא, ואע"פ שאין מגבים מן הקרקע כשיש ללווה מטלטלין - כאן מגבים, כדי שלא יפסיד שמעון (מגיד-משנה, וכן כתוב בהגהות מיימוניות). (93) בתור פרעון החוב. (94) כמבואר למעלה (הלכה ט) שבעל-חוב גובה מן הקרקע שגבו יתומים (ועיין מגיד-משנה והגהות מיימוניות). (95) אביהם, ובדין חוזר על היתומים.

יא. כבר תקנו גאונים האחרונים⁹⁶ כלם, שיהיה בעל חוב גובה מטלטלין מן היורשין⁹⁷. וכן דנין ושראל בכל בית דין שבעולם. אבל בפערב⁹⁸ היו פותחין בשטרי חובות: שיש לגבות מן הקרקע ומן המטלטלין בין בחייו בין אחר מותו; ונמצא גובה על⁹⁹ תנאי זה¹⁰⁰ יותר מן התקנה¹⁰¹. וסג גדול עשו¹⁰² בדבר. שמה לא ידע הלכה בתקנה זו¹⁰³, ונמצא ממון יתומים יוצא שלא בדין¹⁰⁴. שאין פה בתקנת אחרונים¹⁰⁵ לחיוב בה יתומים¹⁰⁶.

(96) בימי רב הונא הלוי גאון בר מר בר יצחק (ראה אוצר הגאונים כתובות, מעמוד 210 ואילך). (97) שכיום, רוב בני אדם, עיקר מסחרם במטלטלין, ובעל-חוב סומך עליהם (ראה מגיד-משנה, פרק טז מהלכות אישות הלכה ח). (98) צפון אפריקה. (99) בכת"י תימן: לפי. (100) שכל תנאי, בדבר שבממון, אפילו על מה שכתוב בתורה - קיים, כמבואר בפ"ב מהלכות שכירות הלכה ט. (101) שעל-פי התקנה, אינו גובה מטלטלין של יתומים אלא כשאין להם

ח. מצוה⁷⁰ על היתומין לפרע חוב אביהן מן המטלטלין שהניח⁷¹. ואם לא רצה היורש לתן - אין פושין אותו⁷². ואם תפס בעל חוב מחיים⁷³ - גובה מהן. טען שמחיים תפסן, והיורש טען שאחר מיתה תפס - על היורש להביא ראיה⁷⁴; או⁷⁵ ישבע המלוה⁷⁶ שקף וכן הוא חייב לו, ויכול לטען עד כדי דמיה⁷⁷, וכולל בשבועתו שמחיים תפס. היו הדברים שתפס שטרות⁷⁸, וטען שהן משכון⁷⁹ בידו⁸⁰ על חובו ושמחיים תפס - על המלוה להביא ראיה שמחיים תפס. ואם לא הביא ראיה - יחזיר ליורשים; מפני שאינו טוען לקנות גופם⁸¹, אלא לראיה שבהן⁸².

(70) כלומר, אם כי מן הדין המטלטלין אינם תחת שיעבוד - מצוה על היתומים, משום כבוד אביהם, לפרוע (בבא-בתרא קנז). (71) שהורישם, אבל משלהם - אין עליהם מצוה, כמבואר בקידושין (לב). כיבוד (מצות כיבוד אב) - משל אב (ע"פ בבא-בתרא שם, מגיד-משנה. "הגהות אשרי" כתובות, פרק הכותב). (72) כדי לקיים מצות כיבוד, ש"כל מצוה שמתן שכרה בצדה (שהתורה מודיעה שכר המצוה, כגון בכיבוד אב שנאמר בה "למען יאריכון ימיו") אין בית-דין של מטה מזהירים עליה" להכריח את המסרבים, כמבואר בחולין קי: (טור"ס קז). (73) בהיות אביהם בחיים, ועדיין לא זכו בהם היתומים (כתובות פד:). (74) שמתוך שיכול לטעון: לקוחה היא בידי - נאמן גם לטעון: מחיים תפסתי, ועל היורש להביא ראיה שלאחר מיתה תפסם (גמרא שם). (75) אם אין עדים - ליורש. (76) בנקיטת חפץ - כדרך כל הנשבעים ונוטלים (ראה לקמן פי"ג הלכה ג). (77) של החפץ שתפס, שאילו רצה אומר לקוח הוא בידי. (78) שטרי חוב על אחרים (שם פה. בעובדא ד"ההיא איתתא"). (79) רי"ף שם. (80) ונתבאר למעלה (פ"ג הלכה ה), שאין המשכון נעשה מטלטלין אצל בניו. (81) וגם אם טען כך - אינו נאמן, שהרי ב"ד אומרים לו: הבא שטר מכר, כמבואר (בפ"ו מהלכות מכירה הל' י"א) "שאין שטר חוב נקנה במסירת השטר לידו, שלא מסר לו אלא הראיה שבו, ואין הראיה נתפסת ביד. וכיצד יקנה השטר? שיכתוב לו המקנה: קנה שטר פלוני . . . וימסור לו השטר (=שטר החוב) - ונמצא שנקנה בכתובה ומסירה" (רי"ף שם, ועיין מגיד-משנה, ולקמן פט"ז הל' ז). (82) ואין הראיה נתפסת ביד (ועיין לחם-משנה, וצ"ע).

ט. יתומים שגבו קרקע בחוב שהיה לאביהן אצל אחרים - יש לבעל חוב של אביהם לחזר ולגבות אותה מהן⁸³; שהרי קרקע זו של אביהם היא⁸⁴.

(83) אם כי החוב עצמו אינו תחת שיעבודו של בעל-חוב (פסחים לא.). (84) כלומר, מנכסים שהיו תחת שיעבוד של אביהם, וכשם שהיא תחת שיעבוד של אביהם - כך היא תחת שיעבוד של בעל-חוב של אביהם, כמבואר למעלה (פ"ב הלכה ו): "ראובן שהיה חייב לשמעון מאה, ולוי חייב לראובן מאה, מוציאין מלוי ונותנין לשמעון" (ב'תוספות' שם שאלו: למה אין אומרים כן בחוב שיש לאביהם על

8 הַרְבִּית אוֹכֵלֶת בְּנִכְסֶיהָ - מַעֲמִידִין לָהֶם
9 אַפּוֹטְרוֹפּוֹס, וְנִזְקָקִין לְנִכְסֶיהָ וּמוֹכְרִין וּפּוֹרְעִין
10 הַחֹב. וְכֵן אִשָּׁה שֶׁתִּבְעָה כְּתֻבָּתָהּ⁸, בֵּין אֶלְמָנָה בֵּין
11 גְרוּשָׁה - מַעֲמִידִים לָהֶם אַפּוֹטְרוֹפּוֹס וְנִזְקָקִין, מִשּׁוּם
12 חֵן הָאִשָּׁה, כְּדִי שִׁיחֶיהָ לֹה כָּלוּם שֶׁתִּנָּשֵׂא בּוֹ הָאִשָּׁה
13 לְאַחֵר. לְפִיכָךְ, אִם קִפְצָה הָאִשָּׁה וְנִשְׂאָתָּ, וְאַחֵר כֶּף
14 בָּאת לְתַבַּע כְּתֻבָּתָהּ מִנְכָּסֵי יְתוּמִים - אֵין נִזְקָקִין לָהּ
15 עַד שֶׁיִּגְדְּלוּ הַיְתוּמִים; שֶׁהֵרִי אֵין לָהּ מְזוֹנוֹת⁹, וְהֵרִי
16 נִשְׂאָתָּ¹⁰.

(6) הלוואה שנושאת ריבית. (7) מן הגוי, וקיבל עליו לדון
בדיני ישראל שלא יתבע מן היתומים עד שיגדלו (ערכין
כב.). (8) שם, כרבי יוחנן. ובטעם הדבר - נאמרו בגמרא
שתי לשונות. ללשון אחד, הטעם הוא משום מזונות (שכל
זמן שאינה גובה כתובתה ניוזנת מנכסי היתומים, כמבואר
בריש פרק יח מהלכות אישות, ונמצא היתומים מפסידים).
וללשון שני, הטעם הוא משום חניא (=חן), כלומר כדי
שיהיה לה מעות ותמצא חן בעיני גברים לישא אותה
(כפירוש הרי"ף בכתובות, פרק אלמנה ניוזנת). וההבדל
שבין הלשונות הוא: ללשון ראשון, אין נזקקים אלא
לאלמנה. אבל לגרושה, מכיון שאינה ניוזנת מנכסי יתומים
- אין נזקקים לפרעון כתובתה. ואילו ללשון שני, אף
לגרושה נזקקים. ורבינו מביא שני הטעמים בהמשך ההלכה.
נראה שהוא מפרש, שלשון שני אינו חולק על הטעם של
מזונות אלא שהוא מוסיף, שאף חן האשה מהווה סיבה
להזקק לגביית כתובתה (כסף-משנה). (9) כמבואר בהל'
אישות הנזל' ומשתתארא האלמנה - אבדה מזונותיה.
(10) כלומר, ואין גם הטעם של חן.

17 ד. הוֹרוּ מִקְצֵת הַגָּאוֹנִים: שְׁאֵם הֵיוּ הַנִּכְסִים כְּנֶגֶד
18 הַכְּתָבָה בְּלֶבֶד אוּ פְחוּתִים מִמֶּנָּה - אֵין נִזְקָקִין לָהּ,
19 שֶׁהֵרִי אֵין כָּאֵן זְכוּת¹¹ לַיְתוּמִים. שְׁלֹא אָמְרוּ: נִזְקָקִין
20 לְנִכְסֵי יְתוּמִים לְהַפְרֵעַ מִהֶן הַכְּתָבָה, אֲלֹא כְּדִי שְׁלֹא
21 יִפְחָתוּ הַנִּכְסִים מִחֻמַּת הַמְּזוֹנוֹת¹²; וְזֹאת, הוֹאִיל
22 וְהֵיא נִזְקָלֶת הַפֶּל - מֶה זְכוּת יֵשׁ לַיְתוּמִים הַקְּטָנִים
23 בְּדָבָר זֶה עַד שֶׁנִּזְקָקִין לָהֶן? וְלֹא חָשׂוּ לַחֵן הָאִשָּׁה¹³.

(11) טובה, רווח. (12) כלשון ראשון שהבאנו למעלה (ראה
הערה ז). (13) משפט זה "ולא חשו לחן האשה", הוא
לשון הסתייגות מהוראה הנזל', כלומר - ולא כיוונו יפה
הגאונים בהוראתם, שכן לא חשו לטעם של לשון שני
"משום חניא". ולדעת רבינו יש לפסוק בלשון זה ונזקקים
לפרעון כתובתה, אף כשאין הנכסים עודפים על הכתובה
(מגיד-משנה).

24 ה. צָוָה הַמּוֹרִישָׁן¹⁴ וְאָמַר: תָּנוּ מִנֶּה¹⁵ לְפִלּוֹנִי -
25 נִזְקָקִין, אַחֵר שֶׁמַּעֲמִידִין לָהֶן אַפּוֹטְרוֹפּוֹס¹⁶ לְטַעֵן
26 טַעֲנָתָם. אָמַר: תָּנוּ מִנֶּה זֶה לְפִלּוֹנִי אוּ שְׂדֵה זֶה
27 לְפִלּוֹנִי - נוֹתֵנִין, וְאֵין צָרִיכִים לְהַעֲמִיד לָהֶן
28 אַפּוֹטְרוֹפּוֹס¹⁷.

(14) ערכין שם. (15) ולא פירש אם כוונתו למנה צורי

קרקע, אבל לפי התנאי גובה אפילו כשיש להם קרקע
(מגיד-משנה). (102) כלומר, שיש עוד תועלת חשובה
בתנאי זה, נוסף על התקנה (מגיד-משנה). והשווה הלכות
אישות שם: "ידבר זה תיקון גדול הוא, ואנשים גדולים
ונבונים הנהיגו דבר זה כו' ונמצא האלמנה גובה מן
המטלטלין בתנאי זה ולא בתקנת אחרונים". (103) של
הגאונים. (104) מכיון שלא ידע בתקנה זו - לא שיעבד
מטלטליו על-מנת שיגבו מהם לאחר מותו. ומה שקרא לזה
"סייג", ומשמעו שזה כעין לפנים משורת הדין, מפני שמצד
הדין - בעל-חוב (אפילו במלוה על-פה) גובה מן המטלטלין
על יסוד תקנת הגאונים (וכן המנהג) אפילו לא כתב, מתוך
ההנחה שכל אדם יודע תקנה זו ושיעבד כל נכסיו אפילו
המטלטלין. ואף-על-פי-כן ראו גאונים המערב לתקן, מתוך
החשש שמא לא ידע - אם כי רחוק הוא - שיתנה על כך
בפירוש (ע"פ דברי הריב"ש המובאים בכסף-משנה כאן).
(105) שעמדו לאחר חתימת התלמוד. (106) ולדון בה אף
במקומות שלא פשטה - כאילו פשטה, כדרך שאנו אומרים
בתקנת הסנהדרין הגדולה (ע"פ דברי רבינו בהל' אישות שם
ה"ט. והשווה דברי רבינו בהקדמה (ל'משנה תורה'): "והיות
ב"ד של אותה מדינה (שעמד אחר התלמוד) יחידים,
ובית-דין הגדול של שבעים ואחד בטל מכמה שנים . . .
לפיכך אין כופין מדינה זו לנהוג כמנהג מדינה אחרת .
(".

פֶּרֶק שְׁנִי עֶשְׂרִי

(1) מבאר דין כיצד נפרעים מן היתומים ומתי נזקקים
לנכסיהם, ודין קטן שתקף בעבדיו או בשדה של חבריו, ודין
קרקע שהוא בחזקת יתומים ובא אחד וטען שלקחה
מאביהם, ודין שום היתומים והכרזה שעושים בית דין.

1 א. אֵין נִפְרָעִין² מִן הַיּוֹרְשִׁין אֲלֵא אִם כֵּן הֵיוּ
2 גְּדוּלִים, אֲבָל יוֹרְשִׁין קְטָנִים³ - אֵין נִפְרָעִין מֵהֶן
3 שְׁטֵר חֹב.

(2) ע"פ בבא-בבא קעד, וערכין כב. דברי רבינו בהלכה זו
הם בשטר חוב, וכשאין בו אחד משלושת הדברים שהזכירים
רבינו למעלה פרק יא הלכה ו. ובמקרה זה שונה דין יתומים
גדולים מקטנים. אבל במקום שיש בו אחד מהדברים הנזל'
- גובה אף מיורשים קטנים, לא יהיה גרוע מלוה בשטר
ממלוה בעל-פה (מגיד-משנה וכסף-משנה, וכן יוצא מדברי
רבינו בפירושו לערכין פרק ששי). (3) "בעודם קטנים,
שאינם בני שלוש עשרה שנה" (שו"ע חו"מ סי' קח סעיף
ג).

4 ב. וְאִפְלוּ⁴ הָיָה בּוֹ כָּל תְּנָאִי⁵ שֶׁבְּעוֹלָם - לֹא יִפְרַע
5 בּוֹ הַמְּלֹוָה כָּלוּם עַד שֶׁיִּגְדְּלוּ הַיְתוּמִים; שְׁמָא יֵשׁ
6 לָהֶן רְאִיָּה שֶׁשּׁוֹבְרִין בּוֹ אֶת הַשְּׁטֵר.

(4) משפט זה מקושר עם סופה של ההלכה הקודמת, וציון
ההלכה "ב" אינו במקומו. וכבר העיר על כך בעל 'מרכבת
המשנה'. (5) כגון נאמנות (ראה להלן פרק טו), לפי
שאפשר לבטל התנאים, וחוששים אנו שמא בוטלו, וקטנים
אינם יכולים להוכיח את הביטול (מגיד-משנה).

7 ג. הֵיטָה הַמְּלֹוָה רְבִית⁶ שֶׁל עוֹבֵד כּוֹכְבִים⁷, שֶׁהֵרִי

שומה³⁵, ומפני מה רוצים למכרה, אם להגבות בעל
חוב³⁶ או לכתבת אשה; לפי שיש מי שרוצה לתן
לבעל חוב, ויש מי שרוצה להגבות לאשה³⁷.

(30) ערכין כא: כלומר, או כל ימי שני וחמישי במשך
ששים יום, שהם שמונה עשרה ימי הכרזה, כי ההכרזה בימי
שני וחמישי שהם ימי ישיבת בית-דין, ורבים באים לפניהם
לדון - שקולה כהכרזה שלושים יום רצופים. (32) לבדוק
את השדה, טיבה וערכה. (33) מודיעים את גבולותיה
המדויקים. (34) כך וכך פירות היא עושה. (35) בכך וכך
שמו אותה בית-דין. (36) לפי שאינו מקפיד על טיב
המעות, והוא נוטל אפילו מעות שבורות וחסרות (גמרא
ורש"י שם). (37) לפי שהיא מסכימה לקבל את מחיר
השדה אף בתשלומים (שם).

ט. וכשפותבין האדרכתא³⁸ על נכסי יתומים, בין
גדולים בין קטנים - פותבין בה: והפרנו שהנכסים
האלו³⁹ הן של פלוני המת. ואם לא פתבו כן - הרי
אדרכתא זו פסולה⁴⁰, ואין אוכלין בה פירות אפלו
לאחר ששולמו ההכרזות⁴¹.

(38) פסק דין המרשה את התובע לגבות מנכסי הנתבע בכל
אשר ימצאו (רש"י כתובות קד: וראה להלן פכ"ב).
(39) שעליהם אנו נותנים אדרכתא זו. (40) שם.
(41) שמשעה זו התובע אוכל פירות השדה, כמבואר לקמן
פכ"ב הלכה יב. אולם כאן שהאדרכתא פסולה, הרי
ההכרזות שנעשו על יסוד האדרכתא בטעות היו, ולפיכך לא
זכה עדיין התובע בפירותיה - עד שירד לתוך השדה (רש"י
שם).

י. בית דין שמכרו שלא בהכרזה - נעשו כמי ששענו
בדבר משנה⁴², וחוזרים ומוכרין בהכרזה⁴³. ובית
דין שמכרו - האחריות⁴⁴ על היתומים⁴⁵.

(42) בניגוד לדבר המפורש במשנה, והרי שנינו בערכין ריש
פרק ו: "שום היתומים שלושים יום ומכריו בוקר וערב",
והטועה בדבר משנה - חוזר (כתובות פד: עיי"ש).
(43) כמו שיתבאר (בפ"ו מהלכות סנהדרין הל"א) "שכל דין
שדן וטעה בדבר משנה - חוזר הדין ומחזירין הדבר כשהיה,
ודנים בו כהלכה". (44) על השדה, אם תמצא שאינה
שלהם. (45) חוזר הלוך וגובה מהם (שם ק:).

יא. ובית דין שהכריזו פראוי, ובדקו יפה יפה,
ודקדקו בשומא, אף על פי ששענו ומכרו שוה מנה
במאתים או מאתים במנה - הרי מכרן קנים⁴⁶. אבל
אם לא בדקו בשומא⁴⁷, ולא פתבו אגרת בקרת⁴⁸,
שהיא דקדוק השומא וההכרזה, ושענו, והותירו
שנות⁴⁹ או פחתו שנות⁵⁰ - מכרן בטל; פחות
משנות - מכרן קנים⁵¹. וכן אם מכרו קרקע בעת
שאין צריכין להכריז⁵² עליה, ושענו שנות או
הותירו שנות - מכרן בטל, אף על פי שהכריזו⁵³;
פחות משנות - מכרן קנים, אף על פי שלא הכריזו,
שאין צריכין הכרזה באותו העת. איזהו העת

(מטבע של מדינת צור) שהוא מאה זוז, או למנה של מדינה
שהוא שנים עשר זוז וחצי. (16) שיתדיין עם התובע
ויטעון: שהמוריש התכוון למנה של מדינה, ובשדה סתם -
יברר ליתומים חלק יפה. (17) כי לא יהיה לו לאפוטרופוס
מה לטעון או להשתדל לטובת היתומים, שהרי פירש ואמר:
זו (כמסקנה של רב אשי שם, ראה סמ"ע סי' ק"י ס"ק ט).

1. נמצאת קרקע שאינה שלהן¹⁸, אלא טען הטוען
2. שהיא גזל ביד מורישן - נזקקין להן, ומעמידים
3. להן אפוטרופוס לטען ולדון¹⁹; אם נמצאת גזולה²⁰
4. - מחזירים אותה לבעליה. וכן קטן שתקף בעבדיו²¹
5. ויירד לתוך שדה חברו וכבשה - אין אומרים: נמתין
6. לו עד שנגדיל²², אלא מוציאים אותה מידו,
7. ולקשיגדיל, אם יש לו עדים, יביא עדייו²³.

(18) ערכין שם, יצא ערעור על הקרקע שברשות היתומים
שאינו שלהם, כלומר: של מורישם, שהיתה בידו בגזל.
(19) להתדיין עם המערער. (20) כגון שהביא המערער
עדים שהיא שלו, ובמקרה זה אין מעמידים להם
אפוטרופוס, שכיון שיש עדים מצטמצמת טענת
האפוטרופוס רק לאמיתות העדות "ואחזקי סהדי בשיקרא,
לא מחזיקין" (אין אנו חושדים שהעדים משקרים), לפיכך
מחזירים אותה לבעליה מיד (ע"פ נוסחת הגמרא שלפנינו,
ולהרשב"א נוסחא אחרת בגמרא שם. מגיד-משנה).
(21) בסיוע עבדיו (בבא-קמא קיב:). (22) שמה יש לו עדים
שהקרקע שלו. (23) ויוציא את השדה ע"י בית-דין.

ז. קרקע שהיתה בחזקת קטנים²⁴, ובא אחר וטען
9. שהיא לקוחה²⁵ ממורישן, ויש לו עדים שהחזיק בה
10. ואכלה שני חזקה²⁶ בחיי אביהן - אין מוציאים
11. אותה מידן עד שנגדילו²⁷; שאין מקבלין²⁸ עדים
12. שלא בפני בעל דין, והקטן פאלו אינו עומד פאן
13. הוא חשוב. אבל אם הוציא שטר שהיא לקוחה
14. בידו - הרי זה מקים את השטר²⁹, ומוציאים אותה
15. מידן, אחר שמעמידים להם אפוטרופוס.

(24) וידוע הדבר שהיתה של אביהם, ואין מקום לטענת
גזילה בידי המוריש (מגיד-משנה). (25) קנויה היא לו.
(26) היינו, שאכל פירות הקרקע שלש שנים רצופות, ואביהם
לא מחה בו (עיי' להלן הלכות טוען ונטען מפ"א ואילך).
(27) ב"ק שם. (28) שם. (29) כשם שמקיימים כל שטר אף
שלא בפני בעל-דין, כמבואר להלן פ"ג מהלכות עדות הלכה
יא. ודרך קיום (=אישור) שטרות, ביאר רבינו בהלכות עדות
פרק ו הלכה ב.

ח. כשנזקקין בית דין לנכסי יתומים למכר - שמין³⁰
17. את הקרקע, ואחר כך מכריזין עליה שלשים יום
18. רצופין, או שלשים יום שני וחמישי³¹. ומכריזים
19. בבקר ובערב, בשעת הנסות פועלים ובשעת הוצאת
20. פועליהן, וכל מי שרוצה לקנות - יוליך הפועליהן
21. לבקר לו³². ובשעה שמכריזין - מסמיים את השדה
22. במצריה³³, ומודיעין כמה יפה³⁴, ובכמה היא

יום שישי ז' ניסן ה'תשפ"ב

פרק שלשה עשר

(1) מבאר דין הבא ליפרע שלא בפני חבירו, ודין מלווה על המשכון ואבד ומתדיינים כמה היה שווה, ודין מלווה את חבירו וקבע לו זמן פירעון, אם יכול לתבוע לפני הזמן, ודין מלווה חבירו ביישוב יכול לתבוע במדבר.

- א. מלוה שפא להפרע בשטר שפידו שלא בפניו לזה: אם יכולין בית דין לשלח אליו ולהודיעו עד שיעמד עמו בדין - שולחין ומודיעין לו; ואם אי אפשר להודיעו במהרה - אומרים למלוה שישבע ויטל⁶ מנכסיו, בין מן הקרקע בין מן המטלטלים, ואין חוששין לשובר. ודין זה תקנת חכמים⁸ הוא, כדי שלא יהיה כל אחד ואחד נוטל מעותיו של חברו והולך ויושב לו במדינה אחרת, ונמצא נועל דלת בפני לוי.

(2) כרב נחמן בכתובות פח. (3) כגון שהיה במקום קרוב. (4) שאין יורדין לנכסיו של לוה אם הוא במקום קרוב, עד שיוודיעוהו תחילה (רי"ף שם, ומקורו בבא בתרא קעד.). שנכסיו של אדם הם ערכיו (כלומר, מדין ערב גובה מהם). והמלווה את חבירו לא יתבע את הערב תחילה אלא תובע את הלווה (וראה להלן פרק כ"ב, הלכה א.). (5) כגון, שהיה במקום רחוק שטורח להודיעו (השווה פרק ט"ז מהלכות אישות הלכה טז). ומה הוא המרחק? נחלקו בו הרשב"א והרא"ש, לדעת הרא"ש מהלך שלושים יום, דהיינו: אם בכדי שילך השליח ויחזור תוך שלושים יום - מודיעים, ואם יותר על כך - אין מודיעים. ולדעת הרשב"א המרחק הוא: בכדי מהלך יום אחד, כסף משנה ולחם משנה, ובשולחן ערוך סימן קו, א הובאה דעת הרא"ש בלי חולק. (6) שכן אילו היה הלווה בפניו והיה טוען: יישבע לי שלא פרעתי - משביעים אותו ואחר כך ייטל, כמבואר לקמן פרק י"ד הלכה ב, עתה - שאין הלווה בפניו, טוענים במקומו (כתובות פח. על פי רש"י שם פז.). (7) שמא יש לו ללווה שובר - שטר פירעון - על השטר שביד המלווה (ערכין כב:). ודווקא לשובר אין חוששים, אבל אם היה הלווה נאמן בלא שובר, כגון, מלווה על פה, שנאמן לטעון פרעתי בלא כל ראיה, אין גובין שלא בפניו, שמא אילו היה בפניו היה טוען פרעתי (מגיד משנה להלן הלכה ב.). (8) כתובות שם. (9) יימנעו מלהלוות כסף לנצרכים, שמא יצאו למרחקים ולא יוכלו לגבות.

- ב. שלש ראיות צריך להביא לבית דין ואחר כך יפרע שלא בפניו: ראיה ראשונה - לקים השטר שפידו¹⁰. ראיה שניה - שפועל חובו במדינה אחרת, ואינו מצוי בקאן¹¹ לעמד עמו בדין. ראיה שלישית - שאילו נכסים של פלוני¹² הלוה הם.

(10) שמא מזויף הוא, בדומה למה שאמרו (כתובות יט:). גבי תנאי: קיימו שטרייכו וחזתו לדינא (ובואו לדין). בפרק ו מהלכות עדות הלכה א יתבאר דרך קיום השטר. (11) במקום קרוב היינו, תוך מהלך שלושים יום (כסף משנה

- 1 שאין צריכין הכרזה? בעת שימכרו קרקע לקבורה⁵⁴, או למזון האשה והבנות, או לתן מנת המלך - אין צריכין הכרזה, לפי שהדבר נחוץ⁵⁶. וכן בית דין שמכרו דברים שאין טעונין הכרזה⁵⁷, וטעו בשתות - מכרין בטל; פחות משתות - מכרין קנים. ואלו הן הדברים שאין מכריזין עליהם: העבדים והשטרות והמטלטלין⁵⁸. העבדים - שמה ישמעו ויברחו; והשטרות והמטלטלין - שמה יגנבו⁵⁹. לפיכך שמים אותן בבית דין ומכריזין אותן מיד. ואם השוק קרוב למדינה⁶⁰ - מוליכין אותן לשוק.

(46) כתובות צט: "הואיל והכריזו כמשפט, אין כאן טעות בפשיעה אלא שמכרו לפי מה שנודמנו הקופצים" (מאירי שם עמ' 456). ודוקא שזה מאתים במנה, אבל אם מכרו בפחות ממנה - בטל המכר (מגיד-משנה בשם הרמב"ן). ובכסף-משנה מוסיף, שזה אפשר רק לדעת הסוברים שביותר ממחצה יש אונאה גם לקרקעות. (47) רבינו מבחין בין אם לא הכריזו כלל לבין אם הכריזו אבל לא בדקו בשומא כמשפט: בלא הכריזו כלל - מכרם בטל, כלמעלה הלכה י. אבל כשהכריזו אלא לא בדקו השומא כראוי - מכרם קיים אם טעו בפחות משתות (ע"פ הבנת הכסף-משנה. ולמגיד-משנה דרך אחרת בזה, ועיין בלחם משנה). (48) היינו, שטר חקירה ועיון ותוכנו: בית-הדין מאשר שנכסים אלו נמכרו לאחר שדקדקו בשומא והכרזה כמשפט (ראה פיהמ"ש לרבינו שם). (49) כגון שמכרו שזה חמש מאות - בשש, או שזה שש מאות - בשבע (השווה רבינו פ"ב מהלכות מכירה ה"ב, וראה מגיד-משנה שם). (50) שזה שש מאות - בחמש, או שבע מאות - בשש. (51) שכל פחות משתות - דרך הכל למחול. ואף שהשליח שטעה אפילו בכל שהוא מכרו בטל (כמבואר בפ"ג מהלכות מכירה הלכה ט) - כח ב"ד יפה (ב"מ שם). (52) כגון לצרכי קבורה, כמו שמבאר רבינו בסמוך. (53) כיון שמצד הדין אין צריך הכרזה, אין הכרזה זו מייפה כח ב"ד, כשטעו בשתות (כדעת הרי"ף, כתובות שם, ע"פ נוסחתו בגמ' "רישא וסיפא בדאכרוז" - מגיד-משנה). (54) לצרכי קבורה (כתובות שם). (55) מס גולגולת. (56) דחוף, ואין שהות להמתין עד שיכריזו. (57) כגון עבדים, וכמו שמבאר רבינו והולך. (58) שם, ואף שהמטלטלין של יתומים אינם משועבדים לבעל-חוב (כמבואר למעלה פ"א) - יש לפרש במקרה שתפסם בעוד אביהם חי, שגובה מהם (כמבואר שם). וכבר נתבאר (שם) שמתקנת הגאונים גובים אף מן המטלטלין של יתומים. (59) בשעה שיציגו אותם להראות ללקוחות. (60) כלומר, לעיר שבה נמצאים דברים אלו. אבל אם השוק רחוק, אף שניתן להשיג שם מחיר גבוה יותר - אין מוליכים, משום חשש אונס בדרך. וזה נאמר, כשאין חשש הפסד אם יניח את המטלטלין במקומם, אבל כשיש לחוש שיתקלקלו, כגון שכר או יין שיחמיצו אם לא יימכרו מהר - מוליכים אפילו למקום רחוק (גמ' שם ק: ועיין רבינו פ"א מהלכות נחלות ה' ב"ג ובמגיד-משנה שם).

בשם הרא"ש, ולדעת הרשב"א תוך מהלך יום אחד).
(12) שהיו מוחזקים בידי הלווה (כסף משנה).

ג. מלוה¹³ שבא לבית דין, והביא משכון בידו, ואמר: זה משכוננו של פלוני הוא¹⁴, ואני רוצה למכרו ולהפרע חובי - אין בית דין נזקקין לומר לו: המתן עד שיבוא לזה¹⁵ ויטען; שאם רוצה לומר: לקוח¹⁶ הוא בדי - אומר¹⁷. ומשיאין לו עצה למכרו בפני עדים, כדי שידע לזה בכמה נמכרה¹⁸. וכן המלוה את חברו על המשכון, ומת המלוה והמלוה¹⁹, בין שמת המלוה²⁰ בין שמת המלוה תחלה, הואיל והוא²¹ נפרע ממה שפתח ידו, ואלו רצה לומר: לקוח הוא בדי - אומר, הרי זה נשבע²² בנקיטת חפץ ונוטל, בדרך כל הנשבעין ונוטלין²³. ומפני מה אינו נשבע הסת²⁴? לפי שאינו נשבע על עצמו של משכון²⁵, אלא על הממון שלו²⁶. ואלו²⁷ אומר על עצמו של חפץ זה: אתה מכרתו לי, אתה נתת לי - היה נשבע הסת ונפטר; אבל²⁸ אם היו שם עדים שחפץ זה משכון בדי, ולא ידעו על כמה וכמה - אינו יכול לטל אלא בשבועה²⁹; והואיל³⁰ ואין שם עדים, ויכול לומר: שלי הוא - נאמן לומר: יש לי עלי כף וכף, בשבועה עצמה³¹. שהיה נשבע אם היו שם עדים שהוא משכון. שאין³² אומרים 'מגו' לפטור משבועה, אלא לפטור מממון³², שלא יחזיר המשכון עד שיטל מה שטען.

(13) עיין ספר המקח לרב האי גאון, שער ו. (14) וכבר עברו שלושים יום מעת שמשכנו, כמבאר למעלה פרק ג הלכה ו, שהמשכון מניחו אצלו עד שלושים יום - ומשלושים יום ואילך מוכרו בבית דין (כסף משנה בשם הריב"ש). (15) פירוש, עד שנודיע ללווה - שמא יש לו טענה נגדית. (16) וכגון, שהוא מדברים שאינם עשויים להשאל או אפילו עשויים להשאל אלא שאין הדבר ידוע שכלי זה הוא של הנתבע וכן אין עדים שבה לידו בתורת משכון כמו שיתבאר להלן פרק ח ופרק ט מהלכות טוען ונטען. (17) לפיכך, יש להאמינו ובשבועה, כמו שמבאר רבינו בסמוך. (18) ולא יבוא לערער, שמכרו ביותר מן השומא ששמוהו בית דין (כסף משנה בשם הריב"ש, שולחן ערוך סימן עג, סעיף טו, ועיין ש"ך סעיף קטן מ). (19) ובא היורש ואמר: זה משכוננו של פלוני אצל אבא. (20) כלומר, לא שנא מת לוה תחילה הרי היורש נשבע ונוטל אף על פי שלגבי שטר חוב יתבאר לקמן (פרק י"ז ג), שאם "מת הלווה תחילה, אין יורשי מלווה נוטלין מיורשי לוה כלום - שבשעה שמת הלווה נתחייב המלווה להישבע, ואין אדם מוריש שבועה לבניו" - משכון שאני וכמו שמבאר רבינו והולך: (כלומר, מזה שכבר היה כגובי תחת יד אביהם). (21) היורש של המלווה על המשכון. (22) המלווה: שלא פקדני אבא שמשכון זה פרוע (כנוסחת שבועת היורשים כמבאר להלן פרק י"ז ב). (23) כן היא דעת הגאונים. (24) הרי המשכון כבר בידו והוא נשבע לא

כדי ליטול אלא כדי להיפטר מלהחזירו. (25) אינו טוען על גופו של משכון שהוא שלו אלא רוצה למוכרו וליטול את דמיו לפירעון החוב, לפיכך, הרי זה ככל הנשבעים ונוטלים שנשבעים בנקיטת חפץ כמבאר (להלן פרק א מהלכות טוען ונטען הלכה ב - מגיד משנה). (26) היינו, שפלוני חב לו - והוא רוצה להיפטר מן המשכון. (27) הגירסה משובשת, אבל כוונתו ברורה (מגיד משנה). (28) זה הוא המשך הטעם למה נשבע בנקיטת חפץ. (29) ובנקיטת חפץ - מאחר שיש שם עדים שראוהו בידו, ומעידים שבתורת משכון בא לידו - אין כאן מינו דלקוח (מגיד משנה ועיין בעה"ת שער מט הלכה ב, ש"ך סימן עב סעיף קטן סח). (30) כלומר, והואיל וכן, שאם היו עדים נשבע בנקיטת חפץ - מעתה אפילו אין שם עדים וכו' (על פי מגיד משנה, ש"ך שם). (31) כלומר, נאמן לומר יש לו עליו כך וכך אבל באותה שבועה עצמה שהיה נשבע אם היו שם עדים היינו בנקיטת חפץ. מה תאמר? הרי אין שם עדים, אם רצה היה אומר לקוח הוא בדי, על זה משיב רבינו, שאין אומרים מינו לפטור משבועה וכדעת הר"י מיגאש. ראה פרק ב מהלכות שכירות הלכה ח, ובביאורנו שם (כן נראה הצעת דברי רבינו על פי המגיד משנה). (32) כלומר, לא אמרו גבי משכון שהוא נאמן במינו דלקוח הוא בדי (ראה בבא מציעא קטז). אלא לפוטרו ממון, דהיינו שלא יחזיר המשכון עד שייטול מה שטען - שאם היו הלווה והמלווה מחולקים על סכום המלוה שעל המשכון, נאמן המלווה לטעון, ובשבועה, עד כדי דמיו של משכון, מתוך שאם רצה הוא אומר לקוח הוא בדי (בבא מציעא שם, ולהלן פרק ח מהלכות טוען ונטען הלכה ב. ועיין ש"ך סימן עב סעיף קטן קט וצריך עיון).

ד. המלוה³³ את חברו על המשכון, ואבד או נגנב בלא אנס, שהרי המלוה חב בדמי המשכון, כמו שבארנו³⁴, ואמר המלוה: סלע³⁵ הלוייתך עליו ושני דינרין היה שנה, ולזה אומר: סלע הלוייתני עליו וסלע³⁶ היה שנה - הרי המלוה נשבע תחלה³⁷ שבועת השומרים³⁸ שאינו ברשותו, והלוה נשבע הסת³⁹ שהיה שנה כנגד החוב, ונפטר. אומר המלוה⁴⁰: סלע הלוייתך עליו ושלל⁴¹ היה שנה⁴², והלוה אומר: סלע הלוייתני עליו ושלשה דינרין היה שנה⁴³ - ישבע המלוה תחלה שאינו ברשותו, ואחר כך ישבע המלוה⁴⁴ כמה היה שנה, שהרי הודה במקצת, וישלם הדינר. אומר המלוה⁴⁵: סלע הלוייתני עליו ושתיים⁴⁶ היה שנה, והמלוה אומר: סלע הלוייתך עליו וסלע היה שנה - ישבע המלוה שאינו ברשותו, וכולל בשבועתו⁴⁷ שהיה המשכון כנגד החוב. אומר המלוה⁴⁸: סלע הלוייתני עליו ושתיים היה שנה, והמלוה אומר: סלע הלוייתך עליו וחמשה דינרין היה שנה - ישבע המלוה שאינו ברשותו, ויכלול⁴⁹ שלא היה שנה יתר על חמשה דינרים, וישלם הדינר. סלע הלוייתך עליו ושני דינרין היה שנה, והלוה אומר: אני יודע דמיו - ישבע מלוה⁵⁰

גלגול חייב הוא להישבע בנקיטת חפץ. (54) הרי חייב עצמו בתשלומים אלא אינו יודע כמה הוא חייב. (55) מצד הלווה. (56) שמשלם. (57) להלן פרק ד מהלכות טוען ונטען הלכה ז: "הרי זה (האומר חמישים יש לך בידי וחמישים איני יודע) מחוייב שבועה, מפני שמודה במקצת ואינו יכול להישבע במקצת שכפר בו, שהרי אינו יודע, לפיכך משלם המנה בלא שבועה" (לשון רבינו שם), והשווה פרק ה מהלכות שאלה ופיקדון הלכה ו: "בעל הפיקדון אומר כך וכך הוא והשומר אומר איני יודע ישלם בלא שבועה ... וכזה הורו רבותי הרב רבי יוסף הלוי (ראה ר"י מיגאש בחידושי שבועות מג:) ורבו ז"ל". והראב"ד שם השיג על רבינו בשם רבותיו ואומר: שאינו דומה לחמישים יש לך בידי וחמישים איני יודע, ששם היה לו לידע ואין בטענת איני יודע אלא הערמה (עיין ראב"ד שאלה ופיקדון שם, וכן השיגו כאן). (58) ר"י מיגאש, שם. (59) ומוציא ממנו ממון שלא כדין.

1 שְׁאִינוּ בְּרִשְׁוֹתוֹ, וְכֹלֵל בְּשִׁבְעָתוֹ שֶׁשָּׁנִי דִּינָרִין הָיָה
2 שָׁוֶה, וְיִשְׁלַם הַלֹּה שְׁאָר הַחֹב; שֶׁהָרִי הוּא יוֹדֵעַ
3 בְּדָאֵי שֶׁהוּא חָיִב לוֹ, וְאִינוּ יוֹדֵעַ אִם פָּרְעוּ⁵¹ אִם לֹא
4 פָּרְעוּ⁵². סָלַע הַלֹּוֹתָנִי עָלָיו וּשְׁתִּים הָיָה שָׁוֶה,
5 וְהַמְלֹה אוֹמֵר: אֵינִי יוֹדֵעַ דָּמְיוֹ - יִשְׁבַּע הַמְלֹה
6 שְׁאִינוּ בְּרִשְׁוֹתוֹ, וְיִכְלַל שְׁאִינוּ יוֹדֵעַ שְׁדָמְיוֹ יֵתֵר עַל
7 הַחֹב אֲפִלוּ פְּרוּטָה אַחַת, וְיִפְטֹר; שֶׁהָרִי לֹא חָיִב
8 עֲצָמוֹ בְּכֹלוֹם⁵³. אָבָל אִם אָמַר הַמְלֹה: אֲנִי יוֹדֵעַ
9 שֶׁהָיָה שָׁוֶה יֵתֵר עַל הַחֹב, אָבָל אֵינִי יוֹדֵעַ פְּמָה⁵⁴ -
10 הָרִי זֶה מְשַׁלֵּם כָּל מָה שֶׁטָּעַן הַלֹּה בְּלֹא שְׁבֻעָה⁵⁵;
11 כְּמִי שֶׁאָמַר: חֲמִשִּׁים יֵשׁ לִּי בְיָדִי וְחֲמִשִּׁים אֵינִי
12 יוֹדֵעַ, שֶׁהוּא מְחִיב שְׁבֻעָה וְאִינוּ יֹכֵל לְהִשְׁבַּע⁵⁶,
13 כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר⁵⁷. וְיֵשׁ לוֹ לְהַחֲרִים⁵⁸ עַל מִי שֶׁטָּעַן
14 שְׁקָרָה⁵⁹.

15 ה. הַמְלֹה אֶת חֲבֵירוֹ, וְקָבַע לוֹ זְמַן לְפָרְעוֹ, אֵף עַל
16 פִּי שֶׁלֹא קָנוּ מִדָּו - אִינוּ יֹכֵל לְתַבְּעוֹ⁶⁰ עַד סוֹף
17 הַזְמַן; בֵּין בְּמִלָּה עַל פֶּה בֵּין בְּמִלָּה בְּשֹׁטֶר בֵּין
18 שֶׁהָלָהוּ עַל הַמְשָׁכּוֹן, ⁶¹ בֵּין שְׁמַת לָהּ⁶² בֵּין שְׁמַת
19 מְלָה. וְסִתָּם מְלָה⁶³ - שְׁלֹשִׁים יוֹם⁶⁴, בֵּין בְּשֹׁטֶר בֵּין
20 עַל פֶּה בֵּין עַל הַמְשָׁכּוֹן. וְאִם הִתְנָה שִׁיתַּבֵּעַ בְּכָל זְמַן
21 שִׁירָצָה - יֵשׁ לוֹ לְתַבְּעוֹ בְּיוֹמוֹ, שֶׁתִּנָּאֵי מְמוֹן הוּא⁶⁵.

(60) מכות ג: "המלווה את חבירו לעשר שנים אין השביעית משמטתו", מפני שאינו "בלא יגוש" שאינו יכול לתובעו תוך הזמן. (61) שם "הכא במאי עסקינן במלווה על המשכון ובמוסר שטרותיו לבית דין" - וכל שכן מלווה על פה. (62) השווה פרק א מהלכות שאלה ופיקדון הלכה ה. (63) בלא קביעת זמן ובמקום שאין להם מנהג קבוע. (64) אינו יכול לתובעו בפחות משלושים יום (מכות שם). (65) וכל תנאי בממון קיים.

22 ו. טָעַן הַמְלָה וְאָמַר: הַיּוֹם סוֹף הַזְמַן שֶׁקָּבַעְתִּי,
23 וְהַלֹּה אוֹמֵר: עַד עֶשְׂרֵה יָמִים קָבַעַת - הַלֹּה נִשְׁבַּע
24 הַסֵּת⁶⁶. וְאִם הָיָה שֵׁם עַד אַחַד שְׁהִיּוֹם סוֹף זְמַנוֹ -
25 הָרִי זֶה נִשְׁבַּע שְׁבֻעַת הַתּוֹרָה⁶⁷, כְּשֶׁאָר הַטָּעְנוֹת.

(66) כדין כופר בכל בממון, שהטוען את חבירו תביעה של זמן (זמן הפירעון) כתובעו ממון הוא, שרווח הזמן ערך ממון לו (ראה מכות ג: "מעידים אנו באיש פלוני שהוא חייב לחבירו אלף זוז ... מכאן ועד שלושים יום והוא אומר מכאן ועד עשר שנים (ונמצאו זוממים) אומדים כמה אדם רוצה ליתן ויהיו בידו אלף זוז - בין נותנן מכאן ועד ל' יום בין נותנן מכאן ועד עשר שנים (וכך משלמים)"). (67) להכחיש העד, שכן למדו מפי השמועה "שכל מקום ששני עדים מחייבין אותו ממון - עד אחד מחייבו שבועה" (מדברי רבינו להלן פרק א מהלכות טוען ונטען הלכה א).

26 זֶה אוֹמֵר: חֲמִשָּׁה יָמִים נִשְׁאָר מִן הַזְמַן, וְזֶה אוֹמֵר:
27 עֶשְׂרֵה - אוֹמְרִים לַמְלָה: הִמָּתֵן עוֹד עַד סוֹף
28 הַחֲמִשָּׁה⁶⁸, וְיִשְׁבַּע הַסֵּת שֶׁנִּשְׁאָר עוֹד חֲמִשָּׁה יָמִים.

(33) משנה שבועות מג. (34) בפרק י מהלכות שכירות הלכה א, שהמלווה על המשכון - שומר שכר. (35) ארבעה דינרים. (36) וכן הוא בכתב-יד. (37) בראשונה, ואחרי כן נשבע הלווה (כמבואר בסמוך), שאם אתה אומר יישבע הלווה תחילה, "שמא יישבע זה (הלווה) ויוציא הלה (המלווה) את המשכון", ונמצאת שבועת הלווה - לבטלה (על פי הר"ח בבבא מציעא לד:). (38) שהטילו חכמים על השומר, אפילו כשהוא משלם, שבועה בנקיטת חפץ שאינו ברשותו, מפני החשש שמא עיניו נתן בו, כמבואר בפרק ו מהלכות שאלה ופיקדון הלכה א (בבא מציעא לד:). (39) כדין כופר בכול. (40) שם. (41) חצי סלע = שני דינרים. (42) ותובע שני דינרים. (43) ומגיע לך דינר אחד. (44) שבועה מן התורה, ככל מודה במקצת. (45) שם. (46) שני סלעים. (47) גם השבועה שעליו להישבע מדין כופר בכול, שהרי הלווה תובעו סלע. (48) שם. (49) בשבועתו גם השבועה שעליו להישבע מדין מודה במקצת, ולמה אינו נשבע תחילה השבועה של מודה במקצת שהיא מן התורה, כדין מי שנתחייב שתי שבועות שמשביעים אותו על החמורה תחילה, כמבואר להלן בפרק א מהלכות טוען ונטען הלכה יד? לפי שכל עוד שקיים החשש שעדיין הוא ברשותו וניתן לעמוד על שוויי בלא שבועה - אין להשביעו על שוויו (דרישה על הטור סימן עב. והטור שם) מקדים שבועת השווי לשבועת אינו ברשותו. ועיין ש"ך שם סעיף קטן מה). (50) הלכה זו לא נתבארה בגמרא (שם) בדיני משכון, אבל כן יצא לו לרבינו על פי המבואר במשנה בבא קמא ק"ח. שהאומר הלוותיני ואיני יודע אם החזרתי חייב (ראה לקמן פרק א מהלכות טוען ונטען הלכה ט). (51) באבידת המשכון. (52) וכל האומר איני יודע אם החזרתי - חייב. ומצד הדין יש לו למלווה ליטול בלא שבועה כמבואר (בהלכות טוען ונטען שם) אלא מתוך שעליו להישבע שאינו ברשותו יש לו להישבע, מדין גלגול, ששני דינרים היה שווה (מגיד משנה). (53) וכל האומר מנה לי בידך והלה אומר איני יודע - פטור. ואלמלא שבועה שאינו ברשותו היה נשבע היסת שאינו יודע ונפטור (כמבואר שם הלכה ח) אבל מדין

הל' א-ג. (7) כלומר: בין כשהיורש קטן, ובכתובת אשה מדובר כאן, שנוקקים לגבותה אפילו מנכסי קטנים, כמבואר למעלה שם (לחם-משנה). (8) גיטין נ: (9) משום שאילו היה הלוה בפנינו, והיה טוען: ישבע לי שלא פרעתי, משיבעים אותו ואח"כ נוטל, כמבואר בסמוך (הלכה ב). עתה שאין הלוה בפנינו, אנו טוענים במקומו, וכן ליורשים וללקוחות (כתובות שם, וברש"י). (10) ירושלמי שבועות פ"ז הל' א. (11) צ"ל: ואומרים לו, וכן הוא בכת"י (וכן הגיה המשנה-למלך מדעתו), כלומר, כשיתבע - ב"ד אומרים לו השבע ואח"כ טטול, אף אם הנתבעים לא טענו כך, מפני שבי"ד טוענים להם, כמו שביארנו לעיל הערה ח. (12) תוך זמנו, או ביום שנקבע לפרעון החוב (הגהות מיימוניות). וראה פ"ח מהל' שכירות. (13) בבא-בבא ה: כריש לקיש: "ואפילו מיתמי", וסובר רבינו שהוא-הדין לכל שאר הנפרעים בשבועה (מגיד-משנה).

ב. התובע את חבירו לפרעו, וטען הלוה שפרע שטר זה או מקצתו, ובעל השטר אומר: לא פרעתי כלום - אומרים לו: ¹⁴שלם לו. ¹⁵טען הלוה ואמר: ישבע לי שלא פרעתי ויטל - משיבעים אותו בנקיטת חפץ ¹⁶שלא פרעו כלום או שלא פרעו אלא כך וכך ¹⁷, ואחר כך יטל. ואם היה המלוה תלמיד חכם - אין נזקקין לשבועתו ¹⁸.

(14) ב"ד ללווה. (15) כשהלווה בפנינו אין בי"ד משיבעים את המלוה אלא כשהלווה דורש זאת. וזהו ההבדל שבין פוגם שטרו לבין אינו פוגם, שבפוגם: אף אם הלוה בפנינו ולא טען הלוה "ישבע לי" - טוענים לו ומשיבעים את המלוה, ובאינו פוגם: טען לוה - משיבעים אותו, לא טען - אומרים ללוה: "שלם" (שבועות מא.). (16) רי"ף שם, כדרך שאמרו בפוגם. (17) בהכרח צריך לפרש שטענתו הקודמת, לפני שהטילו עליו שבועה, היתה: "לא פרעתי כלום", וכמו שאומר רבינו למעלה בפירוש, וכשכא לישבע חוזר וטוען שפרעו מקצת, שאם גם בתחילה טען שפרעו מקצת - הרי זה פוגם שטרו, ובלא טען הלוה - גם כן נשבע. ומלמדנו רבינו, שאין זה חוזר מטענה לטענה ונאמן בשבועה הואיל וטענתו הראשונה לא הוכחשה ע"י עדים (ראה להלן פ"ז מהל' טוען ונטען ה"ח, וראה גם 'גידולי תרומה' שער כא, חלק א בישוב הקושיא שנתקשה בה גם הלחם-משנה). (18) להשביעו לפי בקשת הלווה, שנראה כאילו חשוד הוא בעינינו לגבות בשטר פרוע, וגם אין מגבים בו (שבועות מא.) "אלא אם תפס אין מוציאים מידו, וכן אם הוא מעצמו רוצה לישבע כדי לגבות - שומעים לו" (ש"ע סי' פב סעיף ו).

ג. הוציא עליו שטר מקדים ¹⁹, והלוה טוען ואומר: שטר מזויף הוא ומעולם לא פתחתי שטר זה, או שטען שחוב זה רבית הוא או אבק רבית ²⁰, או שטען שהוא שטר אומנה ²¹, או שאמר: פתחתי ללוות ולא לויתתי ²², פללו של דבר: טוען טענה, שאם הודה בעל השטר היה השטר בטל, והמלוה עומד בשטרו, ואומר שזה שקר טוען, ואמר הלוה: ²³

(68) כי אף לדברי המלווה, לא הגיע עדיין הזמן, ושמו יודה בינתיים ונמצאה השבועה מיותרת (כסף משנה).

ז. היתה המלוה בשטר ⁶⁹, וטען הלוה: שזמן קבעתי לי - יראה לי, שישבע פעל חוב הסת שלא קבע לו זמן, ויטל המלוה מיד ⁷⁰.

(69) ואין בו זמן. (70) בכתב יד תימן: וייטול מייד.

ח. המלוה ⁷¹ נתנה לתבע בכל מקום. כיצד? המלוה את חבירו בישוב, ותבעו במדבר - אינו יכול לדחותו, אלא חייב לפרע לו בכל מקום שיתבענו. בא הלוה לפרעו במדבר ⁷² - הרשות ביד המלוה: אם רצה - מקבל, ואם רצה - אומר לו: איני נפרע אלא בישוב, בדרך שנתתי לך בישוב. והרי הן ברשותו עד שיתפרענו בישוב. ⁷³

(71) בבא קמא קיח. (72) המדובר כשהלווה ביישוב (הרמב"ן בתשובה, מובא במגיד משנה), וכן נראה מלשון רבינו להלן.

פרק ארבעה עשר

(1) מבאר דין פוגם שטרו או עד מעידו שפרעו, ודין מוציא שטר על חבירו ואומר פרוע הוא כולו או פרעתי מחצה ועדים מעידים שפרעו כולו, ודין לוה שאמר שטר מזויף הוא, ודין מוציא שטר מקויים וטען הלווה פרעתי בפני פלוני ופלוני, ודין שטר שאבד, ודין מלווה ולווה ואחזים בשטר, ומלווה אומר שלי הוא. ודין אומר מנה לי בידך והלווה אומר אין לך בידי כלום ויודע אני שיש בידך שטר עלי והוא פרוע.

א. הפוגם ² את שטרו ³, או שעד אחד מעיד על שטרו שהוא פרוע ⁴, והבא לפרע שלא בפני הלוה ⁵, והטורף מיד הלוקח, והנפרע מן היורש ⁶, בין קטן ⁷ בין גדול ⁸ - לא יפרע אלא בשבועה ⁹ בעין של תורה ¹⁰. ואומר לו ¹¹ בשיתבע: השבע ואחר כך תטל. ואם היה החוב לזמן, ותבע בזמנו ¹² - יפרע שלא בשבועה ¹³; עבר זמנו - לא יגבה אלא בשבועה. ¹⁸

(2) מחסר, מגרע. (3) כיצד? היה השטר על סך אלף זוז, וטען הלוה: נפרעת כולו, ובעל השטר אומר: לא נפרעתי אלא כך וכך - לא יפרע השאר אלא בשבועה (כתובות פז. במשנה). והטעם אמרו בגמרא (שם): "דפרע דייק, דמיפרע לא דייק" (הפורע לחבירו מדייק וזוכר כמה שפרע, והנפרע אינו מדייק כל-כך, ויתכן שכבר נפרע הכל ושכח), ולפיכך הטילו עליו חכמים שבועה כדי שדייק. (4) והמלווה טוען: לא נפרעתי כלום - לא יפרע אלא בשבועה (שם). ושבועה זו אינה שבועת התורה כדי להכחיש העד, שהרי כל הנשבעים מן התורה נשבעים ולא משלמים, וזה הלא נשבע ונוטל, אלא תקנת חכמים היא כדי להפסיק דעתו של הנתבע. (5) הנמצא במקום רחוק, שטורח הדבר להודיעו, כמבואר למעלה (פי"ג הלכה א). (6) אלו שנתבאר למעלה בפי"ב

37) שאינו מוצא עתה עדים לקיימו. (38) כדברי האומר (כתובות יט.) "מודה בשטר שכתבו - צריך לקיימו", ואם אינו מקיימו - יכול הלוה לטעון: פרעתי. (39) וגובה בו. כרב נחמן (ב"ק קו.) ולא כרב, האומר: כיון שקיבלו הבעלים שבועת הנתבע, שוב אינו משלם ממון. (ראה לקמן פ"ב מהל' טוען ונטען הל' יא, והגר"א סי' מו ס"ק ד.)

ו. הוציא עליו⁴⁰ שטר מקיים⁴¹, ואמר הלוה: מזה⁴² הוא ומעולם לא פתבתי, או שטר אמה הוא, ואמר המלוה: בן הדברים, אבל שטר כשר היה לי ואבד⁴²; אף על פי שהמלוה הוא ששבר את שטרו, ואילו רצה אמר: אינו מזה, שהרי נתקיים בבית דין - אינו גובה בו כלום⁴³, אלא נשבע הלוה הסת ונפטר, שהרי זה השטר⁴⁴ פתח הוא חשוב⁴⁵.

40) מעשה בב"ב לב. ופסק כרב יוסף. (41) רבינו מפרש הגמרא שם בשטר מקום, והרמב"ן והרשב"א חולקים עליו, ולדעתם המדובר באינו מקום בשעה שהודה שהוא מזויף ואח"כ קיימו (מגיד-משנה). (42) ולכן זיפתי שטר, כדי לאלצו שידה. (43) לא ממשועבדים ולא מבני חורין. (44) שהציג לפנינו לגבות על פיו. (45) מה תאמר? נאמינהו על-כל-פנים שחוב יש לו אצלו ויגבה מנכסים בני חורין ב'מיגו' שאילו רצה היה אומר אינו מזויף - 'מיגו' להוציא לא אמרין ("אין לנו לומר 'מיגו' אלא לפטור את האדם מחוב, לא שיגבה מאחרים בטענתו כשיזדמן לטעון מיגו" - לשון רבינו בפירוש המשנה שביעית פ"י משנה ה. - ועיין ש"ך סי' פג ס"ק ז, ט).

ז. שטר שלוה בו ופרעו - אינו חוזר ולוה בו⁴⁶; שפכר נמחל שעבודו ונעשה פחרס.

46) ואפילו פרע ביום שלוה - אינו חוזר ולוה בשטר זה בו ביום, ואם לוה הרי זה כמלוה על-יפה (ב"מ יז.).

ח. המוציא שטר חוב מקיים על חברו, ואמר הלוה: הלא פרעתי, ואמר לו המלוה: בן היה, אבל חזרתי והחזרתי⁴⁷ לך המעות והלויתי אותך פעם שנייה - הרי בטל השטר; שנפרע⁴⁸, והרי הוא פחרס⁴⁹. אבל אם אמר לו: החזרתי לך המעות מפני שלא היו טובות עד שתחליפם - לא בטל השטר⁵⁰, ונעדין שעבודו קיים⁵¹.

47) בב"ב לב: (48) וכבר נמחל שעבודו, כמבואר בהלכה ח. (49) ונשבע הלוה היסט, על טענת המלוה שחזר והלוהו, ונפטור. (50) שם. (51) מכיון שאילו הכיר בהן בתחילה שאינן טובות, לא היה מקבלן - אין זה פרעון (ראה מגיד-משנה).

ט. הוציא עליו שטר מקיים שיש לו עליו מנה, ואמר לו הלוה: הלא פרעתיך בפני פלוני ופלוני; ובאו אלו והעידו שפרעו, אבל לא הזכיר לו את השטר; ואמר לו המלוה: בן הוא שפרעת, אבל חוב אחר פרעת שהיה לי אצלך - הרי בטל השטר⁵².

י. הרי זו מחלקת בין הגאונים: יש מי שהורה, שחוב בעל השטר להשבע כעין של תורה²³, כמי שטען עליו שפרעו²⁴; ורבותי²⁵ הורה, שלא ישבע המלוה אלא אם טען עליו הלוה שפרעו בלבד, שהרי הודה בשטר²⁶ ולפרעון הוא עומד; אבל כל אלו הטענות²⁷ - לא כל הימנו לבטל שטר מקיים, אלא ישלם, ואחר כך יטען על המלוה במה שירצה²⁸, שאם יודה - יחזיר לו, ואם כפר - ישבע הסת. ולזה דעתי נוטה.

19) שחתימת עדי אושרו בב"ד. (20) שאין ב"ד נזקקים להוציאו - לא מלוה למלוה ולא ממלוה ללוה, כמבואר למעלה פ"ו הל' א. (21) שכתבו ומסרו על יסוד אימון שלא יתבענו אלא אם ילוונו - וטוען שלא לוה. (22) אלא ממני נפל, ומצאו זה ('בית יוסף' סי' פב). (23) בנקיטת חפץ. (24) ישבע לי שלא פרעתי, כמבואר למעלה הלכה א. (25) הרי"ף בתשובה, והרי"ף מיגאש בחידושי שבועות מא. (26) בכשרות השטר מעיקרו, אלא שטוען טענה העשויה להתהוות במשך הזמן, שהרי השטר לפרעון עומד, ולפיכך משביעים את המלוה. (27) שנפרטו למעלה - טענות לעקירת כשרות השטר מעיקרו הם. (28) טענה בפני עצמה על הדמים שנתן לו, שלדבריו לא כדן הוציא ממנו. ד. המוציא שטר חוב²⁹ על חברו, מלוה אומר: לא נפרעתי כלום, ולזה אומר: פרעתי מחצה, והעדים מעידים³⁰ שפרעו כלו - נשבע הלוה³¹ ונותן מחצה, שהרי הודה במקצת³². ואינו כמשיב אברה³³, מפני שאימת השטר עליו³⁴. ואין המלוה גובה המחצה אלא מפני חורין³⁵; שהרי הלקוחות אומרים: אנו על העדים נסמך³⁶, והרי בטלו שטר זה.

29) בבא-בטרא קכח: (30) לאחר שכבר הודה הלוה על מחצה (רש"י שם, ועיין ש"ך סי' פב ס"ק לז). (31) שפרע מחצה. (32) והודאת בעל-דין כמאה עדים היא. (33) שפטרורו חכמים מן השבועה, כמו ששינו (גיטין מח:) "המוצא מציאה - לא ישבע מפני תיקון העולם". ובגמרא שם (נא:): אמרו, שכל דבר שאפשר לו לנתבע לשטוק או לטעון טענה אחרת ויהיה פטור, והוא מודה ומחייב את עצמו במקצת - דינו כמשיב אבידה - וכאן אם אמר פרעתי הכל, היה נאמן, שהרי יש עדים שפרעו. (34) בעת ההודאה, קודם שהעדים העידו, וחושש שמא יעידו לחובתו, ולפיכך הודה במחצה (שם כנוסחת הרי"ף, ועיין ב'נמוקי יוסף'). (35) מנכסים שהם תחת רשותו של לוה - ואינו גובה מן הלקוחות. (36) שם.

ה. הוציא עליו שטר חוב שאינו יכול³⁷ לקיימו, ואמר הלוה: אמת שאני פתבתי שטר זה, אבל פרעתי, או אמה הוא, או פתבתי ללוות ונעדין לא לויתי, וכל פיוצא בזה, הואיל ואם רצה אמר: לא היו דברים מעולם, והרי מפיו נתקיים - הרי זה נאמן³⁸, וישבע הסת ויפטר. ואם קימו המלוה אחר כך בבית דין - הרי הוא כשאר השטרות³⁹.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- 1 בַּמָּה דְּכָרִים אֲמֹרִים⁵³ כְּשֶׁהֵעִידוּ שְׁנָתָן לוֹ בְּתוֹרַת
2 פְּרָעוֹן; אָבֵל אִם רָאוּהוּ נֹתֵן לוֹ מַעוֹת, וְלֹא יִדְעוּ⁵⁴
3 אִם הוּא בְּתוֹרַת פְּרָעוֹן אוֹ בְּתוֹרַת פִּקְדוֹן אוֹ בְּתוֹרַת
4 מִתְּנָה: אִם אָמַר בַּעַל הַשֹּׁטֶר⁵⁵: לֹא הָיוּ דְּכָרִים
5 מַעוֹלִם - הָרִי הַחֹזֶק בְּפָרִיז⁵⁶, וּבָטַל הַשֹּׁטֶר; וְאִם
6 אָמַר: פְּרָעוֹן שֶׁל חוֹב אַחֵר הוּא - הָרִי זֶה נֶאֱמָן,
7 וְנִשְׁבַּע וְנוֹטָל מִה שֶׁבִּשְׁטֶר; שֶׁהָרִי לֹא פָּרְעוּ
8 בְּעֵדִים⁵⁷, מִתּוֹךְ שִׁיכּוּל⁵⁸ לֹאמַר: מִתְּנָה נִתְּנָם לִי,
9 נֶאֱמָן לֹאמַר: פְּרָעוֹן שֶׁל חוֹב אַחֵר הֵן. אָמַר לוֹ
10 הַלֵּלָה: וְהֵלֵא שֹׁטֶר חוֹב זֶה דְּמֵי שוֹר⁵⁹ שֶׁלִּקְחָתִי מִמֶּךָ
11 הוּא, וְאִתָּה גְבִית דְּמֵי בִּשְׁטֶר⁶⁰, וְאָמַר לוֹ בַּעַל הַשֹּׁטֶר:
12 כֵּן, אֲנִי גְבִיתִי אֶת דְּמֵי מַחֲבֹב אַחֵר שֶׁהִיָּה לִי
13 אֲצִלְדִּי⁶¹; הוֹאִיל וְהוֹדָה מַעֲצָמוֹ שֶׁדְּמֵי הַשּׁוֹר הוּא
14 הַחוֹב וּמִדְּמֵי נִפְרַע - בָּטַל הַשֹּׁטֶר. וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין
15 עָלָיו עֲדִים שֶׁפָּרַע מִדְּמֵיו⁶², יִשְׁבַּע הַלֵּלָה הַסֵּת
16 שֶׁפָּרְעוּ. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזֶה.
- (52) מאחר שעדים מעידים שפרעו סתם - לא כל הימנו
לטעון: חוב אחר פרעת (שבועות מב. "איתרע שטרא",
וכפירוש הגאונים והביאם הר"ף שם, שהכוונה - בטל
השטר). ובגמרא שם: וזה דוקא כשפרעו בפני עדים ולא
הזכיר לו את השטר, אבל פרעו בינו לבינו, מתוך שיכול
לומר לא היו דברים מעולם, נאמן לומר חוב אחר פרעת.
וכן מתבאר מדברי רבינו בסמוך. (53) שבטל השטר.
(54) ר"י מיגאש שם, ע"פ דברי הגמרא שם לד: ורבינו
הביאם לקמן פ"ו מהלכות טוען ונטען הלכה ב. (55) קודם
שבאו עדים. (56) ראה הל' טוען ונטען שם. (57) שהרי
העדים אינם יודעים אם נתן הכסף לפרעון החוב.
(58) המלוה. (59) שור לקחתי ממך, וזקפת עלי דמיו
במלוה (שם). (60) ישבת באיטלוי שלי, וגבית דמי הבשר
של אותו השור והעדים מעידים על זה (הר"י מיגאש שם).
(61) מודה הוא שגבה דמי הבשר, אבל טוען שגבה על
חשבון חוב אחר. (62) שכשנתן דמי השור, לשם פרעון
אותו השטר נתנם. הואיל והודה המלוה שמדמי בשר השור
גבה, רגלים לדבר שקיבלתם לשם פרעון החוב שזקף בעד
דמי השור שמכר (ע"פ הש"ך סי' נח ס"ק לא).
- 17 י. הוֹצִיא עָלָיו שֹׁטֶר חוֹב בְּעֵד אֶחָד⁶³, וְלִזְה טַעֵן
18 פְּרָעָתִי - הָרִי זֶה מַחֲבִיב שְׁבוּעָה⁶⁴ וְאֵינוּ יָכוֹל לְשַׁבַּע⁶⁵,
19 וּמִשְׁלֵם. טַעֵן וְאָמַר: יִשְׁבַּע לִי שְׁלֹא פְּרָעָתִיו - הָרִי
20 זֶה נִשְׁבַּע; שֶׁאֲפֹלוּ הָיוּ בִּשְׁטֶר שְׁנֵי עֲדִים, וְאָמַר:
21 יִשְׁבַּע לִי שְׁלֹא פְּרָעָתִיו - הָרִי זֶה נִשְׁבַּע, כְּמוֹ
22 שֶׁבְּאַרְנו⁶⁶.
- (63) שחתום בו עד אחד בלבד. וסובר רבינו (וכן הוא דעת
'בעל הלכות גדולות' הובא במגיד-משנה, ועיין רא"ש
בבא-בבא פרק גט פשוט אות ז) שאע"פ שאין השטר כשר
לגבות על פיו - זוקק הוא לשבועה כדרך ששנים מחייבים
אותן ממון, שכל מקום ששנים מחייבים אותו ממון - עד
אחד מחייבו שבועה, כמו שיתבאר להלן פ"א מהל' טוען
ונטען הלכה א. (64) להכחיש העד, וכל עוד שאינו נשבע
- הרי השטר בחזקתו שלא נפרע. (65) "שהרי הוא מודה
במה שהעיד בו העד (היינו על עיקר ההלוואה, אלא שטוען
פרעת) ואין הנשבע בהעדאת עד אחד נשבע, עד שיכחיש
את העד ויכפור בעדותו וישבע על כפירתו" (מדברי רבינו
להלן פ"ד מהל' טוען ונטען הלכה ח), וכל המחויב שבועה
ואינו יכול לישבע - משלם (ע"פ בבא-בבא ר"ל. ועיין הל'
טוען ונטען שם). [במגיד-משנה תמה על דין זה, ושאל: הרי
אם לזה בשני עדים על-פה, נאמן לומר פרעתי, וכיצד
נחייבו ממון ע"פ עד אחד דהשטר אין לו כל ערך.
ובכסף-משנה מבאר דברי רבינו ע"פ תשובת הרשב"א,
שהמדובר, כשכפר בתחילה בב"ד ואמר לא לויתי, ואח"כ
חזר בו ואמר: לויתי ופרעתי, ואם כן הוחזק כפרן ואין
מאמינים לו ב'מיגו'. ראה השגת הראב"ד שם, וראה ההלכה
הבאה בפירושו של הראב"ד]. (66) למעלה ה"ב.
- יא. וְכֵן הוֹרֵו רְבוּתִי: שֶׁהַכּוֹפֵר בְּמִלּוּה עַל פֶּה בְּבִית
דין, וְכֵן עַד אַחֵר שְׁלֹוה - הָרִי זֶה⁶⁷ יִשְׁבַּע שְׁבוּעַת
הַתּוֹרָה. חֲזוֹר וְאָמַר: כֵּן הִיָּה, לְוִיתִי וּפְרָעָתִי, אוֹ מִחַל
לִי, אוֹ נִתְחַיֵּב לִי מִמָּקוֹם אַחֵר - הָרִי זֶה מַחֲבִיב
שְׁבוּעָה וְאֵינוּ יָכוֹל לְשַׁבַּע, וּמִשְׁלֵם⁶⁸.
- (67) כלומר, שהרי זה הכופר חייב שבועת התורה, כמו
שיתבאר בפ"א מהלכות טוען הלכה א. (68) הראב"ד
מבאר כאן דברי רבינו: מכיון שטען לא לויתי, הרי זה
כאילו הודה שלא פרע, וכשחזר והודה שלום - אינו יכול
לחזור בו מהודאתו הראשונה שלא פרע. ואם לא הוכחש
ע"י עד אחד, יכול לחזור בו ולטעון לויתי ופרעתי, ונאמינו
ב'מיגו' שהיה יכול לעמוד בטענתו הראשונה שלא לזה
כלל. ואין זה דומה להלכה הקודמת, שהרי שם הוכחשה
טענתו הראשונה ע"י העד.
- יב. מִי שֶׁטַעֵן שֶׁפָּרַע הַשֹּׁטֶר, וְאָמַר: יִשְׁבַּע הַמִּלּוּה
יִטַּל - אֲמֹרִים לוֹ: הֵבֵא מַעוֹתַי וְאַחֵר כֵּן יִשְׁבַּע
וְיִטַּל⁶⁹. אִם אֵין לוֹ כְּלוּם⁷⁰ לְשֵׁלֶם - מִשְׁבִּיעִין אוֹתוֹ
כְּתִקְנַת הַגְּאוּנִים⁷¹: שֶׁאֵין לוֹ וְלִכְשֶׁתִּשְׁגִּי יָדוֹ יִתֵּן
לְבַעַל חוֹבוֹ, וְיִשְׁבִּיעוּ⁷² שְׁלֹא פָּרַע וְאַחֵר כֵּן יִתֵּן לוֹ.
- (69) כי למה נשבע המלוה תחילה, ושמא אין לו ללוה ממה
לפרוע (ע"פ כתובות פה. מגיד-משנה). (70) צ"ל: אמר אין
לי כלום (וכן הוא בכ"י תימן, וכן העתיק הסמ"ג עשין
צד). כלומר, טען הלוה: אין לי כלום. (71) שנתבאר
למעלה פ"ב הל' ב, שתיקנו הגאונים להשביע את הטוען
אין לי: "שאין לו כלום... וכולל בשבועתו שכל שירוויח,
וכל שיבא לידו או לרשותו מאשר תשיג ידו... יתן לבעל
חובו ראשון ראשון". (72) כלומר: ואז, כשתשיג ידו,
ישביע את המלוה שלא פרעו ואח"כ יתן לו (כן נראה הצעת
דברי רבינו, ע"פ העתקת הסמ"ג (עשין צד): משביעין אותו
תחילה מתקנת הגאונים שאין לו, ולכשתגיע ידו יתן
לבעל-חוב - ואז ישביענו שלא פרעו ואח"כ יתן לו,
שפיסקא ולכשתשיג ידו וכו' קשורה עם האמור לפניו, והיא
חלק מנוסחת השבועה שמשביעין אותו, וכמו שביארנו.
אולם מהעתקת 'בעל התרומות' שער ב, ח"א: "וכשתשיג
ידו ליתן לבעל-חובו ישביעו שאין שטרו פרוע ואח"כ יתן

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שישי ז' ניסן - ספר משפטים - הלכות מלוה ולוה קלא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ז: שאין כל הברל באיזה חלק מן השטר אוזנים, ובכל האופנים - חולקים (ועיין מגיד-משנה ושי"ס סה ס"ק מ). (87) כדין טוען פרעתי בכל שטר שאינו מקוים, ואפילו כולו ביד המלוה (כמבואר למעלה הלכה ה).

טו. האומר לחברו: מנה יש לי בידך, והלה אומר: אין לך בדי כלום, או שאומר: פרעתי; אומר לו התובע: השבע לי הסת⁸⁸; אומר לו הנתבע: והלא שטר יש לך עלי, ואתה רוצה להשביע אותי תחלה⁸⁹, ואחר כך תוציא השטר הפרוע⁹⁰ ותגבה בו - אומרים לו: הבא השטר⁹¹. אומר המלוה: אין לי שטר עליו מעולם, או שטר היה לי ואבד - הורו רבותי, שאומרים למלוה: בטל כל שטר שיש לך קדם זמן זה, ואחר כך תשביעוהו הסת; או החרם⁹² חרם סתם, ולך ובכך⁹³ עד שתמצא השטר.

(88) כדין כופר הכל. (89) על חנם. (90) אינו סותר טענתו הקודמת "אין לך בדי כלום", אלא מבאר דבריו שכוונתו: עתה אין לך בדי כלום - שפרעתיך, שלשון "אין לך בדי כלום" הוא דר-משמעי: כפירה בהלוואה ופרעון (לחם-משנה, והשווה לקמן פ"ו מהלכות טוען ונטען הלכה א). (91) כדרך שאמרו במלוה על המשכון, שהמלוה נשבע תחילה, שמא ישבע הלוה ויוציא הלה את המשכון ונמצא שבועתו לבטלה כמבואר למעלה פ"ג הל' ד, ובביאורנו (מגיד-משנה). (92) כלומר, ואם אינו רוצה לבטל - אומרים לו: אין לך אלא להחרים על הלווה חרם סתם. (93) חפשי.

פרק חמשה עשר

(1) מבאר דין אומר אל תפרעני אלא בעדים או בפני ראובן ושמעון, ודין מלווה שהתנה שיהיה נאמן בכל עת שיאמר שלא נפרע, ודין לווה שהתנה שיהיה נאמן בכל עת שיאמר פרעתי, ודין היתנה המלווה שיהיה גובה בלא שבועה, אינו גובה מיתומים בלא שבועה.

א. המלוה² את חברו בעדים, ואמר: אל תפרעני אלא בעדים, בין שאמר לו בשעת הלוואה בין שאמר לו אחר שהלווה³ - הרי זה צריך לפרעו בעדים⁴, מפני התנאי⁵. טען הלוה ואמר לו: וכן עשיתי, ופרעתיך בפני פלוני ופלוני, והלכו להם למדינת הים או מתו - הרי זה נאמן⁶, ונשבע שבועת הסת ונפטר. וכן אם אמר: אל תפרעני אלא בפני תלמידי חכמים או בפני רופאים, ואמר לו: בפניהם⁷ פרעתיך, ואותן העדים שפרעתיך בפניהם מתו או הלכו להם למדינת הים - הרי זה נאמן, ונשבע הסת ונפטר. אבל אם אמר לו: אל תפרעני אלא בפני פלוני ופלוני, ואמר לו: פרעתיך בפני אחרים, ומתו או הלכו להם למדינת הים - אינו נאמן⁸; שמפני טענה זו התנה עליו ואמר לו: אל תפרעני אלא בפני ראובן ושמעון, שהם עומדים עמו, כדי שלא ידחה אותו ויאמר: בפני אחרים פרעתי והלכו להם.

לו", וכן מהעתקת ה'טור' (סי' פב, ומשם בשו"ע): "וכשתשיג ידו ויתן לב"ח" וכו', נראה שאין פיסקת "ולכשתשיג" שייכת לנוסחת השבועה אלא שהיא קשורה עם האמור לאחריה, וכך הצעת דברי רבינו: משביעין אותו בתקנת הגאונים שאין לו, ולכשתשיג ידו כדי ליתן לבעל-חובו, ישיביעו שלא פרעו ואח"כ יתן לו).

יג. מי שהיה לו חוב על חברו בשטר, ואבד⁷³ השטר, והרי העדים קיימים, אף על פי שקנו מידו⁷⁴, וטען⁷⁵ שפרע - הרי זה נשבע הסת⁷⁶. והורו רבותי: שאפילו היה החוב לזמן⁷⁷, ועדין לא הגיע זמנו להפרע⁷⁸, הואיל וכתבו לו השטר ואין בידו שטר, והלוה טוען פרעתי - נאמן. ונשבע הסת שפרעו; שאנו חוששים שמא פרעו⁷⁹, ולפיכך קרע השטר או שרפו. וכן הורו רבותי: שאפילו היה השטר יוצא מתחת ידי אחר, והלוה טוען: ממני נפל אחר שפרעתי, אף על פי שהוא בתוך זמנו - נשבע הסת ונפטר; שפירוש שאין השטר ביד המלוה - אין שם חזקה⁸⁰.

(73) אמר המלוה: שטר שהיה לי - אבד. (74) והקנין כשלעצמו חשוב כשטר, שסתם קנין לכתיבה עומד כמבואר (למעלה פ"א הלכה א, ועיין שו"ע סי' לט, א, ה). (75) הלווה. (76) הואיל והשטר אינו ביד המלוה, חוששין שמא פרעו, וכמו שמבאר רבינו בסמוך (ע"פ בבא-בבא קמח. והשווה להלן פכ"ג הל' יא: "בשטרי החובות . . . אע"פ שעדין קיימים וקנו מידו . . . ואמר שטר שכתבתם לי אבד, אין כותבין לו שטר שני - שמא פרעו או מחללו"). (77) כגון שהלווה מודה שלא הגיע עדיין זמן הפרעון או שהעדים מעידים על כך. (78) וחזקה שאין אדם פורע תוך זמנו (כמבואר למעלה פ"א הל' ו). (79) אע"פ שהוא תוך הזמן (ע"פ בבא-מציעא ז: מגיד-משנה). (80) שאין אדם פורע תוך זמנו (ראה מגיד-משנה וכסף-משנה).

יד. שנים שהן אוהזין בשטר⁸¹, המלוה אומר: שלי הוא והוצאתיו להפרע בו ממך⁸², והלוה אומר: פרעתי וממני נפל: אם היה השטר שייך לזמן⁸³ - זה נשבע⁸⁴ שאין לו בדימים אלו פחות מחציו⁸⁵, וזה יושבע שאין לו בדימים פחות מחציו, וישלם הלוה מחצה⁸⁶; ואם אינו יכול לקימו - יושבע הלוה הסת שפרעו⁸⁷, וילך לו.

(81) בבא-מציעא ז. (82) וממני נפל. (83) בעדים. (84) מתקנת חכמים, כדי שלא יהא כל אחד ואחד הולך ותוקף בטליתו של חברו ואומר שלי הוא (שם ה:), ולקמן פ"ט מהל' טוען ונטען הלכה ז. (85) כלומר: יש לי בזה השטר, ולא פחות מחציו (ראה שם ב: ה: ועיין סמ"ע קלח ס"ק ה, ורבינו בפירושו למשנה שם מבאר (ע"פ גמרא שם ה:): "כי מעיקרנו שהנשבע הנוטל שום דבר בשבועתו, לא ישבע על יותר ממה שראוי ליטול באותה שבועה, ולפיכך ישבע שאין לו בה פחות מחציה, ולא ישבע שהיא כולה שלי, מאחר שאינו נוטל אלא חציה". (86) כרבי יוחנן שם

13 הַסְּפָרִים, הַזֹּרֵז מִקְצַת גְּאוּנִים, שְׁאֵם אָמַר לוֹ: אֵל
14 תִּפְרַעְנִי אֶלֶּא בִּפְנֵי פְלוֹנִי וּפְלוֹנִי, וּפְרַעְו בִּפְנֵי אַחֲרִים
15 - שְׁאִינוּ נֶאֱמָן, אֵף עַל פִּי שֶׁהֵבִיא עֲדִים שִׁפְרַעְו
16 בִּפְנֵיהֶם. וְגַם זֶה טְעוֹת גְּדוּלָּה. וְהִדִּין הָאֶמֶת: שְׁאֵם
17 בָּאוּ עֲדִים שִׁפְרַעְו בִּפְנֵיהֶם - נִפְטָר, וְאֵין כָּאֵן מְקוֹם
18 חֲשֵׁשׁ. גַּם הַהוֹרָאָה הַזֹּאת - עַל פִּי סִפְרִיהֶן, שִׁקְתוֹב
19 בְּהֵן בָּאוּתוֹ שְׁאֵמֶר לַחֲבֵרוֹ פְּרַעְנִי בִּפְנֵי עֲדִים שִׁשְׁנוּ
20 הַלְּכוֹת¹⁰: וְהִלֵּךְ וּפְרַעְו בִּפְנֵי עֲדִים¹¹. וְטְעוֹת סִפְרִים
21 הוּא. וּמִצְאָתִי בְּגוֹלָלִים כְּתוֹב: אֲזַל פְּרַעְו בִּינָה לְבִין
22 דִּילָה¹². אֵף עַל פִּי שֶׁהִסְפָּרִים מְגַהִין, כְּמוֹ שֶׁבָּאֲרֵנוּ,
23 כִּף יִרְאָה מִדִּין הַגְּמָרָא. וְעוֹד, דְּבָרִים שֶׁל דַּעַת הֵן¹³:
24 וְכִי מָה הָיָה לוֹ לַעֲשׂוֹת? אָמַר לוֹ: אֵל תִּפְרַעְנִי אֶלֶּא
25 בְּעֲדִים - פְּרַעְו בְּעֲדִים! וְכִי יֵשׁ לוֹ לֵאסֹר אֶת הָעֲדִים
26 בְּבֵית הַסֵּהָר כֹּל יְמִיהֶם שְׁלָא יִלְכוּ? וְעוֹד: אִם מָתוּ,
27 מָה יַעֲשֶׂה? נִמְצָא זֶה פּוֹרַע פַּעַם אַחֵר פַּעַם לַעֲוֹלָם,
28 עַד שִׁיכָּבֵא עֲדִים¹⁴. אִם כֵּן, נַעֲשִׂית עֲדוֹת זֶה עֲדוֹת
29 בִּשְׁטָר¹⁵. וְנִמְצָא זֶה, כִּינֵן שְׁאֵמֶר: אֵל תִּפְרַעְנִי אֶלֶּא
30 בְּעֲדִים, נַעֲשִׂית מְלוֹה בִּשְׁטָר. וְאֵין מִי שֶׁעָלָה עַל לְבוֹ
31 זֶה. אֲבָל וְדָא, אִם אָמַר: בִּפְנֵי פְלוֹנִי וּפְלוֹנִי - הוּא
32 הַפְּסִיד עַל עֲצָמוֹ, שִׁפְרַעְו בִּפְנֵי אַחֲרִים וְהִלְכוּ לָהֶם.
33 אֲבָל אִם בָּאוּ¹⁶ וְהִעִידוּ שִׁפְרַעְו - אֵין כָּאֵן בֵּית
34 מַחֲוֹשׁ. וְכִזָּה רָאוּי לְדוֹן וְלְהוֹרוֹת.

10) תלמיד־חכמים לומדי הלכות, ולא ייחד "פלוגי ופלוגי". 11) שאינם לומדי הלכות. 12) בינו לבין עצמו. ביאור הדברים: בגמרא שם, מובא מעשה שבא לפני רב נחמן, שאמר המלוה אל תפרעני אלא בפני שוני הלכות, וטען הלווה שפרע בפני עדים שאינם שוני הלכות (לפי הנוסח שרבינו דוחה אותה), ופסק רב נחמן: מכיון שהודה המלוה - הרי זה פורעון גמור. ומזה למד הר"ף, שאם לא הודה המלוה - אין הלוה נאמן, והוא־הדין אם אמר לו אל תפרעני אלא בפני פלוגי ופלוגי. ואומר רבינו כאן, שהנוסח הנכון הוא: "ביניה לבין דלילה", היינו הלוה טען שפרע שלא בעדים, ולפיכך כשהמלוה מכחיש - אין הלוה נאמן, אבל כשהוא מביא עדים אחרים שפרע - פטור. 13) השכל הישר מחייב זאת. 14) עד שימצא עדים אחרים ויביאם לבית־דין להעיד. 15) שהלווה אינו נאמן לטעון פרעתי. 16) העדים האחרים. והר"ף והר"י מיג"א מקיימים הנוסחאות שדחה רבינו, וסוברים שנפסקה הלכה בגמרא בשני הדינים שלמעלה, שחייב לשלם. ונימוקם מבואר בר"ף, שהרי זה כאילו פסל למפרע את עדותם של כל העדים לענין פורעון חוב זה, וכל תנאי שבממון - קיים. וביאר הראב"ד שאנו מאמינים לעדים שהלווה נתן למלוה כך וכך, אבל יכול לטעון הכסף שקבלתי הוא לפרעון חוב ישן - "סיטרא" בלשון הגמרא. [ב'מרדכי' שבועות סימן תשעא (מובא ברמ"א חו"מ שם סעיף ד, בשם י"ש מפרשים) כתב שהמלוה יכול לטעון "סיטרא". ומלשון הרמ"א משמע, שלדעת המחבר - שהיא גם שיטת רבינו - אמר זאת (ראה ש"ך שם ס"ק טו שפלפל בזה), ומזה יוצא

(2) משנה, שבועות לח: לפי הדפוסים שבידינו היום. אולם בכתיב־יד (וגם בכמה דפוסים) חולקה משנה ארוכה זו לשלש או לארבע משניות (וכן גם החלוקה במשנה שבמשניות), ומקומו של הדין שלפנינו הוא במשנה שניה (ברך לט: (3) זה מוכח מלשון המשנה. (4) אפילו אם הלוה התנגד בפירוש לכך (ע"פ פירושם של הר"ן שם, והמגיד־משנה כאן). וכן פסק רבו רבינו יוסף מיגאש שם מא. וטעמו של דבר, מבואר בר"ן שם: אנן סהדי (ברור לנו, כאילו היינו עדים לזה) שהלוה הטוען: פרעתיך שלא בעדים - משקר, שאין זה מתקבל על הדעת שיעבור על התראת המלוה ויוציא על עצמו שם של כפרן. [בש"ך חו"מ סי' ע"ט, מביא דעת כמה פוסקים ראשונים שאם התנגד בפירוש לתנאי זה אינו צריך לפורעו בעדים, ודעת הרא"ש וה'טור' ורבינו ירוחם, שאם אמר המלוה אחר שהלוה - אפילו כששתק הלוה אינו צריך לפורעו בעדים, ומכל־שכן כשהתנגד בפירוש. והש"ך עצמו מכריע: בשתק - צריך לפורעו בעדים, ובמוחה בפירוש - אינו צריך]. (5) אבל אם לא התנה בפירוש - אינו צריך לפורעו בעדים אע"פ שהלווהו בעדים. [בדין זה, וכן בדין "אל תפרעני אלא בפני פלוגי ופלוגי", ועדים אחרים מעידים שפרע בפניהם (ראה ה"ב) נטה רבינו מדרכו הסלולה לפסוק בכל מקום כרבותיו - רבי יוסף מיג"א ש' ורבו הר"ף - ובשתי הלכות אלו פסק בניגוד גמור לשיטתם. מחלוקתם זו מקורה בחילופי נוסחאות בגמרא, כמו שיתבאר בהלכה הבאה. והראב"ד בהשגותיו כאן נכנס לפשרה ואומר, שאם התנה בפני עדים אין הלוה נאמן, ואם שלא בעדים - נאמן ב'מיג' שיכול לטעון: לא היה תנאי כזה (ראה מגיד־משנה וש"ך שם)]. (6) אפילו כשהתנה המלוה בפני עדים (ראה ראב"ד ומגיד־משנה). ודוקא כשאמר "בפני פלוגי ופלוגי", אבל אם אמר "פרעתיך בפני עדים" סתם - אינו נאמן (רמ"ה ו'טור' שם), והש"ך (שם) מסביר כך גם דעת רבינו. (7) בפני תלמיד־חכמים, ופירש שמותייהם. (8) ואם באו עדים והעידו שבפניהם פרע - פטור (ראה ה"ב).

1 ב. יֵשׁ נִסְחָאוֹת מִן הַגְּמָרָא שִׁקְתוֹב בְּהֵן, שֶׁהָאוֹמֵר
2 לַחֲבֵרוֹ: אֵל תִּפְרַעְנִי אֶלֶּא בְּעֲדִים, וְאָמַר לוֹ: פְּרַעְתִּיךְ
3 בִּפְנֵי פְלוֹנִי וּפְלוֹנִי וְהִלְכוּ לְמַדִּינַת הָיִם - אֵינוּ נֶאֱמָן.
4 וְטְעוֹת סִפְרִים הוּא, וְלִפְיָךְ טְעוּ הַמּוֹרִים⁹ עַל פִּי
5 אוֹתָן הַסִּפְרִים.

9) בהלכה הקודמת נתבאר, שזאת היא דעת הר"י מיג"א ש' והר"ף ע"פ נוסחתם בגמרא. [גדולה התמיהה, שרבינו משתמש בביטוי חריף כזה כלפי רבותיו, שדרכו להתייחס אליהם ביראת כבוד יתירה].

6 וְכִבֵּר חֲקָרְתִּי עַל הַנִּסְחָאוֹת הַיֵּשְׁנוֹת, וּמִצְאָתִי בְּהֵן
7 שֶׁהוּא נֶאֱמָן. וְהִגִּיעַ לִי בְּמִצְרִים מִקְצַת גְּמָרָא
8 יִשְׁנָה, כְּתוֹב עַל הַגְּוִילִים, כְּמוֹ שֶׁהָיוּ פּוֹתְבִין קֶדֶם
9 לְיָמֵן הָיָה בְּקֶרֶב חֲמֵשׁ מֵאוֹת שָׁנָה. וְשִׁמְתִּי נִסְחָאוֹת
10 מִצְאָתִי מִן הַגְּוִילִים בְּהִלָּכָה זֶה, וּבִשְׁתִּיהֶם כְּתוֹב:
11 וְאִם אָמַר פְּרַעְתִּי בִּפְנֵי פְלוֹנִי וּפְלוֹנִי וְהִלְכוּ לָהֵן
12 לְמַדִּינַת הָיִם - נֶאֱמָן. וּמִפְּנֵי טְעוֹת זֶה שְׁאֵרַע לְמִקְצַת

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שישי ו' ניסן - ספר משפטים - הלכות מלוה ולוה קלג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

גדול משנים. (27) שאנו אומרים, כשלשה האמינו, אבל לא כארבעה. כשאמר "כשנים" לא קבע מספר העדים אלא התכוון לעדות רגילה, שאינה פחות משנים. (28) כיצד יבטיח עצמו, שהמלוה לא יחזור ויתבע. (29) יצהיר בפני עדים. (30) במלוה על-פה. (31) לא נתבארה כוונתו, מה הוא ההבדל בין בפני הלוה או שלא בפניו (ראה משנה למלך). (32) וכשיתבע המלוה שנית - יביא עדי ההודאה לבית-דין. מכאן אתה למד, שהנאמנות לגבי טענת פרעתי אין כוחה יפה לגבי הודאת המלוה, שהודאה ענין אחר הוא שעליו לא התנה. [מחלוקת ראשונים היא אם פרעון והודאה נידונים כשני ענינים או לא. 'בעל התרומות' בשער כו מביא תשובת הר"ף, ששני ענינים הם, כדברי רבינו כאן. אולם רבינו זרחיה הלוי בשבועות שם פוסק להלכה, שהמלוה נאמן גם נגד עדי הודאה, וכן דעת רבינו ישעיה (הובא ב'טור' שם), וכן כתב גם הרשב"א (מובא ב'דרישה' סי' עא סק"ח). והרמב"ם במלחמותיו שם מחלק בין נאמנות לבין "אל תפרעני אלא בעדים", אם האמינו לומר שלא נפרע, אין כל טעם לחלק בין עדים לבין הודאת עצמו, אבל כשאמר אל תפרעני אלא בפני פלוני ופלוני - הרי זה כאילו פסל אחרים להעיד שבפניהם פרע, אבל לא פסלם להעיד שהודה. למעלה בה"ב נתבארה שיטת רבינו, שבדין אל תפרעני וכו' נאמנים גם אחרים להעיד שבפניהם פרע].

- ה. הרי שפרענו³³, וטען המלוה שלא נפרע, ופרעו¹⁷
- פעם שניה מפני התנאי³⁴ - הרי הלוה חוזר ותובע¹⁸
- את המלוה בדין, ואומר לו: כך נכה אתה חייב לי,¹⁹
- מפני שפרעתיך שתי פעמים. אם הודה - ישלם;²⁰
- ואם כפר - ישבע שבועת הסת³⁵ על כך שלא פרעו²¹
- אלא פעם אחת³⁶. וכן כל פיוצא בזה³⁷.

(33) המדובר בהתנה שיפרענו בעדים, וטען הלוה שפרעו שלא בעדים. (34) שאם לא התנה - היה נשבע ונפטר. (35) כדין כל טוען מנה לי בידך, וזה כופר. (36) בר"ן שם מא: נושא ונותן בזה, כשהאמינו הלוה למלוה כשני עדים, ומביא דעת הראב"ד, שאחר הפרעון השני יכול הלוה לגבות מהמלוה החזרת הפרעון על-פי אותם העדים, משום שהאמינו למלוה רק על הפרעון בלבד, לא לענין טענת פרעון כפול (ה'טור' שם מביא שיטה זו בשם רב האי גאון) ומסיים שם הר"ן שדעת רבינו כאן אינה כן, כי הנאמנות נגד עדים כוחה יפה לכל הנוגע לפרעון זה. וכן כתב הר"י מיגא"ש בפירושו לשבועות שם (ראה 'טור' ו'בית יוסף' שם). (37) כגון שהאמינו כשני עדים (הר"י מיגא"ש שם). וצ"ע למה חייב שבועת היסת, הלא האמינו בלא שבועה? ואולי כוונתו, שהלוה פטור משבועה כעין של תורה כדין נשבע ונוטל, אבל היסת שתקינו חכמים לכל טענת כפירה - חלה גם בנידון.

- ו. התנה הלוה³⁸ שיהיה נאמן בכל עת שיאמר²³
- פרעתי - אינו גובה בשטר זה לא מן הלוה³⁹ ולא²⁴
- מן הלוה⁴⁰. ואפלו אמר לוה: לא פרעתי - אין²⁵
- המלוה טורף בשטר זה מן הלוה⁴¹, שפא עשו²⁶
- קנניא⁴² על נכסיו של זה⁴³. טען הלוה בשטר זה²⁷

שארין כל מחלוקת בדין זה בין רבינו לבין רבותיו, כי בטוען "סיטרא" מודה רבינו שהלוה חייב לשלם, וכשהעדים מעידים שאמר בפירוש שנתן המעות לפרעון אותו החוב - גם הרי"ף - לפי ביאורו של הראב"ד - מודה שפטור (ראה מגיד-משנה). ובש"ך שם ס"ק טז, פירש דעת הראב"ד, שגם אם מעידים שפרע בפירוש חוב זה, יכול המלוה לטעון "סיטרא" וצ"ע. אולם מלשונו של רבינו משמע ששיטתו נוגדת שיטת רבותיו. אגב, רש"י שם מפרש שהמלוה טוען עדי שקר הם, וזה לא כראב"ד].

- ג. התנה¹⁷ המלוה על הלוה, שיהיה נאמן בכל עת¹
- שיאמר שלא פרעו - הרי זה נוטל בלא שבועה²,
- אף על פי שטען שפרעו. ואם הביא עדים שפרעו³
- אינו נוטל כלום¹⁹.

(17) שם מב. (18) סתם נאמנות פירושו בלא שבועה, ואפילו במלוה על-פה. הדעת נוטה, שאם המלוה דרש נאמנות וחשש שמא יטעון הלוה פרעתי, בוודאי התכוון בלי שבועה, כי למה לו להכניס עצמו לחיוב שבועה (סמ"ע סי' עא ס"ק ב). בהלכה א, כתב רבינו: "ואמר אל תפרעני אלא בעדים" וכאן שינה וכתב "התנה", שינוי זה מלמדנו, שכאן המדובר בשעת ההלוואה, כי שלא בשעת ההלוואה אין מקום לתנאים, שהרי הכסף כבר ביד הלוה, ואף-על-פי-כן כשקנו מידו (עשו קבלת קנין) מועיל אפילו אחר ההלוואה (מגיד-משנה). (19) כרב פפא שם שאמר: הלוה קיבל נאמנות המלוה נגד עצמו, אבל לא נגד עדים.

- ד. התנה עליו שיהיה המלוה נאמן כשני עדים, אף⁵
- על פי שהביא עדים שפרעו - הרי זה גובה ממנו²⁰
- בלא שבועה²¹, שהרי האמינו כשני עדים²². ואפלו⁷
- הביא מאה עדים (שפרעו) - הרי גובה ממנו בלא⁸
- שבועה, ואפלו הביא מאה עדים (שפרעו בפניהם;⁹
- שהשנים ממאה²³. אבל²⁴ אם אמר לו: הרי אתה¹⁰
- נאמן עלי כשלשה, הואיל וירד²⁵ למנין²⁶, אם פרעו¹¹
- בפני ארבעה - הרי זה פרוע²⁷. זה שהאמין המלוה¹²
- כשני עדים, מה תהיה תקנתו²⁸ כשיפרע? יקרע¹³
- השטר; או יעיד²⁹ זה המלוה על עצמו³⁰ שבטל כל¹⁴
- שטר שיש לו על פלוני; או יעיד על עצמו שלא¹⁵
- בפני הלוה³¹ שקבל כל חוב שיש לו אצל פלוני³².

(20) שם מב. (21) נתבאר בהערה יז, שסתם נאמנות משמעותה בלא שבועה, ואפילו במלוה על-פה. [במלוה בשטר, הדבר פשוט שהכוונה ללא שבועה, שהרי גם בלי נאמנות נוטל בשבועה, כשהלוה טוען: פרעתי]. (22) ב'ספר התרומות' שער כו (מובא בש"ך שם ס"ק ב), שואל: למה אין אנו אומרים העמד ממון בחזקת בעלים, כמו בשתי כתי עדים המכחישות זו את זו? ומסביר, שאנו סומכים על הלוה עצמו שהאמין לו כשני עדים, וביטל לגמרי טענות עצמו נגדו, ולפיכך אין להגדיר טענת המלוה כמוכחשת, והרי זה כאילו פסל למפרע כל עדויות שבעולם לגבי פרעון חוב זה. (23) ראה הלכות עדות פ"ח ה"ג. (24) מסקנת הגמרא שם. (25) הלוה. (26) פירש מספר

מנה לפלוני, ודין אומר מנה לי בידך תנהו לפלוני במעמד שלושתם, ודין המחזהו אצל חנווני, ודין חנווני המקיפו, ודין שטר שהיה ביד שלישי, ודין שטר שנמצא בין שטרות פרוצים.

- א. החוב באתריות הלזה² עד שיפרענו ליד המלוה או ליד שלוה³. אומר לו המלוה: זרק לי חובי והפטר⁴, וזרקו⁵, ואבד או נשרף קדם שיגיע ליד המלוה - פטור. אומר לו: זרק לי חובי בתורת גטי⁶, הוי המעות קרובות לזה⁷ - הרי עדין באתריות⁸; הוי קרובות למלוה⁸ - נפטר הלזה; מחצה על מחצה⁹, אם אבדו משם או נגנבו - משלם הלזה מחצה¹⁰.

(2) בקידושין מז: אמרו: "לאונסים - כולי עלמא לא פליגי (אין אדם חולק) דברשות לווה קיימי", כלומר, אם נגנבו או נאנסו מפסיד הלווה. (3) של המלווה, שעשהו שליח לקבל את הכסף מידי הלווה. ואפילו אמר זרוק לי חובי וזרקו קרוב למלווה, ונאבד - חייב, שהרי זה כאומר: זרוק ושמור עד שיגיע לידי (גיטין עח:). (4) גיטין שם. (5) אפילו רחוק מרשותו של מלווה (לחם משנה. והמגיד משנה גורס "וזרקו לו" (וכן הוא בכתב-יד תימן) ומפרש: "לו" הכוונה לרשותו ויצא לו, שאם לא זרקו לרשותו של המלווה הוא חייב באחריות, וזה כדעת הרשב"א בגיטין שם). (6) הוי עומדים ברשות הרבים או בחצר שאינה של שניהם ואמר לו: זרוק לי חובי לפי מה שקבעו חכמים בדין גט אשה בהיותה עומדת במקום כזה וזרקו לה (ראה גיטין שם). (7) בתחום שמירתו - שהלווה יכול לשמור אותם והמלווה אינו יכול (השווה רבינו פרק ד מהלכות אישות הלכה כב ופרק ה מהלכות גירושין הלכה יד). (8) שהמלווה יכול לשמור אותם והלווה אינו יכול (שם). (9) שניהם יכולים, או שניהם אין יכולים - לשמור אותם (שם). (10) מפני שהמעות באחריות שניהם. בגט אשה אמרו: מגורשת ואינה מגורשת, פירוש, ספק מגורשת (גיטין שם).

- ב. הנה ראובן חבב לשמעון מנה, ואמר ללוי: הולך לשמעון מנה זה שאני חבב לו, אם בא לחזר - אינו חוזר¹¹, והוא חבב באתריות עד שיגיע המנה לשמעון. החזיר לוי את המנה לראובן - שניהן¹² חביבין באתריות¹³ עד שיגיע ליד שמעון פל חובו.

(11) אינו יכול לדרוש מהשליח שיחזיר לו מעותיו, משום שכבר זכה בהן המלווה, שהאומר הולך בפירעון חוב כאומר זכה לו (בפרק ד מהלכות זכייא ומתנה הלכה ד כותב רבינו, שבמתנה הולך אינו כוזב והסכים לו הראב"ד). ואף על פי כן עדיין הן באחריות הלווה, כמו שמבאר רבינו בסמוך, לפי שלא קיבל רשות מהמלווה לשלוח לו על ידי זה (גיטין יד: כרב). (12) השליח והלווה. (13) שאם העני ראובן ואין לו ממה לפרוע - גובה מהשליח, אבל אם אפשר לגבות מראובן אינו יכול לגבות מהשליח. וכן גם דעת הר"ף בתשובה (הובאה במגיד משנה ועיין לחם משנה).

- ג. ראובן¹⁴ שהיה חבב לשמעון מנה, ואמר שמעון

- 1 ואמר: פרעתי מקצתו, והמלוה אומר: לא פרע כלום - משלם המקצת שהודה בו, ונשבע שבועת הסת⁴³; שהרי האמינו⁴⁴. ואם התנה עליו שהיה נאמן בלא שבועת הסת - אינו נשבע.

(38) מקור דין זה ברי"ף כתובות פ"ט (אות שמו), והמדובר במלוה בשטר. (39) אם מת הלווה. (40) הקונה נכסי הלווה שהיו משועבדים למלוה, שבית-דין טוענים לירוש וכן ללוקח כל מה שהלווה יכול לטעון, והרי הלווה נאמן לומר פרעתי, ולפיכך טוען בית הדין: הלווה פרע. (41) הסכם למעשה תרמית. (42) ויחלקו ביניהם את הגזילה. (43) גם כשכופר הכל חייב שבועת היסת. ומשמיענו רבותא, שאפילו כשהודה במקצת אינו נשבע שבועת התורה אלא היסת. (44) נימוק למה פטור משבועת התורה. ולמה חייב שבועת היסת? מבואר ברי"ף שם באריכות. ותמצית דבריו: המלוה בשטר, אם הלווה טוען פרעתי - נשבע המלוה שלא נפרע ונוטל, ובמלוה על-פה - נשבע הלווה היסת ונפטר, ולפיכך אנו מפרשים את הנאמנות לביטול כוחו של השטר בלבד, ויהיה כמלוה על-פה שהטוען פרעתי נשבע היסת. [ב'בית חדש' חו"מ סי' עא אות לה מביא תמיהת רבים, שאם הועילה הנאמנות רק לבטל כוחו של השטר ונשאר מלוה על-פה, למה לא ישבע הלווה שבועת מודה במקצת? ותיירץ, על-פי מה שנימקו (בבבא-מציא ג.) שבועת מודה במקצת, מפני שהלווה רוצה לכפור הכל, אלא שאין אדם מעיז פניו בפני בעל-חובו וכו', וכאן שהאמינו - מעיז ומעיז].

- ז. התנה⁴⁵ המלוה שהיה גובה בלא שבועה - הרי זה גובה ממנו בלא שבועה. אבל אם בא לגבות מירשיו - ישבע⁴⁶ ואחר כך יגבה⁴⁷. ואם התנה שיגבה אף מן היורש בלא שבועה - גובה בלא שבועה. וכן אם התנה⁴⁸ שיגבה מן העדית⁴⁹ - גובה מן העדית אף מן היורשיו⁵⁰; שכל תנאי שבממון - קנס. בא לגבות מן הלוקח - לא יטרף אלא בשבועה⁵¹; שאין זה מתנה לאבד ממון חברו.

(45) גם זה ברי"ף שם. (46) כעין שבועת התורה, בנקיטת חפץ. (47) כדין כל הבא לגבות מנכסי יתומים. (48) מחלוקת אמוראים בגיטין נ. (49) השדה המעולה שבשדותיו. לפי דין התורה, מלוה גובה מהגורע (זיבורית), וחכמים תיקנו שיגבה מבינונית. (50) כשהתנה בפירוש שיגבה עידית גם מן היורשים, אבל אם לא פירש "גם מן היורשים" גובה מזיבורית, כרב נחמן שם. והטעם, מפני שתיקנו חכמים לגבות מנכסי יתומים מן הזיבורית, אין לעקור תקנה זו אלא-אם-כן התנה בפירוש (על-פי פירושו של הרמב"ן, מובא במגיד-משנה כאן). (51) אפילו התנה בפירוש שיגבה מהלוקח בלי שבועה.

יום ש"ק ח' ניסן ה'תשפ"ב

פרק נשעה עשרי

(1) מבאר דין אומר זרוק לי חובי והפטר, ודין אומר הולך

לָהּ, וְהָרִי הַחֲנוּנִי אֹמֵר: נִתְּתִי, וְהַפּוֹעֵל אוֹ בַעַל חוֹבוֹ 24
אֹמֵר: לֹא לָקַחְתִּי - הָרִי הַפּוֹעֵל אוֹ בַעַל חוֹב 25
נִשְׁבַּע³¹ וְנוֹטֵל מִבַּעַל הַבֵּית חוֹבוֹ, וְכֵן הַחֲנוּנִי נִשְׁבַּע³² 26
וְנוֹטֵל מִבַּעַל הַבֵּית מֵה שֶׁטָּעַן שָׁמָּה, שֶׁהָרִי הוּא אֹמֵר 27
לוֹ לִתֵּן. וְהַפּוֹעֵל נִשְׁבַּע בְּמַעֲמַד הַחֲנוּנִי, וְכֵן הַחֲנוּנִי 28
בְּמַעֲמַד הַפּוֹעֵל אוֹ בַעַל חוֹב, כְּדֵי שִׁיפְלִמוּ³³ זֶה 29
מִזֶּה³⁴. וְכֵן כָּל פִּיזָא בִּזְה. וְשְׂבוּעָה זֹאת תִּקְנֶת חֲכָמִים 30
הִיא³⁵ בְּנִקִּיטַת חֲפִיץ³⁶, מִפְּנֵי שֶׁבָּאִין שְׁגִיחָן לְטַל. 31
לְפִיכָּךְ, אִם מֵת הַחֲנוּנִי³⁷ - נוֹטֵל בַּעַל חוֹב בְּלֹא 32
שְׂבוּעָה³⁸, וְכֵן אִם מֵת פּוֹעֵל אוֹ בַעַל חוֹב - הַחֲנוּנִי 33
נוֹטֵל בְּלֹא שְׂבוּעָה³⁹; שֶׁהָרִי אֵין בַּעַל הַבֵּית מִפְּסִיד 34
כָּלוּם, וְאֵינוֹ מְשַׁלֵּם אֶלָּא תַּשְׁלוּם אֶחָד⁴⁰. 35

(27) שבועות מה: (28) לרבות כסף מזומן. (29) לסכום מסויים. (30) בבית אחת (על פי ביאורו של הר"י מיגא"ש שם מ:). (31) לא לקחת. (32) נתתי (שם) כתנא קמא: "הוא נשבע ונוטל והם נשבעין ונוטלים", ואף על פי שאחד מהם ודאי נשבע לשוא. ולא כבן ננס השואל: כיצד? אלו ואלו באים לידי שבועת שוא. (33) שבועות מז: ירושלמי שם פרק ז הלכה ה: רבי אומר: אומר אני - אלו נשבעין בפני אלו מפני הבושה. (34) ומפני בעל הבית אינם מתביישים, שהרי אינו יודע מי משקר ולפיכך אינם נשבעים בפניו. (35) ונקראת שבועת המשנה, מפני שחכמי המשנה תיקנוה. מן התורה שניהם נוטלים בלא שבועה, שאין נשבעים על טענת שמא (כמבואר בפרק א מהלכות טוען ונטען הלכה א) - והרי בעל הבית טענתו שמא - אלא משום הפסדו של בעל הבית המשלם פעמיים, אמרו חכמים: שניהם נשבעים ונוטלים (מגיד משנה). (36) כעין שבועת התורה (ירושלמי שבועות פרק ז הלכה ו: "כולהון כעין של תורה ירדו להם"). (37) ויורשו אינם יודעים אם נתן או לא, נמצא שאין כאן טענת ברי אלא מצד בעל החוב. (38) כדין של תורה, כמבואר למעלה. (39) הרמב"ן והרמ"ה חולקים על רבינו בדין מתו פועלים. ודעתם, שהחנווני צריך להישבע. ומנמקים: הרי זה כאומר לחבירו מנה לי בידך והלה אומר איני יודע, (החנווני טוען מנה לי בידך ובעל הבית טוען: איני יודע, שהרי מתו הפועלים ולא אמרו שלקחו ממך) שאינו נוטל אפילו בשבועה, אלא שחכמים עשו תקנה לחנווני שייטול בשבועה ולפיכך לעולם אין נוטלים בלי שבועה, אפילו כשבעל הבית אינו מפסיד כלום (מגיד משנה). (40) ואינו מפסיד כלום, שהרי הוא מודה שחייב לשלם פעם אחת ולא תיקנו שבועה זו אלא משום הפסדו של בעל הבית (במגדל עוז מציין: "מתשובת גאון" וראה מגיד משנה).

ו. הַחֲנוּנִי אֹמֵר: אֶתָּה אֲמַרְתָּ לִתֵּן לְזֶה מְנָה, או צוֹיֶת 36
וְאֲמַרְתָּ לִּי: אִם יָבוֹא פְּלוֹנִי תֵּן לוֹ, וּבַעַל הַבֵּית 37
אֹמֵר: לֹא אֲמַרְתִּי לָךְ - הָרִי בַעַל הַבֵּית נִשְׁבַּע הַסֵּת⁴¹ 38
וְנִפְטָר, וְהַחֲנוּנִי עוֹשֶׂה דִּין עִם זֶה⁴² שָׁנָתָה לֹא⁴³. וְכֵן 39
אִם אֹמֵר הַחֲנוּנִי לְבַעַל הַבֵּית הַמְּקִיפֹ: כְּתוּב בְּפִנְקִסִּי 40
שֵׁשׁ לִי אֶצְלָךְ מְנָה, וּבַעַל הַבֵּית אֹמֵר: אֵינִי יוֹדֵעַ 41
- נִשְׁבַּע בַּעַל הַבֵּית הַסֵּת⁴⁴ שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ וְנִפְטָר, כְּדִין 42

1 לְרֹאוּבֵן: מְנָה שֵׁשׁ לִי בִידְךָ תִּהְיֶה לְלוֹי, וְהָיִי 2
שְׁלֹשָׁתָן עוֹמְדִין¹⁵, וְקָבַל לֹוִי¹⁶, וְנִמְצָא רֹאוּבֵן עֲנִי 3
וְאֵין לוֹ מֵה שִׁיגְבָה מִמֶּנּוּ - הָרִי לֹוִי חוֹזֵר בְּחוֹב שֶׁל 4
שְׁמַעוֹן¹⁷, שְׁזֶה¹⁸ הִטְעָהוּ. וְאִם יָדַע לֹוִי שֶׁהוּא עֲנִי, 5
אוֹ שֶׁהִיא עֲשִׂיר בְּאוֹתָהּ שָׁעָה וְהָעֲנִי - אֵינוֹ יָכוֹל 6
לְחֹזֵר, שֶׁהָרִי קָבַל. טָעַן לֹוִי שֶׁהִיא רֹאוּבֵן עֲנִי 7
וְהִטְעָהוּ, וְשְׁמַעוֹן אֹמֵר: עֲשִׂיר הִיא וְהָעֲנִי - יִרְאֶה 8
לִי, שֶׁעַל שְׁמַעוֹן לְהִבִּיא רֹאִיָּה¹⁹ וְאַחֵר כֶּף יִפְטָר²⁰ 9
מִחוֹב לֹוִי; לֹא יִהְיֶה אֶלָּא שׁוֹבֵר²¹ בִּידּוֹ, אוֹמְרִים 10
לֹוִי²²: קִיָּם שׁוֹכֵרְךָ וְהַפְטָר.

(14) ירושלמי קידושין פרק ג הלכה ד. ביאור הר"ף בבא מציעא פרק המקבל, תקעט. (15) שנעשית ההמחאה בנוכחות שלושתם. בגמרא ובפוסקים: "במעמד שלושתן". (16) הסכים לכך, ובזה קנה לוי החוב של ראובן ואינו יכול לחזור בו ונפרע החוב שהיה לו על שמעון ואינו יכול לחזור בו (ראה רבינו פרק ו מהלכות מכירה הלכה ח). (17) בכתב יד תימן הנוסחה: בחובו של שמעון, והכוונה, שלוי חוזר ותובע חובו משמעון. (18) שמעון. (19) במגיד משנה מבאר, שהמדובר כשלו מוציא שטר חוב על שמעון, ואם כן על שמעון להוכיח שהשטר נפרע, אבל במלוה על פה - חובת ההוכחה על לוי, שהרי שמעון יכול לטעון פרעתי ויהיה נאמן בשבועת היסט, ולפיכך נאמן גם לומר עשיר היה והעני במיגו, שאם רצה לשקר היה יכול לטעון - פרעתי (ראה שולחן ערוך חושן משפט סימן קכו סעיף יא). (20) ואם לא הביא ראיה יישבע לוי וייטול (שולחן ערוך שם). (21) לא יהא כוחה של ההמחאה גדול מכוחו של שובר. (22) כלומר, היינו אומרים לו ללווה המוציא את השובר: קיים שוברך והיפטר, ואם לא קיימו אינו נאמן לומר פרעתי - כך בנידון שלפנינו על שמעון להביא ראיה שנפרע החוב. היינו, שראובן עשיר היה בשעה שהמחאה אצלו.

11 ד. כָּכָר בְּאַרְנוֹ בַּהֲלָכוֹת מְקָח וּמִמְכָּר²³, שֶׁרֹאוּבֵן 12
שֶׁלֹא הָיָה לוֹ אֶצֶל שְׁמַעוֹן²⁴ כָּלוּם, וְהָיָה רֹאוּבֵן חֵיב 13
לְלוֹי מְנָה, וְהִמָּחָהוּ אֶצֶל שְׁמַעוֹן, אָף עַל פִּי 14
שֶׁהִמָּחָהוּ בְּמַעֲמַד שְׁלֹשָׁתָן - לֹא קָנָה²⁵. וְאִם רָצָה 15
שְׁמַעוֹן שֶׁלֹא יִתֵּן - לֹא יִתֵּן; וְאִם נִתַּן²⁶ - חוֹזֵר וְגוֹבָה 16
מִרֹאוּבֵן, שֶׁהָרִי עַל פִּי נִתַּן. וְכֵן אִם רָצָה לֹוִי לְחֹזֵר 17
וְלֹאֹמֵר: אֵינִי רוֹצֶה לְגַבּוֹת מִשְׁמַעוֹן - חוֹזֵר וְגוֹבָה 18
מִרֹאוּבֵן. וְאָף עַל פִּי שֶׁנִּפְרַע מִקְצַת מִשְׁמַעוֹן - חוֹזֵר 19
וְגוֹבָה הַשָּׂאָר מִרֹאוּבֵן.

(23) בפרק ו מהלכות מכירה הלכה ט. (24) אמר ללוי שיגבה החוב משמעון. (25) הואיל ושמעון אינו חייב לו כלום - שלושתם יכולים לחזור בהם. (26) שמעון ללוי.

20 ה. הַחֲנוּנִי²⁷ שֶׁהִיא נוֹתֵן לְבַעַל הַבֵּית מִן הַחֲנוּת כָּל 21
מֵה שִׁינְיָה²⁸ בְּתוֹרַת הַלְוָאָה, וּמְקִיפֹ עַד שִׁיתִּקְבֹּץ 22
הַפֶּלֶס²⁹ וּפּוֹרֵעַ לֹוִי³⁰, וְאֹמֵר לוֹ בַּעַל הַבֵּית: תֵּן לְפוֹעֲלִים 23
סָלַע, אוֹ לְבַעַל חוֹבֵי מְנָה שֵׁשׁ לֹוִי אֶצְלִי, וְאֵנִי אֶתֵּן

1 פל טוען על חברו לכל דבר, ואין בזה תקנת
2 חכמים⁴⁵.

41) תקנת חכמים שחנווני נשבע ונטל, תוקנה רק כשבעל הבית מודה שציווה לחנווני ליתן לפועלים, אבל לא כשהוא מכחיש את טענת החנווני בעיקר השליחות. והרי זה ככל טוען על חברו והלה כופר בכל, שנשבע היסט ונפטר (שבועות מה:). 42) שלפי דבריו, נתן לו. בש"ך חושן משפט סימן צא סעיף קטן כו מבואר, שאם הפועל מכחיש ואומר: לא לקחתי כלום מן החנווני - בעל הבית פטור אפילו משבועת היסט לדברי הכל, משום שאין כאן כפירת ממון, שהרי החנווני אינו יכול להוציא ממנו ממון בלי שבועה, אפילו אם היה מודה שציווה לתת (ראה סמ"ע שם). 43) ואם הוא כופר, נשבע היסט ונפטר. 44) בשבועות מה. שנינו: "חנווני על פנקסו כיצד? לא שיאמר לו כתוב בפנקסי שאתה חייב לי מאתיים זוז וכו'", כלומר, שבועה שתיקנו חכמים ביחסי חנווני עם בעל הבית אינה בכגון שיאמר לו כתוב בפנקסי ובעל הבית אומר - אינו יודע. 45) שיישבע החנווני ויטול, כי תקנה זו נאמרה רק בדיון שנתבאר למעלה הלכה ה, אבל בטענת איני יודע נשבע בעל הבית היסט, כדין כופר בכל, ופטר.

3 ז. ראובן שהוציא שטר חוב שיש ללוי על שמעון,
4 וטען שלוי נתנו לו בכתיבה ומסירה⁴⁶, ואבד השטר
5 שהקנהו בו, או שטען שהקנהו לו על גב הקרקע⁴⁷
6 - הרי זה גובה אותו⁴⁸ משמעון⁴⁹, הואיל ויוצא
7 מתחת ידו. טען שמעון שפרע ללוי, ואמר: ישבע
8 לוי⁵⁰ - ישבע לוי לשמעון⁵¹, ואחר כך יגבה ראובן⁵².
9 הודה לו שפרע⁵³ - ישלם לוי לראובן⁵⁴. טען לוי
10 שלא מקר ולא נתן שטר⁵⁵ זה - נשבע⁵⁶ הסת
11 ונפטר⁵⁷.

46) וקנאו, כמבואר בפרק ו מהלכות מכירה הלכה יא: "וכיצד יקנה השטר? שיכתוב לו המקנה (בשטר אחר) קנה שטר פלוני ... וימסור לו השטר (שטר החוב) ונמצא שנקנה בכתיבה ומסירה" (מלשון רבינו שם, על פי בבא בתרא עז). 47) רבינו לשיטתו (בהלכות מכירה שם הלכה יד) שהשטר נקנה אגב קרקע בכל מקום שהוא בלא כתיבה ומסירה. 48) "ואין צריך עדים לעניין קנייתו" (רבינו שם) אפילו אם לוי (המלווה - המוכר) מכחישו (ענין בית יוסף שם סימן צה). 49) ואין לוי יכול לעכב, אבל שמעון יכול לטעון הבא ראייה, שהמלווה שלי כתב ומסר לך ובית דין מקבל טענתו ומחייבים את ראובן להביא ראייה, כמו שמבואר בדברי רבינו (שם): "אבל צריך עדים לעניין תביעה, שהרי הנתבע אומר מי יאמר לי שבעל דברים שלי כתב ומסר לך" (מגיד משנה, ועיין ראב"ד שם). 50) שלא פרעתי. 51) נתבאר למעלה (פרק י"ד הלכה ב) שעל פי דרישת הלווה משיעיים את המלווה אף על פי שהשטר בידו. ואם לא רצה (לוי) להישבע, אף על פי שלא הודה שנפרע, חייב לשלם ללוקח (=לראובן, מגיד משנה בשם העיטור). 52) משמעון, ואינו יכול לגבות מלוי, שהרי מכר לו שטר טוב שלא נפרע. 53) ונאמן הוא בכך, אפילו אם יש עדים על הקנייה, שהרי

אם רצה מוחל החוב לשמעון אף על פי שמכרו בינתיים לראובן, כמו שנתבאר בפרק ו מהלכות מכירה הלכה יב (מגיד משנה). 54) כל הסכום הנקוב בשטר ואפילו כשקנאו בפחות מסכום זה. כגון שהשטר היה על סך אלף זוז ומכרו במאה - משלם אלף. וכתב במגיד משנה שאפילו אם הוא טוען שנפרע כבר קודם המכירה והמקח בטל לגמרי ואין עליו לשלם יותר ממה שקיבל, אין אנו מאמינים לו וצריך לשלם כל הכתוב בשטר, והטעם: הואיל וכל נאמנותו שנפרע אינו אלא מדיון מינו, מתוך שאם רצה מוחלו ומכיוון שאילו מחלו היה מחוייב לשלם כל מה שבשטר (כמבואר בפרק ז מהלכות חובל ומזיק הלכה י) כך אם טען נפרעתי משלם כל מה שבשטר (ועיין ש"ך שם סימן סו סעיף קטן לו). 55) והשטר נפרע (מגיד משנה). 56) לוי. 57) אם אין לראובן עדים שקנה את השטר. ומה שאמרו למעלה (בהערה) שאינו צריך עדים לעניין קנייתו, היינו רק לעניין שלוי לא יוציא מידו את השטר, אבל לעניין גביית ממון מלוי (המלווה) צריך להביא ראייה ואם אינו מביא - נשבע לוי היסט ונפטר כדין כל תובע ממון מחבירו והוא מכחיש (מגיד משנה).

ח. שטר⁵⁸ שהיה ביד שלישי, והוציא מתחת ידו
בבית דין ואמר⁵⁹: פרוע הוא - נאמן, אף על פי
שהשטר מקיים; שאלו רצה, היה שורפו או קורעו.
וכן אם מת השלישי ונמצא כתב⁶⁰ יוצא מתחת ידי
השלישי ששטר זה המנח אצלו פרוע הוא - הרי זה
פרוע, אף על פי שאין עדים על הכתב⁶¹. אבל
כתב⁶² שיוצא מתחת ידי מלוה ששטר פלוני פרוע,
אפילו היה בכתב ידי המלוה - אינו אלא פמשחק⁶³.

58) סנהדרין לא. 59) השלישי. 60) שם עמוד ב: בבא מציעא כא. 61) המשך הברייתא שם: "אין עליו עדים יוצא מתחת ידי שלישי כשר" ומפרש רבינו שמת השלישי ונמצא בין שטרותיו כתב ששטר זה פרוע ואין עליו עדים (ראה לחם משנה וש"ך שם סימן נו סעיף קטן יב). והטעם, שהרי המלווה שמסר שטרו לשלישי - האמינו. 62) בכתב יד תימן מתחילה כאן הלכה ט. 63) ופסול (בבא מציעא כ:).

ט. הרי עדים על הכתב⁶⁴: אם היו מקימין - הרי
השטר פרוע⁶⁵; ואם אין עליו קיים - ישאלו העדים
החתומין על זה השובר. אם לא ידעו או שאין
העדים מצויין, הואיל ומתחת ידי המלוה או מתחת
ידי יורשיו יצא - אין השובר פלוס⁶⁶.

64) היוצא מתחת ידי המלווה. 65) שאין בית דין מקיימים חתימת עדי השובר, אלא אם ביררו שהשטר פרוע (שם כא.). 66) אנו תולים שהמלווה הכינו, שמא יביא הלווה הכסף בערב שבת ולא יספיק לכתוב שובר ויעכב הלווה את הפירעון (שם כ:).

י. נמצא⁶⁷ השטר⁶⁸ בין שטרות פרועין⁶⁹ - הרי זה
פרוע, ואף על פי שאין עדים על הכתב הנמצא. וכן
אם נמצא פתוב בגופו של שטר, בין מפני⁷⁰ בין

שובר אחר מיתת אביו, ודין מוציא שטר חוב כתוב בבבל שמגבהו ממעות בבבל.

- א. מלוה שמת², ובא היורש לתבע את הלוה בשטר¹⁴ ששלחו, ואמר: פרעתי לאביך, והיורש אומר: איני יודע - אומרים לו: צמד ושלם לו¹⁵. אומר: ישבע לי - הרי זה נשבע בנקיטת חפץ¹⁶: שלא פקדנו אבא¹⁷ על ידי אחר ושלם אומר לנו אבא בפיו ושלם¹⁸ מצינו¹⁹ בין שטרותיו של אבא²⁰ ששטר זה פרוע, וגובה.

(2) משנה, שבועות מה. וגמרא שם מח. (3) הדיינים אומרים ללוה. (4) ליורש, ואין משיבעים אותו. דין זה מבואר בגמרא שם, ששאלו בלשון תמיחה: אבוהון שקיל בלא שבועה, ואינהו שקלי בשבועה (אביהם היה נוטל בלא שבועה, והם (היתומים) נוטלים רק בשבועה)? נתבאר למעלה פי"ד ה"ב שהלוה אינו נאמן לומר "שטר זה פרוע", ואין משיבעים את המלוה אלא כשדורש הלוה מעצמו שישבע. (5) של מצוה. מכיון שאביו היה מחויב שבועה חמורה כזו כשהלוה טוען: ישבע לי שלא פרעתי - מחייבים גם יורשיו בשבועה כזו. (6) שלא הודיע לנו לפני מותו. (7) מצאנו. (8) כל כתב שהוא. (9) נמשך לכל שלוש הטענות שלמעלה: שלא פקדנו, שלא אמר ושלם מצאנו וכו'. מתמיתה הגמרא שם, למדנו רק שלא הורע כוח היורשים מכוח המוריש, אבל לא שמענו שיהא כוחם יפה מכוחו, ולפיכך הם נשבעים בכל מקרה שמורישם היה מחויב להשבע, אלא שתוכן שבועתם הוא אחר. ושבועה זו נקראת בפי חכמים: שבועת יורשים. [במגיד-משנה (לקמן ה"ב) מבאר, שכדי לפסול את השטר - צריך שני תנאים: א. שהשטר נמצא בין שטרות פרועים, ב. שנמצא בין ניירותיו של המוריש כתב המאשר פרעון החוב. וכן משמע מלשונו של רבינו (למעלה פט"ז ה") שכתב: "נמצא השטר בין שטרות פרועים - הרי זה פרוע, אף-על-פי שאין עדים על הכתב הנמצא (אישור פרעון)". יוצא ברור, שרק שני הדברים - נמצא בין שטרות פרועים וגם שובר בידי מלוה - פוסלים את השטר. וכן פסקו להלכה ה'טור' וה'שולחן ערוך' חור"מ סי' קח, וראה ש"ך שם ס"ק יב].

- ב. מת הלוה¹⁰ אחר שמת המלוה, ובא היורש להפרע מן היורש - לא יפרע אלא בשבועה, ואומרים¹¹ לו¹²: תחלה השבע שלא פקדנו אבא ושלם אומר לנו אבא ולא מצינו בין שטרותיו של אבא ששטר זה פרוע. ואפלו היה היורש קטן המטל בעריסה בשמת מורישו¹³ - הרי זה נשבע ונוטל¹⁴. ואם צוה המלוה¹⁵ בשעת מיתתו ששטר זה אינו פרוע - יפרע היורש בלא שבועה אפלו מן היורש.

(10) בגמרא שם. (11) בכת"י תימן: "ואומרים". פירוש, הדיינים אומרים ליורשי המלוה. (12) אף-על-פי שיורשי הלוה אינם דורשים. וזה הוא ההבדל בין לווה קיים ובין מת הלוה. ב'טור' שם מוסיף עוד הבדל, שביורש מן היורש

- 1 מאחוריו⁷¹, ואפלו במקצת⁷²: שטר זה פרוע, או נפרע ממנו כך וכך - עושין על פי הכתב, ואף על פי שאין על הכתב עדים, ואף על פי שיצא מפתח ידי המלוה; שאלו לא נפרע - לא היה כותב על השטר⁷³.

(67) שם. (68) שטר חוב שהשובר משתייך אליו (ראה מגיד משנה לקמן פרק י"ז הלכה ב). (69) כגון, שמקומו של שטר החוב מערער את כוחו. (70) בין השורות. (71) בצידו החלק, בין כנגד הכתב בין שלא כנגדו. (72) בכתב יד תימן: בקצתו. וכן הגיה הש"ך סימן סה, סעיף קטן עא. ומפרש: בשולי השטר אחר חתימת העדים (ראה סמ"ע שם סעיף קטן ע). (73) ברייתא שם: "סמפון ... או שיוצא לאחר חיתום שטרות כשר" ובגמרא שם ניקמך: "דאי לאו דפריע לא הוה מרע ליה לשטריה" (אלמלא נפרע לא היה המלוה מערער כוחו על ידי כתיבת השובר עליו).

- 6 יא. המוציא⁷⁴ שטר⁷⁵ בין שטרותיו ואין יודע מה טיבו⁷⁶ - יהיה מנח⁷⁷ עד שיבוא אליהו.

(74) משנה שם כ. (75) שאינו שלו. (76) אם הלוה הפקידו או המלוה. (77) אצלו, ולא יחזירו לא לזה ולא לזה (רש"י שם).

- 8 יב. האומר לבניו⁷⁸: שטר בין שטרותי פרוע ואיני יודע איזה הוא - שטרותיו כלן פרועין⁷⁹. נמצא⁸⁰ לשם⁸¹ שני שטרות⁸² - הגדול פרוע⁸³, והקטן אינו פרוע. אמר לחבירו⁸⁴: שטר לך בדי פרוע - הגדול פרוע, והקטן אינו פרוע. חוב לך בדי⁸⁵ פרוע - כל שטרות שיש לו עליו כלן פרועין.

(78) מצוה בשעת מיתה. (79) כל לווה הטוען שטר שלי פרוע נאמן, מפני שכל שטר ושטר הוא ספק פרוע (משנה בבא בתרא קעג). (80) ללוה אחד. (81) בין שטרותיו של המצוה. (82) של שתי הלוואות על סכומים שונים ואם כן שטר אחד מהם אינו פרוע, שהרי רק על שטר אחד אמר שהוא פרוע. (83) הלוה יכול לטעון שהגדול פרוע, שהמוציא מחבירו עליו הראייה (מגיד משנה). (84) שם בגמרא ומאותו הטעם: שיד בעל השטר על התחתונה. (85) נוסח זה אינו ברור, אפשר לפרשו - שטר חוב אחד מן השטרות שלך הנמצאים בידי ומשמע גם החוב הכולל שלווית ממני, והואיל וניתן להתפרש לכאן ולכאן - יד בעל השטר על התחתונה וכולם בחזקת פרועים, ואם בא הלוה וטען שפרע את כולם - נאמן (מגיד משנה בשם הר"י מיגאש).

פרק שבעה עשר

(1) מבאר דין הבא ליפרע מן היורשים או יורש הבא ליפרע מן היורש, ושאין אדם מוריש שבועה לבניו, ודין שטרות של יתומים על יתומים. שאין מגבים בהם ואין קורעים אותם, ודין נשבעים שלא פקדנו אבינו, ודין אומר אמר לנו אבא לא לויתי, ודין יורש שבא ליפרע בשטר שיש בו נאמנות, ודין יורש קטן שהיה שטר חוב לאביו ויצא עליו

היתומים להחזיר לו, ולדעת האומרים שאפילו מצוה אין כאן - גובה. ואם באו יורשי מלוה לגבות מלקוחות שקנו שדה מהלוה - הכל מודים שגובים מהם כשלא הניח הלוה נכסים אחרים, שאין לדמות לקוחות לערב, שעבר עשה חסד עם אביהם, ויש על בניו חובה מוסרית כלפיו. אבל לוקח - טובת עצמו נגד עיניו, ואפשר שמרצון קיבל על עצמו את הסיכון שמה יגבו ממנו יורשי מלוה את השדה לאחר זמן (ראה ר"ה ורמב"ן ור"ן שם). ורבינו סתם ולא גילה דעתו בזה.

ה. אין דנין מדין זה²⁹ לכל הדומה לו³⁰. אלא הרי הפוגם את שטר³¹ ומת, אף על פי שאינו גובה³² אלא בשבועה³³ - הרי בניו נשבעין שלא פקדנו אבא ולא צננו אבא ולא מצינו בין שטרותיו של אבא שכל השטר הזה פרוץ, וגובין את שאר השטר בין מן הלזה בין מיוש³⁴.

(28 שם. 29) שאין אדם מוריש שבועת יורשים לבניו. (30) בגמרא שם אמרו: "הבו דלא לוסיף עלה" (שימו לב שלא להוסיף על מה שאמרו רב ושמואל בפריוש). (31) מלוה שהודה בבית דין שנפרע חלק מהחוב הכתוב בשטר. (32) המלוה עצמו. (33) כתובות פז: (34) רב ושמואל אמרו מה שאמרו בדין הבא ליפרע מנכסי יתומים - לא יפרע אלא בשבועה, ואין ללמוד מזה לדין שבועת פוגם את שטרו, ואף-על-פי שאחר-כך מת גם הלוה, ויורשים באו להיפרע מיורשים. ואם מת הלוה לפני שמת המלוה - אין יורשי המלוה שפגם שטרו גובים מיורשי הלוה, שהרי המלוה נתחייב כבר בשבועת הבא להיפרע מיתומים, ושבועה זו אינו מוריש. מה-שאינ-כן כשמת המלוה קודם ולא חלה עליו כלל שבועה זו (כסף-משנה).

ו. יורש³⁵ שבא לגבות³⁶ מן היורש, ואמר יורשי לזה: אמר לנו אבא לא ליתית חוב זה - הרי יורשי המלוה גובין שלא בשבועה³⁷; שכל האומר לא ליתית - כאומר לא פרעת³⁸ דמי. וכן מלוה שבא להפרע מיורשי לזה, ואמר: אמר לנו אבא לא ליתית חוב זה - הרי זה גובהו בלא שבועה³⁹, אפלו האמינו בשטר כל זמן שאמר⁴⁰ פרעתי; שכל האומר לא ליתית - כאומר לא פרעתי⁴¹.

(35) כתובות פח. (36) מלוה בשטר. (37) שבועת היורשים, שנאמרה בהלכה ב. (38) שאם לא לזה, הרי לא פרע. וטענת לא לזה, אינה מחייבת שבועה (ראה הלכות טוען ונטען פ"ו ה"ג). (39) זה למד רבינו מהדין הקודם, שאם המלוה עצמו היה מחויב שבועה - מחויבים גם יורשיו להישבע שבועת היורשים, כמו שנתבאר למעלה בהלכה א. (40) בכת"י תימן: שיאמר. (41) ומה בכך שהאמינו, הלא הוא עצמו אומר: לא פרעתי.

ז. יורש שבא⁴² להפרע מן הלזה בשטר שיש בו נאמנות ללוה כל זמן שיאמר פרעתי - הרי הלזה נשבע הסתם⁴³ שפרע לשטר זה ונפטר, אף על פי שלא כתב לו: והרי אתה נאמן על יורשי; שעקר

צריך להישבע גם שהלוה לא פרע לו עצמו, וכשהלוה חי פטור יורש המלוה משבועה זו, אם הלוה אינו טוען זאת. ראה ב"ח שם. (13) במשנה שבידינו כתוב: "רבי יוחנן בן ברוקה אומר: אפילו נולד הבן אחר מיתת האב, הרי זה נשבע ונוטל". ומלשוננו של רבינו שכתב: "ואפילו היה היורש קטן", משמע שאינו פוסק כמותו בנולד לאחר מיתת האב. ונראה דעתו שנוטל בלא שבועה, ורק קטן בשעת מיתת האב צריך להשבע. [הרי"ף והרא"ש גורסים במשנתנו: העיד רבי יוחנן בן ברוקה וכו' וכן ב'ספר התרומות' שער יד חלק ב. ונראה שנוסחת רבינו היא ככתוב בספרים שבידינו, שהרי כלל בידינו שכל העיד - הלכה. ראה מגיד-משנה]. (14) נשבע שלא מצא בין שטרותיו של אבא ששטר זה פרוץ, אבל שלא פקדנו ושלא אמר לי - אינו נשבע, מפני שקטן אינו בר-צוואה ('טור' ושו"ע שם סעיף ו). (15) דברי רבן שמעון בן גמליאל במשנתנו.

ג. מת הלזה תחלה¹⁶, ואחר כך מת המלוה - אין יורשי מלוה נוטלין מיורשי לזה כלום¹⁷; ששבועה שמת הלזה נתחייב המלוה להשבע ואחר כך יטל, כמו שבארנו¹⁸, וכבר מת, ואין אדם מוריש שבועה¹⁹ לבניו²⁰, שאינן יכולין להשבע שלא נפרע אביהם כלום²¹. ואם עבר הדין והשפיע יורשי מלוה, וגבו את חובן - אין מוציאין מידם²². לפיכך²³, שטר חוב של יתומים הבאים להפרע מן היתומים שמת אביהן הלזה תחלה - אין קורעין אותו ואין מגבין בו; אין גובין בו - שאין אדם מוריש שבועה לבניו, כמו שבארנו, ואין קורעין אותו - שמה יבוא דין שידון ויוציא בו.

(16) גמרא שם. (17) אפילו בשבועה, כרב ושמואל שם. וכן גם דעת הרי"ף. (18) למעלה ה"ב. (19) כסף שאין לגבותו בלי שבועה. (20) לאו דוקא בניו, והכוונה ליורשיו. רבא שם מח: אומר: מה לי שלא פקדנו אבא, ומה לי שלא פקדנו אחא. (21) אינם יודעים אם נפרע או לא. (22) בגמרא שם חולק רבי אלעזר על רב ושמואל, ואומר: יורשין נשבעין שבועת יורשין ונוטלין. ובמסקנא שם אמרו, שלא נקבעה הלכה כמי, ולפיכך דיין שפסק כרב ושמואל - דינו קיים. והפוסק כרבי אלעזר - דינו קיים. (23) מסקנתו של רב פפא, שם.

ד. אפלו²⁴ היה שם ערב²⁵, ומת הלזה תחלה - לא יפרעו יורשי המלוה מן הערב; שאם תאמר יפרעו מן הערב²⁶, הרי הערב חוזר ונפרע מיורשי לזה²⁷.

(24) שם. (25) ויורשי המלוה באים לגבות מן הערב. (26) כרב הונא בר רב יהושע, שם. (27) נימוקו של רב הונא. ב'טור' שם סעיף לב, מביא מחלוקת ראשונים מה הדין כשהלוה לא השאיר נכסים, והיתומים אינם חייבים לפרוע חובות אביהם, וממילא גם הערב ששילם את החוב אינו יכול לגבות מהם כלום. ומבאר, שלדעת האומרים שמצוה על היתומים לפרוע חוב אביהם (אע"פ שאינם חייבים מן הדין) אינו גובה מן הערב, שהרי מצוה על

אף על פי שעדות זו אי אֶתָּה יָכוֹל לְהִזְמֶנָּה⁵⁹; שְׁאִין
מִדִּקְדָּקִין בְּדִינֵי מִמּוֹנוֹת בְּדִרְיֶשָׁה וְחִקְרָה⁶⁰, כְּמֹ
שִׁיתְּבָאֵר⁶¹, כְּדִי שְׁלֹא תִנְעַל דָּלֶת בִּפְנֵי לִוְיָן⁶².
וּלְפִיכָךְ, שְׁטָרֵי חֹב הַמֶּאֱחָרִיץ⁶³ - כְּשֶׁרִין, אֵף עַל פִּי
שְׁאִין אֶתָּה יָכוֹל לְהִזְמֶן, כְּמֹ שִׁיתְּבָאֵר בְּמִקְוָמוֹ⁶⁴.

(47) ברייתא, כתובות קי: (48) כותבים בשטרות שם המקום שבו נכתבו. (49) הדינים שבבבל משקלם יותר מדינרי ארץ ישראל, ומתוך כך הם שוים יותר, לפי שערך המטבע נקבע לפי משקל הכסף או הזהב שבו. (50) צריך לשלם במטבע של המדינה שבה נשתעבד. (51) דיני כתובה, נתבאר בפט"ז מה' אישות ה"ו. (52) כדינו. (53) לויתי מטבע שמשקלו פחות ממטבע מקום זה. (54) ב'בית יוסף' שם סי' מב אות יט, נמנע: בסתם מתקבל על הדעת שלוה מטבע היוצאת במקום שנכתב השטר, ואם הלווה טוען שהוא חייב פחות מזה, דנים אותו כאילו אמר פרעתי את ההפרש. (55) ולא נקבע שם המטבע. (56) הפחות שבמטבעות כסף. (57) ממה שלמדנו כאן בדין שלא היה בשטר שם המקום. (58) שטר בלי תאריך. (59) "הזמנה" פירושה: עדים מעידים על מה שנעשה בפניהם ביום מסוים ובמקום מסוים, ובאו עדים אחרים והעידו, שבאותו זמן היו עדים אלה אתם במקום אחר (מלשון הכתוב (דברים יט, יט): ועשיתם לו כאשר זמם). וכלל בדינו, שכל עדות שאין אתה יכול להזימה, כגון אם לא מסרו העדים את המקום והזמן - אינה עדות. (60) אין בית-דין חוקרים את העדים על כל פרטי עדותם, ואין מדקדקים בתאריכים אלא בעובדא שהם מעידים עליה. (61) בהלכות עדות פ"ג ה"א. (62) אם יכבירו על המלוים גביית החוב על ידי דרישה וחקירה מדוקדקת של העדים - יימנעו מלהלוות. (63) רשום בהם תאריך מאוחר מיום כתיבת השטר. (64) לקמן פכ"ג ה"א.

פֶּרֶק שְׁמוֹנֶה עָשָׂר

(1) מבאר שכל נכסי הלווה אחראים למלווה, ודין משעבד נכסים מקרקעי ומטלטלין "דקנה ודאינקני", ודין עושה שדוה ועבדו אפותקי ומכרו או שחררו, ודין הקדש שמפקיע מידי שעבוד, ודין טורף מן הלוקחות שהלוקח יכול לסלקו בכסף, ודין היו ללווה שתי שדות ומכר אחת ואחר-כך מכר השנייה (בגמרא: "תרי אפדני"), ודין המניח שדה שערכה פחות מהמלוה וגבה אותה המלווה וסילקהו היתומים בכסף.

א. הַמִּלּוֹה אֶת חֲבֵרוֹ סֵתֵם - הָרִי פֶל נִכְסֵיוֹ אַחֲרָיִן
וְעִרְבָאִין³ לְחֹב זֶה. לְפִיכָךְ⁴, כְּשֶׁנִּיבֹא לְגִבּוֹת - תֹּבֵעַ
אֶת פֶּעַל חֻבּוֹ תַחֲלָה⁵. אִם מִצָּא עִמּוֹ נִכְסִים, בֵּין
מִשְׁלֹטְלִין בֵּין קִרְקָעוֹת - גּוֹבֶה מִקֵּן בְּרִצּוֹן הַלּוֹה⁶.
וְאִם לֹא נָתַן הַלּוֹה מִדַּעְתּוֹ - מִגְבִּין אוֹתוֹ בֵּית דִּין.
לֹא הִסְפִּיק לוֹ פֶּל הַנִּמְצָא כִּנְגַד שְׁטָר חֻבּוֹ⁷ - הָרִי
זֶה גּוֹבֶה מִפֶּל הַקִּרְקָעוֹת שֶׁהָיוּ לַלּוֹה, אֵף עַל פִּי שֶׁהָן
עֲתָה מְכוּרִין לְאַחֲרִים⁸ או נְתוּנִים בְּמִתְנָה⁹. הוֹאִיל
וּמִכָּר הַלּוֹה או נָתַן אַחֵר שֶׁנִּשְׁתַּעַבַּד בְּחֹב זֶה, הָרִי
זֶה מוֹצִיא מִיַּד הַלְקוֹחוֹת או מִיַּד פְּעָלֵי הַמִּתְנָתוֹ.¹⁰

הַשְׁטָר עַל תְּנָאי זֶה הִיָּה⁴⁴. וְאִם הִתְנָה עָלָיו שֶׁיִּהְיֶה
נֶאֱמָן בְּלֹא שׁוֹם שְׁבוּעָה - אֵינוֹ נִשְׁבַּע אֶפְלוֹ לְיֹרְשִׁי
מִלּוֹה.

(42) ר"ף בהלכותיו, כתובות סי' שמו. (43) למעלה (פט"ו ה"ו) נתבאר שבועה זו למה. (44) ברי"ף כתוב: "דשטר מיעקר עקיר (נעקר כוחו), ולא מצי למימר ליה אי פרעתן הוה לך למיקרע שטרא, אי נמי מיכתב תברא עילויה, משום דאמר ליה אנא אהימנותא דכתבת לי סמכי (בעברית): פקע כוחו של השטר, שאין המלוה יכול לטעון: אילמלי פרעת לי, היית צריך לקרוע את השטר או לדרוש שאכתוב לך שובר (ולמה אינו יכול לטעון כך?). משום שהלווה יטען: הסתמכתי על הנאמנות הכתובה בשטר), הלכך לא-שנא גבי ידיה, לא-שנא גבי ירתיה, כי אמרה פרעתיה נאמן (לפיכך אין הבדל בין לגבי הלווה עצמו בין לגבי יורשו - נאמן לומר פרעתי)". ומתקבל על הדעת שגם רבינו התכוון לנימוק זה שבמקור ההלכה, וכאן שיבשו המעתיקים. ונראה שהנוסחה הנכונה כאן צ"ל: שעקר (בלי "יוד" ע' קמוצה), וכן הוא בדפוס רומא ר"מ) על-ידי תנאי זה.

ח. יֹרֶשׁ קָטָן⁴⁵ שֶׁהָיָה שְׁטָר חֹב לְאָבִיו, וְיִצָּא עָלָיו
שׁוֹבֵר אַחֵר מִיתָת אָבִיו - אֵין קוֹרְעִין אֶת הַשְׁטָר וְאֵין
מִגְבִּין בוֹ עַד שֶׁיִּגְדְּלוּ הִיתוּמִים; שְׁמָא שׁוֹבֵר זֶה
מְזַיֵּף הוּא, וּלְפִיכָךְ לֹא הוֹצִיאוּ הַלּוֹה בְּחַיֵּי אָבִיו⁴⁶.

(45) בבא-בבא ז: (46) כתב הטור (חו"מ סי' קח) בשם הר' יוסף מיג"ש, שאפילו לא הגיע זמן הפרעון בחייו, ואפשר לומר שמפני כך לא מיהר הלווה להוציא את השובר - חוששים שמא הוא מזויף, שאם אינו מזויף היה לו לתבוע את המלוה לבית-דין ולדרוש קריעת השטר. והר' מאיר הלוי אומר, שזה דוקא כשתבוע האב בבית-דין לפרוע ולא הוציא את השובר להוכיח שכבר פרע. [במגיד-משנה כאן מביא דעת רשב"א, שאפילו אם עדי השובר מעידים בפנינו שחתמו על השובר אין סומכים עליהם, מפני שאין מקבלים עדות שלא בפני בעל-דין, וקטן דומה לשלא בפני. ומרן ה"י קארו ב'בדק הבית' שלו שם שואל, הרי בית-דין מקיימים שטרות שלא בפני בעל-דין? והוא משיב, במקרה זה, שיש רגליים לדבר שהשובר מזויף - אין מקיימים שלא בפני בעל-דין. ראה משנה-למלך כאן].

ט. הַמוֹצִיא⁴⁷ שְׁטָר חֹב עַל חֲבֵרוֹ, וְהָיָה כְּתוּב
בְּכָכָל⁴⁸ - מִגְבִּהוּ מִמְּעוֹת בְּכָל⁴⁹; הִיָּה כְּתוּב בְּאֶרֶץ
יִשְׂרָאֵל - מִגְבִּהוּ מִמְּעוֹת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל⁵⁰. מֶה שְׁאִין
כֵּן בְּכִתְבָהּ⁵¹. לֹא הִיָּה בְּשְׁטָר שֶׁם מְקוֹם, וְהוֹצִיאוּ
בְּכָכָל - מִגְבִּהוּ מִמְּעוֹת בְּכָל; הוֹצִיאוּ בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל
- מִגְבִּהוּ מִמְּעוֹת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. בָּא לְגִבּוֹת מִמְּעוֹת
הַמְּקוֹם שֶׁיִּצָּא בוֹ הַשְׁטָר⁵², וְטַעַן הַלּוֹה: שֶׁהַמְּעוֹת
שְׁאֵנִי חֲבִיב לוֹ מִפְּסָף שֶׁהוּא פְּחוֹת מִזֶּה הַמְּטַבֵּעַ⁵³ -
יִשְׁבַּע הַמִּלּוֹה וְיִטְלֹא⁵⁴. הִיָּה בוֹ כֶּסֶף סֵתֵם⁵⁵ - מֶה
שִׁירְצָה לּוֹה מִגְבִּהוּ⁵⁶. מִכָּאן⁵⁷ אֶתָּה לְמַד, שֶׁשְׁטָר
שְׁאִין בוֹ שֶׁם מְקוֹם שֶׁנִּכְתַּב בוֹ - פֶּשֶׁר לְכָל דָּבָר.
וְהוּא הָדִין לְשְׁטָר שְׁאִין בוֹ זְמַן פֶּלֶל⁵⁸ - שֶׁהוּא כְּשֶׁר,

(14) בין מן הקרקע ובין מן המטלטלין. (15) מן הלוקחות. נתבאר בהלכה הקודמת, שהמונח "טורף" משמעותו מן הלוקחות. (16) בתנאי (מאמר רב חסדא, שם). (17) הבטחה מופרת שאדם נותן לחבירו כדי לחזק איזו שהיא התחייבות, מתוך שלבו סמוך ובטוח שלא יגיע המקרה המחייבו לקיים ההבטחה. ואמרו (בבבא-בבבא קסא): "אסמכתא לא קניא", ואינו מחויב לקיים הבטחה כזו. (18) סופרי שטרות רגילים היו להכין להם טפסים ולהשאיר מקום פנוי לשמות המלוה, הלווה, הסכום והזמן, ונהגו לכתוב בטפסים גם הקנאת מטלטלין אגב קרקע, ולפעמים שוכחים ואינם מוחקים את הפיסקא הזאת, אע"פ שלא התנו כן בפירוש, ולפיכך צריכים להוסיף פיסקא אחרונה זו. [הרשב"ם בבא-בבבא שם מפרש "טופסי דשטרי" "היינו שטר עשוי להעתיק ממנו שטרות", אולם רבינו בגיטין כו פירש כדברינו]. (19) בהלכה הקודמת נתבאר, שאם התנה לשעבד גם הקרקעות שיקנה - חל השעבוד. וכאן מרחיב רבינו דין זה גם על מטלטלין אגב קרקע. ובמגיד-משנה מוסיף, שאפילו מכר הקרקע שאגבו שעבד את מטלטליו ואחר-כך קנה מטלטלין - חל עליהם השעבוד, משום שהשעבוד חל בשעה שהקרקע היה בידו.

ג. עשה²⁰ שדהו אפותיקי²¹ לבעל חובו או לאשה בכתב²², והוא²² שיקתב להן: מכאן תגבו, ושטפו²³ נהרי²³ - הרי זה גובה משאך נכסים וטורף אותן. ואם התנה עמו²⁴: שלא יהיה לו פירעון אלא מזו - אינו גובה משאך נכסים²⁵. וכן אם לזה ממנו ופרש²⁶ שאין לו אחריות עליו - הרי זה אינו גובה מן המשעבדין²⁷ לעולם.

(20) גיטין מא. (21) רש"י בבבא-קמא נא: מפרש שזו מילה מורכבת משלוש מילים: אפה תהא קאי ("על זו תהא עומד"). כלומר, בשדה זו תגבה. [בפירוש המשניות לרבינו כתוב שהיא מורכבת מן המלים "פה תקנה", ונראה שטעה המעתיק או המתרגם, כי מה ענין קנין לכאן?]. (22) "אפותיקי" האמור כאן - משמעותו. (23) ואינו ראוי לזריעה, וירד מחירו. (24) שם. (25) שכל תנאי שבממון - קיים. (26) כתב בפירוש בשטר. (27) מה שאמרנו "אחריות טעות סופר", היינו כשלא כתב בשטר "כל נסכי אחראין", אבל כשכתב בפירוש "בלי אחריות" - תנאו קיים.

ד. עשה שדהו²⁸ אפותיקי²⁹ לבעל חובו או לאשה בכתב³⁰, ומכרה - הרי זו מכורה³⁰; וכשיבוא בעל חוב לגבות, אם לא ימצא נכסים בני חורין - יטורף אותה³¹. במה דברים אמורים? בשמכר לשעבדה³²; אבל מכרה ממכר עולם³³ - אינה מכורה³⁴.

(28) בבלי גיטין מא. וירושלמי יבמות פ"ז ה"א. (29) אפותיקי סתם, היינו "מכאן תגבו" (ראה ההלכה הקודמת). (30) המכר קיים, והשעבוד האפותיקאי רובץ עליה. לקמן מבואר, במה יפה כוחו של שעבוד זה מסתם שעבוד. (31) אף-על-פי שישנם נכסים שמכר אחר מכירת שדה זו. כשלא עשה אפותיקי ומכר כל נכסיו - המלוה גובה הנכסים שנמכרו באחרונה, שהרי הלוקחות הקודמים

1 וזהו הנקרא טורף. במה דברים אמורים? בקרקעות
2 שהיו לו בעת שלוה; אבל נכסים הבאין לו לאחר
3 שלוה - לא נשמעבדו לבעל חוב¹⁰ ואינו טורפן¹¹.
4 ואם התנה עליו: שכל נכסים שיקנה יהיו משעבדין
5 להפרע מהן, וקנה אחר שלוה, ומכר או נתן - הרי
6 בעל חוב טורף מהן¹².

(2) בין מטלטלין ובין קרקעות. (3) השעבוד לשלם את החוב, מוטל לא רק על גופו של הלווה אלא גם על הנכסים עצמם. (4) מפני ששעבודם של הנכסים הוא מדין ערב (כסף-משנה). (5) כדין אדם ערב, שצריך לתבוע את הלווה תחילה. (6) אבל אינו ראוי לגבות ממנו בדרך כפיה שלא בבית-דין. (7) בדין הקודם, המדובר בין במלוה בשטר ובין במלוה על-פה, ומכאן ואילך במלוה בשטר בלבד. (8) הקונה קרקע - צריך להזהר ולדעת אם אינו משועבד לאחרים. (9) ואפילו לא כתב בשטר, שקרקעותיו אחראים לפירעון החוב. כרבנן בבבא-מציעא יד. שאמרו: אחריות (שאינה כתובה בשטר) טעות-סופר, ופירש"י שם: הסופר טעה ושכח לכותבה. [דייק רבינו, וכתב: "לא הספיק לו וכו'" ללמד, שאם יש ביד הלוה נכסים שהם ברשותו (בלשון המשנה: בני חורין) אין גובים מן המשועבדים (שנמכרו או ניתנו לאחרים). משנה מפורשת היא (גיטין מח:): אין נפרעין מנכסים משועבדים במקום שיש נכסים בני חורין]. (10) למד זה ממה שאמרו בגמרא (בבא-בבבא מד:): "דילמא דאקני אמר ליה (שמא אמר לו מה שאקנה יהיה גם כן משועבד לך)", מכאן שאם לא אמר לו כך בפירוש - אין השעבוד חל עליהם. וכן כתב רבו הר"י מיגש בבבא-בבבא קמא: (ראה לקמן פכ"ג ה"ב, ובמגיד-משנה שם). (11) מיד הלוקחות, אבל מן הלווה עצמו גובה גם נכסים שקנה אחר ההלוואה. דייק רבינו, וכתב "טורפן", ולא כתב "גובה מהן", בהתאם להגדרתו למעלה: "זה הנקרא טורף". (12) מסקנת הגמרא שם.

7 ב. אין פל הדברים אמורים אלא בקרקע; אבל
8 המטלטלין - אין עליהן אחריות¹³. אפילו מטלטלין
9 שהיו לו בעת שלוה שמכרן לשעבדו - אין בעל חוב
10 טורף אותן. הקנה לבעל חובו פל המטלטלין על גב
11 קרקע שיש לו להיותו נפרע מן הכלל¹⁴ - הרי זה
12 טורף¹⁵ מאותן המטלטלין. והוא¹⁶ שיקתב לו בשטר
13 חובו: שהקניתי לך מטלטלין שיש לי על גב
14 הקרקע שיש לי שלא פאסמכתא¹⁷ ושלא כטפסי
15 השטרות¹⁸. וכן אם כתב: שכל נכסים שאני עתיד
16 לקנות, בין קרקעות בין מטלטלין¹⁹, הרי הן
17 משעבדים לך להפרע מהן, והמטלטלין קנויין לך
18 על גב הקרקעות להפרע מהן שלא פאסמכתא ושלא
19 כטפסי השטרות - הרי זה טורף אף מן המטלטלין
20 שקנה הלוה לאחר שלוה; שכל תנאי שבממון -
21 קיים.

(13) משום כך אין גובים מהם משעה שיצאו מרשותו של לווה (שם מד:): מטלטלי לבעל-חוב - לא משעבדי.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ש"ק ח' ניסן - ספר משפטים - הלכות מלוה ולוה קמא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(38) משנה וגמרא גיטין מ:מא. (39) ודומה לגבוי. (40) דעת רבינו - שגם קדושת דמים מפקיעה מידי שעבוד (ראה הלכה הבאה). (41) ישראל ששעבד חמצו לנכרי בחובו, ועבר עליו הפסח - נאסר בהנאה חמצו של ישראל. (42) מימרא של רבא שם, ונכפלה כמה פעמים בגמרא ככלל מקובל על הכל. (43) שויו של העבד. (44) הלווה מחויב לתת למלוה שטר על החוב החדש של תשלום נזק. (45) המלוה טורף מהלקוחות. (46) ואינו טורף הנכסים שנמכרו לפני זמנו של השטר החדש, משום שהחוב הראשון כבר נפרע על-ידי שחרור העבד ('טור' חו"מ סי' קיז). (47) בפ"ז מהלכות חובל ומזיק הי"ג. (48) שם. (49) המלוה. (50) אף-על-פי שכבר יצא לחירות על-ידי שחרור רבו הראשון. (51) רבו השני. (52) מכוח האפותיקי.

- 15 ז. הַמְקַדֵּשׁ נִכְסֵי⁵³ - אֵין בַּעַל חוֹב יְכוּל לְטַרְף מִן
- 16 הַהֶקְדֵּשׁ, שֶׁהֶקְדַּשׁ מִפְּקִיעַ הַשְּׁעֻבָּה⁵⁴. וְכִשְׁפּוֹדִין
- 17 הַקְּרָקַע מִיַּד הַהֶקְדֵּשׁ, אוֹמְדִין בָּמָה אָדָם רוֹצֶה לְתַן
- 18 בְּשָׂה זֶה עַל מִנַּת שְׂתִיתָ לְבַעַל חוֹב אֶת חוּבוֹ וְלֹאֲשָׁה
- 19 בְּתַבְתָּהּ⁵⁵. לְפִיכָּה, לְכַשְׁתַּפְּדָה וְתֵצֵא לְחָלִין בְּיַד
- 20 הַלֹּקָח - יֵבֹא בַעַל חוֹב וְיִטְרֹף אוֹתָהּ, אוֹ הָאֲשָׁה
- 21 בְּתַבְתָּהּ, כִּמּוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ בַּעֲרִיכִין⁵⁶.

(53) משנה, ערכין כג: (54) אפילו נכסים שלא חלה עליהם קדושת הגוף אלא קדושת דמים (קדושת הגוף חלה על דברים הקרבים על המזבח. וקדושת דמים פירושה, דברים שהם ממונו של הקדש, והם עצמם אינם קרבים) מפקיעים השעבוד. [בפ"ז מהלכות ערכין הי"ד טז מבאר רבינו דין זה באריכות, וראה פירוש "רמב"ם לעם" שם]. (55) בהלכות ערכין (שם) מבאר רבינו שהשעבוד נפקע רק לגבי הקדש בלבד אבל תלוי ועומד על הנכס, וכשיצא מרשות הקדש על-ידי פדיון - חוזר השעבוד למקומו, והמלוה או האשה יגבוהו, ולפיכך הבא לפדות את הנכס לא יסכים לשלם כל שויו אלא מה שהוא רוצה להוסיף על דמי החוב או הכתובה, ואת הסכום המועט הזה הוא נותן להקדש ופודה בו ומשלם את החוב או הכתובה. (56) שם. [רש"י בפירושו למשנה שם כותב, שקדושת דמים אינה מוציאה מידי שעבוד מפני שאין אדם מקדיש דבר שאינו שלו, ומן הדין המלוה והאשה טורפים מידי הקדש, אלא חכמים גזרו שיפדו בסכום מועט, כדי שלא יאמרו: הקדש יוצא בלי פדיון (כרבי אבהו שם). וכן גם דעת הראב"ד בהשגותיו (שם הי"ד) ורוב המפרשים. וסמוכין לשיטת רבינו, אנו מוצאים בירושלמי כתובות פ"ח ה": רבי אבהו בשם רבי יוחנן - מועלין מעילה גמורה (בנכסים המשועבדים שהקדישם הלווה). ראה כסף-משנה ורדב"ז בהל' ערכין שם, ומשנה-למלך כאן].

- 22 ח. בַּעַל חוֹב⁵⁷ שֶׁבֹא לְטַרְף⁵⁸, אִם יֵשׁ מְעוֹת לַלֹּקָח
- 23 - יְכוּל לְסַלֵּק וְלָתֵן לוֹ דְּמֵי מָה שֶׁהוּא טוֹרְף⁵⁹,
- 24 וְחֹזֵר הַלֹּקָח וְתוֹבֵעַ לְמוֹכְרוֹ⁶⁰. וְאִם עָשָׂה אוֹתוֹ
- 25 אֲפוֹתִיקִי - אֵינוֹ יְכוּל לְסַלֵּק בְּדָמִים⁶¹.

(57) כתובות צא: (58) מן הלוקח. (59) הסכום שהוא בא

אומרים לו: השארנו בשבילך נכסים בני חורין לגבות מהם, אבל שדה אפותיקי טורף אותה מן הלקוחות כשלא מצא בני חורין, ואף-על-פי שנמכרה ראשונה (ר"ן גיטין שם, ומגיד-משנה כאן). (32) הודיע ללוקח שהשדה היא אפותיקי, וכשימכור כל שדותיו יגבה אותה המלוה. (33) ככל מכר סתם, ולא העיר תשומת לב הלוקח לאפשרות שתילקח ממנו כשיגיע זמן פרעון החוב או הכתובה. (34) המכר בטל לגמרי, שאלמלי ידע הלוקח שהשדה אפותיקי - לא היה קונה אותה (ר"ן שם, ומגיד-משנה). [מקור דין זה בירושלמי יבמות פ"ז ה"א, מובא ברי"ף כאן: "העושה שדהו אפותיקי לאשה בכתובתה או לבעל-חוב בחובו ומכרה - מכורה, והלוקח יחוש לעצמו וכו' הוי כשמכרו לשעה אגן קיימין (אנו עומדין), אבל אם לא מכרן לשעה - דברי הכול אינן מכורין". ודעת רבינא שברייתא זו עוסקת באפותיקי סתם, ופירושה כאמור למעלה. ומה שאמרו "והלוקח יחוש לעצמו" הכוונה, שהלוקח צריך לשים לב לאפשרות שהמלוה בעל האפותיקי יטרוף אותה. במגיד-משנה מעיר שפירושו של רבינו דחוק קצת, אבל הוא מיישב את כל התמיהות שבסוגיא זו (ראה ראב"ד כאן, ו'ספר הזכות' לרמב"ן גיטין שם)].

- 1 ה. עָשָׂה עֲבָדוֹ³⁵ אֲפוֹתִיקִי וּמָכְרוֹ - הָרִי בַעַל חוֹב
- 2 גוֹבֶה מִמֶּנּוּ, מִפְּנֵי שֵׁשׁ לוֹ קוֹל³⁶. עָשָׂה שְׁוֹרוֹ³⁷
- 3 אֲפוֹתִיקִי וּמָכְרוֹ - אֵין בַּעַל חוֹב גוֹבֶה מִמֶּנּוּ, וְכֵן
- 4 שָׂאֵר הַמַּטְלָטְלִין, מִפְּנֵי שֶׁאֵין לָהֶן קוֹל.

(35) בבא-בבא מד: (36) כשאדם עושה עבדו אפותיקי, יש לזה פרסום והיה ללוקח להזהר, וכשלא נזהר - גרם הפסד לעצמו. במגיד-משנה מבאר, שבאפותיקי סתם, גובה רק במקרה שאין נכסים בני חורין. ובאפותיקי מפורש (ראה ה"ג) גובה אפילו יש נכסים כאלה כדין שדה אפותיקי. [הרא"ש בתשובותיו כלל יז מפרש, שהעבד עצמו מספר לכל אדם, שרבו עשהו אפותיקי, ומשום כך יש לדבר קול, והלוקח צריך להזהר. ומדבריו למד ה'בית חדש' בחושן משפט סי' קיז שני דינים: א. כשלא עשהו רבו אפותיקי ומכרו - אין בעל-חוב טורפו אף-על-פי שבכל מקום עבד דינו כקרקע, שהרי אין פרסום לשעבוד זה; ב. כשעשהו אפותיקי טורף אפילו במלוה על-פה, משום שלענין גביה ממשועבדים מכריע הפרסום, וכאן יש פרסום. ולא כמגיד-משנה, שפסק כאן שהדברים במלוה בשטר, ורק עשיית האפותיקי אינה צריכה שטר]. (37) שם.

- 5 ו. עֲבָד³⁸ שֶׁעָשָׂהוּ רְבוֹ אֲפוֹתִיקִי וְשִׁחְרוּר, אָף עַל פִּי
- 6 שְׁתַּבּ לּוֹ: לֹא יִהְיֶה לָּהּ פְּרַעוֹן אֲלָא מִזָּה³⁹ - יֵצֵא
- 7 לַחֲרֹת. וְכֵן אִם הֶקְדִּישׁוּ⁴⁰. שֶׁהֶחֱמִין⁴¹ וְהִשְׁחִירוֹ
- 8 וְהֶקְדֵּשׁ מִפְּקִיעִין מִיַּד שֶׁעֲבָדוֹ⁴². וְהָרִי בַעַל חוֹב
- 9 גוֹבֶה חוּבוֹ מִן הַלֹּוֹה⁴³, וְכוּתָב עָלָיו שֵׁטֶר בְּחוּבוֹ⁴⁴,
- 10 וְטוֹרְף⁴⁵ מִזְמַן זֶה הַשֵּׁטֶר⁴⁶. וְלָמָּה הוּא חֵיב לְשַׁלֵּם?
- 11 מִפְּנֵי שֶׁגֹּוֹרֵם לְאַבֵּד מִמוֹן חֲבֵרוֹ, וְכָל הַגֹּוֹרֵם לְהִזִּיק
- 12 - מְשַׁלֵּם, כִּמּוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ בְּמִקְוָמוֹ⁴⁷. וְכוּפִין⁴⁸ אֶת רְבוֹ
- 13 הַשְּׁנִי⁴⁹ לְשִׁחְרוּרוֹ⁵⁰, מִפְּנֵי תַקוּן הָעוֹלָם; שְׁלֹא
- 14 יִמָּצְאוּ⁵¹ בְּשׁוֹק וְיֹאמַר לּוֹ: עֲבָדִי אֶתָּה⁵².

קמב שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום ראשון ב' ניסן – ספר טהרה – הלכות טומאת צרעת

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

י. מֵת רְאוּבֵן⁷², וְהֵנִיחַ שָׂדֶה אַחַת שָׁוֶה מָאָה, וּבָא
שְׁמַעוֹן⁷³ וְטָרְפָה, וְנָתַנוּ לוֹ הִיתוּמִים מָאָה מִן
הַמְטַלְטְלִין שֶׁהֵנִיחַ אֲבִיהֶן וְסִלְקוּהוּ⁷⁴ - הָרִי זֶה חוֹזֵר
וְטוֹרֵף אוֹתָהּ בְּשָׂאָר חוּבוֹ⁷⁵; שְׁמָאָה שֶׁנָּתַנוּ לוֹ -
מִצָּוָה עֲשׂוּ⁷⁶, שְׁמָצוּהָ עַל הִיתוּמִים לְפָרַע חוּבוֹת
אֲבִיהֶם⁷⁷. וְאִם אָמְרוּ לוֹ⁷⁸: אֵלּוּ בְּמָאָה דָּמִי הַשָּׂדֶה
שְׁטָרְפָתָ - אֵינוֹ יָכוֹל לַחְזוֹר וְלִטְרוֹף אוֹתָהּ⁷⁹ פַּעַם
אַחֶרֶת בְּשָׂאָר חוּבוֹ.

72 שם. 73 שהיה נושה בראובן מאתים. 74 ולקחו
חזרה את השדה. 75 ואין היתומים יכולים לטעון: לא
היינו מחויבים לשלם לך מן המטלטלין שהניח אבא (כאמור
למעלה פ"א ה"ז), והיה לך שעבוד רק על השדה שמחירה
מאה, ואם-כן סילקנו כל שעבודך. 76 המלוה יכול
לטעון: המאה שלמתם כדי לקיים מצוה, ולא לסילוק
השעבוד שיש לי על הקרקע. 77 רבינו (שם ה"ח) פסק,
שמצוה על היתומים לפרוע חובות אביהם מהמטלטלין
שירשו ממנו, אבל משלהם אפילו מצוה אין כאן, ומשום
כך דייק וכתב כאן: "מן המטלטלין שהניח אביהם".
[בגמרא שם נאמר סתם: אזול יתמי יהבי ליה וכו'].
78 מסקנת הגמרא שם. 79 שהרי זה כאילו קנו מהמלוה
את השדה, ושילמו במטלטלין שלא היו משועבדים לו.
ויצא מזה שגם בעל-חוב מאוחר, אינו טורף אותה שדה
(מגיד-משנה בשם הרמב"ן והרשב"א).

לגבות משדה זו. 60 מן הלווה שמוכר לו שדה זו. כרבא,
שם. 61 בבא-מציעא טו: המדובר באפותיקי מפורש,
כשאמר לו: "לא יהיה לך פרעון אלא מזה", אבל באפותיקי
סתם - יכול לסלקו (גמרא שם).

ט. רְאוּבֵן⁶² שֶׁהָיָה חֵיב לְשַׁמְעוֹן מֵאֲתִים, וְהָיָה לוֹ
שְׁתֵּי שָׂדוֹת, וּמִכָּר אַחַת מֵהֶן לְלוֹי בְּמָנָה, וַחֲזוֹר וּמִכָּר
לוֹ הַשְּׂנִיָּה בְּמָנָה, וּבָא שְׁמַעוֹן וְטָרַף אַחַת בְּמָנָה,
וַחֲזוֹר לְטָרַף הַשְּׂנִיָּה בְּמָנָה הַנִּשְׁאָר לוֹ⁶³, וְהָבִיא לוֹ⁶⁴
מֵאֲתִים וְאָמַר לוֹ: אִם תִּרְצֶה לְהִיּוֹת הַשָּׂדֶה שְׁטָרְפָתָ
שׁוּמָה לָךְ בְּכָל הַמֵּאֲתִים שִׁישׁ לָךְ⁶⁵, הָרִי מוֹטָב; וְאִם
לֹא, הִילָךְ מֵאֲתִים שֶׁל חוֹבְךָ וְהִסְתַּלַּק⁶⁶ - הָדִין עִם
לֹוִי⁶⁷. רָצָה שְׁמַעוֹן וְעָמַד בָּהּ⁶⁸, אָף עַל פִּי שְׁקִבְלָהּ⁶⁹
בְּמֵאֲתִים - אֵין לוֹי חוֹזֵר וְתוֹבֵעַ⁷⁰ רְאוּבֵן אֲלֵא
בְּמָנָה⁷¹.

62 כתובות שם, מעשה שהיה. 63 מותר החוב.
64 לוי - קונה השדות, הביא לשמעון - המלוה.
65 המגיע לך מראובן. 66 והחזר לי את השדה שכבר
טרפת. 67 כרבא, שם. המדובר באפותיקי סתם, שהרי
במפורש אינו יכול לסלקו בדמים. 68 השאיר בידו את
השדה שטרף כתשלום מלא לכל החוב. 69 שמעון -
המלוה. 70 כשלוּי בא ותובע מראובן המוכר, דמי השדה
שטרף בעל-חובו. 71 כמחירה ששילם לראובן. כרב
עזרא, שם.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – ב'ח' ניסן ה'תשפ"ב

ופשתים מטמאים רק לבנים ולא בעלי גוון אחר ואפילו הם
מטבעם כך, אבל עור מטמא אף הצבוע, בתנאי שהוא כך
בידי שמים. פסק כרבי שמעון (שם מ"ג) נגד רבי יהודה,
מפני שגם רבי מאיר סובר כמותו בצבוע בידי אדם
(כסף-משנה). 5 צמר שאינו טווי, אלא דופקים עליו
בכות עד שהוא מתחבר. 6 'תורת כהנים' פרשת נגעים
פ"ג, ה"ב.

ב. כָּל הַבְּגָדִים⁷ שֶׁל צֹמֶר וּפְשָׁתִים מְטַמְּאִין בְּנִגְעִים,
חוּץ מִבְּגָדֵי עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים. הַלּוֹקֵחַ בְּגָדִים מִן
הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים - יֵרָאוּ בַּתְּחִלָּה⁸. בְּגָד שֶׁהוּא פְּלִאִים⁹
מִן הַצֹּמֶר וּמִן הַפְּשָׁתִים - מְטַמְּא בְּנִגְעִים¹⁰.

7 שם מ"א. אפילו של נשים ועבדים וקטנים (רבינו
בפירושו על המשנה). ראה למעלה פ"ט ה"א. 8 אם נולד
בהם נגע לפני שקנה אותם הישראל, דנים את הנגע כאילו
נולד עכשיו בידי ישראל. ואין זה דומה לגוי שנתגייר או
עובר ונולד שנגעם אינו מטמא כלל (למעלה פ"ו ה"ד),
מפני שבגד זה ראוי היה לטמא בנגעים גם לפני כן, אלא
שבעליו אינם ראויים, אבל שם אותו הגוף עצמו לא היה
ראוי (הר"ש בפירושו שם). ומדובר כשראה הכהן את הנגע

יום ראשון ב' ניסן ה'תשפ"ב

הלכות טומאת צרעת

פרק שלשה עשר

1 יבאר מין הבגדים שמטמאים בנגעים, בגד מוסגר שצבעו
או מכרו לגוי או נתערב באחרים, בגד מוחלט שנתערב
באחרים, ובגדים המנוגעים שמשלחים אותם חוץ לעיר.

א. אֵין מְטַמְּא² בְּנִגְעִים אֲלֵא בְּגָדֵי צֹמֶר וּפְשָׁתִים
בְּלָבָד, אוֹ הַשְּׁתִּי אוֹ הָעֶרֶב³ שֶׁל צֹמֶר וּפְשָׁתִים, וְכָל
כְּלִי הָעוֹר, בֵּין קֶשֶׁה בֵּין רֶךְ. אָף הָעוֹר הַצָּבוּעַ בִּידֵי
שָׂמִים⁴ מְטַמְּא בְּנִגְעִים. וְהַלְבָּדִים⁵ - כְּכִגְדִים,
וּמְטַמְּאִין בְּנִגְעִים. וְהָאֵהָלִים⁶ מְטַמְּאִין בְּנִגְעִים, בֵּין
שֶׁהָיָה שֶׁל צֹמֶר וּפְשָׁתִים בֵּין שֶׁהָיָה שֶׁל עוֹר.

2 בתורה (ויקרא יג, מז – מח) נמנו רק אלה המפורשים
כאן. 3 בצמר, השתי הם חוטים דקים והערב יותר עבים,
אבל בפשתן אין הבדל ניכר (רבינו בפירושו על המשנה,
נגעים פ"א, מ"ח). 4 עור בעל גוון לא לבן מטבעו, אבל
הצבוע בידי אדם אינו מטמא. בפרק הקודם אמרנו שצמר

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום ראשון ב' ניסן - ספר טהרה - הלכות טומאת צרעת קמג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

העור הימי. ראה 'תוספות יום טוב' כאן. (25) היינו לא פחות משתי תפירות, שלגבי קבלת טומאה מועיל חיבור זה לדון שני החלקים כבגד אחד, שאם נגעה טומאה באחד מהם נטמא כל הבגד.

- ו. כל כלי²⁶ הראוי להתטמא בשאר הטמאות²⁷, אף על פי שאינו מתטמא במדרס²⁸ מפני שלא נעשה למשכב או למושב - הרי זה מטמא בנגעים. כגון קלע²⁹ של ספינה, והפרכת, ושביס³⁰ של שכיבה³¹, ומטפחות ספרים³², והאכנט, ורצועות מנעל וסנדל שיש בהן רחב פגרים³³ - הרי אלו וכל פיוצא בהן מטמא בנגעים. ואין צריך לומר שאר הכלים, כגון פרים וכסתות. החמת³⁴ והתרמל³⁵ נראין כדרך³⁶, ופושא הנגע מתוכן לאחוריהן ומאחוריהן לתוכן³⁷. וכן כל פיוצא בהן מפלי העור³⁸ הפפולין.

(26) שם מ"א. (27) כגון נגיעה בשרץ או בטמא מת. (28) הזב מטמא את הדבר שדרס ('דרס' כולל שכב, ישב ורכב) עליו אפילו לא נגע בו, כגון שאבן מונחת על הדבר הראוי לטמא מדרס (פרטי דיני מדרס, מבוארים בהל' מטמאי משכב ומושב). (29) מפרש. (30) הצעיף הדק שהנשים משלשות על פניהן ('תפארת ישראל'). (31) הכיפה שהן חובשות על הראש (רבינו בפירושו למשנה, כלים פכ"ד מט"ז). (32) שאינן מצוירות ואינן מיוחדות לספרים בלבד, אבל מצוירות ראויות רק לספרים. ולפיכך אינן מקבלות טומאה כלל, מפני שאינן בגד, אלא חומר גלם (ראה פכ"ב מהל' כלים ה"ו). (33) שהרי בפחות מכגרים אין נגע מטמא כלל. (34) נאד. (35) ילקוט, שהרועים שמים בהם חפציהם. (36) הנאד והילקוט דרכם להיות קשורים תמיד מצד אחד, והכלים שבמקום הקשר אינן נראים. והנגע שבכלים אלה אינו מטמא מפני שאינו נראה אלא אם כן מתירים את הקשר. (37) אם נולד נגע בצד זה ופשה מצד שני, הרי זה פשיון ומטמא מפני שלפעמים מהפכים אותם ומשתמשים בהם כשהם מהופכים. (38) משמע שבבגדים אין הנגע פושא מצד לצד. וכן משמע בתוספתא נגעים פ"ה ה"ג.

- ז. סדין³⁹ המקמט - מפשיטין את קמטיו ורואין את נגעו.

(39) תוספתא שם פ"א ה"ה.

- ח. השתי והערב⁴⁰, בין של צמר בין של פשתן, מטמאין בנגעין מיד משיטו, אף על פי שלא לבן הפשתן⁴¹ ולא שלק הצמר⁴². וכמה יהיה⁴³ בפקעת⁴⁴ של טוי ותטמא בנגעים? כדי לארג ממנו שלש על שלש שתי וערב, בין שהיתה כלה שתי בין שהיתה כלה ערב⁴⁵. היתה הפקעת מקבצת מחוטים פסוקין⁴⁶ - אינה מטמאה בנגעים.

(40) חוטים טווים, המיוחדים לשתי או לערב. (41) את הפשתן מבשלים במים חמים ומתלבן. (42) את הצמר אין

לפני שקנאה ישראל, והסגירה או החליטה בטעות, כגון שחשב שהבגד של ישראל, שאם לא כן - גם בבגד של ישראל אין מביאין בחשבון את הימים שקדמו לראיית הכהן (משנה למלך לקמן פ"ד ה"ב). (9) מעורב. (10) 'תורת כהנים' שם פ"ג ה"ב. ואע"פ שאסור לכתבו.

- ג. צמר גמלים¹¹ וצמר רחלים שטואן זה עם זה: אם רב מן הגמלים - אינו מטמא¹² בנגעים, ואם רב מן הרחלים - מטמא בנגעים¹³; מחצה למחצה - מטמא בנגעים. והוא הדין בפשתן וקנבוס¹⁴ שטרפן זה בזה. ורחל פת עז¹⁵ - אין הצמר שלה מטמא בנגעים. בגד שהיה שתי פשתן וערבו קנבוס או שתי קנבוס וערבו פשתן - אינו מטמא¹⁶ בנגעים. וכן אם היה שתי או ערבו פשתן או צמר והשאר נוצה של עזים וכיוצא בה - אינו מטמא בנגעים.

(11) שם מ"ב. (12) שהצמר בטל ברוב. (13) מפני שהצמר לא נתבטל ברוב (בתוספתא פ"ה מטהר רבי שמעון בן יהודה, מפני שזה כספק, וספק נגעים להקל. ראה 'תפארת ישראל' כאן). (14) גדל בשדה ודומה לפשתן (האנף בלע"ז). (15) בכורות יז, א. (16) ואין הולכים בזה אחר הנראה כמו בערבו לבן ושתי צבוע (ראה למעלה פ"ב ה"י). תוספתא נגעים פ"ה ג': "בגד ששתי סריקין ועירבו צמר, שתי צמר ועירבו סריקין - אינם מטמאין בנגעין". ומפרש רבינו שסריקין הוא מין משי. והר"ש במשנה נגעים פ"א מ"ד פירש - צמר צבוע.

- ד. העור¹⁷ שאינו מעבד - אינו מטמא בנגעים¹⁸. וכן העור שהוא גלם קדם שעשה ממנו פלים - אינו מטמא בנגעים; שואמר: פלי העור¹⁹. וכל פלי העור, בין פשוטיה²⁰ בין מקבליה²¹ כל שהן - מטמאין בנגעים.

(17) כדי שהעור יהיה ראוי לשימוש רצוי, מעבדים אותו ע"י שרייה ממושכת במים שנותנים בהם מלח, קמח ועפצים. (18) 'תורת כהנים' פ"ג ה"ט וה"י. (19) שם. (20) דברים שאין להם בית קיבול, כגון לוחות, כסאות וכדומה. (21) כלים שיש להם בית קיבול, כגון נאדות. (בהל' כלים פ"א ה"י כותב רבינו, שפשוטי כלי עור אינם מקבלים טומאה, וברור שהוא מחלק בין קבלת טומאה ובין טומאת נגעים, והסתמך בזה על ה'תורת כהנים' שם ה"ב שמרבה עורות אוהלים מן הכתוב (ויקרא יג, נא) "לכל אשר יעשה העור למלאכה", ראה משנה למלך כאן).

- ה. עורות חיה שפיים²² - אין מטמאין בנגעים. חבר להן מן הגדל בארץ, אפילו חוט או משיחה של צמר או פשתים או עור בהמה וחתיה המעבדין כל שהוא²³, ועשה מהן פלים - מטמאין²⁴ בנגעים. והוא שיהפרינו לו כדרך חבורי בגדים לטמאה²⁵.

(22) משנה, נגעים פ"א, מ"א. (23) שם. ב'תורת כהנים' שם ה"ט למדו זה מן הכתוב "או בעור". בין שהמשיחה מצמר ופשתים ובין שהיא מעור - מטמאה בכל שהיא. (24) גם

טפלים לסדין, ולפיכך הנגע שבסדין מטמא גם אותם. (61) שהסדין אינו טפל לנימין. (62) תוספתא נגעים פ"ה ה"י. (גירסת הגר"א שם: הסדין טהור. וראה ר"ש במשנה כאן, שהביא תוספתא זו בגירסת אחרת).

- י. חלוקה⁶³ שְׁנֵי אֲחָד בּוֹ נִגַע - מִצִּיל אֶת הָאֲמֵרִית⁶⁴ 13
שָׁבוּ. אֲפִלּוּ הִיְתָה הָאֲמֵרָה צָמֵר אוֹ פְּשָׁתִים⁶⁵ - 14
מִצִּילָהּ וְאֵינָה נִשְׁרָפֶת. 15

(63) משנה, שם. (64) על שפת החלוק תופרים חתיכת בד עבה או פס זהב שתופרים על שפת החלוק לקישוט. (65) צבוע שאינו מיטמא בנגעים (רא"ש בפירושו למשנה), אבל אימרות מצמר לבן טמאות. ב'תורת כהנים' נגעים פט"ו ה"ג, דרשו דין זה מן הכתוב (ויקרא יג, נז) "אשר בו הנגע", היינו דבר המיטמא בנגעים. [במשנה: "אפילו הן ארגמן", ונדחק שם ה'תוספות יום טוב' לפרש את ה'אפילו'. ולפי מה שאמרנו, שאינו מציל את הלבן, מובנת המילה "אפילו", היינו לא רק מין שאינו מטמא כלל בנגעים, כגון מתכת או צמר גמלים וכדומה, אלא אפילו ארגמן שהוא צמר מציל אותו מפני שהוא צבוע, ואף-על-פי שבבגד עצמו שמקצתו צבוע ונולד נגע בחלק הלבן הכל טמא (למעלה פ"ב ה"ג), גזירת הכתוב היא באמריית. וכן משמע ב'תורת כהנים' (שם).

- יא. בָּגֵד⁶⁶ מִסְגָּר שֶׁצָּבְעוּ אוֹ מָכְרוּ לְעוֹבֵד פּוֹכְכִים - 16
טְהוֹר⁶⁷. וְכֵן אִם נִתְעַרַב בְּאֲחֵרִים⁶⁸ - פֶּלֶן טְהוֹרִים⁶⁹. 17
קָצְצוּ⁷⁰ וְעָשְׂהוּ מוֹכִיץ⁷¹ פָּחַת מְשֻׁלָּשׁ עַל שְׁלֹשׁ - 18
טְהוֹר⁷², וּמִתָּר בִּהְיִיתוֹ⁷³. הִיְתָה בֵּהֶן אֶחָת שְׁלֹשׁ עַל 19
שְׁלֹשׁ וְנִרְאָה בָּהּ נִגַע - הִיא לְבִדָּה טְמֵאָה. 20

(66) שם מ"ב. (67) נתבאר למעלה (ה"א), שבגדי גויים אינם מיטמאים בנגעים, וכן צבועים, ומפני שאינם ראויים לטומאה עכשיו אינם מיטמאים, אף-על-פי שבשעה שנולד הנגע היו ראויים, תוספתא שם פ"ה ה"י. (68) ואי אפשר להכיר את המנוגעים, כגון אם המוסגר פשה וכזה וצריך להסגירו שנית (למעלה פ"ב ה"א) ונתערב במנוגעים כהם כמותו מתחילה. (69) שכל אחד הוא ספק מנוגע לפני שנוקק לטומאה (= לפני שנחלט) וספק נגעים כגון זה - להקל. וישנה עוד אפשרות של תערובת, כגון שנתערב בבגדי גויים מנוגעים. מס' נגעים פ"א מ"ב. (70) לבגד מוסגר. שם. (71) חתיכות דקות מאוד. (72) שאין הטומאה חלה על מטליות קטנטות. (73) בגד מנוגע אסור בהנאה, שהרי התורה מצווה לשורפו. ומשמיענו, שלא רק הטומאה אינה חלה עליהם אלא גם איסור הנאה לא חל.

- יב. בָּגֵד מִחֻלָּט⁷⁴ שֶׁנִּתְעַרַב⁷⁵ בְּאֲחֵרִים - פֶּלֶן טְמֵאִין 21
וְיִשְׂרָפוּ, אֲפִלּוּ אֶחָד בִּכְמָה אֲלָפִים⁷⁶. וְכֵן אִם קָצְצוּ 22
וְעָשְׂהוּ מוֹכִיץ - הֲרִי הֵן טְמֵאִין⁷⁷, וְאִסוּר בִּהְיִיתָן. 23

(74) שם. (75) ואינו מכיר, כגון בבגדי גויים או כגון שקרע מטלית מן הבגד שהיה מנוגע ונטהר, ותפר במקום החור מטלית אחרת ואח"כ חזר הנגע למטלית שקרע ונטמא הבגד (למעלה פ"ב ה"ז) ונתערב בבגדים מטולאים כמותו. (76) כיון שנוקק לטומאה, ספיקו טמא. ולמה אינו בטל

מבשלים אלא שורים אותו במים חמים, כדי לרככו (רבינו בפירושו על המשנה). פסק כחכמים, בנגעים פ"א מ"ח. (43) שם. (44) חוטים כרוכים על קנה חלול. (45) כל החוט היה מסוג אחד. (46) ולא קשרם, אלא הם מונחים זה על זה, אבל אם קשרם - מיטמאים ('ברטנורא', וכן משמע גם מלשונו של רבינו בפירושו שם, שכתב: יחובר חוט "על חוט").

- ט. שְׁתֵּי פְּקָעִיּוֹת⁴⁷ הַמְעוֹרוֹת זֶה לְזֶה בְּחוּט⁴⁸, וְכֵן 1
הַשְּׁתֵּי שֶׁמִּקְצָתוֹ לְפִנֵּי⁴⁹ עַל הַפֶּבֶר הָעֲלִיּוֹנָה⁵⁰ 2
וּמִקְצָתוֹ לְפִנֵּי עַל הַפֶּבֶר הַתַּחְתּוֹנָה, וְכֵן שְׁנֵי דְפֵי 3
חֻלּוּק⁵¹ שֶׁמְעוֹרוֹת בְּחוּט אֶחָד, וְנִרְאָה הַנֶּגַע בְּאֶחָד 4
מֵהֶן - הַשְּׁנֵי טְהוֹר, אֵף עַל פִּי שֶׁחוּט אֶחָד מִחֻבֵּר 5
בִּינֵיהֶן. נִרְאָה הַנֶּגַע בְּנֶפֶשׁ הַמַּסְכֶּת⁵² וּבִשְׁתֵּי 6
הָעוֹמֵד⁵³, אֵף עַל פִּי שֶׁמִּקְצָת הַנֶּגַע בְּבִגְד⁵⁴ וּמִקְצָתוֹ 7
בְּשִׁתֵּי⁵⁵ - הֲרִי זֶה טְמֵא. נִרְאָה הַנֶּגַע בְּשְׁתֵּי הָעוֹמֵד 8
לְבִדּוֹ⁵⁶ - הָאֲרוּג טְהוֹר⁵⁷; נִרְאָה בְּאֲרוּג לְבִדּוֹ⁵⁸ - 9
הַשְּׁתֵּי הָעוֹמֵד טְהוֹר⁵⁹. נִרְאָה בְּסִדִּין - שׁוֹרֵף אֶת 10
הַנִּימִין⁶⁰; נִרְאָה בְּנִימִין - הַסִּדִּין טְהוֹר⁶¹. פְּשָׁה מִן 11
הַנִּימִין לְסִדִּין - הַסִּדִּין טְמֵא⁶². 12

(47) משנה, שם פ"א, מ"ט. (48) מחוברות זו לזו בחוט הכרוך על שתייהן. (49) כרוך. (50) בבסא האריגה קבועות שתי קורות עגולות, העליונה בראש האריג ועליה כרוכים חוטי השתי שטרם נארגו והם מחוברים לחוטים שנארגו כבר המונחים על הקורה התחתונה. (51) משנה, שם. בתקופת המשנה היו החלוקים עשויים משני חלקים (ועל שם כך נקרא "חלוק") אחד תלוי לאדם מלפניו, והשני מגבו, וקושרים את שני החלקים בחוט או ברצועה, והאורג עושה שני החלקים במחובר ומשאיר ביניהם רצועה של חוטי שתי לבדם, והקונה גוזר במקום זה ומפרידם. (52) האריג שיש בו שתי וערב נקרא "מסכת", ונפש המסכת הוא חוט הערב שהאורג הכניסו כבר לתוך השתי אלא שאינו צמוד עדיין לאריג, והאורג מכה עליו בכלי המיוחד לכך ונצמד לאריג. ונקרא נפש, מפני שהוא נמצא בשתי ומחזקו, כנפש היושבת בתוך הגוף ומחזקת אותו. (53) חוטי השתי המתוחים בבסא האריגה מוכנים לאריגה. (54) כלומר, בנפש המסכת שהיא כבר חלק מהבגד הנארג. (55) העומד. במשנה שם שנינו: "בנפש המסכת ובשתי העומד, הרי אלו מיטמאים בנגעים מיד", ומפרש רבינו כגון שהנגע היה מקצתו בשתי, ומקצתו בנפש המסכת. (56) ובנפש לא נראה. (57) כל האריג, ואפילו נפש המסכת, טהורה. אם מקצת הנגע בשתי ומקצתו בנפש, הנגע מצרפם. ואם לאו משתייך חוט הנפש לאריג בלי כל זיקה לחוט השתי. ודוגמה לכך אתה מוצא בסוף הלכה זו בדין נימים. (58) אפילו בנפש המסכת. (59) מאותו הנימוק עצמו שנאמר בנראה בחוט העומד לבדו. וכתב הר"ש, שמדובר כשדעתו לקצצו ולא לארוג יותר וטהור חלק החוט שייפרד מן האריג, אבל אם בדעתו לארוג - לא גרע החוט מנימין שבסדין שבסוף הלכה זו (פירוש זה, מסלק כל הקשיים שהתלבטו בהם רבים). (60) נגעים פ"א מ"י. נימין הם החוטים שמשאירים בקצות הסדין או הטלית לגני והם

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום שני ג' ניסן - ספר טהרה - הלכות טומאת צרעת קמה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

24 רחב הנגע כמו מקום צמיחת שש שערות³ בגוף,
25 וארכו כשתים עשרה שערות ברבוע⁴. והפחות
26 משעור זה בכתיים - טהור. וכל השעורין הלכה
27 למשה מסיני⁵.

(2) נגעים פרק י"ב משנה ג. נגעי אדם ובגדים שיעורם כגריס (למעלה פרק א הלכה ז) ונאמר בנגעי בתים: וראה את הנגע והנה הנגע (ויקרא יד, לו) הרי זה בא ללמד ששיעורם כשני נגעים. (3) שיעור הגריס. (4) לא כגריס מעוגל. (5) דעת רבינו, שהדרשה שהבאנו למעלה אינה דרשה גמורה אלא אסמכתא לשיעור שקיבל משה מסיני בעל פה.

28 ב. שלשה סימני טמאה⁶ יש בכתיים: מראה ירקרק,
29 ואדמדם, והפשיון. וכלן מפרשין בתורה. וישני
30 המראות מצטרפין זה עם זה⁷. ופשיון הסמוך⁸ - כל
31 שהוא, והרחוק⁹ - כגריס. אבל החוזר אחר הטומא -
32 פשני גריסין.

(6) לא הוברר למה קרא רבינו למראות אלה "סימני טומאה", הלא בנגעי אדם אין ארבעת המראות נקראים סימני טומאה אלא "נגע", ומראות אחרים אינם נגע כלל, וסימני הטומאה הם: פשיון, ושיעור לבן ומחירה. (7) למד דין זה מבגדים (למעלה יב, א). (8) נוגע באדם (אדם = נגע העיקר). (9) אם יש הפסק בינו לבין האדם.

33 ג. אין נגעי בתים מטמאין עד שיהיה מראה הנגע
34 שפל מן הקיר¹⁰; ושנאמר: שקצורות - שיהיו
35 שוקעין בקירות. ובשני המראות¹¹ מסגירין או
36 מחליטין¹², ובפשיון נותצין¹³, ואם פשה אחרי
37 הטומא - נותץ את כל הבית, כמו שיתבאר.

(10) כמו בנגעי אדם שצריכים להיות עמוק מן העור. (11) ירקרק או אדמדם. (12) כלומר, אין מחליטים לעולם אלא באחד משני המראות האלה. (13) את המקום המנוגע.

38 ד. כשיראה נגע בבית - אפלו חכם, שיודע ודאי
39 שזה נגע, לא יגזר ויאמר: נגע נראה לי בבית, אלא
40 אומר לפניה¹⁴: כנגע נראה לי בבית. וצוה הפהן ופנו
41 את הבית, אפלו חבילי עצים וחבילי קנים¹⁵, ואחר
42 כך יבוא הפהן ויפנס ויראה הנגע.

(14) משום כבודו של כהן. בתורת כהנים פרשת מצורע פרשת א הלכה ז אמרו: יאמר לו הכהן דברי כבושים (תוכחת מוסר): "בני, אין הנגעים באים אלא על לשון הרע שנאמר (דברים כד, ח"ט): "השמר בנגע הצרעת וכו' זכור את אשר עשה ד' למרים". מה עניין זה לזה? אלא ללמד שלא נעושה אלא על לשון הרע (שדיברה במשה)". מטרת התוכחה הזו היא לעוררו לתשובה ושישמר מלשון הרע. (15) שאינם מקבלים טומאה במקום אחר, גזרה התורה שייטמאו בבית המנוגע. ומפני שהתורה חסה על ממונם של ישראל ציוותה לפנותם לפני שיבוא הכהן ויסגיר את הבית. בירדנו כבר כמה פעמים, שטומאת נגעים תלוייה בדברי הכהן וכל זמן שלא הסגיר או החליט הכל טהור.

ברוב? הרא"ש במשנה מפרש, שמוסגר אינו חמור כל כך, ולכן בטל ברוב, אבל מוחלט החמור - אינו בטל. בתורת כהנים נגעים פי"ד הלכה י"א, דרשו: "צרעת ממארת" (ויקרא יג, נא) תן בו מאירה שלא תהנה ממנו. (77) טומאת החלט אינה נפקעת ע"י השינוי.

1 יג. אחד בגד⁷⁸ או כלי עור או שתי או ערב המסגר
2 או המחלט לענין טמאה. הרי הוא אב מאבות
3 הטמאה, כאדם מצרע⁷⁹ לכל דבר. מטמא במגע
4 ובמשא ובביאה, ועושה משקב ומושב אפלו מתחת
5 האבן⁸⁰. כיצד? בגד מנגע או שתי או ערב או כלי
6 עור המנגעין שהכניס מהן אפלו פזית⁸¹ לבית טהור
7 - נטמא כל אשר בבית, בין אדם בין פלים, ונעשו
8 פלן ראשון לטמאה. וכן משקב ומושב המנגע תחת
9 האבן, והניח פזית מהן למעלה מן האבן - נטמא
10 המשקב או המושב.

(78) בתורת כהנים שם פט"ז, למדו זה מהיקש לבית המנוגע. (79) ראה למעלה פ"י הי"א והי"ב. (80) ראה ראב"ד וכסף-משנה. (81) נגעים פ"ג מ"ח.

11 יד. מטלית שיש בה שלש⁸² על שלש, אף על פי
12 שאין בה פזית - פיון שנקנס רבה לבית טהור
13 טמאתו⁸³. היו בה כמה זיתים⁸⁴ - פיון שנקנס ממנה
14 פזית לבית טהור נטמא. אף על פי שכל השעורין
15 הלכה למשה מסיני⁸⁵, הרי הוא אומר⁸⁶: לכל נגע
16 הצרעת ולנתק, ולצרעת הגד ולפזית - הקיש נגעי
17 אדם לנגעי בגדים ובתים. והשוה המצרע למת⁸⁷,
18 שנאמר: אל נא תהי כמת. מה המת בכזית, אף אלו
19 בכזית.

(82) אצבעות. (83) תוספתא נגעים פ"ז ה"ו. פסק כתנא-קמא. (84) ברייתא יבמות קג, ב. (85) עירובין ד, ב. (86) בהקדמתו לפירוש המשנה מבאר רבינו, שכמה הלכות שנאמרו למשל בעל-פה, יש להן רמז במקרא, ואומר רבינו כאן, שזו אחת מהן. (87) "ספרי" בהעלותך, פיסקא קה.

20 טו. בגדים המנגעים⁸⁸ - משלחין אותן חוץ לעיר,
21 בין שהיתה מקפת חומה בין שאינה מקפת. וזה
22 חקר בבגדים מפאדם⁸⁹.

(88) תוספתא שם פ"ז ה"ג. (89) שאדם המנוגע משתלח מערים מוקפות חומה בלבד (למעלה פ"י ה"ז).

יום שני ג' ניסן ה'תשפ"ב

פרק ארבעה עשר

(1) יבאר שיעור צרעת בתים וכמה סימני טומאה יש בהם ומה בין זה לזה, ודין כשיראה נגע בתוך הבית איך יאמר האומר לכהן, ובית אפל אם פותחים בו חלונות, התנאים שיהיו בבית לטמא בנגעים, וירושלים וחוצה לארץ אם מטמאים, בתי גויים שבארץ ישראל והלוקח בתים מגויים.

23 א. צרעת בתים - פשני גריסין² זה בצד זה. נמצא

- 1 ה. בית אפל - אין פותחין בו חלונות לראות את
2 נגוע¹⁶; אלא אם אין הנגע נראה בו - טהור. ואחר
3 שיראה הכהן את הנגע יצא ויעמד על פתח הבית
4 בצד המשקוף ויסקיר או יחליט¹⁷ או יפטר;
5 שנאמר: ויצא הכהן מן הבית והסקיר את הבית. -
6 לא ויסקיר והוא פתוך ביתו, או פתוך הבית המנוגע,
7 או פתח המשקוף, אלא בצד פתחו¹⁸. ואם עמד
8 פתח המשקוף או שהלך לביתו והסקיר - הרי זה
9 מסגר.
- 16 שם פרק ב משנה ג. תורת כהנים פרשת מצורע פרשתא
ה, הלכה י"א: "כנגע נראה לי" - ולא לאורי. (17) במשנה
אמרו דין זה בהסגר בלבד וכן בתורת כהנים. ודעת רבינו
שארין הבדל בזה בין החלט ופיטור ובין הסגר. (18) עומד
על יד פתח הבית המנוגע מבחוץ ואומר: הבית מוסגר, אבל
אינו צריך לסגור ממש (משנה למלך. ודעת רש"י ור"ן
בנדרים נו, ב שסגירה ממש אמרו).
- 10 ו. אין הבית מטמא בנגעים עד שיהיה בו ארבע
11 אמות על ארבע אמות או יתר, ויהא לו ארבעה
12 קתלים, והוא בנוי בארץ באבנים ועפר ועצים,
13 שנאמר: את אבניו ואת עצי ואת עפרו. אבל אם
14 היה בו פחות מארבע אמות על ארבע אמות, או
15 שהיה עגל, או שהיה בעל שלשה קתלים או בעל
16 חמשה, או שהיה בנוי בספינה או תלוי על ארבע
17 קורות¹⁹ - אינו מטמא בנגעים. היה בנוי על ארבעה
18 עמודים²⁰ - מטמא בנגעים.
- 19 הכולטות מתקרת בית, ועליהן בנוי הבית המנוגע.
20 בארבע זוויותיו והגג נשען עליהם.
- 19 ז. כמה אבנים יהיו בו? אין פחות משמונה, שתי
20 אבנים בכל קתל, כדי שיהיה כל קתל ראוי לנגע;
21 שאין הבית מטמא בנגעים עד שיראה בו כשני
22 גריסין על שתי אבנים, שנאמר: את האבנים אשר
23 בהן הנגע. וכמה עצים²⁴ יהיו בו? כדי לתן פתח
24 המשקוף²². ועפר? כדי לתת בין פצים²³ לחברו. אבל
25 אם היה בו פחות משעורים אלו - אינו מטמא
26 בנגעים.
- 21 שם משנה ד. רבינו בפירושו למשנה אומר שצריך
שהיו שני עצים. ונראה שכוונתו כאן לשיעור גושם של שני
העצים. (22) הכוונה לעץ שהנגרים מחברים באמצע
המשקוף, כדי שהדלת תתעכב על ידו. (23) הסדקים שבין
נדבכי האבנים או בין הקורות והאבנים.
- 27 ח. הלבנים והשיש אינן חשובין באבנים. בית
28 שאחד מצדיו מחפה בשיש ואחד בסלע ואחד
29 בלבנים ואחד בעפר - אינו מטמא בנגעים.
- 30 ט. בית שלא היה בו אבנים ועצים כשעור ונראה

- 31 בו נגע ואחר כך הביא לו אבנים ועצים ועפר -
32 טהור²⁴.
- 24 מפני שבשעת ראיית הנגע לא היה הבית ראוי לטמא
בנגעים.
- 33 י. בית שסככו בזרעים - בטל²⁵. הואיל ומשמשין
34 תשמיש עץ - הרי הן קעץ, ואם נטמא הבית -
35 נטמאו עמו טמאה חמורה, כמו שיתבאר.
- 25 ביטל את הזרעים לגבי הבניין ואין עליהם דין אוכלים
שאינם מטמאים טמאה חמורה.
- 36 יא. וירושלים וחוצה לארץ אין מטמאין בנגעים;
37 שנאמר: בבית ארץ אחותכם, וירושלים לא נתחלקה
38 לשבטים²⁶. ובתי העובדי פוככים שבארץ ישראל²⁷
39 אין מטמאין בנגעים.
- 26 ואינה אחותכם, מגילה כו, א. ופסוק זה ממעט גם
חו"ל, מפני שאינה אחותם של עם ישראל. (27) אפילו
שבארץ ישראל.
- 40 יב. הלוקח בתים מן העובדי פוככים - יראה
41 בפתח²⁸.
- 28 כאילו נולד הנגע כשהבית ביד ישראל. אם נולד בהם
נגע לפני שקנה אותם הישראל דנים את הנגע כאילו נולד
עכשיו בידי ישראל. ואין זה דומה לגוי שנתגיר או עובר
ונולד שנגעם אינו מטמא כלל (למעלה פרק ו הלכה ד),
מפני שבית זה ראוי היה לטמא בנגעים גם לפני כן, אלא
שבעליו אינם ראויים, אבל שם אותו הגוף עצמו לא היה
ראוי. והמדובר כשראה הכהן את הנגע לפני שקנאה ישראל,
והסגירה או החליטה בטעות, כגון שחשב שהבית של
ישראל, שאם לא כן גם בבית של ישראל אין מביאין
בחשבון את הימים שקדמו לראיית הכהן.
- 42 יג. בית שצדו אחד עובד פוככים וצדו אחד
43 ישראל, צדו אחד בארץ וצדו אחד בחוצה לארץ -
44 אינו מטמא בנגעים. ושאר כל הבתים שבארץ
45 ישראל מטמאין בנגעים בין צבועים בידי אדם בין
46 צבועים בידי שמים²⁹.
- 29 ולא כבגדים שרק הלבנים מיטמאים.
- 47 יד. בית האשה³⁰, בית השתפין, בית הפנסת או בית
48 המדרש שיש בהן דירה לחנינין או לתלמידים -
49 מטמאין בנגעים.
- 30 יומא יא, ב מפרש שם בגמרא, מפני שנאמר (ויקרא יד,
לה): "ובא אשר לו הבית" אפשר יעלה על דעתך לדרוש:
לו ולא לה, לו ולא להם (בית השותפים), משמיענו
שמיטמאים, מפני שנאמר (שם, לד): "בבית ארץ אחותכם"
משמע כל בית שהוא בארץ ישראל.
- 50 טו. קירות האבוס³¹ וקירות המחיצה³² שבבית - אין
51 מטמאין בנגעים.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום שלישי ד' ניסן – ספר טהרה – הלכות טומאת צרעת קמז

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

(3) כל הבית. (4) כמו בנגעי אדם ונגעי בגדים. (5) קולף.
(6) פירוש, שופכו מחוץ לעיר. כל הדינים שבהלכה זו, מפורשים במשנה שם פ"ג, א.

(31) אם בנה קיר בבית, כדי לתלות עליו את האבוס להאכיל בו את בהמתו. (32) בפירושו על המשנה מפרש רבינו שהכוונה לתקרה שנעשתה לצל להגן על בהמותיו מפני השמש ואפילו היא בבית ממש אינה מיטמאה בנגעים.

יום שלישי ד' ניסן ה'תשפ"ב

פרק חמשה עשר

(1) יבאר הסגר נגעי בתים ואין חולץ האבנים שבהם הנגע כשחולץ, ודין בית ועלייה על גביו שנראה בו נגע, והבונה אבנים מסוגרות בבית טהור, כיצד מטהרים בית המנוגע אחר חליצה וטיחה.

1 א. נגעי בתים יש בהן הסגר שלשה שבועות², שהן
2 תשעה עשר יום; שיום שביעי עולה לזמן ולקאן, ויום
3 שיש שלשה עשר עולה לזמן ולקאן. נמצאת אתה
4 למד, שאם צריך לשלשה שבועות - רואהו
5 בשביעי, וביום שלשה עשר, וביום תשעה עשר.
6 והסגר בתים שלשה שבועות אינו מפרש בתורה.
7 וכן רב דינאי נגעי בתים דברי קבלה הן.

(2) נגעים פ"ג מ"ז.

8 ב. וכל הדינין המפרשין בהן בתורה ובדברי קבלה
9 כך הם: כשיבוא הפה ויראה הנגע שוקע יקרקק
10 או אדמדם, כמו שבארנו, יסגיר שבועת ימים. ואפילו
11 מצאו פלו³ בתחלה יקרקק או אדמדם - יסגיר⁴.
12 ובשביעי רואהו: אם פה הנגע, ואין צריך לומר
13 אם הלך - קולף מקום הנגע בלבד, והבית טהור;
14 מצאו שעמד בעיניו ולא פשה - מסגיר שבוע שני.
15 ורואהו ביום שלשה עשר: אם פה הנגע או הלך
16 לו - קולף מקום הנגע ומטהר את הבית בצפרים;
17 ואם מצא הנגע שפשה בסוף שבוע שני או שעמד
18 בעינו - חולץ את האבנים שבהן הנגע ומקצה⁵
19 העפר אל מחוץ לעיר⁶ וטח את כל הבית ומסגירו
20 שבוע שלישי. וביום תשעה עשר רואהו: אם חזר
21 בו נגע כשני גריסין - הרי זה פשוט אחרי הטוח,
22 ונותץ את כל הבית; ואם לא חזר בו נגע - מטהרו
23 בצפרים. וכל זמן שיחזר בו הנגע קדם שיטתה
24 בצפרים - הרי זה נותץ; ואם נראה בו נגע אחר
25 שטהרו בצפרים - יראה בתחלה. וכן אם פשה הנגע
26 בסוף שבוע ראשון - חולץ את האבנים שבהן הנגע
27 וקוצה העפר חוץ לעיר וטח את כל הבית ומסגירו
28 שבוע שני. ורואהו: אם מצא בו נגע כשני גריסין -
29 הרי זה פשוט אחרי הטוח, ונותץ את כל הבית;
30 ואם לא חזר בו נגע - מטהרו בצפרים. וכל זמן
31 שיראה בו נגע קדם טהרה בצפרין - ינותץ; ואם
32 נראה בו אחר שטהרו בצפרים - יראה בתחלה.

33 ג. כשהוא חולץ את האבנים שבהן הנגע - אינו
34 חולץ פחות משתי אבנים⁸. ואינו נוטל אבנים מצד
35 זה ומביאן לצד זה, שנאמר: ולקחו אבנים אחרות.
36 ולא עפר מצד זה ומביא לצד זה, שנאמר: ועפר
37 אחר יקח וטח את הבית. ואינו טח בסיד, אלא
38 בעפר, שנאמר: ועפר אחר יקח וגומר. אינו מביא
39 אבן⁹ אחת תחת שתיים¹⁰ שחלץ, ולא שתי אבנים
40 תחת אבן אחת חלוצה¹¹, אלא מביא שתיים תחת
41 שתיים. ויש לו להביא שתיים תחת שלש¹².

(7) שם פ"ב מ"ו. (8) שנאמר (ויקרא יד, מ): "וחלצו את האבנים" בלשון רבים. (9) גדולה. (10) קטנות. (11) אין לפרש שהמדובר כשחלץ רק אבן אחת, שהרי אמרנו בראש הלכה זו, שאינו חולץ פחות משתיים. ובעל-כרחינו לומר, שהכוונה, שאסור להביא שתי אבנים תחת אבן אחת שחלץ, ואפילו אם חלץ כמה אבנים, ואע"פ שמותר להביא פחות ממספר החולצות. ראה תפארת ישראל שם, יכין אות נא, ותוספות יום טוב. (12) אם הוציא שלוש, מותר להביא במקומן שתיים גדולות, שלא הקפידה אלא שיחלץ יותר מאחת, ושיביא יותר מאחת (ראה בהערה הקודמת שאין להביא שתיים במקום חלוצה אחת, אפילו אם חלץ יותר מאחת).

42 ד. הנה הפתל¹³ בינו לבין חברו - שניהן חולצין
43 ושניהן קוצים את העפר ושניהם מביאין אבנים
44 אחרות¹⁴, אבל פעל הבית¹⁵ מביא לבדו את העפר;
45 שנאמר: ועפר אחר יקח וטח¹⁶ - אין חברו מטפל
46 עמו בטיחה.

~ נקודות משיחות קודש ~

"היה הכולל בינו לבין חברו שניהן חולצין בו".

מדבריו משמע שחולצין כל האבנים שבינו לבין חברו, גם כאלו שאינן אבני זווית. אבל לדעת רש"י (חולין קכ"ח, ב.) שמה ש"שניהם חולצין" הוא רק "באבן שבמקצוע" וכמו שפירש את דברי המשנה בנגעים (פ"ג, ב.) "אבן שבזווית כשהוא חולץ, חולץ את כולו" "אבן המנוגעת שבזווית שנראה בבית זה ובבית זה, שכן דרך הזווית לתת שם אבנים גדולות המחזיקים את כל עובי הכותל ונראה משני הצדדים שאבן זו יש עליה חיוב לחלוצ את כולה" (גם הצד שלא נראה בו הנגע).

ויש לומר שהרמב"ם ורש"י נחלקו בפירוש מאמר חז"ל "אוי לרשע ואוי לשכנו", שלדעת הרמב"ם השכנות היא סימן על מהותם האמיתית של השכנים שבמהותם שייכים זה לזה. אבל לשיטת רש"י "אוי לרשע ואוי לשכנו" פירוש

19 שֶׁל מִצְרַע, וּבֵבִית מִזֶּה שְׁבַע פְּעָמִים עַל הַמִּשְׁקָף
20 שֶׁל בֵּית מִבְחוּץ. וְשָׂאָר כָּל מַעֲשֵׂיהֶן שְׁוִין.

(34 כל הדינים שבהלכה זו, מפורשים בתורה (ויקרא יד) ומבוארים במשנה (שם פ"ד).

יום רביעי ה' ניסן ה'תשפ"ב

פרק עֲשֶׂה עֲשֵׂר

(1) יבאר שבית המנוגע אב מאבות הטומאות, ואם אסור בהנאה, ודין בית מוסגר ואבניו אם מטמאים מאחוריהם, והמוסגר והמוחלט אם מטמא בבאיא, אם צריך הכנסת רוב בבית המנוגע, וכמה ישהה וייטמאו בגדיו, מי שהיה עומד בבית המנוגע ופשט ידיו חוץ לבית או בהיפך, המציל מכוסה באוהל המת אם מציל מכוסה בבית המנוגע כו', שינוי האמור בבגדים וכבתים שקראוהו תורה צרעת שהיא אור ופלא בישראל.

21 א. בֵּית הַמִּנְגַע - אֲבִי מֵאֲבוֹת הַטְּמָאוֹת³, כָּל הַנוֹגֵעַ
22 בּוֹ נִטְמָא. וְכֵן אֲבָנִים שְׁחוּלְצִין מִמֶּנּוּ אַחֵר הַסֵּגֶר אוֹ
23 אֲבָנִים וְעֵצִים וְעֶפֶר שֶׁל בֵּית כְּשֶׁנוֹתְצִין אוֹתוֹ - כָּל
24 אֲבוֹת טְמָאוֹת, וְכָל בְּיֹת מֶהֱם מִטְמֵא אָדָם וְכָלִים
25 בְּמַגַּע וּבְמִשְׁאֵה⁴ וּבִבְיָאָה. פִּיֶּצֶד? אִם נִכְנַס בְּיֹת⁵ מֶהֱם
26 לְבֵית טְהוֹר - נִטְמָא כָּל אֲשֶׁר בְּבֵית מֵאֲדָם וְכָלִים,
27 שֶׁכֵּלֶן מִטְמֵאִין בְּבִיָּאָה כְּאֵדָם מִצְרַע. וְכֵלֶן אֲסוּרִין
28 בַּהֲנָאָה. וְאִם שָׂרְפֵן וְעֲשֵׂה מֶהֱם סִיד - הִרִי זֶה אֲסוּר
29 בַּהֲנָאָה. שְׁנֵאמַר: צִרְעַת מִמֶּאֱרַת - תֵּן בּוֹ מֵאֲרָה⁶ וְאַל
30 תִּהְיֶה בּוֹ. וְכֵלֶן מְשַׁלְחִין אוֹתָן חוּץ לְעִיר, אֵף עַל פִּי
31 שְׁאִינֶיהָ מִקְפַּת חוֹמָה⁷.

(2) נגעים פ"ג מ"ד. (3) ראה למעלה פ"ג הי"ג.
(4) תוספתא נגעים פ"ו ה"ח. מטמאים במשא אפי' לא נגע בהם, כגון שהיו מונחים על עץ, שאינו מקבל טומאה והגביה את העץ. (5) שם מ"ח. (6) בתורת כהנים' (פ' נגעים יד, יא) נאמרה דרשה זו גבי בגדים המנוגעים, שגם בהם נאמר "צרעת ממארת". (7) שם פ' מצורע פ"ד ה"ד. נמצא, שהם חמורים יותר ממצורע. ראה למעלה פ"ג ה"ט"ו בדין בגדים מנוגעים.

32 ב. בֵּית מִסְגֵּר⁸ אֵינוֹ מִטְמֵא אֶלָּא מֵתוֹכוֹ, שְׁנֵאמַר:
33 וְהָבָא אֶל הַבֵּית כָּל יָמֵי הַסֵּגֶר אוֹתוֹ יִטְמָא עַד הָעֶרֶב.
34 אֲבָל הַמִּחְלֵט מִטְמֵא מֵתוֹכוֹ וּמֵאֲחוּרָיו, שֶׁהַנֹּגֵעַ בּוֹ
35 מֵאֲחוּרָיו - טָמֵא. שְׁנֵאמַר: צִרְעַת מִמֶּאֱרַת בְּבֵית טָמֵא
36 הוּא. וְכִי טְהוֹר הָיָה? ! אֶלָּא לְהוֹסִיף לוֹ טְמָאָה עַל
37 טְמָאוֹתוֹ, שִׁיְהִיָּה כְּלוֹ טָמֵא⁹ וְיִטְמָא מֵאֲחוּרָיו. וְכֵן
38 אֲבָנִים שִׁישׁ בֵּהֶן הִנֵּגַע בְּמִסְגֵּר מִטְמֵאִין מֵאֲחוּרֵיהֶן¹⁰.

(8) משנה, שם יג, ה. (9) דרשה זו נאמרה בתורת כהנים' שם פ"ד הי"ג. (10) תוספתא נגעים פ"ו ה"ד. והאבנים האחרות מתוכן בלבד, כאמור בראש ההלכה.

39 ג. אֶחָד הַמִּסְגֵּר וְהַמִּחְלֵט¹¹ מִטְמֵא בְּבִיָּאָה¹². פִּיֶּצֶד?
40 בֵּית שְׁהִיָּה מִסְגֵּר¹³ עַל גְּבִי בֵּית מִנְגַּע¹⁴, בֵּין מִחְלֵט

שיש לשכן השפעה פנימית על שכנו. ולכן צריך לחלוץ את כל האבן שבזוית הבית גם לצד החלק של השכן, אבל לא את האבנים של השכן בעצמו.

(על"פי לקו"ש חלק לג עמוד 12)

(13) שם. (14) שכל המעשים האלה כתובים בלשון רבים: וחלצו, העפר אשר הקצו, ולקחו אבנים אחרות. (15) שהנגע בו. (16) בלשון יחיד.

1 ה. אֶבֶן שְׁפוֹזִית¹⁷, בְּזִמָּן שֶׁהוּא חוֹלֵץ - חוֹלֵץ אֶת
2 כָּלָה, וּבְזִמָּן¹⁸ שֶׁהוּא נוֹתֵץ - נוֹתֵץ אֶת שְׁלוֹ¹⁹ וּמִנִּית
3 אֶת שֶׁל חֲבֵירוֹ²⁰. וַיֵּשׁ בְּדָבָר סֶפֶק, אִם תִּהְיֶה זֶה שֶׁל
4 חֲבֵירוֹ כְּמוֹ יָד לְאֶבֶן שְׁלוֹ²¹.

(17) וחלק ממנה בבית המנוגע, וחלקה השני נכנס לבית אחר. (18) שנאמר "וחלצו". (19) את הבית המנוגע. (20) שנאמר "ונתץ" בלשון יחיד. (21) פירוש, אם חלק האבן שבבית חבירו נידון כבית-יד לחלק שלו, ומביאה את הטומאה לבית חבירו, שהרי אבן המנוגעת מטמאה באוהל. בעיא שלא נפשטה בחולין קכת, ב.

5 ו. בֵּית²² שְׁנֵאֲרָה בּוֹ נִגַּע וְהִיָּתָה עֲלֶיהָ עַל גְּבִי²³ -
6 נוֹתֵן אֶת הַקּוֹרוֹת לְעֲלֶיהָ²⁴; נִרְאָה בְּעֲלֶיהָ - נוֹתֵן אֶת
7 הַקּוֹרוֹת לְבֵית. לֹא הִיָּתָה עֲלֶיהָ עַל גְּבִי - אֲבָנִיו
8 וְעֵצָיו וְעֶפְרוֹ כָּלֶן נִתְצִין עִמּוֹ²⁵. וּמִצִּיל אֶת הַמִּלְבָּנִין²⁶
9 וְאֶת סְרִיגֵי הַחִלּוּנוֹת²⁷.

(22) נגעים פ"ג מ"ג. (23) ובה אין נגע. (24) כלומר, הקורות נחשבו כאילו הן מן העליה והן טהורות, וכשהוא נותץ את הבית מעמיד עמודים תחת התקרה לתמוך את העליה. (25) מכיוון שאין בנין אחר לצרפן אליו, הרי הן חלק מבנין המנוגע. (26) במשנה שם, מפרש רבינו שהם "ממעל לשטח הקורה". (27) שבכות שבחלונות, העשויות לשמירה על התינוקות שלא יפלו מן החלון.

10 ז. הַלּוֹקֵחַ אֲבָנִים²⁸ מִבֵּית מִסְגֵּר²⁹ וּבִנְיָן בְּבֵית טְהוֹר:
11 חֲזֹר הַנֵּגַע לְמִסְגֵּר³⁰ - חוֹלֵץ אֶת הָאֲבָנִים³¹ שֶׁבְטְהוֹר;
12 נִרְאָה נִגַּע עַל הָאֲבָנִים שֶׁבָּהָ - הַמִּסְגֵּר יִתְחַץ³²,
13 וְהַבֵּית הַשְּׁנִי מִסְגֵּרִין אוֹתוֹ³³ בְּנִגַּע זֶה, כְּדִין כָּל בֵּית
14 שְׁנֵאֲרָה בּוֹ נִגַּע בַּתְּחִלָּה.

(28) שם מ"ה. (29) אחרי שחלצן (ראה למעלה ה"ב). (30) לבית שממנו לקח את האבנים, וצריך לנתצו. (31) את האבנים שלקח מאותו בית ובנאן בבית הטהור, שהרי הן חלק מהבית הטעון נתיצה. (32) מפני שחזר הנגע לאבנים השייכות לבית. (33) ואין חולצים אותן מיד, מפני שצריכים לראות את הנגע בשביל הבית השני (ראה למעלה פ"ב ה"ז בדין בגדים).

15 ח. פִּיֶּצֶד מִטְהַרִּין³⁴ אֶת הַבֵּית הַמִּנְגַּע? אַחֵר הַחֲלִיצָה
16 וְהַטִּיחָה מִבֵּיא מִיָּם חִיִּים בְּכָלִי חֶרֶס וְשִׁתִּי צִפְרִים
17 וְעֵץ אֲרָז וְאֲזוֹב וְשִׁנֵּי תוֹלַעַת, כְּטִהַרַת אָדָם שֶׁבְּאֲרָנוֹ
18 לְכָל דָּבָר. אֶלָּא שֶׁבְּאֲדָם מִזֶּה שְׁבַע פְּעָמִים לְאַחֵר יָדוֹ

(23) תוספתא פ"ז ה"ז. (24) כלי חרס מיטמא אם נגעה טומאה באור שבתוכו, ואפילו לא נגעה בכלי עצמו, ולפיכך כשנגע אורו באור הבית - נטמא. (25) ורובו ככולו. (26) ואפילו הוציאם ללא כל שהיה. (27) שאין אדם מלובש בהם. (28) כלומר, באצבעותיו. (29) בתקופת המשנה ולפניה, נוהגים היו לאכול את הסעודות הקבועות בהסיבה, היינו נשענים על גבי בגדים רכים לשמאלם. (30) פחות מזה היא אכילת עראי. במשנה (שם מ"ט) אמרו: "כדי אכילת פרס (פרס = חצי ככר)". ודעת רבינו שחצי ככר הוא כשלוש ביצי תרנגולת בינוניות. (31) מכיון שפת חטים טעים, והלפתן מוסיף לו טעימות - הוא נאכל מהרה.

ז. מי שנכנס³² לבית מנגע וכליו על פתפיו וסנדליו וטבעותיו בכפיו - הוא והן טמאין מיד; שאינו מציל מלטמא מיד אלא פלים שהוא לבוש בהן. וכן העובד פוכבים והפכהמה שהיו לבושים בכלים ונכנסו לבית המנגע - נטמאו הפלים מיד³³. אכל העובד פוכבים אינו מקבל טמאה, פכהמה.

(32) שם מ"ט. דין זה הוא ביאור מורחב למה שנאמר בהלכה הקודמת: "בכלים שנכנסו חלוצים". (33) ככלים חלוצים. 'תורת כהנים' פ' מצורע פ"ה ה"י: "יכול (אתה לחשוב) הבהמה והגוי יהו מצילים בגדים בבית המנוגע (שלא ייטמאו מיד), תלמוד-לומר: "וכבס בגדיו" (מכאן אתה למד) המטמא בגדים מציל בבית המנוגע, יצאו הבהמה והגוי שאין מטמאים בגדים (שהרי אינם מקבלים טומאה כלל) - אין מצילים בגדים בבית המנוגע.

ח. מי שהיה³⁴ עומד בבית מנגע ופשט ידיו³⁵ חוץ לבית וטבעותיו בידיה³⁶, אם שהה כדי אכילת השעור - נטמאו הטבעות אף על פי שהם בחוץ³⁷. וכן העומד בחוץ ופשט ידיו לבית מנגע - נטמאו ידיו בלבד מיד³⁸. ואם נשתהו שם כדי אכילת השעור - נטמאו טבעותיו, ואם לאו - טהורות³⁹.

(34) משנה, שם. (35) לפני ששהה כשיעור. (36) על אצבעות ידיו. (37) מפני שהידים נגרות אחרי הגוף הנמצא בפנים. (38) טומאת ידים מדרבנן. (39) כחכמים, שם. ונימוקם, מכיוון שהכניסן דרך מלבוש אינן טמאות אלא אם שהו כשיעור, ואף-על-פי שגוף האדם נשאר בחוץ.

ט. כל המציל⁴⁰ בצמיד פתיל⁴¹ באהל המת - מציל מכה⁴² בבית מנגע; וכל המציל מכה באהל המת⁴³, אפילו היה מגלה בבית המנגע - הרי זה טהור. פיצד? פלי חרס או פלי אבנים וכלי אדמה וכיוצא בהן שהיו אכלין ומשקין וכלים בתוכן והיו מקסיין בבית המנגע, אף על פי שאינן מקפין צמיד פתיל - הן וכל מה שבתוכן טהור. הבור והדות⁴⁴ שפבית המנגע⁴⁵, אף על פי שהן מגלין - פלים שבתוכן טהורין.

(40) שם מ"ב. (41) כל הכלים שאינם מקבלים טומאה

בין מסגר, או אילן שהוא מסך עליו - העומד תחת האילן או הנכנס לבית החיצון טמא, שהרי הוא והבית הטמא פחת אהל אחד¹⁵. וכן אכן מנגעת הנכנסת לאהל והנחה שם - נטמא כל אשר באהל. היתה מנחת תחת האילן והטהור עובר - נטמא. היה הטהור עומד תחת האילן ועבר אדם באין מנגעת - לא טמאהו; ואם הניחה שם - טמאהו. שמושב המנגע פמאהו, בין אדם בין פלים בין אבנים ועציו ונעפרו¹⁶.

(11) דינים שווה בענינים האמורים למטה. (12) אם כל הבית נכנס לאוהל אחד. (13) מכסה מלמעלה. (14) כגון שהבית המנוגע היה בנוי בתוך בית טהור, שתקרתו מכסה גגו של בית המנוגע. (15) כדעת רבי אלעזר, במס' נגעים שם מ"ו. (16) שם מ"ז. ראה למעלה פ"י ה"ב בהערות.

ד. המאחיל¹⁷ בידו על אכן מנגעת או שהאחילה עליו - טהור, עד שישנע¹⁸.

(17) תוספתא נגעים פ"ז ה"ג. (18) ומה שאמרנו בה"ג שאכן המנוגע טמא באוהל, היינו כשדבר אחר מאחיל על האבן ועל האדם או הכלי (הגר"א בביאור ה'תוספתא' שם).

ה. טהור¹⁹ שנכנס לבית מנגע דרך אחוריו, אפלו נכנס פלו חוץ מחטמו - טהור; שנאמר: והבא אל הבית - דרך ביאה טמאה תורה²⁰.

(19) גמרא שבועות יז, ב. (20) וכשנכנס כולו דרך אחוריו נטמא, ולא מפני הכניסה לבית, אלא מפני שהוא נמצא בתוך הבית, כמו הכלים הנמצאים בבית מלפני שנטמא, שהם טמאים. שם.

ו. טהור שהכניס ראשו ורבו לבית טמא - נטמא²¹. וכן טלית²² טהור שהכניס ממנה שלש על שלש לבית טמא - נטמא. וכן פלי חרס²³ שהכניס אורו לבית טמא - נטמא²⁴. אכל שאר פלים - עד שיכניס רב הפלי²⁵, משכינים רבו נטמא מיד²⁶. במה דברים אמורים? בכלים שנכנסו חלוצין²⁷; אבל אדם מישראל שנכנס לבית מנגע והוא לבוש בבגדיו וסנדליו פרגליו וטבעותיו בידיה²⁸ - הרי האדם טמא מיד, ובגדיו טהורים עד שיששה שם כדי שישב²⁹ אדם ויאכל פשלו ביצים³⁰ פת חטים בלפתן³¹. שנאמר: והשכב בבית יכבס את בגדיו, והאכל בבית יכבס את בגדיו. וכי תעלה על דעתך שאין בגדיו מתטמאין עד שיאכל שם? ! אלא לתן שעור לשוכב באוכל. ואחד השוכב או היושב או העומד, אם שהה כדי לאכל שעור אכילה האמורה - נטמאו בגדיו.

(21) כשנכנס דרך ביאה, ועל זה אמרה תורה: "והבא אל הבית וכו' יטמא עד הערב" (נגעים פ"ג מ"ח). (22) שם.

39 וְלִשְׁוֹנֵם תִּהְיֶה בְּאַרְץ. מִי גֵרֵם לָהֶם לִשְׁוֹנֵם בְּשָׂמִים
40 פִּיהֶם? לִשְׁוֹנֵם שֶׁהִלָּךְ תִּהְיֶה בְּאַרְץ. זֶה הִיא שִׁיחַת
41 הָרָשָׁעִים, שֶׁגִּירָמָה לָהֶן יְשִׁיבָת קֶרְנֹת וְיִשְׁיבָת
42 כְּנָסִיּוֹת שֶׁל עַמִּי הָאָרֶץ וְיִשְׁיבָת בְּתֵי מִשְׁתָּאוֹת עִם
43 שְׁוֹתֵי שָׂכָר. אָבֵל שִׁיחַת פְּשָׁרֵי יִשְׂרָאֵל אֵינָה אֶלָּא
44 בְּדִבְרֵי תוֹרָה וְחֻקָּמָה. לְפִיכָךְ הִקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא עוֹזֵר
45 עַל יָדֶן וּמְצִיבָה אוֹתָן בָּה. שְׁנֶאֱמַר: אֲזַ נִדְבְּרוּ יְרָאִי יִי
46 אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ, וַיִּקְשָׁב יִי וַיִּשְׁמָע וַיִּכְתֹּב סֵפֶר זִכְרוֹן
47 לְפָנָיו לִירְאֵי יִי וְלַחֲשָׁבֵי שְׁמוֹ.

סליקו להו הלכות טמאת צרעת

~ נקודות משיחות קודש ~

"...אלא אות ופלא היה בישראל... כו."

ההבדל בין נס ובין פלא הוא, שנס זה עניין שלמעלה מהטבע לגמרי ומתגלה תוך שידוד מערכות הטבע, אבל פלא הוא נס המלוּבש בטבע. וזה שכותב הרמב"ם כאן "אות ופלא" כי נגע הצרעת מצד אחד בא כנגע טבעי בבית או בבגד, אבל מצד שני הוא פלא שאחרי שמופיע בבית ולא עשה תשובה יופיע בבגד ואם לא עשה תשובה יופיע בעור וכו'.

(על פי לקו"ש חלק ל"ג עמוד 165 הערה 13)

~ נקודות משיחות קודש ~

"כדי להזהירם מלשון הרע... כו."

ובהמשך ההלכה מתאר את "דרך ישיבת הלצים הרשעים: בתחילה מרבין בדברי הבאי... ומתוך כך באין לדבר בגנות הצדיקים... ומתוך כך יהיה להם הרגל לדבר בנביאים ולתת דופי בדבריהם... ומתוך כך באין לדבר באלקים וכופרין בעיקר... כו". וצריך להבין הרי כאן רוצה הרמב"ם לתאר חומרת לשון הרע עד היכן היא. והלא דברי הבאי, דיבור בגנות הצדיקים, נתינת דופי בדברי הנביאים וכפירה בעיקר אינם לשון הרע אלא עניינים חמורים אחרים, ומדוע בחר הרמב"ם להביא סדר השתלשלות שיחת הרשעים שסופה כפירה בעיקר, דווקא בסיום הלכות טומאת צרעת ולא בהלכות דעות.

ויש לומר שאריכות לשונו של הרמב"ם בדבר "שיחת הרשעים" באה להבהיר את גדרו של לשון הרע, שבו שני עניינים. האחד שהוא מזיק את חבריו בדברי לשון הרע שלו, הבאים מתוך מידות רעות של קנאה או שנאה וכו'. והשני הוא לשון הרע מצד הדיבור עצמו שהמדבר בו מושך עצמו לתוך הרע, כי הגם שכוח הדיבור שבאדם הוא כח חיזוני המבטא החוצה את האדם, בכל זאת הוא קשור לעצם האדם שתוארו הוא "מדבר" ולכן דיבור לשון הרע מושך את האדם עוד יותר אל הרע.

לכן הביא הרמב"ם הדוגמא ממרים, שהרי האופן הראשון של היזק חברו על ידי לשון הרע שמדבר אינו שייך בה,

כלל, כגון כלי אבנים וכלי אדמה וכן כלי חרס שהם מקבלים טומאה מתוכם ולא מגבם (אם נגעה טומאה בדופן הכלי מבחוץ) מצילים את מה שבתוכם מליטמא באוהל המת אם הם מכוסים ב"צימד פתיל". פירוש, בכיסוי מהודק ומחובר יפה (ראה הל' טומאת מת פכ"א ה"א). (42) אפילו אין הכיסוי מחובר. כרבי יהודה שם. (43) מבואר לקמן. (44) בור - חפורה באדמה. דות - בנויה על הקרקע. (45) המצילים באוהל המת על מה שבתוכם כשהם מכוסים.

1 י. הצרעת הוא שם האמור בשתפות, כולל עניינים
2 הרבה שאין דומין זה לזה. שהרי לכן עור האדם
3 קרוי צרעת, ונפילת קצת שער הראש או הזקן קרוי
4 צרעת, ושנוי עין הפגדים או הפתים קרוי צרעת.
5 וזה השנוי האמור בפגדים ובפתים, שקראתו תורה
6 צרעת בשתפות השם, אינו ממנהגו של עולם, אלא
7 אות ופלא היה בישראל כדי להזהירן מלשון הרע.
8 שהמספר בלשון הרע - משתנות קירות ביתו⁴⁶. אם
9 חזר בו - יטהר הבית; אם עמד ברשעו עד שהפך
10 הבית - משתנין כלי העור שבביתו שהוא יושב
11 ושובב עליהן. אם חזר בו - יטהרו; ואם עמד
12 ברשעו עד שישרפו - משתנין הפגדים שעליו. אם
13 חזר בו - יטהרו; ואם עמד ברשעו עד שישרפו -
14 משתנה עורו ויצטרע, ויהיה מבדל ומפרסם לבדו,
15 עד שלא יתעסק בשיחת הרשעים, שהוא הליצנות
16 בלשון הרע. ועל ענין זה מזהיר בתורה ואומר:
17 השמר בנגע הצרעת. זכור את אשר עשה יי אליהם
18 למרים בדרך. הרי הוא אומר: התבוננו מה ארע
19 למרים הנביאה! שדברה באחיה, שהיתה גדולה
20 ממנו בשנים וגדלתו על ברפיה וספנה בעצמה
21 להצילו מן הים, והיא לא דברה בגנותו אלא טענה
22 שהשונותו לשאר נביאים, והוא לא הקפיד על כל
23 הדברים האלו, שנאמר: והאיש משה ענו מאד, ואף
24 על פי כן מיד נענשה בצרעת; קל וחמור לבני אדם
25 הרשעים הטפשים, שמרבים לדבר גדולות ונפלאות.
26 לפיכך ראוי למי שרוצה לבנות ארחותיו להתרחק
27 משיבתו ומלדבר עמהן, כדי שלא יתפס אדם
28 ברשת רשעים וסכלותם. וזה דרך ישיבת הלצים
29 הרשעים: בתחלה מרבין בדברי הבאי, פענן
30 שנאמר: וקול כסיל ברב דברים. ומתוך כך באין
31 לספר בגנות הצדיקים, פענן שנאמר: תאלמנה
32 שפתי שקר הדברות על צדיק עתק. ומתוך כך יהיה
33 להן הרגל לדבר בנביאים ולתת דפי בדבריהם,
34 פענן שנאמר: ויהיו מלעבים במלאכי האלהים
35 ובזוים דבריו ומתעתעים בנביאיו. ומתוך כך באין
36 לדבר באלהים וכופרין בעקר, פענן שנאמר:
37 ויחפאו בני ישראל דברים אשר לא כן על יי
38 אליהם. והרי הוא אומר: שתי בשמים פיהם

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום חמישי ו' ניסן - ס' טהרה - הל' מטמאי משכב ומושב קנא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

7 **מְאַרְבַּעְתָּן אֶב מְאַבּוֹת הַטְּמָאוֹת**.⁶ **מְטַמֵּא פְּלִים בְּמַגֵּעַ,**
8 **וּמְטַמֵּא אֶדָם בְּמַגֵּעַ וּבְמִשָּׁא, וּמְטַמֵּא מְשֻׁכָּב וּמוֹשָׁב**
9 **וּמְרַבֵּב מִתַּחְתּוֹ וְעוֹשֶׂה אוֹתָן אֶב טְמֵאָה,**⁷ **וּמְטַמֵּא**
10 **מִדֶּף**⁸ **עַל גְּבוּי.**⁹

(2) כתוב בתורה (ויקרא טו, ב): "איש איש כי יהיה זב מבשרו זובו טמא הוא". "בשרו" היינו אבר כלי הזרע (ספורנו). במסכת נדה לה, ב מוסר רב הונא סימני היכר בין זרע האדם הטבעי ובין זוב חולני. (3) שם כה: ואשה כי יזוב דמה, ימים רבים בלא עת נדתה ... טמאה היא. (4) האשה הרואה דם בהתאם לטבעה נקראת נדה וטמאה שבעת ימים. (5) יולדת זכר טמאה שבעת ימים כנידה ויולדת נקבה טמאה ארבעה עשר יום. (6) ראשי טומאות, שמטמאים גם אדם וכלים מה שאין כן בוולד הטומאה, שאינו מטמא אלא אוכלין ומשקין בלבד. ארבעה אלו נמנו במסכת כלים פרק א בין אבות הטומאות. ורבינו בהקדמתו לספר טהרות מונה אחד עשר חלקי אבות הטומאות. (7) דינים אלה כתובים בתורה (ויקרא פרק טו) ומפורשים במשנה זבים פרק ה ופרטיהם מבוארים לקמן. (8) זבים פרק ד משנה ו. רבינו מפרש שם שזה מלשון "ריחו נודף" שמוגש מרחוק בלי נגיעה. (9) דברים הנמצאים על גבי הזב ואינם נוגעים בו, כגון שכלים חוצצים בינם לבין הזב, טמאים מדף (שם), כלומר, טמאה קלה לטמא אוכלין ומשקין, אבל לא אדם וכלים. ולפיך מסיים רבינו דיני משכב ומושב באמרו: "ועושה אותם אב הטומאה" ולאחר מכאן מוסיף: ומטמא מדף (פירוש, טומאה קלה) על גבו.

11 **ב. אֶחָד¹⁰ זָבָה קָטְנָה וְאֶחָד זָבָה גְּדוֹלָה, וְאֶחָד זָבָה**
12 **מִחֲמַת עֶצְמָה¹¹ אוּ מִחֲמַת אֲנָס¹², וְאֶחָד זָב בְּעַל שְׁתֵּי**
13 **רְאִיּוֹת¹³ אוּ בְּעַל שְׁלֹשׁ - טְמֵאָת פֶּלֶן שְׁנֵה לְטֵמָא**
14 **אֲחֵרִים¹⁴.**

(10) נקדים דינים יסודיים אחדים, שידיעתם תקל הבנת ההלכות שלפנינו: א. איש הרואה ראייה אחת אין עליו דין זב אלא בעל קרי וטמא יום אחד ואינו מטמא משכב ומושב. ב. ראה שתי ראיות, בין ביום אחד בין בשני ימים בזה אחר זה, הרי הוא זב גמור לכל דבר מחוץ להבאת קרבנות, ואם ראה שלוש ראיות מחוייב הוא להביא קרבנות אחרי טהרתו. ג. אשה שראתה דם יום אחד, אפילו כמה ראיות, בתקופה שבין נידה לנידה (לדעת רבינו בפרק ו מהלכות איסורי ביאה כל ימי חיי האשה, החל מראיית דם ראשונה, מחולקים לתקופת נידה הנמשכת שבעת ימים ולתקופת זיבה של אחד עשר יום ולאחריהם מתחילה שנית תקופת נידה וכן לעולם) טמאה יום אחד ושומרת כל היום שלאחרי, ואם עבר בטהרה - טהורה אחר טבילה במקווה. ד. אם ראתה גם ביום השני, טמאה כל אותו היום ושומרת היא כל יום השלישי, ואם עבר בטהרה - טהורה. מובן שצריכה טבילה. ובשני המקרים האלה היא נקראת "שומרת יום כנגד יום", מפני שהיא שומרת יום טהרה נגד יום הטומאה, או "זבה קטנה". ה. אם תראה דם גם ביום השלישי תיקרא זבה גדולה וצריכה לספור שבעה ימים בטהרה וטובלת בליל שמיני, ולמחרת היום מביאה קרבנות.

וכמו שמדגיש הרמב"ם בעצמו "לא דיברה בגנותו אלא טעתה כו'" ומשה לא הקפיד כלל על דבריה כו' ואף שלא גרמה שום היזק למשה נענשה מיד.

זהו גם תוכן העונש על לשון הרע שבתחילה "השתנו קירות ביתו" ואם "עמד ברשעו" משתנין כלי העור שבביתו, "עמד ברשעו" משתנין הבגדים שעליו, ואם לא עשה תשובה "משתנה עורו ויצטרע" שמתאים לסדר כניסת הרע באדם המדבר לשון הרע. בתחילה זהו רק עניין חיצוני הקשור בדיבור שלו שאינו פוגע באחר כלל, ואח"כ הולך הרע ונטמע באדם עוד ועוד עד שמצטרע ממש.

בהסבר זה יובנו גם דברי אדמוה"ז על הפסוק "אדם כי יהיה בעור בשרו כו'" שהרי אדם הוא השם הכי נעלה יותר מגבר איש ואנוש, ואיך יתכן שתהיה באדם הנעלה צרעת שהיא מהטומאות הכי חמורות. ומסביר שם שהרע של לשון הרע הוא עניין חיצוני ואינו נכנס בפנימיותו של אדם אלא נמצא בו בבחינת פסולת בלבד "בסוף מלבושיו" ומטעם זה אין נגע צרעת בזמננו כי בימינו אפילו "הצדיק והטוב עדיין הרע קצת בפנימיותו". ולכאורה לשון הרע הוא מהעבירות החמורות, ושקלוהו חז"ל (ערכין טו, ב.) כנגד שלוש עבירות שדינם "יהרג ואל יעבור" ו"כאילו כפר בעיקרו". כי שם מדבר בגדר הנ"ל של לשון הרע מצד עצמו שעדיין אינו מזיק לחברו רק שהרע שבדיבור עצמו עלול למשוך את המדבר ולהביאו למקום נמוך, ולכן כתב שהוא עניין ש"בסוף מלבושיו".

(על פי לקו"ש חלק כ"ב עמוד 65)

(46) מקורות סיום נאה ומלבב זה הם: מדרש רבה ויקרא פרשה טז, גמרא ערכין טו ב, וטז, א. ותוספתא נגעים פ"ו ה"ו.

יום חמישי ו' ניסן ה'תשפ"ב

הלכות מטמאי משכב ומושב

1 **יֵשׁ בְּכֻלָּן אַרְבַּע מִצְוֹת עֲשֶׂה, וְזֶהוּ פְּרָטָן : (א) דִּין**
2 **טְמֵאָת נִדָּה. (ב) דִּין טְמֵאָת יוֹלֶדֶת. (ג) דִּין טְמֵאָת זָבָה.**
3 **(ד) דִּין טְמֵאָת זָב.**
4 **וּבְאִוֵּר מִצְוֹת אֵלּוּ בְּפָרְקִים אֵלּוּ :**

פָּרֶק רִאשׁוֹן

(1) יבאר שזב וזבה נידה ויולדת כל אחת מארבעתן אב מאבות הטומאה, ודין קטן וקטנה וסריס אדם וסריס חמה טומטום ואנדרוגינוס, ודין דם הנידה ודם היולדת ושאר משקין היוצאים ממנה, ואם יצא הוולד מדופנה, ודין מקור האשה שנעקר או שהזיע, וזוב הזב וראייה ראשונה שלו ושל מצורע, משקין היוצאים מהם, ואם היה מוצץ ורוקק דם.

6 **א. הַזָּב² וְהַזָּבָה³ וְהַנִּדָּה⁴ וְהַיּוֹלֶדֶת⁵ - כָּל אֶחָד**

קנב שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום חמישי ו' ניסן - ס' טהרה - הל' מטמאי משכב ומושב

מתוך מהדורת גוגל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

פטורים מקרבן, ובמזיד פטורים ממלקות אפילו התרו בהם למלקות. (28) שהרי טומאתם וודאית. (29) והכוונה להרחיק טמאים מבית המקדש. (30) ובנידון זה אין אנו יודעים אם טומאת זכר עליו או טומאת נקיבה. (31) של הטומטום ואנדרוגינוס. (32) ונטמא וודאי.

(11) בלי כל סיבה חיצונית. (12) על ידי השפעה של איזה מקרה שהוא, כגון שנבלה או שקפצה וכדומה, אבל זה אינו מטמא באונס. (13) פרט לבעל ראייה אחת. (14) לעניין זה בלבד כולם שווים. אבל יש הבדלים שונים ביניהם ויבוארו בהלכות הבאות.

ח. דם הנדה או דם הזבה או דם היולדת מטמא בכל שהוא במגע ובמשא. שנאמר: והיה בנדתה והזב. מפי השמועה³³ למדו, שמדוה פמוה. וכבר בארנו בענין אסור נדה, שחמשה דמים טמאים באשה; אבל אם ראתה דם ירק - הרי הוא טהור. ואינו כמו רקה ושאר משקין היוצאין ממנה³⁴, שהרק מתעגל ויוצא וזה שותת ויורד³⁵.

1 ג. קטנה בת יום אחד מטמאה בנדה; בת עשרה ימים - בזיבה¹⁵; בת שלש שנים ויום אחד מטמאה את בועלה¹⁶, כמו שיתבאר.

(15) שבעת ימים הראשונים הם תקופת הנידה ואפילו ראתה דם בכולם דינה כנידה ולא כזבה. ואם תראה שלושה ימים בזה אחר זה, היינו, שמיני, תשיעי ועשירי תהיה זבה. (16) להיות אב הטומאה וליטמא שבעת ימים ככתוב בתורה (ויקרא טו, כד): "ואם שכוב ישכב איש אותה ... וטמא שבעת ימים". קטנה למטה מגיל זה אין בעלתה בעילה ודין בועלה כנוגע בה.

(33) קבלה איש מפי איש עד משה רבינו. (34) שהם טמאים ומטמאים. (35) טומאת משקים היוצאים מזב וזבה למדנו מרוקם, שנאמר (ויקרא טו, ח): "וכי ירוק הזב בטהור וכו' וטמא עד הערב" ולפיכך מטמאים את הדומה לרוק בלבד.

4 ד. קטן בן יום אחד מטמא בזיבה. ואחד גרים ועבדים ואחד¹⁷ ישראל מטמאין בנדה ובזיבה.

ט. אשה שיצא הולד מדפנה ויצא עמו דם מן הדפן - הרי אותו דם אב מאבות הטמאות כדם הנדה והלדה והזיבה, שהמקור³⁶ מקומו טמא³⁷; והאשה טהורה עד שיצא ממנה דם דרך הרחם.

(17) בין ובין.

6 ה. סריס אדם¹⁸, סריס חמה¹⁹ מטמאין בזיבה כשאר הבריין.

(36) המקום בגוף שבו נקווים דמיה לצרכי תפקידיה הטבעיים המיוחדים לאשה. (37) והדמים הנקווים בו טמאים טומאה חמורה, לטמא אדם וכלים. (38) פירוש, אינה טמאה טומאת שבעה כנידה או יולדת, אבל טמאה יום אחד מפני שנגעה בדם הטמא.

(18) שנסתרס על ידי אדם. (19) נולד סריס. מיום שראה את החמה הוא סריס (רבינו בפירושו למשנה יבמות פרק ח).

8 ו. אין האשה מטמאה בלבן²⁰, ולא האיש באדם²¹; אלא האשה באדם, והאיש בלבן.

י. מקור האשה שנעקר³⁹ ונפל לארץ - האשה טמאה טמאת ערב⁴⁰. וכן מקור שהזיע בשתי טפי מרגליות⁴¹ - האשה טמאה טמאת ערב⁴². אבל אינה נדה⁴³ עד שתראה אחד מחמשה דמים המטמאין אותה.

(20) אם הזיבה היא לבנה. (21) בזיבה אדומה.

10 ז. טמטום²² ואנדרוגינוס²³ - נותנין עליהם חמרי האיש וחמרי האשה²⁴: מטמאין בלבן פאיש, ובאדם באשה. וטמאתן בספק²⁵. לפיכך אין שורפין עליהן תרומה וקדשים²⁶, ואין חבין עליהן על טמאת מקדש וקדשיו²⁷. ראה לבן ואדם כאחד - שורפין עליהן את התרומה ואת הקדשים²⁸, אבל אין חבין עליהן על ביאת מקדש וקדשיו; שנאמר: מזכר עד נקבה תשלחו²⁹ - עד שיהיה הטמאה טמאת זכר ודאי או טמאת נקבה ודאית³⁰. וכן הנוגע בלבן ואדם שלו³¹ כאחת³² - אינו חב על טמאת מקדש וקדשיו. נגע הוא בעצמו בלבן ואדם שראה - הרי זה חב על ביאת המקדש.

(39) נעקרה ממנו חתיכת בשר. (40) מפני שנגעה בבשר המקור הטמא. (41) נוזל לבן, ויצאו דרך הרחם. (42) שכל מה שנמצא במקור הוא אב הטומאה ומטמא אדם וכלים טומאת ערב (יום הנגיעה עד הערב). (43) ליטמא שבעת ימים.

יא. הזיעה טפה אחת - הרי האשה טהורה, שאינה אלא מחוץ למקור⁴⁴.

(22) שאיננו יודעים אם הוא איש או אשה. (23) ישנם בו סימנים הן של איש והן של אשה. (24) מפני שהם ספק איש ספק אשה וכל ספק איסור תורה - לחומרא. (25) אם ראו לובן, שמא הם זכרים, ואם ראו אודם, שמא הם נקיבות. (26) אם ראו זיבה ונגעו בתרומה, או קדשים ונטמאו, אין שורפים אותם כדין תרומה וקדשים טמאים, שמא הם טהורים ואסור לשרוף תרומה וקדשים טהורים. (27) אם נכנסו לבית המקדש או אכלו בשר קדשים בשוגג

(44) והנוזלים הבאים מחוץ למקור שלא בימי טומאתה - טהורים.

יב. זוכו של זב - אב מאבות הטמאות כזב, שנאמר: זוכו טמא הוא. ומטמא במגע ובמשא בכל שהוא. ראיה ראשונה של זב אינה מטמאה במשא והרי היא כשכבת זרע⁴⁵, בין מאיש גדול בין מאיש קטן. וכן המשכבות והמושבות שישב עליהם

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום שישי ז' ניסן - ס' טהרה - הל' מטמאי משכב ומושב קנג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

יום שישי ז' ניסן ה'תשפ"ב

פרק נשיני

1 יבאר דם נידה זבה ויולדת וזוהו של זב אם מטמא לח
ויבש, ודין המסיט כוס ששתה ממנה הזב או פשתן שטווה
נידה וכיוצא בזה, ודין דם או רוק טמא שנתערב במים או
מי רגליו שנתערבו במי רגלים של גויים, אם שואלין כלי
מי רגלים מכל מקום, וזבה או גויה שנתגיירה שנעקרו מימי
רגליהן וטבלו והטילו, ודין מי היא המטמאה בזיבה ובנידה
ובלידה.

א. דם נדה² וזבה ויולדת מטמא לח ויבש, אכל³⁴
זוהו של זב ורקו ושכבת זרעו אינו מטמא אלא כל³⁵
זמן שהוא לח, אכל יבש יותר מדאי אינו מטמא.³⁶
ועד כמה? אם שורין אותן בפושרין מצת לעת³⁷
וחזור לכמות שהיה - הרי זה מטמא בלח³. אם היו³⁸
המים פושרין בתחלתן, אף על פי שאינן פושרין³⁹
בסופן⁴. וכל הדברים האלו דברי קבלה הן.⁴⁰

2 נדה נד, א. 3) ואם לא חזר, אלא נשאר יבש - טהור.
4) ואפשר שאם היו המים פושרים במשך כל המעט-לעת
היה חוזר לכמות שהיה, אעפ"כ - טהור. כו' יהודה בן
נקוסה שם נו, א (ראה כסף-משנה, ומדבריו משמע שגירסא
אחרת היתה לפניו בהלכה זו, וראה משנה-למלך).

ב. פשתן⁵ שטואתו נדה⁶ - המסיטו⁷ טהור⁸. ואם⁴¹
היה לח⁹ - מטמא, מפני רק פיה.⁴²

5) תוספתא טהרות פ"ד ה"ו. 6) ודרכן של נשים להרטיב
את החוטים ברוקן אגב טוויה. 7) מזיוו ממקומו בלי
נגיעה ישירה. והוא-הדין לנוגע, ונקט "המסיטו" מפני
הבבא הבאה, להשמיענו שלח מטמא גם בהיסט. 8) מפני
שהרוק נתייבש, ואמרנו בהלכה הקודמת שרוק אינו מטמא
אלא כשהוא לח. 9) כלומר, שהרוק לא נתייבש
(בתוספתא שם חולק ר' יהודה ואומר, שאפילו נתייבש
הרוק ונתלחלח הפשתן ע"י מים - טמא. ורבינו נקט לשונו
של תנא-קמא, ולפיכך יש להניח שהתכוון לדעתו. עיין
שם).

ג. זב שהניח פיו על פי הכוס ונמלך שלא לשותותו⁴³
- המסיט את הכוס טהור¹⁰. שטה ממנו הזב כל⁴⁴
שהוא - המסיטו טמא, מפני משקה פי הזב¹¹.⁴⁵

10) ואין חוששים שמא נשאר רוק על הכוס.
11) כשהאדם שותה אי-אפשר שלא יתערב קצת רוק שבפיו
עם המשקה. תוספתא טהרות פ"ה ה"ג.

ד. זב שנשף¹² את הפת ואת הבצל - המסיטו¹³
טהור¹⁴. נשף את הקישות והמלפפון¹⁵ - המסיטו¹⁶
טמא, מפני משקה פי הזב המתערב בהן.⁴⁸

12) שם. 13) את הפת או את הבצל. 14) שאין הרוק
מתערב עם דבר יבש. 15) שיש בהם הרבה לחות.

ה. קלפי פולין¹⁶ וקלפי תורמוסין¹⁷ שקצצן¹⁸ העובר⁴⁹

1 משראה ראיה ראשונה עד שראה השניה - טהורים.
2 שאינו קרוי זב אלא אחר ראיה שניה, כמו שבארנו
3 בהלכות מחסרי בפרה. ראה אחת מרבה בשמים⁴⁶ -
4 אין טמא אלא המסיט⁴⁷ טפה אחרונה⁴⁸.

45) טבעית שמטמאה במגע אבל לא במשא. 46) זיבה
רצופה כשיעור טבילה וניגוב אחריה. היינו, כדי הילוך
חמשים אמה של אדם בינוני. 47) מזוזה ממקומה על ידי
דבר אחר ואינו נוגע בה. 48) שהרי טיפה זו עושה אותו
זב, אבל הקודמות דינן כשכבת זרע.

5 יג. ראיה ראשונה של מצרע מטמא במשא.
6 שנאמר: כל צרוע וכל זב וכל טמא לנפש. הרי
7 הצרוע קזב גמור: מה זב גמור - זוהו מטמא
8 במשא, אף מצרע - ראיתו הראשונה מטמאה
9 במשא.

10 יד. רק הזב ושכבת זרעו ומימי רגליו - כל אחד
11 משלשתן אב טמאה דין תורה, ומטמא בכל שהוא
12 במגע ובמשא⁴⁹. הרי הוא אומר ברוק: וכי ירק הזב
13 בטהור. ומימי רגליו ושכבת זרעו אי אפשר שלא
14 יהיה בהם צחצוחי זיבה⁵⁰ כל שהוא.

49) כזוב. 50) טיפות זעירות.

15 טו. אחד זב ואחד נדה ויולדת וזבה - כל אחד מהן
16 רקו ומימי רגליו אב טמאה קזב. וכן כל מקום
17 שנאמר בהלכות אלו הזב - אחד הזב ואחד שאר
18 הארבעה⁵¹.

51) כלומר, השאר של הארבעה.

19 טז. תשעה משקין קזב. שלשה מהן אב טמאה.
20 והן: רקו, ושכבת זרעו, ומימי רגליו. כל אחד
21 מאלו מטמא אדם וכלים בכל שהוא, כמו שבארנו.
22 שלשה מהן כולד הטמאה. ואלו הן: דמעת עינו,
23 ודם מגפתו⁵², וחלב האשה. כל אחד מאלו כמשקין
24 טמאין, שאין מטמאין אדם⁵³. אכל מטמאין כלים
25 מדברי סופרים, כמו שבארנו. ושלשה מהן טהורין.
26 ואלו הן: זעתו, ולחה סרוחה היוצאים ממנו,
27 והרעי. הרי אלו שלשה מן הזב וחבריו⁵⁴ כמותן⁵⁵
28 משאר האדם⁵⁶. פיו וניעו⁵⁷ וריו⁵⁸ ומי האף שלו
29 - הרי הן כרקו לכל דבר, ובכלל הרק הן חשובין.
30 דם היוצא מפי אמה⁵⁹ ודם השותת מפיו - הרי הן
31 בכלל דם מגפתו. הנה מוצין ורוק דם - הרי זה
32 מטמא ברוק; שהדם שמוצין אי אפשר לו בלא
33 צחצוחי רוק.

52) דם הזב מפצע שבגופו. 53) על ידי נגיעה, אבל
מטמאים כשתה רביעית. 54) זבה ויולדת.
55) דינם כמו משקין אלו. 56) מאנשים טהורים.
57) הליחה שהאדם מוציא על ידי שיעול או חרחור בגרון.
58) נוזל הזב מן הפה מאליו. 59) אבר הזכר.

עובדת פוכבים⁴⁰ שְׁעָקְרוּ מִיָּמִי רִגְלֶיהָ, וְנִתְגַּיְרָה
וְטָבְלָה, וְהִטִּילָה מַיִם אַחֵר שֶׁטָבְלָה - הָרִי זֶה סֶפֶק,
אִם אַחֵר עָקְרָה הוֹלְכִין וְהָרִי הֵן כְּמִי רִגְלֵי הָעוֹבְדֵי
פּוֹכְבִּים הַטְּמָאִים, אוֹ אַחֵר יֵצֵאָה וְהָרִי הֵם כְּמִימֵי
רִגְלֵי יִשְׂרָאֵל הַטְּהוֹרִים.

(34) נדה מג, א. בעיא שנשארה בתיקו. (35) נעקרו
ממקומם, והזבה עיכבה אותם בגופה. (36) העקירה
קובעת. (37) ומימי רגליה טמאים. (38) ההטלה.
(39) שם. (40) שדינה כזבה מדרבנן.

י. הַעֲבָדִים⁴¹ מִטְּמָאִין בְּזִיבָה וּבִגְדָה וּבִלְבָּה⁴²
כִּישְׂרָאֵל, אֲבָל הָעוֹבְדֵי פּוֹכְבִּים אֵין מִטְּמָאִין לֹא
בְּזִיבָה וְלֹא בִּגְדוֹת וְלֹא בִּלְבָה דִּין תּוֹרָה. שְׁנֵאמַר:
דְּבִירוֹ אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאִמְרַתֶּם אֵלֶיּהֶם אִישׁ אִישׁ כִּי
יִהְיֶה זֶב - בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִטְּמָאִין בְּזִיבָה, וְלֹא הָעוֹבְדֵי
פּוֹכְבִּים. וְחֻכְמֵם גְּזֵרוֹ עַל כָּל הָעוֹבְדֵי פּוֹכְבִּים
שֶׁיִּטְמְאוּ כְּזָבִים לְכָל דְּבָרֵיהֶן, זָכָרִים וְנָקִיבוֹת⁴³. וְהוּא
שֶׁיִּהְיֶה הַזָּכָר בֶּן תִּשְׁעֵי שָׁנִים⁴⁴ וְיוֹם אֶחָד וּלְמַעֲלָה,
וְהַנְּקִיבָה בֶּת שְׁלֹשׁ שָׁנִים⁴⁵ וְיוֹם אֶחָד וּלְמַעֲלָה; אֲבָל
הַקְּטָנִים לְמִטָּה מִזְמָן זֶה - לֹא גְזֵרוֹ עֲלֵיהֶן טְמֵאָה.
שְׁעָקְרָה הַגְּזֵרָה הַיָּא, כְּדִי שְׁלֹא יִהְיֶה תִּינוּק יִשְׂרָאֵל
רִגְלֵי אֲצֵל הָעוֹבֵד פּוֹכְבִּים בְּמִשְׁכָּב זָכוֹר, וּפְחוֹת
מִזְמָן זֶה אֵין בִּיאָתָן בִּיאָה. בַּעַת שְׁגִזְרוּ עֲלֵיהֶן -
לֹא גְזֵרוֹ עַל שִׁכְבַּת זָרַע⁴⁶ שְׁלֵהֶן, אֲלֹא שִׁכְבַּת זָרַעוֹ
שֶׁל עוֹבֵד פּוֹכְבִּים טְהוֹרָה כְּדִין תּוֹרָה. וּמִפְּנֵי מָה
לֹא גְזֵרוֹ עֲלֵיהֶם טְמֵאָה? כְּדִי לְהוֹדִיעַ שֶׁטְמֵאָתָן
מִדְּבָרֵי סוֹפְרִים. שֶׁהָרִי הַכֹּל יוֹדְעִין, שְׁאֵלֹו הָיָו זָכִין
דִּין תּוֹרָה - הִיָּתָה שִׁכְבַּת זָרַע אֲב הַטְּמֵאָה כְּשִׁכְבַּת
זָרַע הַזָּב. וּמֵאַחֵר שִׁיּוֹדְעִין בְּטְמֵאָתָם שֶׁהִיָּתָה מִדְּבָרֵי
סוֹפְרִים, לֹא יָבֹאוּ לְשַׁרְף עֲלֵיהֶם תְּרוּמָה וְקֹדְשִׁים⁴⁷.
נִמְצְאָתָה לָמַד, שֶׁזִּיבּוֹ שֶׁל עוֹבֵד פּוֹכְבִּים, וְדָם נִדָּה
אוֹ דָם זִיבָה וְלִדָּה שֶׁל פֶּת עוֹבְדָת פּוֹכְבִּים, וּבֵת
עוֹבֵד פּוֹכְבִּים וְהָעוֹבְדֵי פּוֹכְבִּים עֲצָמָן אֵף עַל פִּי
שֶׁהֵם נִקְיִים מִן הַתּוֹרָה⁴⁸ מִדָּם הַזָּב, וְרַק הָעוֹבְדֵי
פּוֹכְבִּים וּמִימֵי רִגְלֵיהֶן, וּמִשְׁפָּכָן וּמִרְפָּכָן, וּבוֹעַל
עוֹבְדָת פּוֹכְבִּים - כָּל אֶחָד מֵאֵלֹו אֲב טְמֵאָה מִדְּבָרֵי
סוֹפְרִים⁴⁹. לְפִיכָף אֵין חֻכִּין עֲלֵיהֶן עַל בִּיאַת מִקְדָּשׁ
וְקֹדְשִׁים⁵⁰, וְאֵין שׁוֹרְפִין עֲלֵיהֶן אֶת הַתְּרוּמָה. וְכָלֵן
מִטְּמָאִין אָדָם וְכָלִים בְּמַגַּע, וּמִטְּמָאִין אָדָם בְּמִשְׁאֵל,
כְּזָב לְכָל דְּבָר; אֲלֹא שֶׁהַטְּמֵאָה מִדְּבָרֵיהֶן, כְּמוֹ
שֶׁבִּאֲרָנוּ. וְדָם הַנְּקִירִית - כְּרָקָה וּכְמִימֵי רִגְלֵיהָ,
מִטְּמָא לָח וְאֵינוֹ מִטְּמָא יָבֵשׁ⁵¹.

~ נקודות משיחות קודש ~

"העבדים מטמאין בזיבה ובנדה ובלידה כישראל אבל הגויים
אין מטמאין בו".

וטעם הדבר הוא, שכל עניני הטומאה שייך רק במקום

פּוֹכְבִּים - הַמְּסִיטִין טְמָא; שֶׁפֶל הָעוֹבְדֵי פּוֹכְבִּים
כְּזָבִים לְכָל דְּבָרֵיהֶן, כְּמוֹ שִׁיתְבָּאָר¹⁹. הַקְּלָפִין
שֶׁשִּׁשְׁוֹקִין²⁰ - הוֹלְכִין בֵּהֶן אַחֵר הָרִב²¹.

(16) שם. (17) מין קטנית שטעמו מר, ושולקים אותו שבע
פעמים להפיג מרירותו ואח"כ אוכלים אותו לקינוח סעודה
(ביצה כד, ב). (18) בתוספתא, הגירסא "שפסקן". ופירש
הגר"א שקלפם בפיו. (19) לקמן ה"ו. (20) ואין אנו
יודעים אם הם של ישראל או של גויים. (21) אם רוב
מביאי הקליפים לשוק הם גויים - טמאים, ואם רובם
יהודים - טהורים.

ו. דָּם²² טְמָא שֶׁנִּתְעַרַּב בְּמַיִם, אִם בְּטָלוֹ מִרְאִיו -
הַפֶּל טְהוֹר. נִתְעַרַּב בְּדָם טְהוֹר וּבִינָן²³ - רֹאִין אוֹתוֹ²⁴
כְּאֵלֹו הוּא מַיִם²⁵. וְכֵן רַק טְמָא שֶׁנִּתְעַרַּב בְּמַיִם: אִם
הָיָה קְרוֹשׁ²⁶ כְּבָרִיתוֹ - הָרִי זֶה טְמָא; וְאִם נִמְחָה
בְּמַיִם, אִם בְּטָלוֹ מִרְאִיו - הַפֶּל טְהוֹר. נִתְעַרַּב בְּרַק
אַחֵר - רֹאִין אוֹתוֹ כְּאֵלֹו הוּא מַיִם. וְכֵן מִי רִגְלָיו
שֶׁל טְמָא שֶׁנִּתְעַרְבוּ בְּמַיִם: אִם בְּטָלוֹ מִרְאֵיהֶן - הַפֶּל
טְהוֹר, וְאִם לֹא - טְמָא. נִתְעַרַּב בֵּין אוֹ בְּמִי רִגְלִים
טְהוֹרִין - רֹאִין אוֹתוֹ כְּאֵלֹו הוּא מַיִם. נִתְעַרְבוּ בְּמִי
רִגְלִים שֶׁל עוֹבְדֵי פּוֹכְבִּים - הוֹלְכִין אַחֵר הָרִב²⁷.
כִּיצַד? כְּלִי שֶׁהָיָה יִשְׂרָאֵל וְעוֹבְדֵי פּוֹכְבִּים מְטִילִין
שָׁם מִי רִגְלֵיהֶם: אִם רַב עוֹבְדֵי פּוֹכְבִּים - הַפֶּל טְמָא,
וְאִם רַב יִשְׂרָאֵל - הַפֶּל טְהוֹר; מִחֲצָה לְמִחֲצָה - הַפֶּל
טְמָא. וְכֵן אִם נִתְעַרַּב מִי רִגְלֵי עוֹבֵד פּוֹכְבִּים זֶה בְּמִי
רִגְלֵי יִשְׂרָאֵל זֶה - הוֹלְכִין אַחֵר הָרִב.

(22) שם ה"ב. (23) יין אדום, ואין מראה הדם מתבטל
בהם. (24) את הדם הטהור והיין. (25) אם היה מראה
הדם בטל אלמלא נפל לכמות מים שכזו - טהור.
(26) כלומר, סמך (בכתב-יד תימן - "קשור"). (27) מפני
שטומאת גויים מדרבנן - הקלו בתערובתם.

ז. שׁוֹאֲלִין²⁸ [כְּלִין] מִי רִגְלִים מִכָּל מְקוֹם²⁹ וְאֵין
חוֹשְׁשִׁין שֶׁמָּא שֶׁל גְּדוֹת הֵן, שְׁלֹא נִחְשְׁדוּ בְּנוֹת
יִשְׂרָאֵל לְכַנֵּס אֶת מִי רִגְלֵיהֶן כְּשֶׁהֵן גְּדוֹת.

(28) שם. (29) מיהודים.

ח. חֲרָס³⁰ שֶׁהָיָה הַזָּב אוֹ הַזָּבָה מְטִילִין בוֹ מִי רִגְלֵיהֶן
וּכְפִסּוֹ³¹ פֶּעַם רִאשׁוֹנָה וּשְׁנִיָּה - הָרִי הַמְּשַׁקֵּין שֶׁכְּפִסּוֹ
בֵּהֶן טְמָאִין, וּפֶעַם שְׁלִישִׁית - טְהוֹרִין, בֵּין שֶׁכְּפִסּוֹ
בְּמַיִם בֵּין שֶׁכְּפִסּוֹ בְּמִי רִגְלִים³², שֶׁהָרִי לֹא נִשְׁאָר בָּהּ
לְחִלּוּחִית מִימֵי רִגְלִים³³.

(30) עביט של חרס. (31) שטפו. (32) טהורים. (33) של
הזב.

ט. זָבָה³⁴ שְׁעָקְרוּ מִימֵי רִגְלֶיהָ³⁵ בְּסוֹף שְׁבַעַת יְמֵי
הַסְּפִירָה, וְיָרְדָה וְטָבְלָה, וְהִטִּילָה מַיִם אַחֵר הַטְּבִילָה
- הָרִי הֵן סֶפֶק, אִם אַחֵר עָקְרָה הוֹלְכִין³⁶ וְזָבָה
הִיָּתָה³⁷, אוֹ אַחֵר הִיִּצִּיאָהָ³⁸ שֶׁהִיא טְהוֹרָה. וְכֵן³⁹

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום ש"ק ח' ניסן – ס' טהרה – הל' מטמאי משכב ומושב קנה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

– נטמא (מכאן יש ללמוד, שלדעת רבינו טומאת משא פירושה אפילו לא הניד את הטומאה, שאם לא כן, אין לך משא שאינן היסט. ראה 'תפארת ישראל' בהקדמתו לטהרות, אות ו). 5) לא כנדה ממש, שהרי משכב ומרכב של נדה הוא אב הטומאה, ושל בועל נדה דינו כראשון לטומאה, כמו שמבאר רבינו בה"ב, והתכוון רק ללמדנו, שנטמא משכב ומרכב אע"פ שלא נגע בהם כדין נדה, מה שאין כן בטמאים אחרים. לקמן פרק ששי יתבאר מה בין משכב למרכב (ראה משה-למלך כאן).

ב. אין משכב בועל נדה ומרכבו כמשכב נדה ומרכבה. שהמשכב או המרכב שדרסה עליו נדה – אב מאבות הטמאה, ומשכב בועל נדה ומרכבו – ילד טמאה, ככלים שנוגע בהן, שאינן מטמאין אדם ולא פלים אלא אכלין ומשקין בלבד. ולמה נגרעה טמאת משכבו מטמאת משכבה? מפני שנגמר בבעל נדה: ותהי נדתה עליו וטמא שבעת ימים; ונאמר בו: כל המשכב אשר ישכב עליו וטמא. מאחר שנגמר: ותהי נדתה עליו, איני יודע שהוא מטמא משכב? ולמה נאמר? מפני השמועה למדו, שהפסוק נחקק⁸ מטמאה חמורה, מלטמא אדם וכלים, ותלאו בטמאה קלה, שיהיה משכבו וילד, ולא וטמא אדם וכלים אלא אכלין ומשקין בלבד, כשאר ולדות הטמאות.

6) נדה לב, ב. 7) הלא כתבה תורה: "ותהי נדתה עליו", ומשמע שדינו כנידה ממש? 8) שם לג, א.

ג. אחד הבא על הנדה או על שומרת יום כנגד יום⁹ או על היולדת. [בין פדרפן בין שלא פדרפן] אחד המערה¹⁰ ואחד הגומר. בין גדול שבא על הקטנה בין קטן שבא על הגדולה – מתטמא משום בועל נדה. במה דברים אמורים? פשהיה הבועל בן תשע שנים ויום אחד¹¹, והנבעלת היתה בת שלש שנים ויום אחד¹²; אבל פחות מכאן – אינו מתטמא משום בועל נדה, אלא משום נוגע בנדה בלבד, שהוא וילד ואינו אב. וכן בועל הזב – הרי הוא פנוגע בו¹³. ואחד הנוגע בזב או הנבעלת מן הזב¹⁴.

9) ראה למעלה פ"א ה"ב בהערות דין ג, וד. 10) 'תורת כהנים' שם ה"א. ראה פ"א מהל' איסורי ביאה ה"י. 11) נדה מה, א. 12) שם מד, ב. 13) שם עג, א. 14) שם דרשו: היא מטמאה את בועלה, ואין הזב מטמא מה שהוא בועל.

ד. הנדה והזבה ושומרת יום כנגד יום והיולדת אף על פי שלא ראתה דם – כלם מטמאות למפרע מעת לעת או מפקידה לפקידה¹⁵. וזהו הנקרא מעת לעת שבנדה. פיצד? אשה שהיתה טהורה ואין לה וסת¹⁶, ובדקה עצמה בשחרית

הקדושה כי "רוח הטומאה... אינה מתאוה לשרות אלא במקום הקדושה" כדי שתוכל לקבל תוספת יניקה וחיות, ולכן אין שייך אצל אומות העולם עניין הטהרה האמיתית כי אין רוח הטומאה מתאוה לשרות עליהם, שהרי לא תוכל לקבל מהם תוספת יניקה וחיות, ונמצא תוכנה של הלכה זו שבח ומעלה לישראל.

והוראה יש מזה לעבודת האדם: כתיב "רק אתכם אהבתי מכל משפחות האדמה, על כן אפקוד עליכם את כל עוונותיכם" כי התכלית ב"עוונותיכם" הוא רק כדי שיהיה "זדונות נהפכו לו כזכויות" ויתווסף בו עליו של סוג זכויות נעלה יותר שאינו שייך כלל מצד הבריאה כשלעצמה אלא רק מצד עבודת האדם. ופשיטא שמדובר כאן על "חטא" מלשון חסרון כמו "והייתי אני ובני שלמה חטאים" היינו חסרים, שגם אחר עבודתו ומעלתו – צדיק גמור, עדיין חסר לו העילוי של עבודת התשובה וצווק אל ה' "אלקים אל דמי לך" שיבוא כבר משיח ואז יתמלא חסרונו שהרי "משיח אתא לאתבא צדיקאי בתיובתא".

(על פי יין מלכות ספר טהרה סימן ט"ו)

41) זבים פ"ב מ"א, ו'תורת כהנים' פרק זבים פרשתא א, א. 42) שם, פרשת תזריע פרשתא א, א. 43) נדה לר, א. 44) עבודה זרה לו, ב. 45) שם לז, א. 46) טבעית. 47) תרומה וקדשים שנטמאו טומאה דאורייתא צריך לשרפם, וכשנטמאו מדרבנן אסור לשרפם ולאבדם בידיים. 48) המלים "מן התורה" אינן אלא בדפוס רומא (ר"מ), ולא בכתי"י תימן. והגירסא הנכונה היא זו שבכתי"י הנז': "אע"פ שהם נקיים מדם וזוב", פירוש, שלא ראו דם (הגויה) וזוב (הגוי). הכל כאן ברור, וביאור מיותר. [כנראה טעה המעתיק בפירוש המלה "נקיים", וחשב שהכוונה אינם טמאים, ולפיכך הוסיף את המלים "מן התורה", שהרי מדרבנן מטמאים, אולם הפירוש הנכון הוא כמו שכתבנו, שהם נקיים ולא ראו דם או זוב]. 49) כאן הכוונה גזירת חכמים. 50) ראה למעלה פ"א ה"ז. 51) שלא כדם ישראלית שנטמא לח ויבש. כבית-הלל במשנה שם.

יום ש"ק ח' ניסן ה'תשפ"ב

פרק שלישי

1) יבאר הבועל נידה אם הוא כנידה, והבא על הזבה או שומרת יום או יולדת, הנשים הטמאות למפרע ומה דינן.

- א. בועל נדה – כנידה², שהוא אב מאבות הטמאה
- של תורה. מטמא פלים במגע, ומטמא אדם במשא³
- ובמגע, ומטמא בהסס⁴, ומטמא משכב ומרכב
- כנידה⁵.

2) שנאמר (ויקרא טו, כד): "ואם שכב איש אותה ותהי נדתה עליו". פירוש, הבועל טמא כנדה, 'תורת כהנים' פרשת זבים פ"ז, ה"ג. 3) אם הטהור נשא את בועל הנדה, או להיפך, נטמא אע"פ שלא נגע בו. 4) ולא נשא אותו

קנו שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום ש"ק ח' ניסן - ס' טהרה - הל' מטמאי משכב ומושב

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אולם מלשונו של רבינו כאן משמע שמדובר באשה שיש לה וסת קבוע איזה שהוא, ומטבען של הנשים שתופעות המנויות כאן קודמות לראיית הדם. (26) מרגישה כבודות וכאב. (27) מקום הטבור. (28) אותו מקום. (29) צמרמרות. (30) שתמשיך ותשאר במצב זה. (31) רגילה בכך. (32) אם בדקה בסוף הווסת ומצאה דם, אבל אם לא מצאה - טהורות, כמו שנתבאר בה"ה. (33) משנה, שם.

ז. ה'רואה פתם' - 34 - טמאה למפרע עד עת הפקידה. 35. וכן הפגד שנמצא עליו הפתם טמא למפרע. 36. ועד כמה? עד שתאמר: בדיקתי החלוק הזה ולא היה עליו פתם. אפילו בפסחו ולא בדיקתי. 37. טמא מקדם הפכוס למפרע עד שעת בדיקה. ואפילו נמצא הפתם לח. 38. הרי זה מטמא למפרע עד שעת הבדיקה; שאני אומר: מימים היה שם. 39. ועתה נפלו עליו מים ונעשה לח. 40.

שם ד, ב - אם מצאה כתם של דם על גופה או על בגדה (דיני כתם מבוארים בהל' איסורי ביאה פ"ט). (35) אפילו אם עבר יותר ממעת לעת משעת הפקידה (רבינו בפירושו למשנה). יוצא מזה חומרא בכתם יותר מבראיית דם ממש, שהרי בראייה קובע הזמן הקצר יותר: או מעת לעת או שעת הבדיקה (ראה למעלה ה"ד). וטעמו של דבר מבואר בכסף-משנה בשם הר"י קורקוס, מפני שאפשר לה שלא להרגיש בכתם זמן רב, אבל אם היא מוצאת עכשיו דם ממש - אין לחשוש שמא בא לפני זמן רב. (36) הטהורות שנגעו בבגד אחרי שנבדק - טמאות. (37) כשהיא אומרת שלא בדקתה, אבל בסתם אנו תולים שבדקה לפני הכביסה. שם נו, ב. (38) אין אנו אומרים שהלחות מוכיחה שהכתם טרי ולא הספיק להתייבש. כתנא-קמא במשנה שם נו, א. (39) ונתייבש.

ח. וכל הנשים שדיןן שעתן. 40 - פתמן בראיתן. 41, ואינו מטמא אותן למפרע. כל אלו הנשים הטמאות למפרע, בין ראיתן דם בין מצאה פתם - מטמאות משכב ומרכב למפרע לטמא אדם ובגדים. וכן רקן ומימי רגליהן טמאין למפרע. ואפילו כלי חרש המקנה צמיד פתיל. 42 מטמאות אותו למפרע. אבל אינן מטמאות את הנועל למפרע משום בועל נדה, אלא משום נוגע בלבד. 43. אבל הרואה פתם - הנועל אותה מאחר שנמצא הפתם טמא משום בועל נדה. 44.

(40) אשה שיש לה וסת קבוע, וארבע נשים המנויות לקמן פ"ד ה"א. (41) דין הכתם כדין ראיית דם, כרבי חנינא בן אנטיגנוס שם ה, א. (42) כסיו צמוד ומהודק לכלי. כלי חרס שכזה אינו מיטמא בטומאת מת וכדומה אלא בהיסט ע"י נדה זב וזבה. (43) ואינו מטמא משכב ומושב. שם ו, א. כתנא-קמא בברייתא. (44) משנה, שם יד, א. "ומודים חכמים לרבי עקיבא ברואה כתם שטמאה את בועלה".

ט. מעברת שהוציא העפר את ידו והחזירה - אמו 48

1 ומצאה טהורה, ובחצי היום בדיקה עצמה ומצאה דם - הרי כל הטהרות שעשתה משעת פקידה ראשונה עד שעת פקידה שניה טמאות למפרע. 17. וכן אם בדיקה היום ומצאה טהורה, ולאחר שנים או שלשה ימים בדיקה ומצאה דם - כל הטהרות שעשתה מעת שבדיקה ומצאה דם עד עשרים וארבע שעות. 18 למפרע טמאות. ועד. 19 שלאחר התשמיש - הרי הוא כפקידה, ושלפני התשמיש - אינו כפקידה, מפני שאינה בודקת בו יפה. 20.

(15) מבדיקה לבדיקה. (16) זמן קבוע לראיית דם. רוב הנשים רואות דם אחת לחודש ביום מסוים. ואם ראתה שלוש פעמים באותו יום בחודש בשלושה חדשים רצופים, נקבע לה וסת ביום זה. (17) חוששים שמא בא הדם תיכף אחרי הבדיקה הראשונה ולא הרגישה בו. (18) אבל הטהרות שנגעה בהן לפני מעת לעת - טהורות, אף-על-פי שלא בדקה עצמה זמן רב. כחכמים במשנה, נדה ב, א. (19) המטלית שבדקה בו. (20) שם ה, א.

ה. אשה שיש לה וסת וראתה דם בשעת וסתה - דיה שעתה. 21 ואינה טמאה למפרע. 22. הגיע שעת וסתה ולא בדיקה עצמה, ולאחר ימים בדיקה עצמה ומצאה דם - הרי זו טמאה למפרע והרי היא בחזקת נדה משעת וסתה. וזו היא טמאת וסתות האמורה בכל מקום. ואם מצאה עצמה טהורה כשבדיקה אחר הנוסת - הרי זו טהורה. 23.

(21) מטמאת רק את הטהרות שנגעה בהן משעת וסתה ואילך. משנה, שם ב, א. (22) משנה, שם לט, א. והטעם, שאנו מגיחים שהדם בא בזמן הקבוע. (23) שם טז, א - מחלוקת רב ושמואל, ופסק כרב בהתאם למקובל שהלכה כרב נגד שמואל באיסורים. נימוקו של רב הוא: הבדיקה הוכיחה שלא בא דם ביום הוסת.

ו. כל אשה שיש לה וסת. 25 - תרגיש בעצמה: מפקדת, או מתעטשת, או חוששת. 26 פי ברה"ש. 27 וישפולי מעיה. 28, או אוחזתה צמורית. 29, או ראשה כבד עליה או איכריה כבדין וכיוצא באלו. ויש אשה שדרכה לראות בעת שיתחיל בה מקרה אחד מאלו מיד בתחלתו, ויש אשה שתמתיץ. 30 במקרה זה שעה או שתיים ואחר כך תראה הדם בסוף הנוסת. היתה למודה. 31 להיות רואה בתחלת הנוסת - כל הטהרות שעשתה בתוך הנוסת טמאות. 32; היתה למודה להיות רואה בסוף הנוסת - כל הטהרות שעשתה בתוך הנוסת טהורות. 33, ואינה חוששת אלא משעה שדרכה לראות עד עת שמצאה דם. 29

(24) משנה, שם סג, א. (25) כשם שקובעת וסת לימים (ראה הלכה ד), כך קובעת וסת למקרים, והמשנה הנ"ל מתפרשת בגמרא שם בווסתות למקרים ("וסתות דגופא"),

לדין שנאמר למעלה: "שהוציא העובר את ידו". ומשמיענו רבינו שטומאתה מדברי סופרים כמו הטומאות האחרות המנויות כאן. בדפוס רומא (ר"מ) ובכת"י תימן, אין סוגריים. (47) ראה למעלה ה"ד. נדה טו, א: "מעט לעת דרבנן". (48) המעתיק שמחק את המילה "יד", העמיד כאן נקודה ויש למחקה. (49) אשה שיש לה וסת קבוע ובדקה עצמה זמן מסוים אחרי שעת וסת ומצאה דם – טמאה למפרע עד שעת הוסת (ראה למעלה ה"ה). וטומאה למפרע זו היא מדרבנן. כרב נחמן בר יצחק לדעת רב, שם טז, א. (50) שם טו, א: "וכתמים דרבנן". (51) ראה למעלה פ"ב ה"י. (52) לא אוכלים אותם ולא שורפים. נשאים ועומדים בספק. (53) חסידים הראשונים הקפידו שחוליהם ייעשו באותה הזהירות וההרחקה מכל טומאה המחייבות בקדשים, ויש מהם הקפידו רק כטהרת תרומה שהיא נמוכה מטהרת קודש. (54) עיסה שלא הפרישו ממנה חלה, נקראת "טבל". (55) שם. ודף ז, א כלשון אחרון. (56) של העובר.

1 טִמְאָה לְדָהּ. 45. וְטִמְאָה יוֹלְדֶת יָד⁴⁶, וְטִמְאָה מַעַת
2 לַעַת⁴⁷ אוּ מִפְקִידָה לְפִקִּידָה לְמִפְרַע כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנו⁴⁸,
3 וְטִמְאָה וְסִתּוֹת⁴⁹, וְטִמְאָה בְּתָמִים⁵⁰ - הַכֹּל מִדְּבָרֵי
4 סוּפְרִים. וְטִמְאָתָן מִסֶּפֶק. לְפִיכָף אֵין שׁוֹרְפִין עָלֵיהֶן
5 תְּרוּמָה וְקֹדְשִׁים⁵¹, אֲלָא תוֹלִין⁵². וְכֵן חָלִין שְׁנַעֲשׂוּ
6 עַל טְהֵרַת הַקֹּדֶשׁ⁵³ שְׁנִטְמְאוּ בְּאֵלוֹ - תוֹלִין. אֲבָל
7 הַנַּעֲשִׂים עַל טְהֵרַת הַתְּרוּמָה, וְחָלִין הַטְּבוּלִין
8 לְחִלָּה⁵⁴ - אֵין מִתְטַמְּאִין⁵⁵ בְּכֹל אֵלוֹ הַטְּמְאוֹת שֶׁהֵן
9 מִדְּבָרֵיהֶן. וְנִמְצְאָתָ אוֹמֵר, שֶׁכָּל אַחַת מֵאֵלוֹ הַנַּעֲשִׂים,
10 וּמִשְׁכָּבָן וּמִקֶּבֶן וְרָקֵן וּמִיָּמִי רִגְלֵיהֶן, וּבִזְעֵל רוּאָה
11 בְּתָם מֵאַחֵר שְׁנִמְצָא הַבְּתָם, וּבִזְעֵל יוֹלְדֶת מֵאַחֵר
12 שֶׁיִּצָּא הָאֵיכָר⁵⁶ וְחֹזֵר - כֻּלָּן אֲבוֹת טִמְאוֹת מִדְּבָרֵי
13 סוּפְרִים.

(45) מימרא של רב הונא, שם כח, א. (46) בספרים שלפנינו, הקיפו בטעות בסוגריים את המלה "יד". הכוונה

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – ב'ח' ניסן ה'תשפ"ב

יום ראשון ב' ניסן ה'תשפ"ב

14 מצות עשה רמב.

15 הַמִּצְוָה הַרְמ"ב — הַצּוּי שְׁנִצְטוּיָנוּ בְּדִין שׁוֹמֵר חֲנֻם,
16 וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלָּה: "כִּי־תֵן אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ כֶּסֶף אוֹ־
17 כָּלִים לְשֹׁמֵר" (שמות כ, ו), וְכָבֵר נִתְבָּאֲרוּ מִשְׁפָּטֵי דִין זֶה
18 בְּפֶרֶק ט' (מבבא) קָמָא וּפְרָק ג' (מבבא) מְצִיעָא וּפְרָק ח'
19 מִשְׁבּוּעוֹת.

יום שני ג' ניסן ה'תשפ"ב

20 מצות עשה קצז. מצות לא תעשה רלד.

21 הַמִּצְוָה הַקַּצ"ז — הַצּוּי שְׁנִצְטוּיָנוּ לְהִלּוֹת לַעֲנִי, כְּדִי
22 לְהַרְחִיב לוֹ וּלְהַקֵּל עַל עֲנִיָּיו. וּמִצְוָה זוֹ יוֹתֵר חוֹבָה וְיוֹתֵר
23 חֲמוּדָה מִמִּצְוֹת צִדְקָה; כִּי מִי שֶׁנִּצְרָף וְנִתְבָּזָה וּמִגְלָה פָּנָיו
24 לְבִקֵּשׁ מִבְּנֵי־אָדָם, אֵין מִצּוֹקְתּוֹ וְצִעְרוֹ בְּדָבָר זֶה (בפשיטת
25 ידו לצדקה) כְּמוֹ זֶה שֶׁצִּדְּנָן לֹא גָלָה פָּנָיו, וְהוּא זָקוּק
26 לַעֲזָרָה כְּדִי שֶׁלֹּא יִתְגַּלֶּה מִצְבוֹ וְלֹא יִהְיֶה נִצְרָף (ומצוקתו
27 היא גם נפשית ולא רק כלכלית). הַצּוּי בְּמִצְוָה זוֹ הוּא
28 אָמְרוּ יִתְעַלָּה: "אִם־כֶּסֶף תִּלְוֶה אֶת־עַמִּי אֶת־הָעֲנִי עִמָּךְ"
29 (שמות כב, כד). וּלְשׁוֹן הַמִּכְלָתָא (פרשת משפטים שם):
30 "כֹּל־אִם וְאִם שִׁבְתוּרָה רְשׁוּת, חוּץ מִשְׁלָשָׁה, הָאֶתֶד:
31 אִם־כֶּסֶף תִּלְוֶה אֶת־עַמִּי". אָמְרוּ: אִם־כֶּסֶף תִּלְוֶה —
32 חוֹבָה. אֵתָה אוֹמֵר חוֹבָה, אוֹ אֵינוֹ אֲלָא רְשׁוּת? תִּלְמוּד
33 לומר: הַעֲבֵט תַּעֲבִיטֶנּוּ דִּי מִחֲסָרוֹ (דברים טו, ח) — חוֹבָה
34 וְלֹא רְשׁוּת". וְכָבֵר נִתְבָּאֲרוּ גַם דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בַּכְּמָה
35 מְקוֹמוֹת בְּכֻתְבוֹת (מח.) וּבְ(מבבא) בְּתָרָא (ח.).

36 הַמִּצְוָה הָרל"ד — הַאֲזָהָרָה שֶׁהֲזָהָרְנוּ מִלְתַּבּוֹעַ
37 הַמִּלְוֶה אֶת־הַלֹּהֶה אִם נָדַע שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְפָרוֹעַ חוֹבוֹ, וְהוּא
38 אָמְרוּ יִתְעַלָּה: "לֹא־תִהְיֶה לוֹ בְּנִשָּׁה" (שמות כג, כד).
39 וּבִגְמָרָא בְּכָא מְצִיעָא (עה): אָמְרוּ: "מִנֵּין לְנוֹשָׁה בְּחִבְרוֹ
40 מְנָה וְיִזְדַּע בּוֹ שֶׁאֵין לוֹ, שֶׁאֲסוּר לַעֲבֹר לְפָנָיו (לפני הלוה
41 כדי שלא יזכירו חובותיו)? תִּלְמוּד לומר: "לֹא־תִהְיֶה לוֹ
42 בְּנִשָּׁה". וּבִמְכָלְתָא (פרשת שופטים שם): "לֹא־תִהְיֶה לוֹ
43 בְּנִשָּׁה — שֶׁלֹּא תִרְאֶה לוֹ בְּכָל־זְמַן". וְדַע שֶׁלֹּא זֶה כּוֹלֵל
44 גַּם אֶת הַתּוֹבֵעַ חוֹב הַרְבִּית, וּלְפִיכָף אָמְרוּ, שֶׁהַמִּלְוֶה
45 בְּרִבִּית עוֹבֵר גַּם עַל אָמְרוּ יִתְעַלָּה: "לֹא־תִהְיֶה לוֹ בְּנִשָּׁה",
46 כְּמוֹ שֶׁאֲבָרָא לְקַמָּן.

יום שלישי ד' ניסן ה'תשפ"ב

מצות עשה קמב.

47 הַמִּצְוָה הַקַּמ"ב — הַצּוּי שְׁנִצְטוּיָנוּ לְגֻנוֹשׁ אֶת־
48 הַנִּבְכְּרִי וְלִלְחוֹץ עָלָיו בְּתִבְעֵצַת הַחוֹבוֹת, כְּדָרָף שְׁנִצְטוּיָנוּ
49 לְחִמּוֹל עַל יִשְׂרָאֵל וְהִזְהָרְנוּ מִלְּגַשׁוֹ, וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלָּה:
50 "אֶת־הַנִּבְכְּרִי תִגְשׁ" (דברים טו, ג). וּלְשׁוֹן סְפָרִי (פרשת
51 ראה): "אֶת־הַנִּבְכְּרִי תִגְשׁ — זֶה מִצְוֹת עֲשֵׂה".
52

יום רביעי ה' ניסן ה'תשפ"ב

מצות לא תעשה רלט.

53 הַמִּצְוָה הָרל"ט — הַאֲזָהָרָה שֶׁהֲזָהָרְנוּ מִלְמַשְׁכָּן
54 אֶת־הַחֵיב, כְּמוֹ יְדִינוּ, אֲלָא בְּפִקְדַת הַדִּין וְעַל־יְדֵי שְׁלוּחוֹ,
55

44 כב, כו), וכבר נתבארו דיני מצוה זו בפרק ט' מבבא
45 מציצא (שם).

יום שישי ז' ניסן ה'תשפ"ב

מצות לא תעשה רמא. רמב.

46 המצוה הרמ"א — האזהרה שהזהרנו מלמשכן
47 אלמנה בין עניה בין עשירה, והוא אמרו: "ולא תחבל
48 בגד אלמנה" (דברים כד, יז). ולשון המשנה (בבא מציעא
49 פרק ט משנה יג): "אלמנה בין שהיא עניה בין שהיא
50 עשירה אין ממשיכין אותה, שנאמר: "ולא תחבל בגד
51 אלמנה". וכבר נתבארו דיני מצוה זו בפרק ט' מבבא
52 מציצא (שם).
53

54 המצוה הרמ"ב — האזהרה שהזהרנו מלמשכן
55 פלים שמשמשים בהם בני אדם בהכנות מזונויהם,
56 כגון פלי טחינה וכלי הלישה וכלי הבשול וכלי שחיטת
57 בעלי חיים וזולתם ממה שכוללו שם דבר שעושים בו
58 אכל נפש, והוא אמרו ותעלה: "לא יחבל רחים ורכב
59 (החלק העליון — ה"רובב" — של הרחים) כפי נפש הוא
60 חבל" (שם, ו). ולשון המשנה (שם): "לא רחים ורכב
61 בלד, אלא כל-דבר שעושין בו אכל נפש, שנאמר:
62 כפי נפש הוא חבל". ונשאר שנבאר לך כאן אמרם: "וחיב
63 משום שני פלים, שנאמר: "לא יחבל רחים ורכב",
64 שאפשר לחשוב על-פי זה שהן שתי מצות, וכל-שכן
65 באמרם (בבא מציעא קטז): "וחיב על הרחים בפני עצמן
66 ועל הרכב בפני עצמו". וענין דבר זה, שכל-הממשכן
67 פלי שעושין בו אכל נפש — הרי זה עובר על מצות
68 לא-תעשה, כמו שנתבאר; ואם משכן פלים רבים שכל-
69 אחד מהם עושין בו אכל נפש — חיב על כל-פלי וכלי,
70 כגון שמשכן פלי טחינה וכלי אפייה וכלי לישא. וזה
71 ממה שאין צריך לבארו, לפי שהוא דומה למי שחבל
72 בגד אלמנת ראוהו ובגד אלמנת שמעון ובגד אלמנת לוי
73 שהוא עובר על כל-בגד ובגד. אבל ענין הדבר במי
74 שחבל שני פלים, שבשניהם יחד נעשה אכל נפש ואין
75 אחד מהם מספיק לעשות אכל נפש בלעדי האחר, האם
76 נאמר כיון שאין האכל נעשה אלא בשניהם יחד הרי הם
77 כפלי אחד ויהיה חיב משום פלי אחד; או כיון שהם שני
78 פלים — חיב על כל-אחד ואחד לבדו. לפיכך בארו לנו
79 שהוא חיב עליהם משום שני פלים, אף-על-פי
80 שבשניהם יחד נעשית המלאכה כמו רחים ורכב, שאין
81 טוחנים באחד מהם בלעדי האחר, שאם חבל רחים ורכב
82 יהיה כמי שחבל ערכת הלישה וספין השחיטה שהם שני
83 פלים שכל-אחד מהם מיוחד למלאכתו, וזהו ענין אמרם:
84 וחיב משום שני פלים, לא שהן שתי מצות. וזה לשון
85 ספרי (פרשת כי תצא) בענין זה שבארתי לך, אמרו: "מה
86 רחים ורכב מיוחדין שני פלים ומשמשין מלאכה אחת

1 ולא שנקנס אנהו לבית התיב בעל פרוח ונמשכנו. והוא
2 אמרו ותעלה: "לא-תבא אל-ביתו לעבט עבטו" (דברים
3 כד, י). ולשון המשנה (בבא מציעא פרק ט משנה יג):
4 "המלוה את-חבירו לא ימשכנו אלא בבית דין ולא יקנס
5 לביתו לטול את-משכנו, שנאמר: "בחוץ תעמד" (שם,
6 יא). ולא זו נמק לעשה, והוא אמרו ותעלה: "השב
7 תשיב לו את-העבטו" (שם, יג), וכך נתבאר בפרק אחרון
8 בגמרא מכות (טז). ודע שאם לא החזירו ולא קים עשה
9 שבה — חיב מלקות ומשלם דמי המשכון, כמו
10 שנתבאר באחרון דמכות (טז). וכבר נתבארו דיני מצוה
11 זו בפרק ט' מבבא מציצא (קג).

יום חמישי ו' ניסן ה'תשפ"ב

מצות עשה קצט. מצות לא תעשה רמ.

13 המצוה הקצ"ט — הצווי שצטוינו להחזיר את-
14 המשכון לבעלי הישראלי בעת שהוא צריך לו. אם
15 המשכון ממה-שנוקקים לו ביום, כגון: פלי עבודתו
16 ומלאכתו — יחזירם לו ביום וימשכנם בלילה: ואם הוא
17 ממה-שנוקקים לו בלילה — כגון מצעות וכסותות
18 (שמיכות, וצרכי לילה) שהוא ישן בהן — יחזירם בלילה
19 וימשכנם ביום. ולשון המכלתא (פרשת משפטים): "עד-
20 בא השמש תשיבנו לו" (שמות כב, כה) — זו כסות יום
21 שאתה מחזיר לו כל-היום; וכסות לילה שאתה מחזיר
22 לו כל-הלילה מנין? תלמוד לומר: השב תשיב לו
23 את-העבטו (המשכון) כבוא השמש (דברים כד, יג) מכאן
24 אמרו: ממשכנין כסות יום בלילה וכסות לילה ביום
25 ומחזירין כסות יום ביום וכסות לילה בלילה. וכבר
26 נתבאר בגמרא מכות (טז). שאמרו: "לא-תבא אל-ביתו
27 לעבט עבטו" (שם, י) — הוא לאו שנתק לעשה (המקיים
28 את ה"עשה", מנתק ומבטל את הלאו), ושהעשה הוא אמרו:
29 "השב תשיב לו את-העבטו". ולשון ספרי (פרשת כי-תצא
30 שם): "השב תשיב — מלמד שמחזיר לו פלי יום ביום,
31 וכלי לילה בלילה: סגוס (שמיכת צמר) בלילה, ומחורשה
32 ביום". וכבר נתבארו דיני מצוה זו בפרק ט' (מבבא)
33 מציצא (קג).

34 המצוה המשלימה מאתים וארבעים —
35 האזהרה שהזהרנו מלמנוע משכון מבעלי בשעה
36 שהוא צריך לו, אלא נחזיר לו כל-יום ביום וכל-לילה
37 בלילה, כמו שאמרה המשנה (בבא מציעא פרק ט משנה
38 יג): "מחזיר את-הכפר בלילה ואת-המחורשה ביום".
39 והלאו שבא בענין זה הוא אמרו ותעלה: "לא תשכב
40 בעבטו" (שם, יב). ולשון ספרי (פרשת כי תצא שם): "לא
41 תשכב ועבטו עמך". אלא מחזיר לו מה-שאי אפשר לו
42 בלעדיו (אין לו תחליף לשימוש) מחמת עניו, כמו שבאר
43 ואמר: "כי הוא כסותה לבדה הוא שמלתו לערו" (שמות

ריבית האוכל –), לפי שהנשף הוא הרבית והרבית הוא
הנשף. ובגמרא בבא מציעא (ס:) אמרו: (אף שהמקובל
להשתמש לגבי ממון במילת "נשך" ובאוכל "תרבית" בכל זאת)
אי אתה מוצא נשף בלא תרבית ולא תרבית בלא נשף (כי
במציאות הדברים שייכים בשני סוגי הריבית), ולמה חלקו
הפיתוח? לעבור עליו בשני לאוין. ושם אמרו "דאורייתא
נשף ותרבית חדא מלתא נהו" (דבר אחד הם). ועוד אמרו
שם: השתא דכתיב, את־פספף לא־תתן לו בנשף
ובמרבית — קרי בה (המילים) "נשך ומרבית" נקראים מלעיל
ומלרע: את־פספף לא־תתן לו בנשף ובמרבית, ובנשף
ובמרבית לא־תתן אכלך", ויהיה כל־המלך ברבית כסף
או פרות עובר על שני לאוין, נוסף על שאר לאוין שבאו
גם בן במלכה, לחזוק, לפי שפיר נכפל לאו זה בלשון
אחר ואמר: "אל־תקח מאתו נשף ותרבית" (שם, לו)
ונתבאר בגמרא בבא מציעא (סא.), שגם לאו זה למלכה
הוא, אלא שכל־אלו לאוי תירי, כמו שבארנו בכלל
התשיעי, לפי שכלם בענין אחד נכפלו, והוא שהזהר
המלכה מלהלות ברבית. וכבר נתבאר דיני מצוה זו
בפרק ה' מבבא מציעא.

והיבין על זה בפני עצמו ועל זה בפני עצמו, כך כל־שני
כלים שמשמשין מלאכה אחת חייב על זה בפני עצמו
ועל זה בפני עצמו. ענין הדבר ובאורו: אף־על־פי
שמשמשין מלאכה אחת חייב על זה בפני עצמו ועל זה
בפני עצמו. ואם עבר ומשפן — מוציאים מידו ויושב
לבעליו, ואם אבד או נשרף קדם שיחזירנו — לוקה.
וכך הדין בבגד אלמנה וכבר נתבאר דיני מצוה זו בפרק
ט' מבבא מציעא.

יום ש"ק ח' ניסן ה'תשפ"ב

מצות לא תעשה רלה.

המצוה הרל"ה — האזהרה שהזהרנו מלהלות
ברבית, והוא אמרו תעלה: "את־פספף לא־תתן לו בנשף
(בצורה כזו הנושכת גם ממון שלא היה בכלל החוב) ובמרבית
(שהפירות מתרבים ומתווספת כמות שלא היתה בכלל החוב)
לא־תתן אכלך" (ויקרא כה, לו). ושני לאוין אלו באו בענין
אחד (ונאמרו) לחזוק (ליתר תוקף), שהמלכה ברבית יהיה
עובר בשני לאוין. לא שהם שני ענינים (אף שבפשוט
הכתובים מדובר בשני ענינים: "נשך" — ריבית ממון ו"תרבית" —

אגרות קודש

ב"ה, ג' ניסן, תשי"ג

ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה על מכתבו, בו מודיע אשר היום ג' ניסן נתמלאו לו טו"ב שנה. הנה יה"ר מהשי"ת שיגדל
בגו"ר גם יחד ויהי חסיד ירא שמים ולמדן מתאים לכוונה האמיתית, והוריו שיחיו ירוו ממנו ומשאר
ילדיהם שיחיו רוב נחת חסידותי.

ידוע הנמצא בשיחות כ"ק מו"ח אדמו"ר, אשר מהנכון לקבל איזה זהירות נוספת בראש השנה,
ויש ללמוד מזה ג"כ על ראש השנה הפרטי בזמן הפרטי דכל אחד, היינו יום ההולדת שאז מתחלת שנה
חדשה הפרטית לקבל על עצמו איזה זהירות נוספת, ויש להתחיל בזה בהוספת שיעור בדא"ח.

בברכה לחג פסח כשר ושמח.

נ"ב: בנוגע לשאלתו איך להפטר מח"ן ר"ל. הנה לכל לראש צריך להסיח דעת מזה לגמרי, היינו
אפילו מהמחשבה בתיקון הדבר, ולהוסיף באותיות התורה והתפילה - בדבור - וכן שיהיו חקוקים
בזכרוננו איזה פרקים משנה ואיזה פרקים תניא אשר אז נמצאים עמו בתמידות וכמבואר בלקו"ת
סי'פ קדושים.

יחזקאל פרק יח"ט כט-לב

כט ואמרו בית ישראל לא יתכן דרך אדני הדרך לא יתכנו בית ישראל הלא דרכיכם לא יתכן:
 ל לכן איש בדרךיו אשפט אתכם בית ישראל נאם אדני יהוה שובו והשיבו מפלפשיעכם ולא יהיה
 לכם למכשול עון: לא השליכו מעליכם את-פלפשיעכם אשר פשעתם בם ועשו לכם לב חדש ורוח
 חדשה ולמה תמותו בית ישראל: לב פי לא אחפץ במוות המות נאם אדני יהוה והשיבו וחיו: (פ)

יחזקאל פרק יח"ט א"ה

א ואתה שא קינה אל-נשיאי ישראל: ב ואמרתי מה אמך לביא בין אריות רבצה בתוך פפרים רבתה
 גוריה: ג ותעל אחד מגוריה כפיר היה וילמד לטורף-טורף אדם אכל: ד וישמעו אליו גוים בשחתם
 נתפש ויבאוו בחחים אל-ארץ מצרים: ה ותרא פי נחלה אבדה תקותה ותקח אחד מגוריה כפיר
 שמתהו:

רש"י

(כט) לא יתכן. כמו לא יתכן אפיאט"ש בלע"ז:
 (ל) שובו והשיבו. שובו אתם והשיבו את אחרים
 טורני"ר בלע"ז:
 (ב) מה אמך לביא. כמה היתה חשובה אמך אתה
 צדקיהו שנמשלה ללביאה: בין אריות. שרי יהודה:
 (ג) ותעל אחד מגוריה. על בני יאשיהו נאמרה קינה זו
 שראשון הוא יהואחז: אדם אכל. גוזל את ישראל כי
 ישראל נקראו אדם כמו שנאמר (לקמן ל"ד) ואתנה צאני

מצודת דוד

(כט) ואמרו. ואין יאמרו וגו': הדרכי. האם דרכי לא יתכן
 וגו' כאומר הלא השכל מחייב דרך משפטי: (ל) לכן. הואיל
 והשכל מחייב כן לכן אשפוט גם אתכם כל איש כפי הדרך
 שהוא עתה בו לזאת שובו אתם בעצמיכם והשיבו את נשיכם
 ובניכם: ולא יהיה וגו'. ר"ל העון אשר בידכם לא יהיה לכם
 למכשול כי לא יזכר עוד ותהיו נשפטים לזכות וכפי המעשים
 האחרונים: (לא) השליכו וגו'. ר"ל התחרטו עליהם ויושלכו
 בזה: לב חדש. להתקרב לעבודתו: ולמה תמותו. כי אם לא
 תשובו הנה תמותו וא"כ למה תגרמו לכם המיתה והאבדון:
 (לב) כי לא אחפור. ר"ל מה שאני שואל על התשובה הוא
 על כי אין חפצי במיתת המת אשר ימות בעונו: והשיבו. לכן
 השיבו עצמיכם מן הפשע ותחיו:

(א) אל נשיאי ישראל. על נשיאי ישראל הם מלכי יהודה
 יהואחז ויהויקים יוצאי ירך יאשיהו המלך: (ב) מה אמך
 לביא. על בית יאשיהו המלך יאמר מה מאד היא חשובה
 להקרא לביא אם האריות: בין אריות רבצה. הוא משל על

מצודת ציון

(לא) ורוח. ענין רצון כמו אל אשר יהיה שמה הרוח ללכת
 (לעיל א). (לב) במוות המת. קראו מת ע"ש סופו:
 (א) שא. ענין הרמת קול: (ב) מה. המלה ההיא יורה על
 ההפלגה וכן מה אדיר שמך (תהלים ח): לביא. כן תקרא אם
 האריות וכן ובני לביא יתפדרו (איוב ד): רבצה. ענין השכיבה
 לנוח: כפירים. כן יקרא ארי בחור: רבתה. ענין גידול ואימון
 כמו אשר טפחתי ורביתי (איכה ב): גוריה. כן יקראו ילדי
 האריות הקטנים וכן בדי גורותיו (נחום ב): (ג) וילמד. ענין
 הרגל כמו למדו לשונם דבר שקר (ירמיה ט): (ד) וישמעו. ענין
 אסיפה כמו וישמע שאל את העם (ש"א טו) וזהו לפי שאסיפת
 העם באה ע"י השמעת קול המאסף: בשחתם. בור וגומא כמו
 בשחת עשו (תהלים ט): נתפש. ענין לכידה: בחחים. הם
 הטבעות שמשמים בלחיי החיה למושכה ע"י וכן ונתתי חחים
 בלחיך (לקמן לח): (ה) נוחלה. מלשון תוחלת ותקוה: שמתהו.
 מל' שימה:

מלכי האומות ור"ל בית המלך ההוא היו רובצים בין מלכי האדמה לבטח מבלי פחד: (ג) ותעל. העלה אחד מבני המלוכה
 למעלה ונעשה מלך ועל יהואחז יאמר: וילמד. הרגיל עצמו לטרוף טרף עד שאכל גם בני אדם ר"ל כמו החיה המורגלת לטרוף
 ביותר סופה טורפת גם בני אדם, כן יהואחז הרגיל עצמו מאד לעשוק העכו"ם עד שעשק גם את ישראל שהיו קרובים אדם
 כמ"ש ואתן צאני וכו' אדם אתם (לקמן לד): (ד) וישמעו. האומות התאספו אליו למלחמה ונלכד בהשחת אשר עשו עליו והם
 הביאוהו בשלשלאות למצרים כמ"ש ויאסרהו פרעה וכו' (מ"ב כב) ועל שהמשילו לאריה אמר לשון הנופל בלכידת החיה הנופל
 בשחת ונמשך בחחים: (ה) ותרא. בית מלכות יאשיהו ראתה כי עמדה זמן מה בתוחלתה תשוב למלכותה והנה אבדה תקותה
 כי לא שבה: ותקח. לקחה אחד מבני המלוכה ושמה אותו למלך ועל יהויקים יאמר:

דברי הימים א פרק א לה"ד

לה בְּנֵי עֲשׂוֹ אֱלִיפַז רְעוּאֵל וַיְעֹשׂ וַיַּעֲלֶם וְקָרַח: (ס) לו בְּנֵי אֱלִיפַז תִּימָן וְאוֹמֵר צָפִי וְנִעְתָם קִנּוֹ וְתַמְנֵעַ וְעַמְלֹק: (ס) לא בְּנֵי רְעוּאֵל נָחַת זָרַח שְׁמֶה וּמִזָּה: (ס) לב וּבְנֵי שְׁעִיר לֹטֶן וְשׁוּבָל וְצַבְעֹן וְעֵנָה וְדִישֹׁן וְאַצֵּר וְדִישֹׁן: (ס) לד וּבְנֵי לֹטֶן חָרִי וְהוֹמָם וְאַחֹת לֹטֶן תַּמְנֵעַ: (ס) לו בְּנֵי שׁוּבָל עֲלִין וּמִנַּחַת וְעִיבָל שָׁפִי וְאוֹנָם וּבְנֵי צַבְעֹן אִיָּה וְעֵנָה: (ס) למ בְּנֵי עֵנָה דִישֹׁן וּבְנֵי דִישֹׁן חֲמָרָן וְאַשְׁבֵּן וְיִתְרָן וּבְרָן: מב בְּנֵי-אַצֵּר בִּלְהָן וְזַעֲזָן יַעֲקֹן בְּנֵי דִישֹׁן עֵיז וְאַרְן: (פ) מו וְאַלֶּהָ הַמְּלָכִים אֲשֶׁר מָלְכוּ בְּאַרְצָא אֲדוֹם לִפְנֵי מֶלֶךְ-מֶלֶךְ לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל בָּלַע בֶּן-בְּעֹזֹר וְשֵׁם עִירָו דְּנֶהְבָּה: מד וַיָּמָת בָּלַע וַיִּמְלֹךְ תַּחְתָּיו יוֹכָב בֶּן-זֶרַח מִבְּצָרָה: מה וַיָּמָת יוֹכָב וַיִּמְלֹךְ תַּחְתָּיו חוּשֶׁם מֶאֱרָץ הַתִּימָנִי: מו וַיָּמָת חוּשֶׁם וַיִּמְלֹךְ תַּחְתָּיו הֲדַד בֶּן-בִּדְד הַמִּכְפָּה אֶת-מֶדִין בְּשָׂרָה מוֹאָב וְשֵׁם עִירָו (עֵיזָת) עֵזִית: מז וַיָּמָת הֲדַד וַיִּמְלֹךְ תַּחְתָּיו שְׁמֶלֶה מִמְּשָׁרְקָה: מח וַיָּמָת שְׁמֶלֶה וַיִּמְלֹךְ תַּחְתָּיו שָׁאוּל מִרְחֻכּוֹת הַנֶּהֱרָ: מט וַיָּמָת שָׁאוּל וַיִּמְלֹךְ תַּחְתָּיו בָּעַל חֲנָן בֶּן-עֶכְבָּזֹר: נ וַיָּמָת בָּעַל חֲנָן וַיִּמְלֹךְ תַּחְתָּיו הֲדַד וְשֵׁם עִירָו פִּגְעִי וְשֵׁם אִשְׁתּוֹ מְהִיטָבָאֵל בַּת-מִטְרָד בֶּת מִי זֶהָב: נא וַיָּמָת הֲדַד (פ) וַיְהִי אֱלֹפִי אֲדוֹם אֱלֹף תַּמְנֵעַ אֱלֹף (עֲלִיָּה) עֲלִיָּה אֱלֹף יִתָּה: נב אֱלֹף אֶהְלִיבְמָה אֱלֹף אֱלָה אֱלֹף פִּינָן: נג אֱלֹף קִנּוֹ אֱלֹף תִּימָן אֱלֹף מִבְּצָר: נד אֱלֹף מִגְדִּיאֵל אֱלֹף עִירָם אֱלָה אֱלֹפִי אֲדוֹם: (פ)

דברי הימים א פרק א לד

א אֱלָה בְּנֵי יִשְׂרָאֵל רְאוּבֵן שְׁמַעוֹן לֵוִי וַיהוֹדָה יִשְׁשַׁכָּר וּזְבֻלֹן: ב דִּן יוֹסֵף וּבְנֵימָן נַפְתָּלִי גָד וְאַשֵּׁר: (פ) ג בְּנֵי יְהוֹדָה עָר וְאוֹנָן וְשִׁלָּה שְׁלוּשָׁה נֹלָד לֹא מִבַּת-שׁוּעַ הַכְּנַעֲנִית וַיְהִי עָר | בְּכֹר יְהוֹדָה רַע בְּעֵינֵי יְהוָה וַיְמִיתֵהוּ: (ס) ד וַתֵּמֶר בִּלְתֹּו יִלְדָּה לוֹ אֶת-פָּרֶץ וְאַתֶּזֶרַח כִּלְבֵּנִי יְהוֹדָה חֲמִשָּׁה: (ס)

רש"י

מעמיד אלופים זה מעמיד נשיאים אמר רבי יהושע בן לוי זה העמיד ח' וזה העמיד ח' ושמעתי וכי לא היה לאדום אלא אלו ח' מלכים ולישראל ח' והלא יותר היו יורם אחזיה יואש וכו' אלא זה העמיד ח' מלכים פירוש מזמן שהמליכו אותן ח' מלכים של אדום לא המליכו את מלכי ישראל כי קודם דוד היו וראשי בית אבותיו: (ג) רע בעיני ה'. מפורש בב"ר שהיה חורש בגנות (ומערה לאשפות) בא עליה שלא כדרכה: (ד) ותמר בלתו. תמיה אני היאך מזכיר גנות זקנתו של דוד:

(לה) בני עשו אליפז. כדי לקצר ולהשליכו והזכירו לכבוד יצחק: (מא) חמרן ואשבן. ובחומש (בראשית ל"ו) כתיב חמדן בתחלה היו חמודים ונחמדו כצדיקים ולבסוף מכוערין כחמור, כן דרך החמור בתחילה חמוד ולבסוף נעשה מכוער והסוס מתחלה מכוער ולבסוף יפה: (מג) ואלה המלכים. מפרש בב"ר א"ר איבו קודם שלא עמד מלך מישראל (אבל משמלך מלך לישראל) נצב מלך באדום. רבי יוסי בן חנינא אומר בשעה שזה מעמיד מלכים זה מעמיד שופטים זה

מצודת ציון

(נא) אלופי. ענין שררה וכן אלופים לראש (ירמיה י"ג):

מצודת דוד

(לו) ותמנע. כאילו אמר ותמנע היתה לו לפילגש ואת עמלק ילדה לו וכן נאמר בתורה ותמנע היתה פילגש לאליפז בן עשו

ותלד לאליפז את עמלק (בראשית לו): (לח) ובני שעיר. לא היה שעיר מבני עשו והזכירו בעבור תמני בת אשתו שהיתה פילגש לאליפז בן עשו: (לט) ואחות לוטן תמנע. אחותו מן האם ולא היתה בת שעיר אביו כי אליפז בא על אשת שעיר וילדה לו את תמנע ונעשית פילגשו: (מג) לפני מלך מלך וכו'. עד לא עמדו מלכים בישראל: בלע. ר"ל המלך הראשון היה בלע: (מו) המכה את מדין וכו'. כשבאו להלחם על מואב בא הוא לעזרת מואב והכה את מדין: (נ) בת מי זהב. מטריד היתה בת מי זהב והוא שם אדם: (נא) ויהיו אלופי אדום. אחר שמת הדד פסקה מהם המלכות והנהיגו עצמן ע"פ אלופים:

(ג) בני יהודה. לכבוד דוד מייחס את שבט יהודה בראשונה: רע בעיני ה'. כי חטא לו, ולזה המיתו עד לא השלים ימיו:

יֵא תְבוּאָה נוֹטָה עַל גִּבִּי תְבוּאָה, וְיֵרֶק עַל גִּבִּי יֵרֶק, תְּבוּאָה עַל גִּבִּי יֵרֶק, יֵרֶק עַל גִּבִּי תְבוּאָה – הַפֶּל מִתֵּר, חוּץ מִדִּלְעַת יְוֹנִית. רַבִּי מֵאִיר אֹמֵר: אֵף הַקְּשׁוֹת וּפּוֹל הַמַּצְרִי; וְרוֹאֶה אֲנִי אֶת דְּבָרֶיהֶן מִדְּבָרֵי פֶרֶק שְׁלִישִׁי

א עֲרוּגָה שֶׁהִיא שְׁשֶׁה טַפָּחִים עַל שְׁשֶׁה טַפָּחִים, זוֹרְעִים בְּתוֹכָהּ חֲמִשָּׁה זֶרְעוֹנִים – אֶרְבָּעָה בְּאַרְבַּע רֹחוֹת הָעֲרוּגָה

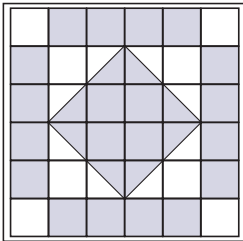
פירוש ברטנורה

יֵא תְבוּאָה נוֹטָה עַל גִּבִּי תְבוּאָה. כֵּנֶן שְׁנוּרָעוֹ כְּהִלְכֵתָּן אֵלָּא שֶׁהַשְּׁבוּלִים מִתּוֹךְ גִּדְלָן נִכְפָּפִים וְשׁוֹכְבִים זֶה עַל זֶה, וְכֵן כּוּלָּן: חוּץ מִדִּלְעַת יְוֹנִית. שְׁעָלִין שֶׁלֹּא אֲרוּכִים וּמִתְפַּשְׁטִין בְּיֹתֵר וְכֹשֶׁהן נֹטֵמִין ע"ג תְּבוּאָה אוֹ יֵרֶק הֵן מִסְתַּבְּכִין וּמִתְקַשְּׁרִין יוֹתֵר מִכָּל שֶׁאֵר מִיּוֹן וּמוֹחוֹ כְּלָאִים: וּפּוֹל הַמַּצְרִי. פְּשׁוּלִי "בלע"ז: וְרוֹאֶה אֲנִי אֶת דְּבָרֶיהֶן מִדְּבָרֵי. שֶׁאֵין בָּהֶן מִסְתַּבְּכִין וּמִסְתַּבְּכִין כְּדִלְעַת יְוֹנִית. וְכֵן הִלְכָּה שֶׁהֵלַךְ מִתּוֹךְ חוּץ מִדִּלְעַת יְוֹנִית:

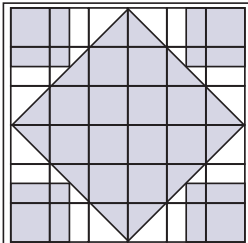
ג א עֲרוּגָה שֶׁהִיא שְׁשֶׁה טַפָּחִים עַל שְׁשֶׁה טַפָּחִים. מְפֹרֶשֶׁת לִמְטָה בְּסוֹף הַקּוֹנֶטֶרֶס: [א"ה בִּלְבַד הַדְּפוּסִים לֹא נִמְצָא הַפִּירוּשׁ הַזֶּה בְּסוֹף הַקּוֹנֶטֶרֶס וְעַתָּה כֹּאשֶׁר זִכְנוּ לְאוֹר הַסֵּפֶר נִמְלָאֵת סְלִמָּה מִצָּאֵנוּ בּוֹ הַעֲתָק הַפִּירוּשׁ הַזֶּה שֶׁל ה'רע"ז עִם הַגְּהוּתוֹ. וְלִמְעַן תִּהְיֶה תוֹרַת ה' חֲמִימָה וְהַדְּפַנְתּוּהוּ עַל הַמָּקוֹם הָרָאוּי לוֹ]. **עֲרוּגָה שֶׁהִיא שְׁשֶׁה טַפָּחִים וְכו' וְזֵרְעִים וכו'.** ב'פ' ר' עֲקִיבָא דִּרְשׁ לֵה מִקְרָא דְּכֹתִיב כִּי כֶּאֱרִץ תֹּצִיא צִמְחָה וְכוּנְגָה וְזֵרְעֶיהָ תִּצְמַח (ישעיה סא א) תֹּצִיא חֵד, צִמְחָה חֵד, הִרִי תִרִי, וְזֵרְעֶיהָ תִרִי הִרִי ד', תִּצְמִיחָה חֵד הִרִי חֲמִשָּׁה. וְהֵא דִּתֵּנָּן לְעִיל בְּפֶרֶק שְׁנֵי יֵרֶק בִּירֶק שְׁשֶׁה טַפָּחִים, הֵנִי מִלִּיל בִּשְׂרָה גְדוּלָּה שִׁישׁ בֵּה יֵרֶק הִרְבָּה אֲבָל חֵבֵא דִּאֵין זֹרַע מִכָּל אַחֵד וְאֶחָד אֵלָּא מִעַתָּה לֹא חִיִּישֵׁן, וְמָה שִׁישׁ לְהַקְדִּים לְפִירוּשׁ הַמִּשְׁנָה הוּא כִּי אֲנַחְנוּ צָרִיכִין שִׁיחִיהָ בֵּין כָּל זֵרְעָה וְזֵרְעָה רַחוּק טַפָּח וּמִחֲצָה [תַּנְחָה] זֶה שֶׁלֹּא כִּדְעַת רִשִׁי וְהִרָאב"ד ז"ל שֶׁהֵם ז"ל סוֹבְרִים שֶׁצִּירֵךְ לְהִרְחִיק בֵּין כָּל זֶרַע וְזֶרַע שְׁלֹשֶׁה טַפָּחִים. אֲבָל כִּשְׁכַּת פֶּרֶק רַבִּי עֲקִיבָא הֶעֱתִיק מִפִּרְשֵׁי ז"ל דִּהֵתָם כְּמוֹ שְׁכַתוֹ בְּתוּרִימָא] כִּדִּי שֶׁלֹּא יִינָקוּ זֶה מִזֶּה אֲלָא אִם תִּהְיֶה זְיוּת בְּצֵד זְיוּת אוֹ בְּצֵד צֵלַע מִקּוֹם זֵרְעָה שֵׁנִיָּה אוֹ לֹא יִצְטָרֵךְ, כִּי הִנְבֵּלֶת הַזְּיוּת יִרְאֶה הַבְּדִלְתָּם וְזֶה אֵין חוֹשֶׁשִׁין לִינִיקָתָם

משניות מבוארות – קהתי

מעוין הרשום בצורה זו בתוך מלבן, שטחו שווה למחצית שטחו של המלבן. **עֲרוּגָה שֶׁהִיא שְׁשֶׁה טַפָּחִים עַל שְׁשֶׁה טַפָּחִים** – כלומר הקטנה שבערוגות הגינה, ששטחה הוא ריבוע של ששה טפחים על ששה טפחים (אמה על אמה), **זוֹרְעִים בְּתוֹכָהּ חֲמִשָּׁה זֶרְעוֹנִים** – מותר לזרוע בה חמישה מיני זרעים של ירקות, ואינם כלאים, **אֶרְבָּעָה בְּאַרְבַּע רֹחוֹת הָעֲרוּגָה** – ארבעה מינים בארבעת הצדדים של הערוגה, מִן כָּל צֶד בְּרוּחָב טַפָּח פֶּרֶט לְזוּיוֹת, שִׁישׁ לְהִנִּיחַ בְּכָל זְיוּת טַפָּח עַל טַפָּח פְּנוּי, וְאֶחָד בְּאַמְצָע – ומִן חֲמִישִׁי בְּאַמְצָע הָעֲרוּגָה (כצויר א), ונמצא השטח הזורע של הערוגה עשרים וארבעה טפחים מרובעים: ארבעה טפחים מרובעים בכל צד, הרי בכל הצדדים יחד ששה עשר טפחים מרובעים, והריבוע האמצעי שמונה טפחים מרובעים, שכן שטחו שווה למחצית הריבוע הנשאר שהוא ארבעה על ארבעה

טפחים (ראה הצויר). ואף על פי שהמינים נוגעים זה בזה, הרי אין הנגיעה אלא בראש תור, שהיא מותרת, כמו שהקדמנו לעיל. ויש גם אפשרות שנייה של זריעת חמשת המינים בערוגה זו (לפי בבלי שבת פ"ה ב): ארבעה מינים בארבע הזוויות של הערוגה, מִן כָּל זְיוּת

בריבוע של טפח ומחצה על טפח ומחצה ומִן חֲמִישִׁי בְּאַמְצָע (כצויר ב), ונמצא השטח הזורע עשרים ושבעה טפחים מרובעים: שניים ורבע טפחים מרובעים בכל זווית, הרי בכל הזוויות יחד תשעה טפחים מרובעים, והריבוע האמצעי שטחו שווה למחצית הערוגה כולה (ראה בצויר), היינו שמונה עשר טפחים מרובעים. במסכת שבת שנו (משנה ט, ב): מניין לערוגה שהיא ששה על ששה טפחים שזורעין בתוכה חמישה זרעונים?... שנאמר (ישעיה סא, יא): "כי כארץ תוציא צמחה וכנגה וזרעיה תצמיח" – זרעה לא נאמר, אלא וזרעיה. ומבואר שם בגמרא (שבת פ"ד ב), שכן גדרש הכתוב: "תוציא" – אחד, "צמחה" – אחד, "זרעיה" – שניים (מיעוט רבים שניים), "תצמיח" – אחד, הרי חמישה (בירושלמי דורשים הכל מתביבת "זרעיה"). ומקובל הדבר בידי החכמים, שחמישה מינים בתוך ערוגה בת ששה על ששה טפחים, כשהם נורעים ארבעה בארבע

י ו ס ר א ש ו

באור משנה יא

תְּבוּאָה נוֹטָה עַל גִּבִּי תְבוּאָה – זרע שני מיני תבואה והרחיק ביניהם הרחקה הראויה להם, אלא שלאחר שגדלו השיבולים היה מין אחד נוטה על גבי המין השני, כלומר שהשיבולים היו נכפפות אלו על גבי אלו, וְיֵרֶק עַל גִּבִּי יֵרֶק – שזרע שני מיני ירק כדינם וכשגדלו היו עלי הירק מהמין האחד נוטים על גבי העלים מהמין השני, **תְּבוּאָה עַל גִּבִּי יֵרֶק** – וכן אם נזרע תבואה וירק כהלכה ושיבולי התבואה היו נוטות על גבי העלים של הירק, או יֵרֶק עַל גִּבִּי תְבוּאָה – שעלי הירק היו נוטים על גבי השיבולים של התבואה, **הַפֶּל מִתֵּר** – ואין בזה משום כלאים, והאיל והרחיק ביניהם כשיעור, **חוּץ מִדִּלְעַת יְוֹנִית** – שעליה מתפשטים ומסתבכים הרבה במינים הסמוכים לה, ונראה ככלאים, ולפיכך אם עלי הדלעת היוונית נוטים על גבי תבואה או על גבי מין אחר של ירק, צריך לעקור מה שלפניה (רמב"ם הל' כלאים ג, יד). **רַבִּי מֵאִיר אֹמֵר** – ויש גורסים: רבי אומר: **אֵף הַקְּשׁוֹת וּפּוֹל הַמַּצְרִי** – אף שני המינים הללו עליהם מסתבכים הרבה ואסור שיהיו נוטים על גבי מינים אחרים, וְרוֹאֶה אֲנִי אֶת דְּבָרֶיהֶן מִדְּבָרֵי – כלומר נראים לי דברי חכמים מדברי, שאין לאסור אלא בדלעת יוונית בלבד, אלא שכן קיבלתי מרבתי שאף הקישות ופול המצרי אסורים, ואיני יכול לחזור בי (תפארת ישראל).

באור משנה א

למדנו לעיל (ב, י), ששיעור ההרחקה בין ירק לירק הוא ששה טפחים. אך שיעור זה אינו אלא בשדה גדולה הזורעת ירק הרבה, אבל בערוגות של ירקות, ששטחן קטן ואין זרעיהם בהן מכל מין אלא מעט, הקלו חכמים שאין צורך להרחיק בין שני מינים אלא כשיעור הניקה שהוא טפח ומחצה (14 סנטימטרים בערך). אמנם לדעת רש"י (שבת פ"ד, ב) יש צורך שגם מקום הניקת לא יהא מעורב, וההרחקה שביניהם היא איפוא שלושה טפחים (טפח ומחצה לשיעור הניקה של כל מין). אבל רוב המפרשים סוברים שמספיק להרחיק בין מין למין שבערוגות ירקות טפח ומחצה, לפי שלא הקפידו חכמים אלא שלא יינקו המינים זה מזה (ר"ש ורמב"ם: ברטנורה). על יסוד הדעה המקובלת הזאת נבאר איפוא את משנתנו. אך יש עוד להקדים, שאם שני מינים נוגעים זה בזה בראש תור, היינו שקרן זווית של מין אחד נוגעת בצלע של מין אחר, כצורה זו: ומכל שכן שקרן זווית נוגעת בקרן זווית, כצורה זו: הרי זה מותר, לפי שיש כאן היכר שלא נזרעו בערבוביא (פירוש המשניות להרמב"ם), כמו ששינוי בענין "ראש תור חטים" (לעיל ב, ז). – להבנת המשנה נוסף עוד את המשפט שבתורת ההתנסה, שאם ורשמים ריבוע בתוך ריבוע באופן שקדקדי הריבוע הפנימי נוגעים באמצעי הצלעות של הריבוע החיצוני בצורה כזו: הרי שטחו של הריבוע הפנימי שווה למחצית שטחו של הריבוע החיצוני. וכן גם

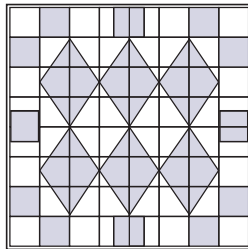
ואחד פאָמֶצע. הִיָּה לָהּ גָּבּוּל גְּבוּל טַפַּח, וְזֶרְעֵין בְּתוֹכָהּ שְׁלֵשָׁה עֶשֶׂר – שְׁלֵשָׁה עַל כָּל גָּבּוּל וְגָבּוּל וְאֶחָד פּאָמֶצע. לֹא יִטַּע רֹאשׁ הַלֶּפֶת בְּתוֹךְ הַגָּבּוּל, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְמַלְאֶהוּ. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: שִׁשָּׁה פּאָמֶצע.

פירוש ברטנורא

אפילו זה אם בצד זה וא"כ בערוגה שהיא ששה אפרס לזרוע בה חמשה מיני זרעים ולא תהיה כלאים וזו צורתה: ויהיה מדת מה שנזרע בו הערוגה כ"ד טפחים, ואמרינן בגמרא פרק ד' עקיבא דבערוגה בחרבה שנינו אבל ערוגה בין הערוגות אסור לזרוע בה חמשה מינין שאם יזרע בכל רוח שבערוגה זו ובכל רוח שבערוגה שסביבותיה יראה הכל כמעורב. והר"ד שמשון ז"ל פ' ע"פ הירושלמי דכך הוא סדר הזרעה, מניח בקרנות חרב טפח וחצי חומש על טפח וחצי חומש כדי שיתרחק זרע מזרע, וזרע מורה מזרע דרום שיעור אלכסון של טפח וחצי חומש, דהיינו טפח וחצי, וזרע בכל רוח ארבע טפחים חסר חומש באורך ורוחב טפח ומחצה אלא שמיצר והולך בכל צד עד שיהא כלה לרוחב טפח חסר חומש כדי שיהא לעולם בין זרע דרום לזרע מזרח טפח וחצי, וכן לכל רוח עד שיהא מניח באמצע הערוגה שלשה על שלשה ועושה באמצע נקב וזרע בו גרעין א' כזה (ציור 2)*. [הנה"ה י"מ שלא יעלה כל הזרע שבערוגה זו רק פחות משנים עשר טפחים]. והקשו בגמרא מאי דוחקיה לאוקמיה בערוגה שבחרבה יקיפה ערוגות מכל צד כנגד הקרנות ואין בה דבר ורוע, ותרצו גזירה שמא ימלא הקרנות ויזרע הערוגה על זו הצורה (ציור 3)* או על זו הצורה (ציור 4)*: והטעם שלא אמרו בערוגה שהיא ששה על ששה טפחים וזרעין בתוכה ט' וזרעוניה ויהיה בין כל אחד טפח ומחצה כזה (ציור 5)*. לפי שכל הגורע ממנה הוא ט' טפחים בלבד ועל זו שהקרמנו יהיה כ"ד טפחים, והא דנקט ערוגה ששה על ששה לפי שהיא היותר קטנה שבערוגות שהיא אמה על אמה והשמינינו שאפשר לזרוע בה זרעים משתנים ולא יהיו כלאים: **היה לה גבול גבוה וכו'.** בירושלמי [הנה"ה וכן נראה מן הבבלי פ' ר"ע] אמרו שגם רוחב הגבול טפח נמצאת הערוגה ח' על ח' וזרעין בתוכה שלשה עשר. שלשה על כל גבול וגבול וא' באמצע כזה (ציור 6)* ויהיה מדת הזרוע ממנה שלשים טפחים. והרא"ש ז"ל פ' על כל גבול וגבול וזרע ד' בד' הקרנות ובין כל קרן וקרן [הנה"ה פ' שאר כל הגבול שמקוין לקו] שני מיני זרעים והא דקתני שלשה על כל גבול משום דקדן אחד נמנה עם השנים ומנה קרן אחת לכל רוח ובין ד' מינין שבכל רוח צריך להרחיק שלשה אורזין שביניהם ד' טפחים וחצי, וישאר למקום זרע ד' מינין ג' טפחים ומחצה והוא לכל מין טפח חסר שמינית טפח. ובירושלמי פרק וניתני ג' על כל גבול וגבול וחמשה באמצע כמו בערוגה דרישא ולחיו י"ז מינין ומשני משום שהגבולים ממעטים, פ' שצריך להרחיק זרע הערוגה מזרע הגבול טפח ומחצה [הנה"ה פ' טפח ומחצה מצד מזרח וטפח ומחצה מצד מערב הרי שלשה ולא נשאר וכו'] ולא נשאר מקום פניו לזרוע בערוגה כי אם שלשה על שלשה. וא"ת למה לא יזרע על כל גבול וגבול חמשה מינין ששה טפחים לד' אורזים שבין חמשה מינין וישאר שני טפחים לחמשת המינין. שני חומשי טפח לכל מין באורך טפח ויהיו בין הכל ט"ז מינין [הנה"ה פ' ד' הקרנות ועוד שלשה על כל גבול וגבול הרי ששה עשר מינין חוץ מן האמצע]: ויש לומר דשמא ברבוי המינים אוכל ערוביכם: **מפני שהוא ממלאהו.** ולא יוכל לזרוע ג' בכל גבול: **רבי יהודה אוֹמֵר ששה באמצע.** בירושלמי דרש זרע וזרעה הרי תלתא, דהו"מ למיכתב זרע וכתביה וזרעיה ותוציא צמחיה תלתא הרי ששה. וכתב הר"ש ז"ל דבירושלמי פרק למאי דשנינן לעיל לרבנן שהגבולין ממעטין היכי תני ר' יהודה ששה באמצע, ואי תימא ר' יהודה ארישא קאי פ' שאומר ת"ק חמשה והוא אומר ששה הא תני ר' חייא ר' יהודה אומר י"ח באמצע אלמא

משניות מבוארות – קהתי

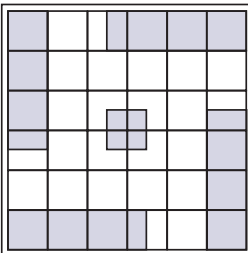
הַלֶּפֶת – שורש של לפת (טורני"פ), **בְּתוֹךְ הַגָּבּוּל** – שמסביב לערוגה, **מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְמַלְאֶהוּ** – שירק זה דרכו להתפשט ונראה כמעורב בשאר המינים הזרועים באותו צד. **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: שִׁשָּׁה פּאָמֶצע** – כלומר שערונה שהיא ששה על ששה טפחים והיה לה גבול גבוה ורוחב טפח סביב, וזרעין בתוכה שמונה עשר מינים, שלוש על כל גבול, כמו שבארנו לעיל בדברי תנא קמא, וששה מינים באמצע בצורת מעיינים (כציור ד) ונמצא השטח הזרוע שלוש טפח

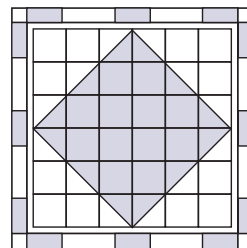
מרובעים: שנים עשר טפח מרובעים על הגבול, ושמונה עשר טפח באמצע, שכל מעויין הזרוע שטחו שווה למחצית המלבן (שהמעויין רשום בתוכו) שהוא שני טפחים על שלושה טפחים, היינו ששה טפחים מרובעים, ונמצא שטח המעויין שלושה טפחים מרובעים; והרי ששת

המעיינים יחד שמונה עשר טפח מרובעים (הרמב"ם בפירושו למשנתנו). יש מפרשים שרבי יהודה חולק על תנא קמא גם בענין הרישא, והוא סובר, שערונה שהיא ששה על ששה טפחים וזרעים בתוכה ששה מינים; ואף הכתוב (שהבארנו לעיל) נדרש לדעתו לזריעת ששה מינים, שכן תיבת "וזרעיה" משמעה שלושה מיני זרעים, ו"תוציא צמחה", "תצמיח" – שלושה הם, הרי ששה.

בארנו משנתנו לפי הדעה שראש תור מותר בערוגה. ברם לדעת הסוכרים שאין להתיר ראש תור בערוגה, אין זרעים חמישה מינים בתוך הערוגה כי אם בהרחקה של טפח ומחצה בין מין למין, כגון שלוש טפחים ומחצה על רוחב טפח בכל צד, ובאמצע טפח על טפח (כציור ה), ונמצא השטח הזרוע חמישה עשר טפח מרובעים ("תוספות אנשי שם").

רוחות הערוגה ואחד באמצע, אינם יונקים זה מזה, ואינם כלאים. מכאן, דיוקא חמישה מינים מותר לזרוע בערוגה זו, אבל יותר מחמישה מינים אסור לזרוע בה, אף על פי שמרחיק בין מין למין כשיעור הרחקתם, דהיינו טפח ומחצה, לפי שיותר מחמישה מינים בערוגה כזו הרי הם נראים כזרעים בערוביה (ר"ם; רמב"ם הל' כלאים ט, טז). כן מבואר בגמרא (סו, ט), שהמדובר בערוגה בודדת ("ערוגה בחזורה שנינו"). כלומר שאין עוד ערוגות סמוך לה, אבל ערוגה שהיא מוקפת ערוגות אחרות, אסור לזרוע בה חמישה מינים, שאם יזרע בכל צד בערוגה זו וכן גם בערוגות שמסביבה, יראה הכל כמעורב. ואף על פי שאפשר לזרוע בערוגות הסמוכות מול הזוויות הפניויות (כפי ציור א), מכל מקום אסור חכמים, גזירה שמא יזרע בזוויות (כפי ציור ב). **הִיָּה לָהּ** – לערוגה, **גָּבּוּל גְּבוּל טַפַּח** – ורוחב טפח (ירושלמי; בבלי) בארבע רוחותיה, ונמצאת כל הערוגה עם הגבול שמסביבה שמונה על שמונה טפחים, **וְזֶרְעֵין בְּתוֹכָהּ שְׁלֵשָׁה עֶשֶׂר** – מינים, **שְׁלֵשָׁה עַל כָּל גָּבּוּל וְגָבּוּל** – מניחים בזווית טפח על טפח פניו וזרעים כל מין טפח על טפח בהרחקת טפח ומחצה בין מין למין, **וְאֶחָד פּאָמֶצע** – ומין אחד באמצע

הערוגה (כציור ג) ונמצא השטח הזרוע שלוש טפח מרובעים: שנים עשר טפח מרובעים על הגבול שמסביב לערוגה, ושמונה עשר טפח מרובעים באמצע, שכן שטחו של הריבוע האמצעי שווה למחצית שטחה של הערוגה (כמו שכבר בארנו). בירושלמי מבואר,

שאין זרעים חמישה מינים בערוגה, כמו ששינו ברישא, לפי שהגבולים ממעטים, כלומר שצריך להרחיק זרע הערוגה מזרע הגבול טפח ומחצה מכל צד, ולא נשאר מקום פניו לזרוע בערוגה כי אם שלושה על שלושה. ויש מפרשים, שאמנם גובה הגבול מצטרף אף הוא לשיעור ההרחקה של טפח ומחצה, אבל מכל מקום צריך להרחיק עוד חצי טפח מכל צד ולא נשארו אלא חמישה על חמישה טפחים, ואף בכגון זה אסור לזרוע בה חמישה מינים ("תפארת ישראל"). **לֹא יִטַּע רֹאשׁ**

ב כל מין זרעים אין זורעים בערוגה, וכל מין ירקות זורעין בערוגה. תרדל ואפונים השופין – מין זרעים; אפונים הגמלנים – מין ירק. גבול שהיה גבה טפח ונתמקט – פשר, שהיה פשר מתחלתו. התלם ואמת המים שהם עמקים טפח, זורעים לתוכן שלשה זרעונים – אחד מכאן, ואחד מכאן, ואחד באמצע.
ג היה ראש תור ירק נכנס לתוך שדה ירק אחר – מתר, מפני שהוא נראה כסוף שדהו. היתה שדהו זרועה ירק, והוא מבקש לטע בתוכה שורה של ירק אחר – רבי ישמעאל אומר: עד שיהא התלם מפלש מראש השדה

פירוש ברטנורא

אסיפא קא, ופירוש ששנים עשר על הגבול וששה באמצע הרי שמונה עשר ואינו מתרין כלום בירושלמי. הלכך נראה שגובה הגבול עולה למנין הריחוק דאי לא תימא הכי אמאי נקט היה לה גבול גבוה טפח ליתני היתה הערוגה ח' על ח' אלא ודאי תנא גבוה טפח לאשמעינן שהגובה בכלל מרת הריחוק. וצריך לומר דר' יהודה למעמיה דאמר בפירוקי כמלא רוחב הפרסה דהיינו טפח ואין צריך להרחיק כי אם טפח והשתא כיון שגובה הגבול מן המנין רבי יהודה יכול לזרוע בכל הערוגה. וזרוע בה ששה מינין שלשה בשורה אחת מן המורה ושלושה בשורה אחת מן המערב וכל מין מין טפח ושליש טפח רוחב באורך ב' טפחים ומחצה (צ"ז), ורוחב כל זרוע מאלה טפח ושליש באורך שני טפחים ומחצה והקו הלבן החרב שבין ג' שורות שמצד זה לבין ג' שורות שמצד האחר, הם ששה טפחים באורך הערוגה, והחרב שבין זרוע לזרוע הוא שני טפחים וחצי כאורך הזרוע אבל רחבו טפח אחד כדעת ר' יהודה דלא בעי הרחקה רק טפח והם ד' איורים שהן עשרה טפחים כך כל החרב בערוגה ששה עשר טפחים וסך כל הזרוע באמצע הערוגה מלבד הגבולין עולה עשרים טפחים. ולרבנן זרוע מין אחד בערוגה חמשה על חמשה כי צריך חצי טפח מכל צד מן הגבול. וא"ת לרבנן אמאי אינו זרוע כי אם מין אחד בכל הערוגה והלא יכול לזרוע בה חמשה מינין טפח על טפח בכל קרן וקרן וטפח על טפח באמצע וכלבד שלא ידא אלכסון של טפח האמצעי כנגד אלכסון הערוגה ומחצה בין זרוע האמצעי לזרוע הקרנות לפי שאלכסון הערוגה שבעה טפחים* ואלכסון הזרעים של הקרנות והאמצעי ד' טפחים וחומש. ור"ל מרלא שרא רחמנא אלא חמשה בתוך ששה מכלל דפחות משה איכא ערובו. והר"מ ז"ל פ' שדעת רבי יהודה שאפשר שזרוע בזה הערוגה שהיא ששה על ששה היא לה גבול ששה עשר מינין כזו הצורה (צ"ח 6). ויהיה מרת הזרוע מנחה שלשים טפחים וכשתסתכל בצורה זו תמצא ששה מסומנים אורך כל אחד ג' טפחים ורוחב שני טפחים נמצא כל צלע מן אלכסון טפח ומחצה על טפח נמצאו הזרעים מרוחקים זה מזה יותר ממנחה ומחצה. אמנם אם נרצה לומר לר' יהודה שזרוע ט' מינין בערוגה באמצע וכמדת הוריעה הזאת ונצטרף אותה כמו זאת הצורה (צ"ח 9)** זה או אפשר לפי שכל מסומן מהשתעיה המסומנן המצויירין הוא ארכו שני טפחים ורחבו שני טפחים נמצא כל צלע מהם אלכסון טפח על טפח והוא טפח ושני חומשין ואנו צריכין לטפח ומחצה וליכא. והלכה כר' יהודה: [ועי' בפירושו במסכת שבת פרק ט']:

ב כל מין זרעים אין זורעים בערוגה. הא דשרינן לעיל חמשה זרעונים בערוגה. ושלושה עשר מיני זרעונים כשיש לה גבול טפח, הני מילי במנין ירקות שדרך לזרוע ערוגות ערוגות, אבל מיני זרעים שדרך לזרוע מהן שדה גדולה לא, משום דמיהו ככלאים: **אפונים השופים.** אפונים חלקים שנראין כאילו הן משופין בכלי שמשפין ומחלקין בו העצים. פירוש אחר אפונים [השופים קטנים] גמלוניס נסים וגדולים לשון ארמי קורין לדבר גדול גמלוני: **גבול.** כמין אצטבא של טיט מגובל שעושין סביב לערוגה לדריסת רגלי אדם: **שהיה גבוה טפח.** כשזרעו [בו שנים עשר מיני זרעונים] ונתמקט מותרים הזרעונים שגדלים בו אפי' לאחר שנתמקט ואין צריך לעקור משום מקיים כלאים כיון שהיה כשר מתחלתו בשעת זריעה ומיהו אינו יכול לזרוע בו [בתחילה] לאחר שנתמקט עד שיעמידנו על גובה טפח: **אחת מכאן.** בשפת התלם לרחבו ואחת בשפה האחרת ואחת באמצע התלם והולך וזרוע מכל מין עד שיהיו מרוחקין זה מזה טפח ומחצה ושון עמקים טפח לרבותא נקט משום דבירושלמי איכא מאן דאמר דמיהו כחבוש:

ג ראש תור. קרן וזית מחודרת נכנסת לתוך שדה אחר, כתורי והב של תבשיתי אשה שיש להן שלש זוויות מחודרות: **שהוא נראה כסוף שדהו.** וניכר ולא מיהו ככלאים: **מפולש.** פתוח משני צדדיו כמו מכוי מפולש שפתוח משתי רוחות: **ר' עקיבא אומר אורך ששה טפחים.** לא בעינן מפולש אלא שיהא

משניות מבוארות – קהתי

עשר מין, כמו ששנינו במשנה הקודמת, **ונתמקט** – אחר כך מגבהו ומרחבו (רדב"ז). **פשר** – ואין צריך לעקור את הצמחים משום כלאים, לפי **שהיה פשר מתחלתו** – בשעת הזריעה, שזרוע בתחילה את המינים בהיתר. ברם, אסור לזרוע בו להבא עד שיתקן את הגבול, שיהא גבהו טפח ורחבו טפח. **התלם** – חריץ המחרשה שבין ערוגה לערוגה, וכתליו משופעים קצת, **ואמת המים** – תעלה, ויבשו מימיה, **שהם עמקים טפח** – ורחבים ששה טפחים (ריש). **זרעונים לתוכן שלשה זרעונים** – שלושה מיני זרעים, **אחד מכאן** – מין אחד על שפת התלם או התעלה מצד זה, **ואחד מכאן** – ומין אחד בצד שכנגדו, **ואחד באמצע** – הקרקע של התלם או של התעלה, וכלבד שירחק בין המינים כשיעור יניקה, היינו טפח ומחצה, כמו שבארנו במשנה הקודמת.

באור משנה ג

היה ראש תור ירק נכנס לתוך שדה ירק אחר – אם קרן וזית חדה של ערוגת ירק היתה נכנסת לתוך שדה של ירק אחר, **מתר** – כלומר אין בזה משום כלאים שיהיה **מפני שהוא נראה כסוף שדהו** – שראש התור נראה כסוף השדה של המין האחר, ואין כאן ערוב, כדן ששנינו (לעיל ב, י), **בראש תור חטים שנכנס לתוך של שעורים**. **היתה שדהו זרועה ירק, והוא מבקש לטע בתוכה שורה של ירק אחר** – כמה הוא צריך להרחיק מהשדה לשורה? **רבי ישמעאל אומר: עד שיהא התלם מפלש מראש השדה ועד ראשו** – התלם, היינו חריץ המחרשה שבשני צידי השורה, חשוב הפסק בין השדה לשורה, וסובר רבי ישמעאל, שאין התלם מפסיק

יוס שני

באור משנה ב

משנתנו היא המשך המשנה הקודמת, והיא באה ללמד, שלא התייר חכמים לזרוע חמישה מיני זרעונים בערוגה של ששה על ששה טפחים אלא במנין ירקות שדרך לזרוע ערוגות ערוגות, אבל מיני זרעים שזורעים מהם שטחים יותר גדולים, אסור לזרוע מהם חמישה מינים בתוך ערוגה אחת, לפי שנראים ככלאים. וכבר הזכרנו מה שכותב הרמב"ם (הל' כלאים א, ט): "יש מזרעוני גינה זרעונים שדרך לזרוע מהם שדות, כגון הפשתן והחורלד, ואילו הם הנקראים 'זרעונים'. ויש מזרעוני גינה זרעונים שאין דרך בני אדם לזרוע מהם אלא ערוגות ערוגות קטנות, כגון הלפת והצנון והתהרים והבצלים והכרפס והמרור וכיוצא בהם, אילו הם הנקראים 'מיני ירקות'".

כל מין זרעים – שדרך בני אדם לזרוע מהם חלקות שדה גדולות ולא ערוגות קטנות, **אין זורעים בערוגה** – אסור לזרוע מהם כמה מינים בערוגה של ששה על ששה טפחים, **וכל מין ירקות זורעין בערוגה** – כלומר שמה ששנינו במשנה הקודמת: "ערוגה שהיא ששה טפחים על ששה טפחים זורעים בתוכה חמישה זרעונים" היינו דווקא חמישה מיני ירקות, שדרך לזרוע ערוגות ערוגות קטנות, אבל לא מיני זרעים, כמו שבארנו לעיל. **תרדל ואפונים השופים, מין זרעים** – הם, ואין זורעים אותם בערוגה; **השופין** – היינו קטנים וחלקים; **אפונים הגמלנים** – הגסים, **מין ירק** – הם, וזורעים אותם בערוגה. משנתנו נקטה אלה לדוגמה. ויש מבארים, שלגבי המינים הללו אפשר היה לחשוב להיפך, שתרדל ואפונים השופין מין ירק ואפונים הגמלנים מין זרעים, ולפיכך באה המשנה להשמיע שאין הדבר כן, אלא אלו מין זרעים ואלו מין ירק (תפארת ישראל). **גבול שהיה גבה טפח** – ורחב טפח מסביב לערוגה, וזרעו עליו שנים

ועד ראשו. רבי עקיבא אומר: ארץ ששה טפחים ורחב מלואו. רבי יהודה אומר: רחב כמלא רחב הפרסה. ד הנוטע שתי שורות של קשואין, שתי שורות של דלועים, שתי שורות של פול המצרי – מתיר. שורה של קשואים, שורה של דלועים, שורה של פול המצרי – אסור. שורה של קשואים, שורה של דלועים, שורה של פול המצרי ושורה של קשואים – רבי אליעזר מתיר, וחקמים אוסרין. ה נוטע אדם קשות ודלעת לתוך גומא אחת, ובכלבד שתהא זו נוטה לצד זה, וזו נוטה לצד זה, ונוטה שער של זו לכאן ושער של זו לכאן; שכל מה שאסרו חכמים לא גזרו אלא מפני מראית העין.

פירוש ברטנורא

התלם הורע אורך ששה טפחים אע"פ שזרע אחר מקיפו משלש רוחותיו שרי: ורחב מלואו. היינו ששה טפחים שהוא שיעור רוחב תלם ור' ישמעאל נמי בעי רוחב התלם כמלואו אע"פ דלא פירש למלתיה דכיון דרבי עקיבא דמיקל ולא בעי מפולש בעי רוחב מלואו כ"ש ר' ישמעאל דמתמיר. ורמב"ם פי' רוחב מלואו שיתיה רחבו [כעמקן]: רוחב פרסה. והיינו טפח והא דקאמר רוחב פרסה ולא קאמר רוחב טפח משום דמפיק לה מקרא דכתיב (דברים יא) והשקית ברגלך כגן הירק, שצריך להיות בין ירק לירק מקום להנחת הרגל דהיינו רוחב פרסה, והלכה כרבי עקיבא, ובפרקין דלעיל דתנן ירק בירק ו' טפחים התם מיירי בין שדה ירק לשדה ירק אחר שצריך להרחיק זה מזה ששה טפחים, והבא מיירי בבא ליטע שורה אחת של ירק בתוך שדה כרתנן בהדיא והוא מבקש ליטע בתוכו שורה של ירק אחר הלכך מפסיק בתלם רחב למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה:

ד שתי שורות של קשואין שתי שורות של דלועין שתי שורות של פול המצרי מותר. דכל שתי שורות נראית כשדה בפני עצמה ואיכא הכירא ואין כאן ערובו והוא דאיכא תלם מפסיק בין מין למין, אבל שורה אחת של קשואין ושורה אחת של דלועין ושורה אחת של פול המצרי אסור, אע"פ דתלם מפסיק בין כל מין ומין לפי ששלשה מינים הללו עלים שלהם מתפשטים ומתערבים זו עם זו, וכשאין שם אלא שורה אחת מכל מין ומין נראין כאילו נזרעו כולן יחד במפולת יד ומיחוז ככלאים ואין הפסקת התלם ניכרת בהן; ושורה של קשואים ר"א מתיר. קסבר הואיל ואיכא שתי שורות של קשואין אע"פ שאינן סמוכות זו לזו חשבינן להו כאילו הן סמוכות ויש כאן שדה של קשואין ושורה של דלועין ושורה של פול המצרי הוו כאילו נטועות בשדה של קשואין וסני להו בהרחקת תלם, כרתנן לעיל היתה שדהו וזרעה ירק והוא מבקש ליטע בתוכו ירק אחר וכו'; וחקמים אוסרין. לפי שאין שתי שורות של קשואין סמוכות זו לזו לא חשבו כשדה של קשואין ומיחוז ככלאים ויש כאן ערובו ואין הפסקת התלם מועלת בהן, והלכה כחקמים:

ה קישות ודלעת. שהעלים שלהן מתפשטים ומתערבים זו עם זו וכ"ש שאר מינים: זו נוטה לצד זה. דאע"פ דאין הפסק של תלם מועיל להן, הטיית העלים זו לצד זה וזו לצד זה מועיל להן, הואיל ומה שאסרו חכמים בכלאים לא אסרו אלא מפני מראית העין:

משניות מבוארות – קהתי

מכל מין, הרי הם נראים כאילו נזרעו ככלאים. שורה של קשואים, שורה של דלועים, שורה של פול המצרי ושורה של קשואים – כלומר שנטע שתי שורות קישוניות של קשואים, וביניהן שורה אחת של דלועים ושורה אחת של פול המצרי, רבי אליעזר מתיר – סובר רבי אליעזר, הואיל ויש שתי שורות של קשואים, אף על פי שאינן סמוכות, רואים אותן כאילו היו סמוכות והרי זו שדה של קשואים, ונמצאות שתי השורות, של דלועים ושל פול המצרי, כאילו הן נטועות בשדה הקישואים, שבכגון זה מותר בהפסק תלם, כמו ששינוי במשנה הקודמת ("היתה שדהו וזרעה ירק והוא מבקש ליטע בתוכה ירק אחר...") וחקמים אוסרין – שלדעת חכמים אין רואים שתי השורות של הקישואים כסמוכות ואינן חשובות כשדה קישואים, והואיל ויש כאן ערובו, לפיכך גזרו בהן משום כלאים (רמב"ם; ברטנורא).

ב א ו ר מ ש נ ה

משנתנו באה ללמד, שיותר לזרוע שני מינים ללא הרחקה, אם עושים היכר על ידי הפניית העלים של כל מין לצד אחר, שייראו נבדלים זה מזה.

נוטע אדם קשות ודלעת – אפילו קישות ודלעת שעליהם מתפשטים ומתערבים זה בזה, וכל שכן מינים אחרים, לתוך גומא אחת – בלא הרחקה בין המינים, ובכלבד שתהא זו נוטה לצד זה, וזו נוטה לצד זה – שהעלים של הקישות יהיו נוטים לצד אחד, והעלים של הדלעת יהיו נוטים לצד אחר, ונוטה שער – היינו ראשי העלים – של זו לכאן ושער של זו לכאן – פיסקה זו אינה אלא תוספת פירוש לפיסקה הקודמת. ויש נוסחאות שאין גורסים אותה. מכל מקום כוונת המשנה היא, שהואיל ועל ידי הטיית העלים לצדדים שונים יש היכר שאין כאן ערובו, אף על פי שאין כל הרחקה בין המינים, אין זה כלאים; שכל מה שאסרו חכמים – משום כלאים, לא גזרו אלא מפני מראית העין – שמן התורה אין איסור כלאים אלא בזרע שני מינים בערבוביא, ואילו אם המינים אינם מעורבים אלא זרועים זה בצד זה מותר, אבל חכמים אסרו לזרוע שני מינים זה בצד זה מפני מראית העין, שמא יאמרו שזרעו בערבוביה, הלכך כשיש היכר שלא נזרעו בערבוביה, לא גזרו חכמים. וכתוב

אלא אם כן הוא מפולש (פתוח) מקצה השדה ועד קצה, דהיינו שעובר לאורך כל השדה. טעמו הוא, שלא תהא השורה חבושה, כלומר מוקפה על ידי ירק השדה. רבי עקיבא אומר: ארץ ששה טפחים – אין התלם המפסיק צריך להיות מפולש, אלא די שיהא אורכו ששה טפחים, ורחב מלוא רוחב תלם, היינו ששה טפחים (רי"ש). כלומר שיהא התלם ששה על ששה טפחים. הרמב"ם מפרש: ורוחב מלואו – שיהא רוחב התלם כעומקו (מלואו – מלוא התלם). בירושלמי מבואר, שאף רבי ישמעאל סובר שצריך רוחב מלואו. רבי יהודה אומר: רחב התלם אינו צריך להיות אלא כמלא רחב הפרסה – כשיעור רוחב פיסת הרגל, והוא טפח, שכן מבואר בגמרא (שבת פה, א), שטעמו של רבי יהודה, משום שכתוב (דברים יא, י): "והשקית ברגלך כגן הירק", ומכאן שמקום מהלך האדם להשקות את שורת הירק הוא כשיעור פיסת רגל, דהיינו טפח. ובענין האורך סובר הוא כרבי עקיבא, שצריך להיות ששה טפחים. יש מפרשים שלא נחלקו במשנתנו בענין שיעור ההרחקה אלא בשיעור השורה הזרועה ירק אחר, סובר רבי ישמעאל: עד שיהא התלם מופלש... – כלומר שהשורה תהא מפולשת משתי רוחותיה ויעבור לאורך כל השדה (שאו היא חשובה כשדה בפני עצמה), ולדעת רבי עקיבא אין השורה צריכה להיות מפולשת אלא די שתהא ששה טפחים על ששה טפחים, ורבי יהודה סובר שדי בששה טפחים אורך על טפח אחד רוחב (ברטנורא; יתפארת ישראל).

י ו מ ש ל י ש י

ב א ו ר מ ש נ ה ד

הנוטע שתי שורות של קשואין, שתי שורות של דלועים, שתי שורות של פול המצרי – ותלם מפסיק בין מין למין (רמב"ם). מתיר – שכל שתי שורות נראות כשדה בפני עצמה ויש היכר, ואין כאן כלאים. אבל הנוטע שורה של קשואים, שורה של דלועים, שורה של פול המצרי – כלומר שורה אחת מכל מין, אף על פי שמפסיק תלם בין מין למין, אסור – לפי שהעלים של שלשת המינים הללו מתפשטים ומתערבים זה בזה, וכיון שאין שם אלא שורה אחת

ו היתה שדהו זרועה בצלים, ומבקש למע פתוכה שורות של דלועים – רבי ישמעאל אומר: עוקר שתי שורות ונוטע שורה אחת, ומניח קמת בצלים במקום שתי שורות, ועוקר שתי שורות ונוטע שורה אחת. רבי עקיבא אומר: עוקר שתי שורות ונוטע שתי שורות, ומניח קמת בצלים במקום שתי שורות, ועוקר שתי שורות ונוטע שתי שורות. וחכמים אומרים: אם אין בין שורה לחברתה שתיים עשרה אמה, לא יקנים את הזרע של בנתיים. ז דלעת פירק – פירק, ובתבואה – נותנין לה בית רבע. היתה שדהו זרועה תבואה, ובקש למע לתוכה שורה

פירוש ברטנורא

ו עוקר שתי שורות ונוטע שורה אחת. שיעור השורה אין פחות מ'ד' אמות רוחב, וכשעוקר שתי שורות של בצלים שהן ח' אמות ונוטע באמצען שורה אחת של דלועים שהיא ד' אמות נשתתרו ב' אמות בורות מכאן וב' אמות בורות מכאן: ומניח קמת בצלים ב' שורות. שהן שמונה אמות רוחב ועוקר שתי שורות שהן כמו כן ח' אמות וזורע באמצען שורה א' של דלועין שהיא ד' אמות, נמצא בין שורה ראשונה של דלועין לקמת הבצלים שתי אמות בורות וקמת הבצלים ח' אמות, ושתי אמות בורות בין קמת הבצלים לשורה שניה של דלועים, הרי בין שורה של דלועים לשורה של דלועים י"ב אמה וכן לעולם: רבי עקיבא אומר עוקר ב' שורות ונוטע שתי שורות. קסבר שאין צריך להפסיק בין שתי שורות של דלועים לקמת הבצלים אלא התלם, כדתנן לעיל בפרקין בשאר ירקות. ובין שורות של דלועים לשורות של דלועים מפסיקים שמונה אמות של קמת הבצלים בלבד: וחכמים אומרים אם אין בין שורה לחברתה י"ב אמה וכו'. חכמים כר' ישמעאל סבירא להו שצריך שיהיה בין שורה של דלועים לחברתה י"ב אמה, מיהו רבי ישמעאל מצריך הפסק שתי אמות בורות בין שורה של דלועים לקמה של בצלים וחכמים מתירים לסמוך שורה של דלועים אצל קמה של בצלים ולא מצרכי אלא תלם אחד בלבד כשאר ירקות. אבל י"ב אמה בין שורה של דלועים לחברתה כעו חכמים לפי שהדלועים עליון שלהן רחבות ומתפשטות הרבה כדי שלא תראה כל השדה מעורבת בבצלים ודלועים. והלכה בחכמים:

ז דלעת פירק. הבא ליטע דלעת אצל ירק עבודתה כירק רחיקו ששה טפחים. אבל אם בא ליטע דלעת בתבואה צריך להרחיב לו בית רובע כשיעור

משניות מבוארות – קהתי

– שתיים עשרה אמה, לא יקנים את הזרע של בנתיים – אסור לו לקיים את הבצלים שביניהם משום כלאים. בירושלמי מבואר, שאמנם חכמים סוברים בזה כרבי ישמעאל שבין דלועים לדלועים צריך להיות מרחק של שתיים עשרה אמה, אלא שחלוקים הם בשיעור ההרחקה שבין הבצלים לדלועים: לדעת רבי ישמעאל צריך הפסק של שתי אמות בין שורת הדלועים לקמת הבצלים, ואילו לדעת חכמים מותר לזרוע בצלים כל שתיים עשרה אמה שבין שורות הדלועים, ואין צורך אלא בהפסק תלם בין הדלועים לבצלים. מכל מקום בין שורות הדלועים צריך שיהיה מרחק של שתיים עשרה אמה, כדי שלא תיראה השדה זרועה דלועים ובצלים בערבוביה. ההלכה כחכמים.

בענין ההלכה שנינו לעיל (משנה ד): "הנוטע שתי שורות של קשואים, שתי שורות של דלועים, שתי שורות של פול המצרי – מותר", מובאות בירושלמי שתי דעות. יש אומר שהלכה זו היא כדעת רבי עקיבא הסובר במשנתנו שמותר לזרוע שתי שורות של דלועים במקום שתי השורות של הבצלים. אבל לדעת רבי ישמעאל וחכמים צריכים גם שם הרחקה של שלש שורות, שהן שתיים עשרה אמה. ויש אומר שהלכה זו (שבמשנה ד) היא לדברי הכל, שכן "יפה כוח מוקשה בין המוקשות (קשואים ודלועים) להציל בשמונה", כלומר, שהכל מודים בקשואים ודלועים ופול המצרי, הואיל והעלים של כל אלו ארוכים וניכרים, שמותר לזרועם שתי שורות, שהן שמונה אמות (ר"ח אלבא – "השולמות"). ויש מפרשים, שהבא לעקור חמור יותר מן הנוטע בתחילה (ר"ש: ועיין "תוספות יום טוב", "משנה ראשונה").

באור משנה ז

דלעת פירק – הבא ליטע דלעת יחידית בשדה ירק, פירק – דינה כירק, שצריך להרחיקה מן הירק ששה טפחים. ובתבואה – אבל הבא ליטע דלעת יחידית בשדה תבואה, נותנין לה – לדלעת בכל צד, בית רבע – עשר אמות וחמישית האמה על עשר אמות וחמישית האמה, כדין ירק בתבואה (עיין לעיל, ב, י). היתה שדהו זרועה תבואה, ובקש למע לתוכה שורה של דלועין – ורצה ליטע לתוך התבואה שורה אחת של דלועים, נותנין לה לעבודתה – לצורך עבודתה של שורת הדלועים, ששה טפחים – שטח פנוי ברוחב ששה טפחים, ובאורך – עשר אמות ומחצה בקירוב (כמפורש בתוספתא). בשורה של דלועים הקלו חכמים מבדלעת יחידית, לפי ששורה ניכרת שלא נזרעה בערבוב, ולכן בדלעת יחידית שנינו לעיל שצריך הרחקה של בית רובע, ואילו בשורה של דלועים אין צורך אלא בהרחקה של ששה טפחים. ואם הגדילה – השורה, ונכנסו

הרמב"ם: "בזמן שייראו מובדלים זה מזה אין חוששים ליניקתן, אפילו הן זה בצד זה" (הלי כלאים ד, טז).

יום רביעי

באור משנה ו

משנתנו דנה במי שרוצה לזרוע שורות שורות של דלועים בתוך שדהו הזרועה מין ממיני הירקות. וכבר הזכרנו, שהעלים של הדלועים ארוכים הם ומתפשטים הרבה ומסתבכים בצמחים שבצידם. הלכן נישנו בהם דינים מיוחדים לענין כלאים. היתה שדהו זרועה בצלים – והוא הדין למין אחר של ירקות, ומבקש – ורוצה בעל שדה הבצלים, למע פתוכה שורות של דלועים – שעליהן דרכם להתפשט ולהסתבך, כמו שהזכרנו לעיל, רבי ישמעאל אומר: עוקר שתי שורות – של בצלים, וכל שורה רחבה ארבע אמות (2 מטרים בקירוב), ונוטע שורה אחת – של דלועים באמצע, וכיון שרוחב השורה ארבע אמות נשאר, אפוא, שתי אמות פנויות מכאן ושתי אמות מכאן, ומניח קמת בצלים – הבצלים כשהם בגידולם נקראים קמה כתבואה, במקום שתי שורות – כלומר שמשאיר שתי שורות של בצלים במקומן, שהן שמונה אמות רוחב, ועוקר שתי שורות – של בצלים אחרי קמת הבצלים שהניח, ונוטע שורה אחת – של דלועים באמצע. נמצא בין שורות הדלועים מרחק של שתיים עשרה אמה, כצורה זו:

וכן יכול הוא לעשות על פני כל השדה כרצונו. טעמו של רבי ישמעאל, שהואיל והעלים של הדלועים ארוכים והם מסתבכים, אם אין בין שורות הדלועים מרחק של שתיים עשרה אמה נראית השדה מעורבת מדלועים ובצלים, שהם כלאים. רבי עקיבא אומר: עוקר שתי שורות – של בצלים, ונוטע – במקום הבצלים העקורים, שתי שורות – של דלועים, ומניח קמת בצלים במקום שתי שורות – במקומן שתי שורות; ואינו צריך להרחיק שתי אמות מהדלועים לבצלים, אלא די בהפסק התלם שביניהם, כמו ששינונו לעיל (משנה ג), ועוקר שתי שורות – של בצלים, ונוטע שתי שורות – של דלועים במקום הבצלים; נמצא המרחק בין דלועים לדלועים – לדעת רבי עקיבא – כשיעור רוחב קמת הבצלים בלבד, שהוא שמונה אמות. וחכמים אומרים: אם אין בין שורה לחברתה – של הדלועים

שֶׁל דְּלוּעִין – נֹתֵנִין לָהּ לְעֹבֶדְתָּהּ שֵׁשֶׁה טַפָּחִים. וְאִם הִגְדִּילָהּ – יַעֲקֹר מִלְּפָנֶיהָ. רַבִּי יוֹסִי אוֹמֵר: נֹתֵנִין לָהּ עֲבֹדְתָהּ אַרְבַּע אַמּוֹת. אֲמָרוּ לוֹ: הֲתִחְמִיר זֶה מִן הַגֶּפֶן? אָמַר לָהֶן: מִצִּינוּ שָׂזוּ חֲמוּדָה מִן הַגֶּפֶן, שֶׁלֶגְגָן יְחִידִית נֹתֵנִין לָהּ עֲבֹדְתָהּ שֵׁשֶׁה טַפָּחִים, וְלִדְלַעַת יְחִידִית נֹתֵנִין לָהּ בֵּית רֶבַע. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי יִשְׁמַעְאֵל: כָּל שְׁלִשָּׁה דְּלוּעִין לְבֵית סָאָה – לֹא יָבִיא זֶרַע לְתוֹךְ בֵּית סָאָה. רַבִּי יוֹסִי בֶן הַחוּטָף אֶפְרָתִי אָמַר מִשּׁוּם רַבִּי יִשְׁמַעְאֵל: כָּל שְׁלִשָּׁה דְּלוּעִין לְבֵית פּוֹר – לֹא יָבִיא זֶרַע לְתוֹךְ בֵּית פּוֹר.

פ ר ק ר ב י ע י

א קְרַחַת הַפָּרֶם – בֵּית שְׁמַאי אוֹמְרִים: עֲשִׂרִים וָאַרְבַּע אַמּוֹת; וּבֵית הֶלֶל אוֹמְרִים: שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה אַמָּה. מְחוּל הַפָּרֶם – בֵּית שְׁמַאי אוֹמְרִים: שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה אַמָּה; וּבֵית הֶלֶל אוֹמְרִים: שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה אַמָּה. וְאִיזוּ הִיא קְרַחַת

פירוש ברטנורא

עבודת התבואה שהוא עשר אמות ושני טפחים ומחצה על עשר אמות, והוא מקום זריעת רובע הקב: שורה של דלועים נותנים לה עבודתה ששה טפחים. וקילא שורה מדלעת יחידית, דלעת יחידית בתבואה צריכה בית רובע, לפי ששורה מנכרא בפני עצמה וליכא ערוב כמו בדלעת יחידית, וששה טפחים דתנן הכא הוי שיעור רוחב אבל שיעור אורך לא אתפרש במתניתין ובתוספתא פירשו דצריך שיהיה שיעור האורך עשר אמות ומחצה: ואם הגדילה השורה ונכנסו הענפים בתוך ששה טפחים, יעקור מלפניה כל הענפים שנתפשטו ונכנסו בתוך שיעור זה: נותנין לה עבודתה. של שורת הדלועים ארבע אמות, שצריך להרחיק ארבע אמות מן התבואה: התחמיר זו מן הגפן. דתנן לקמן בפ"ד הנוטע שורה של חמש גפנים בית הלל אומרים אינו כרם ואינו נותן לה עבודת הכרם ארבע אמות אלא ששה טפחים, והכי נמי בשורה של דלועים אין להחמיר וליתן להן ד' אמות דאין להחמיר בכלאי זרעים יותר מכלאי הכרם: מצינו שזו חמורה מן הגפן. אע"פ דאיסור כלאי זרעים קיל מאיסור כלאי הכרם, מ"מ הא אשכחן דלגפן יחידית כשבא ליטע אותה בתבואה נותנין לה עבודתה ששה טפחים ולדלעת יחידית נותנים לה בית רובע שהן עשר אמות ושני טפחים ומחצה על עשר אמות מפני שהיא מתפשטת והולכת מרחוק הכי נמי אין לתמוה אם לשורה אחת של גפנים נותנים לה עבודתה ששה טפחים ולשורה של דלועין נותנין לה ארבע אמות: כל שלשה דלועין לבית סאה. ר"מ פליג אתנא קמא דאמר שלדלעת יחידית בתבואה נותנים לה בית רובע וסבר איהו דנותנים לה שלישית בית סאה, ורבי יוסי בן החוטף אפרתי סבר שלישית בית כור. ואין הלכה כדברי כולם אלא כתנא קמא בלבד. ודלעת השנייה במתניתין היא דלעת יונית בלבד שעלים שלה רחבים ומסתככים טפי, אבל דלעת מצרית עם שאר דלועין דינן כשאר ירקות:

ד א קְרַחַת הַכֶּרֶם וּמְחוּל הַכֶּרֶם, מפרש להו ואולי: **בית שמאי אומרים כ"ד אמות.** אם קרחתה כ"ד אמות מותר לזרוע לשם פחות מכאן לא יביא זרע לשם: **שחרב מאמצעי.** ויש גפנים כל סביבות הקרחה שהיא שש עשרה אמה על שש עשרה אמה, וכן אם הלכה הקרחת על פני רוחב הכרם שאין גפנים אלא משני צדי הקרחת: **אם אין שם שש עשרה אמה.** כדברי בית הלל לא יביא זרע לשם אפילו באמה האמצעית, דארבע אמות שבצד הכרם מזה וארבע אמות שבצד הכרם מזה הוו עבודת הכרם דעבודת הכרם ארבע אמות כדתנן לקמן, לפי שהיו בוצרים בשורות ובענלות ובעת החרישה

משניות מבוארות – קהתי

אפרתי נותנים לדלעת יחידית בתבואה ריווח של שליש בית כור, היינו מקום שזורעים בו עשר סאה תבואה. בירושלמי מבואר, שלא נחלקו ביניהם רבי מאיר ורבי יוסי בן החוטף אפרתי, אלא שבתחילת ימיו שנה רבי ישמעאל לרבי מאיר "שלושה דלועים לבית סאה", ובסוף ימיו חזר בו ושנה לרבי יוסי "שלושה דלועים לבית כור". כן מבואר שם שהמדובר במשנתנו בדלעת יוונית, שעליה מתפשטים ביותר ומסתככים, אבל דלעת מצרית ושאר הדלועים דינן כשאר ירקות. ההלכה כתנא קמא.

י ו ס ח מ י ש י

באור משנה א

עד כאן נישנו הלכות כלאי זרעים. מכאן ואילך – בארבעת הפרקים הבאים – נישנים דיני כלאי הכרם; וכבר בארנו ענייני כלאי הכרם בפתיחה למסכתנו (עיין שם). – ולענין משנתנו יש להקדים, שנותנים לכרם כדי עבודתו ארבע אמות (2 מטרים בקירוב) לכל צד, וזהו שיעור ההרחקתו מזרעים. ארבע אמות אלו נקראות, אפוא, "עבודת הכרם", היינו מקום לעגלה ולשוורים שעובדים בהם בכרם בשעת החרישה ובשעת הבצירה.

קְרַחַת הַפָּרֶם – שטח חשוף בכרם שיש מסביבו גפנים, כפי שיבואר עוד להלן, מה צריך להיות שיעורו שיהא מותר לזרוע בו ולא יהא בזה כלאים? **בית שמאי אומרים: עֲשִׂרִים וָאַרְבַּע אַמּוֹת** – אם הקרחת היא עשרים וארבע אמה על עשרים וארבע אמה מותר לזרוע בה. **בבית הלל אסור; ובית הלל אומרים: שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה אַמָּה** – קרחת שהיא שש עשרה אמה על שש עשרה אמה מותר לזרוע בה. אבל בפחות משש עשרה אמה אסור לזרוע, כפי שמבואר להלן במשנתנו. **מְחוּל הַפָּרֶם**, השטח הפנוי שביניהם, כפי שמבואר להלן להלן במשנה ב, **בית שמאי אומרים: שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה אַמָּה** – אם הוא רחב שש עשרה אמה מותר לזרוע בו; **ובית הלל אומרים: שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה אַמָּה** – אם רחבו שתיים עשרה אמה מותר לזרוע בו. **וְאִיזוּ הִיא קְרַחַת הַפָּרֶם** – מה נקרא "קרחת הכרם"? **פָּרֶם**

עלי הדלועים לתוך השטח הפנוי של ששת הטפחים, **יעקור מלפניה** – את העלים שנתפשטו לתוך ששת הטפחים. **רַבִּי יוֹסִי אוֹמֵר: נֹתֵנִין לָהּ עֲבֹדְתָהּ אַרְבַּע אַמּוֹת** – צריך להניח לצורך עבודתה של שורת הדלועים הזורעה בתוך שדה התבואה שטח פנוי של ארבע אמות, היינו עשרים וארבעה טפחים. **אֲמָרוּ לוֹ** – חכמים לרבי יוסי: **הֲתִחְמִיר זֶה מִן הַגֶּפֶן** – האם חמור דינה של דלעת מדין הגפן? שכן הנוטע שורה של חמש גפנים אין נותנים לה לעבודתה אלא ששה טפחים (כמפורש לקמן ד, ה); וכלאי הכרם הרי חמורים הם מכלאי זרעים, שכלאי הכרם אסורים בהנאה, ואילו כלאי זרעים מותרים אפילו באכילה (כמו שהזכרנו בהקדמה למסכתנו – ומפורש לקמן ח, א). **אָמַר לָהֶן** – רבי יוסי: **מִצִּינוּ** – אמנם מוצאים אנחנו, **שָׂזוּ חֲמוּדָה מִן הַגֶּפֶן** – שחכמים החמירו בדלעת יותר מבגפן, **שֶׁלֶגְגָן יְחִידִית** – האב ליטע גפן יחידית בתוך שדה של תבואה, **נֹתֵנִין לָהּ עֲבֹדְתָהּ** – לצורך עבודתה, **שֵׁשֶׁה טַפָּחִים** – שטח פנוי של ששה טפחים, **וְלִדְלַעַת יְחִידִית** – אבל האב ליטע דלעת יחידית בתבואה, **נֹתֵנִין לָהּ בֵּית רֶבַע** – הקב, כמפורש לעיל. הלכך אף בשורה של דלועים יש להחמיר מבגפן, ולתת לה לעבודתה ארבע אמות, מפני שהדלועים עליהם מתפשטים למרחוק. **רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי יִשְׁמַעְאֵל: כָּל שְׁלִשָּׁה דְּלוּעִין לְבֵית סָאָה** – אם נטועים שלושה דלועים בשטח של בית סאה, שהוא חמישים על חמישים אמה, לא יביא זרע לתוך בית סאה – אסור לזרוע כל זרע אחר בתוך שטח של בית סאה. מכאן שלדעת רבי מאיר נותנים לדלעת יחידית בתבואה ריווח של שליש בית סאה, ולא די בבית רובע כדעת תנא קמא. **רַבִּי יוֹסִי בֶן הַחוּטָף אֶפְרָתִי אָמַר מִשּׁוּם רַבִּי יִשְׁמַעְאֵל: כָּל שְׁלִשָּׁה דְּלוּעִין לְבֵית פּוֹר** – אם נטע שלושה דלועים, אפילו בבית כור, דהיינו מקום שזורעים בו שלושים סאה תבואה, ושטחו שבעים וחמישה אלף אמה מרובעות, לא יביא זרע לתוך בית כור – לא יזרע זרע אחר באותו בית כור; כלומר שלדעת רבי יוסי בן החוטף

הַפָּרֶם? פֶּרֶם שֶׁחָרַב מֵאֲמָצְעוּ; אִם אֵין שָׁם שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה אָמָה – לֹא יָבִיא זֶרַע לְשָׂם. הָיוּ שָׁם שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה אָמָה – נוֹתֵנִין לוֹ עֲבוּדָתוֹ, וְזוֹרֵעַ אֶת הַמּוֹתֵר.
בְּאִיזָה הוּא מְחוּל הַפָּרֶם? בֵּין פָּרֶם לְגֵדֵר. אִם אֵין שָׁם שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה אָמָה – לֹא יָבִיא זֶרַע לְשָׂם. הָיוּ שָׁם שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה אָמָה – נוֹתֵנִין לוֹ עֲבוּדָתוֹ וְזוֹרֵעַ אֶת הַמּוֹתֵר.
גְּרַם יְהוּדָה אוֹמֵר: אֵין זֶה אֶלָּא גֵדֵר הַפָּרֶם. וְאִיזָה הוּא מְחוּל הַפָּרֶם? בֵּין שְׁנֵי הַפְּרָמִים. אִיזָה הוּא גֵדֵר? שֶׁהוּא גִבֵּה עֶשְׂרֵה טַפְחִים. וְחֲרִיץ? שֶׁהוּא עֵמֶק עֶשְׂרֵה וָרֹחַב אַרְבָּעָה.

פירוש ברטנורה

חורשים אותה בשוורים הלך אותן ארבע אמות ככרם דמו, ואם נשארו בנתיים שמנה אמות חוץ מאותן ארבע לכל צד לא בטלי לגבי כרם ומותר לזרוע, בציר משמנה אמות שדי פלגא להכא ופלגא להכא בטלי לגבי כרם וככרם דמו ואסור לזרוע בהן משום כלאים. ולבית שמאי לא חשיב שדה פחות משמנה אמות הלכך ארבעה ועשרים אמות בעינן ארבע לעבודת הכרם מכאן וכנגדן מכאן פשו להו' שש עשרה שדי ח' להכא וח' להכא איכא שדה ולא בטלי: **ב מחול הכרם.** מקום פנוי בין כרם לגדר סביב, כמו מחולות הנשים כשמוקדות בסבוב לשון או תשמה בתולה במחול (ירמיה לא): **אם יש שם י"ב אמה.** כדברי בית הלל, נותן ד' אמות לעבודת כרם וזרוע השאר. אבל אם אין שם י"ב אמה לא יביא זרע לשם, דארבע אמות דלהדי כרם עבודת הכרם, וארבע אמות דלהדי כותל כיון דלא מודיעי מפני תקון הכותל כדי שיהלך אדם על גבי קרקע סמוך לכותל ויהיה העפר נדוש ויתחזקו יסודותיו אפקורי מפקר להו. ואמצעיות אי איכא ד' אמות חשיבי ואי לא בטלי לגבי כרם, והכא לא בעינן שש עשרה שאין האסור אלא מצד אחד. וכל הקך אמות באמה בת ששה טפחים:

ג אין זה אלא גדר הכרם. מקום שבין גדר לכרם גדר הכרם הוא קרוי, ואפילו אין שם אלא שש אמות מרחיק ארבע אמות וזרוע את המותר: **ואיזה מחול הכרם.** שצריך י"ב אמות, מקום שבין ב' כרמים. וח"ל סבר מקום שבין ב' כרמים ככרם שחורב באמצעו הוא נדון, ובירושלמי מוכיח דלא אמר ר' יהודה איזהו מחול הכרם בין שני הכרמים אלא כגון שאין שורות הכרמים שוות של זו לזו, כגון דכרם של צד זה של מחול שוותיה מן המורה למערב ושכצד אחר מן הצפון לדרום, דאם היו מכוונים מודה רבי יהודה דנראה בקרחת הכרם ובעי מ"ו אמה. ואין הלכה כר' יהודה: **איזהו גדר.** המפריש בין הכרם שיכול להניח כרם מצד זה ולזרוע מצד אחר, וכן חריץ:

משניות מבוארות – קהתי

וְזוֹרֵעַ אֶת הַמּוֹתֵר – את השטח הנשאר. אבל בית שמאי סוברים שאין שדה פחות משמונה אמות, ולפיכך אמרו: "מחול הכרם שש עשרה אמה" כמו ששינוי במשנה הקודמת.

י ו ש י

באור משנה ג

משנה זו היא המשך המשנה הקודמת, ובא כאן רבי יהודה לחלוק בענין הגדרת "מחול הכרם".

רבי יהודה אוֹמֵר: אֵין זֶה אֶלָּא גֵדֵר הַפָּרֶם – המקום הפנוי שבין כרם לגדר אינו נקרא "מחול הכרם" אלא "גדר הכרם", ודינו שאפילו אין רחבו שתיים עשרה אמה, נותנים לכרם כדי עבודתו, ארבע אמות, וזורעים את המותר. **וְאִיזָה הוּא מְחוּל הַפָּרֶם –** ששיעור רחבו, לדעת בית הלל, שתיים עשרה אמה? **בֵּין שְׁנֵי הַפְּרָמִים –** שטח הפנוי שבין שני כרמים, שאם הוא רחב שתיים עשרה אמה, נותנים ארבע אמות לכרם זה וארבע אמות לכרם זה, וזורעים את ארבע האמות שבאמצע, שהן חשובות בפני עצמן ואינן שייכות לא לכרם זה ולא לכרם זה. ברם, תנא קמא סובר, שמקום פנוי בין שני כרמים דינו כקרחת הכרם. בירושלמי מבואר, שאם הגפנים שבשני הכרמים מכוונות זו כנגד זו, אף רבי יהודה מודה, שהמקום הפנוי שביניהם דינו כקרחת הכרם, לפי ששני הכרמים נראים ככרם אחד; ולא אמר רבי יהודה שבין שני הכרמים הוא "מחול הכרם" אלא כשאין הגפנים של שניהם מכוונות זו כנגד זו, באופן שניכר שהם שני כרמים. **אִיזָה הוּא גֵדֵר –** מהו שיעורו של גדר? **שֶׁהוּא גִבֵּה עֶשְׂרֵה טַפְחִים –** פיסקה זו היא הלכה בפני עצמה ונשנתה כאן אגב "גדר הכרם", שנזכר בדברי רבי יהודה, ובאה המשנה לפרש, שגדר שהוא גבוה עשרה טפחים (= 93 ס"מ בערך) הרי הוא חשוב הפסק לענין כלאים, ומותר לסמוך לו כרם מצד זה וזרעים מצד זה; ואגב גדר מפרשת המשנה גם חריץ שדינו כגדר (עיין לעיל ב, ח): **וְחֲרִיץ –** מהו שיעורו של חריץ שיהא הפסק לענין כלאים? **שֶׁהוּא עֵמֶק עֶשְׂרֵה –** טפחים, **וְרֹחַב אַרְבָּעָה –** טפחים (= 37 ס"מ בערך).

שֶׁחָרַב מֵאֲמָצְעוּ – שגפניו האמצעיות נתייבשו או נעקרו, ונשארו בו הגפנים שמסביב או אפילו משני הצדדים בלבד, אותו מקום חשוף נקרא "קרחת הכרם"; **אִם אֵין שָׁם שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה אָמָה –** כדברי בית הלל, **לֹא יָבִיא זֶרַע לְשָׂם –** אסור שם לזרוע מין זרע, לפי שארבע אמות מצד זה וארבע אמות מצד זה הרי הן עבודת הכרם, כמו שבארנו בהקדמה למשנתנו, וכיון שאין נשארות באמצע שמונה אמות, היינו ארבע אמות לכל צד שהוא שיעור מקום חשוב, הרי הן בטלות לגבי הכרם, וכאילו כל הקרחת שייכת לכרם, הלכך אסור לזרוע שם משום כלאים. **הָיוּ שָׁם שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה אָמָה –** ואם היו בקרחת שש עשרה אמה, **נוֹתֵנִין לוֹ עֲבוּדָתוֹ –** נותנים לכרם כדי עבודתו, ארבע אמות לכל צד, **וְזוֹרֵעַ אֶת הַמּוֹתֵר –** ומותר לזרוע את שמונה האמות הנשארות שבאמצע. אבל בית שמאי סוברים, ששטח שהוא פחות משמונה אמות אינו חשוב שדה, הלכך צריך שתהא הקרחת עשרים וארבע אמה, ארבע אמות לעבודת הכרם מכאן וארבע אמות מכאן, ושש עשרה הנותרות מותר לזרוע, אבל אם נשארו באמצע פחות משש עשרה אמה, היינו פחות משמונה אמות לכל צד, הוואיל ואינן חשובות שדה, הרי הן בטלות לגבי הכרם, ואסור לזרוע.

באור משנה ב

משנתנו היא המשך המשנה הקודמת והיא באה לפרש ענין "מחול הכרם". **אִיזָה הוּא מְחוּל הַפָּרֶם? בֵּין פָּרֶם לְגֵדֵר –** שטח פנוי שבין כרם לגדר שמסביבו נקרא "מחול הכרם", על שם שהוא הולך וסובב את כל הכרם (ר"ט), או על שם המחולות שהיו עורכים בכרמים במקום זה (תוספות אנשי ס"ט; ועיי' ספר שו"ע ס"ט, כא). ויש מפרשים: "על שם שמוחלים ומפקדים מקום זה (רמב"ם). **אִם אֵין שָׁם שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה אָמָה –** כדברי בית הלל במשנה הקודמת, **לֹא יָבִיא זֶרַע לְשָׂם –** אסור לזרוע שם, לפי שארבע אמות שליד הכרם הן עבודת הכרם, וארבע אמות שליד הגדר, אין חרך בני אדם לזרועם, כדי שלא יתרכך העפר ויפול הגדר, וכיון שלא נשאר בינתיים כרוחב ארבע אמות שהוא שיעור חשוב בפני עצמו, הרי הוא בטל לכרם. **הָיוּ שָׁם שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה אָמָה –** אם מחול הכרם היה רחב שתיים עשרה אמה, **נוֹתֵנִין לוֹ עֲבוּדָתוֹ –** נותנים לכרם כדי עבודתו, היינו ארבע אמות,

ד מחצת הקנים – אם אין בין קנה לחברו שלשה טפחים כדי שיכנס הגדי, הרי זו כמחצה. וְגַדְרָא שְׁנַפְרִין עַד עֶשֶׂר אַמּוֹת – הרי הוא כפתח; יתר מכן, כנגד הפרצה אסור. נִפְרָצוּ בּוֹ פְּרָצוֹת הֶרְבֵּה – אם העומד מרבה על הפרוץ, מתר; ואם הפרוץ מרבה על העומד, כנגד הפרצה אסור.

ה הנוטע שורה של חמש גפנים – בית שמאי אומרים: כרם; ובית הלל אומרים: אינו כרם, עד שיהיו שם שתי שורות. לפיכך הוזרע ארבע אמות שבפנים – בית שמאי אומרים: קדש שורה אחת; ובית הלל אומרים: קדש שתי שורות.

ו הנוטע שתיים כנגד שתיים ואחת יוצאה זנב – הרי זה כרם. שתיים כנגד שתיים ואחת בנתיים, או שתיים כנגד

פירוש ברטנורא

ד' ג' טפחים. דכל פחות מ' כלבוד דמי. והוא שיעור כדי שיכנס הגדי: הרי הוא כמחיצה. ומותר לסמוך גפנים מצד זה וזרעים מצד זה: נדון כפתח. ואפילו כנגדו מותר לסמוך אבל יותר מעשר לא חשיב כפתח וצריך להרחיק כנגד המקום הפרוץ: ואם הפרוץ מרובה על העומד אסור כנגד הפרוץ. אבל כנגד העומד מותר אם הוא רחב ארבעה, אבל פחות מארבעה אף כנגד העומד אסור:

ה' בית שמאי אומרים כרם. וצריך להרחיק ממנה ארבע אמות כדי עבודת הכרם: אינו כרם עד שיהיו שתי שורות. ואין צריך להרחיק אלא ששה טפחים כגון יחידית: הוזרע ארבע אמות. כלומר בתוך ארבע אמות של עבודת הכרם: בית שמאי אומרים קדש שורה אחת. דכי אמרה תורה (דברים כב) פן תקדש המלאה הזרע אשר תזרע ותבואת הכרם, שורה אחת מקריא כרם: ובית הלל אומרים קדש שתי שורות. דאין נקרא כרם פחות משתי שורות, הלכך ותבואת הכרם דאמרה תורה דקדשה שתי שורות משמע:

ו' ואחת יוצאה זנב. כגון ג' גפנים נטועות בשורה אחת, ושתיים בשורה שנייה כנגד שתיים מן השלש: ואחת בינתיים. שהשתיים כנגד שתיים והחמישית כנגד אורן: ואחת באמצע. כגון גפן נטועה וארבע גפנים לארבע רוחותיה:

משניות מבוארות – קהתי

עד שיהיו שם שתי שורות – ובכל שורה שלש גפנים או יותר (רמב"ם). לפיכך – הואיל וסוכרים בית שמאי ששורה אחת נקראת כרם, ובית הלל סוכרים שאין כרם פחות משתי שורות, הוזרע ארבע אמות שבפנים – כלומר בתוך ארבע אמות שצריכים להרחיק את הזרע מן הגפנים כדי עבודת הכרם, בית שמאי אומרים: קדש שורה אחת – כבר הזכרנו (בפתיחה למסכתנו) שכלאי הכרם אסורים בהנאה, שנאמר (דברים כב, ט): "פן תקדש המלאה הזרע אשר תזרע ותבואת הכרם" (פירוש: שאם תזרע כרמך כלאים, תקדש – כלומר תיאסר בהנאה כהקדש, המלאה – התבואה שתגדל באיסור כלאים, הזרע אשר תזרע ותבואת הכרם – כלומר שתבואת הכרם מתקדשת עם הזרעים, וצריך לשרוף כל מה שנתקדש); מכאן נטו חכמים בכלאי הכרם לשון "קידש" כלשון המקרא, ופירושו: אסר בהנאה; וסוכרים בית שמאי: קידש שורה אחת מן הכרם, היינו החיצונה הסמוכה לזרע, שכן "תבואת הכרם" משמעה השורה האחת של הכרם, שהרי לדעתם אף שורה אחת נקראת "כרם". ובית הלל אומרים: קדש שתי שורות – שתי שורות אסר בהנאה, החיצונה והסמוכה לה, שהרי לדעתם פחות משתי שורות לא נקרא "כרם", הלכך מה שאמרה התורה "תבואת הכרם" משמעה שתי שורות. נמצאים בית שמאי מקילים בענין זה ובית הלל מחמירים.

באור משנה ו

במשנה הקודמת למדנו, שלדעת בית הלל אין כרם פחות משתי שורות של שלש גפנים כל אחת. משנתנו באה להשמיע שיש וגם חמש גפנים נקראות "כרם". הנוטע שתיים כנגד שתיים – שתי גפנים כנגד שתי גפנים, וְאֶחָת – הגפן החמישית, יוצאה זנב – כגון (לפי הר"ש) בצורה זו: ★★ ★★ כלומר שנוטע שלש גפנים בשורה אחת, ושתי גפנים כנגד שתיים מהן שהן סמוכות בשורה שניה. והרמב"ם מפרש, שיוצאה זנב, היינו שהיא עומדת כנגד היריון שבין שתי השורות של שתיים כנגד שתיים, כגון בצורה זו: ★★ ★★ הרי זה כרם – וצריך להרחיק ממנו זרע ארבע אמות כדי "עבודת הכרם". כרם זה נקרא "כרם קטן" (רמב"ם). אבל הנוטע שתיים כנגד שתיים וְאֶחָת – כרם בינתיים – כצורה זו: ★★ ★★ או שתיים כנגד שתיים וְאֶחָת באמצע – כצורה זו: ★★ ★★ אינו כרם – אינו חשוב כרם, ודינן כגפנים יחידות,

באור משנה ד

מחצת הקנים – מחיצה העשויה מקנים, אם אין בין קנה לחברו שלשה טפחים כדי שיכנס הגדי – כלומר ששלושה טפחים הוא שיעור של פירצה שהגדי יכול לעבור דרכה בבת אחת, ואם בין קנה לקנה אין פירצה בשיעור כזה, הרי זו כמחצה – גמורה, שפחות משלושה טפחים דומה כלבוד, כאילו הקנים מחוברים זה לזה (לבוד היינו מחובר), ודבר זה הלכה למשה מסיני הוא (רמב"ם). ודין מחיצה זו כדין גדר ששנינו במשנה הקודמת, שיותר לסמוך לה גפנים מצד זה וזרעים מצד זה. וְגַדְרָא שְׁנַפְרִין – גדר של כרם שנהרס חלק ממנו, עד עשר אמות – אם מקום הפירצה איננו יותר מעשר אמות, הרי הוא כפתח – דינו של מקום הפירצה כפתח, ומותר לסמוך לו זרעים; יתר מכן – אבל אם מקום הפירצה הוא יותר מעשר אמות, כנגד הפרצה אסור – לזרוע זרעים עד שירחיק כשיעור. נִפְרָצוּ בּוֹ פְּרָצוֹת הֶרְבֵּה – וכל פירצה עד עשר אמות, אם העומד – הגדר הקיים, שלא נפרץ, מרבה על הפרוץ – שאם נצרף כל חלקי הגדר הקיים ונצרף כל המקומות הפרוצים, יהא הקיים מרובה מן הפרוץ, מתר – לזרוע אפילו כנגד הפירצה, והוא הדין אם הפרוץ הוא כעומד (שהחלק הפרוץ והחלק הקיים שווים זה לזה); וְאִם הפרוץ מרבה על העומד – אבל אם כל הפרוץ מרובה על כל הגדר הקיים, כנגד הפרצה אסור – לזרוע; אבל כנגד העומד מותר, ובלבד שיהא רחב ארבעה טפחים. כרם, אם הוא פחות מארבעה טפחים, אף כנגד העומד אסור (ר"ש; ברטנורא).

שבת קד"ש

באור משנה ה

למדנו במשניות הקודמות ששיעור ההרחקה מכרם הוא ארבע אמות, והוא הנקרא "עבודת הכרם"; ואילו שיעור ההרחקה מגפן יחידית אינו אלא ששה טפחים. משנתנו דנה בשורה אחת של גפנים אם דינה ככרם, ונחלקו בזה בית שמאי ובית הלל.

הנוטע שורה של חמש גפנים, בית שמאי אומרים: כרם – דינה ככרם, ואם הוא רוצה לזרוע בצידה, צריך הוא להרחיק ממנה ארבע אמות כדי עבודת הכרם, ובית הלל אומרים: אינו כרם – שורה אחת של גפנים, ואפילו הן מאה (רמב"ם), אינה חשובה כרם, ודינה כגפנים יחידות שאינו צריך להרחיק מהן אלא ששה טפחים,

שְׁתִּים וְאַחַת פְּאָמֶצֶע – אֵינוֹ כֶּרֶם, עַד שֶׁיְּהוּ שְׁתִּים נִגְדֵי שְׁתִּים וְאַחַת יוֹצֵאָה זָנָב.

משניות מבוארות – קהתי

הר"ש אינה כרם. ובעל "תוספות יום טוב" כותב: שמעתי מפי זקן אחד מצפת תוב"כ שעל פי צורה זו של הרמב"ם באחת יוצאה זנב, כן הם כל הכרמים שראה הוא בארץ ישראל.

בירושלמי אמרו, שצורה זו – "שתים כנגד שתים ואחת יוצאה זנב" – למדוה מדרך נטיעת הכרמים על ידי הכנענים, שהיו בקיאים בטבעה של עבודת הארץ, וכן מובא בבבלי (שבת פה, א): "אלה בני שעיר החורי יושבי הארץ" (בראשית לו, כ) וכי כל העולם יושבי רקיע הם? אלא שהיו בקיאים בישובה של ארץ (שהיו מבחינים בין אדמה לאדמה, איוו ראוייה לגדל זיתים ואיוו תאנים, וכן היו בקיאים בשיעור ניקוק של הצמחים השונים), ומהם למדו חכמים כמה עניינים המקובלים בעבודת האדמה.

עַד שֶׁיְּהוּ שְׁתִּים נִגְדֵי שְׁתִּים וְאַחַת יוֹצֵאָה זָנָב – כמו שבארנו לעיל.

בעל "תוספות יום טוב" כותב, שהתנא חזר ושונה: "אינו כרם עד שיהיו שתים נגד שתים ואחת יוצאה זנב", לפי "ששתי צורות (היינו של הר"ש ושל הרמב"ם) ראויות להיקרא "יוצאה זנב" ואחת מהן היא יותר ראויה, ובא התנא בסיפא להשמיענו, שדווקא אותה היותר ראויה היא בכלל כרם ולא האחרת. ואילו לא חזר ושנה "עד שיהיו" וכו' היינו אומרים ששתי הצורות הן כרם. והתנא סמך על שבימיו היה ידוע ומפורסם איוו היא הצורה היותר ראויה. ואמנם נראה שלדעת הר"ש הצורה של הרמב"ם אינה כרם, ולדעת הרמב"ם הצורה של

המשך ביאור למס' יבמות ליום שלישי עמ' ב

נְמוּר. לפיכך היא בלבד נחשבת כאשתו, ומשום כן הוא מפר לבדו את נדריה. מסיקה הגמרא את ראייתה: **אִי אִמְרַת בְּשִׁלְמָא** שלשית בית שמאי מאמר **נִישׁוּאִין עוֹשֶׂה, מְשׁוּם הָכִי מִיפָּר הֵיבֵם** את נדריה לבדו. **אֵלָּא אִי אִמְרַת** שמאמר **אִירוּסִין עוֹשֶׂה** ואינה נחשבת אלא כארוסתו, יש לתמוה, **הִכִּי מְצִי מִיפָּר – אִין יִכּוּל** להפר לבדו את נדריה, וְהִתְנֵן בְּנִדְרֵים (סו), נִעְרָה הַמְאֻרְסָה, אִבְיָה וּבְעֵלָה יַחַד מְפִירִים את נְדָרֶיהָ, ואין אחד מהם יכול להפר אותם לבדו.

דוחה הגמרא: **אִמְרַת רַב נַחֲמָן בְּרִי יִצְחָק, מֵאִי מִיפָּר** שאמר רבי אליעזר, **מִיפָּר בְּשׁוֹתְפוֹת** עם האב כדן נערה המאורסה.

הגמרא מקשה על שיטת רבי אלעזר לעיל מדברי רבי אליעזר: **וְלִרְבִּי אֶלְעָזָר דְּאָמַר שְׁמַאֲרָא לְדַעַת בֵּית שְׁמַאי אֵינוֹ קוֹנָה קִנְיָן גָּמוּר** אֵלָּא מוֹעִיל רַק לְדַחֲתָא לְצִרְהָ – להפקיע את זיקת אחותה של בעלת המאמר בלבד, **אִמְרַת מִיפָּר הֵיבֵם בְּשׁוֹתְפוֹת** עם האב, הלא אין לו להפר כלל, שכן אינה נקנית לו לגמרי, ואף אינה נחשבת כארוסתו. מתרצת הגמרא: **אִמְרַת לֵךְ רַבִּי אֶלְעָזָר, אִמְרַת דְּאָמַרִי אֲנָא** – מה שאמרתי שמאמר **אֵינוֹ קוֹנָה** לגמרי **אֵלָּא** רַק לְדַחֲתָא לְצִרְהָ בלבד, אמרתי כן רק לענין דלא סגי לה בְּנִיפָּא – שאינה נעשית כאשתו לכל דבר בכדי שיוכל לפוטרה בגט בלבד, **אֵלָּא בְּעִי נָמִי חֲלִיצָה**, אולם לְהַפֵּר נְדָרֶיהָ מִי אִמְרַתִּי – וכי אמרתי שאינה נחשבת לארוסתו לענין הפרת נדריה.

הגמרא מתרצת באופן נוסף את שיטת רבי אלעזר: **וְאִבְעֵיתִי אִמְרַת לֵךְ רַבִּי אֶלְעָזָר, וְלְדַעַת רַב נַחֲמָן בְּרִי יִצְחָק הַסּוֹבֵר שְׁלֹדַעַת רַבִּי** אליעזר מאמר עושה אירוסין והיבם מפר בשותפות עם האב מִי נִיחָא – וכי מיושבים דברי רבי אליעזר, הרי מִי קָתְנִי (וכי נאמר) בדבריו **פִּירוֹ בְּלִשׁוֹן רַבִּים, הֵלָּא פִּירוֹ בְּלִשׁוֹן יְחִיד קָתְנִי. אֵלָּא** בהכרח יש לפרש בדברי רבי אליעזר, **דְּהָכָא בְּמֵאִי עֲסָקִינוּ, כְּשֶׁנֶּמְקָה הֵיבַמָּה בְּדִין** ותבעה את אחד היבמים שיחלוץ לה או שייבמה, ומאין היבם לעשות כן, ומשום כן פָּסְקִי לָהּ בֵּית דִּין מוֹנוֹת מְשָׁלוּ – מנכסי היבם, ולפיכך הוא מפר את נדריה אפילו שלא עשה בה מאמר, וּבְדָרְבֵּי פְתָחִים מְשָׁמִיָּה דְּרָבָא. דְּאָמַר רַב פְּתָחִים מְשָׁמִיָּה דְּרָבָא, סיבת מה שהבעל מפר את נדרי אשתו היא, משום שְׁכָל אִשָּׁה הַנּוֹדֶרֶת עַל דַּעַת בְּעֵלָהּ הִיא נוֹדֶרֶת, ולא נדרה אלא על מנת שיתרצה בעלה בנדר. והוא הדין ליבם, שמאחר שהוא חייב במזונותיה הרי היא נודרת על דעתו, ועל כן הוא מפר את נדריה.

מִיבְעֵיתִי – וכי צריך לומר שקונה אותה אף בביאה בעל כרחו. והרי בודאי בכך שעשה בה מאמר לא נגרע כוחו מיבם שלא עשה מאמר.

אִמְרַת לִיה רַבָּה, [אִין] – אכן יתכן שעל ידי המאמר נגרע כוחו, משום שֶׁאֵינוֹ אִמְרַת שְׁכָל הָעוֹשֶׂה מֵאִמְרַת בִּיבְמָתָהוּ פְּרַחָה מְמַנֵּי זִיקָת יבְמִי, ועל ידי המאמר נפקע ממנו כח יבום, וְהִלָּה עָלֶיהָ זִיקָת אִירוּסִין – ומעתה אין לו בה אלא דין ארוס בלבד, ואינו גומר את קניינו בה אלא על ידי מעשה נישואין ולא על ידי יבום. ועל כן יש להסתפק בה מֵאִי דִינָהּ, האם צריכה מסירה לחופה מרצונה ככל ארוסה, או שיכול לקנותה אפילו על ידי ביאה בעל כרחו ככל יבמה.

הגמרא מנסה לפשוט את הספק האמור: **תָּא שָׁמַע, שְׁנִינוּ בְּנִדְרֵים (עד), שְׁמוּרָת יבֵם –** אשה שמת בעלה ונפלה ליבום לפני אחיו, בִּין שִׁנְפִּלָה לִפְנֵי יבֵם אֶחָד בְּלִבְדּוּ וּבִין שִׁנְפִּלָה לִפְנֵי שְׁנֵי יבְמִי, רַבִּי אֶלְעָזָר אָמַר, יִפָּר הֵיבֵם את נדריה, כֵּשֶׁם שֶׁבַעֲל מִפְּר את נדרי אשתו. רַבִּי יְהוֹשֻעַ אָמַר, רַק אם היא זקוקה ליבם אֶחָד בְּלִבְדּוּ יִפָּר לה את נדריה, וְלֹא כִשְׁהִיא זִקוּקָה לְשְׁנַיִם. רַבִּי עֲקִיבָא אָמַר, אִין הֵיבֵם מִפְּר את נדרי היבמה לֹא כִשְׁהִיא זִקוּקָה לִיבֵם אֶחָד וְלֹא כִשְׁהִיא זִקוּקָה לְשְׁנַיִם. וְהִוִּינָן בָּהּ – ונשאנו ונתנו בדברי משנה זו ושאלנו, בְּשִׁלְמָא בְּשִׁית רַבִּי עֲקִיבָא שאין היבם מפר כלל, יש לפרש שֶׁכָּבֵר שֶׁאִין זִיקָה כָּלָל וְאִפִּילוּ לָחֵד – שאין זיקת יבום נחשבת כאישות אפילו כשנפלה לפני יבם אחד בלבד, ועל כן אינו מפר את נדריה. וכן לשיטת רַבִּי יְהוֹשֻעַ שאחד יכול להפר אבל לא שנים, יש לפרש שסבר שדווקא לָחֵד יבֵם יִפָּר, וזיקתו בה נחשבת כאישות, ועל כן מפר את נדריה. אבל לְתַרִּי יבְמִים אִין זִיקָה, שכן מאחר שאין ידוע למי מהם תודקק לבסוף אינה נחשבת כאשתו של אף אחד מהם, ועל כן אינם מפירים את נדריה. אֵלָּא לְרַבִּי אֶלְעָזָר שֶׁאִמְרַת בִּין יבֵם אֶחָד בִּין שְׁנֵי יבְמִים יִפָּר, ומשמע מדבריו שכל אחד מהם מפר לבדו, יש להקשות, הִנֵּה נָמִי דְּקָכְכֵר – אף אם הוא סובר שיש זיקה ונחשב היבם כבעל היבמה לענין הפרת נדריה, בְּשִׁלְמָא כשנפלה לָחֵד יבֵם מובן מדוע הוא מִיפָּר את נדריה, אֵלָּא [אבל] כשנפלה לְתַרִּי יבְמִים אֵמַר יוכל אחד מהם להפר לבדו את נדריה, והלא היא זקוקה לשני היבמים יחד, ואם כן יצטרכו שניהם יחד להפר את נדריה. וְאִמְרַת רַבִּי אִמִּי (בר אהבה) לתרץ, **הָכָא בְּמֵאִי עֲסָקִינוּ, כְּגוֹן דְּעָבֵד בָּהּ אֶחָד הֵיבְמִים מֵאִמְרַת, וְשִׁית רַבִּי אֶלְעָזָר כְּשִׁית בֵּית שְׁמַאי הִיא, דְּאָמַר מֵאִמְרַת קוֹנָה קִנְיָן**

ביאור עם "שפה ברורה – עוז והדר"

רש"י

דף סו ע"ב: הגמרא מביאה שאלה נוספת שנשאל רבי אליעזר ולא השיב: **שאלה אשה חכמה את רבי אליעזר, מאחר שכל מעשה - מיני עבודות שנעשו בחטא העגל, שוין באיסורם, אם כן מפני מה אין מיתתן של כל החוטאים שוה, אלא היו שנהרגו בסייף [-חרב], והיו שמתו במגיפה, והיו שמתו בהדרוקן, שפיזר משה את אפר העגל על פני המים והשקה את העם, ומי שחטא בעגל היה מת בחולי מעיים. אמר לה, אין חכמה לאשה אלא בפלג - בכוש שדרך הנשים לטוות בו, ואל לך לחקור בחכמות אחרות. וכן הוא אמר לגבי מלאכת המשכן (שמות לה כה) 'וכל אשה חכמת לב בידיה טוו'.**

הגמרא מביאה שנחלקו אמוראים בביאור חילוק עונשי המיתה לחוטאי העגל: **איתמר, רב ולוי נחלקו, חד - האחד אמר שמי שזיבח וקיטר לעגל, היינו שעבד עבודה-זרה ממש וחייב מיתה, נידון בסייף, ומי שגפף - חיבק ונישק את העגל, נידון במיתה בידי שמים במגיפה, ומי שרק שם בלבו ולא עשה מעשים, נידון בהדרוקן - בשתיית המים שאפר העגל מעורב בהם, ועל ידי זה היה מת בחולי מעיים. וחד אמר, שמי שעבד לעגל והיו עדים שראו זאת, וכן היתה התראה - שהזהירו אותו שאם יעשה דבר זה יהרג על ידי בית דין, נידון בסייף, ומי שעבד בפני עדים אך בלא התראה, נידון במיתה במגיפה, ומי שעבד שלא בפני עדים ושלל בהתראה, נידון בהדרוקן - בשתיית המים ומת בחולי מעיים.**

הגמרא מביאה דרשות נוספות בענין חטא העגל: **אמר רב יהודה, שכמו של לוי לא עבד עבודת פוככים במעשה העגל, שנאמר (שמות לב כו) 'ועמד משה בשער המחנה וגו' ויאמר מי לה' אלי ונאספו אלי כל בני לוי, ומשמע שאף אחד מהם לא חטא. ר' יחיאל - ישב**

שמעשה העגל שוין - עבודותיו שוות לאיסור, מפני מה אין מיתתן שוה? שהיו בו שלש מיתות, מיתת סייף "שימו איש חרבו", מיתת מגיפה, "ויגוף ה' את העם" (שמות לב) מיתת הדרוקן דכתיב "ויזר על פני המים", ואמרינן במסכת עבודה זרה (מד,א): לא נתכוין משה אלא לבדוקן כסוטות בלצבות בטן. זיבח וקטר - הן עבודות שחייבין עליהן לעבודה-זרה מיתה, כדתנן ב"ארבע מיתות" (סנהדרין סב) שהן בסקילה. וכאן בסייף, שעדיין לא נתפרשו להן ארבע מיתות בית דין, ונידונו במיתת בני נח שכל מיתתן בסייף כדאמרינן בסנהדרין (נו,א). גיפה ונישק - אין בהן מיתת בית דין, כדתנן ב"ארבע מיתות" (שם סב). אלא בידי שמים נידונו במגיפה. פלוני מהו לעולם הבא - על אדם אחד שאלוהו, מה מעשיו בעיניך? ויש פותרים: על שלמה בן דוד שאלוהו. אלא על פלוני - שמא על אבשלום שאלתונו. אלא על הרועה - אם מותר להצילו מפי הארי. ממור מהו לירש - את אביו. אמר להם מהו ליכם -

רבינא וקאמר להא שמעתא - מימרא זו, איתביה - הקשו בני רב פפא בר אבא לרבינא, הלא משה אמר על שבת לוי (דברים לג ט) 'האמר לאביו ולאמו לא ראיתיו ואת אחיו לא הפיר ואת בניו לא ידע', היינו שהרגו את קרוביהם במעשה העגל, ומבואר שהיו משבט לוי שחטאו בעגל. מתרצת הגמרא: 'אביו' הכוונה לאבי אמו מישראל, 'אחיו' הכוונה לאחיו מאמו שנולדו לה מישראל ולא מאביו שהוא לוי, 'בניו' הכוונה לבני בתו שנולדו לה מישראל, ומשום שבני בנים הרי הם כבנים, לפיכך נקראו בניו.

הגמרא מביאה שאלות נוספות ששאלו את רבי אליעזר ולא השיב עליהם תשובות ברורות: **שאלו את רבי אליעזר, פלוני שחי בדורם מהו לעולם הבא - האם מעשיו טובים ויזכה בהם לעולם הבא. אמר להם, שמא לא שאלתוני אלא על פלוני - אדם אחר שהיה ידוע במעשיו הטובים, ובכך דחה את שאלתם ולא השיבם. עוד שאלוהו, מהו להציל רועה את הכבשה מן הארי - האם מותר לרועה שאינו בעל הכבשה להציל מפי הארי את הכבשה שטרף, אף שבכך נוטל ממנו את מזונותיו. אמר להם, שמא לא שאלתוני אלא על הכבשה. שוב שאלוהו, מהו להציל הרועה מן הארי. אמר להם שמא לא שאלתוני אלא על הרועה אם מותר להצילו מפי הארי. עוד שאלוהו, ממור - הנוול מהבא על חייבי כריתות, מה הוא לירש בנכסי אביו. אמר להם, שמא שאלתם מהו ליכם את אשת אחיו שמת בלי בנים. עוד שאלוהו, מהו**

רש"י

ביאור עם "שפה ברורה – עוז והדר"

לְסוּד אֶת בֵּיתוֹ בזמן הזה לאחר חורבן בית המקדש, האם יש בזה איסור משום אבילות. אמר להם, שמא שאלתם מהו לְסוּד אֶת קִבְרוֹ.
מבארת הבריינא: הטעם בתשובותיו אלו, **לֹא מִפְּנֵי שֶׁהַפְּלִיגִין בְּדִבְרֵיהֶם** - שהניעם לדברים אחרים מפני שלא היה יודע מה להשיב, שוודאי ידע להשיב, **אֲלֵא מִפְּנֵי שֶׁלֹא אָמַר דְּבָר שֶׁלֹא שָׁמַע מִפִּי רַבּוֹ מֵעוֹלָם**.

להשיב, אלא יודע היה, אבל לא אמר דבר שלא שמע מרבו.

המשך ביאור למס' יבמות ליום רביעי עמ' א

ולוי אחיהם נשא את שרה שאינה קרובת רחל ולא, וגירש ראובן את רחל, ואחר כך מת לוי ויבם ראובן את שרה אשתו, ואחר כך מת ראובן ונפלה שרה אשתו לפני שמעון ליבום (ציוור ז), מותרת שרה להתייבם לשמעון. שהרי כשנפלה שרה לפני ראובן כבר גירש את רחל, ונמצא שמעון לא היתה שרה צרת רחל, ועל כן אינה נאסרת על שמעון משום צרת אחות אשה. וזו היא היבמה שְׁאֵמְרוּ עליה בתחילת המסכת (בב), וכל העריות כולן שָׁמְתוּ אוֹ נִתְּנָשׁוּ, צְרוּתֵיהֶן מוֹתֵרוֹת ביבום.

גמרא

הגמרא מדייקת ממשנתנו שיש זיקה: מֵעָמָּה שֶׁשֶׁרָה הִנְכְרִית אֵינָה נחשבת לצרת רחל הוא משום דבתחילה גִּירָשׁ ראובן את רחל אשתו, ורק אַחֲרַיָּךְ מָת לוי הנשוי לשרה הנכרית ויבם אותה ראובן, ונמצא שבשעה ששרה נפלה לפני ראובן ליבום, רחל כבר לא היתה אשתו. אֲבָל אִם מָת לוי תחילה ונפלה שרה אשתו לפני ראובן ליבום, ורק אַחֲרַיָּךְ גִּירָשׁ ראובן את רחל אשתו, ואחר כך ייבם את שרה (ציוור ח), אֲסוּרָה שרה להתייבם לשמעון לאחר שמת ראובן. ואף שבשעה שייבם ראובן את שרה כבר לא היתה רחל ברשותו, מכל מקום נאסרת שרה על שמעון, משום שבזמן שנפלה ליבום לפני ראובן עדיין היתה רחל אשתו של ראובן, ועל כן נחשבת שרה לצרת רחל. אֲמַר רַב אֲשִׁי, וְזֹאת אוֹמְרֵת יֵשׁ זִיקָה - שהיזהר שיש ליבם ביבמה נחשבת כאישות, ומשום כן אף לפני שייבם ראובן את שרה היא נחשבת לצרת רחל אשתו משום שהיא זקוקה לו. וְאִפְּלוּ בִּיבְמָה שֶׁנִּפְלָה לִפְנֵי תָרִי אִתִּי ואין ידוע למי תודק לבסוף, היא נחשבת כאשת שניהם. שהרי משנתנו מדברת באופן ששרה אשת לוי נפלה גם לפני שמעון, ואף על פי כן היא נחשבת כאשת ראובן ונאסרת על שמעון משום צרת ערוה.
מקשה הגמרא: וְלִרְבִּי אֲשִׁי הַמוֹכִיחַ מִדְּבַרֵּי הַמִּשְׁנָה שִׁישׁ זִיקָה, קִשְׁיָא דְרַב נַחֲמָן - יקשה על משנה זו מהמשנה לעיל (בתחילת העמוד) שדייק ממנה רב נחמן שאין זיקה. שכן שנינו שם, שאם נשא ראובן את רחל ושמעון אחיו נשא את לאה אחותה, ולוי אחיהם נשא את שרה הנכרית, ומת ראובן בלא בנים ועשה לוי מאמר ברחל אשתו, אם מת לוי שרה אשתו חולצת לשמעון ואינה מתייבמת לו, משום שעל ידי המאמר שעשה לוי ברחל נחשבת רחל לצרת שרה, ואוסרת אותה ביבום משום צרת אחות אשה. ומשמע שדווקא משום מאמרה של רחל נאסרת עליו שרה, אך לולי המאמר אין רחל נחשבת לצרת שרה מחמת זיקתה ללוי, ומכאן שאין זיקה. מתרצת הגמרא: אֲמַר לֵךְ רַב אֲשִׁי, אֵין הִכְרָח מִדְּבַרֵּי הַמִּשְׁנָה לַעֲלִי שאין זיקה, אלא יש לומר שהוא תָּרִי דָּאָה עַל גַּב דְּלוי לֹא עֲבַד כַּה בִּרְחֵל מֵאֲמַר, ששרה הנכרית מִיִּחְלִין תִּלְצָה אֶךְ נִפְוִי לֹא מִיִּפְקָה, משום שהיא נחשבת בצרת רחל מחמת זיקת רחל ללוי, וְהָא דִּקְתָּנִי במשנה שעשה לוי מאמר ברחל, הוא כדי להשמיענו שאף שעשה בה מאמר אינה מותרת לשוק בלא חליצה, וְלֹאֲפֻקִי - (להוציא) מִדְּבַרֵּי בֵּית שְׁמַאי דְאָמְרִי שֶׁמֵאֲמַר קוֹנֵה

נוהג בה דין יבום, תָּרִי הִיא כְּאֵשֶׁת אֶחָ שִׁישׁ לָהּ בְּנִים מִבְּעֵלָה בִּשְׁעַת מִיתָתָהּ, וְאֲסוּרָה עַל הַיִּבְם לַעֲלוֹם אֶף לֵאחֲרַיָּךְ שֶׁהוּתַר אִיסוּרָה לַיִּבְם. מקשה הגמרא: מָה קָא מְשַׁמַּע לָן רַב בְּדִבְרֵיהֶו, הלא כבר תִּנְיָנָה (שנינו) במשנתנו, שאפילו לאחר שמתה לאה אשתו של שמעון, תָּרִי רחל זו שהיא אחותה אֲסוּרָה עָלָיו עוֹלָמִית, הוּאִיל וְנִאֲסְרָה עָלָיו שֶׁעָה אֲחֵת בִּשְׁעַת מִיתָתָה בַּעֲדָה לֹאֵה אֲחֻתָּה בְּחַיִּים. מתרצת הגמרא: מָהוּ דְתִימָא - לולי דברי רב היה מקום לומר, תָּנִי מִיָּלִי שְׁנִינוּ בַּמִּשְׁנָה שֶׁכָּל שְׁנִאסְרָה עָלָיו בִּשְׁעַת נִפְלָה אִיסוּרָה לַעֲלוֹם, הוּא רַק הֵיכָא דְלֹא אִיחְוִיָּה לָהּ בְּנִפְלָה רֵאשׁוֹנָה - שמעולם לא היתה רחל ראויה להתייבם לשמעון מכח נפילתה הראשונה מראובן בעלה, שהרי כנס אותה לוי אחיו לפני שמתה לאה אשתו. אֲבָל הֵיכָא דְאִיחְוִיָּה לָהּ בְּנִפְלָה רֵאשׁוֹנָה - שהותרה רחל לשמעון כשעדיין נמשכת נפילתה מראובן בעלה הראשון, וכגון שמתה לאה אשת שמעון לפני שייבם לוי את רחל, אֵימָא תִּישְׁתַּרִי - היינו מוארים שתחזור רחל להיות מותרת לשמעון. קָא מְשַׁמַּע לָן רַב, שגם באופן זה נאסרת עליו רחל לעולם.
שוב מקשה הגמרא: הָא נִמְי תִּנְיָנָה - הלא גם באופן זה שנינו במשנה להלן (בב) שהיא אסורה לעולם. שכן שנינו שם, שְׁנִי אִחְוִין הַנְּשׂוּאִין לְשִׁתֵּי אִחְוִיָּה, וְזֹת אֲחֵר מִהֶם וְנִאסְרָה אֲשֶׁתוֹ עַל אֲחִיו לַיִּבּוּם מִשּׁוּם שֶׁהִיא אֲחֻת אֲשֶׁתוֹ, וְאַחֲרַיָּךְ מָתָה אֲשֶׁתוֹ שֶׁל הָאִחַ הַשֵּׁנִי וְהוּתַר אִיסוּר אֲחֻת אֲשֶׁה מֵאֲחֻתָּהּ, מִכָּל מִקּוֹם תָּרִי יִבְמָה זוֹ אֲסוּרָה עָלָיו עוֹלָמִית, הוּאִיל וְנִאֲסְרָה עָלָיו שֶׁעָה אֲחֵת. הרי שהיא אסורה לעולם גם באופן שפקע ממנה איסור אחות אשה בעודה בנפילתה הראשונה, ומה הוצרך רב להשמיענו דין זה.
מתרצת הגמרא: מָהוּ דְתִימָא - עדיין היה מקום לומר, שדווקא הָתָם הוּא נִאסֵר בַּה לַעֲלוֹם, משום דְאִידִּחִי לָהּ מֵהָא בֵּיתָא לְגַמְרִי - שבשעת מיתת בעלה בעודה אסורה על היבם משם אחות אשתו נדחתה לגמרי מדין יבום בבית זה וכבר הותרה לשוק ללא חליצה, שכן לא היה לבעלה אח אחר מלבד אח זה שהיה בעל אחותה, ועל כן לעולם אינה חוזרת לדין יבום. אֲבָל הָתָם בְּשִׁלְשָׁה אֲחִים שְׁנֵים מֵהֶם נְשׂוּאִים לְשִׁתֵּי אֲחֻתוֹ וְאֲחֵר נְשׂוּי נְכֵרִית, דְּלֹא אִידִּחִי לָהּ מֵהָא בֵּיתָא לְגַמְרִי - שמעולם לא נדחתה לגמרי מיבום בבית זה, שהרי אף שהיא אסורה על אחד האחים משום אחות אשה מכל מקום היא מותרת לאח הנשוי לנכרית וזקוקה לו. אֵימָא מִנֵּי דְתִימָא לְהָא נְשׂוּי נְכֵרִית, הוּיָא נִמְי לְהָא - מתוך שהיא זקוקה לאח הנשוי לנכרית תחזור לאחר מיתת אחותה ותתייבם גם לאח שהיה נשוי לאחותה. קָא מְשַׁמַּע לָן רַב, שגם באופן זה היא אסורה עליו לעולם.

משנה

שְׁלֹשָׁה אֲחִים שֶׁהָיוּ שְׁנֵים מִהֶם נְשׂוּאִין לְשִׁתֵּי אִחְוִיָּה, וְאַחֲרֵי מָהֶם נְשׂוּי לְנְכֵרִית, אִם גִּירָשׁ אֶחָד מִבְּעָלֵי הָאִחְוִיָּה אֶת אֲשֶׁתוֹ, וְאַחֲרַיָּךְ מָת הָאִחַ הַנְּשׂוּי לְנְכֵרִית וְנִפְלָה אֲשֶׁתוֹ לִפְנֵי שְׁנֵי אֲחָיו, וְנִכְנְסָה הַמְּגֵרָשׁ כְּדִין יבום וְאַחֲרַיָּךְ מָת, וְנִפְלָה נְכֵרִית זוֹ שֶׁהִתְיַבְמָה לוֹ לִפְנֵי אֲחִיו, כְּגוֹן שֶׁנִּשָּׂא רַאובֶן אֶת רַחֵל, וְשִׁמְעוֹן אֲחִיו נִשָּׂא אֶת לֹאֵה אֲחֻתָּהּ,

51 **אִיכָא לְמִימָר** – איך ניתן להעמיד בה את הדין האמור.
 52 מתרצת הגמרא: דין זה מתקיים אף בצרת צרה, ופגון דהדר
 53 ויבמניה נמי – שאחר כך ייבמו גם יד ואשר את הנשים האחרות
 54 של לוי ויהודה, והיו לגד ואשר נשים נוספות שהיו אחיות, ומתו
 55 גד ואשר, ונפלו נשותיהם ליבום לפני יששכר וחבולון. נמצא
 56 שהנשים האחרות של גד ואשר הן צרות צרותיהן של נשות ראובן
 57 ושמעון (צירי ה). על כן אשתו של גד שיבם את אשת יהודה
 58 אסורה לזבולון משום צרת דצרת אשת אחיו שמעון שלא היה
 59 בעולמו, וכן אשתו של אשר אסורה ליששכר משום צרת דצרת
 60 אשת אחיו ראובן שלא היה בעולמו.

משנה

61 **שְׁלִשָּׁה אַחִין** שהיו שנים מהן נשואין לשתי אחיות, או שהיו שנים
 62 מהם נשואים לאשה ובתה, או שהיו נשואים לאשה ובתה, או
 63 שהיו נשואים לאשה ובתה, ומתו האחים הנשואים בלא בנים,
 64 הרי נשותיהן אלו חולצות ולא מתייבמות לאח השלישי, משום
 65 ששתיהן זקוקות לו, ונמצא שכל אחת מהן אסורה עליו משום
 66 שהיא קרובה זקוקתו. ומכל מקום הן חייבות בחליצה משום שאינן
 67 כערוה גמורה הנפטרת גם מחליצה. ורבי שמעון פוטר אותן לגמרי
 68 בין מחליצה ובין מיבום, וטעמו יבואר בגמרא.
 69 ואם היתה אחת מהן אסורה עליו – על האח השלישי באיסור ערוה,
 70 הרי הוא אסור בה – (בערוה) ומוותר באחותה, שכן מאחר שהערוה
 71 אינה זקוקה לו אין זו אחות זקוקתו. אבל אם היתה אחת מהן
 72 אסורה עליו באיסור מצוה – (איסור דרבנן) של שניות לעריות, או
 73 באיסור קדושה – (איסור לאוין ועשין), גם היא וגם אחותה חולצות
 74 ולא מתייבמות, שכן מאחר שגם הן חייבות בחליצה נמצא
 75 שקרובותיהן הן קרובות זקוקתו.
 76

גמרא

77 הגמרא מביאה ברייתא שמפרשת את טעמו של רבי שמעון
 78 במשנתנו: תניא, נפלו לפניו ליבום שתי אחיות, רבי שמעון פוטר
 79 בשתייהן מן החליצה ומן הייבום, משום שגמרא (ויקרא יח יח) 'ואשה
 80 אל אחתה לא תקח לארר', ודורש רבי שמעון, שבשעה שנגעשו
 81 האחיות צרות זו לזו בויקה על ידי שנופל שתייהן ליבום לפני יבם
 82 אחד, לא יתא לה ליקנותין אפילו באחת מהן, ומאחר שפטרה אותן
 83 התורה מיבום, הרי הן חוזרות להיאסר ככל אשת אח שלא במקום
 84 מצות יבום.
 85 שנינו במשנה: היתה אחת מהן בו' אסורה עליו באיסור ערוה,
 86 אסור בה ומותר באחותה. מקשה הגמרא: הא תו למה לי, הרי כבר
 87 שנינו דין זה במשנה הקודמת, והיינו הך הוא. מתרצת הגמרא:
 88 לרבי שמעון איצטריך לשנות דין זה, משום דסלקא דעתך אמינא,
 89 הואיל ואמר רבי שמעון שתי אחיות לא חולצות ולא מתייבמות מן
 90 התורה, יש לזוור גם באחות ערוה שלא תתייבם, משום שאם
 91 נתיירנה, יבוא ליבם בשתי אחיות דעלמא שנפלו ליבום גם כשאף
 92 אחת מהן אינה ערוה על היבם. קמחממע לן משנתנו, שגם לרבי
 93 שמעון מותר ליבם אחות ערוה.
 94 שנינו במשנה: היתה אחת מהן אסורה על היבם באיסור מצוה בו'
 95 או איסור קדושה, שתייהן חולצות ולא מתייבמות.
 96

1 ואחר כך ייבם יהודה את לאה אשת שמעון, ומתו גם לוי ויהודה
 2 בלי בנים, ונפלו נשיהם ליבום לפני יששכר וחבולון (צירי ב).
 3 שלשית רבי שמעון רחל האסורה ליששכר משום שהיתה אשת
 4 ראובן שלא היה בעולמו של יששכר, מותרת לזבולון שנולד אחרי
 5 שנתייבמה ללוי, ואינה אחות זקוקתו מכיון שלא היה אחותה אינה
 6 זקוקה לו. ואילו לאה האסורה לזבולון משום שהיתה אשת שמעון
 7 שלא היה בעולמו של זבולון, מותרת ליששכר שהיה בעולמו של
 8 שמעון, ואינה אחות זקוקתו מכיון שרחל אחותה אינה זקוקה לו.
 9 אבל אליכא דרנן לא משפחת לה אפשרות זו, שכן לשיתם גם
 10 ביבם ולבסוף נולד ישנו איסור אשת אחיו שלא היה בעולמו, ואם
 11 כן רחל אשת ראובן אסורה גם לזבולון כיון שלא היה בעולמו של
 12 ראובן המת, ולא מועיל מה שמצאה בהיתר. על כן אין להעמיד
 13 את המשנה בערות אשת אח שלא היה בעולמו, משום שבפלוגמא
 14 לא קמיניר.

15 הגמרא מביאה שיטה אחרת בביאור דברי רב ורבי חייא: ורב
 16 ספרא מתרגם את דברי רב ורבי חייא, שדין האחיות האמור
 17 במשנתנו מדבר אף בערות אשת אחיו שלא היה בעולמו, ומשום
 18 דמשפחת לה דין זה בשפחה – (בששה) אחי, ואליכא דרנן שמעון
 19 כמבואר לעיל. וסימניך – סימן האופן שדברה בו המשנה הוא, מת
 20 נולד ויבם מת נולד ויבם. שראובן ושמעון היו נשואין לשתי נשים
 21 שהן אחיות, ולוי ויהודה אחיהם היו נשואין לשתי נשים נפרדות
 22 – (שאין אחיות), ומת ראובן ולאחר מכן נולד אחיו יששכר, ואחר
 23 כך ייבם לוי את אשת ראובן, ואחר כך מת שמעון, ולאחר מכן נולד
 24 זבולון, ואחר כך ייבם יהודה את אשת שמעון, ומתו לוי ויהודה בלא
 25 בנים, ונפלו להן נשותיהן ליבום קמי יששכר וחבולון. שבאופן זה
 26 האסורה לזו מותרת לזו והאסורה לזה מותרת לזה, ואחותה שהיא
 27 יבמתה או חולצת או מתייבמת, כמבואר לעיל.

28 מקשה הגמרא על רב ספרא: למה לי לומר שמדובר בששה אחים
 29 ויבם יהודה את לאה אשת שמעון לאחר לידת זבולון, הרי גם
 30 בחמישה אחים ובלא ייבם יהודה את לאה נמי משפחת לה
 31 שתהיה האסורה לזה מותרת לזה. שהרי יששכר אסור ברחל
 32 אשת לוי משום שהיתה קודם לכן אשת ראובן שלא היה בעולמו,
 33 ומותר בלאה אשת שמעון משום שהיה בעולמו, ואילו זבולון
 34 אסור בלאה אשת שמעון משום שלא היה בעולמו, ומותר ברחל
 35 אשת לוי משום שנולד לאחר שייבמה לוי.

36 מתרצת הגמרא: רב ספרא נקט אופן של ששה אחים משום שרצה
 37 להעמיד את הכלל של 'האסורה לזה מותרת לזה' גם בצרה. וכגון
 38 שהיו שרה ורבקה אחיות, ונשא לוי את שרה ויהודה נשא את
 39 רבקה, ולאחר שמת ראובן נולד יששכר, ויבם לוי את רחל אשת
 40 ראובן, ואחר כך מת שמעון ונולד זבולון, ויבם יהודה את לאה
 41 אשת שמעון, ומתו לוי ויהודה בלא בנים ונפלו שרה ורבקה לפני
 42 יששכר וחבולון (צירי ד), שרה אשת לוי אסורה ליששכר משום
 43 שהיא צרת רחל האסורה עליו באיסור אשת אח שלא היה
 44 בעולמו ומותרת לזבולון שנולד לאחר שהתייבמה רחל ללוי,
 45 ואילו אחותה רבקה אסורה לזבולון משום שהיא צרת לאה
 46 האסורה עליו ומותרת ליששכר שנולד בחיי שמעון.

47 מקשה הגמרא: הא תינה צרה – אמנם ניתן להעמיד את דין
 48 האחיות האמור במשנתנו בצרת אשת אח שלא היה בעולמו, אבל
 49 בצרה דצרה של אשת אח שלא היה בעולמו, שגם היא הוזכרה
 50 במשנה שבתחילת המסכת בכלל העריות האסורות ליבום, מאי

גמורה, פוטרת את החליצה הפסולה של בעלת הגט.
 וכמו כן אם עשה ראובן היבם בשרה יבמתו קידושי מאמר, אם
 חלץ ראובן לבעלת המאמר לא נפטרה הצרה בחליצה זו והרי היא
 צריכה חליצה בפני עצמה. שכן מאחר שחליצת בעלת מאמר
 אינה פוטרת את זיקתה לגמרי אלא עדיין היא צריכה גט
 למאמרה, אין חליצתה זו יכולה לפטור את הצרה מזיקתה. אבל
 אם חלץ לצרה, נפטרה גם בעלת המאמר בחליצה זו, ולאחר
 שתקבל גט מהיבם תותר לשוק בלא חליצה אחרת.
 הגמרא מקשה על הדין הראשון של שמואל: מאי שנא חלץ
 לאחיות ולא נפטרו הצרות בחליצת האחיות וצריכות לחזור
 ולחלוץ, הלא הוא משום דהיינו לו אחות אשה בויקה – שהאחיות
 אסורות ביבום משום איסור אחות זקוקתה, ועל כן חליצתן פסולה
 ואינה פוטרת את הצרות, אם כן מטעם זה כשהחלץ לצרות נמי לא
 ליפטרו אחיות, שהרי גם חליצת הצרות פסולה, מכיון דהיינו להו
 צרות אחות אשה בויקה – שהרי כל אחת מהצרות היא צרת אחות
 זקוקה, ודומה לצרת אחות אשתו שפטרה מיבום, ומדוע אמר
 שמואל שחליצת הצרות פוטרת את האחיות.
 מתרצת הגמרא: קסבר שמואל אין זיקה – אין זיקה נחשבת
 כאישות לאסור עליו את קרובות זקוקתה, וממילא אין נאסרות
 הצרות משום צרת אחות זקוקתה, וחליצתן כשירה, ופוטרת את
 זיקת האחיות.
 מקשה הגמרא: איך יתכן לפרש כן בדברי שמואל, והאמר
 שמואל לעיל (דף קי"ג) שיש זיקה, ודיבם אסור בקרובות זקוקתה.
 מתרצת הגמרא: אכן שמואל עצמו סובר שיש זיקה, אך מה שאמר
 כאן 'חלץ לצרות נפטרו אחיות' לרבי האומר 'אין זיקה' קאמר כן.
 מקשה הגמרא: אי הכי – אם דברי שמואל הם בשיטת מאן דאמר
 'אין זיקה', הלא גם האחיות עצמן מותרות להתייבם וחליצתן
 כשירה, ואם כן כשהחלץ לאחיות אמאי לא נפטרו גם הצרות
 בחליצה זו. מפרשת הגמרא את קושייתו: בשלמא רבקה צרה
 דחל לא תיפטור בחליצת רחל, דכיון דחלץ לה ראוהו ללא
 בתחילה, והיה חלץ לה לרחל אחותה, נאסרה עליו רחל ביבום
 משום איסור אחות חלוצתה, ולכן הויא לה חליצה דחלץ חליצה
 פסולה ואינה פוטרת את רבקה צרתה. אמאי שרה צרה דלא
 תיפטור בחליצת לאה, שהרי למאן דאמר 'אין זיקה' מותרת לאה
 ביבום אפילו שהיא אחות זקוקתה, ונמצא שחליצתה כשירה.
 מתרצת הגמרא: אכן לאה שחלצה ראשונה פוטרת את צרתה,
 ומאי חלץ לאחיות לא נפטרו צרות נמי דקאמר שמואל, רק אצרה
 דחל אמר כן, שנכיון שאסורה עליו רחל ביבום משום שהיא
 אחות חלוצתה, חליצתה פסולה, ואינה פוטרת את רבקה צרתה.
 מקשה הגמרא: והא לא נפטרו צרות' בלשון רבים קאמר שמואל,
 ומשמע שגם שרה צרתה של לאה לא נפטרה בחליצת לאה.
 מתרצת הגמרא: מה שנקט שמואל 'צרות' לשון רבים כוונתו
 לצרות דעלמא, שכל הצרות של אחות חלוצה שישנן בעולם אינן
 נפטרות בחליצת אחות החלוצה.
 שוב מקשה הגמרא: אי הכי – אם דיבר שמואל רק על צרת רחל,
 ועלית אמר 'חלץ לאחיות לא נפטרו צרות', אם כן איך יתפרש
 המשך דבריו 'חלץ לצרות נפטרו אחיות'. וכי אצרת רחל –
 כשהחלץ לרבקה צרת רחל מי מייפטרה רחל בחליצתה, והרי גם
 רבקה צרת רחל אסורה ביבום. דהא תנן (לדלן דף ק"ג) אסור אדם בצרת
 קרובת חליצתו. ואם כן לאחר שחלץ ללאה נאסרה עליו אף רבקה
 צרת רחל משום שהיא צרת קרובת חלוצתה, ונמצא שחליצתה
 פסולה ואין לה לפטור את רחל, ואיך אמר שמואל 'חלץ לצרות
 נפטרו אחיות'.
 מתרצת הגמרא: שמואל נמי התחיל ולא התחיל קאמר – מה שאמר
 שמואל 'חלץ לאחיות לא נפטרו צרות', לצרות נפטרו אחיות,
 כוונתו שאם התחיל באחיות וחלץ בתחילה ללאה לא יגמור בצרות
 – לא יסתפק בחליצת רבקה צרת רחל, וכל שכן שאין די בחליצת
 רחל, אלא צריך לחלוץ גם לרחל וגם לרבקה, שהרי חליצת
 שתיהן היא חליצה פסולה, שכן רחל אסורה עליו משום אחות

שני אחים שמעון ולוי שהיו נשואים לשתי אחיות רחל ולאה,
 ומלבדן היה לכל אחד מהם אשה נוספת, ומתו בלא בנים ונפלו
 נשותיהן האחיות עם צרותיהן לפני ראובן אחיהם ליבום וציוו א,
 אם חלץ ראובן לאחיות לא נפטרו הצרות שלהן בחליצה זו, אלא
 צריכות לחלוץ בעצמן. שכן חליצת האחיות גרועה מחליצת
 הצרות, משום שכל אחת מהן אסורה עליו ביבום משום אחות
 זקוקתה, ועל כן חליצתן אינה יכולה להפקיע את זיקת הצרות.
 ולפי זה מקשה הגמרא, מדוע אמר שמואל בשלש אחיות שנפלו
 לפני ראובן ושמעון שאחד מהם חולץ לכל שלושת האחיות. והרי
 לאחר שחלץ ראובן לראשונה נאסרות עליו שאר האחיות משום
 איסור אחות חלוצתה, ונמצא שאם יחלוץ להן ראובן תהיה זו
 חליצה גרועה, ואילו על שמעון אין אחיות אלו אסורות אלא
 משום איסור אחות זקוקתה שהוא איסור קל יותר מאיסור אחות
 חלוצה. והיינו דקיימא חליצה דשמעון – שישנה אפשרות שיחלוץ
 שמעון לשניה חליצה בשרה יתור מחליצת ראובן, שכן איסור
 יבומה כלפיו קל יותר מאיסורו של ראובן כאמור, איך חלץ לה
 ראובן חליצה פסולה. הלא לדעת שמואל כל יבמה שיכולה לחלוץ
 חליצה מעולה אין חליצה הגרועה הימנה פוטרת אותה.
 מתרצת הגמרא: מאי אחד חולץ לכולן נמי דקאמר אבא צעתי – מה
 שאמר שמואל בשלש אחיות שנפלו לפני שני אחים שאחד חולץ
 לכולן, אמר כן רק על האמצעית, כלומר על השלישית. שלאחר
 שראובן חלץ לראשונה ושמעון חלץ לשניה די לה לשלישית
 בחליצת אחד מהם, שכן היא אסורה על שניהם בשום משום
 אחות חלוצה, וכל ששתי החליצות פסולות באותה מידה, די
 בחליצת אחד האחים ואינה צריכה לחלוץ לכולם. אבל השניה
 חולצת דווקא לשמעון, שכן חליצתה לשמעון מעולה יותר
 מחליצתה לראובן כאמור.
 מקשה הגמרא: איך יתכן לפרש כן בדברי שמואל, והא אחד חולץ
 לכולן קאמר שמואל, ומשמע מדבריו שדי בחליצת אחד מהם
 לכל שלש האחיות. מתרצת הגמרא: כיון דרובא נפיה – מאחר
 שאחד האחים חולץ לשתיים מתוך שלש שהן רוב האחיות, קרי
 ליה שמואל 'אחד חולץ לכולן'.
 הגמרא מביאה דרך אחרת בביאור שיטת שמואל: ואיכעית אימא,
 לעולם סבר שמואל שדי בחליצת אחד האחים לכל שלשת
 האחיות, ואף שהשניה יכולה לחלוץ לאח השני חליצה מעולה
 יותר. דכי קאמר שמואל חליצה מעליא בעינן – שחליצה פסולה
 אינה פוטרת במקום שתיכנס חליצה כשירה. הני מילי למיפטור
 צרתה, שאינה פוטרת את זיקת צרתה במקום שצרתה יכולה
 לחלוץ חליצה כשירה, אבל מייפטרה נפשה פטרה – את עצמה היא
 פוטרת מחליצה גם על ידי חליצה פסולה של אחד האחים, ואינה
 צריכה לחלוץ שוב לשאר האחים אפילו שחליצתם מעולה יותר.
 הגמרא חוזרת לדון בדברי שמואל שהובאו לעיל: גופא, אמר
 שמואל, שלשה אחים ראובן שמעון ולוי, שנשא שמעון את לאה,
 ולוי אשה אחרת ושמה שרה, ולוי נשא את רחל אחות לאה, ולוי
 אשה אחרת ושמה רבקה. ומתו שמעון ולוי ונפלו נשותיהן ליבום
 לפני ראובן, אם חלץ ראובן לאחיות לא נפטרו הצרות, וצריכות גם
 הן חליצה, אבל אם חלץ ראובן לצרות נפטרו האחיות בחליצה זו,
 ואינן צריכות לחלוץ בעצמן. שכן חליצה גרועה אינה פוטרת
 מחליצה המעולה הימנה, ואילו חליצה מעולה פוטרת מחליצה
 הגרועה הימנה.
 וכן אם היו לשמעון שתי נשים שרה ורבקה, ומת ונפלו נשיו לפני
 ראובן אחיו ליבום, ונתן ראובן גט לשרה וציוו ב, אם אחר כך חלץ
 לשרה בעלת הגט לא נפטרה רבקה הצרה בחליצה זו, והרי היא
 צריכה בחליצה בפני עצמה. אבל אם חלץ לצרה, נפטרה בעלת הגט
 בחליצה זו ואינה צריכה חליצה בפני עצמה. שכן אף שמן התורה
 אין גט מפקיע זיקת יבום, מכל מקום אסור חכמים ביבום יבמה
 שקיבלה גט מהיבם, והרי היא חולצת ואינה מתייבמת. ומאחר
 שנקלשה זיקתה הגט ונחשבת חליצתה לחליצה גרועה, על
 כן אינה פוטרת את צרתה. אבל החליצה של הצרה שיש לה זיקה

יבמות. פרק שלישי – ארבעה אחין דף כז עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזולץ)" קצה רש"י תוספות

חלץ לאחיות – שתי אחיות שנפלו לפניו משני אחים, וכל אחת צרתה עמה, וחלץ לאחיות – לא נפטרו צרותיהן, הואיל ואי בעי לייבומי – לא מצוי. אלא יחלוץ לצרות ויפטור אחיות. ואף על גב דצרות נמי, אי הוה בעי לא הוה מייבם – מיהו, קל איסורם משל אחיות. הלכך, אף חליצתם משובחות משל אחיות, והכי מפרש לקמן. היבא דקיימא חליצה דשמעון חליצה כשרה – לחלוץ לשניה,

שהוא לא חלץ לראשונה. חלץ לה ראובן חליצה פסולה – בתמיה, ראובן שחלץ לראשונה והוא דך אחות חלוצתו, ולא חליצה מעליא היא כדשמעון, דזיקה גירדתא היא. אמצעות – כלומר, השלישית, לאחר שחלץ שמעון לשניה שהיא על שניהן אחות חלוצה, ושניהן שוין בה. וקסבר: חליצה פסולה אין צריכה לחזור על כל האחין. כיון דרובה נביה – שהחולץ לשלישית חלץ לשניה. למיפטר צרה – כדקאמרין: לא נפטרו צרות. אבל מיפטר נפשה פטרה – בחליצה דכל דהו. הלכך אחד חולץ לשלשתן, היבא דליבא צרות בהדיהו. לבעלת הגט – בשתי יבמות מאח אחד, ונתן יבם גט לאחת מתן שוב אין חליצתה הוגנת כל כך, דקלישא ויקתה, ואם חלץ לה – לא נפטרה צרה. לבעלת מאמר – עשה מאמר באחת מנשי אחיו המת, ואחר כך חלץ לה – לא נפטרה צרה. שחליצה זו אינה פוטרת לגמרי, שעדיין צריכה גט למאמרה, כדנתן בפרק "רבן גמליאל" (יבמות נא:). עשה מאמר וחלץ – צריכה הימנו גט. ואף על גב דדידיה לה שא אחד חלץ לה הוא דמוהיא, אבל צרתה צריכה חליצה, אבל חלץ לצרה נפטרה בעלת מאמר מחליצה ואינה צריכה אלא גט למאמרה. והויא אחות אשה בויקה – ואי הוה בעי לייבומי לא מצוי, ולהכי גריעה חליצתה. לצרות נמי – הא צרת אחות זקוקה היא, ואסירא לייבומי, דצרה במקום ערעה קיימא, והאמר שמואל: כן, בפרק שני, אי הכי – דאין זיקה, חלץ לאחיות שחליצה הוגנת היא. בשלמא צרה דרחל – דחליצה באחרונה – לא תפטר, דחליצה דרחל גרועה הוויא, דאי בעי לייבומי – לא מצוי, דאחות חלוצתו היא. אלא צרה דלאה תיפטר – דחליצת לאה כשרה היא, דאי הוה בעי מצוי לייבומי צרות דלאה – כלומר, כל היבא דמיתרמי כי האי גונא – לא נפטרו צרות של אחרונה. אי הכי – דצרות דקאמר שמואל – בצרה דרחל שחליצה באחרונה קאמר. חלץ לצרות נפטרו אחיות – בתמיה, דכי חלץ לצרת אחות החלוצה נפטרה אחות החלוצה, אצרה דחה – מיפטר צרה – אחליצה דצרה מיפטר רחל? והא תנן – בהחולץ, אמר אדם בצרת קרובת חלוצתו – ואפילו לא היתה צרתה מאחיו אלא ממכר, וטעמא דהם מפרש. והבא נמי, אי הוה בעי לייבומי – לא מצוי. התחיל באחיות – שחלץ ללאה, לא יגמור בצרות, לא פטרה חליצת צרה דרחל את רחל. דתנן: אמר אדם כו' – וכל שכן דלא יגמור

באחיות, דחליצת רחל לא מיפטרה צרה, דלאו חליצה מעלייתא היא, דאחות חלוצתו היא, אלא שתיהן צריכות חליצה. התחיל בצרות – שחלץ לצרת לאה, יגמור אף באחיות – אם רצה לחלוץ לרחל – נפטרה צרתה. ואף על גב דרחל קרובת לאה שהיא צרת חלוצתו – לא גריע בהכי, דתנן: מותר אדם בקרובת צרת חלוצתו. והכי נמי, כיון דאין זיקה, אי הוה בעי לייבומי לרחל מייבם, וכל שכן גמור בצרת רחל ולא ברחל, שדכחא מילתא טפי. לעולם – כדאמר שמואל ברישא, חלץ לאחיות לא נפטרו צרות, משום דיש זיקה, וחליצת האחיות גרועה, ואפילו צרת לאה לא מיפטרה – חלץ לצרות נפטרו אחיות, דחליצתן משובחות משל אחיות. ודקשיא לך: הויא צרת אחות אשה בויקה, והויא כי אחות זקוקה גופה – לא היא, משום דלא אלימא זיקה לשוויי לצרה כי ערעה, ולא גזר רבנן אלא באחות זקוקה. הצרות לאחין – ואפילו צרת אחות אשה שרי לייבומי, וכל שכן צרת אחות זקוקה. אי הכי – אמאי תני חלץ? יבומי נמי תתייבם בעלת

חלץ לאחיות לא נפטרו צרות. היבא דקיימא חליצה דשמעון חליצה כשרה, חלץ לה ראובן חליצה פסולה. מאי "אחד חולץ לבולן" נמי דקאמר – אמצעות. והא בולן קאמר! כיון דרובה נביה, קרי ליה "בולן". ואיבעית אימא: כי קאמר שמואל חליצה מעליא בעינן – הני מילי למיפטר צרתה, אבל כפמטרא נפשה – פטרה. גופא, אמר שמואל: חלץ לאחיות – לא נפטרו צרות, לצרות – נפטרו אחיות. חלץ לבעלת הגט – לא נפטרה צרה, לצרה – נפטרה בעלת הגט. חלץ לבעלת המאמר – לא נפטרה צרה, לצרה – נפטרה בעלת מאמר. מאי שנא לאחיות דלא נפטרו צרות – דהויא לו אחות אשה בויקה, חלץ לצרות נמי לא ליפטרו אחיות, דהויא להו צרות אחות אשה בויקה! קסבר שמואל: אין זיקה. והא אמר שמואל: יש זיקה! לדברי האומר אין זיקה קאמר. אי הכי, חלץ לאחיות אפוא לא נפטרו צרות? בשלמא צרה דרחל לא תיפטר – דכיון דחלץ לה ללאה והדר חלץ לרחל – הויא לה חליצה דרחל חליצה פסולה. אלא צרה דלאה תיפטר! מאי "לא נפטרו צרות" נמי דקאמר – אצרה דרחל. והא "צרות" קאמר! צרות דעלמא. אי הכי, "חלץ לצרות נפטרו אחיות", ואצרת רחל מי מיפטרה? והא תנן: אסור אדם בצרת קרובת חלוצתו! שמואל נמי, התחיל ולא התחיל קאמר: התחיל באחיות – לא יגמור בצרות, דתנן: אסור אדם בצרת קרובת חלוצתו, התחיל בצרות – יגמור אף באחיות. דתנן: מותר אדם בקרובת צרת חלוצתו. רב אשי אמר: לעולם דקאמרתי, ומשום דלא אלימא זיקה לשוויי לצרה פטרה. תניא פויתיה דרב אשי: חלץ לאחיות – לא נפטרו צרות, הא לצרות נפטרו אחיות – מאי טעמא, לאו משום דקסבר יש זיקה, ולא אלימא זיקה לשווייה לצרה פטרה? אמר רבי אבא בר ממל: הא מני – בית שמאי היא, דתנן: בית שמאי מתירין הצרות לאחין. אי הכי, יבומי נמי תתייבם! דרבי יוחנן בן נורי, דאמר: בואו ונתקן להם לצרות שיהיו חולצות ולא מתייבמות. והאמר מר לא הספיקו לגמור את הדבר עד שנמסרה השעה! אמר רב נחמן בר יצחק: אחריו חזרו ותקנו. איבעיא להו: בעלת

לממור דהתחיל ולא התחיל קאמר – דאם כן הוה ליה לפרושי הכי בהדיא. אבל שמואל, דאיידי נמי בעלת הגט ובעלת מאמר – נקט לשון השהו בבולן, הכי יבומי נמי תתייבם – ואם תאמר: אין הכי נמי, ומכל מקום נקט חליצה לאשמועינן דחליצה פסולה אינה פוטרת, כמו שמואל ללישנא דהתחיל ולא התחיל הוי מצוי למינקט יבוסו ויש לומר: דשמואל לא נקט יבוס משום דמתניתין היא: מותר אדם בקרובת כו', אבל ברייתא הוה ליה למנקט יבוס, דעדיפא טפי. אי נמי לשמעון תרתייהו. אחריו חזרו ותקנו – דרוק לומר כן, משום דלא מסתבר ליה למימר דלא אלימא זיקה לשוויי לצרה כערה.

מאי אחד חולץ לבולן דקאמר אמצעות – תימיה: דלקמן מסקין דשמואל התחיל ולא התחיל קאמר. והתחיל באחיות לא יגמור בצרות, ולא מיפטרא רחל בחליצת צרתה, וכל שכן היבא דשניהן שוין, דבעינן חליצה מתרתייהו. דלאה שניתי לא מפלגין בין מיפטר נפשה למיפטר צרה! ואומר רבינו יצחק: דהוא דמפרש לקמן דשמואל התחיל ולא התחיל קאמר – סבר כשניתי דבסמך, דמפלגין בין מיפטר נפשה למיפטר צרה. ושיניתי דהבא דאחד חולץ לבולן אמצעות – סבר כר' אשי, דאמר לקמן: לא אלימא זיקה לשוויי צרה כערה, וחליצת צרות הויא חליצה כשרה, ולהכי חלץ לאחיות – לא נפטרו צרות. אבל הבא, דשתיהן שוין – אחד חולץ לבולן, אלא צרה דלאה תיפטר – דהא חליצה כשרה היא, פירש בקונטרס: דאי בעי מייבם לה, ואי אפשר לומר כן, דאסירא ליה משום ביטול מצות יבמין. ומכל מקום לא חשיב בהכי חליצה פסולה, כדפרישית לעיל.

אי הכי חלץ לצרת נפטרו אחיות ואצרת רחל מי מיפטרה – פירוש: כיון דאוקמה חלץ לאחיות לא נפטרו צרות דרוק מרחל, ומשום שחלץ ללאה, בעינן זה נמי שחלץ ללאה חלץ לצרות נמי לא נפטרו אחיות.

שמואל התחיל ולא התחיל קאמר – השתא לפי המסקנא לית ליה להא, דשמואל לדברי האומר אין זיקה קאמר, דלפי האמת למאן דאמר אין זיקה חלץ לאחיות ולבעלת גט – נפטרו צרות אחיות, אלא שמואל אליבא דנפשיה, דאית ליה זיקה, קאמר. והא דלא קאמר "אלא" – לפי שלא הוזכר שם אמורא תחלה, ומיירי כשחלץ ללאה קודם נפילת רחל ואצרתה, ולהכי התחיל בצרת לאח – יגמור אף ברחל, וכשנפלה רחל כבר נפטרה לאה בחליצת צרתה, וחליצת רחל חליצה כשרה היא, ולא הויא אלא קרובת צרת חלוצתו, וקצת דרוק חלץ דהוה ליה לפרש בהדיא דאיידי בנפול הוא וזה, כיון דעד השתא הוה איירי בנפול בבא אחת, ועד אמר רבינו יצחק: דמצינו לפרש דאיידי אפילו נפול בבא אחת, כדסלקא דעתך עד השתא, ואפילו הכי – התחיל בצרת לאה יגמור ברחל. ואף על גב דחליצת הצרה הויא חליצה פסולה, דהויא לה צרת אחות אשה בויקה, לא מיפטרה לאה בחליצתה – מכל מקום חשיב חליצת רחל חליצה כשרה. ואפילו אי חלץ ללאה ברישא, קודם רחל, כיון דלא נשתירי בלאה אלא זיקה מועטת, שכבר חלץ לצרתה – חליצה חשובה טפי. ולהכי לא חשיב רחל אחות חלוצתו, כעין שפירש הרב רבינו אברהם לעיל. ואף על גב דקודם שחלץ לצרת לאה כבר נאסרה רחל, ושמואל סבר "בהחולץ" (יבמות מב:). כיון שנאסרה עליו שעה אחת נאסרה עולמית, מכל מקום הוי חליצת רחל חליצה כשרה, כיון דעשוי אינה אחות זקוקה, ואינה אסורה אלא משום שנאסרה עליו כבר.

תניא כוותיה דרב אשי – אברייאת לא שיך לממור דהתחיל ולא התחיל קאמר – דאם כן הוה ליה לפרושי הכי בהדיא. אבל שמואל, דאיידי נמי בעלת הגט ובעלת מאמר – נקט לשון השהו בבולן, הכי יבומי נמי תתייבם – ואם תאמר: אין הכי נמי, ומכל מקום נקט חליצה לאשמועינן דחליצה פסולה אינה פוטרת, כמו שמואל ללישנא דהתחיל ולא התחיל הוי מצוי למינקט יבוסו ויש לומר: דשמואל לא נקט יבוס משום דמתניתין היא: מותר אדם בקרובת כו', אבל ברייתא הוה ליה למנקט יבוס, דעדיפא טפי. אי נמי לשמעון תרתייהו.

אחריו חזרו ותקנו – דרוק לומר כן, משום דלא מסתבר ליה למימר דלא אלימא זיקה לשוויי לצרה כערה.

בעלת הגט עדיפא — פירשה: שנעשה בה מעשה עדיף טפי מחברתה. אבל רבי יהודה בן נתן פירש: בעלת הגט עדיפא דאתחיל בחליצה, ולכן יגמור בה חליצתו. ולפירושו לא יתא עדיפא דהכא פירושו כההוא דאי מאמר עדיף או גט עדיף דבסמוך. ומיהו, עדיפא משמע קצת דהיינו קדמית, דקאי אחיו מזה קדמת דקאמר מעיקרא.

תא שמע ומודה רבן גמליאל ב' — מדרבנן דשמינין לזו פרק "רבן גמליאל" (יבמות גא.)
דשני ארר גט ומאמר אחר הגט — אין יכול להביא ראייה, לדלדירו דיש גט אחר גט — אפילו עדיף קמא מדהי גרוע בתריה לתפוס במה ששירי הראשון. אבל רבן גמליאל, דאית ליה דאין גט ארר גט, כבירא הוא דאי עדיף גט ממאמר או מאמר מגט לא מדהי הגרוע לתפוס אחר קמא עדיף, כמו שאין מועיל גט אחר גט ומאמר אחר מאמר. **אי** — דש עדיף לא תהני מאמר בתריה — אף על גב דאפילו אחר חליצה קידושין תופסין — היינו משום דהוי קידושין דאורייתא. אבל ביבמה, דלא הוי מאמר אלא מדרבנן — אין לו להועיל אחר הגט אי גט עדיף. אי נמי אומר רבינו יצחק: דברייתא דמודה רבן גמליאל קימא אמתחתין דפרק "רבן גמליאל" (יבמות גא.) דמוקמינן לה כרבי עקיבא הוה בגמרא. (גב.)
ולא מדהי קידושין אחר חליצה, והוא הדין דאין להם להועיל אחר הגט אי גט עדיף. דגט במקום חליצה קאי.

אלא כי הדדי ניתנו — ותפשטו דאחת פוסרת חברתה, והיינו כשמואל, וכלישנא דקאמר דאחר חולץ לכולן אגמזעית, ורכב אשי. אבל ללישנא דהתחיל ולא התחיל קאמר, היכי דכי הדדי ניתנו צריכות שתיהן חליצה, דהא התחיל באחריות לא יגמור אפילו בצרות, ולא מיפסרה רחל בחליצת צרתה דעדיפא. והכא דך בעיא על כרחין אליבא דמאן דאמר יש זיקה איירי, דלמאן דאמר אין זיקה — אפילו חלץ לבעלת הגט נפטר צרה.

חליץ לראשונה הותרה — ואם תאמר: מאי קא משמע לך? פשיטא דהותרה: ואומר רבינו יצחק: דקא משמע לך דהותרה אפילו צרתה. דרב אית ליה אין זיקה, וחלץ לאחיות נפטרו צרות כדפרישית לעיל. **ורב** — לית ליה האי סברא והאמר רב לא יבמה ב' — ממתניתין הוה מצי למפירך, דבהדיא תנן בפירקין (יבמות לבא.) שני אחין נשואין שתי אחיות ומת אחד מהן, ואחר כך מתה אשתו של שני — הרי זו אסורה עליו עולמית, הואיל ונאסרה עליו אלא נחא להקשות דבהדיא אמר רב אותו לשון עצמו שאמר רבי יוחנן, שכל יבמה שאין אני קורא בו, ועד נראה: דממתניתין אל זהו מצי לאקשווי, דהתם הוא

משום דכבר נפטרה לשוק, ומשום דמתה אשתו אחר כך לא תחשב עוד זקוקה עדיין לחליצה. אבל הויא פריך שפיר, דרב איירי אפילו הויא דאיכא אחין, דלא מידחיא מזהאי ביתא (לעומד) כדאמר לקמן (שם). **אבל** — הכא זיקה דרבנן היא — פירש רבינו תנאל דרב: לטעמיה, דאמר אין זיקה, דאף על גב דאסיק משום ביטול מצות יבמין — לא חשיב דך איסור לאסרה עולמית אף כשתבא לכלל היתר. אבל למאן דאמר יש זיקה — ראי לאסור משום שנאסרה עליו שעה אחת. **איתבייה** רבי בר חנינא לרבי יוחנן — לעיל פירש בקונטרס דלרב נמי פריך. אבל רבינו יהודה בן נתן פירש דלא פריך לרב, משום דרב סבירא ליה חליצה פסולה צריכה לחזור על כל האחים, דהאחת צריכה לחליצה משניהן, ושבו השניתי אי אפשר לייבם משום דלכל אחד הויא אחות חלוצתו. אבל רבי יוחנן סבר כשמואל, דאנית צריכה לחזור, ולחצי פריך ליה. ואף על גב דרב דאמר צריכה לחזור — היינו אליבא דמאן דאמר יש זיקה, וליה לא סבירא ליה — מכל מקום מצעו למימר דרב מוקי לה כמאן דאמר יש זיקה, דפלוגתא דהנאי היא. ואף על גב דלעיל בריש פרק "כיצד" (יחא.) מוקי לה סתמא דהתלמוד כרבי מאיר, דאמר אין זיקה — רב לא מוקי לה כוותיה. ולרבינו תנאל נמי, דפירש לעיל דרב דלית ליה הואיל ונאסרה עליו שעה אחת, לטעמיה דאמר אין זיקה אתי שפיר נמי דלא פריך לרב, דמוקי למתניתין כמאן דאמר יש זיקה. אבל רבי יוחנן סבר דעל כרחין יש זיקה, דאי אין זיקה, אם כן שתי אחיות שנפלו לפני שני אחין — יתיבמו שתייהן, דהא רבי יוחנן לא חישי למיתא. ומפריכא דפריך רבי יוסי בר חנינא: ואמאי וליק חד מניהו ב' — משמע דלא שרי רבי יוחנן לייבם אלא דחא — על כרחין סבר יש זיקה, ואפילו הוי שרי לראשונה, ולית ליה הואיל ונאסרה שעה אחת שאתא עולמית, משום הכי פריך לה. ומיהו, נראה לרבינו יצחק כדפרישית לעיל (כדא דיבור מהתחיל "אי") דלרב דחשיב למיתא משום דלא מסקי אדעתיה דמית אידך — לא מצי פריך, דגורנין דלמא אתי לייבם ברישא, אבל לעיל במה הויא אחת מהן לויא למיגור לראשונה אתי לייבם בלא מתה אחת מהן, כיון דליכא אלא אח אחד ולא אתי לבטל מצות יבמין להדיא. אבל רבי יוחנן היה יודע רבי יוסי בר חנינא דלא חישי למיתא. **לחצי** (לא) פריך ליה. (אי נמי) לפי שעה אצל רבי יוחנן קושטא לו). **ולמא** — ליה דלמא קרים וחליץ לראשונה — פירש רבינו יצחק לפי שטת הקונטרס: כשבשאלו לפניו למימל לא הוצרכו לחלוץ (שני) והליבם את הראשונה, דגורנין דלמא אתי למיעבד איפכא באלו (והבמות) עצמן, אבל אם כבר חלץ האחד לשניה — שרי אידך לייבם הראשונה, כמו במתה שנייה, כיון

בעלת הגט ובעלת מאמר — אחיו שמת ולו שתי נשים, ועשה זה מאמר לזו וגט לזו, ושבו אסור לייבם, דקם ליה ב"לא יבנה", כיון שהתחיל לגרש, אי זו מהן הגונה לחלוץ ולפטור צרתה? ומודה רבן גמליאל — דאמר לקמן בפרק חמישי: אין גט אחר גט — מודה הוא שיש גט אחר מאמר. כגון שתי יבמות מנא אחד, ועשה מאמר בזו ואחר כך נתן גט לזו — מודה גט לפסול הראשונה עליו משום "לא

יבנה" ולהאסר בקרובות שנייה כבראשונה, ולא אמרינן מאמר כבנוסה, ואדחיא שנייה מיניה ולא מדיני ביה גט. **ומאמר אחר גט** — אם נתן גט לראשונה ואחר כך עשה מאמר בצרתה, לא אמרינן: קטא במקום חליצה קאי, ותו לא קני מאמר יבמין בצרה; אלא ודאי מדהי, וצריכה גט לראשונה, ואסור גם בקרובותיה. **כי הדדי ניתנו** — ותפשטו בעינין שדאחת פוסרת חברתה, ורחלון ילאווי שרצה, שחליצת שתיהן גרועה. לראשונה — שנפלה ראשון. הותרה — לשוק. חלץ לשנייה הותרה — לשוק, והוא הדין אם חלץ לשנייה ואחר כך לראשונה. **מתה ראשונה** — בלא חליצה, מותר לייבם את השנייה. ואף על פי שבשעת נפילתן אחות זקוקת לראשונה היתה, ואין אני קורא בה "יבמה יבא עליה", כי מתה קמייתא — פקעה זיקה ושריא דך, ולית ליה את דשנינן בפרק "כיצד" (יבמות גב.) דך מתינתין דהכא אי למאן דאמר יש זיקה יש זיקה כו, דאוקימנא לעיל דהואיל ונאסרה עליו בשעת נפילה — תו לא משתריא. ואיכא לאותובי ממתניתין דקתני חולצות ולא מתיבמות, אמאי? ליהלוצן חדא ולישתרי אידך? ולקמן מותבין ליה מינה אסיפא דמילתיה, ולא מותרין. ואין צריך לומר מתה שנייה — ולא חליצה, שמותר בראשונה. שדוהתא ראייה לייבם בשעת נפילתה, אלא שנפלה זו אחרי כן ואסרתה, וכיון שמתה זו — חזרה להיתירה הראשון. ורבי יוחנן אמר מתה שנייה מותר בראשונה — הואיל ובשעת נפילתה היתה ראויה לו. **אחות אשה דאורייתא** — כגון שלשה אחים, שנים מהם נשואין שתי אחיות, ומת אחד מהם, ואחר כך מתה אשתו של שני, דעלה אימנר דך דרב בפרקין (לקמן לא.) אסורה יבמות עליו, הואיל ובשעת נפילה אחות אשתו הוויא. **דרבנן היא** — וכיון דמתה שריא. **אין יודע מי שנאן** — כלומר, זו אינה משנה. **ולמא ליה מאי חולצות חדא** — שנייה. **חולצות דעלמא** — כל הויא דמיתרמי כהאי גוונא — חולצות השניות. **הרי אלו** — משמע: הנין תרתי דאריי בהו. **לראשונה ברישא** — דתו לא מתשריא שנייה, שלא נראית בשעת נפילה.

חולצות

משום דכבר נפטרה לשוק, ומשום דמתה אשתו אחר כך לא תחשב עוד זקוקה עדיין לחליצה. אבל הויא פריך שפיר, דרב איירי אפילו הויא דאיכא אחין, דלא מידחיא מזהאי ביתא (לעומד) כדאמר לקמן (שם). **אבל** — הכא זיקה דרבנן היא — פירש רבינו תנאל דרב: לטעמיה, דאמר אין זיקה, דאף על גב דאסיק משום ביטול מצות יבמין — לא חשיב דך איסור לאסרה עולמית אף כשתבא לכלל היתר. אבל למאן דאמר יש זיקה — ראי לאסור משום שנאסרה עליו שעה אחת. **איתבייה** רבי בר חנינא לרבי יוחנן — לעיל פירש בקונטרס דלרב נמי פריך. אבל רבינו יהודה בן נתן פירש דלא פריך לרב, משום דרב סבירא ליה חליצה פסולה צריכה לחזור על כל האחים, דהאחת צריכה לחליצה משניהן, ושבו השניתי אי אפשר לייבם משום דלכל אחד הויא אחות חלוצתו. אבל רבי יוחנן סבר כשמואל, דאנית צריכה לחזור, ולחצי פריך ליה. ואף על גב דרב דאמר צריכה לחזור — היינו אליבא דמאן דאמר יש זיקה, וליה לא סבירא ליה — מכל מקום מצעו למימר דרב מוקי לה כמאן דאמר יש זיקה, דפלוגתא דהנאי היא. ואף על גב דלעיל בריש פרק "כיצד" (יחא.) מוקי לה סתמא דהתלמוד כרבי מאיר, דאמר אין זיקה — רב לא מוקי לה כוותיה. ולרבינו תנאל נמי, דפירש לעיל דרב דלית ליה הואיל ונאסרה עליו שעה אחת, לטעמיה דאמר אין זיקה אתי שפיר נמי דלא פריך לרב, דמוקי למתניתין כמאן דאמר יש זיקה. אבל רבי יוחנן סבר דעל כרחין יש זיקה, דאי אין זיקה, אם כן שתי אחיות שנפלו לפני שני אחין — יתיבמו שתייהן, דהא רבי יוחנן לא חישי למיתא. ומפריכא דפריך רבי יוסי בר חנינא: ואמאי וליק חד מניהו ב' — משמע דלא שרי רבי יוחנן לייבם אלא דחא — על כרחין סבר יש זיקה, ואפילו הוי שרי לראשונה, ולית ליה הואיל ונאסרה שעה אחת שאתא עולמית, משום הכי פריך לה. ומיהו, נראה לרבינו יצחק כדפרישית לעיל (כדא דיבור מהתחיל "אי") דלרב דחשיב למיתא משום דלא מסקי אדעתיה דמית אידך — לא מצי פריך, דגורנין דלמא אתי לייבם ברישא, אבל לעיל במה הויא אחת מהן לויא למיגור לראשונה אתי לייבם בלא מתה אחת מהן, כיון דליכא אלא אח אחד ולא אתי לבטל מצות יבמין להדיא. אבל רבי יוחנן היה יודע רבי יוסי בר חנינא דלא חישי למיתא. **לחצי** (לא) פריך ליה. (אי נמי) לפי שעה אצל רבי יוחנן קושטא לו). **ולמא** — ליה דלמא קרים וחליץ לראשונה — פירש רבינו יצחק לפי שטת הקונטרס: כשבשאלו לפניו למימל לא הוצרכו לחלוץ (שני) והליבם את הראשונה, דגורנין דלמא אתי למיעבד איפכא באלו (והבמות) עצמן, אבל אם כבר חלץ האחד לשניה — שרי אידך לייבם הראשונה, כמו במתה שנייה, כיון

60 כבר פקעה זיקתה, ושוב אין נחשבת לאה לאחות זקוקתה, ומותר
61 ללוי לייבמה. ואין צריך לומר שלאחר שמתה לאה שנפלה שנייה,
62 שמוותר לוי ביבום רחל שנפלה ראשונה (צירוף), משום דהיא יבמה
63 שהותרה בשעת נפילתה, שהרי עדיין לא נפלה לאה אחותה ליבום
64 באותה שעה, ורק אחר כך בשעת נפילת לאה נאסרה משום אחות
65 זקוקה, ואם כן כשאחר כך שוב חזרה והותרה במיתת לאה ודאי
66 שתתחזר להיתירה הראשון.
67 ורבי יוחנן אמר, דווקא כשמתה לאה שנפלה שנייה מותר לוי
68 ביבום רחל שנפלה ראשונה, משום שיבמה שהותרה בשעת נפילה
69 ואחר כך נאסרה, ולאחר מכן שוב חזרה והותרה, חוזרת להיתרה
70 הראשון. אבל אם מתה רחל שנפלה ראשונה אסור לוי בלאה
71 שנפלה שנייה אפילו שכבר פקעה זיקת רחל ושוב אין לאה אחות
72 זקוקתה. מאי טעמא, משום שכל יבמה שאין אני קורא בה בשעת
73 נפילה 'במה יבא עליה' (דברים כה ה) ולא נהג בה דין יבום באותה
74 שעה, הרי זו באשת אח בשעת נפילה אחות לאה אשתו. ואף
75 שלאחר מכן הסתלקה ממנה הסיבה שהפקיעה אותה מן היבום,
76 מכל מקום נשארתי היא באיסורה לעולם.
77 מקשה הגמרא: ורב הסובר שגם אם מתה הראשונה מותר בשניה,
78 וכי לית ליה תא כהן שכל יבמה שנאסרה בשעת נפילה נאסרת
79 לעולם. והאמר רב (להלן ג), ראובן ושמעון שהיו אחים, ונשא
80 ראובן את רחל ושמעון נשא את לאה אחותה, ומת ראובן בלא
81 בנים, אין רחל אשתו מתייבמת לשמעון אפילו לאחר שמתה לאה
82 אשתו, משום שהיתה רחל בשעת נפילתה אחות לאה אשתו. ואף
83 שאיסור אחות אשה נותר לאחר מיתת אשתו, מכל מקום כל אשה
84 שאין אני קורא בה בשעת נפילה 'במה יבא עליה' הרי היא באשת
85 אח שיש לו בנים ואסורה לעולם. ואם כן מדוע הותר כאן רב לייבם
86 את לאה לאחר מיתת רחל, הלא בשעת נפילתה היתה אסורה
87 עליו משום אחות זקוקתה.
88 מתרצת הגמרא: הני מילי – מה שאמר רב שכל שנאסרה עליו
89 בשעת נפילה אסורה עולמית, הוא רק היבמה שבשעת נפילתה קאי
90 באשה – ועומד בפניה אסור אחות אשה שהוא מדאורייתא. אבל
91 היבמה בשתי אחיות שנפלו לפניו משני אחיו, לא נאסרו עליו אלא
92 משום אחות זקוקה, וזיקה זו רק מדרבנן היא אסרת. ויבמה
93 שנאסרה בשעת נפילה רק מדרבנן אינה נאסרת עולמית, אלא
94 לאחר שפקע האיסור הרי היא חוזרת להיתרה.
95 הגמרא מביאה קושיא על רבי יוחנן ממשנתנו: איתיה רבי יוסי
96 בר חנינא לרבי יוחנן הסובר שאם מתה שניה מותר בראשונה, הלא
97 שנינו במשנה, ארבעה אחין שהיו שנים מהם נשואים שתי אחיות
98 ומתו האחים הנשואים את האחיות, הרי אלו האחיות חולצות ולא
99 מתייבמות, שכן שתי האחיות זקוקות לכל אחד מהאחים, ונמצא
100 שכל אחת מהן אסורה עליהם משום אחות זקוקה. וקשה, אמאי
101 נאסרות שתיהן ביבום, ליקו חד מיניה – יעמוד אחד מהאחים
102 ולחלוץ לה ללאה שנפלה שנייה, ועל ידי חליצה זו תפקע זיקתה,
103 ושוב תהיה רחל שנפלה ראשונה לגבי אידך – (האח האחר) ביבמה
104 שהותרה בשעת נפילתה ואחר כך בשעת נפילת אחותה נאסרה,
105 ואחר כך חזרה והותרה, שכן משחלצה לאה ופקעה זיקתה שוב אין
106 רחל נחשבת לאחות זקוקה, ולדברי רבי יוחנן דינה שתתחזר
107 להיתרה הראשון ותתייבם.
108 אמר ליה רבי יוחנן, אחיות אלו ששנינו עליהן במשנה ששתיהן
109 אסורות ביבום, איני יודע מי ששנא, ואכן תמורה דין זה.
110 מקשה הגמרא: ולקמא ליה רבי יוחנן לרבי יוסי בר חנינא, מאי
111 'חולצות' נמי דקתני במשנה, חולצת תרא – שרק אחת האחיות
112 שנפלה שניה חולצת ואינה מתייבמת, משום שבשעת נפילה היתה
113 אחות זקוקה. אבל רחל שנפלה ראשונה אכן מותרת ביבום לאחר
114 האחים לאחר שחלץ אחיו את אחותה. מתרצת הגמרא: 'חולצות'
115 בלשון רבים קתני במשנתנו, ועל כן מיהא רבי יוחנן לפרשה רק על
116 השניה.
117 שוב מקשה הגמרא: ולקמא ליה רבי יוחנן, דמאי דקתני במשנה
118 'חולצות' בלשון רבים אין הכוונה לשתי האחיות שבמשנה, אלא

1 בעלת הגט ובעלת מאמר – אם נפלו לפני ראובן ליבום שתי נשות
2 שמעון אחיו, ונתן ראובן גט לשרה, ועשה קידושי מאמר ברבקה
3 צרתה, ועדיין שתיהן חייבות בחליצה, אלא שמדרבנן נקלשה
4 זיקתן וחליצתן גרועה, איזו מהן קודמת – חליצתה של מי כשירה
5 יותר, ולמי מהן יש לחלוץ ולפטור אף את צרתה בחליצה זו. האם
6 חליצת שרה בעלת הגט עדיפה – (מעולה) יותר מחליצת רבקה
7 בעלת המאמר, משום דמתחיל בה בחליצה – שהגט הוא כעין
8 התחלת החליצה, והחליצה מתירה אותה לגמרי להנשא לשוק,
9 מה שאין כן בחליצת בעלת המאמר שאינה פוטרת את בעלת השוק
10 בלא גט. לפיכך חליצת בעלת הגט פוטרת את בעלת המאמר,
11 ואילו חליצת בעלת המאמר אינה פוטרת את בעלת הגט. או דלמא
12 חליצת רבקה בעלת המאמר עדיפה יותר מחליצת שרה בעלת
13 הגט, משום דהיא קרובה לביאה, שכן על ידי המאמר מתחזקת
14 יותר זיקתה. ומאחר שזיקתה מעולה יותר, יחלוץ לה ויפטור בכך
15 גם את בעלת הגט שזיקתה קלושה יותר, אבל חליצת בעלת הגט
16 שזיקתה גרועה יותר אינה פוטרת את בעלת המאמר.
17 רב אשי פושט את הספק מברייטא: אמר רב אשי, תא שמע, שנינו
18 במשנה להלן (ג), שלדעת רבן גמליאל אין ביבמה גט לאחר גט,
19 ואין מאמר אחר מאמר. וכגון שהיו לשמעון שתי נשים שרה
20 ורבקה ומת ונפלו נשותיו לפני ראובן ליבום, ונתן ראובן גט לשרה,
21 ואחר כך נתן גט גם לרבקה, אין בגיטה של רבקה כלום ואינו נאסר
22 מחמתו בקרובותיה (צירוף א), וכן גיטה של שרה נחשב מדרבנן
23 כחליצה ומפקיע את הזיקה, וכשם שחליצת אחת מפקיעה את
24 זיקת צרתה כן גט האחת מפקיעה את זיקת צרתה, והגט השני אינו
25 מוסיף כלום. וכן אם עשה ראובן מאמר בשרה, ואחר כך עשה
26 מאמר גם ברבקה, אין במאמר השני כלום, ואין רבקה צריכה ממנו
27 גט ואינו אסור בקרובותיה. שכן מאמר נחשב מדרבנן ליבום,
28 וכשם שלאחר שמייבם אחת אין חל יבום בצרתה, הוא הדין
29 שלאחר שעשה מאמר באחת לא חל מאמר בצרתה. ושנינו
30 בברייטא (להלן גא), ומודה רבן גמליאל, שיש גט לאחר מאמר, שאם
31 עשה מאמר בשרה ואחר כך נתן גט לרבקה (צירוף ב), חל גיטה של
32 רבקה, ומדרבנן היא נחשבת לגרושה, וקרובותיה נאסרות עליו,
33 וכן מועיל גט זה לאסור עליו את שרה בעלת המאמר. וכן מודה
34 רבן גמליאל שיש מאמר לאחר הגט, שאם נתן לשרה גט ואחר כך
35 עשה מאמר ברבקה (צירוף ג) חל מאמרו, וצריכה רבקה ממנו גט
36 מלבד חליצה, וכן נאסרות עליו קרובותיה מחמת מאמר זה.
37 במאר רב אשי את ראייתו: ואי נאמר שכח הגט שנתן לשרה
38 בתחילה עדיף מכא המאמר משום שמדרבנן הוא מפקיע את
39 הזיקה כחליצה, אם כן לא ליתני מאמר אחרתה – לאחר הגט,
40 שכן הגט מפקיע את הזיקה יותר ממנו, ושוב אין לו למאמר על מה
41 לחול. וכן אי כח המאמר עדיף מכא הגט ומקליש את זיקת הצרה
42 יותר ממנו, אם כן לא ליתני גט אחרתה – לאחר המאמר שעשה
43 בשרה, שכן על ידי מאמר זה נדחת רבקה מיבום ושוב אין לגיטה
44 על מה לחול. אמאי לאו שמע מינה שכח הגט וכח המאמר פי הדדי
45 נינהו – שוים הם, ולכן הם חלים בזה אחר זה. מסיקה הגמרא: שמע
46 מינה – אכן מוכח מדברי הברייטא שחליצת בעלת גט ובעלת
47 מאמר שוות, ולפיכך יחלוץ לאיזו מהן שירצה ותפטור חליצה זו
48 גם את צרתה.
49 שנינו במשנה, שתי אחיות שהיו נשואות לשני אחים שנפלו ליבום
50 חולצות ואינן מתייבמות. הגמרא מביאה מחלוקת אמוראים
51 באופן שמתה אחת מהן: אמר רב הונא אמר רב, שתי אחיות יבמות
52 שנפלו לפני יבם אחד, כגון שנפלו רחל ולאה לפני לוי ליבום (צירוף
53 ד), אם חלץ לוי לרחל שנפלה ראשונה, הותרה להנשא לשוק, וכן
54 אם חלץ לוי ללאה שנפלה שנייה, הותרה להנשא לשוק. אך
55 אסורות הן ביבום משום שקודם החליצה היתה כל אחת מהן
56 אחות זקוקה, ולאחר שחלץ לאחת מהן השניה אסורה עליו
57 משום אחות חולצתו. אבל אם מתה רחל שנפלה ראשונה ללא
58 חליצה מותר לוי ביבום לאה שנפלה שנייה, ואף שבשעת נפילתה
59 ליבום עדיין היתה אחות זקוקה, מכל מקום לאחר שמתה רחל

שְׁלֵפְתָּהּ לְהָאֵלָּה קָתְנָי – שאף לפני שחלצו אין להן שום תקנה ביבום כלל, אלא רק בחליצה.
 עוד מקשה הגמרא: וְלִיָּמָא לִיה רבי יוחנן לרבי יוסי בר חנינא, שטעם מה ששתיקו אסורות ביבום הוא משום גְּזִירָה, שאם נאמר להם שקודם יחלוץ אחד לשניה ואחר כך ייבם השני את הראשונה, יש לחשוש דְּלִיָּמָא יטעו וקדים וְהָלִיץ – ויִקְדִּים האחד לחלוץ לְרֵאשֻׁנָּה בְּרִישָׁא, ואחר כך ייבם השני את השניה, לפי שישברו שאין חילוק בכך, והרי השניה אסורה ביבום מאחר שנאסרה בשעת נפילתה משום אחות זקוקה, ועל כן אומרים להם לחלוץ לשתיקה ולא לייבם. אבל לאחר שחלץ אחד מהם לשניה אכן מותר לאחיו לייבם את הראשונה, וכדברי רבי יוחנן.
 מתרצת הגמרא: 'חולצות וְלֵאמָר מְתִיבְמֹת' קָתְנָי במשנה, ומשמע מלשון זו דְּלִיָּמָא דִּין יָבוּם הָכָא בְּלָל, ואף לאחר שחלץ האחד את השניה לא ייבם אחיו את הראשונה. על כן אמר רבי יוחנן שדין המשבר אינו מובן, ואינו יודע מי שנה דין זה.
 עוד מקשה הגמרא: וְלִיָּמָא לִיה רבי יוחנן, שטעם מה שאין מתייבמות אינו משום איסור אחות זקוקה, אלא משום גְּזִירָה שָׂמָּה לאחר שייבם אחד מהם את אחת האחיות יָמוּת אחיו, ותפטר האחות השניה מחליצה משום ערות אחות אשה, וְאִסּוּר לְכַפֵּל מִצְוַת גְּזִימָה. ואף שאם קודם יחלוץ אחד מהם לאחת האחיות שוב אין מקום לחשש האמור, מכל מקום אסרו חכמים לאח השני לייבם את השניה, משום שחששו שאם נתיר יבום באופן זה יבואו להתיר במקום אחר גם קודם חליצה. מתרצת הגמרא: רבי יוחנן לְמִיתָה לֹא תִיָּשׁ – אינו חושש, ועל כן פירש שטעם המשנה הוא משום איסור זיקה, ולא משום שחוששים שימות אחיו ותבטל מצוות יבמין.
 מקשה הגמרא: וְלִיָּמָא לִיה רבי יוחנן לרבי יוסי בר חנינא, שהמשנה כרבי אֶלְעָזָר הִיא, דְּאָמַר לְהָלִץ (ט). שהמגרש את אשתו והחזירה ואחר כך מת, אינה נופלת ליבום לאחיו, שכן מִכֵּין שְׁעָמְדָה עָלָיו שָׁקָה אֶתָּה בְּאִפְסוּר רבית אח לאחר שגרשה אחיו נִאֶסְרָה עָלָיו עוֹלָמִית. ומשיתת אבי אלעזר מוכח, שאף בשחיטה מותרת ואחר כך נאסרה ואחר כך חזרה והותרה אינה חוזרת להיתרה, אלא נאסרת לעולם. ואם כן היה לו לרבי יוחנן להעמיד את משנתו בשיתתו, ועל כן אסרה את הראשונה ביבום גם לאחר שהשניה חלצה, ואף על גב שעתה אינה אחות זקוקתו מכל מקום מכיון שנאסרה לאחר שנפלה השניה ליבום נאסרת לעולם. ומה שפסק להלכה שאם הותרה ונאסרה והותרה חזרת להיתרה הראשון, הוא כשיטת חכמים (שו) החולקים על רבי אלעזר.
 מתרצת הגמרא: אי אפשר להעמיד את תחילת המשנה כרבי אלעזר, מִכֵּין דְּסִיפָא הִיא רְבִי אֶלְעָזָר, שכן שנינו בסיפא 'רבי אלעזר אומר, בית שמאי אומרים יקיימו ובית הלל אומרים יוציאו', ומשמע שהרישָׁא לֹא רְבִי אֶלְעָזָר הִיא.
 עוד מקשה הגמרא: וְיָמָא לְהו רבי יוחנן, שהמשנה מדברת באופן דְּנִפּוּל שתי האחיות ליבום בְּבֵת אֶתָּה, וכגון שמתו בעליהן בבת אחת ונאסרו שתייהן מיד בשעת הנפילה משום אחות זקוקה, ומשנתנו כרבי יוסי הַגָּלִילִי הִיא, דְּאָמַר במסכת בכורות (יז) שֶׁאִפְשָׁר לְצַמְצֵם ולכוין ששני דברים יקרו בבת אחת, ואם כן יתכן שימותו שני האחים בזמן אחד ממש ויפלו נשותיהם ליבום בבת אחת, ועל כן שתיקה אסורות ביבום לעולם משום ששתיקה נאסרו בשעת נפילתן משום אחות זקוקה. מתרצת הגמרא: רבי יוחנן לא העמיד את המשנה באופן זה, משום שסבר שלא יתכן לומר שסָתֵם לָן הַתָּנָא בְּרִבִּי יוֹסִי הַגָּלִילִי שאפשר לצמצם.
 עוד מקשה הגמרא: וְלִיָּמָא לִיה רבי יוחנן, שמה שהמשנה אוסרת את שתיקה ליבום הוא באופן דְּלֵא יִדְעִין הִי נִפּוּל בְּרִישָׁא – שאין אנו יודעים איזו מהן נפלה ראשונה ליבום, ועל כן כל אחת מהן אסורה ליבום אפילו לאחר חליצת אחותה, שכן אם היא השניה הלא כבר נאסרה בשעת נפילתה, ולעולם אינה ניתרת ליבום. מתרצת הגמרא: אִי הִי – אם מדברת המשנה באופן שלא ידוע איזו מהן נפלה ראשונה, אם כן יקשה תִּיָּנוּ וּמַה דְּקָתְנָי בסיפא

שאם קָדְמוּ האחים וְנָכְסוּ את האחיות יוציאו אותן, מדוע שניהם צריכים להוציאן. בְּשִׁלְמָא (ראשונה) האב שייבם [ראשון] את אחת האחיות צריך להוציאה, משום דְּאָמַרְיָן לִיה מִאֵן שְׂרִיָּא לָךְ – מי התיר לך ליבמה, הלא ודאי היא אסורה לך משום אחות זקוקה כל זמן שלא נפקעה זיקת אחותה, אֵלָּא (שניה) האב [שני] שייבם את אחותה מדוע יוציאה, הלא אָמַר – [יכול הוא לומר] שמה בְּהִרְיָא וּ–חברי, האב הראשון את השנייה ייבם וכבר הפקיע את זיקתה, וְאֵמָּה את הראשונה שכבר אינה אחות זקוקתו אני מייבם, וחרי היא כיבמה שהותרה ונאסרה וחזרה והותרה שחוזרת להיתרה הראשון, ומכיון שאין כאן אלא ספק איסור זיקה, אין לחייבו להוציאה בדיעבד לאחר שכנסה. והיינו דְּאָמַרְיָן לִיה רבי יוחנן לרבי יוסי בר חנינא, אֶתָּה אִינִי יוֹדֵעַ מִי שְׂנָאָה.
 הגמרא מקשה עוד על רבי יוחנן מהסיפא של משנתנו: הִתָּה, הִתָּה אֶתָּה מִתָּה – [משתי האחיות] אֶסְרָה עַל הָאֶחָד בְּאִפְסוּר עֲרוּהָ של חמותו וכדומה, הרי הוא אָסוּר בָּהּ וּמוֹתֵר בְּאֶחָתָהּ, שכן מאחר שאין חמותו נזקקת לו אין אחותה נחשבת לאחות זקוקתו, ואילו האב הַשֵּׁנִי אָסוּר בְּשִׁתְיָהּ משום ששתיקה זקוקת לו, וכל אחת מהן היא אחות זקוקתו. מפרשת הגמרא את קושייתה: סָלְקָא דְּעִתִּין שהמשנה מדברת באופן דְּנִפּוּלָה חֲמוּתָה תְּחִלָּה ליבום, ואם כן קשה, אֵמָּה השני אסור בשתיקה, לִיָּקוּ – [יעמוד] הִתָּה – האב שהוא חתנה של הראשונה, וְלִיָּבֵם הִךְ דְּאִיָּה חֲמוּתָה בְּרִישָׁא – וייבם תחילה את השניה שאינה חמותו, ושוב תִּתֵּן הָאֶחָד בְּאִפְסוּר שְׂרִיָּא שהיה חֲמוּתָה לְבִי אֶחָד – [השני] בִּיבָמָה שְׂחִיטָהְהָ וְאַחַר כֵּן נִאֶסְרָה וְאַחַר כֵּן חִזְרָה וְהוֹתֵרָה, שלדברי רבי יוחנן תִּתְּנוּר לְהִתְרָה הִתְּנוּר. מתרצת הגמרא: אָמַר רַב שְׁמַאי, המשנה מדברת בְּגִיּוּלָה הִתְּנוּר דְּאִיָּה חֲמוּתָה בְּרִישָׁא, ועל כן השני אסור בשתיקה, שהרי גם אם ייבם החתן את הראשונה שאינה חמותו, לא תותר השניה שהיא חמותו לאחיו, משום שבשעת נפילתה עדיין היתה אחותה זקוקה לו, ונאסרה עליו משום אחות זקוקתו.
 שנינו במשנתנו: אם קדמו האחים ובנסו את האחיות, רְבִי אֶלְעָזָר אָמַר, בֵּית שְׁמַאי אֹמְרִים וכו' יקיימו, ובדיעבד אינם צריכים להוציאן, ובית הלל אומרים יוציאו. הגמרא מביאה ברייתא שמפרשת את השיטות בנידון זה: תָּנִיא, רְבִי אֶלְעָזָר אָמַר, בֵּית שְׁמַאי אֹמְרִים יקיימו, ובית הלל אֹמְרִים יוציאו. רְבִי שְׁמַעוֹן אָמַר, בְּנִימוּ. ובסמוך יבארו דבריו. אֵמָּה שְׂאוּל אָמַר, קָל – [קולא] הִתָּה לָהֶם לְבֵית הֶלֶל בְּדָבָר זֶה, שְׁבִית שְׁמַאי אֹמְרִים יוציאו, ובית הֶלֶל אֹמְרִים יקיימו. והוא להיפך מדברי רבי אלעזר.
 שואלת הגמרא: רְבִי שְׁמַעוֹן שאומר 'יקיימו', כִּמָּאן – בשיטת מי אמר כן, אִי בְּבֵית שְׁמַאי, הלא תִיָּנוּ כדברי רְבִי אֶלְעָזָר שאמר שבית שמאי סוברים 'יקיימו', ומה הוסיף רבי שמעון על דבריו. וְאִי בְּבֵית הֶלֶל, הלא תִיָּנוּ אֵמָּה שְׂאוּל הסובר שלבית הלל יקיימו, ומה הוסיף על דבריו. מתרצת הגמרא: הִי קָאָמַר רְבִי שְׁמַעוֹן, לֹא תִתְּנוּר בֵּית שְׁמַאי ובית הֶלֶל בְּדָבָר זֶה, ולדברי הכל יקיימו.
 שנינו במשנה: הִתָּה אֶתָּה מִתָּה כו' אסורה על האחד איסור ערוה, אסור בה ומותר באחותה. מקשה הגמרא: הָא כְּבֵר תִּנְיָנָא לְדִין זֶה הָא וְיָמָּה, שהרי שנינו במשנה לעיל (ב) אֶחָתָהּ של הערוה בְּשִׁתְיָה וְנִפּוּלָה – שהיו נשואות שתיקה לשני אחים ונפלו שתיקה ליבום לפני האב השלישי, או חוֹלְצָה או מְתִיבְמֹת לו, משום שאינה אחות זקוקתו, שכן רק היא זקוקה לו ולא אחותה שהיא ערוה עליו. ואם כן למה הוצרכה משנתנו לשוב ולשנות דין זה.
 מתרצת הגמרא: צְרִיכָא – שתי המשניות נצרכות, משום דְּאִי אֲשִׁמּוּעִין הִתָּה, היינו אומרים שרק שם שנפלו לפני אח אחד הותרה אחות הערוה ליבם, מִשּׁוּם דְּלִיָּבָא לְמִיָּנוּר עֲלֵי מִשּׁוּם הִיבֵם הַשֵּׁנִי. אֲבָל הָכָא שנפלו לפני שני אחים דְּאִיָּבָא לְמִיָּנוּר על זה שאחת מהן ערוה עליו מִשּׁוּם הִיבֵם הַשֵּׁנִי, שאם נתיר לו לייבם את אחותה יבואו להיתרה גם לאחיו, אֵמָּה לֹא נתיר אף לו ליבם. וְאִי אֲשִׁמּוּעִין הָכָא בשני ימימי, היינו אומרים שדווקא באופן זה התירו לו לייבם את אחותה, מִשּׁוּם דְּאִיָּבָא יבם שְׁנֵי שאסרו לו את שתיקה ביבום, דְּקָא מוֹכַח מזה שרק כשאחת היא ערוה עליו הוא

יבמות. פרק שלישי – ארבעה אחין דף כז עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזליץ) קעט רש"י

חולצות לבתחלה – משמע, כלומר: אין באן תקנה אחרת. הכי גרסינן: ולימא ליה גויה דלמא קדים וחליץ לראשונה ברישא – אי אמרת להו חלוצו לשניה ויבמו ראשונה – גויה דלמא קדים חד וחליץ לראשונה, ואתי לייבומי אידך שניה, דסבירי: מה איכפת בין זו לזו. אבל בריעבד, שחלץ לשניה תחלה, שריא ליה לאידך לייבומי קמייאת. דמאן

דחוי דחלץ לשניה ברישא וחזר וייבם קמייאת – אסוק אדעתיה, ולא אתי למחלץ לקמייאת ולייבומי שניה. ומשני: ולא מתייבמות קתני – דאי נמי חלץ לשניה – אין באן יבום. ולימא ליה גויה שפא ימות ואסור לבטל מצות יבמן – והכי פירושו: לימא ליה רבי יוחנן, תנא דמתניתין טעמיה לאו משום זיקא קא אסר לייבם שתי אחיות, דסבירא ליה אין זיקא. דאי טעמא משום זיקא – מבי חלץ לשניה ופסק זיקתה שרי לייבומי ראשונה, כדאמרי אביי. אלא טעמא משום שפא ימות, כדאמר בריש פירקין: דלמא ארמייבם חד מיית אידך כו', ומשום הכי שקול רבנן דין יבום מאחות לגמרי. ואפילו חלץ לאחד מינייהו, דלא בטלי תו מצות יבמן – כי הכי דלא ירגילו יבום באחות, ואתי לייבומי לבתחלה קמי חליצה, וארמייבם בחד מיית אידך. אבל לגבי מיתה דלעיל, דאירי בה רבי יוחנן – ליכא למיגור הכי. רבי אלעזר היא – בפרק "בית שמאי" (יבמות קט, א), ואנא דאמרי רבנן. מרסיפא – דמתניתין רבי אלעזר, דקתני: רבי אלעזר אומר, בית שמאי אומרים יקימו (כו'), דהיינו הלל אומר: יציאו, ולימא ליה – דלא ידעין הי נפול ברישא דלימא ליה חלוצו לשניה. אי הכי – דמשום דלא ידעין הוא, הא אי הוה ידעין – מתייבמת ראשונה. היינו דקתני – כלומר, הא דקתני יציאו, אמאי? בשלמא לראשון אמרין ליה – אפיק דודאי באיסורא אתא לידך. דאי נמי ראשונה דהיא, מאן שריא ניהלך? דלא אחות זקוקה היא, ומי מאחין חלץ לאחותה לאפקועי זיקא מינה? אלא שני – לימא: אחר שייבם ראשון, שניה איירע לחלק, והוא ז' ראשונה יבמה שהותרה ונאסרה וחזרה והותרה, דהכי אמר בפרק "כיצד" (יבמות ד, א), קדמו ונסכו – אין מוציאין יבמם, משום דליכא אלא ספק פגעי באחות זקוקה, והא נמי לשני ספק הוא. היינו דקאמר ליה אחיות איני יודע מי שנאן – דלא מצי לתרוצי כשמעתיא כלל. איסור ערוה – כגון חמות או ערוה אחרת. נפלה חמות ברישא – זו שאסרה את האחת נפלה תחלה. והאי דנקט חמותו – חדא משמעות נקט, וניחא למינקטה מילתא דשכיחא, ושאר עריות טריחא מילתא לאשכוחי. אמאי – שני אסור בשתייה? ליקו חתן של ראשונה, ולייבם לשניה דאינה חמות ואינה אחות זקוקה, ותיחוי חמותו לגבי אידך אח – יבמה שהותרה בשעת נפילה

כו'. כגון נפלה חתן דאינה חמותו ברישא – ואי במייבם לה האין ברישא – פיישא שניה, נאסרה משעת נפילתה (הוי), הלכך תו לא מחזי לה הותר. קל היה להן לבית הלל – כלומר: בית הלל לקולא אמרי, רבי שפעון כמאן – אליבא דאבא, אי – אתא למימר בית שמאי אומרים יקימו – היינו רבי אלעזר. ואי אבית הלל – קא מסהדי – היינו אבא שאול. והא ליכא למימר דטעמא דנפשיה קאמר, דלא בר פלוגתיהו דבית שמאי ובית הלל הוא. תנינא חזא יומנא – בפרק "כיצד": אחותה של ערה כשהיא יבמותה, או חולצת כו', והיינו נמי אסור בה ומותר באחותה. תתם – הוא דליכא אלא חד אחא לקמן, וליכא למיגור מידי. אבל הכא דאיכא למיגור דלמא אתא שני לייבומי באחו, ואקא פגע באחות זקוקה, דקמי ידידה הוו רמין תרווייהו – אימא אפילו האני דלא רמיא ערוה קמיה לא לייבם. קא משמע לן, דקא מוכח – דמדלא מייבם האי באחיו – איכא דהכירא דאחות זקוקתו אסורה, והאי דייבם האי – משום טעמא דערוה לא רמיא קמיה, ולא אתי למישרי אחות זקוקתו בעלמא. אבל תתם – דליכא אלא חד אח – אימא לא לייבם, דלמא אתי למישרי אחות זקוקתו בעלמא.

לבתחלה קתני. ולימא ליה גויה דלמא קדים וחליץ לראשונה ברישא! ולא מתייבמות קתני, דליפא דין יבום הכא כלל. ולימא ליה גויה שפא ימות, ואסור לבטל מצות יבמן! רבי יוחנן למיתה לא חישי. ולימא ליה רבי אלעזר היא, דאמר: פיון שעמדה עליו שעה אחת באיסור נאסרה עליו עולמית! מרסיפא רבי אלעזר רישא לאו רבי אלעזר. וגימא להו דנפול בבת אחת ורבי יוסי הגלילי היא, דאמר: אפשר לצמצם! לא סתם לן תנא פרבי יוסי הגלילי. ולימא ליה בדלא ידעין הי נפול ברישא! אי הכי, היינו דקתני "קדמו ונסכו יציאו"? בשלמא לראשונה אמרין ליה: מאן שריא לך? אלא שניה, אמר: הכריא שניה יבם, אנא ראשונה מייבם היינו דקאמר ליה: אחיות איני יודע מי שנאן. תנן: היתה אחת מהן אסורה על האחד איסור ערוה – אסור בה ומותר באחותה, והשני אסור בשתייה. סלקא דעתך דנפלה חמותו תחלה, ואמאי? ליקו חתן לייבם חתן דאינה חמותו ברישא, ותיחוי חמותו לגבי אידך פייקמה שהותרה ונאסרה וחזרה והותרה – תחזור להיתרה הראשון. אמר רב פפא: כגון דנפלה חתן דאינה חמותו ברישא. "רבי אלעזר אומר: בית שמאי אומרים וכו'". תניא: רבי אלעזר אומר, בית שמאי אומרים: יקימו, ובית הלל: יציאו. רבי שמעון: יקימו. אבא שאול אומר: קל היה להם לבית הלל בדבר זה, שבית שמאי אומרים יציאו ובית הלל אומרים יקימו. רבי שמעון כמאן? אי בבית שמאי – היינו רבי אלעזר, אי בבית הלל – היינו אבא שאול! הכי קאמר: לא נחלקו בית שמאי ובית הלל בדבר זה. "היתה אחת מהם כו'". הא תנינא חזא יומנא: אחותה כשהיא יבמותה או חולצת או מתייבמת! צריכא, דאי אשמועינן תתם משום דליפא למיגור משום שני, אבל הכא דאיפא למיגור משום שני – אימא לא. ואי אשמועינן הכא – משום דאיפא שני דקא מוכח, אבל תתם דליפא שני – אימא לא, צריכא. "איסור מצוה כו'". הא נמי תנינא: איסור

הלכו באברים אחר הרוב, דמוקי לה שיצא חציו ברוב אבר, ואי אמרת דאי אפשר לצמצם – מאי קמיבעיא ליה: דממה נפשך טעון קבורה דשמן יציא רובו. ואין להאריך, כי שם הארבותי. הך דאין חמותו ברישא – ואם תאמר: מכל מקום תקשה לרב דשרי אפילו שניה! ויש לומר: דרב אית ליה אין זיקה, ולא מיתסר אלא משום ביטול מצות יבמן, וגורין דלמא מייבם אידך ברישא. רבי אלעזר אומר בית שמאי אומרים יקימו – ואם תאמר: וכי טעמא דבית שמאי אתא לאשמועינן! דהכי פריך בפרק "רבי אלעזר ממילא" (שבת קלא, א) ויש לומר: דאיצטריך חבא לאפוקי מברייתא דאבא שאול, דאמר: קל היה להם לבית הלל בדבר זה.

אבל

איסור

דבאלו יבמות ליכא שום חששא. והא לא חיישין שאם נתיר באן לייבם הראשונה כשכבר חלץ לשניה אתי בעלמא למיעבד איפכא – שאינה חששא גדולה כל כך, שלא יטעו להחיר השניה שלא הותרה מתחלה כשביל שנתייבם הראשונה שהותרה, אבל באו לימלך בפנינו מתחלה – יש לנו, כיון שהיו הצרות עצמן יכול לבא ליד קלקול. ומשני: ולא מתייבמות קתני, דליכא דין ייבום כלל, אפילו קדם וחליץ כבר לשניה. ופריך: ולימא ליה שפא ימות וכו', ויעמיד המענה כמאן דאמר אין זיקה, דלירידה ודאי אפילו קדם וחליץ לשניה דליכא למיחש טפי באלו יבמות – מכל מקום אסור לייבם ראשונה, שאם נתיר באן לייבם אחר חליצה – יבאו בעלמא לייבם ברישא, דלא מסקי אדעתיהו טעמא דלמא ארמייבם חד מיית אידך, שאין זה טעם ידוע. ועוד אמור רבינו יצחק דיש לפרש בענין אחר: ולימא ליה דלמא קדים וחליץ לראשונה ברישא, ואפילו חלץ כבר מעצמו לשניה – אסרין ראשונה ליבם, דלמא אתי למישרי בעלמא שניה נמי כשקדם וחליץ לראשונה, אבל במיית שניה – לא שייך למיגור כי האי גוונא! ומשני: ולא מתייבמות קתני, דליכא דין ייבום כלל אפילו מזה שניה. ופריך: ולימא ליה גויה שפא ימות, ולהכי אסרה מתניתין אפילו מזה שניה, דאי שריא לייבם בשני יבמים – אחר מיית שניה יבא להחיר בלא מיתתו! אבל רבי יוחנן לא איירי אלא ביבם אחד, דביבם אחד לא אתא להחיר בלא מיתה, דאם כן היה מבטל מיד מצות יבמן, אבל בשני יבמן, דאין מבטל מיד, אלא גזירה שפא ימות אידך ויבא לטעות ולייבם. וחזר בו רבינו יצחק מפירושו זה, דביבם אחד נמי קתני במתניתין ולא מתייבמות, דמשמע דליכא דין ייבום כלל, ואפילו מזה שניה. דקתני לקמן: שלשה אחין, שנים מהן נשואין שתי אחיות, ומתו הנשואין את אחיות – הרי אלו חולצות ולא מתייבמות. ולימא ליה רבי אלעזר היא – היינו רבי אלעזר ד"החולץ" (יבמות מא, א) דתני גבי שומרת יבם שקידש אחיו את אחותה: מזה יבמותו – מותר באשתו, מזה אשתו – אותה יבמה חולצת ולא מתייבמת, ובקונטרס פירש: דהיינו רבי אלעזר בפרק "בית שמאי" (יבמות קט, א), דתנן: דמגורא את אחותה, והחזיתו – מותרת להבן, ורבי אלעזר אסר. לא סתם לן כרבי יוסי הגלילי – לרבי יוחנן הוא דמסקין הכי, אבל רב חסדא מוקי מתניתין ד"שבעות העדות" (שבעות לב, א) דכפרו שניהם בבת אחת כרבי יוסי הגלילי. ורבי יוחנן מסיק דתתם: אפילו תימא רבנן, והיינו לטעמיה דהבא. ובפרק קמא דעירובין (הב, ב) דיבור המתחיל "וספק" פירשתי דקימא לן דבידי אדם אפשר לצמצם, ובידי שמים נמי משמע לרבא דאית ליה פרק בתרא דבבורות (ס, ב) דאפשר לצמצם, גבי יצאו שנים בעשרי, ובפרק "בהמה המוקשה" (חולין ע, א) גבי בעיא אם

אבל הכא דליכא שני דמוכח – ואם תאמר: הא נמי ידעינן מהדיא דפרק שני כדאמרין לעיל (ב,א) ויש לומר: דהתם איכא ערוה דקמוכח שאינה לא חולצת ולא מתייבמת, אבל הכא – שתיקון מתייבמות, וליכא הוכחה. **שנעשו** צרות זו לזו כו' – היינו דוקא כשנפלו לפני יבם אחד, אבל כשנפלו לפני שני יבמין – מודה רבי שמעון, כדתינא לעיל: רבי שמעון אומר וקיימו.

אחותה

1 **אִיסוּר מִצְוָה וְאִיסוּר קְדוּשָׁה חוֹלְצֵת וְלֹא מִתִּיבָמָה!**
2 **הֵתָם - אִיסוּר מִצְוָה לְחוּדָה. הֵכָא - אִיסוּר מִצְוָה**

3 **וְאַחוּתָה, סֵלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא: לִיקוּם אִיסוּר מִצְוָה בְּמָקוֹם אִיסוּר עֲרוּה, וְתִתִּיבֵם, קָא מִשְׁמַע**
4 **לָךְ. וְתִתִּיבֵם! פִּינן דְּמִדְאֲרִייתָא רִמְיָא קָמִיה קָא פִּגְעַת בְּאַחוּת וְקוֹקְתָא, סֵלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא:**
5 **מִשּׁוּם מִצְוָה עֲבוּד רִבְנָן, קָא מִשְׁמַע לָךְ. "הִיתָה אַחַת מֵהֶן כו'" הָא תוּ לָמָּה לִּי? הִינּוּ הָךְ,**
6 **מָה לִּי לְחַד מָה לִּי לְתַרְי! צְרִיכָא, דָּאִי אֲשַׁמְוּעִינָן הֵתָם - מִשּׁוּם דְּאִיכָא שְׁנֵי דְמוּכָח, אֲכָל**
7 **הֵכָא דְלִיכָא שְׁנֵי דְקָא מוּכָח - אֲמִינָא לֹא. וְאִי אֲשַׁמְוּעִינָן הֵכָא - אֲדַרְבָּה, תְּרוּוֹיְהוּ מוּכָחִי**
8 **אֲדַרְדִּי. אֲכָל אִידָךְ לֹא - צְרִיכָא. "זוּ הִיא שְׁאֲמָרוּ וכו'". זוּ הִיא לְמַעוּטִי מָאִי? לְמַעוּטִי אִיסוּר**
9 **מִצְוָה לָזֶה וְאִיסוּר מִצְוָה לָזֶה. הָא תוּ לָמָּה לִי? הִינּוּ הָךְ, מָה לִּי לְחַד מָה לִי לְתַרְי! מָהוּ**
10 **דְּתִימָא: כִּי לֹא אֲמָרִינָן אֲנִי אִיסוּר מִצְוָה בְּמָקוֹם אִיסוּר עֲרוּה - הִיכָא דְאִיכָא לְמִיגוֹר מִשּׁוּם**
11 **שְׁנֵי, אֲכָל הִיכָא דְלִיכָא לְמִיגוֹר מִשּׁוּם שְׁנֵי - אֲמִינָא: לְהָאִי אֲוִקִימָנָא אִיסוּר מִצְוָה בְּמָקוֹם**
12 **אִיסוּר עֲרוּה וְלְהָאִי [אֲוִקִימָנָא] אִיסוּר מִצְוָה בְּמָקוֹם אִיסוּר עֲרוּה, וְלִיבָבִי, קָא מִשְׁמַע לָךְ.**
13 **אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, וְכֵן תִּנִּי רַבִּי חֵינִי: בְּכוּלָן אֲנִי קוֹרֵא בְּהֵן הָאֲסוּרָה לָזֶה מוֹתֶרֶת**
14 **לָזֶה, וְאַחוּתָה פְּשִׁיחָא יְבָמָתָה - אִי חוֹלְצַת אִי מִתִּיבָמָה. וְרַב יְהוּדָה מְתַרְגֵּם מְחֻמּוֹתוֹ וְאִילָּה,**
15 **אֲכָל שִׁיתָא בְּבִי דְרִישָׁא - לֹא. מָאִי מַעֲמָא? פִּינן דְּבַתּוֹ פֹּאנִסִין הוּא דְמִשְׁכַּחַת לָהּ, בְּנִשְׁוֹאִין**
16 **לֹא מִשְׁכַּחַת לָהּ, בְּנִשְׁוֹאִין - קְמִייר, פֹּאנִסִין - לֹא קָא מִייר. וְאִיכָא מְתַרְגֵּם אָף בַּתּוֹ (בָּאָה)**
17 **מֵאֲנוּסָתוֹ, פִּינן דְּאִשְׁבּוּחִי מִשְׁכַּחַת לָהּ, אִי פְּעִיא פֹּאנִסִין - תִּתְּרוּ, אִי פְּעִיא בְּנִשְׁוֹאִין - תִּתְּרוּ.**
18 **אֲכָל אֲשֶׁת אַחִיו שְׁלֹא הָיָה בְּעוֹלָמוֹ - לֹא, פִּינן דְּאִילָּכָא דְרַבִּי שְׁמַעוֹן הוּא דְמִשְׁכַּחַת לָהּ -**
19 **אִילָּכָא דְרַבְנָן לֹא מִשְׁכַּחַת לָהּ בְּפִלּוּגָתָא לֹא קְמִייר. וְרַב סִפְרָא מְתַרְגֵּם אָף אֲשֶׁת אַחִיו שְׁלֹא**
20 **הָיָה בְּעוֹלָמוֹ, וּמִשְׁכַּחַת לָהּ בְּשִׁיתָא אַחִי, וְאִילָּכָא דְרַבִּי שְׁמַעוֹן. וְסִימְנִיד: מַת גּוֹלָד וְיִיבֵם,**
21 **מַת גּוֹלָד וְיִיבֵם; רְאוּבֵן וְשְׁמַעוֹן נִשְׁוֹאִין שְׁתֵּי אַחִיוֹת, לִי וְיְהוּדָה נִשְׁוֹאִין שְׁתֵּי נָכְרִיוֹת. מַת**
22 **רְאוּבֵן גּוֹלָד יִשְׁשֹׁכָר וְיִיבֵם לִי, מַת שְׁמַעוֹן גּוֹלָד וְכוּלָן וְיִיבֵם יְהוּדָה. מַתּוֹ לִי וְיְהוּדָה בְּלֹא**
23 **בְּנִים, וְנִפְּלוּ לָהּ קָמִי יִשְׁשֹׁכָר וְכוּלָן - הָאֲסוּרָה לָזֶה מוֹתֶרֶת לָזֶה, וְהָאֲסוּרָה לָזֶה מוֹתֶרֶת**
24 **לָזֶה, וְאַחוּתָה שְׁהִיא יְבָמָתָה. לָמָּה לִי יִיבֵם יְהוּדָה? בְּלֹא יִיבֵם יְהוּדָה נִמִּי מִשְׁכַּחַת לָהּ!**
25 **מִשּׁוּם צָרָה. הָא תִּינַח צָרָה, צָרָה דְצָרָה מָאִי אִיכָא לְמִימַר? פִּנּוֹן דְּתֶרֶד וְיִבְמִינָהּ נִמִּי גַּד**
26 **וְאִשֶּׁר. מִשְׁנָה שְׁלִישָׁה אַחִין, שְׁנֵים מֵהֶן נִשְׁוֹאִין שְׁתֵּי אַחִיוֹת, אִי אִשָּׁה וּבָתָּה, אִי אִשָּׁה וּבֶת**
27 **בָּתָּה, אִי אִשָּׁה וּבֶת בָּתָּה - הִרִי אֵלּוּ חוֹלְצוֹת וְלֹא מִתִּיבָמוֹת, וְרַבִּי שְׁמַעוֹן פּוֹטֵר. הִיתָה**
28 **אַחַת מֵהֶן אֲסוּרָה עָלָיו אִיסוּר עֲרוּה - אֲסוּר בָּהּ, וּמוֹתֵר בְּאַחוּתָה. אִיסוּר מִצְוָה אִי אִיסוּר**
29 **קְדוּשָׁה - חוֹלְצוֹת וְלֹא מִתִּיבָמוֹת. גְּמָרָא תֵּנִיא: רַבִּי שְׁמַעוֹן פּוֹטֵר בְּשִׁתִּיהֶן מִן תְּחִלְּצָה**
30 **וּמִן הִיבּוֹם, שְׁנָאִמַר: "וְאִשָּׁה אֶל אַחוּתָה לֹא תִקַּח לְצִדּוֹר" - "בְּשַׁעָה שְׁנַעֲשׂוּ צָרוֹת זֶה לְזֶה**
31 **לֹא יָהָא לָךְ לִיקוּחִין אֲפִילוּ בְּאַחַת מֵהֶן. "הִיתָה אַחַת מֵהֶן כו'". הָא תוּ לָמָּה לִי? הִינּוּ**
32 **הָךְ! לְרַבִּי שְׁמַעוֹן אִיצְטְרוּ, סֵלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא: הוּאִיל וְאָמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן שְׁתֵּי אַחִיוֹת לֹא**
33 **חוֹלְצוֹת וְלֹא מִתִּיבָמוֹת - לְגוֹר מִשּׁוּם שְׁתֵּי אַחִיוֹת דַּעֲלָמָא, קְמִישְׁמַע לָךְ. "אִיסוּר מִצְוָה" כו'.**
והא

אִיסוּר מִצְוָה — אִם הִיתָה הָאֲחַת אֲסוּרָה עַל הָאִיד אִיסוּר מִצְוָה — אִינוּ מוֹתֵר בְּאַחוּתָה, הוּאִיל וְהִיא מִדְאֲרִייתָא רִמְיָא קָמִיה אִידָךְ אַחוּת זְקוּקָתָה, הִלָּכָךְ בְּעוֹ חֲלִיצָה. **הֵתָם** — בְּפֶרֶק "כִּי־צַד", **אִיסוּר מִצְוָה** לְחוּדָה — לֹא אֲשַׁמְעִינָן אֲלֵא יִבְמָה שְׁנִפְלָה לְפָנֵינוּ, שְׁהִיא אֲסוּרָה עָלָיו אִיסוּר מִצְוָה — חוֹלְצָה. **וְהָכָא אֲשַׁמְעִינָן אִיסוּר מִצְוָה וְאַחוּתָה** — שְׁנִפְּלוּ לוֹ מִשְׁנֵן אַחִין, דְּאַחוּתָה לֹא מִיבָבָא, דְּלֹא תִיבָא אֲוִקִי אִיסוּר מִצְוָה בְּמָקוֹם עֲרוּה, וְתִתִּיבֵם אַחוּתָה, וְלֹא תִתְּרוּ בְּאַחוּת זְקוּקָתָה. **מִשּׁוּם מִצְוָה עֲבוּד רִבְנָן** — שְׁתַּתְּקִים מִצְוַת יְבוּם, וְלֹא הַעֲמִידוּ אִיסוּר זִקָּה, שְׁהוּא מְדַבְּרִיהֶם, לֹאֲסוּר אֶת אַחוּתָה הִיכָא דְהִיא עָלָיו אִיסוּר מִצְוָה, קָא מִשְׁמַע לָךְ. **הָכָא לִיכָא שְׁנֵי דְמוּכָח** — שְׁהִי שְׁתִּידָן מִתִּיבָמוֹת, וְאִתִּי לְמִשְׁרֵי אַחוּת זְקוּקָה בְּעֵלְמָא, וְאִימָא לֹא לִיבָבִי, קָא מִשְׁמַע לָךְ. **תְּרוּוֹיְהוּ מוּכָחִי אֲדַרְדִּי** — שׁוּה לֹא יְכוּל לִישָׁא אֶת הָאֲחֵרֶת אֲלֵא זֶה, וְכֵן זֶה — מוּכָח מִלֵּילָא שׁוּז אֲסוּרָה עַל זֶה, וְעוֹ עַל זֶה, לְפִיכָךְ לִיכָא אַחוּת זְקוּקָתָה. **הִינּוּ הָךְ** — דְּרֵאָה בְּהִיא קְתִיבָה לַהּ לְעֵיל: אִיסוּר מִצְוָה וְאִיסוּר קְדוּשָׁה חוֹלְצָה. **כִּי לֹא אֲמָרִינָן אֲנִי אִיסוּר מִצְוָה בְּמָקוֹם עֲרוּה** — לְהִתִּיבָם אַחוּתָה — הִיכָא דָּאִין אִיסוּר מִצְוָה אֲלֵא בְּאַחַת עַל הָאִיד, וְלִשְׁנֵי שְׁתִּידָן זְקוּקָתָה. **דָּאִי שְׁרִית לִיבְמוֹי לְהָאִי שְׁהֵאֲחַת אֲסוּרָה עָלָיו** — אִתִּי שְׁנֵי נִמִּי לִיבְמוֹי, וְקָא פִּגְעַת בְּאַחוּת זְקוּקָתָה. **בְּכוּלָן אֲנִי קוֹרֵא בְּהֵן** — בְּכָל חֲמִשָּׁ עֶשְׂרֵה עֲרוֹת דְּבִפְרָק קְמָא, אֲפִשֶׁר לָהֶן לְהִוִּית שְׁתֵּי אַחוּת נּוֹפְלוֹת לְשֵׁנִי אַחִין, וְהֵאֲחַת אֲסוּרָה עַל זֶה מִשּׁוּם אַחוּת הָעֲרִיֹת הַזֵּה, וּמוֹתֶרֶת לָזֶה, וְהַשְׁנִיָּה אֲסוּרָה עַל זֶה מִשּׁוּם אֲחוּת שֶׁם עֲרוּה עֲצָמָה, וּמוֹתֶרֶת לָזֶה, וּמוֹתֵר כִּךְ נִמְצָאוּ שְׁתֵּי אַחוּת מִתִּיבָמוֹת, וְלֹא פִּגְעַת בְּאַחוּת זְקוּקָתָה. **וְכוּלָן פִּרְשֵׁתִי בְּפֶרֶק רֵאשׁוֹן (ט,ט), בָּאוּנִסִין** — בְּבַתּוֹ מֵאֲנוּסָתוֹ, כְּנֹן רְאוּבֵן אֲנִס אִשָּׁה וְהוּלִיד בַּת. **וְכַא שְׁמַעוֹן אֲנִס אֲנוּסָת אַחִיו וְהוּלִיד בַּת**, וְנִישָׁאוּ בַת רְאוּבֵן וּבַת שְׁמַעוֹן לְלִי וְיְהוּדָה אַחִי אֲבִידָן, וְהִרִי הֵן אַחוּת מִן הָאֵם — בַּת שְׁמַעוֹן מוֹתֶרֶת לְרְאוּבֵן, וּבַת רְאוּבֵן מוֹתֶרֶת לְשְׁמַעוֹן, וְנִמְצָאוּ שְׁתֵּי אַחוּת מִתִּיבָמוֹת, וְכֵן בַּת בַּת, וְכֵן כּוּלָן, אָף עַל גַּב דְּכָל חֲמִשָּׁה בְּבִי דְרִישָׁא מִשְׁתַּכְּחִי בְּנִשְׁוֹאִין, הוּאִיל וּבַתּוֹ לֹא מִשְׁתַּכְּחִי שִׁידוֹ שְׁתֵּי בְּנוֹת שַׁל שְׁנֵי אַחִין אַחוּת מִן הָאֵם, שְׁאִי אֲפִשֶׁר שְׁנִישָׁא יְבִמּוֹת שִׁישׁ לָהּ בַּת — לֹא תִנִּי בְּהוּ הָאֲסוּרָה לָזֶה כו', הוּאִיל וְכוּלָן אִיסוּר שֶׁם בַּת הֵן, דְּאִילָּכָא דְרַבִּי שְׁמַעוֹן הִיא דְמִשְׁכַּחַת בַּת — הָאֲסוּרָה לָזֶה, כְּדַמְפֶּרֶשׁ רַב סִפְרָא לְקַמִּיָּה. **בְּפִלּוּגָתָא לֹא אִיירִי** — רַבִּי חֵינִי, הָאֲסוּרָה לָזֶה אֲשֶׁת שְׁתֵּי הָאֲסוּרָה לִישְׁכַּר שְׁבֵא מְנַשָּׁה אֲסוּרָה עָלָיו מוֹזִיקָת רְאוּבֵן שְׁלֹא הִיא בְּעוֹלָמָה, וּמוֹתֶרֶת לְזוּבָלָן, כְּשִׁכְּנוּלָד כְּבֵר נִתִּיבָמָה לְלִי, וְיִיבֵם וּלְכַסּוֹת גּוֹלָד שְׁרִי רַבִּי שְׁמַעוֹן. וְאִשֶּׁת יְהוּדָה אֲסוּרָה לְזוּבָלָן מִשּׁוּם שְׁמַעוֹן שְׁלֹא הִיא בְּעוֹלָמָה, וּכְשִׁנּוּלָד מִצָּאָה בְּאִיסוּר, וּמוֹתֶרֶת לִישְׁכַּר. **בְּלֹא יִיבֵם יְהוּדָה נִמִּי** — שְׁרִי לִישְׁכַּר, וּבַחֲמִשָּׁה אִיד מִשְׁכַּחַת לָהּ: מַת רְאוּבֵן גּוֹלָד יִשְׁשֹׁכָר יִיבֵם לִי, מַת שְׁמַעוֹן גּוֹלָד וְכוּלָן וּבַת לִי בְּלֹא בְּנִים, וְנִפְּלוּ אִשֶׁת לִי וְאִשֶׁת שְׁמַעוֹן לְפָנֵי יִשְׁשֹׁכָר וְכוּלָן. אִשֶׁת לִי אֲסוּרָה לִישְׁכַּר מִפְּנֵי רְאוּבֵן בְּעֵלָה הָרֵאשׁוֹן, וּמוֹתֶרֶת לְזוּבָלָן, וְאִשֶׁת שְׁמַעוֹן מוֹתֶרֶת לִישְׁכַּר, שְׁהִי בְּעוֹלָמָה הִיא, וְאֲסוּרָה לְזוּבָלָן. **וּמִשּׁוּם צָרָה** — הָאִי דִּנְקֵט יִיבֵם יְהוּדָה — מִשּׁוּם צָרָה, דְּבִעִי אֲשַׁכּוּד נִמִּי בִּצְרָה הָאֲסוּרָה לָזֶה מוֹתֶרֶת לָזֶה, אִם בָּאִי יִשְׁשֹׁכָר וְכוּלָן לִישְׁכַּר לְנֶשֶׁי לִי וְיְהוּדָה הָרֵאשׁוֹנָה — אִשֶׁת לִי אֲסוּרָה לִישְׁכַּר מִשּׁוּם צָרָה אִשֶׁת אַחִיו שְׁלֹא הִיא בְּעוֹלָמָה, וְכֵן אִשֶׁת יְהוּדָה עַל וְכוּלָן, וְכֵן שְׁתֵּי הַצָּרוֹת אַחוּת זו לזו. וְנִבְרִית קָרִי לָזֶה אֲצֵל נִשִׁי רְאוּבֵן וְשְׁמַעוֹן, דְּאִיכָא נִמִּי הִשְׁתָּא בִּצְרֹת הָאֲסוּרָה לָזֶה מוֹתֶרֶת לָזֶה וְאַחוּתָה כְּשִׁדָּא יְבָמָתָה כו', וְכֵן לִי יִיבֵם יְהוּדָה לֹא מִיִּתּוּקִם מִלֵּילָא דְרַבִּי חֵינִי בְּאִיסוּר צָרָתָה, דָּאֵם נִפְּלוּ שְׁתֵּי נִשִּׁים מִשְׁמַעוֹן — שְׁתִּידָן אִשֶׁת אַחַת שְׁלֹא הִיא בְּעוֹלָמָה הֵן. **צָרָה דְצָרָה מָאִי אִיכָא לְמִימַר** — הִיכִי קִרִּית הָאֲסוּרָה לָזֶה מוֹתֶרֶת לָזֶה בְּאִיסוּר וְצָרוֹת צָרָה? דְּהָא צָרוֹת צָרוֹתֵיהֶן נִמִּי תַנן בְּפֶרֶק קְמָא. **כְּנֹן דְּהֶרֶד יְבִימָתָה נָד וְאִשֶּׁר** — לְנֶשֶׁי לִי וְיְהוּדָה הָרֵאשׁוֹנָה, וְלִשְׁכַּר נִשִּׁים, וְיִיבֵם גַּד אִשֶׁת יְהוּדָה, וְאִשֶּׁר יִיבֵם אִשֶׁת לִי, וּמַתּוֹ גַּד וְאִשֶּׁר וְנִפְּלוּ לְפָנֵי יִשְׁשֹׁכָר וְכוּלָן. וְאִם בָּאִים לִישְׁכַּר נִשִּׁי גַּד וְאִשֶּׁר הָרֵאשׁוֹנָה — אִשֶׁת גַּד צָרָה אִשֶׁת יְהוּדָה שְׁתִּיהִי צָרָה אִשֶׁת שְׁמַעוֹן שְׁלֹא הִיא בְּעוֹלָמָה אֲסוּרָה לְזוּבָלָן וּמוֹתֶרֶת לִישְׁכַּר, וְכֵן אִשֶׁת אִשֶּׁר עַל יִשְׁשֹׁכָר, וּמוֹתֶרֶת לְזוּבָלָן. **בְּשַׁעָה שְׁנַעֲשׂוּ צָרוֹת זו לזו** — כְּנֹן הִשְׁתָּא, שְׁנִפְּלוּ לְפָנֵינוּ וְנַעֲשׂוּ שְׁתֵּי אַחוּת צָרוֹת זו לזו בְּזִיקָה. **לִיגוֹר מִשּׁוּם שְׁתֵּי אַחוּת דַּעֲלָמָא** — אָף עַל גַּב דְּהָא נִמִּי מִרִּישָׁא שְׁמַעִינָן הֵתָם הוּא לְרַבְנָן לֹא גִזְרִין. דָּאִי נִמִּי אִתִּי לְמִשְׁרֵי אַחוּת דַּעֲלָמָא — לִיכָא אֲלֵא אִיסוּר אַחוּת זְקוּקָה דְרַבְנָן, אֲבָל לְרַבִּי שְׁמַעוֹן דְּאִמַר אִיסוּר אַחוּת זְקוּקָה עֲרוּה גְּמוּרָה הִיא, דְּרַחֲמָנָא פִּטְרָה, וְקִימָא עֲלֵיהָ בְּאִיסוּר אִשֶׁת אַח — לִיגוֹר הִיכָא דְאַחוּתָה אֲסוּרָה מִשּׁוּם עֲרוּה וְלֹא זְקוּקָה לִיהָ, וְנִימָא לֹא לִישְׁכַּר לְאַחוּתָה, דְּלֹא לִיתִי לִיבְמוֹי אַחוּת זְקוּקָה דַּעֲלָמָא, קָא מִשְׁמַע לָךְ.

במנות דף כח עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (לים שני) קפא

ערוה ונתירה ביבום, דבי ו-מתי לא אמרין אוקין ו-שנעמיד איסור
 מנזה במקום איסור ערוה ונחשיב את אחותה כאחות ערוה, רק
 היבא דאיבא למינור משום שני – במקום שיש לחוש שאם נתיר לו
 לייבם את האחות יבוא גם האח השני לייבם את אחותה אף שהוא
 אסור בשתיקה. אבל היבא שבאנו להתיר את שני האחים באחות
 איסור המצוה דליבא למינור משום האח השני, איבא להאי
 אוקימנא איסור מנזה במקום איסור ערוה – גם לגבי אח זה נחשיב
 את האיסור מצוה לערוה וגם להאי ו-לאח השני אוקימנא איסור
 מנזה במקום איסור ערוה, ולפיכך שניהם את אחת היבמה
 האסורה עליהם באיסור מצוה. קא משמע לן משנתנו, שגם באופן
 זה אחות איסור מצוה חולצת ולא מתייבמת.
 שנינו במשנתנו: שתי אחיות שנפלו ליבום לפני שני אחים, אם
 היתה האחת מהן אסורה על האחד באיסור ערוה וכן השניה
 אסורה על השני באיסור ערוה, האסורה לזה מותרת לזה,
 והאסורה לזה מותרת לזה. הגמרא דנה על אלו עריות נאמר דין
 זה: אמר רב יהודה אמר רב, וכן תני רבי חייה בברייתא, כגולן –
 בכל חמש עשרה העריות השנויות בתחילת המסכת (בא. גני קורא
 פתן את דין המשנה, האסורה לאח זה מותרת לאח זה, והאסורה
 לזה מותרת לזה. וזו היא שאמרו, אחותה של ערוה נפשיה גם
 נכמתה ו-גיסתה, או חולצת או מתייבמת.
 הגמרא מביאה את שיטת רב יהודה בפירוש דברי רב ורבי חייה:
 ורב יהודה מתרגם ו-מפרש] בדברי רב ורבי חייה, שדין המשנה
 נאמר רק בתשע העריות השנויות שם מהמיות ואליה, אבל שיהא
 כפי דרשנא – העריות השנויות בששת הבבות הראשונות, שכן
 בתו, ובת בתו, ובת בנו, ובת אשתו, ובת בתה, ובת בנה, לא
 נכללות בכלל 'האסורה לזה מותרת לזה' והאסורה לזה מותרת
 לזה. מאי טעמא, כיון דבתו באוקינן הוא דמשפחת לה – רק בביתו
 שנולדה לו מאנסותו יתכן ששתי אחיות שנפלו ליבום יהיו בנות
 של שני היבמים. וכגון שאנס ראובן את שרה וילדה לו את רחל,
 ואחר כך אנס שמעון את שרה וילדה לו את לאה, ונמצא שרחל
 בת ראובן ולאה בת שמעון הן אחיות מן האם, אבל בביתו מן
 הנשואין לא משפחת לה שיהיו רחל בת ראובן ולאה בת שמעון
 אחיות מן האם, שכן לאחר שנשא ראובן את שרה שוב לא יתכן
 שתנשא לשמעון, שכן אין קידושין תופסים באשת אח אף לאחר
 שגירשה אחיו. והרי המשנה בקרובות מן הנשואין קמיידי, אבל
 בקרובות מן האוקינן לא קא מיידי, ומשום כן לא יתכן להעמיד את
 הכלל של 'האסורה לזה מותרת לזה' בערות בתו.
 הגמרא מביאה שיטה אחרת בביאור דברי רב ורבי חייה: ואביי
 מתרגם ו-מפרש] בדברי רב ורבי חייה, שיש להעמיד את דין
 משנתנו אף בבתו (באח) מאוקינא, שכן מביינן דאשכחתי משפחת
 ו-שמצינו לה לדין זה בערות בתו באופן כל שהוא, אי פניא
 באוקינן תיהו – אם צריך להעמידו בערוה שנולדה מאנסותו
 נעמידו באופן זה, ואי פניא נשואין תיהו – ואם צריך להעמידו
 בערוה שעל ידי נישואין, נעמידו באופן זה. אבל ערות אשת אחיו
 שלא היה בעולמו, לא נכללת בדין המשנה 'האסורה לזה מותרת
 לזה' והאסורה לזה מותרת לזה, מכיון דרק אליבא דרבי שמעון הוא
 דמשפחת לה ו-מצינו אפשרות זו של 'אסורה לזה מותרת לזה'
 ואסורה לזה מותרת לזה. שכן לשיטתו לא נאסרה אשת אח שלא
 היה בעולמו אלא אם כן נולד אח זה קודם שייבמה האח שהיה
 בעולמו, אבל אם ייבמה האח השני ורק אחר כך נולד השלישי,
 ואחר כך מת השני בלא בנים הרי היא מתייבמת לו. ולשיטתו יתכן
 דין אחיות באשת אח שלא היה בעולמו, כגון שהיו ראובן שמעון
 לוי יהודה אחים, ורחל ולאה אחיות. ואחר ראובן את רחל
 ושמעון נשא את לאה. ומת ראובן בלא בנים, ונפלה רחל לפני
 אחיו ליבום, ואחר כך נולד אחיהם יששכר, ומצא את רחל אשת
 ראובן אסורה עליו משום אשת אחיו שלא היה בעולמו. ואחר כך
 ייבם לוי את רחל אשת ראובן, ומת שמעון בלא בנים, ונפלה לאה
 לפני אחיו ליבום. ואחר כך נולד זבולון אחיהם ומצא את לאה
 אשת שמעון אסורה עליו משום אשת אחיו שלא היה בעולמו.

שכן שנינו שם, יבם שיבמתו אסורה עליו באיסור מנזה ואיסור
 קדושה, הרי היא חולצת ולא מתייבמת. מתרצת הגמרא: התם
 מדברת המשנה באופן שנפלה לפניו איסור מנזה לחודה – שהיא
 עצמה חולצת ולא מתייבמת, אבל הקא במשנתנו מדובר שנפלו
 לפניו ליבום איסור מנזה וגם אחותה, ובאה המשנה להשמיענו
 שאף אחותה חולצת ולא מתייבמת. דפלקא דעתך אמנא, ליקום
 ו-שתעמדו האסורה באיסור מנזה במקום האסורה באיסור ערוה,
 ותייבם אחותה כמו אחותה של איסור ערוה. קא משמע לן
 שאינה מתייבמת.
 מקשה הגמרא: וכי יעלה על הדעת שאחותה תתייבם, הלא מבין
 דמדרבנן האסורה באיסור מצוה קמיא קמיא – נופלת לפניו
 ליבום, נמצא שאם ייבם את אחותה קא פניא באחות וקוקתו,
 ומדוע צריכה המשנה להשמיענו זאת. מתרצת הגמרא: פלקא
 דעתך אמנא, מאחר שאיסור זיקא אינו אלא מדרבנן, משום מנזה
 – כדי שתתקיים מצות יבום עבדי ו-עשון דפניא את איסור המצוה
 באיסור ערוה, ולא אסרו את אחותה באיסור אחות זקוקה, כדי
 שיוכל לייבמה כמצוותה. קא משמע לן משנתנו, שגם באיסור
 מצוה אסור חכמים את אחותה משום זיקא.
 שנינו במשנה: היתה אחת מהן כו' אסורה על זה באיסור ערוה,
 והשניה אסורה על זה באיסור ערוה, האסורה לזה מותרת לזה,
 והאסורה לזה מותרת לזה. מקשה הגמרא: הא תו למה לי – למה
 צריך התנא לחזור לאסורה עליו יבום עבדי, הלא כבר שנינו ברישא שאם
 אחת היבמות אסורה עליו באיסור ערוה, אחותה מותרת לו
 ביבום, ושני דינים אלו תיני תך הם. דמה לי כשרק אחת היבמות
 אסורה לתך ו-ליבם אחד באיסור ערוה ומה לי כששתיקה אסורות
 לתרי – לשני היבמים, כל אחת מהן לאח אחר. וכשם שבאופן
 הראשון הוא מותר באחותה, הוא הדין לאופן השני שכל אחד
 מהם יהיה מותר באחות ערוה. מתרצת הגמרא: צריכא – צריכה
 המשנה להשמיענו חידוש זה גם ברישא וגם בסיפא. משום דאי
 אשמועינן התם ברישא, היינו אוגרמים שדווקא שם אחות הערוה
 מותרת ביבום, משום דאיבא אח שני ששתיקה אסורות עליו משום
 אחות זקוקה, דמהו מוכח שאחות זקוקה אסורה ביבום, וניכר
 הדבר שהתרנו לראשון ליבם אחת רק משום שאחותה ערוה עליו
 ואינה זקוקת. אבל הקא בסיפא דליבא אח שני שאסור בשתיקה
 דקא מוכח ממנו שאחות זקוקה אסורה, שהרי אנו באים להתיר
 כל אחד מהיבמים באחות אחת, איבא לא נתיר לאף אחד מהם
 ליבם כדי שלא יבואו להתיר אחות זקוקה. ואי אשמועינן הקא
 בסיפא, היינו אוגרמים דאדריכה, דווקא באופן זה הותר ליבם,
 משום דתירוייהו מוכחי אהדי – שכל אחת מהן מוכיחה על
 חבריתה, שמכך שכל אחד מהם הותר רק באחת מהיבמות מוכח
 שהיהתיר הוא משום שאינן אחות זקוקה. אבל איך ו-ברישא
 שרק יבם אחד מותר באחת האחיות, לא נתיר לאף אחד מהם
 לייבם, גזירה שמא יאמרו שאחות זקוקה מתייבמת. על כן צריכא
 המשנה להשמיענו שגם ליבם אחד וגם לשני יבמים הותרה אחות
 הערוה ביבום.
 שנינו במשנתנו: זו היא שאמרו וכו' אחותה כשהיא יבמתה או
 חולצת או מתייבמת.
 שואלת הגמרא: זו היא שמשמעו שדווקא באופן זה הותרו,
 למעוטי מאי. משיבה הגמרא: למעוטי כשאחת מהאחיות אסורה
 באיסור מנזה לאח זה והשניה אסורה באיסור מנזה לאח זה,
 שבאופן זה שתיקה חולצת ולא מתייבמת, משום שמן התורה
 שתיקה זקוקה ליבום וכל אחת מהן היא אחות זקוקה.
 שואלת הגמרא: הא תו למה לי, הלא כבר שנינו ברישא שאחותה
 של איסור מצוה נחשבת אחות זקוקה ואסורה ביבום, ותיני תך
 הוא, שכן מה לי לתך – כשאחת מהן היא איסור מצוה, ומה לי
 לתרי – כשכל אחת מהאחיות אסורות על אח אחר באיסור מצוה,
 הלא בשני האופנים יש לה להיחשב כאחות זקוקה ולהיאסר
 ביבום. משיבה הגמרא: מהו דתניא, כששתי האחיות אסורות
 באיסור מצוה כל אחת על אח אחר, תיחשב השניה כאחות איסור

מקשה הגמרא: מדוע לרבי שמעון הן צריכות חליצה, והא אמר רבי שמעון במשנה ששתי אחיות שנפלו ליבום לא חולצות ולא מתייבמות, משום שאיסור אחות זקוקה מפקיע אותן לגמרי מיבום, ומאחר שאיסור מצוה ואיסור קדושה זקוקות ליבום מן התורה, הרי הן ככל שתי אחיות שנעשו צרות זו לזו בזיקה שלדעת רבי שמעון הן פטורות אף מחליצה, ומדוע כאן הן חייבות בחליצה. מתרצת הגמרא: מדרבנן חייבו אותן בחליצה גזירה משום איסור מצוה דעלמא. שכן אם נפטור אותן מחליצה יאמרו שטעם הפטור אינו משום שהן אחיות אלא משום שאסורות באיסור מצוה, ויבואו לפטור מחליצה כל יבמה שאסורה באיסור מצוה אפילו שלא במקום אחיות.

שוב מקשה הגמרא: הא תינה איהי – אכן מובנת גזירה זו באחות האסורה באיסור מצוה, אבל באחותה שאינה איסור מצוה מאי אכא למימר – מה נאמר בטעם מה שהיא חייבת בחליצה, הלא יש לה להפטר מחליצה ככל יבמה שנופלת יחד עם אחותה ליבום. מתרצת הגמרא: גזירה אחותה משום להא – ומזל דיהי, שאם נפטרה מחליצה יבואו לפטור אף את אחותה האסורה באיסור מצוה, ומתוך כך יבואו להתיר כל איסור מצוה לשוק בלא חליצה. מקשה הגמרא: והא גבי שתי אחיות שנפלו ליבום והיתה אחת מן אסורה על היבם באיסור ערוה, שנינו במשנה שהערה פטורה מחליצה ואילו אחותה חייבת ביבום, ולא גזרינן שתצטרך אף הערה חליצה כדי שלא יבואו לפטור גם את אחותה מחליצה. מתרצת הגמרא: שאני (שונה) איסור ערוה שאין לגזור בה משום אחותה משום דמגמר גמירי לה אינשי – שידוע לבני אדם איסור זה והכל בקיאים בו, וקלא אית לה – ויש קול על זו שהיא ערה פטורה מיבום וחליצה, והכל יודעים שאחותה אינה אחות זקוקה וחולצת או מתייבמת, ולא יחליפו ביניהן. מה שאין כן באיסור מצוה, שאם נתיר את אחותה בלא חליצה יבואו להתיר גם אותה, ואם יתירו אותה יסברו בני אדם שמשום איסור המצוה היא פטורה מחליצה, ולא משום שהיא אחות זקוקה, שכן אין הכל יודעים משיטת רבי שמעון בדין זה, ויבואו לפטור כל איסור מצוה מחליצה.

משנה

המשנה שלפנינו מביאה מחלוקת תנאים בדין מאמר: שלשה אחין ששנים מהם נשואים לשתי אחיות, ואחד מהם מופנה – אינו נשוי, אם מת אחד מבעלי אחיות ונפלה אחת ליבום לפני האח המופנה, ונשאה בה מופנה קידושי מאמר בכסף או בשטר, ואחר כך מת אחי השני ונפלה אחת ליבום לפני האח המופנה (ציוור א), נחלקו תנאים בדין זה. בית שמאי אומרים, אשתו עמו – זו שהתקדשה לו במאמר מותרת לו, והלזו – אשת אחי השני שנפלה לפניו לאחר מכן, תצא ממנו לגמרי, והרי היא מותרת לינשא לאדם מהשוק ללא חליצה משום שהיא אסורה על היבם באיסור ערות אחות אשה, וערה פטורה מן היבום ומן החליצה. שכן על ידי המאמר נעשתה האחות הראשונה לאשתו והאחות השנייה נעשתה לאחות אשתו, ומאחר שהשניה אינה זקוקה לו כלל, אין הראשונה נאסרת עליו משום אחות זקוקה ומותר לו לקיימה. ובית הלל אומרים, מוציא את אשתו בעלת המאמר גם כגם וגם בחליצה, ואין די באחד מהם אלא צריכה גט כדי להפקיע ממנה את קידושי המאמר שחלים מדרבנן, וצריכה חליצה כדי להפקיע ממנה את זיקת היבום. וכן עליו להוציא את אשת אחי השני בחליצה כדי להפקיע את זיקתה. שכן לשיטת בית הלל אין מאמר

קונה מן התורה, ונמצא ששתיהן זקוקות לו מן התורה, ואסורות עליו משום איסור אחות זקוקה. וזו היא – והוה האופן שאמר עליו, אוי לו על אשתו שנפלה לו מאחיו הראשון וקידשה במאמר, ואי לו על אשת אחי השני, שכן הוא מפסיד את שתיהן.

גמרא

שנינו במשנתנו: זו היא שאמר אוי לו על אשתו ואי לו על אשת אחי, ומשמע מלשון זו שדווקא באופן זה נאסר בשתייהן, ולא באופן אחר. שואלת הגמרא: וזו היא למעוטי פאי – מה בא למעט לשון זו היא, ובאיזה אופן לא יאסר בשתייהן. משיבה הגמרא: המשנה באה למעוטי תך – דין זה דאמר רבי יהושע במשנה להלן (ט). שכן שנינו שם, שני אחים שהיו נשואים שתי אחיות אחת גדולה ואחת קטנה, וכגון שנשא ראובן את רחל הגדולה, ושמעון נשא את לאה הקטנה בקידושין דרבנן, ומת ראובן ונפלה רחל לפני שמעון ליבום (ציוור ב), שלדעת רבי יהושע עליו להוציא את לאה אשתו בגט ואת רחל אשת אחי בחליצה, שכן אשתו נאסרת עליו משום אחות זקוקה, ואילו רחל אשת אחי נאסרת עליו משום שמדרבנן היא אחות אשתו. ובאה משנתנו להוציא מדבריו ולומר דלא עבדינן גזירה – שאין הלכה כמותו, ואין עליו להוציא את שתיהן, אלא אי – ואן – שהלכה כרבן גמליאל (במשנה שם) הסובר שאם מיאנה בו לאה אשתו הקטנה, הרי הוא מייבם את רחל הגדולה, משום שהמאן מפקיע את נישואי לאה למפרע, ונמצא שמעולם לא היתה רחל אחות אשתו. ואם לא מיאנה בו לאה, תמתין רחל עד שתגדל לאה אחותה ויקנה אותה שמעון בביאתו מן התורה, וממילא תפקע זיקת רחל משום שנעשה אחות אשתו, ותפטר מיבום וחליצה. אי – ואן – שהלכה כרבן גמליאל (במשנה שם) הסובר שמלמדים את לאה הקטנה למאן בבעלה, ועל ידי כך יפקעו נישואיה למפרע, ותהיה מותרת לו רחל אחותה ביבום.

הגמרא מפרשת את שיטת בית שמאי במשנתנו, שמאמר קונה ביבמה ומפקיע את זיקת אחותה: אמר רבי אלעזר, לא תימא – אל תאמר (תאמר) שמאמר לדעת בית שמאי קונה קנה גמור כמו יבום, דאי בעי לאפוקי מי לה גמירא – שאם ירצה להוציא לאחר המאמר ולהתירה להנשא לאדם אחר יהיה די לה בגט, ככל יבמה שהתייבמה שנעשית כאשתו לכל דבר ויוצאת בגט ללא חליצה. לא כן הוא, אלא מאמר לבית שמאי אינו קונה אלא רק לרחות את הזיקה שבצירה בלבד. שעל ידי המאמר שעשה היבם ביבמתו נאסרת עליו אחותה שנפלה לפניו ליבום מאח אחר משום אחות אשתו, ונפטרת ממנו כדון ערוה, ומעתה שוב אינה אוסרת את בעלת המאמר משום אחות זקוקה. אבל אין בעלת המאמר נעשית כאשתו של היבם לענין שתפקע זיקתה, אלא צריכה גם חליצה.

הגמרא מביאה ראיה לדברי רבי אלעזר: אמר רבי אבהו, אף אנן גמי תנינא במשנה לעיל (כו), שני אחים הנשואים לשתי אחיות ומתו, ונפלו נשותיהם לפני שני אחיהם הנותרים, שתייהן חולצות ולא מתייבמות, שכן כל אחת מהן אסורה עליהם משום אחות זקוקה. ואם קדמו האחים וכנסו את האחיות, בית שמאי אומרים, יקיימו אותן ואינם צריכים לגרשן. ומדייק רבי אבהו מלשון בית שמאי: וקיימו אין – רק בדיעבד מותר להם לקיימן, אולם לייבמן לבתחלה לא התירו בית שמאי, משום שהן אסורות עליהם באיסור אחות זקוקה.

יבמות. פרק שלישי – ארבעה אחין דף בט עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזליץ)" קפג רש"י תוספות

והאמר רבי שמעון שתי אחיות לא חולצות ולא מתייבמות – והבא אמאי בעי חליצה?
הא כיון דמדאורייתא חויה לייבומי – זוקקה היא, והוה להו כשאר שתי אחיות שנעשו
צרות זו לזו, ורבי שמעון פטר אחות זוקקה מחליצה. נזירה משום איסור מצוה דעלמא
– אי פטרה להו לגמרי, מאן דחוי סבר: טעמא לאו משום אחות זוקקה, אלא משום

אחותה משום לתא דידה – דאי נפקא בלא חליצה, משום דנעשו צרות זו לזו – אתי
לאפקי מהאי טעמא נמי הדיא דאיסור מצוה, ואתי למישרי נמי איסור מצוה
דעלמא, ופרכינן: והא גבי ערוה לא גזר שתחלוץ אלא יוצאה בלא חליצה, ולא חיישין שמא
יטבירו דמטעם אחותה יוצאה, ואתי לאפקי אידך בלא חליצה. **בית שמאי** אומרים
אשתו עמו כו' – בגמרא גבי "השתא ארוסה
דעלמא" כו' עשה בה מאמר מביעאי פירש
בקונטרס דמאמר יבמין מדרבנן, אפילו לבית
שמאי, דמדאורייתא "יבמה יבא עליה" כתיב, ואין
נראה לרבינו יצחק בן מאיר, דאם כן אמאי תצא
הלז משום אחות אשה במאמר זה? ומזה, יש
לומר: תצא משום אחות אשה – היינו אחד
שיבעול ובעלת המאמר, אבל קשה, דלעיל פרק
שני (יחא) דקאמר: הוה דקתני מאמר – לאפקי
מבית שמאי, משמע דלבית שמאי יוצאה שניה
משום צרת אשת אחי שלא היה בעלמא, וכן נמי
קאמרין לקמן בפירקין (לא), גבי אחות אשה.
אלמא, מאמר קני דאורייתא לבית שמאי, וכולה
סוגיא דגמרא מוכח הכי. והא דקאמר השתא:
ארוסה דעלמא כו' עכד בה מאמר מביעאי – אף
על גב דמאמר נמי מדאורייתא, מכל מקום קאמר
מאמר מביעאי, משום דהא דמאמר קני
מדאורייתא – היינו משום דגמירין מקדושיין
דעלמא, להכי לא עריף מקדושיין, ודי לבא מן
הדין לחיות בנדון, **אוי** לו על אשתו כו' –
אומר רבינו יצחק: דבכל הני דפרק "חשר" (יבמות
קכב), דתנן: מוציא את אשתו בנט אשה
אשת אחי בחליצה, לא קתני "אוי לו" כי הבא,
משום ד"אוי לו" משמע לשון צער, כלומר: ראוי
לו להטעור שהפסיד אשתו בלא פשיעתה. והבא
והא דאיתיי בגמרא פלוגתא דרבי אלעזר ורבי

יהושע דקטנה וגדולה – לא פשע, להכי קתני "אוי לו". אבל חתם פשע, שהכניס עצמו בספק
חרשות, שלא היה לו לישא חרשות. וכן הדיא ד"תחלוץ" (בבא מצאא כו') דשומרת יבם שקידש
אחיו את אחותה כו' להכי נמי קאמר בגמרא דרבי יהושע, דשדךיה הוה לשון "אוי"
לו" כי הבא, ולא קאמר למעט כל הני. **א** כרבן גמליאל – דאמר: תמותן עד שתגדיל
ויבעול ותצא הלזו משום אחות אשה, אף על גב דקדוש קטנה דרבנן – מכל מקום הקילו
בה מבעלמא מאמר, משום דכנסה היא אצלו קודם זמן גדולה. והא דפריך מינה לעיל בריש
פרק שני (יחא) אהא דרבי מאיר אוסר לבטל מצות יבמין, ורבן גמליאל שרי לבטל מצות
יבמין, אף על גב דהבא כנסה אצלו מעיקרא – מכל מקום פריך אהא דרבי מאיר חיש

לספקאי, ורבן גמליאל אפילו לודאי לא חיש. **א** כרבי אלעזר – דאמר: מלמדן הקטנה שתמאן, ומותר בגדולה לייבם. ובשעת נפילה נראית כצרת בתו, ובשעת נפילה נראית כצרת בתו, אין דומה כל כך עוקרת
נישואין קנאי כי הבא, שהבעל קיים. **לא** תימא מאמר לבית שמאי קונה קנין גמור כו' – אף על גב דאין קונה קנין גמור, מכל מקום אמרינן לעיל ולקמן (יבמות לא) גבי אחות אשה
דפטורה (וצרתה) לבית שמאי על ידי מאמר. תימא: מאי קאמר רבי שמעון לעיל בפרק שני (טא), אם מאמר של שני מאמר – אשת שני הוא בועל, כי הי נמי מאמר – אשת שניהם בועל,
דאא אפילו לבית שמאי דמאמר קונה – אינו קונה לגמרי, אלא קונה ומשיירי ובי תימא דלרבי שמעון אי קני – קני לגמרי, טפ מלביט שמאי – אם כן מנא ליה לרבי אלעזר דלא קני לגמרי
לבית שמאי כמו לרבי שמעון? **אלא** לדחות בצרה בלבד – פירש בקונטרס: צרה דכולהו שמעתין – אחותה שנופלת עמה. וקשה לרב אשי דאמר דוחה ומשיירי היא וצרתה בעיא חליצה,
הא קתני במתניתין תצא משום אחות אשה, משמע דיוצאה בלא חליצה ועוד: אי בעיא חליצה – היא מקיים את זו? ויש לומר: דסבר רב אשי דמתינא מאמר להסייג חזקה, ודחי לבתה לענין
שלא תאסור את זו משום אחות זוקקה, ואחר שיבעול בעלת המאמר – קאמר דתצא אחותה משום אחות אשה. ואם תאמר: והדיכי מייתי לה סייעתא ממתניתין קיימו – אף, לבתה לא
לא. הא מהני מאמר לרב אשי לכל הפחות דדחי לצרה ושריא בעלת המאמר לבתה? ויש לומר: דהכי מייתי, דאי סלקא דעתך דבמאמר דהיתירא דוחה דחיה גמורה לפטור צרתה בלא
חליצה – אם כן מאמר דאיסור דחי נמי לצרה לענין שלא תאסור את זו משום אחות זוקקה והי עשה מאמר וידחה כו'. ופריך: ואלא הא קתני בית שמאי אומרים אשתו עמו כו' – משמע
דדוחה דחיה גמורה, אלא יבמה דחויא לכולהו כו'. פ' דמאמר דהיתירא – דחי דחיה גמורה. יבמה דלא חויא לכולהו, דהיינו מאמר דאיסור – לא דחי למקצתה, ולא דחי ההוא מאמר
כלל. כן צריך לפרש לפירוש הקונטרס. אבל קשה: דצרה דבכל דוכתי היינו – שנופלת עמה מבית אחד. ועוד, שמגיה הספרים: אלא יבמה דחויא לכולהו כו', שלא היה כתוב בספרים "אלא",
ועוד: דלמה שנינו הלשון יבמה דחויא כו', ולא נקט לישנא דנקט מעיקרא מאמר דהיתירא קני דאיסורא לא קני? ונראה לרבינו יצחק: דצרה – היינו שעממה בבית אחד. והכי פירוש: לא תימא
מאמר לבית שמאי כו' אלא לדחות בצרה בלבד, שאם נתן מאמר לאחת מבתי יבמות שנפלו מחזקת אביה, אף על גב דבעלת מאמר לא סיגי לה בנט – צרתה מידור פטורה לגמרי בלא חליצה,
דכיון שתחתלה הקנין לעשות בזה, אף על פי שלא נגמר – קרינן ביה בית אחד הוא בונה ואינו בונה שני בתים. וטעמא דבית שמאי דסברי דאחיה קרא דדרשינן ביאה גומרת בה ואין ספק
והסתר גמירין בה, לענין דאי בעי לאפקי, דלא סיגי לה בגט. ורב אשי סבר דלא מהני מאמר לפטור צרתה בלא חליצה, אלא דוחה הצרה ממנו, שאסור לייבמה, ומשיירי קצת זיקה לאוסרה
לשוק עד שתחלוץ. ואף על גב דלענין אחותה דחי מאמר לגמרי לפטורה לשוק, בדקתני מתניתין: והלזו תצא משום אחות אשה – הוה אחותה נפלה אחר המאמר, כמו שפירשתי בסמוך.
וקאמר: אף אנן נמי תנינא. שכשקדמה זיקה למאמר שאין המאמר מפקיע לגמרי, דאי מפקיע לגמרי – זה עשה מאמר וידחה כו'. ופריך: אלא דך דקתני ש"א אשתו עמו כו', אלמא על ידי
המאמר מידחי אחותה לגמרי, הכי נמי תרחה לגמרי! ומשני: יבמה דחויא לכולהו, ולא גריסין "אלא", והכי פירוש: יבמה דחויא לכולהו מילי דיבום, כגון שתי יבמות שנפלו מבית אחד,
שכל אחי אחיה לחלוץ לייבם בשעת נפילה, וכן הא דבית שמאי אומרים קיימו. בדשעת נפילה חויא כל אחת לכל מילי דיבום מן החרוה, דחי חויא [אין] ליבום מן החרוה – חויא נמי,
למקצתה. פירוש: למקצת מילי דייבמה, דהיינו חליצה. דכיון דבדך זיקה איחויא ליבום – לא מפיך מאמר לחזקת זיקה לגמרי, ובעי חליצה. אבל יבמה דלא חויא אחריו לכולהו מילי דיבום, כגון
הדיא דבית שמאי אומרים אשתו עמו, שלא נראית ליבום בשעת נפילה שכבר עשה המאמר באחותה – לא חויא למקצתה. פירוש: חליצה, ואיחויא על ידי מאמר חברתה לגמרי. והשתא
לא מצי לשניי כדשני לעיל מאמר דהיתירא דחי כו' – שאפילו במאמר דהיתירא קאמר דלא מפקיע חזקה לגמרי לחזקת צרה לשוק. הקשה הוה רבינו יעקב דאורלינש: מנא לו דטעמא
דבית שמאי משום דמאמר קונה? דלמא קסברי אין זיקה, ומותר לבטל מצות יבמין, ונקט מאמר משום בית הלל? ויש לומר: דלא מסתבר שיהא שום חנא מיקל לבטל בהדיא מצות יבמין.
ועוד: דהא אמר לעיל בית שמאי אומרים קיימו לבתה לא. ועוד הקשה: דלמא טעמא דבית שמאי משום דזיקה בכנסה? ויש לומר: דלא מסתבר ליה למימר דלא נקט מאמר אלא משום
בית הלל, כיון שיכול לומר דלבית שמאי נמי איצטרך.

יעשה מאמר ויקנה בר – ומשום ביטול מצות יבמין ליבא למיחש, כדפרישית בפרק שני (יבמות יח,ב).

לא מיטמאה לו – פירוש: ברגל, שהחזירו על הטומאה, כדאמרין בראש השנה (טז,ב), ועוד יש לומר: דאין מיטמאה לו, היינו דאינה חייבת לטמא לו, למאן דאמר בסוטה

(ג,א): "לה יטמא" – חובה. **עבד** בה מאמר מיבעיא – ואם תאמר: דמשמע דלא עריפא בעלת מאמר מאורסה, וביה"חולץ" (יבמות לט,א). קאמר רבא גופיה: מאמר לבית שמאי עושה ודאי אורסה לדרות בצרה, וספק נשואה לחלוק בבנסים. אלמא מהני לירושא ויש לומר: דהכא גרס רבא, רבא של אביי, דמסיק עלא "אמר ליה אביי, ולקמן גרס רבא שהוא אחר אביי, **אלא** לענין מסירה לחופה – ואם תאמר: מאי משני? דהשתא נמי תקשי: השתא אורסה בעלמא בעיא מסירה לחופה, עבד בה מאמר – מיבעיא? ויש לומר: דעבד בה מאמר וכו' עליה, דהביאה עושה אותה כבנוסה. **אביה** ובעלה מפרישם נדרים – ואם אין לה אב או שאינה ברשות אב – לא מצי מיפר, כדאמרין בגדרים (ע"א,א). **בגוץ** שעמדה בין בר – לפי משקטא שאייר דעבד בה מאמר, כדמוכח בגדרים בפרק "נערה המאורסה" (שם ע"א, דלרבי אליעזר כיון דעביד בה מאמר ופסקי לה מוונות משלו – נודרת על דעתו. ולרבי יהושע דוקא בחד יבם, אבל בתרי, כיון דאי בעי אחוה פסיל לה עליה בביאה או בגיטא – אינה נודרת על דעתו, ולרבי עקיבא, אפילו ביבם אחד קאמר דלא יפר, אפילו עבד בה מאמר, משום דאין חייבים עליה סקילה כנערה המאורסה. ולא יתכן לפי זה מה שפירש בקונטרס ברש פרק שני דמאן דאמר אין זיקה אפילו בחד – היינו רבי עקיבא. דמצוי סבר דיש זיקה, ואפילו הכי לא יפר – משום דאין חייבין עליה סקילה. שלשה

ואי סלקא דעתך מאמר לבית שמאי קונה קנין גמור – זה יעשה מאמר ויקנה, זה יעשה מאמר ויקנה! **אלא מאי** – דוחה דחיה גמורה? זה יעשה מאמר וידחה, זה יעשה מאמר וידחה. **אלא מאי את לך למימר:** מאמר דהתיירא – דחי, דאיפסורא – לא דחי, הכי נמי: מאמר, אפילו למאן דאמר מאמר קונה קנין גמור, מאמר דהתיירא – קני, דאיפסורא – לא קני. רב אשי מתני הכי, אמר רבי אלעזר: לא תימא מאמר לבית שמאי דחי דחיה גמורה, וצרתה חליצה נמי לא בעיא, אלא דוחה ומשייר הוא. אמר רבי אבין: אף אנן נמי תנינא: בית שמאי אומרים: יקנימו. יקנימו – אין, לכתחלה – לא. ואי סלקא דעתך מאמר לבית שמאי דוחה דחיה גמורה – זה יעשה מאמר וידחה, זה יעשה מאמר וידחה! ואלא הא קתני, בית שמאי אומרים: אשתו עמו, והלוי תצא משום אחות אשה! **אלא:** יבמה דחויא לכולהו – חויא למקצתה. יבמה דלא חויא לכולהו – לא חויא למקצתה. בעי רבא: מאמר, לבית שמאי, נישואין עושה או אירוסין עושה? אמר ליה אבין: למאי הלכתא? אילימא לירושא וליפומא לה ולהפר נדריה – השתא ארוסה בעלמא תני רבי חייא: אשתו ארוסה לא אוגן ולא מטיפא לה, וכן היא לא אוגנת ולא מטיפא לה, מתיא – אינו יורשה, מת הוא – גזכה כתובתה,

עבד בה מאמר מיבעיא? ואלא לענין מסירה לחופה, מאי? נישואין עושה – ולא בעיא מסירה לחופה, או דלמא אירוסין עושה – ובעיא מסירה לחופה! אמר ליה: השתא, לא עבד בה מאמר, כתיב: "יבמה יבא עליה" – בעל כרחיה, עבד בה מאמר מיבעיא? אמר ליה: שאני אומר כל העושה מאמר ביבמתו – פרחת ממנו ויקת יבמין, וחלה עליה ויקת אירוסין. מאי? תא שמע: שומרת יבם, בין יבם אחד בין שני יבמין, רבי אליעזר אומר: יפר, רבי יהושע אומר: לאחד ולא לשנים, רבי עקיבא אומר: לא לאחד ולא לשנים. והיונן בה: בשלמא רבי עקיבא סבר: אין זיקה אפילו אחד, לרבי יהושע: אחד – יש זיקה, לתרי – אין זיקה. אלא לרבי אליעזר, נהי נמי דקסבר יש זיקה, בשלמא אחד – מיפר, אלא לתרי – אפאי? ואמר רב אמי (בר אהבה): הכא במאי עסקין? בגון דעבד בה מאמר, ובית שמאי היא, דאמר: מאמר קונה קנין גמור. אי אמרת בשלמא נישואין עושה – משום הכי מיפר, אלא אי אמרת אירוסין עושה – היכי מצי מיפר? והתנן: נערה המאורסה אביה ובעלה מפרישם נדריה! אמר רב נחמן בר יצחק: מאי מיפר – מיפר בשותפות. ולרבי אלעזר, דאמר: מאמר לבית שמאי אינו קונה אלא לדחות לצרה בלבד, אמאי מיפר בשותפות? אמר לך רבי אלעזר: אימר דאמרי אנא אינו קונה אלא לדחות לצרה בלבד – דלא סגי לה בגיטא אלא בעי נמי חליצה, להפר נדריה – מי אמרינן? ואיפעיית אימא, אמר לך רבי אלעזר: ולרב נחמן בר יצחק מי ניהא? מי קתני "יפר"? "יפר" קתני. אלא הכא במאי עסקין – שעמדה בין ופסקי לה מוונות משלו, וכדרב פנחס מישמיה דרבא, דאמר רב פנחס מישמיה דרבא: כל הנודרת – על דעת בעלה היא נודרת.

משנה

ויקתן. **אלא לתרי אמאי** – נהי נמי דיש זיקה אפילו לתרי, מיהו יפר שניהם מיבעי ליה. ואמר רמי בר אבא – גרסינן. בשותפות – הוא ואביה כאורסה. לדחות בצרה – באחזותה שנפלה לפניו אחר מאמר זו. **דלא סגי לה בגט** – העושה מאמר ביבמה, ובא להוציאה – בעיא חליצה וגט, ולא אמרינן כבנוסה היא, וסגי לה בגט. **אמר לך רבי אלעזר ולרב נחמן מי ניהא** – כלומר, נהי נמי דקונה, בשלמא אי נישואין עושה – שפיר. אלא לרב נחמן דאמר לא עבד אלא אירוסין – מי ניהא? הא בשותפות ליבא למימר דפר קתני, יפר מיבעי ליה. **אלא הכא במאי עסקין שקמיה בריין** – לדידי ואפילו בלא מאמר. ולרב (אמין) אחר מאמר ולא רצה לבנוס ולא לפטור. ופסקי לה מוונות משלו – כדנתיא לקמן ביה"חולץ" (מ"א,ב). עמוד בריין וברח – מונית משל יבם, דמהשתא בעלה הוא, ועל דעתו נודרת על גנות שירצה.

ובאופן זה אין המאמר דוחה כלל את זיקת אחותה, ועדיין אסורה
בעלת המאמר משום אחות זקוקה. אבל אם מאמר ביבמה
המותרת ליבום מועיל לפטור את אחותה מחליצה, מסתבר
שיועיל לדחות את זיקת אחותה לענין איסור אחות זקוקה גם
כשנעשה ביבמה האסורה ליבום.
דוחה הגמרא את דברי רבי אלעזר: ואלא קתני – הלא שנינו
במשנתנו, בית שמיא אומרים, אשתו של היבם שנאה במאמר
עמו – מותרת להינשא לו, וקלוי – ואחותה של זו שהיא אשת אחיו
השני תצא ותינשא לשוק בלא חליצה משום שנפטרת ממנו בפטור
ערות אחות אשה. הרי שמאמר הראשונה פוטר את אחותה
מחליצה, ולא כדברי רבי אלעזר שהיא צריכה חליצה. אלא
בהכרח יש לחלק בין משנתנו לבין המשנה לעיל, שדווקא יבמה
החיה לבולחיה – שראויה לכל דיניה, הן ליבום והן לחליצה, חיה
למקצתה – ראויה היא שידחה מאמרה את זיקת אחותה, ויתיר
אותה מאיסור אחות זקוקה. ומשום כן סוברים בית שמיא
במשנתנו שאם עשה היבם מאמר בראשונה בעודה מותרת לו
ליבום, שוב אין אחותה שנפלה לאחר מכן זקוקה לו כלל ואינה
אוסרת את בעלת המאמר, ואף פטורה מחליצה. אולם יבמה דלא
חיה לבולחיה – שאינה ראויה לכל מצות יבום אלא רק לחליצה,
לא חיה למקצתה – אינה ראויה שידחה מאמרה את זיקת אחותה
ויתירנה מאיסור אחות זקוקה. לפיכך כאשר נפלו שתי היבמות
לפני האחים בבת אחת, מאחר שבשעת המאמר אינן ראויות
ליבום, אין בכוח המאמר לדחות את זיקת אחותה של בעלת
המאמר, ולהתיר איסור אחות זקוקה.
הגמרא מביאה ספק בדין מאמר לשיטת בית שמיא: פני רבה,
העושה מאמר ביבמתו לדעת בית שמיא מהו קניינו. האם נישואין
הוא עושה ביבמה, כשם שנעשית נשואה ליבם על ידי ביאתו
עליה. או שרק אירוסין – קידושין הוא עושה בה, כשם שאשה
בעלמא אינה נישאת על ידי כסף ושרט אלא רק מתארסת בהם.
אמר ליה אביי לרבה, למאי הלכתא – לגבי אלו דינים היכן
מסתפק, אילימא לזרשה ולנשואה לה ולחפיה נדרה – האם בעלת
המאמר נחשבת לנשואה היבם, ועל כן הוא יורשה במיתתה כדן
בעל היורש את אשתו, וכן אם הוא כהן הרי הוא נטמא לה
במיתתה, וכן מפר את נדרה כדן בעל המפר את נדרה אשתו, או
שאינה אלא ארוסתה, ואם כן אינו יורשה, וכן אם הוא כהן אינו
נטמא לה, וכן אינו מפר לבדו את נדרה, הלא אין מקום לספק זה
כלל. שכן השתא באירוסה בעלמא שנקנית לו לגמרי מן התורה, תני
– ושנה עליה רבי חייא, אשתו ארוסה שמתה לא נדה בו דין אונן
ביום מיתתה להיאסר באכילת קדשים, וכן אם הוא כהן לא מטימא
לה אם מתה. וכן היא לא אוננת עליו ביום מיתתו. וכן אם מת לא
מטימא לו – אינה צריכה להתעסק בקבורתו. וכן אם מתה ארוסתו
אינו יורשה כשם שירש את נשואתו. אולם אם מת הוא, נזכה
הארוסה מנכסיו את תרומתה. ומוכיח מכך אביי שאם בארוסה
שקנינה גמור מן התורה אין חלים כל הדינים שבין איש לאשתו,
אם כן בעבד – אם עשהו ביה היבם מאמר ביבמתו שלא קנאה אלא
מדרבנן מיבעיא – וכי צריך לומר שאינה נעשית אשתו לגבי דינים
אלו, ואינו יורשה ואינו מיטמא לה ואינו מפר לבדו את נדרה.
השיב לו רבה: ואלא יש לפרש את הספק האמור לענין מסיקה
לחופה. שכן כל ארוסה אינה נעשית נשואה אלא כשמוסרת את
עצמה לכניסה לחופה מרצונה, אבל אם בא עליה הארוס בעל
כרחא אין אלו נישואין. ויש להסתפק בבעלת מאמר מאי דינה,
האם מאמר נישואין עושה – האם לאחר המאמר נישאת היבמה
ליבם אף על ידי ביאה בעל כרחא ונקנית לו לגמרי, ולא כענין
– ואינה צריכה מסיקה לחופה. או דלמא מאמר אירוסין עושה,
וכענין מסיקה לחופה ככל ארוסה שאינה נקנית לו אלא אם כן
נכנסה לחופה מרצונה.
אמר ליה אביי, איך יתכן להסתפק בדבר זה, הלא השתא אפילו
אם לא עבד בה מאמר כלל, תתבין (דברים כה ה) יבמה ובה עליה,
ודרשו שהוא קונה אותה אפילו בעל כרחא, אם כן בעבד בה מאמר

ואי סלקא דעתך שפאמר לדעת בית שמיא קונה קנן גמור כביאה,
מדוע אין לה ליבמות אלו תקנה אלא בחליצה, הלא יש להתיר
אף ביבום, על ידי שאח זה יעשה מאמר באחת מהיבמות ויקנה
אותה לגמרי, ועל ידי כך תפקע זיקת אחותה ממנו משום שהיא
ערות אחות אשה, ומעתה לא תיאסר עליו בעלת המאמר משום
אחות זקוקתו ותותר לו ליבום. וכן אח זה – והשני יעשה מאמר
ביבמה השנייה ויקנה אותה לגמרי, ותהיה מותרת לו ביבום.
הגמרא דוחה את ראיית רבי אבין ושואלת: אלא מאי תאמר, שאין
המאמר קונה לגמרי אבל הוא דוחה דתיה נמוכה את זיקת אחותה
ומפקיעה מיבום וחליצה, הלא עדיין יקשה מדוע אסור בית שמיא
את יבום שתי האחיות. הלא יש להתיר על ידי שזה יעשה מאמר
באחת מהיבמות וידחה בכך את זיקת אחותה ושוב לא תיאסר
עליו הראשונה משום אחות זקוקה, וכן זה השני יעשה מאמר
ביבמה השנייה וידחה בכך את זיקת הראשונה, ושוב תהיה בעלת
המאמר מותרת לו.
אלא על כרחך מאי אית לך למימר – מה עליך לומר, שיש לחלק
בין משנתנו לבין המשנה לעיל, שרק מאמר דהתירא שנעשה
ביבמה המותרת ליבום כגון במשנתנו שבשעת המאמר עדיין לא
נפלה אחותה ליבום, דהי מאמר זה את זיקת אחותה שנפלה לפניו
לאחר מכן, וגורם שלא תיפול לפניו ליבום כלל. אולם מאמר
האירוסא שנעשה ביבמה שאסורה ליבום כגון במשנה לעיל שנפלו
שתי האחיות לפני האחים קודם שעשה אחד מהם מאמר באחת
מקן, לא דחי מאמר זה שנעשה לאחר מכן את זיקת אחותה,
ונשאת בעלת המאמר אסורה משום אחות זקוקה. ואם כן הרי
נמי יש לומר לענין קנין מאמר, שאפילו למאן דאמר מאמר קונה
קנן גמור, יש לחלק בין מאמר דהתירא שדווקא הוא קני קנן גמור,
אולם מאמר האירוסא לא קני, ועל כן שתי אחיות שנפלו לפני שני
אחים קודם שנעשה מאמר באחת מהן, אין להן תקנה אלא
בחליצה, ושוב אין להוכיח משם שמאמר אינו קונה קנן גמור.
הגמרא מביאה את דברי רבי אלעזר בדרך אחרת: רב אשי מתיני
הרי – שנה כך את מימרת רבי אלעזר. אפר רבי אלעזר, לא תימא
– אל תאמר שפאמר באחת האחיות לדעת בית שמיא דחי דתיה
נמוכה את זיקת אחותה לענין שתיחשב ערות אחות אשה, וידחה
– אחותה שהיא צרתה בויקה חליצה נמי לא בעיא – צריכהו כדי
שתותר להנשא לאדם מהשוק. לא כן הוא. אלא המאמר דוחה
וכשפיר הוא, שאף שמועיל המאמר לדחות את זיקת אחותה לענין
שליק תאסור את בעלת המאמר משום אחות זקוקה, מכל מקום
עדיין נשארת באחותה זיקה לאוסרה לשוק בלא חליצה.
אמר רבי אבין, אף און נמי תנינא – אף ממה ששנינו במשנה לעיל
(כז) יש להוכיח כדברי רבי אלעזר. שכן שנינו שם בשני אחים שהיו
נשואים שתי אחיות ומתו ונפלו האחיות לפני שני אחיהם
הנותרים, בית שמיא אומרים, אם כל אחד מהאחים יבם באיסור
את אחת מהיבמות, קנימו אותן ואינם צריכים לגרשן. ומשמע
מדבריהם, קנימו אין – שדווקא לקיימן בדיעבד הותר להם, אבל
לייבמן לכתחלה לא הותר להם, משום שכל אחת מהן אסורה על
שניהם משום איסור אחות זקוקתו. ואי סלקא דעתך שפאמר לדעת
בית שמיא דוחה את זיקת אחות בעלת המאמר דתיה נמוכה
ופטורה מחליצה, מדוע אין להן תקנה אלא בחליצה בלבד, הלא
אפשר להתיר ביבום על ידי שיבם זה יעשה מאמר באחת
מהיבמות וידחה בכך את זיקת השנייה, ויפקע מבעלת המאמר
איסור אחות זקוקה, וכן זה – והשני יעשה מאמר ביבמה השנייה
וידחה את זיקת הראשונה, וממילא תותר לו השניה ביבום. אלא
בהכרח שמאמר אינו דוחה לגמרי את זיקת אחותה ועדיין היא
צריכה חליצה כדי להתירה לינשא לשוק, ועל כן עדיין אסורה
עליו בעלת המאמר משום אחות זקוקה. ואף שמבואר במשנתנו
שלדעת בית שמיא מאמר מפקיע את זיקת אחותה לענין שלא
תאסור את בעלת המאמר משום אחות זקוקה, אין זה אלא
במאמר שנעשה ביבמה שהיתה מותרת ליבום בשעת המאמר,
אבל במשנה לעיל מדובר במאמר שנעשה ביבמה האסורה ליבום,

אֲשֶׁתּוֹ, אֲבָל שָׂרָה הַנְּכִרִית בִּעֲלַת הַמָּאֹמֶר חוֹלָצַת וְלֹא מִתְיַבֶּמֶת.
שָׁכַן מִן הַתּוֹרָה אֵינָה נִחְשֶׁבֶת לְאֵשֶׁת רְאוּבֵן וְאֵינָה צָרָתָה שֶׁל רַחֵל
כִּלְכַּל, וְנִמְצָא שֶׁהִיא זְקוּקָה לְשִׁמְעוֹן מִחֻמַּת לֹזִי בִּעֲלָהּ הָרָאשׁוֹן, אֵךְ
מֵאַחֲרֵי שֶׁמָּאֹמֶר קוֹנֶה מִדְּרַבָּנָן הִרִי הִיא כְּצֶרֶת רַחֵל אֵשֶׁת רְאוּבֵן
וְאַחֲרָיו כִּיבֹם מִדְּרַבָּנָן, וְלֹא יִיחֶיב מִדְּרַבָּנָן בְּחֻלִּיצָה שְׂמוֹם שְׂמֵן הַתּוֹרָה
הִיא אֵינָה עֵרֶוּה זְקוּקָה לְשִׁמְעוֹן.

במרא

מקשה הגמרא: **הָא תוּ לָמָּה לִי** – למה הוצרכה המשנה לחזור
 ולהשמיענו שעל ידי המאמר שעשה ראובן בעל אחת האחיות
 בשרה אשת לוי הנכרית היא נחשבת כאשתו, ואסרת על שמעון
 משום צרת ערוה, הלא דין זה הִינֵינוּ הֵךְ – הוא כאותו הדין ששינו
 במשנה הקודמת. שהרי הִשְׁתָּא – עתה ששינו במשנה הקודמת
 שאם אתו ראובן בעל אחת האחיות ועשה לוי הנשוי נכרית מאמר
 ברחל אשת אסורה שרה הנכרית על שמעון, קל וחומר שיש
 לאסור גם באופן המדובר במשנתנו. שהרי וְזֶה הֵתָם דְּרַחֵל בֵּלֶת
 המאמר שהיא אֲחוֹת אִשָּׁה של שמעון, הִנֵּיא וְנִעְשִׂתָה צֵרָה לְשָׂרָה
 הַנִּכְרִית על ידי מאמר זה ואוסרת אותה, ואפילו ששרה היא אשתו
 הגמורה של לוי ורחל אינה אשת לוי אלא מדרבנן, מכל מקום
 אֲמַרְתָּ שהאשה הטפילה אוסרת את האשה העיקרית ואף הַנִּכְרִית
 אֲסוּרָה ביבום משום צרת ערוה. ואם כן הֵכָא במשנתנו דְּשָׂרָה
 הַנִּכְרִית הִנֵּיא על ידי המאמר צֵרָה לְרַחֵל שהיא אֲחוֹת אִשָּׁה של
 שמעון, וכי לֹא כָל שָׂבֵן שֶׁרַחֵל שהיא אשתו העיקרית של ראובן
 לאסור את שרה שאינה אלא אשתו מדרבנן וטפילה לה. שהרי
 יותר מסתבר שהעיקר אוסר את הטפל מאשר שאיסור הטפל לא
 העיקר.

82 מתרצת הגמרא: התנא שסידר את המשניות, הן התנא ברישא –
83 את המשנה השניה שנה בתחילה, משום שסבר שדווקא
84 שהערה היא אשתו העיקרית של המת הרי היא אוסרת את
85 בעלת המאמר הטפילה לה, ואולם הן הויא להמיתא ושריא –
86 באופן של המשנה הראשונה שהנכרית היא אשתו העיקרית של
87 המת ואחות אשתו של דיבם טפילה לה על ידי המאמר, היה
88 נראה לו לתנא להתיר את הנכרית ביבום. ומהר הויא לאיסורא –
89 ואולם לאחר מכן נמלך התנא בדעתו ואסר אף באופן זה. ואיידי
90 הדיכיה ליה אקדמה – ומשום שהיתה חביבה עליו יותר המשנה
91 הראשונה משום ההירוש שיש בה שהטפלה אוסרת את העיקרית,
92 הקדימה לפני המשנה השניה אפילו שנשנתה אחריה. ומכל מקום
93 משנה שניה לא זיה מקוקמה, ולא נמנע התנא מלכתבה אפילו
94 שהיא מיותרת לו כלומדה בקל וחומר מהמשנה הראשונה,
95 משום שכבר היתה שגורה בפי התלמידים והורגלו לשנותה.

משנה

97 שְׁלֹשָׁה אַחֲרָיו רַאבוּן שָׁמְעוֹן וְלוי שְׁנֵימָה מֵהֶם יָנְשׂוּם לְשֵׁנִי אֲחִיתָהּ
98 רַאבוּן נִשָּׂא אֶת רַחֵל וּשְׁמַעְיוֹן אֶת לֵאָה. וְאַחֲרָיָם מֵהֶם (לְוִי) נִשְׂוִי לְשֵׁרָה
99 שֶׁהָיָא נְכָרִית, וְמֵת רַאבוּן שְׁהוּא אֶחָד מִבְּנֵי הָאֲחִיתָהּ, וְכֵּן לוי
100 הִנָּשׂוּ לְנָכְרִית אֶת אִשְׁתּוֹ שֶׁל רַאבוּן כְּדִין יְבוּם, וְלֵאָה מִכֵּן מֵתָה
101 לֵאָה אִשְׁתּוֹ שֶׁל הָאֵחַ הַשֵּׁנִי שְׁמַעְיוֹן, וְאַחֲרָיָם מֵת לוי הִנָּשׂוּ לְנָכְרִית
102 וְנִפְלו רַחֵל וְשֵׁרָה נִשְׁתּוּי לִפְנֵי שְׁמַעְיוֹן (צִיּוֹר וּ) הָרִי רַחֵל זֹאת אֲסוּרָה
103 עָלֶיהָ עוֹלָמִית, וּפְטוּרָה מִיָּבוּם וְחִלְצָהּ, וְאִפְלוּ שֶׁכָּבַר מֵתָה לֵאָה
104 אִשְׁתּוֹ, וְהִלְכָה בִּידֵינוּ שֶׁאֲחֻזָּת אִשְׁתּוֹ מוֹתֶרֶת לֵאָה מִיָּתָת אִשְׁתּוֹ,
105 מִכֵּן מִקּוֹם הָאוּלָּי אֲסוּרָה עָלֶיהָ רַחֵל שֶׁנָּשָׂה אֶתָּה בְּשַׁעַת שְׁנִפְלָה
106 לִפְנֵי לִיבוֹם לֵאָה רַאבוּן נִשְׁתּוּי שְׁמוֹשׁ בְּנִאוּתָהּ שַׁעַת הִיתָה עֲדִין
107 אִשְׁתּוֹ בְּחַיִּים, הָרִי הִיא אֲסוּרָה עָלֶיהָ לְעוֹלָם.

גמרא

109 הגמרא מביאה כלל בדין יבום: **אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, כָּל יָבָמָה**
 110 **שָׂאִין אֶנִּי קוֹרֵא בָּהּ בְּשַׁעַת נְפִילָה לִיבּוּם אֶת הַכְּתוּב** (דברים כה ד)
 111 **'בָּמָה יֵאָדָּע עֲלֶיהָ', שְׁבַשְׁעַת מִיתַת הַבַּעַל הִיא אֲסוּרָה עַל הַיָּבָם וְאִין**

משנה

שְׁלֹשָׁה אַחֲיוֹת שֶׁהָיוּ שְׁנַיִם מֵהֶם נְשׂוּאִים לְשְׁתֵּי אַחֲיוֹת וְאֶחָד מֵהֶם נָשָׂא לְנִכְרִית – אִשָּׁה זֹרָה שְׂאִינָה קְרוֹבַת הָאֲחִיוֹת, וּמֵת אַחֵר מִכָּעֵלִי הָאֲחִיוֹת בְּלֹא בָנִים, וְכֵן הָאֵם הַנִּשְׁוִי לְנִכְרִית אֵת אִשְׁתּוֹ שֶׁל הַמֵּת כְּדֵין יָבוֹם, וְאַחֲרַי מִכֵּן מֵת הַמֵּיִיבֵם וּנְפְלוּ שְׁתֵּי נִשְׁתּוֹיו לִפְנֵי אַחֲיוֹ בְּעַל הָאֲחִיוֹת הַשְּׁנִי, וּכְגוֹן שֶׁהָיוּ רְאוּבֵן שִׁמְעוֹן וְלֹוי אֲחֵימָה, וְרַחֵל וְלֵאָה אֲחִיוֹת, וְנִשָּׂא רְאוּבֵן אֶת רַחֵל וּשְׁמַעוֹן נִשָּׂא אֶת לֵאָה וְלֹוי נִשָּׂא אֶת שֶׁרָה שְׂאִינָה קְרוֹבַת אֲחִיוֹת אֵלָּה, וּמֵת רְאוּבֵן בְּלֹא בָנִים וּנְפֹלָה רַחֵל לִיִּבּוֹם לִפְנֵי לֹוי וַיִּיבֶם אוֹתָהּ, וּמִשְׁמַת לֹוי בְּלֹא בָנִים נְפְלוּ רַחֵל וְשֶׁרָה לִיִּבּוֹם לִפְנֵי שִׁמְעוֹן וְצִירִי אֵל, רַחֵל הָרְאִישׁוֹנָה וְצִירָהּ לְהִינָשׂא לְשׁוֹק בְּלֹא חֲלִיצָה מִשּׁוּם אֲסוּרָה עַל שִׁמְעוֹן בְּעֹרַת אַחֲיוֹת אִשָּׁה עֹרֶרָה פְּטוּרָה מִיָּבוֹם וְחֲלִיצָה, וְשֶׁרָה אִשְׁתּוֹ הַשְּׁנִי נְפֹטֶרֶת אָף הִיא מִיָּבוֹם וְחֲלִיצָה מִשּׁוּם שֶׁהִיא צִירָתָה שֶׁל רַחֵל הָעֶרְוָה, שֶׁכֵּן עֲרוּה פּוֹטֶרֶת אֶת צִרְתָּה מִיָּבוֹם וְחֲלִיצָה.

ואם לא כנס לוי את רחל אלא רק עֲשָׂה בָּהּ מַאֲמָר, ואחר כך מת
ונפלו נשותיו לפני שמעון, רחל בעלת המאמר יוצאת להינשא
לשוק בלא חליצה משום ערות אחות אשה, אולם שרה הנְּבִירִית
חֹלְצָת וְלֹא מַתִּירֶמָּה וציור בן. שכן מן התורה מאמר אינו קונה
ואין רחל אשתו של לוי וממילא שרה אשתו אינה צרת ערוה
ואינה נפטרת מיבום. אלא שמדרבנן מאמר קונה ונחשבת רחל
לאשת לוי, ונמצא ששרה היא צרת ערוה מדרבנן, ועל כן אינה
מתגיבמת, אך מאחר שמן התורה היא חייבת ביבום אינה נפטרת
מחליצה.

גמרא

הגמרא מוכיחה מדברי הסיפא ש'אין זיקה' **מִצְנָא** ששרה אשת לוי אינה מתייבמת לשמעון הוא משום **דְּעֶבֶד** –[שעשה] **כָּה** לוי היבם **מִצְנָא** קודם שמה, ועל כן נחשבת שרה צרת עירוה מדרבנן לגבי שמעון, **הָא** אילו **לֹא עֶבֶד** –[לא עשה] **כָּה** לוי ברחל **מִצְנָא**, שרה הַנְּקֵרִית **בְּיוֹמֵי נְמִי מִצְנָא** – היתה אף מתייבמת לשמעון, ולא היתה נחשבת לצרת רחל אחות אשתו [ציויר ג]. **אֲמַר רַב נָחֻמָּן, וְזֹאת אוֹמְרִית, אֵין יוֹקָה** – אין יוקת היבמה ליבם נחשבת כאישיות, שאם לא כן היה לה לרחל להיחשב ביבם לוי אף בלא שעשה בה מאמר, ושרה אשת לוי תיחשב בצרתה, והיה לה לשרה להיאסר על שמעון משום צרת אחות אשתו. ומכך שאסרה המשנה את שרה על שמעון רק משום המאמר שעשה לוי ברחל מוכח שאין זיקה **וְאִפְּלוּ כְּחַד אָחָא** – גם במקום שהיבמה זקוקה ליבם אחד בלבד, שכן כשמת ראובן לא נוקקה רחל אשתו אלא ללוי בלבד, שהרי היא אסורה על שמעון משום שהיא אחות אשתו וערוה פטורה מיבום, ואף על פי כן אינה נחשבת כאשת לוי מחמת זיקתה אליו.

משנה

שָׁלַח אֲחִים שְׁנַיִם מֵהֶם בְּשׂוֹאִים לִשְׁתֵּי אֲחִיוֹת וְאַחַד מֵהֶם יֵשֶׁב
 לְבִקְרִית, וּמֵת הָאֶחָד הַנִּשְׁוִי בְּבִקְרִית וּנְפֹלָה אֶשְׁתּוֹ לִפְנֵי שְׁנֵי אֲחָיו, וְכֵן
 אַחֵר מִבְּעֵלֵי הָאֲחִיוֹת אֵת אֶשְׁתּוֹ, וְלֹאֲחֵד מֵכֵן מֵת אֶף הוּא וּנְפֹלוּ שְׁתֵּי
 נִשְׁתוּתָיו לִפְנֵי הָאֶחָד הַשְּׁלִישִׁי, כְּגוֹן שֶׁהָיוּ שְׁמֵעוֹן וְלֹוִי אֲחִים,
 וְנִשְׂא רֶאֱבֹוֹן אֶת רַחֵל וּשְׁמֵעוֹן נִשְׂא אֶת לֵאָה אֲחוֹתוֹ לֹוִי נִשְׂא אֶת
 שְׂרָה שְׂאִינָה קְרוֹבָתוֹ, וּמֵת לֹוִי בְּלֹא בָנִים וּנְפֹלָה שְׂרָה לִפְנֵי רֶאֱבֹוֹן
 וּשְׁמֵעוֹן וַיִּיבֶם אוֹתָהּ רֶאֱבֹוֹן, וּמֵת רֶאֱבֹוֹן וּנְפֹלוּ רַחֵל וְשְׂרָה נִשְׁתוּתָיו
 לִפְנֵי שְׁמֵעוֹן וַיְצִיר דָּן, רַחֵל אֶשְׁתּוֹ הָרֵאשׁוֹנָה שֶׁל רֶאֱבֹוֹן וַיֵּצֵא
 לְהִינָשׂא לְשׁוֹךְ בְּלֹא חֲלִיצָה מִשּׁוּם שֶׁהָיָה אֲחוֹת אִשָּׁה שֶׁל שְׁמֵעוֹן,
 וְשְׂרָה אֶשְׁתּוֹ הַשֵּׁנִיָּה שֶׁל רֶאֱבֹוֹן נִפְטְרָה מִחֲלִיצַת שְׁמֵעוֹן מִשּׁוּם
 שֶׁהָיָה צִרְתָּהּ שֶׁל רַחֵל אֲחוֹת אֶשְׁתּוֹ לֵאָה, וְעִרְוָה פוֹטְרָה אֶת צִרְתָּהּ
 מִבְּנֵי וּחֲלִיצָהּ.

ואם לא כנס ראובן את שרה הנכרית לאחר מיתת לוי אלא רק עֵשָׂה בָּהּ מֵאִמָּהּ, ואחר כך מת ונפלו רחל ושרה לפני שמעון (ציור ה), רחל אשת ראובן פטורה מחליצת שמעון משום שהיא אחות

יבמות. פרק שלישי - ארבעה אחין דף ל עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל - (שטיינזלץ)" קפז רש"י תוספות

שלשה אחין - בוך רישא גרסינן: "הראשונה יצאה משום אחות אשה" וראשונה
לנפילה קאמר, דומיא דהויא דפרק שני (יבמות ז,א), ובבבא בתרא הכי גרסינן:
השניה יצאה כו'. **אמר** רב נחמן ואת אומרת אין זיקה - תימה, שלא דקדק רב נחמן על
מתניתין דריש "כיצד" (יבמות ז,א)? **דחביבה** ליה אקדמה - בשאר מקומות אין דחוק
לומר כן, אלא אמר: זו ואין צריך לומר זו קתני.

וכאן דחק לומר כן, לפי שבבא שלימה דלא
צריכה היא. **ונאסרה** עליו שעה אחת -
בדך בבא דהי מצי למינקט ואחד מופנה. אלא נקט
הכי, משום דנברית נמי מתסרא, לפי שהיתה צרת
אחות אשה שעה אחת. וקצת קשה: שאינו מזכיר
הצרה כלל! ואם תאמר: לרבי ירמיה דאמר
(יבמות יג,א) דהאי תנא דפריךין סבר נישואין
מפליין, אמאי לא נקט דמתה אחת מן האחיות
תחלה ואחר כך מת בעלה של שניה, וכסנן נישוי
נברית את אשתו ומת - אסרה, שנאסרה עליו
שעה אחת, כיון דנישואין מפליין! וכן בבבא
דלקמן שני אחין - הוה ליה למתני שמתה אחת
מזון תחלה, ואחר כך מת בעלה של שניה! ויש
לומר: דלא מהני למימר נישואין מפליין אלא
לענין שאם היתה צרת ערוה שעה אחת - שוב
אין לה היתר, אף על פי שבשעת נפילה כבר אינה
צרת ערוה. אבל כאן, משום נישואין מפליין - לא
נחשבנה כאילו נפלה בחיי אשתו ויצאה ממנו
באותה שעה משום אחות אשה. **גירש** אחד
מבעלי אחיות את אשתו - תימה: אמאי נקט
שלשה אחין? הוה ליה למימר שני אחין נישואין
שתי אחיות נישואין האחד את אשתו ושני אשה
אחרת ומתו ולרבי ירמיה ניוחא, כיון דאיצטריך
לאשמועינן דיש זיקה, כדריש רב אשי בגמרא.
ולרבא נמי נקט הכי למעוטי מת ולא גירש, אבל
לרב נחמן דקסבר אין זיקה - קשיא: אמאי נקט
שלשה אחין? ויש לומר: דלרב נחמן נקט הכי אגב
אורחיה לאשמועינן דאין זיקה, דכרבי ירמיה
סבירא ליה דנישואין מפליין ואם יש זיקה -
תיתסר, אף על גב דגירש ואחר כך מת. דמקודם
שגירשה חשובה נברית כזוקקה לו משעה
שנשאת לאחיה, דנישואין הראשונים מפליין. ורב
אשי דייק מניה דיש זיקה, סבר דלא אסרינן לה,
משום דאי אפשר לה ליאסר אלא אם כן תרי
נישואין מפליין. **ואת** אומרת יש זיקה - ואם
תאמר: ודיאך נסבה המגרש? והא הויה לה צרת
אחות אשתו בדיקה? ויש לומר: דלא חשיב צרת
אחות אשתו בדיקה אלא כשמת אחיו ונפלו
שתיקן לפניו. אבל כשהוא חי - לא. ומה שכתב
בעל הלכות גדולות דאם מת ולא גירש אסירא
לתירויהו - לא בעד ששניהם חיים, אלא לכל
אחד כשימות אחיו - תתיה אסרה.

כתב

משנה הראשונה - לנפילה. **גמרא** נברית יבומי נמי מייבמה - ולא אמרינן משמת
בעל האחיות ונפלה לייבם הוזקקה לנשוי נברית לבדו, דהא על בעל אחיות לא רמיא
ונעשית זו צרתה בדיקה, וכשמת תאסר הנברית על הנשאר משום צרת אחות אשה.
ואפילו בחר אחת - בדפרישית, דאף על גב דתרי אחין ניהו - אין זו זוקקה אלא לנשוי
נברית לבדו. **משנה** הראשונה - לנישואין.

גמרא היינו חך - וכל שכן הוא; דהשתא,
ומה הוה דנברית עיקר נישואה היא, דאחות
אשה נפלה עליה ונעשית צרתה בגמאר
אסרתה. **הבא** - דאחות אשה עיקר נשואה היא
- לא כל שכן דאוסרת נברית שהיא טפלה. **הא**
תנא ברישא - משנה אחרונה זו שנה תחלה,
וההיא דלעיל לא הוי ברעתיה למיתני משום
דחיה להתיירא, הואיל ונברית עיקר. והדר חיה
לאיסורא, משום דמכל מקום צרתה היא,
ותניא. **ואיירי דקא חביבה ליה** - דחידוש הוא.
אקדמה - ותו לא הוה צריך למיתני סיפא, אלא
הואיל ונשנית לא זוה ממקומה.
[משנה] שעה אחת - בנפילה ראשונה,
כשנפלה מאחיו הראשון. **גמרא** הרי היא
כאשת אח כו' - ואף על גב דהדר איחזיא.
בנפילה ראשונה - כל זמן נפילה ראשונה היתה
אשתו קיימת, שהיא אחותה. אבל היבא
דאיתחזיא **בנפילה ראשונה** - כגון שמתה
אשתו אחר מיתת אחיו ולא כנסה נשוי נברית.
דאידיחא לה מהאי ביתא לגמרי - שנפלה, ואין
כאן אחר אלא זה בעל אחותה - נדחת
ונפטרת לשוק, ואין עליה צד זיקה עור. אבל
היבא **דלא אידיחא מהאי ביתא לגמרי** - בשעת
נפילה, שהיה שם נשוי נברית חזוקקה לייבם.
אימא מיגו דחזיא לנשוי נברית עדיין זיקתה
עליה, וכי מתה אחותה ועודה בנפילה -
תתייבם לזה בנפילה. **קא משמע לן** - רב יהודה
דלא. **משנה** ויכנסה המגרש ומת - מותרת
זו להתייבם, שהרי עד שלא כנסה גירש את
הראשונה שהיא ערוה, ולא היתה צרתה
מעולם. וחו' **שאמרו** - בפרק ראשון; נתגרשו
הערוה צרותיהן מותרות. **גמרא** **מעמא**
דגירש - בעל האחיות תחלה, ואחר כך מת
נשוי נברית, דאפילו בדיקה לא נעשית צרתה
מעולם. הא מת נשוי נברית, והזוקקה נברית
לבעלי אחיות, ואחר כך גירש ונשאה לזו.
הואיל וקודם שגירש נעשית צרתה בדיקה -
אסרה על אחיו, כשימות המגרש, משום צרת
אחות אשה. בשלמא אי לא כנסה - הויה
מוותרת לזה מחמת זיקת אחיו הראשון, אבל
משכנסה ועכשיו זוקקה לזה מכח בעל הערוה
- אסרה, ואף על גב דלא היתה צרתה אלא
בדיקה. **בתרי אחי** - כגון הבא, דכי מת נשוי
נברית קודם גירושין של זה - היתה זו זוקקה
לשני בעלי האחיות, ומגביא בה זיקה זו לאסרה
על השני. **קשיא רב נחמן** - דדייק לעיל מסתם
מתניתין: "זאת אומרת: אין זיקה אפילו בחד
אחא. **אמר לך רב אשי** - הדיא דיוקא דלעיל
לאו דוקא, דהוא חדיק אף על גב דלא עבר
מאמר בעל הנברית באחות (אשה) אשת אחיו
כשימות - נברית אשתו מיהלץ חלצה, ולא
מתייבמת, הואיל וערוה על בעלה לבדו הויה
רמיא, נעשה צרתה בדיקה.

קנין

מהאי ביתא לגמרי, אימא: מיגו דחזיא להאי נשוי נברית חזיא נמי להאי, **קא משמע לן**.
משנה שלשה אחים, שנים מהם נישואין שתי אחיות, ואחד נשוי נברית. **גירש** אחד מבעלי
אחיות את אשתו, ומת נשוי נברית, ויכנסה המגרש ומת - זו היא **שאמרו**: **וכולן שמתו**
או נתגרשו - צרותיהן מותרות. **גמרא** **מעמא דגירש** ואחר כך מת, **אכל מת ואחר כך**
גירש - אסרה. **אמר רב אשי**, זאת אומרת יש זיקה, **אפילו בתרי אחי**. **ולרב אשי קשיא**
דרב נחמן! אמר לך רב אשי: הוא תדין דאף על גב דלא עבר בה **מאמר נברית** - **מיהלץ**
חלצה, יבומי לא מייבמה. והא דקתני **מאמר** - לאפוקי בית **שמאי**, דאמר: **מאמר קונה**

קנין

כתב בכתב יד – מפרש רבינו יצחק ב"רבי מאיר: אפילו אין כאן אלא חתימת ידו, והא דתנן (בבא בתרא קע"ה), הוציא עליו כתב ידו כו' – היינו חתימת ידו, וכן מוכח בפרק שני דרכות (כ"א), דאמר אבוי: לא ליחור איניש חתימת ידיה אלא אחסאפ וארישא דמגילתא, דלמא נמשח איניש דלא מעלי, והא הוציא כתב ידו

עדים — פסול משום זמן, ודבר לחקדים זמן כמו
 שירצה. ואם תאמר: ומאחר שדעתו לגרשה, למה
 חיישין לקטניה? ועוד? אם הוא חשוד לחקדים
 זמן ולעשות עם האשה קטניא על הדקחות
 בפירות שמכר זמון הכתוב עד עכשיו, אם כן
 אבן לא נסמול על הזמן הכתוב, ואמאי פסול? ויש
 לומר: דאף על פי שבא לגרשה חיישין לקטניה,
 בודחישין בסוף פרק "שנים אחוזין" (בבא מציעא
 ט"ב). גבי שובר, ולא סמכין זמון הכתוב בו.
 ונעמיס תפסיד האשה שלא כדון בשלא הקדים
 הזמן, ואנו חושדין אותו בזים התינה כתב
 והקדים הזמן, ומפסדת האשה שלא כדון פירות
 שנמעתה הזמן עד התינה. אבל כשנפסלו —
 לא תפסיד שלא כדון, בדבדון חוב על טרחה,
 דהא דאין לבעל פירות משעת כתיבה וחתימה
 — היינו דרוקא בגט כשר. **יש** בו זמן ואין בו
 אלא עד אחד וכו' — הנך שלשה גיטין פסולין
 ואם נשאת הולד כשר, כדתנן בפסך תרדא דגיטין
 (פ"א). ואמאי דמפרש התם דכתיב ידא ועד אחד
 שנינו — צטטין רישא כתב עד ואין לעד עדים
 לאשמעינן דאפילו לא הולד כשר, וסיפא דאין
 בו אלא עד אחד צטטין לאשמעינן דאפילו
 הכי לא תנשא לבתחלה. ואם תאמר: ולמאן
 דאמר דכתב סופר ועד שנינו, נידחש שמא הסופר
 כתב להחלימך ורוקו לאשפה ודחיתמה עליו
 האשה עד אחז: ויש לומר: דסופריס מוקשים
 שיבא ליד מכשול וגומריס: בכך. ומכל מקום לא
 חשיב סופר ועד כשני עדים לגרש בו לבתחלה.
אשה זו בחוקת היתר לשוק עומדת — ואם
 תאמר: תינה כנס ואחר כך גירש, שכבר היא
 צרע ערה. אבל גירש ואחר כך כנס — הא
 היא בחוקת היתר לשוק ועד: לרבי ירמיה
 דרוקא בגירש ולבסוף כנס איירי? ויש לומר: דמכל
 מוקדוסיס בחוקת היתר לשוק, דמוקדינן הערה
 בחוקה שלא נתגרשה. ואם תאמר: דהבא מוקדינן
 אשה בחוקת היתר לשוק, אף על פי שבשעה
 שנולד הספק היתה עומדת בחוקת איסור שבעלה
 עדיין חיה, ובפסך קמא דחולין (ט"א) אמרינן: בהמה
 עדיין חיה בחוקת איסור עומדת. כל שידע לך במה

בנשחטה. נשחטה – בחוקת היתר עומדת, עד שיועד לך במה נטרפה. ומשמה: דוקא לענין ריעותא דאתיליד אחר שחיטה: היא בחוקת היתר, כגון בא זאב וגטל בני מעים והחזירים כשהם נקובים, ולא חיישין שמה במקום נקב נקבו. אבל אם גולד הספק מחיים, כגון ספק דרוסה – לא. משום דבעשה שגולד הספק, היתה עדיין בחוקת לאיסורא! ואומר רבינו 'יצחק: דהתם חיישי' לספק דרוסה משום דשכיחא, ומוכחא מילתא לאיסורא טפי מלדלהתרא. וכן יהיא דישב לה קוץ בושט דחיישין שמה בהריא, למאן

קעהב, הוציא עליו כתב ידו שהוא חייב לו — גובה מנכסים בני חורין. אלמא: כתב יד אחד ואינו כתב ידו של בעל — והו ספק גירושין. דאמרין במסכת גיטין (פא,): שלשה גדיגטא דארא. דאם ניסת — הולד כשר ולא מתיביבמ, כיון דלאו גיטא מעליא הוא, דקרי אמאי לא נקט נמי בגירושין ספק קרוב לו כו'. **נמורא** ואילו בגירושין ספק קרוב לו ספק **אשה** זו בחוקת היתר לשוק קומרת — קודם לכן, אם ימות בעלה, שחיי צרת ערה היא. גיטין לאו מספק אסרינן לה, דהא גיטא הוא, אלא שאין מן המובחר. בקידושין נמי — אם עומדת כשימורה, ומספק אתה בא כו'. לחומרא — שנייא הוא: ותרבינן. הא חומרא דאתי ודאי. אי נמי אתי איניש אחרינא ומקדש לה — לרף מקודשת בקידושין ספק. קידושין ודאי — איניש: קידושין קמא ודאי הוו קידושין גמורין. ודברא לאו קידושין — שאשתא איש אתא למימור לאחר מיתתו כי אסרינן לצרע לייבומי, אמרי מקמייתא קידושין ודבריתיתא (ב

לֵאמֹר כְּבִית שְׂמָא. וְלִבְיָ
תִּמָּא: הוּא הָדִין דְּאִפְּלו
מִוִּתְרָת, אֱלָא "זוּ הִיא"
וְאַחַר כֵּךְ גִּירֵשׁ, הִנִּיחָא
מִר: תִּכְרָא, מִי שִׁשְׁנָה זֹו
מִיתָה מִפְּלֵת, וְהָאִי תִנָּא
לִים - "זוּ הִיא" לְמַעֲמִי
סָבַר לָהּ כְּרָבָא, דְּאָמַר
אִין צְרִיד לִזְמִר "זוּ" קִתְּנִי
עַל פְּרָחָד בְּרַבִּי יִרְמְיָה
אִי סָבַר לָהּ כְּרַב אִשִּׁי -
גִּירֵשׁ, אֱלָא אִי סָבַר לָהּ
מִי מֵאִי? עַל פְּרָחָד כְּרַב
וְכֹלְזָן שְׁחִיזוּ בִּהּ קִדְוִישִׁין
לֹא הִצְרֹות חוֹלְצוֹת וְלֹא
זִין? וְזֶכֶּר לָהּ קִדְוִישִׁין, סָפֵק
וְהוּוּ סָפֵק קִדְוִישִׁין. סָפֵק
אִין עָלִיו עֲדִים, יֵשׁ עָלִיו
וְאִין בּוּ אֱלָא עַד אַחֵר -
לֹא בְּגִירִישִׁין סָפֵק קְרֹוב לֹא
מֵאִי מַעֲמָא? אָמַר רַבֵּה:
עֹמְדָתָא, וּמִסָּפֵק אַתָּה בָּא
פִּסְקָא, אָמַר לִיה אֲבִי: אִי
הוּוּ זֹו בְּחֻקֵּת הֵימָר לִיבָם
לְאוֹסְרָה - אֵל תִּאֲסְרֶנָּה
חֻמְרָא דְּאִתִּי לִידִי קוּלָא
דִּישׁ לָהּ לְאַחֻתָּה קִדְוִישִׁי
אַחֵר וּמִקְדָּשׁ לָהּ לְדִידָהּ
לָהּ כִּר לְצִרָה לִיבֻבִי,
דְּבִתְרָא - לְאוּ קִדְוִישִׁין
כִּין

כִּרְבַּב נַחֲמָן — דאָן זיך, דאָס וואָס, וואָס
וואָס גיט, וואָס פֿאַר אַ פֿאַרשטאַנד, דאָס
מִשְׁנָה — וואָס — חמש עשרה ער
סַפֵּק — וואָס צירט ספֿע צירט ער
מִקְדָּשָׁה. הָיָא אַלּוּ הַצִּדּוֹת הַחֲלֻצוֹת
הָיָא. וְלֹא מִתִּיבָבוֹת — דלמא צר
מִצְמֻצְמוֹת בֵּינֵיהֶן בִּרְשׁוֹת הָרִבִּים,
הַקּוֹרֵב לָהֶן, ספֿע באַרבע אַמֵּת הַהוּא
— עֵדִים מִמֶּלֶת הָאֵל, וְלֹא עֵדִים
פִּסְלוֹתֵיהֶן וְאֵם שְׂאֵת הַיּוֹלֵךְ כְּשֶׁר, וְאֵם
פִּסְלוֹ לִכְתַּחֲלָה. הַלֵּכֵךְ, אִי שְׂרִית לֵךְ
וְיָרִיב לוֹ לֹא תִגֵּן — דהתם אפילו
נִקְּחָה אֶת הַבַּיִת לְאֹסֶרֶת — שְׂמָא נִתְּגַר
נִסְתָּרִים לֹא לִיבּוֹמִי? לִמָּא: אִשָּׁה זֶה
קוֹלָא הוּא — דאָויל הָאֵי מִקְדָּשׁ
בְּחַיֵּי בַעֲלָהּ. וְכִיּוֹן דְּקָאֵם מִרְ לְצַר
וְאִינֵה צִיבֵה הִימְנוּ גַּט. וְלִגְבֵּי קִדְּ
קִדּוּשֵׁי, שְׂאֵן קִדּוּשֵׁי תוֹפָס בִּיא

י ע נבִּרְתָּ, אֲלֵא תֵצֵא מִשּׁוֹם צֶרֶת אֲחוּת אִשֶּׁה — קָא
 2 ת — נְשׁוּי נְבִרְתָּ וְאַחֵר כֶּךָ גִּירֶשׁ אֶחָד מִבְּעִלֵי אֲחוּת
 3 בְּשִׁימוֹת זֶה, וְלֹא אֲמַרְיִי צֶרֶת אֲחוּת אִשְׁתּוֹ שֶׁל זֶה
 4 בָּנָם — הִנֵּבֶרְתָּ וְאַחֵר כֶּךָ גִּירֶשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ וּמֹת,
 5 דֹּאסְרוּהָ נְבִרְתָּ מִשּׁוֹם צֶרֶת אֲחוּת אִשֶּׁה, וְאָף עַל
 6 גִּבּ הַדֶּשֶׁתָּא בִּשְׁעַת נִפְלִיא לֹא עֲזָרֹת נִתְּנָה.
 7 הַנִּיחָא אִי סָבַר לֵה — כֵּךָ נִחְמַן כִּרְבִּי רִימְהָ,
 8 דֹּאמְרָ בִּפְרַק קִמָּא: כֵּךָ רִמְנָן לֹא מִנְחִיתִין דִּיזוּ
 9 הִיא" דִּמְמַעַת בָּנָם וּלְבִסְקָא גִירֶשׁ אֲהֵיִיא דִּקְתָּי
 10 "וּכֹלן אִם נִתְגַּרְשׁוּ צִרְתִּיהֶן מִוִּתְרוֹת", וְאָף עַל
 11 גִּבּ דִּבְנָם וּלְבִסְקָא גִירֶשׁ, וְאִמְרָ רַבִּי יִרְמִיָּה תִּבְרָא
 12 כִּי, אִילֵּא אִי סָבַר לֵה כִּיבָּא — דִּזוּ וְאִין צִרְךָ
 13 לִמְרֹז זֶה קְתָנִי, אֲלֵמָא בָּנָם וּלְבִסְקָא גִירֶשׁ שְׂרִיא
 14 אִפְּלוּ לִתְנֵא דִּקְתָּי, וְזֶה הִיא" לֹא לִמְעֻטִּי
 15 אֲתֵּא. וְזֶה הִיא לִמְעֻטִּי מֵאִי — אִי לִמְעֻטִּי מֵת
 16 אֲחוּי וְאַחֵר כֶּךָ גִּירֶשׁ אִשְׁתּוֹ וּבָנָם יִבְמֹתָהּ, הִשְׁתָּא
 17 כָּנָס וְאַחֵר כֶּךָ גִּירֶשׁ — שְׂרִיא, גִּירֶשׁ וְאַחֵר כֶּךָ
 18 כָּנָס מִיבְעִיָּא? וְאִי לִמְעֻטִּי מִתּ נְשׁוּי נְבִרְתָּ וְלֹא
 19 גִירֶשׁ בְּעַל אֲחוּת אִשֶּׁה אִשְׁתּוֹ וּמֹת, דֹּאסְרוּהָ
 20 נְבִרְתָּ לִיבְמוֹ, מִשּׁוֹם דְּהוּאִי צֶרֶה בּוּיָקָה לֹז
 21 שֶׁנִּשְׁלַחַה וּבְכִשִּׁי בְּעוּד בִּעְלָה חָק, וְהִרִי לֵא
 22 תִּגְרַשְׁהָ, וְהִשְׁתָּ מִיֵּתָה צִרְתּוֹת חָק, וּבִהָא מִרִּיד
 23 רַבֵּא — דֵּא לִרְבּ נִחְמָן לִיבָא לִמְיֵר חֲכִי, דִּהָא
 24 אִין זִיקָה סְבִירָא לִיהָ, וְהִלְכָךְ, עַל כִּרְחָךְ כִּרְבִּי
 25 יִרְמִיָּה סְבִירָא לִיהָ, וְלִמְעֻטִּי כָּנָס וְאַחֵר כֶּךָ גִירֶשׁ,
 26 דֹּאמְרָ נִישׁוּאִין מִפְּלִין, וְהִיא שְׁעָתָא צֶרֶת עֲרֵה
 27 הִיא. וְלִרְבָּא — דֹּאמְרָ מִיֵּתָה מַפְלָת, וּכְנָס וְאַחֵר
 28 כֶּךָ גִירֶשׁ — שְׂרִיא. הַנִּיחָא אִי סָבַר לֵה בִּרְבִּי
 29 אֲשִׁי — דִּישׁ יִקְהִי. וְזֶה הִיא לִמְעֻטִּי מֵאִי כֵּלָא בִּרְבִּי
 30 — וְלֹא דִיִּיק מִנְחִיתִין כִּרְבִּי אֲשִׁי, דֹּאמְרָ: הִיא מֵת
 31 וְאַחֵר כֶּךָ גִירֶשׁ אֲסוּדָה, דִּהָא רַבָּא מִיֵּתָה מַפְלָת
 32 סְבִירָא לִיהָ, וּבִכִּין דִּגִּרֶשׁ — שְׂרִיא. אֲלֵא חֲכִי
 33 דִיִּיק טַעֲמָא דִּגִּרֶשׁ, דִּשְׁבַּעַת מִיֵּתָה לֹא צִרְתּוֹ
 34 הוּוּ — זֶה הִיא דִּנְבִרְתָּי מִוִּתְרוֹת. אֲבָל מֵת שֶׁיֵּזֶה
 35 אַחֵר רֶאשׁוֹן, וְלֹא גִירֶשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ, וְאִפְּלוּ לֹא
 36 כָּנָס אֶת הַנְּבִרְתָּי, אֲסוּדָה, דְּהוּאִי צֶרֶת אֲחוּת
 37 אִשֶּׁה בּוּיָקָה, וְאִפְּלוּ בִּשְׁעָת מִיֵּתָה, דִּבְכִּין דִּישׁ
 38 זִיקָה הִיא אִילוּ בֵּא אֶחָ מִכּוֹחַ חֲשֵׁנִי. וְאִם תֹּאמְרָ:
 39 הוּאִיל זִיקָה חֲשִׁיבָא לְחִוּוֹת עֲלֵיהָ כֹּחַ חֲשֵׁנִי —
 40 הִיא אֶת שֵׁנִי מִחֲשֵׁי, וּבְדִלָּא אִיסוּר דִּאֲחוּת נִמִּי
 41 אִסְרִיא! לֹא הִיא, דִּיזָקָת שֵׁנִי יִבְמִין דֹּאסִירָא
 42 לִיתָא מִדְּרִאורִיתֵיא, וְלֹא גוֹר נִחְמָן שֵׁנִי יִיבֵא
 43 דְּעַבְדָּ בֵּה מִנְחֹר, וְיִזְרֵה שְׂמָא אֲבִירוֹ שֵׁנִי יִיבֵא
 44 הַבָּאוֹת מִבֵּית אֲדָר מִדִּימִיֵּיתֵיא, אִילֵּא אִי סָבַר לֵה

45 "וְזוֹ הָיָה" לַמַּעֲוִיט מֵאֵי? הָא כּוֹלֵהוּ שְׂרִיף בַּר מִבְּנֵי
46 יְהוּדָיָא תְּנִינָא לֵהּ, וְלֹא אַתָּא "זוֹ הָיָה" לַמַּעֲוִיטָה.
47 תְּשׁוּיָּו בָּהּ — לְאֻחוֹ הַמֵּת. קִירוּשִׁי סֶפֶק אִו יִירוּשָׁיָה
48 הָ, דְלִמָּא אִיגְרֵשָׁה עֵרֻדָּה, וְלִבְנֵי קִירוּשִׁין דְלִמָּא לֹא
49 וְלֹא מִפְּטוּרן בִּרְכָּא כְּלוּם, דְלִמָּא אִו צָרָה עֵרֻדָּה
50 עֵרֻדָּה אִינְיָ. סֶפֶק קִירוּב לֵהּ — שְׂדוּחֵי שְׂמֻנָּה אֲמוּתָה
51 אַרְבַּע אֲמוּתָה קֻרְעָה שֶׁתָּהּ, חֻרְקָה, סֶפֶק אַרְבַּע אֲמוּתָה
52 יוֹב לֵהּ. כְּתִבְתָּ בְּיָדוֹ — דְקִימָא לָן (כְּבֹא בְּתֵרָא
53 אִין בִּי זֶמֶן) — כְּתוּבָה, אִישׁ בִּי זֶמֶן וְאִין בִּי אֵלָּא עַד
54 הָךְ. כְּתִבְתָּ בְּיָדוֹ יוֹרֵי, וְכִי נִמְי חוֹלְעָה צִרְתָּה בֵּין
55 אֲמִרֵי אִינְיָ: צָרָה עֵרֻדָּה מִתִּיבִימָתָה, וּבִגְמָרָא רֵבָה,
56 לִצְנֵה נִמְי לֹא בְעִיָּה צִרְתָּה, מֵאִי עֲטֵמָא? אֲמִרֵי יִצְחָק
57 הַהִירֵחָה. אֲמִרֵי אֲתֵרֵינָה מִסֶּפֶק — אֲבָל בְּתוּבָה שִׁלְשָׁה
58 דִּם שְׁקִידָשׁ בְּעֵלָּה אֵת אֲחִיו בְּחֻזָּק הִיתֵר לִיבֻם
59 סֶפֶק וּמִקְדָּשׁ אֲחֻחוּתָה שֶׁל זֶה שְׁקִידָשׁ בִּסְפֶק קִירוּשִׁין
60 הָ לִיבֻשִׁי — לֵאבֵיָה שֶׁל זֶה מִשּׁוּם צָרָה הִתָּב, אֲמִרֵי
61 אֲחֻחוּתָה נִמְי, דִּאֲמֻרן דְּאִוִּיל הוּא וּמִקְדָּשׁ אֲחֻחוּתָה,
62 תֵּשֶׁה, וְיִשְׁאֵנָה אֲחִיו מֵאֲמֻם כְּנַבְרִית בְּעֵלְמָא, וּפְעֵה
63

בימות דף ל עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום רביעי) קפט

קָנְנוּ מְזוּר, שלדבריהם שרה בעלת המאמר פטורה מחליצת שמעון משום שהיא צרת אחותו. קָא מְשַׁמְעֵן לָן מִשְׁנַתְנוּ דְּלֵא בְּבִית שְׁמַאי, אלא המאמר אינו קונה אלא מדרבנן, ומאחר שמן התורה אינה צרתה של רחל הרי היא צריכה חליצה משמעון. מקשה הגמרא: וְלָרֵב נִחְמֵן שְׂדִיק מִהֲמַשְׁנָה לְעִיל שְׂאִין זִיקָה, קָשְׂיָא דִּיקוּ דְּרֵב אִשִּׁי מִמִּשְׁמַעוֹת מִשְׁנַתְנוּ שִׁישׁ זִיקָה, שְׁהָרִי מִשְׁמַע שְׂדוּקָא אִם גִּירֵשׁ רֵאוּבֵן אֶת אִשְׁתּוֹ וְאַחַר כֵּךְ מֵת לִי מוֹתֶרֶת שְׂרָה זְקוּתָא רֵאוּבֵן לִשְׁמַעוֹן לְאַחַר מִיתַת רֵאוּבֵן, אֲבָל אִם קוֹדֵם מֵת לִי וְרַק אַחַר כֵּךְ גִּירֵשׁ רֵאוּבֵן אֶת רַחֵל, שְׂרָה צְרֵתָהּ שֶׁל רַחֵל מוֹתֶרֶת לִשְׁמַעוֹן לְאַחַר מִיתַת רֵאוּבֵן, הֲלָא אִם כֵּן יִקְשֶׁה, אֲלֵא מָה שִׁנְתָה הַמִּשְׁנָה ז' הָיָא שְׂאִמְרוּ וְכוּלָן שְׂמַתָּה אוֹ נִתְגַּרְשׁוּ צְרוּתֵיהֶן מוֹתֶרֶת, לְמַעוּשֵׁי מָאִי הִיא בָּאָה. מִתְרַצָּה הַגְּמָרָא: ז' הָיָא בָּא לְמַעוּשֵׁי אֹפֶן שְׁבוּ בְּתַחֲלִילָה בְּנֵס רֵאוּבֵן אֶת שְׂרָה אִשְׁתּוֹ לִי וְאַחַר כֵּךְ גִּירֵשׁ אֶת רַחֵל אִשְׁתּוֹ, שְׂבֹאֹפֶן זֶה שְׂרָה אֲסוּרָה עַל שְׁמַעוֹן לְאַחַר מִיתַת רֵאוּבֵן, מִשּׁוֹם שֶׁהִיָּתָה צְרֵתָהּ שֶׁל רַחֵל אֲחֻת אִשְׁתּוֹ לִפְנֵי שִׁגִּירֵשׁ רֵאוּבֵן אֶת רַחֵל. שִׁנְיָנוּ בְּמִשְׁנָה לְעִיל (ב), רֵאוּבֵן שְׁהִיָּה נְשׁוּי לִבְת שְׁמַעוֹן אַחֲיוּ וְלוֹ אִשָּׁה אַחֶרֶת מִלְּבָדָה, אִם מֵתָה בֵּת שְׁמַעוֹן אוֹ נִתְגַּרְשָׁה וְאַחַר כֵּךְ מֵת רֵאוּבֵן, צְרֵתָהּ מוֹתֶרֶת לִשְׁמַעוֹן בִּיבּוֹם. וּמִשְׁמַע מְדַבְּרִי הַמִּשְׁנָה שֶׁאֵפִילוֹ אִם מֵתָה בֵּת שְׁמַעוֹן אַחֲרֵי שִׁנְשָׁא רֵאוּבֵן אֶת צְרֵתָהּ, מוֹתֶרֶת הַצְרָה לִשְׁמַעוֹן, מִשּׁוֹם שֶׁבִּשְׁעַת מִיתַת רֵאוּבֵן כִּבֵּר לֹא הָיָה צְרוּתָהּ ז' לִזֹּו. וְהִקְשֵׁתָהּ הַגְּמָרָא (לְעִיל ג), שְׂמַדְבְּרִי מִשְׁנַתְנוּ מִשְׁמַע שְׂדוּקָא אִם קוֹדֵם גִּירֵשׁ רֵאוּבֵן אֶת אִשְׁתּוֹ וְרַק אַחַר כֵּךְ כִּנֵּס אֶת שְׂרָה הַנְּכִבִּיתָה אִשְׁתּוֹ לִי וּמֵת מוֹתֶרֶת הַנְּכִבִּיתָה לִשְׁמַעוֹן, אֲבָל אִם קוֹדֵם כִּנֵּס רֵאוּבֵן אֶת שְׂרָה וְרַק אַחַר כֵּךְ גִּירֵשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ וּמֵת, נִאֲסֶרֶת שְׂרָה עַל שְׁמַעוֹן אֵפִילוֹ שֶׁבִּשְׁעַת מִיתַת רֵאוּבֵן כִּבֵּר לֹא הָיָה צְרוּתָהּ ז' לִזֹּו. וְתִירֵץ רַבִּי יְרֵמִיָּה שְׂמַחֲלוּקֵת תְּנָאִים הִיא, וְהַמִּשְׁנָה לְעִיל סוֹבֶרֶת שְׂמִיתָה הַכֵּבֶל מִפִּילָה לִיבּוֹם, וּבִשְׁעַת מִיתַתָּה שְׂהִיא שְׂעַצֵּם הַנִּישׁוּאִין מִפִּילִים אוֹתָהּ לִיבּוֹם לְכַשִּׁימוֹת, וּמֵאַחַר שֶׁהִיָּתָה צְרֵת עֲרוֹת הַיָּבִים לְאַחַר נִישׁוּאֵיהָ אֲסוּרָה עָלֶיהָ לְעוֹלָם, וְאַף לְאַחַר שֶׁתַּחֲלֹל לְהִיָּתָה צְרֵתָהּ. וְרַבָּא תִירֵץ, שְׁשֵׁנִי הַמִּשְׁנִיּוֹת סוֹבֶרֶת שְׂמִיתָהּ מִפִּלָּה, וְמָה שֶׁנִּקְטָה מִשְׁנַתְנוּ אֹפֶן שֶׁל 'גִּירֵשׁ וְאַחַר כֵּךְ כִּנֵּס' הוּא לֹא בְּדוּקָא, וְנִשְׁנָה מִשְׁנִיּוֹת אֲלוֹ בְּדֶרֶךְ ז' וְאִין צְרִיךְ לִזְמֹר ז'. שְׂקוֹדֵם שְׂנֵתָה הַמִּשְׁנָה שְׂהִיא אֵפִילוֹ אִם מֵתָה אוֹ נִתְגַּרְשָׁה הָעֵרָה לְאַחַר שֶׁנִּשְׂאָה אֶת צְרֵתָהּ הַצְרָה מוֹתֶרֶת בִּיבּוֹם, וְאַחַר כֵּךְ הוֹסִיפָהּ, שֶׁכֵּל שֶׁכֵּן שְׂמוֹתֶרֶת הַצְרָה בְּאֹפֶן שְׂמַתָּה הָעֵרָה אוֹ נִתְגַּרְשָׁה קוֹדֵם שִׁנְשָׁא אֶת הַצְרָה. הַגְּמָרָא תוֹלָה מַחֲלוּקֵת אֲמוּרָאִים ז' בְּמַחֲלוּקֵת אֲמוּרָאִים לְעִיל. שׂוֹאֲלָתָהּ הַגְּמָרָא: הִנֵּימָא – מָה שִׁפְרִישְׁנוּ לְעִיל בְּמִשְׁנַתְנוּ בְּשִׁית רַב נִחְמֵן מוֹבֵן רַק אִי כִּבֵּר לָהּ כִּרְבִּי יְרֵמִיָּה דְּאָמַר בִּישׁוּב סְתִירַת מִשְׁנִיּוֹת, תִּבְרָא – יֵשׁ לְשִׁבּוֹר וְלִהְפָּרִיד בֵּין שְׁתֵּיהֶן, וְאִכֵּן מִי שִׁשְׁנָה מִשְׁנָה ז' שֶׁבְּתַחֲלִיל הַמַּסְכָּת לֹא שָׁנָה אֶת ז' שִׁלְפִינֵינוּ, וְהָיָה תִנְיָא שֶׁל הַמִּשְׁנָה לְעִיל כִּבֵּר מִיתָהּ מִפִּלָּה, וְאֵילוֹ הָיָה תִנְיָא שֶׁל מִשְׁנַתְנוּ כִּבֵּר 'נִישׁוּאִין הֶרָאשׁוֹנִים מִפִּילִים'. שְׁלִפִּי זֶה אִכֵּן יֵשׁ לִזְמֹר ש'ז' הָיָה הָאֲמוּר בְּמִשְׁנַתְנוּ בָּא לְמַעוּשֵׁי אֹפֶן שֶׁכֵּסֵּן רֵאוּבֵן אֶת שְׂרָה וְרַק לְכִסּוֹף גִּירֵשׁ אֶת רַחֵל, שְׂבֹאֹפֶן זֶה שְׂרָה אֲסוּרָה עַל שְׁמַעוֹן מִשּׁוֹם צְרֵת רַחֵל אֲחֻת אִשְׁתּוֹ לִפְנֵי שֶׁבִּשְׁעַת נִישׁוּאֵי רֵאוּבֵן לְשִׁרָה הִיָּתָה הִיא צְרֵת רַחֵל. אֲלֵא אִי רַב נִחְמֵן כִּבֵּר לָהּ כִּרְבִּי דְּאָמַר שְׁלֵעוֹלָם הָיָה אֲמָר בְּשֵׁנִי הַמִּשְׁנִיּוֹת וְאִף מִשְׁנַתְנוּ סוֹבֶרֶת שְׂמִיתָהּ מִפִּלָּה, וּבְדֶרֶךְ ז' וְאִין צְרִיךְ לִזְמֹר ז' אִם כֵּן שׁוּב יִקְשֶׁה ז' הָיָה לְמַעוּשֵׁי מָאִי, הֲלָא לְשִׁיתָה רַבָּא גַּם אִם כִּנֵּס וּלְבִסּוֹף גִּירֵשׁ מוֹתֶרֶת שְׂרָה לִשְׁמַעוֹן. מִסִּיקָה הַגְּמָרָא: אִכֵּן עַל כִּרְבִּי רַב נִחְמֵן כִּרְבִּי יְרֵמִיָּה כִּבֵּר לָהּ, וְבָא ז' הָיָה לְמַעַט וּלְאַסוּר אֶת הָאֹפֶן שְׁבוּ כִּנֵּס רֵאוּבֵן

אֶת שְׂרָה וְרַק לְבִסּוֹף גִּירֵשׁ אֶת רַחֵל. הַגְּמָרָא מִפְּרִשְׁתָּהּ אֶת דְּבָרֵי הַמִּשְׁנָה לְשִׁיתָה רַבָּא: וְלָרֵבָא הַסּוֹבֵר שְׂמִיתָהּ מִפִּלָּה וְגַם אִם כִּנֵּס רֵאוּבֵן אֶת שְׂרָה וּלְבִסּוֹף גִּירֵשׁ אֶת רַחֵל מוֹתֶרֶת שְׂרָה לִשְׁמַעוֹן, הִנֵּימָא אִי כִּבֵּר לָהּ כִּרְבִּי אִשִּׁי שִׁישׁ זִיקָה, שְׁלִפִּי זֶה יֵשׁ לְפָרֵשׁ ש'ז' הָיָה בָּא לְמַעוּשֵׁי אֹפֶן שֶׁמֵּת רֵאוּבֵן בְּלֹא שְׂיִיבָם אֶת שְׂרָה וְכֵלָא שְׂגִירֵשׁ אֶת רַחֵל אִשְׁתּוֹ, שְׂמֵאַחַר שְׂרָה נִחְשְׁבַת כְּאִשְׁתּוֹ רֵאוּבֵן מִחֻמַּת זִיקָתָהּ, נְעֻשִׁית צְרֵת רַחֵל וְנִאֲסֶרֶת עַל שְׁמַעוֹן מִשּׁוֹם צְרֵת אֲחֻת אִשְׁתּוֹ. אֲלֵא אִי כִּבֵּר לָהּ כִּרְבִּי נִחְמֵן שְׂאִין זִיקָה, אִם כֵּן ז' הָיָה לְמַעוּשֵׁי מָאִי, הֲלָא בְּאֹפֶן הָאֲמוּר מוֹתֶרֶת שְׂרָה לִשְׁמַעוֹן, וְאִינָה נִחְשְׁבַת צְרֵת אֲחֻת אִשְׁתּוֹ מִחֻמַּת הַזִּיקָה. מִסִּיקָה הַגְּמָרָא: אִכֵּן עַל כִּרְבִּי רַבָּא כִּבֵּר לָהּ כִּרְבִּי אִשִּׁי כִּבֵּר לָהּ, וְבָאָה הַמִּשְׁנָה לְמַעַט וּלְאַסוּר בְּאֹפֶן הָאֲמוּר מִשּׁוֹם שִׁישׁ זִיקָה.

משנה

הַמִּשְׁנָה שְׁלִפְנֵינוּ דְּנָה בְּסִפְּק צְרוּת עֲרוּה: וְכוּלָן – כֹּל חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה הָעֲרוּת שִׁנְיָנוּ לְעִיל (ב). שְׂפוּטוֹת צְרוּתֵיהֶן בִּיבּוֹם וְחִלְצָה, שְׁהָיוּ כְּהֵן קִדּוּשִׁין אוֹ גִּירֵשִׁין בְּסִפְּק – שְׂסִפְּק הוּא הָאֵם נִתְקַדְּשׁוּ לֹאֵחַ הַמֵּת אוֹ אִם גִּירֵשִׁין קוֹדֵם שְׂמֵתָהּ, וְנִמְצָא שְׁחָן סִפְּק נְשִׁי הַמֵּת, וְצְרוּתֵיהֶן שְׁהִיוּ נְשׂוּאוֹת בּוֹדָאִי לְמֵת הֵן סִפְּק צְרוּת עֲרוּה, הֲרִי אֲלוֹ הַצְּרוּת חוֹלְצוֹת לִיבּוֹם וְלֹא מִתְּיַבְּמוֹת לוֹ. שֶׁכֵּן אִם הָעֵרָה הִתְקַדְּשָׁה לְמֵת, וְכֵן אִם לֹא הִתְגַּרְשָׁה מִמֶּנּוּ, נִמְצָאֵת צְרֵתָהּ צְרוּת עֲרוּה וּפְטוּרָה בִּיבּוֹם וְחִלְצָה. אִךְ אִם לֹא הִתְקַדְּשָׁה הָעֵרָה לְמֵת, וְכֵן אִם הִתְגַּרְשָׁה מִמֶּנּוּ, אִין הַשְׁנִיָּה צְרֵתָהּ וְחִיבַת בִּיבּוֹם וְחִלְצָה. עַל כֵּן מִסִּפְּק יֵשׁ לְהַחֲמִיר וּלְאַסוּר בִּיבּוֹם וְלִחְיִיב בְּחִלְצָה. כִּיצַד הוּא סִפְּק קִדּוּשִׁין, אִם עֲמִידוֹ הָאִישׁ וְהַאֲשָׁה בִּרְשׁוֹת הֶרְבִּים בְּמִדְּוָתָהּ אֲמוֹתָהּ זֶה זְמוֹ, וְזִכָּר לָהּ הָאִישׁ כִּסְף אוֹ שֹׁטֵר קִדּוּשִׁין וְנִפְל הַכִּסְף אוֹ הַשֹּׁטֵר בְּאִמְצַע מְקוֹם זֶה, וְכִסְּפָא אִם נִפְל קְרוֹב לוֹ בְּתוֹךְ אַרְבַּע אֲמוּתָיו וְאִינָה מְקוֹדֶשֶׁת, סִפְּק נִפְל קְרוֹב לָהּ בְּתוֹךְ אַרְבַּע אֲמוּתֶיהָ הִיא מְקוֹדֶשֶׁת. וְהוּא סִפְּק קִדּוּשִׁין שִׁנְיָנוּ בּוֹ, שִׁצְרָתָהּ חוֹלְצָת וְאִינָה מִתְּיַבְּמָת. וְכִיצַד הוּא סִפְּק גִּירֵשִׁין, כְּגוֹן שִׁגִּירֵשָׁה בְּאִחַד מִהִגִּטִּין שְׂפִסְלוֹם חֲכָמִים, שְׂמֵאַחַר שִׁנְיָנוּ גָּמוּר דִּינוֹ כִּסְפָא גִירֵשִׁין, וְאִינָה נִחְשְׁבַת מְגוּרֶשֶׁת אֲלֵא לְחוּמָא וְלֹא לְקוּלָא, וְעַל כֵּן צְרֵתָהּ חוֹלְצָת וְלֹא מִתְּיַבְּמָת. וְאֵילוֹ הֵם. א. כְּתִבָּה הַכֵּבֶל אֶת הַגֵּט כְּכָתֵב יָדוֹ, וְאִין עָלֶיהָ עֲרִים חֲתוּמִים, שְׂאֵף שְׂמֵן הַתּוֹרָה כִּתֵּב יָדוֹ נִחְשְׁבַת כְּעֵדוֹת חֲתִימָה וְהִגֵּט כִּשְׂר, מִכָּל מְקוֹם פְּסוּלוֹהוּ חֲכָמִים. ב. יֵשׁ עָלֶיהָ עֲרִים חֲתוּמִים וְאֵוֹלֵם אִין בּוֹ זִמֵּן, שְׂמֵן הַתּוֹרָה הוּא כִּשְׂר אִךְ פְּסוּלוֹהוּ חֲכָמִים. ג. יֵשׁ בּוֹ זִמֵּן וְאֵוֹלֵם אִין חֲתוּם בּוֹ אֲלֵא עַד אֲחָד בְּלָבָד, שְׂפִסְלוֹהוּ חֲכָמִים. וְהוּא סִפְּק גִּירֵשִׁין שִׁנְיָנוּ בּוֹ, שְׂאֵם גִּירֵשׁ בְּאֹפֶן זֶה אֶת אִשְׁתּוֹ הָאֲסוּרָה עַל אֲחֻזָּה בְּאִסּוּר עֲרוּה, צְרֵתָהּ חוֹלְצָת וְלֹא מִתְּיַבְּמָת.

גמרא

שִׁנְיָנוּ בְּמִשְׁנַתְנוּ: כִּיצַד סִפְּק קִדּוּשִׁין, וְרַק לָהּ קִדּוּשִׁין סִפְּק קְרוֹב לוֹ סִפְּק קְרוֹב לָהּ. מִדִּיִּיקָתָהּ הַגְּמָרָא: וְאֵילוֹ גִּירֵשִׁין, סִפְּק נִפְל הַגֵּט קְרוֹב לוֹ סִפְּק נִפְל קְרוֹב לָהּ, לֹא קִתְּנִי בְּמִשְׁנָה שְׂבֹאֹפֶן זֶה תִּהְיֶה צְרֵתָהּ חוֹלְצָת לֹא מִתְּיַבְּמָת. וּמִשְׁמַע מִכָּךְ שְׂבֹאֹפֶן זֶה אִין הַגִּירֵשִׁין חֲלִים כֹּלל וְנִחְשְׁבַת צְרֵתָהּ כּוֹדָאִי צְרֵת עֲרוּה וְנִפְטֶרֶת אֵף מִחִלְצָה. שׂוֹאֲלָתָהּ הַגְּמָרָא: מָאִי טַעְמָא שׁוֹנָה אֹפֶן זֶה מִסִּפְּק קִדּוּשִׁין שְׁבוּ הַצְרָה חוֹלְצָת וְלֹא מִתְּיַבְּמָת. אָמַר רַבָּה, בְּסִפְּק גִּירֵשִׁין פְּטוּרָה הַצְרָה מִחִלְצָה מִשּׁוֹם שְׂאֵרָה ז' צְרוּתָהּ וְכִתְּבָתָהּ הִיא מִתְּיַבְּמָת. שְׁהִיָּתָה עֲרוּה וְנִפְטֶרֶת עַל שְׂנוּלָהּ הַסִּפְּק הִיָּתָה מוֹתֶרֶת ז' בְּכִצְרָתָהּ עֲרוּה וְעוֹמֶדֶת לְהִיָּתָה מוֹתֶרֶת לְשׁוֹק לִלֵּא חִלְצָה לְכַשִּׁימוֹת בְּעֵלָה, וּמִסִּפְּק גִּירֵשִׁין אֲלוֹ אֲתָהּ מָא לְאִוְסְרָהּ לְהִנְשָׂא לְשׁוֹק לִלֵּא חִלְצָה, וּמֵאַחַר שֶׁבִּכֵּל סִפְּק יֵשׁ לְהַעֲמִיד אֶת הַדְּבַר עַל חֻזְקָתָהּ הַקּוֹדֶמֶת וְלִתְלֹת שְׂלֵא הַשְׁתֵּנָה, אֵל תִּתְּקַנְיָהּ לְצֵרָה ז' מִסִּפְּקָא, אֲלֵא הָעֲמִידָנָה בְּחֻזְקָת הַיִּתְרָה לְשׁוֹק. אָמַר לִיָּה אֲבִי, אִי הָכִי בְּסִפְּק קִדּוּשִׁין נְמִי נִימָא שְׂאֵשָׁה ז' (צֵרָה) ז' וְ

מתרצת הגמרא: מפני דקא מצינן לצרר חליצה, מידע דע הכל
 דמה שאינה מתייבמת חומרא בעלמא הוא, ומעיקר הדין אין
 הערה מקודשת.
 שוב מקשה הגמרא: אי הכי – אם בספק קידושין החמירו שלא
 לסמוך על חזקה ואסורה ביבום, אם כן בגירושין נמי ליתני
 (ו-תשנה) משנתנו שאם זרק לערוה גט ספק קרוב לו ספק קרוב לה,
 אין לסמוך על החזקה, וליצטרף להצרה חליצה מספק, שמא
 התגרסה הערה וכבר אינה צרתה. ואין לחשוש שמתוך כך יבואו
 לומר שהערה ודאי מגורשת, שהרי אם התגרשה היתה מותרת
 צרתה אף ביבום, ומתוך כך שהצרה אסורה ביבום מידע דע הכל
 דחליצתה חומרא בעלמא הוא, ומעיקר הדין אין הערה מגורשת.
 מתרצת הגמרא: בספק גירושין לא הצריכו את הצרה חליצה,
 משום שאם איתא אומר שהיא חולצת יאמרו שהיא אף מתייבמת,
 ומאחר שהיא בחזקת צרת ערוה הרי היא אסורה על היבם
 באיסורא חת של אשת אח שלא במקום מצוה.
 שוב מקשה הגמרא: אם כן הלא בספק קידושין נמי לא תחלוץ,
 שהרי אם איתא אומר שהיא חולצת, יאמרו שהיא אף מתייבמת,
 והרי החמירו עליה שלא תתייבם, שמא התקדשה הערוה והרי
 היא צרת ערוה. מתרצת הגמרא: ותתייבם, ואין בך כלום – אפילו
 אם תתייבם אין בכך משום איסור אשת אח, שכן מן התורה אהזקא
 של היתר ליבם קא קיימא – היא עומדת. ואף שהחמירו בה חכמים
 ואסורה ביבום, מכל מקום אין לגזור גם על החליצה מפני החשש
 שמא תתייבם, שכן אף איסור היבום עצמו אינו אלא חומרא
 בעלמא כאמור.
 אביי מקשה על שיטת רבה הסובר שבספק גירושין פטורה הצרה
 מחליצה: אייתיביה אביי לרבה, שנינו במשנה להלן (ד) נפל היתר
 עליו ועל בת אחיו הנשואה לו ומתו שניהם, ואין ידוע איזה מהם
 מת ראשון, צרתה חולצת ולא מתייבמת. כגון שנשא שמעון את
 רבקה בת אחיו ראובן, ולו אשה נוספת בשם שרה, ואין ידוע אם
 מת שמעון לפני רבקה או לאחריה, שמספק שרה חולצת ולא
 מתייבמת. שכן יש להסתפק, שמא מת שמעון תחילה ונמצא
 שבשעת מיתתו היתה שרה צרת בתו של ראובן ונאסרת עליו
 לעולם, ועל כן אינה מתייבמת לו. אבל חיבת היא מספק בחליצה,
 שמא מתה רבקה לפני שמעון ונמצא שבשעה שנפלה ליבום כבר
 לא היתה צרת בתו של ראובן והרי היא זקוקה ליבם. ולדברי רבה
 קשה, אמאי חולצת. הלא כשם שבספק גירושין מעמידים את
 הצרה בחזקת היתרה לשוק, אם כן הלא בספק זמן מיתת הערוה,
 נמי קיימא שאשה זו ושרה צרת רבקה. קודם שנפל הבית על בעלה
 ועל הערוה כהזקת היתר לשוק ולכשימות בעלה היתה עומדת,
 שכן באותה שעה היתה צרת ערוה, ומדוע מספק איתא קא
 לאוקמה לשוק ולחיבה בחליצה, אל תאסרנה מספק אלא תהיה
 מותרת לשוק בלא חליצה. וכי תימא דהלא נמי מעיקר הדין היא
 מותרת לשוק בלא חליצה, אלא שלחומרא הצריכו חליצה, הלא
 חומרא דאית ליה קולא הוא, שהרי אם איתא אומר שהיא חולצת,
 יאמרו שהיא גם מתייבמת, והרי היא אסורה ביבום משום שהיא
 בחזקת צרת ערוה.
 מתרצת הגמרא: אכן בנפל הבית על הערוה ובעלה חולצת רק
 משום חומרא. ולא חששו שמא מתוך שנצריכה חליצה יבואו
 לייבמה, שכן דווקא בספק גירושין דשכיחי גזרי רבנן שלא
 תחלוץ, שמא יאמרו שהיא מתייבמת. אבל במפולת דלא שכיחי
 לא גזרי רבנן שלא תחלוץ ולא חששו שמא יבואו לייבמה.
 עוד מתרצת הגמרא: אי נמי, בספק גירושין כיון דקיימא ערוה דקא
 מוכח – שהערה קיימת לפנינו ומוכיחה על צרתה שהיא צרת
 ערוה, וצרתה קמצינן לה חליצה – ואם תצריך את צרת הערוה
 לחלוץ אמרי בני אדם, קמו ביה רבנן גיטא דגיטא מעליא הוא –
 עמדו חכמים על גט זה ומצאו שנפל קרוב לה ונתגרשה בו כראוי
 וצרתה אינה צרת ערוה, ומתוך כך אתא אף לייבומי צרה. אבל
 במפולת שלא נודע מי מת קודם, מי קמו ביה רבנן במפולת – וכי
 ניתן לומר שעמדו חכמים על ספק זה ונתברר להם שהערה מתה

קודם, והרי ספק זה אינו יכול להתברר לעולם, ועל כן גם אם
 נצריך את צרתה חליצה לא יאמרו שנתברר לבית דין שהיא מתה
 קודם, ואין לחשוש שמא יבואו להתירה אף ביבום.
 הגמרא מקשה עוד על רבה מדברי המשנה בגיטין: ונבי ספק
 גירושין של הערה מי לא תנן שצרתה צריכה חליצה מספק. והתנן
 בגיטין (עח), היתה האשה עומדת בראשות הרבים וזרקו לה הבעל
 את הגט, אם נפל הגט קרוב לה בתוך ארבע אמות שלה הרי היא
 מגורשת, ואם נפל קרוב לו בתוך ארבע אמות שלו אינה מגורשת.
 ואם הוא מציצה על מציצה – ספק הוא האם נפל קרוב לו או קרוב
 לה, הרי היא מגורשת ואינה מגורשת לחומרא. ואמרין, למאי
 הלכתא שדינה כגרושה, דאי בעלה בתן הוא, אסורה ליה ואינו
 יכול להחזירה, שכן גרושה אסורה לכהן. וכן אי אשה זו ערוה היא
 על היבם, ויש לבעלה אשה נוספת ומת בלא בנים, צרתה קציא
 חליצה מספק, שכן אם חלו גירושיה שוב אין צרתה צרת ערוה,
 ולא אמרינן שאם איתא אומר חולצת מתייבמת. ואפילו שיתכן
 שאינה מגורשת וצרתה היא צרת ערוה, מכל מקום אין חוששים
 שמא אם נצריכה חליצה יבואו לייבמה. ומכאן קשה על רבה
 הסובר שבספק גירושין מעמידים את הצרה בחזקת צרת ערוה,
 ופוטרים אותה אף מחליצה משום החשש האמור.
 מתרצת הגמרא: הלא איתמר עלה – הרי נאמר על משנה זו, דרבה
 ורב יוסף דאמרי תרין דיוהי, הלא במשנה בגיטין בשתי בתי עדים
 המכחישות זו את זו עסקינן, שכת איתא אומרת שהגט נפל קרוב
 לה, וכת איתא אומרת שהגט נפל קרוב לו, דהוה ליה שפיקא
 דאורייתא. שכן כל ספק שנולד מחמת שתי כתי עדים המכחישות
 זו את זו אין הולכים בו אחר חזקה, אלא הוא ספק השקול שיש
 להחמיר בו ככל ספק של תורה. לפיכך אין מעמידים את צרת
 הערוה בחזקת היתרה לשוק, אלא מן התורה מצריכים אותה
 חליצה מספק. ואילו במוציאין דהלא מדובר בכת אחת של עדים,
 שאחד מהם אומר שנפלו הקידושין קרוב לה, והשני אומר שנפלו
 קרוב לו. ומאחר שאין עדות של שני עדים בקידושין הערוה, מן
 התורה יש להעמיד את הצרה בחזקת היתר ליבם. אלא דהוה ליה
 ספקא דרבנן בלבד, והחמירו בה חכמים שלא להעמידה על
 חזקתה והצריכו חליצה מספק. אבל בספק גירושין בכת אחת,
 כשעד אחד אומר קרוב לה ואחד אומר קרוב לו, לא החמירו בה
 חכמים להצריכה חליצה כדי שלא יבואו לייבמה. אלא מעמידים
 אותה בחזקת היתרה לשוק כפי דינה מן התורה.
 שואלת הגמרא: וימאי דמיתנין דהלא מדוברת בכת אחת של
 עדים ולא בשני כיתי עדים המכחישות זו את זו. משיבה הגמרא:
 משום שספק גירושין המוזכר במשנה הוא דומיא דספק קידושין
 המוזכר בה. מה ספק קידושין אמור בכת אחת, אף ספק גירושין
 אמור בכת אחת.
 מקשה הגמרא: וספק קידושין גופיהו האמור במשנתנו, ממי דהוא
 אמור בכת אחת, דהלא מדובר בשתי בתי עדים, שכת אחת
 אומרת שנפל קרוב לה וכת אחרת אומרת שנפל קרוב לו. מתרצת
 הגמרא: אי בקידושין מדובר בספק של שתי בתי עדים, מדוע אין
 הצרה מתייבמת, תתייבם ואין בך כלום, שהרי היא עומדת
 בחזקת היתר ליבם.
 דוחה הגמרא: וכי בשתי כיתי עדים הצרה מותרת ביבום, והרי
 קיימי (ו-עומדים) לפנינו שני עדים וקאמרי שנפלו הקידושין קרוב
 לה והיא מקודשת, ולדבריהם הצרה אסורה ביבום משום שהיא
 צרת ערוה, ואיתא אמרת תתייבם ואין בך כלום.
 הגמרא מוסיפה לדחות את עצם החילוק שבין כת אחת לשתי כתי
 עדים שהובא לעיל: וכן, הלא מספק של שתי בתי עדים נמי
 ספקא דרבנן היא, משום דמדאורייתא אמרינן איזי תני לכהני תרי
 – מעמידים את שני העדים האומרים שנפל קרוב לה כנגד שני
 העדים האומרים שנפל קרוב לו, ומאחר שהוא ספק שקול, אשה
 אוקמה אחזקה – מעמידים את הצרה בחזקת היתרה לשוק בלא
 חליצה, ורק מדרבנן החמירו בה שלא להעמידה על חזקתה
 ולהצריכה חליצה. ואם כן שוב חוזרת הקושיא למקומה, שכשם

יבמות. פרק שלישי – ארבעה אחין דף לא עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזליץ) קצא רש"י

בין דקמצרכת חליצה לצרה מידע ידעי – דקדושי דבת אחיו לאו קידושין, והאי דלא מתיבמת צרתה – חומרא בעלמא הוא. ליתני – ספק קרוב לו. מידע ידעי דחומרא בעלמא הוא – כלומר, אי חישת ללא לימור אינשי? מדחלצה – ודאי גירושין גמורין ניהו, דאי קדיש לה למעורשת אינשי דעלמא ודור קדיש לאחותה, דקמייאת קדיש, דברתייתא לאו קידושין – מידע ידעי דחליצה להכי.

דמולא מתיבמת צרתה, מידע ידעי דחליצה חומרא בעלמא הוא. מתיבמת – וקמייבם צרת ערוה, דאוקמה אחזקה, ופגע בברת. הכא נמי – גבי קידושין, אמאי חולצת? הא אתי לייבומי, ודלמא קידושי ערוה קידושי הוה, וקמייבם לצרת ערוה. אחזקה קייבא – בחזקת היתר לייבם. ועל בת אחיו – והיא אשתו, צרתה חולצת – לא מספיקא בולא כלום משום צרת ערוה, שמא היא מתה ראשונה ואחר כך מת הוא. ותנן; וכולן, אם מתו העריות קודם לבעליהן – צרותיהן מותרות, בפרק קמא. ולא מתיבמת – שמא הוא מת ראשון, והיה לה דך צרת בתו. הכי גרסינן: חומרא דאתי לירי קולא הוא, שאם אסתא אומר חולצת מתיבמת. נורו ביה רבנן – לא מספיקא גירושין בערוה לא תחולץ הצרה, שאם אתה אומר חולצת – מתיבמת. דקייבא ערוה – קמן, וקמובחת, דהכל רואין שזו צרת ערוה היתה, ואתה מצרכת חליצה – אתו למימר קמו ביה רבנן גניטא, וגיטא מעליא הוא, ואין זו צרת ערוה – ואתא לייבומי. אבל מפותל – אי כון מרביח לה חליצה, מי אתי למימר קמו ביה רבנן במפולת? אלו הדיינים המצריכים אותה חליצה, נביאים הם וידעו שהיא מתה ראשונה. דלית לייבם לצרה? ומידע ידעי דהאי דחלצה – משום ספיקא היה. קרוב לו כ' – מפרש במסכת גיטין. למאי חלצתא – קתני מגורשת. דהוי לה ספקא דאורייתא – כיון דמריח אמרי קרוב לה – לא מצי לאוקמי צרה אחזקה ולמפיקטא לעלמא בלא חליצה. ופתגמין דהכא בכת אחת – עד אמר קרוב לו ועד אמר קרוב לה. הלכך, בקידושין הוא דאיכא למיתניה – משום דבחזקת היתר לייבם קיימא, ומשום עד אחד דאמר קרוב לה לא מספיקא לה מחזקה, וחלצה, אבל בגירושין ליכא למתניה דבחזקת היתר לשוק קיימא, ועד אחד דאמר קרוב לה – בעי לאפקי מחזקה, וכיון דליכא עדות שלם – אולין לקולא וקא מוקמינן אחזקה, ולא עביא חליצה, שאם אתה אומר חולצת – מתיבמת. אף גירושין בכת אחת – כלומר, אי הוה תני להו, דעל בכת הוה מיתוקמא דומיא דקידושין, משום הכי לא תני לה. הכי גרסינן: וקידושין גופיהו ממיא דבכת אחת דלמא בשתי כיתי עדים אי בשתי כיתי עדים תתייבם צרתה ואין בכך כלום קיימי עדים ואמרי קרוב לה ואת אמרת תתייבם ואין בכך כלום. ותו, בשתי כיתי עדים נמי ספיקא דרבנן הוא דאמרינן אוקי כו' – דהכי פירושא אי בשתי כיתי עדים לא הוה תני "ולא מתיבמת", אלא תתייבם ואין בכך כלום, דהא אוקמת אחזקה דמותרת לייבם הוא. ופרכינן: קיימי עדים כו' והאמרת שתי כיתי עדים ספיקא דאורייתא היא ותו: בשתי כיתי עדים נמי ספיקא דרבנן הוא. ובגירושין גופיהו, אף על גב דבת אחת אומרת קרוב לה – לא הוה לן לאפקי מחזקה היתר לשוק, כיון דאיכא כת אחרית דאמרה קרוב לו, ואמאי קתני חולצת? ואית דמפרשי: הכי אי בשתי כיתי עדים – מי הוה אמרינן לעיל בספק קידושין תתייבם ואין בכך כלום? קיימי עדים ואמרי קרוב לה ומקודשת, ונעשית הראשונה צרת ערוה, ואת אמרת תתייבם? אלא ודאי בכת אחת, ומשום דליכא אלא חד דאמר קרוב לה – אמרינן אוקי צרה אחזקה דשריא לייבם. וכך שמעתי. וקשה בעיני: משום דמיתא סיעתא למילתיה מדנפשיה, דהווא "תתייבם ואין בכך כלום" דלעיל – הוא גופיה פירש הכי.

למאן דחיש לספק דרוסה. בדאמר בריש "אלו טרפות" (תולין ג,ג), וארי שנבס לבין השוורים, ופסק דתם אמירא הלכתא דחוששין לספק דרוסה, אף על גב דאמרינן דתם איכא למימר הכי ואיכא למימר הכי, מכל מקום מסתברא טעמא לאיסורא טפי מלהיתירא. תרע, דהא בספק בלבא ספק שוורא אמרינן דתם (ג,ג) אימור בלבא, אפילו לשמואל דחיש לספק דרוסה. **הכא** נמי אם אתה אומר חולצת מתיבמת – תימה: דמעיקרא פריך ואל תאסרנה מספק, ורצתה ליתניה לייבם לבתחילה, והשתא פריך דאפילו חליצה לא תביעי, גורח שמא תתייבם! ויש לומר: דהכא הכי קאמר: מה מועיל שאתה אוסרת לייבם וכיון דחולצת יבוא מתוך כך לייבם! ומשני דחולצת ממה נפשך, ואם יבא באקראי בעלמא לייבם – אין בכך כלום. **נפל** הבית וכו' – כאן שתימה: אמאי חשיב לה טפי בחזקת היתר לשוק מלייבם? דהא קמן ששניהם מתו, וכן יכול להיות שהיא מתה תחלה כמו הבעל! ויש לומר: דמשום הכי חשיב לה טפי בחזקת היתר לשוק מלייבם, משום דבמיתת הבעל משתריא לשוק, אבל במיתת הערוה אינה ניתרת לייבם עד שימות הבעל עמה. **ואין** ידוע איזה מהם מת ראשונה – קטבר האי תנא דמיתה מפלת.

למאי חלצתא – תימה: דמשנן זו בגיטין ב"הוויק" (ע"א), ולא מסיק דתם בגמרא למאי חלצתא. **אי** בשתי כיתי עדים תתייבם ואין בכך כלום – פירוש הקונטרס דחוק הוא. דאיך עלה דעת הפתחין לומר כך ועוד, דבספרי ישנים גרס "ודלמא", והוא מוחק וגרס "ותו!" ונראה לרבינו יצחק דהכי פירוש: דומיא דקידושין, וקידושין משמע ליה דמיייר אף בכת אחת, ואף על גב דבכת אחת דאורייתא מתיבמת, כיון דבשתי כיתי עדים הוא ספיקא דאורייתא – גורו רבנן שלא תתייבם בכת אחת אטו שתי כיתי עדים. ופריך: וקידושין ממיא דבכת אחת דאורייתא מתיבמת, דלמא דוקא בשתי כיתי עדים, אבל בכת אחת – מותרת להתייבם, ולא גורין אטו שתי כיתי עדים משום דשתי כיתי עדים גופיהו היא ספיקא דרבנן, ומדאורייתא מתיבמת, דמוקים לה אחזקה, אלא מדרבנן חולצת ולא מתיבמת לחומרא – דחוקא בשתי כיתי עדים, אבל בכת אחת – לא תחמירו, ומוכחי דשתי כיתי עדים ספיקא דרבנן, כמו שמפורש לבסוף, והשתא קאמר: אי בשתי כיתי עדים דוקא אתה רוצה להחמירו, אבל בכת אחת מתיבמת, ולא גורין אטו שתי כיתי עדים, דשתי כיתי עדים גופיהו אינה חולצת אלא לחומרא, ואם תתייבם אין בכך כלום, והכי מצינן למימר דתתייבם ואין בכך כלום? קיימי עדים ואמרי כו' ומסיק: ודלמא בשתי כיתי עדים גופיהו היא ספיקא דרבנן, כמו שהקשה בתחלה. והשתא, לפי מסקנא זו בקידושין בכת אחת – שריא להתייבם. ומידו דלמא בעלמא קאמר. ועוד אמר רבינו יצחק, דמצנין לפרש: דמשמע ליה דבקידושין איירי בכת אחת, משום דבשתי כיתי עדים לא איצטריך, דפשיטא, שהוא ספיקא דאורייתא, ותנן לה בגיטין (שם) גבי ספק גירושין דחולצת. אבל אי הוה בקידושין מיירי בשתי כיתי עדים – הוה מיירי נמי בגירושין בשתי כיתי עדים, אף על גב דלא איצטריך וכבר תנן לה בגיטין. ולהכי קאמר דומיא דקידושין, דקידושין נמי בכת אחת. ופריך: וקידושין גופיהו דלמא בשתי כיתי עדים, דשתי כיתי עדים נמי ספיקא דרבנן, וכת אחת ושתי כיתי עדים הכל הוא שוה, שהכל ספיקא דרבנן, כדמפרש ואזיל. **שתי** כיתי עדים נמי ספיקא דרבנן – ואם תאמרו: וכיון דמסקין דבשתי כיתי עדים הוא ספיקא דרבנן – למה דחוק דרבנן ורב יוסף לאוקמי דהדיא

ההיא גדישין בשתי כיתי עדים יש לומר: דלשון מחצה על מחצה דקתני התם במתניתין שייך טפי בשתי כיתי עדים. ובפרק שני דכתובות (כ"ב דיבור המתחיל "אנן") ובפרק "חוקת הבתים" (כ"ב בתרא ל"ב דיבור המתחיל "אנן") הארכותי. **וארעא** אוקמא בחוקת בר שטיא – לא דמי להאיה דאמר בקידושין (ט"ט), ובבבא בתרא (ק"ג"ב) אם בריא הוא –

עלי להביא ראיא ששכיב מרע דיהו, ואם שכיב מרע הוא כ"ר. והבא, כיון שדרכו להיות עדים חלים ועתים שוטה – לא שייך להעמידו אחזקה כמו שהוא עתה. **אי** יגיד עליו רעו מאי זו היא דקתני – הוה מצי למיפריך: אי יגיד עליו ריעו, ליתני כולדו בחד, וליתני חד מנייהו באידך כדפריך בפרק "לא יחפור" (כ"ב בתרא י"ט א.).

למעוטי זמן וליתיה בקידושין – מספקא לרבנן יצחק: כתב בכתב ידו ואין עליו עדים, אי מהני בקידושין אי לא? דכיון שאין צריך זמן – מה לנו אם אין עליו עדים? **והא** עבדא דאיכא דקני בכספא כ"ר – פירש בקונטרס: שטר קניית עבד. וקשה לרבנן יצחק: דאם כן מאי שנא דנקט עבד? דהוי מצי למינקט שטר מכירת קרקע, וכל שטר שטרי מכתב וידוע: דהתם לא תיקון רבנן זמן! ונראה דאשטר שחרור קאי, דתיקון זמן לידע מתי נאסר בשפחה והוה רבתי בבת ישראל. והכי קאמר: והא עבדא – איכא דקני נפשיה בכספא ואיכא דקני בשטרא.

השטא נחא הא דמשני התם רובא וכו'. ואם תאמר: בפרק קמא דגיטין (ט"ז, ט"ח) דתנן: בשלושה דברים שוה גיט נשים לשחרור עבדים. ליתני נמי זמן, ששוו גיט נשים לשחרור עבדים וליתיה בקידושין? ויש לומר: דכל מילי דחשיב התם ודפריך התם – היו חד טעמא גבוט נשים ושחרור עבדים, אבל זמן דשחרור עבדים –

באו להחיות בבת ישראל, וגיט נשים – משום פירי. **דחזו** כתבא ואתו מסהדי כ"ר – קשה לרבנן יצחק: דב"הגול קמא" (כ"ב קמא צ"א), גבי השורף שטרותיו של חבירו, פריך: ואי דאיכא סהדי דידעי – ליכתבו ליה שטרא אחרינא, ואמאי? הא אמר הכא דמפיהם ולא מפי כתבם?

ואומר רבנן יצחק: דהכי נמי, אם היו מעידים שכן ראו בשטר – שפיר הוה עבד, דהרי הם כאלו מעידים: ראינו עדות שנתקבל בבית דין, דעדים החתומים על השטר נעשה כמי שנחקר עדותן בבית דין. אבל דיישינן שמא לא יעידו שכן ראו בשטר, אלא שמא יעידו על המעשה עצמו כאלו הם זוכרים, והם אינן זוכרין אלא על פי הכתב. וכן לא דאמרנן בפרק שני דכתובות (כ"ב).

אפילו אחר כמה שנים, והוא – שזכרה מעצמה אבל אין זכרה מעצמו – לא. התם נמי לא איירי במעיד שכן ראה כתוב, אלא במעיד על מעשה עצמו. ועוד: דהתם לא הוה שטר, אלא שכותב לזכרון דברים בעלמא, ולא שייך למימר נעשו כמי שנחקר עדותו בבית דין. ואומר רבנן יצחק: דשמע מרבינו תם: שנתנו עכשו שכולן העדים עדותן בכתב ידם לבית דין, ולא קרינן ביה "מפיהם ולא מפי כתבם" שני שום וזכר עדותן. והא דתנא ב"מ שאחור" (גיטין ע"א, א.) "זאם לא יגיד" – פרט לאלם, שאין יכול לדבר. ופריך: ואמאי? וחרי יכול לדבר מתוך הכתב! שאני עדות, דרחמנא אמר: "מפיהם ולא מפי כתבם" – שאני אלם שאין ראוי להגיד, כדאמרנן (מנחות ק"ב), לא שאין ראוי לבידל כ"ר, אבל אחר – מעיל כתב ידו כשזכר העדות.

ומיזו, בפרש"י חומש (דברים ט"ז) פירש רש"י "על פי שנים עדים" – פרט שלא ישלחו כתבם לבית דין. **הלחצלה** דידה קאתי – פירש בקונטרס: דהשטא דתיקון זמן, אי לא מיתא שטרא דאגרישה מקמי הכי – מוקמינן לה אחזקה אשת איש, וקטלינן לה. ואין נראה, דבריהא אמר בפרק שני דגיטין (ז"ב) גזירה ודבריה ניהלה – מה הועילו חכמים בתקנתן? ומשני: לרמאי לא חיישינן, אלמא, כי ליכא זמן – לא קטלינן לה!

ואומר רבנן יצחק: דהכי פירושו: להחצלה דידה קאתי, שהגט בא להחצלה ולהגיד שהיא מגורשת, ולכן יראה למחוק חזון כי סבורה שיפסול בכך וגרע כחו טפי. אבל ודאי, אי הוה מחקת ליה – לא הוה קטלינן לה. הכא לחובה דידה קאתי והקידושין באין להעיד שהיא מקודשת, ומחקה ליה לעולם לזמן. **שלשה** אחין נושאין שלש נשים בבריות – הוה מצי למנקט ואחד מופנה. **מדרבנן** וגזירה כ"ר – משמע דאשת שני מתים בשום מקום לא היא אלא מדרבנן, דאי לא וגזירה דהבא – היתה מתייבמת אפילו בעלת

וארעא אוקמא בחזקת בר שטיא. אלא אמר אביי:
"גיד עליו ריעו"; תנא בקידושין – והוא הדין לגירושין, תנא בגירושין – והוא הדין לקידושין. אמר ליה רבא: אי יגיד עליו ריעו – מאי "והו" דקתני? אלא אמר רבא: כל שיש בקידושין – יש בגירושין, ויש בגירושין מה שאין בקידושין. ו"והו" דגירושין לאו דוקא, אלא משום דתנא "והו" בקידושין – תנא נמי "והו" בגירושין. ו"והו" דקידושין למעוטי מאי? למעוטי זמן, דליכא בקידושין, ומפני מה לא תקנו זמן בקידושין? הניחא למאן דאמר משום פירי – אורסה לית לה פירי. אלא למאן דאמר משום פת אחורו – ליתקין זמן! משום דאיכא דמקדש בכספא ואיכא דמקדש בשטרא – לא תקנו רבנן זמן. אמר ליה רב אחא בריה דרב יוסף לרב אשי: והא עבדא, דאיכא דקני בכספא ואיכא דמקדש בשטרא, ותקנו רבנן זמן! התם רובא בשטרא, הכא – רובא בכספא. איבעית אימא: משום דלא אפשר. הכי ליעביד? לינחה גבי דידה – מחקה ליה. לינחה גבי דידה – זמנין דבת אחורו היא, ומחפה עליה. לינחה גבי עדים, אי דזכירי – ליתו ליהודי, ואי לא – זמנין דחזו מפתכא, ואתו מסהדי. ורחמנא אמר: "מפיהם", ולא מפי כתבם. –

אי הכי בגירושין נמי נימא הכי! התם להחצלה דידה קאתי, הכא – לחובה דידה קאתי. משננה שלשה אחין נושאין שלש נכריות, ומת אחד מהן, ועשה בה השני מאמר ומת – הרי אלו חולצות ולא מתייבמות. שנאמר: "ומת אחד מהן יבמה וְבא עליה" שְׁעִלְהָ וְזָקַת יָבֵם אֶחָד וְלֹא שְׁעִלְהָ וְזָקַת שְׁנֵי יָבָמִין. רבי שמעון אומר: מייבם לאיזו שירצה, וחולץ לשניה. גמרא ואי זקת שני יבמין דאורייתא, חליצה נמי לא תיפגיו אלא מדרבנן, וגזירה שמה יאמרו שתי יבמות הבאות מפי' אחד מתייבמות. וינייבם לחדא וינחלוץ לחדא! גזירה שמה יאמרו: בית אחד, מקצתו פגוי ומקצתו

או מחקה ליה, וקיימא אחזקה פגוי כדמקרא. **משנה** ויקת שני יבמין – רכל זמן שלא כנסה זה – עדיין ויקת ראשון עליה, ונתוספת עליה ויקת מאמר, הרי כשמת זה – נותרו עליה ויקת שניהם, ואילו כנסה – הוה פקעה ויקת קדמא, וכי מית – לא הוה עליה אלא ויקת שני. אי נמי לא עבד בה מאמר לא הוה עליה אלא ויקת ראשון. **מייבם לאיזו שירצה** – כדקתני טעמא בפרק שני בברייתא: אם מאמר של שני מאמר – אשת שני הוא בעל, ואם אינו מאמר – אשת ראשון הוא בעל. וחולץ לשניה – דחדא לא מיפטר אבאיה דאידך, דלמא מאמר לא קני, והוה ליה שתי יבמות הבאות משני בתים. ויבומי תרזויהו נמי לא – דלמא מאמר קני, והוה ליה שתי יבמות הבאות מבית אחד. **גמרא** אי ויקת שני יבמין דאורייתא כ"ר – לרבנן פריך. אלא מדרבנן – דמדאורייתא מאמר לא קני, והוה ליה שתי יבמות משני בתים, ותרזויהו מצי ליבומי. ורבנן הוה דגזירה, שמא יאמרו: שתי יבמות הבאות מבית אחד – מתייבמות.

ומקצתו

אחין נושאין שלש נשים בבריות – היתה מתייבמת אפילו בעלת מאמר

תנא בקידושין – ספק קרוב לו כ"ר, והוא הדין בגירושין. **ותנא בגירושין** – כתב בכתב ידו וכו', והוא הדין לקידושין. הכי גרסין: כל שיש בקידושין יש בגירושין ויש בגירושין מה שאין בקידושין – ר"והו" גירושין לאו דוקא, ומשום דתנא "והו" בקידושין – תנא נמי "והו" בגירושין. כל שיש בקידושין – כון ספק קרוב לו וכו' הוי נמי ספק בגירושין.

ויש בגירושין – שאין ספק לענין קדושין, כגון זמן, כדפריך לקמן, בדשטר קידושין כגון המקדש בשטר – לא תקנו זמן. ו"והו" דגירושין לאו דוקא – דמשמע: והוה דהוי ספק בגירושין, אבל ספק קרוב – לא הוי ספק לגירושין. ואייד דתנא "והו" בקידושין, דדוקא והוה דקא משמע לן זהו ספק קרוב, הוא דשייך בקידושין, אבל ספק זמן – לא שכיח בהו. **הניחא למאן דאמר** – בגיטין בפרק "כל הגט" (כ"ב, כ"ג) מפני מה תקנו חכמים זמן בגיטין – משום פירי, לידע מאימתי תגבה מבעלה פירות שאכל מנכסי מלוג שלה, דקסבר: משעה שנתן עיניו בה לגרשה שוב אין לו לבעל פירות. ארופה לית לה פירי – לפיכך לא תקנהו בדשטר קידושין, שאין הבעל אוכל פירות עד שתקם לחופה. דכי תקון רבנן פירי לבעל משום פקדונה, ופקדנה לא קא מחייבי בה

אלא מכתובה ואילך, דתנאי כתובה הוא: דאם תשתבאי אפריקין, בכתובות פרק "נערה" (נ"א, א.), משום בת אחיות – שמא יזא נשוי בת אחותו ותזנה לחתויו, ויירא עדים ממשמשין ובאין, ויחוס עליה ויגרשהו. ויאמר: קידוש ונות שאחם מעידים – כבר נתגרשה. ליתקין זמן – נמי בדשטר קדושין, שמא תזנה, ויאמר: קודם קידושין הוה. **והא עבדא** – מכירת עבד, ותקון רבנן זמן – בכל שטרי מכירה ושל עבד, כדיו לידע מאיזה זמן יאכל פירות, שוה קנה נכסי עבדו. מחקה ליה. דכי אתו סהדי דזינתה, אי לא מיתא שטרא דאגרישה מקמי הכי – מוקמינן לה בחזקת אשת איש. ומיזו, אי לא תקון רבנן זמן – הוה מצי לחפוי עליה, ומספקא ליה קטלינן לה. אבל השטא דתקון רבנן, אי לא מיתא ליה מוקמינן לה אחזקה וקטלינן לה. **הבא** לחובה דידה קאתי – זמן דקידושין, ואי תקון לה רבנן זמן וזינתה – כבשה ליה לשטרא,

או מחקה ליה, וקיימא אחזקה פגוי כדמקרא. **משנה** ויקת שני יבמין – רכל זמן שלא כנסה זה – עדיין ויקת ראשון עליה, ונתוספת עליה ויקת מאמר, הרי כשמת זה – נותרו עליה ויקת שניהם, ואילו כנסה – הוה פקעה ויקת קדמא, וכי מית – לא הוה עליה אלא ויקת שני. אי נמי לא עבד בה מאמר לא הוה עליה אלא ויקת ראשון. **מייבם לאיזו שירצה** – כדקתני טעמא בפרק שני בברייתא: אם מאמר של שני מאמר – אשת שני הוא בעל, ואם אינו מאמר – אשת ראשון הוא בעל. וחולץ לשניה – דחדא לא מיפטר אבאיה דאידך, דלמא מאמר לא קני, והוה ליה שתי יבמות הבאות משני בתים. ויבומי תרזויהו נמי לא – דלמא מאמר קני, והוה ליה שתי יבמות הבאות מבית אחד. **גמרא** אי ויקת שני יבמין דאורייתא כ"ר – לרבנן פריך. אלא מדרבנן – דמדאורייתא מאמר לא קני, והוה ליה שתי יבמות משני בתים, ותרזויהו מצי ליבומי. ורבנן הוה דגזירה, שמא יאמרו: שתי יבמות הבאות מבית אחד – מתייבמות.

ומקצתו

אחין נושאין שלש נשים בבריות – היתה מתייבמת אפילו בעלת מאמר

אחין נושאין שלש נשים בבריות – היתה מתייבמת אפילו בעלת מאמר

אחין נושאין שלש נשים בבריות – היתה מתייבמת אפילו בעלת מאמר

אחין נושאין שלש נשים בבריות – היתה מתייבמת אפילו בעלת מאמר

אחין נושאין שלש נשים בבריות – היתה מתייבמת אפילו בעלת מאמר

וְאִרְעָא אֲרָקָא – [ויש להעמיד את הקרקע] בְּהִנָּקָת בְּרַ שְׁטִיָא, שכן
עד המכירה היתה הקרקע בודאי שלו, ומספק אין להוציאה
מחזקתו. הרי שגם בשתי כתי עדים מן התורה הולכים אחר חזקה.
ואם כן גם בשתי כתי עדים המכחישות זו את זו בגירושיו העירה,
מן התורה יש להעמיד את הצרה בחזקת היתר לשוק. ומכך
ששינוי בגיטין שמכל מקום היא חולצת, מוכח שהחמירו שלא
לסמוך על החזקה ולא חששו שמה מתוך כך יאמרו שהיה
מתייבמת.

אביי מסיק שאין חילוק בין ספק קידושין לספק גירושין: אִלָּא אֲמַר
אֲבִי, לעולם גם בגירושין אם נפל הגט ספק קרוב לה ספק קרוב לו
צרתה חולצת ואינה מתייבמת, ואף שנקטה המשנה אופן זה רק
בקידושין, יִגִּיד עָלָיו רַעִי – ילמד דין אחד על חבירו, ותנא ו-ושנה
התנא דין זה בקידושין, וממנו נלמד שהוא הדין לגירושין. וכן תנא
בגירושין שאם כתב הבעל את הגט בכתב ידו בלא עדים, או שאין
בו זמן, או שחתום עליו רק עד אחד, צרתה חולצת ולא מתייבמת
מכיון שהגט פסול מדרבנן, וממנו נלמד שהוא הדין לקידושין, שאם
קידש את הערוה בשטר קידושין העשוי באחד משלושה אופנים
אלו, צרתה חולצת ולא מתייבמת, מכיון שהקידושין פסולים
מדרבנן.

רבא מקשה על תירוץ אביי: אֲמַר לִיה רַבָּא, אי כדברין שִׁינִיד עָלָיו
רַעִי, וגירושין קידושין שוים, אם כן מֵאֵי יָהּוּ ספק קידושין? ויזהר
ספק גירושין? דְּקָתְנָהּ במשנה, הלא מלשון זו משמע בעוט, שמה
שאמור בה אינו אמור בה. אִלָּא אֲמַר רַבָּא, אכן כל מה שיש בספק
קידושין יש גם בספק גירושין, וגם כשנפל הגט ספק קרוב לו ספק
קרוב לה צרתה חולצת ואינה מתייבמת. ואולם יש בגירושין מה
שִׁינִיד בקידושין, שכן אחד האופנים שבו הגט נפסל מדרבנן אינו
נדה בשטר קידושין, כפי שיבואר בסמוך. ולפי זה, יָהּוּ דְּנִקְטָה
המשנה לגבי גירושין לֹא דִּקְנָא הוא, ולא בא למעט כלום. אִלָּא
מִשּׁוּם דְּתָנָא יָהּוּ קידושין למעט את אחד האופנים האמורים
בגירושין, אגב כך תנא נמי יָהּוּ בגירושין.

הגמרא מבררת איזה אופן פסול רק בגט ולא בשטר קידושין: ויָהּוּ?
דְּקִדּוּשִׁין לְמַעוּפֵי מֵאֵי, לְמַעוּפֵי זְמַן דְּלִבָּא בקידושין. שדווקא בגט
תיקנו זמן ולא בשטר קידושין. ועל כן אם נתקדשה הערוה בשטר
שאינו בו זמן, צרתה נעשית צרת ערוה גמורה ונפטרת אף מחלוצה.
נחלקו אמוראים בגיטין (י). בטעם תקנת זמן בגיטין. לדעת רבי
יוחנן הוא בכדי שלא יחפה על אשתו שהיא בת אחותו, שאם תזנה
תחתיו ותתחייב מיתת בית דין, יש לחשוש שמתוך שהוא אוהבה
ירצה להצילה ממיתה, ויתן לה גט. ויאמר שנתגרשה קודם הזנות.
ולדעת ריש לקיש תיקנו לכתוב זמן בגט, כדי שלא תפסיד האשה
פירות נכסי מלוג. שכן הבעל אוכל פירות אלו עד זמן כתיבת הגט,
ואם לא יכתב בו זמן ימשיך הבעל לאכול פירות לאחר מכן ויטען
שכתב את הגט בזמן מאוחר יותר.

שואלת הגמרא: וּמִכֵּן מַה לֹא תִקְנוּ לכתוב זמן בשטר קידושין
כדרך שתקנו בגיטין. הִנֵּהא לְמֵאֵן דְּאֲמַר שטעם תקנת זמן הוא
מִשּׁוּם שלא תפסיד האשה פְּרִי נכסי מלוג שאכל הבעל לאחר
כתיבת הגט, מובן מדוע לא תיקנו לכתוב זמן אף בשטר קידושין,
שהרי אֲרִוּסָה לִית לָהּ פְּרִי – שכן אין הבעל אוכל פירות נכסי מלוג
של אשתו משעת הקידושין אלא רק משעת הנישואין, ואם כן אין
שום נפקא מינה מזמן הקידושין לענין פירות. אִלָּא לְמֵאֵן דְּאֲמַר
שתיקנו זמן בגירושין מִשּׁוּם שחששו שמה יחפה על בַּת אֲחֻתָּהּ
קשה, לִיתָנָן זְמַן גם בשטר קידושין, בכדי שאם תזנה תחתיו לא
יוכל לחפות עליה ולומר שקידשה לאחר הזנות.

משיבה הגמרא: מִשּׁוּם דְּאִיבָא דְּמִדְּבָרֵי בְּכֻסָּא וְאִיבָא דְּמִקְדָּשׁ
בְּשִׁטְרָא, ואף אם נתקן לכתוב זמן לא תועיל תקנה זו למי שמקדש
בכסף ללא שטר ועדיין יוכל לחפות עליה, לפיכך לא תִקְנוּ רִבְנָן
זמן בקידושין כלל.

הגמרא דוחה תירוץ זה: אֲמַר לִיה רַב אֲחָא בְרִיה דְּרַב יוֹסֵף לִרְב
אֲשִׁי, וְהָא עֲבָדָא – והרי מכירת עבדים, דְּאִיבָא לוקחים דְּקֵנִי אותם
בְּכֻסָּא, וְאִיבָא לוקחים שקונים אותם בְּשִׁטְרָא, ומכל מקום תִקְנוּ
רִבְנָן לכתוב זמן בשטר מכירת עבד, כדי שנדע מאימתי קנה

הלוקח את נכסי העבד, ואפילו שאין תקנה זו מועילה לעבד
שקנה בכסף. ואם כן אף בקידושי שטר יש לתקן זמן, ואפילו שלא
תועיל התקנה לקידושי כסף. מתרצת הגמרא: הָתָם בעבדים רובָא
נקנים בְּשִׁטְרָא, ונמצא שמועילה התקנה לרוב העבדים. אך הָתָם
בקידושין רובָא מקדשים בְּכֻסָּא, ונמצא שלרוב הנשים לא תועיל
כתיבת הזמן, ועל כן לא תיקנו תקנה זו בקידושין כלל.

הגמרא מביאה טעם אחר לכך שלא תיקנו זמן בשטר קידושין: אִי
בְּעֵית אִיבָא, לא תיקנו זמן בשטר קידושין מִשּׁוּם דְּלֹא אֲפִשְׁר שיענה
הדבר מהבעל לחפות עליה. שכן הִכִּי לְעֵבָד – מה נעשה עם
השטר, לִינְחָה גַבִּי דִּידָהּ – אם נניחו ביד האשה, הלא עדיין יש
לחשוש שלאחר שתזנה תִּקְחָה לִיה לזמן הכתוב בשטר, ותאמר
שנתקדשה לאחר הזנות, ושוב לא תהיה בידנו הוכחה שזינתה
תחת בעלה. לִינְחָה גַבִּי דִּידָהּ – ואם נניחו אצל הבעל, הלא זְמַנָּן
דְּאִשְׁתּוּ בַת אֲחֻתּוֹ הִיא, ואם תזנה לאחר הקידושין מִתְּחִלָּה עָלָה על
ידי הטמנת השטר על ידי מחיקת הזמן. לִינְחָה גַבִּי עֲדִידִים – ואם נניח את
השטר אצל העדים ויביאו הם את השטר לבית דין כדי לברר את
זמנו, הלא ממה נפשך אין לעשות כן. שהרי אִי דְּקִבְרִי העדים את
זמן הקידושין, לִיתּוּ לִיסְהָד – יבואו ויעידו עליו בבית דין, ואין
צורך לכותבו בשטר. וְאִי לֹא זוכרים העדים את הכתוב בשטר,
הלא זְמַנָּן דְּהוּוּ מִתְּחִלָּה וְאִתּוּ מִסְּתָהּ – פעמים שרואים מתוך
השטר ובאים ומעידים על הכתוב בו, וְהָרִי רִבְּמָנָא אֲמַר (דברים יט
טו) עַל פִּי שְׁנֵי עֲדִידִים, ודרשו, מִתְּחִלָּה לֹא מִפִּי בְּתָרְבָם, ואם נעידו רק
מתוך ידיעתם על ידי הכתוב ולא מתוך זכירתם עדותם פסולה.
מקשה הגמרא: אִי הִכִּי בְּשִׁטְר גִּירוּשִׁין נָמִי נִיבָא הִכִּי, שלא תועיל
בו כתיבת הזמן למנוע חיפוי על בת אחותו, שהרי אם ירצו הבעל
או האשה ימחקו את הזמן מהגט כדי לחפות עליה ולטעון
שנתגרשה קודם הזנות. מתרצת הגמרא: הָתָם בגט לְהַצִּיל דִּידָהּ
קָאֵתִי – בא הגט להצילה ממיתה, שכן ללא הגט אם תזנה עם אחר
תתחייב מיתת בית דין מִשּׁוּם שהיא בחזקת איש, ואם תמחק
את הזמן נעמידנה בחזקת אשת איש ונהרגה, כל זמן שלא תוכיח
שנתגרשה לפני הזנות. אבל הָתָם בקידושין לְחַבְּרָה דִּידָהּ קָאֵתִי –
השטר מעיד לחובתה, שכן ללא השטר היא בחזקת פנויה ואינה
מתחייבת מיתה על זנותה, ואם תכבוש את השטר או תמחק את
הזמן הכתוב בו תנצל ממיתה, ועל כן לא תיקנו בו זמן.

משנה

שְׁלֶשֶׁת אַחִין, שהיו נְשׂוּאִין לְשָׁלֹשׁ נָשִׁים נְכָרִיּוֹת ו-שאינן אחיות
וְמֵת אֶחָד מֵהֶן, כגון שנשא ראובן את שרה ושמעון את רבקה ולוי
את רחל וציוֹר א, ומת ראובן בלא בנים וְעָשָׂה בָהּ ו-בשרה) שמעון
האח הַשֵּׁנִי מֵאֲמֵר ואחר כך מת אף הוא בלא בנים, ונפלו שרה
ורבקה לפני לוי ליבום, וְהָיָה אֵלָּו מְתִיבָמָת. שכן נֶאֱמַר
בפרשת יבום (דברים כה ה) וְמֵת אֶחָד מֵהֶם וגו' וְנָסָה יָבָא עָלֶיהָ,
ודרשו, שאין מצות יבום אלא ביבמה שִׁיש עָלֶיהָ זִיקָת יָבָם אֶחָד
בלבד, וְלֹא ביבמה שִׁיש עָלֶיהָ זִיקָת שְׁנֵי יָבָמִין. ואף על שרה אשת
ראובן יש שתי זיקות, האחת מחמת ראובן בעלה הראשון, והשניה
מחמת שמעון שעשה בה מאמר, ועל כן היא חולצת ואינה
מתייבמת. כן היא דעת תנא קמא, אבל רַבִּי שְׁמַעוֹן אֲמַר, שלוי
מִיָּיבָם לֹאִיוּ מִזֶּן שִׁירָבָה, וחולץ לְשִׁנְיָה. שכן נסתפק רבי שמעון
האם מאמר קונה שירבית, ושהי יבמות הבאות מבית אחד אין
מאמר קונה נמצא שנפקעה משרה זיקת ראובן ונעשתה אשת
שמעון לגמרי, ומתייבמת ללוי מכח זיקת שמעון בלבד. ואולם אם
מאמר אינו קונה, נמצא שאין בה אלא את זיקת ראובן ומחמתה
היא מתייבמת ללוי. לפיכך שרה ודאי ראויה ליבום, או מחמת
ראובן או מחמת שמעון, וכן רבקה ראויה ליבום מחמת שמעון. אך
אינו יכול לייבם את שתייהן, שכן מאמר קונה לגמרי נחשבות
שתיהן כנשות שמעון, ושתי יבמות הבאות מבית אחד אין
מתייבמת אלא אחת בלבד והשניה נפטרת לגמרי. אבל לפי
הצד שמאמר אינו קונה, הרי הן באות משתי בתים ושתייהן זקוקות
ליבום. ומאחר שהוא ספק השניה חולצת ולא מתייבמת.

שנאסרה עליו בנפילה הראשונה, אם כן הָבָא במשנתנו דָּקָא
 מִיִּדְחָיָא – נדחתו מִהָאֵרָא בִּיתָא לְגַמְרִי, ופקעה זיקתה לגמרי בשעת
 נפילה, שהרי לא היה אח אחר מלבד יבם זה שהיה נשוי לאחותה,
 לֹא כָל שָׂבִין שלא תחזור להודקק ליבם.
 מתרצת הגמרא: הִתְנָא שסידר את המשניות, הָא הִתְנָא בְּרִישָׁא –
 את משנתנו שנה בתחילה, וְהָא הִתְנָא לְהִתְיָרָא וְשִׁרָא – ואת הדין
 השני במשנה לעיל שלשלה אחים היה נראה לו להחזיר, מכיון
 שלא נדחתה מבית זה לגמרי בנפילה הראשונה אלא הותרה
 לשלישי. וְהָדֵר הִתְנָא לְאִסּוּרָא – ואחר כך נמלך בו ואסר גם באופן
 של שלשה אחים, ועל כן הוסיף לשנות את המשנה לעיל. וְאִיִּדִּי
 דְּחִבְיָא לִיה אֶקְדָּחָא – ומכיון שאותה משנה היתה חביבה עליו
 משום החירוש שנתחדש בה, לכן הקדים לשנותה לפני משנתנו.
 ואולם מִשְׁנָה לֹא זָוָה מְקַדְּמָה – מאחר שכבר שנה התנא את דין
 משנתנו שוב לא הן השמיטה, ואף שלאחר ששנה את המשנה
 הקודמת שוב אין שום תוספת חידוש במשנתנו.
 הברייטא שלפנינו דנה משום מה חייב היבם שבא על יבמתו
 שהיא אחות אשתו: תָּנּוּ רַבִּין, אִם בָּא הַיָּבָם עָלֶיהָ בְּחַיָּה אִשְׁתּוֹ, חֵיִיב
 עָלֶיהָ גַם מִשּׁוּם אִסּוּר אִשְׁתּוֹ אֶחָּ אֶחָּ וְגַם מִשּׁוּם אִסּוּר אֶחָּוֹת אִשְׁתּוֹ, שכן
 מאחר שהיא נפטרת מיבום הרי היא כאשת אח שלא במקום
 מצוה. דְּכִרִי רַבִּי יוֹסִי. רַבִּי שְׁמֵעוֹן אָמַר, אִינוּ חֵיִיב אֶלָּא מִשּׁוּם אִסּוּר
 אִשְׁתּוֹ אֶחָּ בְּלָבָד. ובסמוך יבואר טעמו.
 מקשה הגמרא: וְהָא תִּנְיָא, רַבִּי שְׁמֵעוֹן אָמַר, אִם בָּא הַיָּבָם עַל
 יבמתו שהיא אחות אשתו אינו חייב עליה אֶלָּא מִשּׁוּם אֶחָּוֹת אִשְׁתּוֹ
 בְּלָבָד, ולא כדבריו בברייטא הקודמת שחייב עליה משום אשת
 אח בלבד. מתרצת הגמרא: לֹא קִשְׁיָא, כָּאֵן בְּרִייתא השניה
 מדובר באופן שֶׁתְּחִילָה נָשָׂא האח הָיָי – הִיבָם את אשתו, וְרַק
 אַחֵר כִּךְ נָשָׂא האח הָפֵת את אחותה, ונמצא שאיסור אחות אשה
 חל על יבמה זו לפני שחל עליה איסור אשת אחו, והלכה בידינו
 שאין איסור חל על איסור, ועל כן לאחר שחל עליה איסור אחות
 אשה שוב לא חל עליה איסור אשת אח. ואילו כָּאֵן בְּרִייתא
 הראשונה מדובר באופן שֶׁתְּחִילָה נָשָׂא האח הָפֵת את אשתו וְרַק
 אַחֵר כִּךְ נָשָׂא האח הָיָי את אשתו, ונמצא שאיסור אשת אח קדם
 לאיסור אחות אשה, ועל כן חייב עליה רק משום אשת אח.
 מקשה הגמרא: ולדעת רַבִּי שְׁמֵעוֹן הסובר שאין איסור חל על
 איסור, הִיכָא דְּנָשָׂא האח הָפֵת תְּחִילָה את אשתו וְאַחֵר כִּךְ נָשָׂא
 האח הָיָי את אחותה, מדוע אסורה אשת המת, הלא כִּינּוּ דְּאִסּוּר
 אֶחָּוֹת אִשְׁתּוֹ לֹא תִּחַל עַל אִסּוּר אִשְׁתּוֹ אַח, אִם כִּן תִּתְּיָבִים יוֹבְמִי –
 הלא של לה להתייבם לו, שהרי איסור אשת אח הותר במקום
 מצות יבום. מתרצת הגמרא: אֶמַר רַב אִשִּׁי, אף שאין האיסור השני
 חל בפועל כל זמן שחל האיסור הראשון, מכל מקום אִסּוּר אֶחָּוֹת
 אִשְׁתּוֹ אינו נעקר לגמרי מחמת איסור אשת אח שקדם לו, אלא
 מִתְּחִלָּה תִּלּוּ וְקָא – וְתִלּוּ וְעוֹמְדוּ, וְאִי פָקַע אִסּוּר אִשְׁתּוֹ אֶחָּ מִמַּחֲמַת
 מצות יבום, שוב אִתִּי אִסּוּר אֶחָּוֹת אִשְׁתּוֹ תִּחַל עליה. וְהִלְכֵךְ
 מלכתחילה לֹא פָקַע ממנה איסור אשת אח כלל, שכן לא הותר
 איסור אשת אח אלא ביבמה הראויה לבוא לידי יבום.
 הגמרא אשת אח אלא ביבמה הראויה לבוא לידי יבום.
 שהיא אחות אשתו שתיים, משום אשת אח ומשום אחות אשה.
 מקשה הגמרא: וְכִי כִּכְרִי רַבִּי יוֹסִי שֶׁאִסּוּר חָל עַל אִסּוּר. וְהָא תִּנְיָא,
 עֲבִירָה שִׁישׁ בֶּה שְׁמִי מִיתוּתָא בֵּית דִּין, נִידוֹן בְּחִמּוּדָה שְׁבִחוֹ, רַבִּי
 יוֹסִי אָמַר, נִידוֹן בְּיָדָהּ הָרִאשׁוֹנָה הִבָּאָה עָלָיו – בעונש האיסור שחל
 עליו ראשון, ואפילו שהוא קל יותר מעונש האיסור האחרון.
 וְתִנְיָא, כִּיצַד אֶמַר רַבִּי יוֹסִי נִידוֹן בְּיָדָהּ הָרִאשׁוֹנָה הִבָּאָה עָלָיו, כְּגוֹן
 חֲמוּתָא שְׁדִיתָא אֲלַמְנָה שְׁבַע שָׁנָא אַת בְּתָה, וְאַחֵר כִּךְ נִשְׁאָה
 וְנַעֲשִׂית אִשְׁתּוֹ אִשִּׁי, הרי הוא נידון בשריפה כדן הבא על חֲמוּתָה,
 שכן איסור חמותו קדם לחול עליה, ואין איסור אשת איש חל על
 איסור חמותו. אך אם היתה בתחילה אִשְׁתּוֹ אִשִּׁי וְרַק אַחֵר כִּךְ נִשְׁאָה
 את בתה וְנַעֲשִׂית חֲמוּתָה, הרי הוא נידון בְּחִנּוּךְ כְּדִין הַבָּא עַל אִשְׁתּוֹ
 אִשִּׁי, ואפילו ששריפה חמורה מחנק, משום שאיסור חמותו לא חל
 על איסור אשת איש שקדם לו. הרי שמודה רבי יוסי שאין איסור
 חל על איסור, שאם לא כן היה לו לידון בשריפה חמורה יותר,
 ואם כן איך אמר בברייטא שהובאה לעיל שחייב עליה גם משום
 אשת אח וגם משום אחות אשה.

וּמִקְצָתוֹ הָלִיץ – שאף שתי יבמות הבאות מבית אחד אחת
 מתייבמת ואחת חולצת, ולא כן הוא אלא מן הדין אחת מתייבמת
 או חולצת והשניה ניתרת לשוק בלא חליצה.
 מקשה הגמרא: ומה בכך שִׁיאִמְרוּ שהשניה צריכה חליצה, הלא
 אין שום איסור בחליצה שאינה נצרכת מן הדין. מתרצת הגמרא:
 אִי דְּמִיָּבָם אַחַת וְהָדֵר – ואחר כך הָלִיץ לשניה הָיָי נָמִי שאין שום
 איסור בדבר, אֶלָּא שֶׁאִסּוּר חֲכָמִים לִיבָם אַת האת לחלוץ
 לשניה משום גְּזִירָה, דִּילְמָא הָלִיץ בְּרִישָׁא לאחת מהן וְהָדֵר מִיָּבָם
 לשניה, ובאופן זה קָם לִיה המייבם בְּאִסּוּר תורה של אִשְׁתּוֹ לֹא
 יִבְנָה' (דברים כה ט), וְרַחֲמָנָא אָמַר – שכוונת הכתוב היא, כִּינּוּ שֶׁחָלַץ
 וְלֹא בָנָה את בית אחיו, שֹׁב לֹא יִבְנָה בֵּית זֶה, ולא ייבם את
 החלוצה ואת צרתה.

שנינו במשנתנו: שלשה אחים שמת אחד מהם ועשה השני מאמר
 באשתו ואחר כך מת, בעלת המאמר ואשת השני אסורות לשלישי
 ביבום. וְאֶמַר רַבָּא, אִם נָתַן הַשֵּׁנִי גִט לבעלת המאמר להפקיע את
 מִאִמְרוֹ ואחר כך מת, הוֹתִירָה צִרְתָּה להתייבם לשלישי. שכן מצינו
 שני אופני גט ביבמה, שלאחר שעשה בה מאמר וקנאה מדרבנן,
 בידו לתת לה גט למאמרו ולהפקיע בכך את קידושי המאמר,
 ועדיין היא נשארת בויקתה כלפיו. וכמו כן מדרבנן ביד היבם לתת
 לה גט גם לזיקתה, ולהפקיע בכך את עצם הזיקה, כמבואר במשנה
 להלן (ג). ואף שמן התורה אין בגט זה כלום, שכן רק חליצה
 מפקיעה את הזיקה, גזרו חכמים שיועיל גט זה לאסורה עליו ועל
 שאר האחים, כדי שלא יבואו להחזיר יבום גם לאחר חליצה.
 ובאופן שנתן בעל המאמר גט למאמרו ומת, מותר האח השלישי
 בצרתה, שכן התבאר לעיל שטעם האיסור הוא משום גזירה, שלא
 יאמרו ששתי יבמות הבאות מבית אחד שתיהן מתייבמות. אך
 לאחר שנתן גט לבעלת המאמר שוב אין מקום לגזירה זו, שכן
 לאחר שגירשה כבר אינה נראית כאשתו, ולא יבואו לטעות
 ולדמותן לשתי יבמות הבאות מבית אחד. אֶלָּל הִיא ובעלת
 המאמר עצמה אֶסְתִּירָה להתייבם לאח השלישי אפילו לאחר
 שקיבלה גט למאמרה, משום דְּמִתְלָפָה בְּכַעֲלָה גִט לזיקתה, שכן אם
 נתיירה ביבום יבואו להחזיר גם יבמה שקיבלה גט לזיקתה, והרי
 אסורה חכמים ביבום לכל האחים כמבואר לעיל.

הגמרא מביאה לשון אחרת בשיטת רבא: אִימָר דְּאֶמְרִי, אֶמַר רַבָּא,
 אִם נָתַן הַיָּבָם גִּט לְמִאִמְרוֹ, הוֹתִירָה אִפִּילוּ הִיא ובעלת המאמר
 עצמה להתייבם לאח השלישי. מִאִי מִצְטָא, מִאִי דְּעָבַד בְּתָ שֶׁקָּלִיָּה
 – על ידי הגט הוא מבטל את המאמר שעשה בה, והרי היא כמי
 שלא נעשה בה מאמר מעולם.

משנה

שְׁנֵי אַחִין שֶׁהָיוּ נְשׂוּאִין לְשֵׁנִי אֶחָיוֹת, וְמַת אַחֵר מֵהֶן בְּלֹא בָנִים, וְאַחֵר
 כִּךְ מָתָה אִשְׁתּוֹ שֶׁל שְׁנֵי הָרִיבָמָתוֹ זֶה אֶסְתִּירָה עָלָיו עוֹלָמִית, אפילו
 שלאחר מיתת אשתו כבר פקע ממנה איסור אחות אשתו, הוֹאִיל
 וְנִאִסְרָה עָלָיו ביבום שֶׁעָה אֶחָּ – בשעה שמת אחיו ונפלה לפניו
 ליבום. וכל יבמה שאין אני קורא בה בשעת נפילה יבמה יבוא
 עליה, הרי היא כאשת אח שיש לה בנים ואסורה לעולם.

גמרא

שנינו במשנתנו: הרי זו אסורה עליו עולמית, הוֹאִיל ונאסרה עליו
 שעה אחת. מקשה הגמרא: הלא כבר שנינו במשנה לעיל (ג),
 שלשה אחים ששנים מהם נשואים לשתי אחיות, ומת אחד
 מהנשואים לאחיות ונתייבמה אשתו לאח השלישי, ולאחר מכן
 מתה אשת השני, ולאחר מכן מת השלישי, נאסרת אשת השלישי
 ביבום לשני. ואף שבשעת מיתת השלישי כבר מתה אשת השני
 ואין זו אסורה עליו משום אחות אשתו, מכל מקום מאחר שבשעה
 שנפלה לפניו מהראשון היתה אסורה עליו ביבום משום אחות
 אשה, הרי היא נאסרת עליו לעולם. ואם כן למה הוצרכה משנתנו
 להשייגנו שוב דין זה, הלא פְּשִׁטָּא הוּא, שהרי הִשְׁתָּא, וְהָא תָּבֵם
 דְּלֹא מִיִּדְחָיָא מִהָאֵרָא לְגַמְרִי אֶמַרְתָּ לֹא – מה שם במשנה לעיל
 שלא נדחתה היבמה לגמרי מבית זה אלא נזקקה ליבום האח
 השלישי, הִינֵךְ אומר שהיא אסורה להתייבם לשני לעולם מאחר

יבמות. פרק שלישי – ארבעה אחין דף לב עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)"
רש"י תוספות

1 וּמִקְצֵתוֹ חִלּוֹן — ואתי למימר בשתי יבמות הבאות מבית אחי: חדא מתייבמת ואחרת
2 חלצה. נתן גם **למאמר** — אמנתיתן קאי, שאם נתן זה ועושה מאמר גט למאמר, ולא
3 לזיקתו, ואחר כך מת — הותרה אשתו הראשונה, שהיא צרתה, להתייבם לשלישי,
4 דמאמר דעבד — שקליה, ולאו צרות ניהו. והשתא לא אתי למימר בשתי יבמות מבית

אחד חרד חלצה וחרד מייבמא, דהכא לאו
מבית אחד מיחו. **אבל היא אסורה** — ולא
משום דקם ליה ב"ל א"בנה" דפוסלה על אחיו
הנשאר, ושדרי לא נתן גט לזיקה, אלא משום
דחייב לאיחלופי בנחלת הגט, דהכא דעבד נשוא
למאמרו ולזיקתו, ודוהיא ודאי מייבמא, אבל גט
למאמרו — לא דחי אלא מאמרו, ונשארה זיקה
ראשונה במקומה. הותרה **אפילו היא** —
לשלשי, כשימות שני. **מאי דעבד שקליה** —
והיא כמו שלא עשה בה מאמרו, ואחיא
ומייבמת לשלשי מחמת זיקת אחיו הראשון.
ודוקא שפירש למאמרו ולא לזיקתו קאמר, אבל
סתמא — קיימא ביה **א"בנה" דפוסלה** אחיו, ודאי
מוכחא מילתא דרבא בפרק "דבן גמליאל"
(יבמות נבב), דלמאמרו ולא לזיקתו קאמר.
פשיטא השואל ומה חתם ולא אידיהי מהאי
ביתא — לעיל (ל,א), גבי שלשה אחים, שנים
מהם נשואים שתי אחיות ואחד נשוא נברית,
ומת אחד מבעלי אחותו, וכנס נשוא נברית את
אשתו, והתה אשתו של נשוא, ואחך ק"ב מת נשוי
נברית — ומה אסורה עליו עולמית משום
אשת אה, והואיל ונאסרה עליו שעה אחת
בנפילה ראשונה משום אחות אשה. ואף על גב
דהדחיא נפילה קמייתא לא אידיהי לה לגמרי,
דכא קנשי נאשי נברית שווקה לייבום, וקורא אני
בה בשעת נפילה: "במה יאני עליה" — אפילו
הכי חשבין לה לגבי נשוא אחותה כאשת אח
שיש לה בנים לדחיה עליה אפילו לאחר
מיתת אחותה. **הכא** — דבשעת נפילה אידיהי
מהאי ביתא לגמרי, דאין כאן אלא בעל אחותה,
ומשעה שנפלה לפניו אין זיקת יבום עליה —
ומעביד? **תנא חל** — מתניין דהכא תנא
ברישא. וחק — דשלשה אחים, דלא אידיהי
מהאי ביתא לגמרי, חזוי מעיקרא לדחיה, ו
ושריא, ומשום הכי לא תניא. **חדר חזיא**
לאיסורא — דמכל מקום לידה לא קרינא ביה
משעת נפילה "במה יאני עליה", דהייבמה ליה —
משום דחידוש הוא. ומשנה **הראשונה** —
שיתירה היא משנשנית זו, והואיל ודחתה שניה
מתחלה. **א"א** וזה מפקומה. **בא**
עליה — בחיי אשתו. **שישום אשת אח** — דהא

46 רחמנא פטרה מייבום, וקמה עליה כמי שיש לו בנים. **אֵלָא מִשּׁוּם אִשֶּׁת אַח —** כדבוקא
47 טעמא לקמן. **בְּנֵשָׁא מֵת וְאַחֵר כֵּךְ נִשָּׂא חֵי —** דאיסור אשת אח קדים, ותו לא אתי איסור
48 אחות אשה וחילל עליה, דקסבר: אין איסור חל על איסור. **נִשָּׂא חֵי וְאַחֵר כֵּךְ נִשָּׂא מֵת —**
49 איסור אחות אשה קדים, דקדם שנשאה אוזיו חמת דיהת עומדת עליו באיסור אחות
50 אשה. **מֵיתֵילָא תֵּלִי —** דאי הוה פקע איסור אשת אח — הוה חייל איסור אחות אשה.
51 דהאי דלא חייל מעיקרא — משום טעמא דאיסור אשת אח דהוה קאי קמיה. הלכך,
52 הוואיל ואיסור אחות אשה מוכן ועומד לחול עליה פטורה מן הדיבם — לא פקע איסור
53 אשת אח, ודיבב משום אשת אח. **שְׁתֵּי מֵיתוֹת —** כגון חמות והיא אשת איש, דאחמותו
54 שרפה ואנשתי אש חנק. **נִידוּן בְּחַמְרָא בְּתָה.** בשריפה. חמותו ונעישתי איש — שודתה
55 אלמנה כשנשא בתה. **נִידוּן בְּחַמְרָא אִישׁ —** ואף על גב דקיל דהא, אלאמא: לא אתי איסור
56 חמותו וחייל אנשתי איש, דאי חיילי תריוהו עליה — הוה חל למזיניה בחמורה.

אמר

אח, כמו אילונית דאוסרת צרתה אף על גב דאין בה אלא איסור אשת אח לחודה. ואם תאמנא בפרק קמא (ב.א. י"א) למאן דאמר בפלוגתא קא מיירי; וכן האי דלעיל דקתינא נאסרה עליו על אחות אישה ניהו. **ונעשית** אשת איש נידון בחמורו — ואין זה

ומקצתו חלוץ. ויאמרו: אי דמייבם והדר חליץ - הכי נמי, אלא גזירה דילמא חליץ ברישא והדר מייבם, וקם ליה ב"אשר לא יבנה", ורחמנא אמר: פיון שלא בנה - שוב לא יבנה. אמר רבא: נתן גט למאכרו - הותרה צרתה, אבל היא אסורה, דמחלפה בבשלת גט. איכא דאמרי, אמר רבא: נתן גט למאכרו - הותרה אפילו היא, מאי טעמא? מאי דעבד בה - שקליה. **משנה** שני אחין נשואין שתי אחיות, ומת אחד מהן, ואחר כך מתה אשתו של שני - הרי זו אסורה עליו עולמית, הואיל ונאסרה עליו שעה אחת. **גמרא** פשיטא! השתא, ומה התם דלא מידחינא מהאי ביתא לגמרי - אמרת לא, הכא דקא מידחינא מהאי ביתא לגמרי - לא כל שפון? - תנא הא תנא ברישא, והך חזיא להיתירא ושריא, והדר חזיא לאיסורא. ואידי דחביבה ליה - אקדמה, ומשנה לא זוהי במקומה. תנו רבנן: בא עליה - חייב עליה משום אשת אה ומשום אחות אשה, דברי רבי יוסי. רבי שמעון אומר: אינו חייב אלא משום אשת אה בלבד. והא תניא, רבי שמעון אומר: אינו חייב אלא משום אחות אשה בלבד! לא קשיא: כאן - שגשא חי ואחר כך נשא מת, כאן - שגשא מת ואחר כך נשא חי. ורבי שמעון, היבא דנשא מת ואחר כך נשא חי, פיון דאיסור אחות אשה לא חיל - תתניבם ויבומ! אמר רב אשי: איסור אחות אשה מיתלא תלי וקאי, אי פקע איסור אשת אה - אתי איסור אחות אשה ותחיל, והילכך לא פקע. וסבר רבי יוסי איסור חל על איסור? והא תניא: עבר עבירה שיש בה שתי מיתות - נידון בחמורה, רבי יוסי אומר: נידון בדיקה הראשונה הנבאה עליו. ותניא: ביצד אמר רבי יוסי נידון בדיקה הראשונה הנבאה עליו? חמותו ונעשית אשת איש - נידון בחמותו, אשת איש ונעשית חמותו - נידון באשת איש.

אמר

וְדוֹקָא בְּדִיעְבֵּד קֹאמֵר הִכָּא רַבָּא דְּהוּרָא
אִטוּ שְׂאֵר מֵאֲמֻרוֹת דְּעִלְמָא — לֹא מִשְׁ

רִאיוֹנִים מהאי ביתא לגמרי ל אף על גב דאחזינא (לא) — מכל מקום, כיין ראידידיא ברא נפילה. ולעיל דקאמור טעמא דאסיק ארעית

שנשנא דזי ואחר כך נשא מת — שהיתה לעיל בפרק קמא (חא, ד) מצודה, רבי שמעון לית ליה האי סברא על גב דלא דזיל איסור אחות אשה —

לא איסור אשת אח לחודה. ואם תאמר: לרבי שמעון משכחת לה אשת אח מן דבין האי דלעיל דקתני נאסרה עליו עולמית גם היא פוטרת צרתה — וליחשבה! וי

תים, ואם כן מי שעליה זיקת יבם אחד בו לא הורא
קשה: בדברך בתרא גיטין (פ.ב.) אמרין: אלא אשת
דדור דאורייתא, ואפילו בחד דוכתא ויש לומר:
הוה "האשה רבה" (נצ"ב) גבי כן תשע שבא על יבמתו,
ומשהגדיל שני אשה אחרת, ומת, השניה —
חולצת וא מתיבמת, דראשונה, שזדה בעלת
זיקת שני יבמין — חולצת ולא מתיבמת, ופריך
בגמרא: ויעשו ביאת כן תשע כמאמר בגדול
ותודחא צרה מיבום. פירוש: הי כא! ומסיק לרבי
יחנן דעשו ועשו, ופליגי תנא דשמעתין אהדוא
תנא. דהא: תנא דשמעתין גזר משום צרה. פירוש:
הא דקא אסר בעלת זמאמר משום דאיבא צרה
בהדא, כדגור בשמעתין דלחץ וחדר מייבם,
כדיפשי בקטרס. כלל משום זיקת שני יבמין —
לא מיתסא דלאו דאורייתא. ומזה, כי יבא
צרה בהדא — נמי אסורה אטו היבא דאיבא צרה,
כדקאמר דתם רבא לעיל, דאפילו היבא דליבא
צרה בהדא — מיוחץ לחציה, יבומי לא מייבמא.
ותנא דתתם לא גזר משום צרה, פירוש: הא דקא
אסר לבעלת ביאת כן תשע לייבומי — לאו משום
צרה, אלא אטו שני מתים, דהוי בעלמא
דאורייתא, ודוקא בדיחא גזר, אבל בערתה לא
דלא רצו לחזמיר גם בערתה אטו אשת שני
מתים. וההיא דריש "המגרש" (גיטין פ.ב.) כההוא
תנא. ורבינו יהודה בן נתן פירש שם: ולכולי
עלמא אשת שני מתים דאורייתא, ותנא דהבא
גזר אף באשת השני משום צרה — דהיינו בעלת
מאמר, דקא סבר כיון כדבעלמא אשת שני מתים
דאורייתא, לא מחמיר אפילו באיך. ותנא דהתם
לא מחמיר כולי האי, ולא גזר באשתו של כן תשע
אטו בעלת זיקת שני יבמים. וקשה: דהבא מסיק
דטעמא דדך תנא משום חך גזירות דמפרש הכא
ועוד: דהתם קרי רבא לאשתו צרה. וקאמר נמי
ויעשו ביאת כן תשע כמאמר בגדול ותודחא צרה
בו, והבא קרי לבעלת מאמר צרה! ורבינו יהודה
בן נתן הקשה: לעצמו שתי קטיות הללו. ופירוש
רבינו יצחק עשיר.

למאמר כר' — הקשה רבינו יודרה בן נתן;
דתן בפרק "רבן גמליאל" (יבמות נ"א) דיש
מאמר אחד מאמר, ואם עשה מאמר בזו ובזו —
צריכה שני גיטין וחליצה, בין יבם אחד לשתי
יבמות בין שני יבמין ליבמה אחת, אבל יבמך חד
מגינידו — לא, ולרבא, יתן גט למאמר ולא
לזיקה, ולבבמי אידיו ותוירי; דלכתחלה אין
לעשות כר', דגורין גט למאמר אטו גט לזיקה,
הא אפילו דאי, דכיון דתו ליכא למיגור בהאי מאמר
יין, אלא שבידו כולי האי. אבל לכתחלה — גורין
דאי מאמר גופיה.

49 כל שכן – אף על גב דמהאי בבא שמעינן דאסירא,
50 נפילה, דלא שמעינן מבבא דלעיל, דכאמר לעיל
51 'אי ביתא לגמרי פשיטא דאסירא, אף על גב דחזיא
52 חזיא בהך נפילה (אהאי מתניתין) – משום דאבתי לא
53 טעמא דאידיחיא מהאי ביתא.

על גב דבבי האי גונא שר בית שמאי צרה לייבומי,
ולא חיל איסור אשת אח – חשבי שלא במקום
דמכל מקום הרי היא אשת אחיו. **לא** פקע – ואף
נסתרה נמי מהרה לייבומי, כיון שלא פקע איסור אשת
דב פוטרת צרתה, ולחשבה בהדיא ממש עשרה נשים
לומר: דהני, כתיב דמכח אחות אשה שבתל
שמינית ינודו בתרומה.

איסור כולל הוא – ואם נתאמר: ודלמא רבי יוסי אית ליה נמי איסור כולל? ואומר רבינו יצחק, דקסבר דאשת איש ונעשית חמותו נמי איסור כולל הוא, דמגו דאיתסר בשאר קרובות, וקתני גידודן באשת איש, ומיהו, אומר רבינו יצחק, דלהווא לישנא דלקמן דסבר רבי חייה דרבי יוסי מחייב תרתי באיסור כולל – צריך לומר דאשת איש ונעשית חמותו לא חשיב איסור כולל, אף על גב דאיתסר

בשאר קרובות, כיון שאין שם אחד – כי היכי דלא תחשב דרבי יוסי אדרבי יוסי, והא דחשיב איסור כולל בעל מום ששימש בטומאה, דמעיקרא שרי באכילה ואסור בעבודה, איטמי ליה – מגו דאיתסר באכילה איתסר נמי בעבודה – אכילה ועבודה חשיב נמי שם אחד, דשנינים נאסרו בלשון קריבה. דבעבודה כתיב: "כל איש אשר בו מום לא יגש להקריב לחם" וגו' (ויקרא כא), ובאכילה בטומאה כתיב: "איש (איש) אשר יקרב מכל דורעכם" וגו' (שם בב) דמיייר באכילה, כדאמרין בפרק שני דמעילה (יב) ובובחים (מהב), ומיהו, איסור מוסף, אומר רבינו יצחק דחשיב אפילו כשאין השמות שוין, כדמוכח בפרק "אמרו לו" (בריתות ידב) גבי האב על בת בתו חייב משום כלתו בר', ואין להאריך כאן.

והו חמותו ונעשית אשת איש איסור מוסף הוא – בקונטרס לא גרס ליה, דאפילו חייל עליה איסור אשת איש – נידון בחמורה. וליכא למימר דמשמע ליה נידון בחמותו ולא חל כלל איסור אשת איש, ואם לא הותרו בו משום חמותו אלא משום אשת איש פטור – דהא בפרק "דנשרפים" (סנהדרין פא) פריך רב אדא בר אבהו: וליתר נמי משום איסור אשת איש, דהא אומר רבי אבהו: מודה רבי יוסי באיסור מוסף ומשני ליה תמו: אדא ברי, אטו תרי טעלי קטל ליה? משמע בהדיא דחל איסור אשת איש, אלא משום גידודן בחמורה. ורבינו תם אומר: דשפיר גרס ליה, וטעי דבא כדוהת טעי הותם רב אדא בר אבהו, ודוה סבור גידודן בחמותו משום דלא חייל עליה איסור אשת איש. ולא חש לתרץ, כיון דעל כרחק צריך לשנייא אחרנא משום קושיא קמייתא.

אלא אומר רבא מעלה בר' – לפי המסקנא דהכא לא איצטרך לרבי אבהו למסבא דמודה רבי יוסי באיסור מוסף, מכל מקום ב"הנשרפים" (שם) מיייתי מדברי אבהו משום דהאמת הוא דמודה רבי יוסי באיסור מוסף, כדמשמע בפרק "אמרו לו" (בריתות ידב) גבי אומר רבי יוסי: אם עבר זקן ונשאה – חייב עליה משום אשת אב, משום הכי איצטרך ליה לרבי אבהו לאסוקי הכי. **בין** רשעים וגו' פירוש: אצל רשעים חמותו, לפי שאין קוברין רשע אצל צדיק, ולא כמו שפירש בקונטרס לקובר אצל נסקלים ונשרפין, ורבי שמעון סבר: דאף על פי שיש בעיניה זו שני איסורין, כיון דלא מחייבי אלא אחד – אין קוברין אותו אצל רשעים וגו'. **בעל** מום ששימש בטומאה – הוא דלא נקט דו כדנקט לעיל – היינו משום דאטומא לא הוה חזרו רים אלא כהנים, דכתיב: "דבר אל אהרן ואל בניו וימרו" וגו' (ויקרא כב). דהא דקאמר טומאה לכל נאסרה – היינו אפילו בעלי מומין.

אָמַר רַבִּי אֶבְרָהָם: מוֹדֵה רַבִּי יוֹסִי בְּאִיסוֹר מוֹסֵף. תִּינַח – הִיכָא דְנִשְׁאָ חַי וְאַחֵר קִדְּ נִשְׁא מֵת, מִגּוּ דְאִתּוֹסֵף אִיסוֹר לְגַבִּי אֶחָיו – אִתּוֹסֵף אִיסוֹר לְגַבִּי דִידֵיהּ. אֵלָּא, הִיכָא דְנִשְׁא מֵת וְאַחֵר קִדְּ נִשְׁא חַי, מָאִי אִיסוֹר מוֹסֵף אִיכָּא? וְכִי תֵימָא: מִגּוּ דְאִיתִּסֵּר בְּכֻלָּהּ אֲחֻוּתָא – הָאִי אִיסוֹר כּוֹלֵל הוּא! אֵלָּא אִמֵּר רַבָּא: מַעְלָה אֲנִי עָלְיוּ פְּאִילוּ עוֹשֶׂה שְׂתִים, וְאִינוּ חַיִּיב חַיִּיב אֶלָּא אֲחֵת. וְכֵן פִּי אֲתָא רַבִּין אִמֵּר רַבִּי יוֹחָנָן: מַעְלָה אֲנִי עָלְיוּ פְּאִילוּ עוֹשֶׂה שְׂתִים, וְאִינוּ חַיִּיב אֶלָּא אֲחֵת. מָאִי נִפְקָא מִיָּנָה? לְקַבְּרוּ בִּין רְשָׁעִים גְּמוּרִים. וּבְפִלּוֹתָא, דְאִיתִּמֵּר: זֶר שְׂשִׁימֵשׁ בְּשֶׁבֶת, רַבִּי חֵיָא אֹמֵר: חַיִּיב שְׂתִים, בִּר קִפְּרָא אֹמֵר: אֵין חַיִּיב אֶלָּא אֲחֵת. קִפְּזֵן רַבִּי חֵיָא וְנִשְׁפַּע: הַעֲבֹדָה! קִדְּ שְׂמַעְתִּי מִרְבִּי: שְׂתִים. קִפְּזֵן בִּר קִפְּרָא וְנִשְׁפַּע: הַעֲבֹדָה! קִדְּ שְׂמַעְתִּי מִרְבִּי: אֲחֵת. הִתְחִיל רַבִּי חֵיָא לְדוֹן: שֶׁבֶת לְכָל נְאֻסְרָה, בְּשִׁהוּתָהּ בְּמִקְדָּשׁ – אֵצֶל כְּהֻנִּים הוֹתֵרָה, לְכַהֲנִים הוֹתֵרָה וְלֹא לְזָרִים, יֵשׁ כָּאֵן מִשּׁוּם זְרוּת, וְיֵשׁ כָּאֵן מִשּׁוּם שְׁבֵת. הִתְחִיל בִּר קִפְּרָא לְדוֹן: שֶׁבֶת לְכָל נְאֻסְרָה, בְּשִׁהוּתָהּ – בְּמִקְדָּשׁ הוֹתֵרָה, אֵין כָּאֵן אֶלָּא זְרוּת. בְּעַל מוֹם שְׂשִׁימֵשׁ בְּטוֹמָאָה, רַבִּי חֵיָא אֹמֵר: חַיִּיב שְׂתִים, בִּר קִפְּרָא אֹמֵר: אֵין חַיִּיב אֶלָּא אֲחֵת. קִפְּזֵן רַבִּי חֵיָא וְנִשְׁפַּע: הַעֲבֹדָה! קִדְּ שְׂמַעְתִּי מִרְבִּי: שְׂתִים, קִפְּזֵן בִּר קִפְּרָא וְנִשְׁפַּע: הַעֲבֹדָה! קִדְּ שְׂמַעְתִּי מִרְבִּי: אֲחֵת. הִתְחִיל רַבִּי חֵיָא לְדוֹן: טוֹמָאָה לְכָל נְאֻסְרָה, בְּשִׁהוּתָהּ בְּמִקְדָּשׁ – אֵצֶל כְּהֻנִּים תְּמִימִים הוֹתֵרָה, לְכַהֲנִים תְּמִימִים הוֹתֵרָה וְלֹא לְבָעֲלֵי מוֹמִין, יֵשׁ כָּאֵן מִשּׁוּם בְּעַל מוֹמִין, וְיֵשׁ כָּאֵן מִשּׁוּם טוֹמָאָה. הִתְחִיל בִּר קִפְּרָא לְדוֹן: טוֹמָאָה לְכָל נְאֻסְרָה, בְּשִׁהוּתָהּ בְּמִקְדָּשׁ – הוֹתֵרָה, אֵין כָּאֵן אֶלָּא מִשּׁוּם בְּעַל מוֹם, זֶר שְׂאֵכֶל מְלִיקָה, רַבִּי חֵיָא אֹמֵר: חַיִּיב שְׂתִים, בִּר קִפְּרָא אֹמֵר: אֵין חַיִּיב אֶלָּא אֲחֵת. קִפְּזֵן רַבִּי חֵיָא וְנִשְׁפַּע: הַעֲבֹדָה! קִדְּ שְׂמַעְתִּי מִרְבִּי: שְׂתִים. קִפְּזֵן בִּר קִפְּרָא וְנִשְׁפַּע: הַעֲבֹדָה! קִדְּ שְׂמַעְתִּי מִרְבִּי: אֲחֵת. הִתְחִיל רַבִּי חֵיָא לְדוֹן: נְבִלָה לְכָל נְאֻסְרָה, בְּשִׁהוּתָהּ בְּמִקְדָּשׁ – אֵצֶל כְּהֻנִּים הוֹתֵרָה, לְכַהֲנִים הוֹתֵרָה וְלֹא לְזָרִים, יֵשׁ כָּאֵן מִשּׁוּם זְרוּת, וְיֵשׁ כָּאֵן מִשּׁוּם מְלִיקָה. הִתְחִיל בִּר קִפְּרָא לְדוֹן: נְבִלָה לְכָל נְאֻסְרָה, בְּשִׁהוּתָהּ בְּמִקְדָּשׁ – הוֹתֵרָה, אֵין כָּאֵן אֶלָּא מִשּׁוּם זְרוּת

במאי

הוא, הואיל ועבר תרתי – קברין ליה גבי נסקלין ונשרפין. חייב שתיים – תרי איסורי קחשיב. דהא משום זרות אין כאן חטאת, דהא על זדונו מיתה בידי שמים הוא, ואין חייב חטאת אלא על שגגת כרת. מרבי – רבינו הקדוש. כשהותרה במקדש הותרה – סתם, וכן ששימש בשבת ויש כאן משום טומאה, ואוהרתיה מיינורו מקדשי בני ישראל ולא חיללו" (ויקרא כב). אצל תמימים הותרה – דראוים לעבוד, דילפינן מ"במזעור" – אפילו בטומאה (פסחים עזא), וזו שאכל מליקת – הכהנים. חייב שתיים – משום זרות ומשום נבילה, דקרבן הנאכל לכהנים וזו האוכלו עובר משום "זור לא יאכל כי קדש הם" (שמות כט) ולא חיינו אזרחא דמעילה, דכל שיש בו שעת היתר לכהנים – אין בו מעילה. לכהנים הותרה – בחטאת העוף.

עובר על שני איסורים, גם על איסור זרות וגם על איסור מלאכה
בשבת. בר קפרא אומר, אין חייב אלא אחת – אינו עובר אלא על
איסור זרות בלבד. קפץ רבי חייה ונשבע, העבירה, כך שמעתי מרבי
ו-רבינו הקדוש שחייב שתיים. קפץ בר קפרא ונשבע, העבירה, כך
שמעתי מרבי שחייב אחת. התחיל רבי חייה לדון בדבר ואמר, הלא
מלאכת שבת לכל נאסרה, בין לכהנים ובין לזרים, וכשהויתרה
במקדש בקרבנות ציבור, אצל כהנים הראויים לעבודה הותרה, ורק
לכהנים הותרה ולא לזרים. שאינם ראויים לעבודה. לפיכך זר
שעבד במקדש בשבת יש כאן בעבודתו גם משום איסור זרות, ויש
כאן גם משום איסור חילול שבת. התחיל בר קפרא לדון בדבר
ואמר, אכן מלאכת שבת לכל נאסרה, ואולם כשהויתרה במקדש
בקרבנות ציבור הותרה גם לזרים. לפיכך זר שעבד במקדש בשבת,
אין כאן אלא משום איסור זרות, ולא משום איסור שבת.
ועוד נחלקו רבי חייה ובר קפרא: קרבנות ציבור קרבים בטומאה
בזמן שרוב הציבור טמאים. ובעל מום ששימש בהם פטומא –
בשעה שהיה טמא בטומאת הגוף. רבי חייה אומר, חייב שתיים –
הרי הוא עובר בשני איסורים, גם על איסור בעל מום בעבודה, וגם
על איסור עבודה בטומאה. בר קפרא אומר אין חייב אלא אחת –
לא עבר אלא על איסור בעל מום בלבד. קפץ רבי חייה ונשבע,
העבירה, כך שמעתי מרבי שחייב שתיים. קפץ בר קפרא ונשבע,
העבירה, כך שמעתי מרבי שאינו חייב אלא אחת. התחיל רבי חייה
לדון, עבודה בטומאה לכל נאסרה, בין לכהנים תמימים ובין
לכהנים בעלי מום, וכשהויתרה במקדש בקרבנות ציבור, אצל
כהנים תמימים הראויים לעבודה הותרה, ודווקא לכהנים תמימים
הותרה, ולא לבעלי מומין הפסולים לעבודה. לפיכך בעל מום
ששימש בטומאה יש כאן בעבודתו גם משום איסור בעל מום,
ויש כאן גם משום איסור טומאה. התחיל בר קפרא לדון, טומאה
לכל נאסרה, בין לתמימים ובין לבעלי מומים, וכשהויתרה במקדש
בציבור הותרה לגמרי. לפיכך כהן בעל מום ששימש בטומאה אין
כאן אלא משום איסור בעל מום, ולא משום איסור טומאה.
עוד נחלקו רבי חייה ובר קפרא: חטאת העוף נמלקת בציפור מן
העורף, ואף שבחולין עוף שנמלק נעשה נבילה, בקדשים הותרה
התורה את המליקה לאכילת הכהנים. וזר שאכל מליקה, רבי חייה
אומר, חייב שתיים, גם משום איסור אכילת זר מקדשי קדשים, וגם
משום איסור אכילת נבילה. בר קפרא אומר, אין חייב אלא אחת,
משום איסור זרות בלבד. קפץ רבי חייה ונשבע, העבירה, כך
שמעתי מרבי שחייב שתיים. קפץ בר קפרא ונשבע, העבירה, כך
שמעתי מרבי שחייב אחת בלבד. התחיל רבי חייה לדון, נבלה לכל
נאסרה, בין לכהנים ובין לזרים, וכשהויתרה בחטאת העוף באכילה
במקדש, אצל כהנים המותרים באכילת קדשי קדשים הותרה,
ודווקא לכהנים הותרה, ולא לזרים האסורים באכילתם. לפיכך יש
כאן בזר האוכל חטאת העוף גם משום איסור זרות, ויש כאן גם
משום איסור אכילת מליקה שהיא נבילה. התחיל בר קפרא לדון,
נבלה לכל נאסרה, וכשהויתרה במקדש בחטאת העוף הותרה אף
לזרים. לפיכך בזר האוכלה אין כאן אלא משום איסור זרות, ולא
משום איסור נבילה.

מתרצת הגמרא: אמר רבי אבהו, אכן סובר רבי יוסי שאין איסור
חל על איסור, אלא שמוזהר רבי יוסי באיסור שני שמוסיף לאסור
את הדבר על אנשים נוספים שלא נאסרו באיסור הראשון, שמתוך
שהוא חל לגבי אחרים הוא חל אף לגבי אותו אדם שכבר נאסר
באיסור הראשון שקדם לו. לפיכך חל איסור אשת אח על איסור
אחות אשה שקדם לו, שכן אשה זו נאסרה באיסור אחות אשה רק
לגבי אח זה בלבד, ואילו איסור אשת אח חל גם לגבי שאר
האחים.

מקשה הגמרא: תינה – [תירץ זה מובן] תיבא דנשא תחילה התי את
אשתו ונאסרה עליו היבמה באיסור אחות אשה, ואחר כך נשא
המת את אחותה, דמנו דאיתוסף – [שמתוך שנוסף] בה איסור אשת
אח לגבי שאר האחים שלא נאסרה עליהם קודם לכן כלל, איתוסף
בה איסור זה גם לגבי ידיה. אלא תיבא דנשא האח המת תחילה
את אשתו ונאסרה על האח התי באיסור אשת אח, ואחר כך נשא
התי את אחותה, מאי איסור מוסיף איבא באיסור אחות אשה, הלא
אינו מוסיף לאסורה על אנשים אחרים שלא היו אסורים בה קודם
לכן, ומדוע מחייב רבי יוסי שתיים אף באופן זה.

הגמרא מחזקת את קושייתה: ובי תיבא לתרי, שאיסור אחות
אשה חל על איסור אשת אח מנו דאיתוסף כבוליהו אהותא –
שמתוך שנאסר בשאר אחיות אשתו בשעה שנשא אותה לאשה
נאסר אף באותה אחות שכבר נאסרה עליו קודם לכן באיסור
אשת אח, הלא אי אפשר לתרץ כן, שהרי תאי איסור כולל הוא
ולא איסור מוסיף, שכן אינו מוסיף לאסור אשה זו עצמה על
אנשים נוספים, אלא כולל עמו נשים נוספות ואוסר אותן על אותו
אדם עצמו, ולא הודה רבי יוסי אלא באיסור מוסיף ולא באיסור
כולל. ואם כן שוב חוזרת הקושיא למקומה, מדוע מחייב רבי יוסי
שתיים אף באשת אחיו שנעשתה אחות אשתו.

הגמרא מביאה תירוצי אחר על הסתירה האמורה: אלא אמר רבא,
אכן סובר רבי יוסי שאין איסור חל על איסור כלל, ומה שאמר
שחייב גם משום אחות אשתו וגם משום אשת אחיו, אין כוונתו
לחייבו שתי חטאות כשהוא שוגג, אלא שאם עבר במזיד מעלה
אני עליו פאילו עשה שתיים – כאילו עבר על שתי עבירות, ואולם
אינו חייב אלא על עבירה אחת בלבד, זו שחלה ראשונה. וכן כי
אתא רבין, אמר בשם רבי יוחנן בפירוש דברי רבי יוסי, מעלה אני
עליו פאילו עשה שתיים, ואינו חייב אלא אחת. מפרשת הגמרא: מאי
נפקא מינה מכך שנחשב כאילו עבר על שתי עבירות, לקבדו בין
רשעים גמורים. שכן שנינו במשנה בסנהדרין (מז), ששני בתי קברות
היו מתוקנים להרוגי בית דין, אחד לנהרגים ונחנקים שהם רשעים
יותר קלים, ואחד לנסקלים ונשרפים שהם רשעים יותר גדולים.
וסובר רבי יוסי, שאף הבא על אחות אשתו שהיא אשת אחיו
נחשב כרשע גמור, ונקבר בבית קברות של הנסקלים והנשרפים,
משום שעבר על שתי עבירות.

הגמרא מביאה מחלוקת בדין אין איסור חל על איסור: ובפלוגתא
– שיטות התנאים בדין אין איסור חל על איסור שנויות במחלוקת.
דאיתמר, זר ששימש במקדש בשבת בעבודת קרבנות ציבור
שהותרו לכהנים בשבת, רבי חייה אומר חייב שתיים – הרי הוא

תלמוד ירושלמי הוא מה שלמדו בארץ ישראל (לא רק בירושלים), ובהלשון הרגיל: "במערכא אמרי".

מהתועודיות י"א ניסן, שבת הגדול, ואחרון של פסח ה'תשמ"ג

"הוויות דאביי ורבא" אינם דברים שנתחדשו על-ידם כי כבר לימדם רבן יוחנן בן זכאי, אלא ש"בימי אמוראים נשתכחו", ולכן נקראים
על שם אביי ורבא מפני שהם החזירו זאת כו'.

מהתועודיות י"א ניסן, שבת הגדול, ואחרון של פסח ה'תשמ"ג

בכלום, ורק לכשהגדיל בכניסת השבת חלו עליו איסורי שבת
 חרות בבת אחת. וכן בפעל מום ששימש בטומאה נמי יש להעמיד
 כגון דאיתת שתי שערות ואימתי ליה ו-ונטמא קודם לכן בעודו
 קטן, ונמצא דהויא ליה בעל מום ונמאחא בהדי הדדי, שכן
 כשהגדיל חלים עליו שני האיסורים בבת אחת. אי נמי יש להעמיד,
 כגון שחתך אדם אחר את אצבעו של הכהן בפסוק טמאה, ונמצא
 שאיסור טומאה ואיסור מום חלו עליו בבת אחת.
 מקשה הגמרא: בשלמא לשיטת רבי חייא מובן במה טעה בר קפרא
 כשאמר בשם רבי שאינו חייב אלא אחת. שכן סבר רבי חייא דבי
 אהבה לדידה – שכששנה לו רבי שחייב שתיים, שנה כן אליבא
 דרבי יוסי המחייב שתיים באשת אחיו שהיא אחת אשתו. וכי
 אהבה רבי לבר קפרא שאינו חייב אלא אחת, שנה כן אליבא דרבי
 שמעון המחייב רק משום אשת אחיו. וטעה בר קפרא וסבר ששנה
 כן רבי בשיטת רבי יוסי. אלא לבר קפרא קשה, וכי רבי חייא שאמר
 בשם רבי שחייב שתיים שקורי קא משקר. הלא אם גם לדעת רבי
 יוסי חייב רק אחת, כל שכן שלדעת רבי שמעון המקל יותר אינו
 חייב אלא אחת בלבד, ואם כן בשיטת מי שנה רבי לרבי חייא
 שחייב שתיים.
 הגמרא חוזרת בה מהביאור הקודם במחלוקת רבי חייא ובר
 קפרא, ומפרשת אותה באופן אחר: אלא רבי חייא ובר קפרא
 קמיפלגי באיסור בת אחת, ואליבא דרבי שמעון. לדעת רבי חייא
 מודה רבי שמעון בשני איסורים שחלים בבת אחת שחייב שתיים,
 ולא נחלק אלא בר מוסיף ואיסור כולל. ולדעת בר קפרא
 נחלק רבי שמעון על רבי יוסי גם בבת אחת, ואף בזה אינו מחייב
 אלא אחת.
 מקשה הגמרא: בשלמא לרבי חייא הסובר שמודה רבי שמעון בשני
 איסורים בבת אחת שחייב שתיים, על כן קא מישתבע – הוצרך
 לישבע שהאמת כדבריו, כדי לאפוקי לרבי שמעון מחזקה –
 להוציא את רבי שמעון מחזקתו. שכן רבי שמעון מוחזק כמיקל
 בדין זה, שהרי גם באיסור כולל ואיסור מוסיף אינו מחייב אלא
 אחת. אלא לבר קפרא הסובר שלדעת רבי שמעון אין איסור חל
 על איסור גם בבת אחת, למה ליה לאשתבעי שהאמת כדבריו.
 הלא פשוט דברי הברייתא מורה כדבריו, שלעולם אין רבי
 שמעון מחייב אלא אחת בלבד, ואף בבת אחת. מסיקה הגמרא:
 קשיא – אכן נשאר הדבר בקושיא.
 עוד מקשה הגמרא: בשלמא לבר קפרא הסובר שלדעת רבי שמעון
 אף בבת אחת אינו חייב אלא אחת, מובן במה טעה רבי חייא
 כשאמר בשם רבי שחייב שתיים. שכן כי אהבה רבי לדידה ו-לבר
 קפרא שאינו חייב אלא אחת, שנה כן אליבא דרבי שמעון המיקל,
 וכי אהבה רבי לרבי חייא שחייב שתיים, שנה כן אליבא דרבי יוסי
 המחמיר וסובר שגם איסור מוסיף חל על איסור. ורבי חייא טעה
 בדברי רבי וסבר שבשיטת רבי שמעון שנה לו כן. אלא לרבי חייא
 שאמר בשם רבי, שגם רבי שמעון המיקל מודה בבת אחת שחייב
 שתיים, וכי לדבריו בר קפרא שאמר בשם רבי שחייב רק אחת
 שקורי קא משקר, הלא לדברי רבי חייא אין שום מאן דאמר הסובר
 כן.
 מתרצת הגמרא: אמר לך רבי חייא, סיבת טעותו של בר קפרא
 היתה משום דבי אהבה רבי לדידה ו-לבר קפרא דינים אלו, תרתי
 לפיכך אהבה – רק על שנים מתוך שלושת הדינים האמורים שנה
 לו שאינו חייב אלא אחת, על זר ששימש בשבת, ועל בעל מום
 ששימש בטומאה.

מפרשת הגמרא: קמיא קמיפלגי רבי חייא ובר קפרא בשלש
 האופנים האמורים, באיסור כולל ואליבא דרבי יוסי. רבי חייא סבר,
 שלרבי יוסי באיסור כולל מיחייב תרתי – שאם האיסור השני אוסר
 חתיכות נוספות שלא נאסרו באיסור הראשון, הרי הוא חל גם על
 החתיכה שנאסרה מכח האיסור הראשון שקדם לו, וחייבים על
 חתיכה זו שתי חטאות. ומשום כן מחייב רבי יוסי שתיים על אשת
 אחיו שנעשתה אחת אשתו, שכן איסור אחות אשתו כולל עמו
 גם אחיות נוספות של אשתו. ובר קפרא סבר שלא מיחייב לרבי
 יוסי באיסור כולל אלא חדא. ומה ששנינו לעיל (לג) שרבי יוסי
 מחייב גם משום אשת אח וגם משום אחות אשה, אינו אלא באופן
 שקודם היתה אסורה עליו משום אחות אשתו ואחר כך נעשתה
 אשת אחיו, שבאופן זה חל גם איסור אשת אח משום שהוא איסור
 מוסיף, שכן נאסרת אשה זו גם על שאר האחים.
 שואלת הגמרא: ופאי איסור כולל איבא חכא בכל שלושת
 האופנים שנחלקו בהם רבי חייא ובר קפרא. בשלמא בור ששימש
 בשבת, מובן מדוע איסור שבת הוא איסור כולל, שכן איסור שבת
 כולל עמו דברים נוספים שלא נאסרו מחמת זרות. שהרי מעיקרא
 קודם שנכנסה השבת שרי ו-מותר) חזר במלאכה של חולין ואיסור
 רק בפעולה במקדש משום איסור זרות, ולאחר דאיתא ו-שנכנסה
 לה שבת, מנא קא מיתר ו-מתוך שנאסר) חזר בכל מלאכה משום
 איסור שבת, מיתר נמי בפעולה במקדש משום איסור שבת. וכן
 מובן מדוע איסור טומאה על פעל מום נחשב לאיסור כולל, שכן
 מעיקרא לפני שנטמא הבעל מום היה שרי באבילה של קרשים,
 והיה איסור בפעולה, ועתה דאימתי ליה ו-כשנטמא, מנא דקא
 מיתר באבילה של קרשים משום טומאה מיתר נמי בפעולה
 משום טומאה. אלא בור שאכל מליקה, בבת אחת היא דמשפחת
 לה – אין שייך אופן זה אלא כשחלו שני האיסורים בבת אחת,
 שהלא איסור זרות ואיסור נבילה חלים שניהם בשעת המליקה,
 אבל שיחולו שני האיסורים בזה אחר זה באיסור כולל לא משפחת
 לה.
 הגמרא מפרשת את מחלוקת רבי חייא ובר קפרא באופן אחר: אלא
 קמיפלגי באיסור בבת אחת – בשני איסורים שחלים בבת אחת,
 האם חל רק אחד מהם או שחלים שניהם, ואליבא דרבי יוסי. רבי
 חייא סבר שלרבי יוסי באיסור בת אחת מיחייב תרתי, ואף מה
 שמחייב רבי יוסי באשת אח ואחות אשה שתיים, הוא באופן שחלו
 שני האיסורים בבת אחת. וכגון ששני האחים עשו שליח אחד
 לקדש להם שתי אחיות, וגם שתי האחיות עשו שליח אחד לקבל
 עבורן קידושין משני אחים אלו, ופגע שליח האחים בשליח
 האחיות ונתן לו בבת אחת את קידושי שניהם, ונמצא שבבת אחת
 נעשית אשת אחיו ואחות אשתו. ובר קפרא סבר, שלא מיחייב
 לרבי יוסי אפילו באיסור בת אחת אלא חדא, ומה שחייב רבי יוסי
 בברייתא לעיל שתיים, הוא דווקא באופן שחל קודם איסור אחות
 אשה ואחר כך איסור אשת אח, שהאיסור השני מוסיף על
 הראשון, ומודה רבי יוסי באיסור מוסיף כמבואר לעיל.
 שואלת הגמרא: והכא – בשני האופנים הראשונים שנחלקו בהם
 רבי חייא ובר קפרא, מאי איסור בת אחת איבא חכא, והרי בור
 ששימש בשבת איסור זרות חל קודם השבת, וכן בבעל מום
 ששימש בטומאה אין יתכן שהמום והטומאה קרו בבת אחת.
 משיבה הגמרא: בור ששימש בשבת יש להעמיד כגון דאיתת
 ו-שהביא) חזר שתי שערות ונעשה גדול באותה שבת שבה עבד
 במקדש, ונמצא דהויא להו זרות ושותף בהדי הדדי ו-בבת אחת),
 שכן קודם השבת בעודו קטן לא היה חייב במצוות ולא נאסר

בימות. פרק שלישי – ארבעה אחין דף לג עמוד ב – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)" חוספות

ואיסור כולל אתנין ואליבא דרבי שמעון — אבל לרבי יוסי מחייב תרתי באיסור כולל, דלא מצי למימר דאליבא דרבי יוסי נמי אתניה לפטורא — דאם כן לא הוה טעי בר קפרא לערב מליקה בהדיהו. דבבת אחת פשיטא ליה לבר קפרא דלרבי יוסי מייחייב תרתי, ולהבי פשיטא ליה בסמוך דלרבי יוסי מייחייב תרתי באיסור כולל, שעל כרחו צריך

לומר דאליבא דרבי שמעון אתניה, ולא אליבא דרבי יוסי. ופליג רבי יוחנן ארבי חיאי ובר קפרא. **אמר** רבי יוסי הבערה ללאו יצאה — תימה: דאטו מי לא מני לאוי גרידי דהרי דר שאכל מליקה, דליבא אלא לאו דנבלה! ויש לומר: דאף על גב דבאיסור מוסיף לרבי יוסי חייל איסור קל על איסור חמור, כדפריך רב אריא בפרק "הנשרפין" (סנהדרין פא.א.) ולידון נמי באיסור אשת איש, דהא מודה רבי יוסי כו, אף על גב דאיסור אשת איש קל מאיסור חמור, בפרק "אמר לר" (בריות יד.) גבי הא דאמר רבי יוסי אמ זקן נשאה כו, שמענא דמודה רבי יוסי דאיסור כרת חייל על חייבי מיתות בית דין משום איסור מוסיף — מכל מקום, באיסור כולל סבירא ליה לגמרא דלא חייל קל על חמור, כדאמר בסוף "גיד הנשה" (חולין קא.א.) מאן האי תנא דאסור כולל באיסור חמור אית ליה כו. ולהכי פריך: דהאמר רבי יוסי הבערה ללאו יצאה, ואם כן היכי חיילא איסור ורותי? הקשה הרב רבינו יעקב דאורליינש: דאמאי לא מוקי לה בהצת האליתא, דעבודה היא, ובעיא כהונה, ואין בה מיתה אלא לאו גרידא לפי שאין עבודה תמה, כדאמר בפרק שני דימא (נדב.ב.) דהשתא לא הוי קל על חמור, דתריידי לאוי גינהו ואומר רבינו יצחק: דמכל מקום איסור שבת קיל, לפי שהותרה במקדש. אבל אי הוה מיתה בהבערה — הוה חשיב איסור חמור, אף על גב דהותר במקדש. איסור טומאה נמי, אף על גב דהותר — חל על איסור: דעל מום משום טמא ששימש במיתה, ובעל מום ששימש באוהרה לרבנן דרבי בסוף "אלו הן הנשרפין" (סנהדרין פג.א.) אף על גב דכולה שמעתי בר קפרא ורבי חיאי אליבא דרבי פליגי — מודה רבי דלרבי יוסי בעל מום ששימש באוהרה, כרבנן דידיה. ואם תאמר, דאמר בחולין (קא.א.) הותרה אמרה יבא איסור נבלה ויחול על איסור חלב, היינו על גב חמור באיסור כולל? ואומר רבינו יצחק: דחלב קל, דהותר מכללו אצל חיה, כדאמר בסוף פרק "גיד הנשה" (שם). ואף על גב דנבלה נמי הותר במליקה — שאני קדשים, דכתיב משולחן גבה קוב, כדאמר ב"העור הורט" (קא.א.) ועוד: דיש חומרא בנבלה, שכן מטמאה. ואף על גב דיש חומרא בחלב דליבא בנבלה — אין לחוש בכך, כדאמרין בפרק "גיד הנשה" (קא.א.) מאי חזית דטומאת הגוף חמירא — שכן כרת, דלמא טומאת בשר חמירא דלית לה טהרה במקדש. ואם תאמר, דאמר לקמן: מאן האי תנא דאית ליה איסור כולל איסור מוסיף ואיסור בת אחת, ומשמע דאיסור אחות אשה חייל באיסור כולל איסור אשת איש דחמיר מיתו!

ויש לומר: דאיסור אשת איש קיל, דיש לה דיתר בחיי אוסרה, דחשבינן ליה קולא ב"הבא על יבמת" (יבמות נד.א.) ואף על גב דבפרק "גיד הנשה" (חולין קא.א.) איבא מאן דאמר דאיסור טריפה חל על איסור אבר מן החי, אף על גב דחמיר מיתו, דחשיב משוה בשר גידים ועצמות אף על גב דלית ביה כותי, ונהו בבני נח, חייל עליהו איסור טריפה דקיל אפילו בלא כולל? ואומר רבינו יצחק: דיש חומרא בטריפה, דכשנטרפה — שוב אין לה דיתר אפילו נשחטה. אבל איסור אבר מן החי — אחיא שחיטה ומפקע ליה. **מירי** חטאות קתני או לאוי קתני איסור בעלמא קדשים — וכן גרס רבינו תנא, דאין כאן לא חטאת ולא לאו. כיון דלא חייל איסור קל על חמור. **לקוברו** בין רשעים כו' — ומכל מקום פריך שפיר לעיל לבר קפרא. דמשייר מליקה — מכלל מודה בה רבי שמעון. דאין לומר דשיירא לרבי יוסי משום דבההיא חייב תרתי, ולא חשיב אלא הנהו דמעלה עליו כאילו עשה שמים, ולקוברו בין רשעים גמורים — דהא חשיב בעל מום ששימש, אף על גב דחייב לגמרי שמים, כיון דקסבר רבי חיאי דרבי יוסי אית ליה איסור כולל.

ואיסור כולל אתניה, ואליבא דרבי שמעון, וחזיא לבר קפרא לור שאכל מליקה, ואיירי דמיא לה - ערבה בהדיהו, ועיין בה, ולא אשכח אלא בבת אחת. וסבר: מדהא בבת אחת - הא נמי בבת אחת, ומדהא לפטור - הקד נמי לפטור. מיתבי: ור ששימש בשבת, ובעל מום ששימש במומא - יש פאן משום ורות, ומשום שבת, ומשום בעל מום, ומשום טומאה, דברי רבי יוסי. רבי שמעון אומר: אין פאן אלא משום ורות ובעל מום בלבד. ואילו מליקה שירה, למאן שירה? אליבא דרבי יוסי - השתא רבי יוסי באיסור כולל מייחייב שמים, באיסור בת אחת מייחייב? אלא לאו - לרבי שמעון ובאיסור כולל הוא דקסבר - אכל באיסור בבת אחת מייחייב, תיובתא דבר קפרא! תיובתא. "ור ששימש בשבת", במאי? אי בשחיטה - שחיטה פור שירה, ואי בקבלה והולכה - טלמול בעלמא הוא. אי בהקטרה - והאמר יוסי: הבערה ללאו יצאתה! אומר רב אחא בר יעקב: בשחיטה פרו של כהן גדול, וכדברי האומר: שחיטה פרו של כהן גדול כור - פסולה. אי הכי מאי איירא ור, אפילו כהן הדיט נמי! שור אצלו קאמר. מתקין לה רב אשי: מיד חטאות קתני, או לאוי קתני? אלא: איסורי בעלמא קא חשיב. למאי נפקא מינה - לקוברו בין רשעים גמורים. משנה שנים שקידשו שתי נשים, ובשעת גניסתן לחופה החליפו את של זה לזה ואת של זה לזה - הרי אלו חייבין משום אשת איש. ואם היו אחין - משום אשת אח, ואם היו אחיות - משום אשה אל אחותה, ואם היו גדות - משום גדה. ומפרישין אותן שלשה חדשים, שפא מעוברות הן, ואם היו קטנות שאינן ראיות לילד - מחזירין אותן מיד, ואם היו כהנות - נפסלו מן התרומה. **גמרא "החליפו", מיד פרשיני עסקינן? ותו: הא דתני רבי חייא: הרי פאן שש עשרה חטאות. אי במיזר - מי איבא קרבן? אמר רב יהודה, תני: הוחלפו. הכי נמי מסתברא, דקתני סיפא: אם היו קטנות שאינן ראיות לילד - מחזירין אותן מיד. ואי במיזר - מי שריא? הא לא קשיא: פיתוי קטנה - אוסר גינהו, ואוסר בישראל משרא שרי. אלא דקתני: מפרישין אותן שלשה חדשים שפא מעוברות הן, הא לאו מעוברות - שריין, ואי במיזר - מי שרי? אלא לאו ששע מינה: הוחלפו, ששע מינה.**

ומאן

ואיסור כולל אתנין — כלומר, היכי דאיתרמי על ידי כולל אתנין רבי פטורא. ואליבא דרבי שמעון, דהיבא דאיתרמו בבת אחת — אתנין חיובא. אבל מליקה לא אתניה לפטור כלל, דלא משכחת לה בכולל אלא בבת אחת, והתם רבי שמעון מודי. **וחזיא בר קפרא לור שאכל מליקה** — דרמיה להו, דהוה נמי כקדשים: דהא דמייחייב עליה תרתי, וערבה בהדיהו לפטורא. וכי ערבה — לא אסיק אדעתיה דהא לא משכחת בכולל. ועיין בה — לאחר זמן, כשנתקיימה בידו, ודא שונה שלשתן יחד, ואשכח דלא מיתוקמא אלא בבת אחת, ושכח דהוה ערבה. וסבר דרבי אתניה, ואמר: מדהא בבת אחת ופטורה — הך נמי דאתניה רבי לפטורא — אפילו היבא דמיתרמו בבת אחת אתנין. למאן שירה — כלומר, למאן מנייהו מודה בה דלא בעי לאפילוגי. **אליבא רבי יוסי** — מודה בה, השתא באיסור כולל, דחד מנייהו קדים, אמר רבי יוסי אחרון חל — בבת אחת מייבעיא? אלא לאו לרבי שמעון — ומדמורה במליקה — שמוע מינה דהא דפליג בהך היבא דאיתרמו בכולל הוא דפליג, אבל באיסור בת אחת — מייחייב תרתי, ותיובתא דבר קפרא תיובתא. חשיבה כור כשרה — ואין כאן ורות. מלפול בעלמא הוא — ואין כאן שבות. אי בהקטרה — רבי יוסי היכי מייחייב חטאת משום שבת, דקא סלקא דעתך חטאת מייחייב ליה. **האמר רבי יוסי** — בפרק קמא: הבערה ללאו יצאה. בשחיטה פרו של כהן גדול — ביום הכפורים. דשחיטה אב מלאכה היא, ומשום ורות נמי יבא, כדברי האומר בימא בפרק "טרף בקלפי" (מב.א.) שחיטת פרו בור פסולה. **אפילו כהן חרוש נמי** — דהא מאן דפסיל וליף טעמא מארזי, וחוקה, דכתיב: "והקריב אורח" (ויקרא טז.) וכתיב בסוף הפרשה: "לחם עולם", וכל היבא דכתיב חוקה — עיבובא הוא, אלמא: אחרין דוקא. הכי גרסינן: מיד חטאות קתני — לאוי קתני — איסורי הוא דקדושיב. **משנה** ומפרישין אותן שלשה חדשים — שלא לחזור לבעליהן, שמא מעוברות הן ובניהם ממורים, ובעינן דבהנה בין רע כשר לרע פסול, שלא יתלו העוברים בבעליהן. אם היו כהנות — בגמרא מפרש. **גמרא** שש עשרה חטאות — לכל אחד ארבע, וכן לנשים. דעל שניהו הוא אומר: "ונברתו הנפשות העושות" (ויקרא יח.) ואוסר בישראל משרא שרי — לבעלה, דילפינן (כתובות נא.ב.) מ"והיא לא נתפשה", דא נתפשה — מותרת. מפרישין אותן שש עשרה חטאות — ולאחר שלשה חדשים מותרות, אף על גב שגדולות הן.

ומאן

במנות דף לג עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום שבת קודש) רא

ובאופן שחלו שני האיסורים בזה אחר זה והשני היה איסור בולל, אתניה (שנה) לו רבי שאינו חייב אלא אחת, ואליבא דרבי שמעון הסובר שאין איסור כולל אינו חל על איסור. וחיזיקו (ונראה) לבר קפרא לדין דר שאכל מליקה, ואידי דקמא לה – ומשום שהוא דומה לזר ששימש בשבת ולבעל מום ששימש בטומאה, שכן בכל דינים אלו מדובר באיסור קדשים שמצטרף באיסור אחר, ערבה ו-עירובן לדין דר זה בדיניהו – יחד עם שני דינים האלו. ולאחר זמן כשזיה שונה את שלשת הדינים יחד, נעין בה בדין זר שאכל מליקה, ולא אשכח – ולא מצא להעמיד דין זה אלא באופן שחלו איסור מליקה ואיסור זרות בבת אחת, ושכח שלא שמע מרבי דין זה אלא הוא עירבו יחד עם שני הדינים הראשונים. וכן, מדיה – ומכך שדין מליקה מדבר בבת אחת, הא נמי – דין זר ששימש בשבת ובעל מום ששימש בטומאה גם מדובר באופן שחלו שני האיסורים בבת אחת. ומדיה – מכך שבמליקה שנה רבי לפסור, אף הנה – שני הדינים הראשונים נמי שנה לו רבי לפסור אף כשחלו שניהם בבת אחת.

הגמרא מקשה על שיטת בר קפרא: מיתבי, שנינו בברייתא, דר ששימש במקדש בשבת, ובעל מום ששימש בטומאה, יש כאן – בור ששימש בשבת גם משום איסור זרות וגם משום איסור שבת, ובבעל מום ששימש בטומאה יש גם משום איסור בעל מום וגם משום איסור טומאה. דבר רבי יוסי. רבי שמעון אומר, אין כאן בור ששימש בשבת אלא משום איסור זרות בלבד, ולא משום איסור שבת. וכן בבעל מום ששימש בטומאה יש משום איסור בעל מום בלבד, ולא משום טומאה. מדייקת הגמרא: דווקא את שני דינים אלו הביאה הברייתא, ואילו לדין זר שאכל מליקה, שזיה בברייתא ולא הזכירה אותו, ומשמע שבדין זה שהוא איסור בת אחת לא נחלקו רבי יוסי ורבי שמעון. למאן שזיה – לפי מי שזיה בברייתא דין זה, אילימא לרבי יוסי, שמודה בו רבי יוסי שחייב רק אחת, הלא השתא שרבי יוסי באיסור בולל ובגון בור ששימש בשבת ובבעל מום ששימש בטומאה מחייב שתיים אפילו שחלו בזה אחר זה, אם כן באיסור בת אחת שחלו שניהם כאחת שהוא עדיף מאיסור כולל, מפיציא – וכי צריך לומר שמחייב בו רבי יוסי שתיים. אלא לאו – אלא ודאי שזיה התנא דין זה לרבי שמעון, שבדין זה מודה רבי שמעון שחייב שתיים, משום שחלו שני האיסורים בבת אחת. ומוכח מכאן שדווקא באיסור בולל הוא דפסור, ובאופן שחלו שני האיסורים בזה אחר זה, אבל באיסור בבת אחת מחייב רבי שמעון שתיים, ותובינא היא על דבריו דבר קפרא.

מסיקה הגמרא: אכן תיובתא היא.

שנינו בברייתא: דר ששימש בשבת וכו' יש כאן משום זרות ומשום שבת. מקשה הגמרא: קמא – באיזה עבודה מדובר. אי בשחיטה של הקרבן, הלא שחיטה בור בשבת ואין בה איסור זרות כלל. ואי בעבודת קבלה והולכה, הלא מלכות בעלמא הוא, ואין בה משום איסור מלאכת שבת. ואי מדובר בהקטרה של אימורי הקרבנות שיש בה משום איסור הבערה בשבת, והא אמר רבי יוסי בהקטרה ללאו יצאתה. שכן נאמר (שמות לה א), לא תבערו אש בכל משבתיכם ביום השבת. ולאברה כתוב זה מיותר, שהרי כבר נאמר (שם כ ט) לא תעשה כל מלאכה. ואמר רבי יוסי, טעם מה שנכתבה הבערה בפני עצמה הוא בכדי להוציא מלאכה זו מכלל מלאכות שבת שחייבים על זדון סקילה ועל שגגת חטאת, וללמדנו שאינה אלא באיסור לאו ועונש מלקות בלבד. ומאחר שהברייתא האמורה שנויה בשיטת רבי יוסי, אי אפשר לפרשה בור שהקטיר בשבת ולחייבו שתי חטאות, שהרי לשיטתו אין להתקרא בשבת חיוב חטאת.

מתקרא הגמרא: אמר רב אחא בר יעקב, הברייתא מדברת בשחיטת פרו של כהן גדול ביום הכיפורים, ובדברי האומר במסכת יומא (מב) ששחיטת פרו של כהן גדול ביום פסולה. נמצא שזר ששחט את פרו של כהן גדול ביום הכיפורים, חייב גם משום יום הכיפורים וגם משום זרות.

מקשה הגמרא: אי הכי – אם מדובר בשחיטת פרו של כהן גדול, מאי איריא – מדוע נקטה הברייתא דר ששימש בשבת, הלא אפילו כהן הדין השוחט פרו זה נמי יתחייב משום זרות ומשום שבת, שכן

שחיטתו אינה כשירה אלא בכהן גדול בלבד. מתרצת הגמרא: אכן אין כוונת הברייתא דווקא לזר, אלא לכל מי שזר אצל פרו (זה קאמר, ואף כהן הדיוט הוא כזר לענין שחיטתו).

רב אשי מיישב את הברייתא באופן אחר: מתקין לה רב אשי על קשיית הגמרא לעיל, מדוע אין להעמיד את הברייתא במלאכת הקטרה משום שאין בה חיוב חטאת, מדי – וכן חיוב חטאות קתני בברייתא, או חיוב לאוי – מלקות קתני בה, אלא – הלא יש לפרש שאיסור בעלמא קא חשיב התנא ולא עונשים, שזר המקטיר קרבן בשבת עובר משום זרות ומשום שבת. מפרשת הגמרא: למאי נקמא מנה כמה איסורים יש בזה, לקוברו בין רשעים גמורים, שהעושה מעשה שיש בו שני איסורים נקבר עם הנסקלים והנשרפים שהן רשעים גמורים.

משנה

שנים שקידשו שתי נשים – שכל אחד מהם קידש אשה אחרת, ובשעת פניסתן לחופה החליפו את של זה לזה, ואת של זה לזה – החליפו את נשותיהם ובא כל אחד מהם על ארסות חבירו, הרי אלו חייבין משום איסור אשת איש. ואם היו שנים אלו אחין, הרי הם חייבים גם משום אשת אח, שהרי כל אחת מהן היא אשת אחיו מלבד היותה אשת איש. ואם היו שתי נשים אלו אחיות, חייבים הם גם משום אחות אשה, שנאמר (ויקרא יח יד) 'אשה אל אחותה לא תקח'. ואם היו נשים אלו נדות, חייבים הם גם משום איסור נדה. ולאחר שבא כל אחד מהם על אשת חבירו, מפרישין אותן – את הנשים הללו מבעליהן שלשה חדשים, שפא מעוברות הן מהבועל והולד ממור, ואם לא יפרשו כשיעור זמן זה תלה את העובר בבעלה ונכשירו לקהל, שכן אין העובר ניכר עד שלשה חדשים לעיבורו. ואם היו נשים אלו קטנות שאין ראיות לילד, מחזירים אותן מיד לבעליהן, משום שאין לחשוש שמא נתעברו. ואם היו נשים אלו קטנות, נפלים מן התרומה. ובגמרא להלן (לה) יבואר דין זה.

גמרא

שנינו במשנתנו: 'החליפו את של זה לזה'. מקשה הגמרא: מלשון 'החליפו' משמע שהחליפו את נשותיהם במיד. וקשה, מדי ברשעים עסקינן – וכי אנו עוסקים ברשעים שעברו במיד על כל איסורים אלו שהוזכרו במשנה. עוד מקשה הגמרא: ותו יקשה על הא דתני רבי תימא על משנתנו, שאם עברו על איסור אשת איש ואשת אח ואחות אשה ונדה, הרי יש כאן שש עשרה חטאות, שכן כל אחד משני האנשים וכן כל אחת משתי הנשים מתחייבים ארבע חטאות. ואי מדברת המשנה בהחליפו במיד, מי איכא קרבן כלל, הלא אין מביאים קרבן אלא על השוגג. מתרצת הגמרא: אמר רב יהודה, תני – גרוס) במשנתנו 'החליפו את של זה לזה', משמעו שהחליפו בשוגג.

הגמרא מוכיחה בדברי רבי יהודה: הכי נמי מסתברא שהמשנה מדברת בשוגג, דהרי קתני בספא, אם היו נשים אלו קטנות שאין ראיות לילד מחזירין אותן מיד לבעליהן. ואי מדובר שהחליפו את נשיהם במיד, מי שריא – וכי מותרות הנשים לחזור לבעליהן, והרי אשה שזינתה אסורה לבעלה. דוחה הגמרא: הא לא קשיא – מכח קושיא זאת אין להוכיח שמדובר בשוגג, שכן אפילו אם החליפו במזיד, מותרות הקטנות לחזור לבעליהן. שכן פיתוי קמנה כאונס ניהו, משום שאין בהן דעת. ואונס גישאל מישרא שרי – ואשת ישראל שנבעלה לאחר באונס מותרת לבעלה.

הגמרא מביאה הוכחה אחרת לדברי רבי יהודה: אלא יש להוכיח שהמשנה מדברת בשוגג מדקתני 'מפרישין אותן שלשה חדשים שפא מעוברות הן', הא לאחר שלשה חדשים כשנתברר דלא מעוברות הן, שריין – הרי הן מותרות לחזור לבעליהן. והרי דין זה אמור בגדולות, ואי מדובר שהחליפו במזיד, מי שרי לחזור לבעליהן, אלא לאו שפא מעשה מידת בדבר נשים שהחליפו בשוגג. מסיקה הגמרא: אכן שפא מעשה מידת.

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן – אדמו"ר הזקן – בעל התניא והשו"ע

- 1 לו וכל זה בכפוי פלים, אבל כפוי הקרקעות שלח, פגון כפוי בור שלח או דות שלח, אף על פי שתקנו ועשה
- 2 בו מעשה, וגם נשתמש בו פעמים רבות בחל שלח – אסור לטלטל, אלא אם כן יש לו בית אחיזה שמו
- 3 שאחזין בו כשמשירים אותו מהבור, שזה מוכיח עליו שמוא שהוא עשוי להטלטל שמוב ויש עליו שם
- 4 כלי שמג' שדמו.
- 5 וכפוי כלים הקבורים בקרקע לגמרי – דינם ככפוי הקרקעות, שגורו על אלו מפני אלו שמה. אבל כלי
- 6 שאינו קבור בקרקע לגמרי, אף על פי שהוא מחבר לקרקע, פגון תנורים שבימיהם שהיו בקדרה שמו
- 7 ומחפרים למטה בטיט שמו – אין כפוי צריך בית אחיזה. אבל תנורים שלנו הבנויים שמוח על גבי קרקע
- 8 – דין כפוי הדות שמוח שצריך בית אחיזה:

הלכות שבת, חלק ב סימן שח, דברים המותרים והאסורים לטלטל בשבת סעיף לו

ביאורי הלכה

- שלו] כיסויי הקרקעות – שמינים אותם לכיסוי הקרקע, אבל אינם משמשים כדלת³³³.
 שלח] בור – חפירה בקרקע.
 שלח] או דות – בניין בתוך הקרקע, ובנייתו עולה קצת מעל הקרקע³³⁴.
 שלח] רבות בחול – ואפילו רגיל לפתחו ולסגרו בתדירות.
 שמו] בית אחיזה – ידית, והוא הדין שמותר לטלטלו אם היה למכסה צורה מיוחדת כדי לאחזו בו, כגון בליטות או נקבים³³⁵.
 שמוא] מוכיח עליו – הידית מראה עליו שלא בא כתוספת לבניין אלא בתור כלי.
 שמוב] עשוי להטלטל – גם אם אין דרכו לטלטלו אלא לעתים רחוקות, כגון בור תשליך הנפתח פעם בשנה או בור מערכת ניקוז³³⁶.
- שמוג] שם כלי – אבל אם אינו עשוי להטלטל אף שהוא כלי גמור – נתנו לו דין קרקע³³⁷.
 שמו] שם כלי – כיסוי שתיקנו לו בית אחיזה מותר בטלטול גם אם לא השתמשו בו קודם השבת³³⁸.
 שמה] מפני אלו – אם יתירו טלטול כיסוי כלי הקבור בקרקע גם ללא בית אחיזה מפני שהוא כיסוי כלי יבואו להתיר גם כיסוי הקרקע עצמה ללא בית אחיזה. שמו] שהיו בקדרה – כעין קדירה גדולה שמשלשלים לתוכה את המאכל מפתחה שלמעלה³³⁹.
 שמוז] בטיט – מחובר בלבד, אבל אינו בנוי על הקרקע אלא הוא כלי בפני עצמו שחובר אחר כך לקרקע. שמוח] הבנויים – תנורי אבן הבנויים על הקרקע ופתחם מן הצד, ואין להם קיום ככלי בפני עצמו ללא חיבורם לקרקע³⁴⁰.
 שמו] ככיסוי הדות – שגם הוא בנוי ע"ג קרקע³⁴¹.

צינונים והוספות

- (333) אם תוקעים אותם בחוזק או אם מחברים אותם לקרקע על ידי ציר וכיוצא בזה, נתבאר להלן סימן שיג אם יש בזה משום בונה וסותר.
 (334) סי' תנה סכ"ג: הדות דהיינו בור שהוא מרוצף בבנין בקרקעיתו ובקירותיו סביב. ובסי' תקפז ס"א (לגבי השומע שופר מהעומד בתוך הדות): דות דהיינו בנין שרובו תחת הקרקע, אבל אם רובו למעלה מן הקרקע אף על פי שמקצתו בתוך הקרקע דינו כבית.
 (335) שש"כ פכ"ג הערה לא. משא"כ בנקבים או בליטות בכיסוי שלא ניכר שנעשו לצורך אחיזה אף שניתן לאחזו בהם וליטול המכסה בקלות וכל-שכן שחריצים בקרקע שסביב המכסה אינם מועילים להתיר את המכסה בטלטול אף אם נעשו בכדי להקל פתיחת המכסה.
 (336) די בכך שניכר שהוא עשוי להטלטל כדי להתירו בטלטול ושלא יהיה כבונה כשנותנו בקרקע.
 (337) וגם אם עשוי להטלטל צריך שיהא נראה (מוכח) שעשוי לכך, ואם לא כן אסור בטלטול כי נראה כקרקע.
 (338) תיקון בית אחיזה נחשב כתיקון המוכיח עליו, אלא שאם יש לו בית אחיזה מעצמו (ללא שיתקנוהו) לכאורה צריך שיעשה בו תיקון המוכיח עליו שנעשה לכיסוי או שיכסה בו פעם אחת קודם השבת. (כן משמעות שוע"ר וראה א"ר ס"ק כג).
 (339) סי' רגז ס"ד: ותנור שהוא עשוי כעין קדירה גדולה, רחב למטה וצר למעלה, ומחובר למטה בטיט.
 (340) לרוב הקרקע משמשת גם כתחתית התנור.
 (341) ראה לעיל הערה שלד.

שולחן ערוך רבנו הזקן הלכות עירובין לפי לוח "רב יומי"

חלק ב סימן שסה דין מבוי שנפרץ:

א מבוי שנפרץ אחד מצדדי לרשות הרבים או לכרמלית
אע"פ שלא נפרץ במילואו וגם אין בפרצה יותר מעשר
אם היא בפחות מד' טפחים לראשו המתוקן בלחי או קורה
דהיינו שלא נשאר עומד ד' טפחים בכותל המבוי שבסיום
הפרצה והיא יתירה מג' טפחים שאינה כלבוד אסור שמא
יניחו בני המבוי פתח המבוי המתוקן בלחי וקורה וילכו
להם דרך פרצה זו לרשות הרבים או לכרמלית שהמבוי
נפרץ להן כדי לקצר דרכם ויתבטל ממנו שם פתח מבוי כיון
שאין בני המבוי הולכים שם ויתבטלו ג"כ הלחי והקורה
שבו לפי שהם צריכים להיות בפתח המבוי והוא אין שם
פתח מבוי עליו.

אבל כשנשאר פס ד' טפחים עומד מהכותל לא נתבטל שם
פתח מבוי ממנו לפי שהוא עדיין פתוח לד' טפחים הללו
שיש שם מבוי עליהם שלא אמרו שיעור מבוי ד' אמות אלא
הבא לעשות הכשר מבוי בתחלה אבל מבוי שהיה כשר
מתחלתו אינו נפסל ומתבטל מתורת מבוי עד שלא נשתתיר
בו ד' טפחים.

לפיכך אם לא נשתתיר עומד ד' טפחים ורוצה להעמיד שם
פס ד' טפחים אינו מועיל כלום עד שיהא בפס ד' אמות כיון
שכבר נפסל המבוי ובא להכשירו.

וכיון שיש שם מבוי על ד' טפחים שנשתתירו או על ד'
אמות שהעמיד הרי הלחי או הקורה מתוקנים לפתח מבוי
כראוי והפרצה אינה אוסרת כלל אם אינה יתירה מעשר
אמות שהיא כפתח ג"כ ואין המבוי נפסל בפתחים הרבה.

והוא שאין רבים בוקעים בפרצה זו כגון שפרוצה למקום
מטונף או מקולקל בטיט ואין דרך רבים לעבור באותה
פרצה וכל-שכן אם נשתתירו גידודים מהכותל שנפרץ שהם
מעכבים ההילוך אבל אם רבים בוקעים שם אפילו אין שם
בפרצה אלא ד' טפחים צריך לתקנה (בצורת פתח כדין מבוי
מפולש שהרי מבוי זה מפולש הוא מפתח זה לפתח הגדול
שבו הלחי או הקורה):

* * *

ב ומבואות שלנו אע"פ שדינם כחצר שאינה ניתרת בלחי
וקורה ובחצר אין פרצה אוסרת אע"פ שרבים בוקעים
בה אלא אם כן יתירה מעשר אע"פ יש להחמיר בזה
במבואות שלנו שיש בהם פרצה ד' טפחים ורבים בוקעים
בה לעשות שם תיקון.

וכן עיר המוקפת חומה שנפרצה פרצה ד' טפחים בחומתה
ורבים בוקעים שם יש להחמיר לעשות שם תיקון (אע"פ
שאין בעיר מבוי שבתים וחצרות פתוחים לתוכו כראוי אבל
אם יש בעיר מבוי שבתים וחצרות פתוחים לתוכו כראוי מן
הדין צריך לעשות תיקון לפרצת חומתה או למבוי ההוא):

ג מבוי שנפרץ במילואו לחצר ונפרצה החצר מצד השני
לרשות הרבים ולא עירבו בני החצר עם המבוי חצר
מותרת אפילו פרצה של רשות הרבים היא כנגד הפרצה של
מבוי והרבים נכנסין בזו ויוצאין בזו אין בקיעת הרבים

אוסרת בחצר רק שלא יהיו הפרצות יתירות מעשר.

ומפני שלא עירבה עם המבוי אינה נאסרת שאין המבוי
אוסר על חצרות הפתוחות לו אלא החצרות הן שאוסרים
עליו כשרגילות בו שדריסת רגליהן עליו.

והמבוי אסור שהחצר אוסרת עליו כיון שלא עירבה עמו
ואע"פ שאינה רגילה בו שהרי עכשיו הוא שנפרץ לה,
מכל-מקום כיון שנפרץ במילואו למקום האסור לו בלי
עירוב נאסר כולו מה שאין כן החצר אינה פרוצה לו
במילואה אלא נשארו בו גיפופין מכאן ומכאן עודפים על
המבוי שהיא רחבה ממנו.

וכגון שכתלי אורך המבוי נכנסין בתוך החצר ומופליגין שם
מכתלי אורך החצר ג' טפחים שאם לא כן הרי גיפופי החצר
מועילים גם למבוי משום נראה מבחוץ ושוה מבפנים כמו
שנתבאר בסי' ש"ס ואינו קרוי פרוץ במילואו ואין החצר
אוסרת עליו אף אם היא רגילה בו ואף שכל חצר הרגילה
במבוי אוסרת עליו כשלא עירבה עמו אע"פ שלא נפרץ לה
המבוי כלל אלא היא פתוחה לו בפתח גמור, מכל-מקום
חצר זו כיון שיש לה דרך אחרת לילך בה לרשות הרבים
שלא דרך המבוי דהיינו דרך פרצתה שנפרצה לרשות הרבים
כופין אותה על מדת סדום שלא תעבור בשבת דרך המבוי
ותאסר עליו:

* * *

ד ואם ערבו בני החצר עם בני המבוי ופרצת החצר של
רשות הרבים או לכרמלית אינה מכוונת כנגד פרצת
המבוי לחצר גם המבוי מותר.

אבל אם הפרצות הם מכוונות זו כנגד זו הרי זה נראה כאילו
המבוי הוא מפולש לרשות הרבים או לכרמלית שכנגדו
וצריך לתקנו שם בצורת פתח אצל פרצתו.

ואפילו כשאין הפרצות מכוונות אינו מותר אלא כשפרצתו
לחצר היא באמצע רוחב החצר ולא מצד רחבה סמוך לכותל
ארכה שכיון שרחבה של חצר עודף על המבוי מכל צד
נראה שהמבוי לחצר הוא כלה ואינו מושך עד רשות הרבים
או כרמלית שכנגדו ואינו כמפולש אבל אם פרצתו לחצר
היא מצד החצר שכותל אורך המבוי שוה לאחד מכתלי
אורך החצר הרי זה נראה כמבוי ארוך עד כותל שכנגדו
ומשוך שם בעקמומית עד רשות הרבים או כרמלית והרי
הוא נראה כמבוי מפולש בעקמומית.

ואפילו אם פרצתו לאמצע החצר אינו מותר אלא כשהחצר
היא של רבים אבל בחצר של יחיד חוששין שמא ימלך
ויבנה בתים בחצרו ברוחב העודף על המבוי ותהא פרצת
המבוי מצד החצר ויטלטלו בו כבתחלה:

ה ואם נפרץ לרחבה שאחורי הבתים שאינה יתירה מבית
סאתים או יתירה מבית סאתים והוקפה לדירה דינו
כאילו נפרץ לחצר אבל אם יתירה על בית סאתים ולא
הוקפה לדירה דינו כנפרץ לכרמלית וצריך שם תיקון בכל
ענין.

מקום ג' טפחים.
וּאֵם הַקּוֹרָה רַחֲבָה ד' טפחים ובריאה לקבל מעזיבה הרי שם
תקרה עליה ואומרים פי תקרה החיצון יורד וסותם [ומותר]
להשתמש תחתיה אף על פי שפתוח המבוי לכרמלית:
ז אף על פי שמותר להשתמש כנגד הלחי או תחת הקורה
לא ישב אדם בפתח המבוי וחפץ בידו שמא יתגלגל
החפץ לרשות הרבים וישכח ויביאנו כיון שאין היכר בינו
לרשות הרבים.

אבל בפתח החצר בין שפתוח לרשות הרבים בין שפתוח
לכרמלית מותר לפי שיש היכר והוא-הדין בפתח מבוי
המתוקן בצורת פתח, ומכל-מקום בצורת פתח שלנו שהוא
גבוה מאד יש להחמיר אפילו בפתוח לכרמלית:

ח נשים היושבות על פתח המבוי וכדיהן בידן אין ממחין
בידן לפי שבודאי לא ישמעו לנו ומוטב שיהיו שוגגות
ואל יהיו מזידות:

ט מבוי שנפלו לחיו או קורתו בשבת אף על פי שהותר
כבר למקצת שבת אסור משם ואילך ואין אומרים בו
שבת כיון שהותרה הותרה כיון שהוא פתוח לרשות הרבים
או לכרמלית כמו שנתבאר בס"י שס"ב.

אבל עיר המוקפת חומה ונפל התיקון שבמבוי בשבת הותר
לכל שבת זו שהרי החומה מפסקת בינו לרשות הרבים או
כרמלית שחוץ לעיר וכל העיר היא רשות היחיד גמורה מן
התורה אלא שחסרה עירוב שדירת הנכרים מבטלת עירוב
הישראלים כשנפל תיקון המפסיק ביניהם ובוזא אומרים
שבת כיון שהותרה הותרה כמו שנתבאר שם.

ואם ספק אימתי נפל אם בשבת אם מבעוד יום הולכים
להקל שספק דברי סופרים הוא.

וכל זה כשהיה התיקון ראוי לעמוד כל השבת אבל אם
מערב שבת היה עומד ליסתר בשבת כגון במקומות
שמצויים נכרים שמקלקלים אותם בליל שבת וקרוב לודאי
הוא שיקלקלוהו אסור לאחר שנסתר:

* * *

י מבוי שעירבו בו כל חצרותיו עירוב אחד ביחד והוא
הנקרא שיתופי מבואות ונשברה הקורה ונאסר המבוי
בטלטול מתוכו לחצרות ומחצרות לתוכו הרי אותו החצר
שהשיתוף מונח בה וכן חצרות הפתוחים לה מותרות
בטלטול מתוכן ומזו לזו אע"פ שיש דיורין הרבה בכל אחת
מהן ולא עירבו ביניהן עירוב אחר מלבד השיתוף הרי
סומכין על השיתוף במקום עירוב כמו שיתבאר בס"י שפ"ז.

אבל חצרות שאינן פתוחות לחצר שהשיתוף מונח בה אפילו
הן עומדות בצדה רק שאין לה מהן פתח או חלון שהוא
בתוך י' טפחים אסורות שהרי אין השיתוף אצלן ואינן
יכולות להביא אותו אצלן דרך המבוי כיון שנשברה הקורה.

והוא שנשברה מבעוד יום אבל אם נשברה בשבת אומרים
שבת כיון שהותרה הותרה.

וכשהוא בענין שהן אסורות אסור לטלטל בהן אפילו בבית
אחד מחדר לחדר אם בכל חדר דר אדם אחד בפני עצמו

ואם צד השני של הרחבה פתוח לשביל שיש לו מחיצה
מכאן ומכאן ועולה עד שפת הנהר ודרך הרחבה והשביל
מוליכין בני המבוי את בהמתם לנהר להשקותם יעשו לחי
בראש זה של המבוי שנפתח לרחבה וצורת פתח בראש
השני הפתוח לרשות הרבים או לכרמלית וע"י לחי זה
נעשית הרחבה מוקפת לדירה שהלחי נידון משום מחיצה
וכאילו עשה מחיצה להרחבה להקיפה לדירה דהיינו
להשתמש בה מהמבוי דרך פתח זה שנפתח לה המבוי
שפתח נחשב כדירה כמו שנתבאר בס"י שנ"ח.

* * *

ואע"פ שלחי אינו מועיל להקיף לדירה ואפילו צורת פתח
ואפילו מחיצה גמורה אינן מועילין אם אינן יתירים מעשר
כמו שנתבאר שם מכל-מקום כאן מתוך שהלחי הזה מועיל
להמבוי להכשירו מועיל ג"כ להרחבה להקיפה לדירה
ולהתיר לטלטל בה.

ומותר לטלטל ג"כ מתוכה למבוי וממבוי לתוכה שאין
הרחבה אוסרת על המבוי בלי עירוב לפי שאין בה דיורין.

אבל בשביל אסור לטלטל בו אלא בד' אמות אם אין בשפת
הנהר גובה י' טפחים שתהא נחשבת מחיצה לו וכן עומק
הנהר שלצד השביל אינו מתלקט עשרה מתוך ד' אמות
אפילו אם מעבר הנהר יש שם גידודים גבוהים עשרה ואין
עשר אמות ברוחב הנהר המפסיק בין השביל להגידודים
אעפ"כ אינן עולין לו למחיצה גזרה שמא יבאו להתיר שביל
אחר שאין שם גידודים כלל מפני שלא יעלה על דעתם כלל
ששביל זה ניתר בגידודים שמעבר הנהר.

אבל נהר המהלך סמוך למבוי ואין בשפתו גובה י' טפחים
וגם עמקו שלצד המבוי אינו מתלקט עשרה מתוך ד' אמות
אלא שמעבר הנהר יש שם גידודים גבוהים י' או שעומק
הנהר עצמו שבצד השני מתלקט עשרה מתוך ד' אמות יש
להסתפק אם עולים למבוי למחיצה רביעית כי שמא לא גזור
גזרה זו אלא בשביל שאין בני אדם מצויים בו כל כך.

במה דברים אמורים כשאין יותר מעשר אמות רוחב משפת
המבוי עד מקום המתלקט או עד הגידודים אבל אם יש שם
יותר מעשר אמות אין להסתפק כלל שאינם מועילים כלום
למבוי כמו שנתבאר בס"י שס"ג:

ך מותר להשתמש בפתח המבוי כנגד הלחי לפי שאף
שחודו הפנימי הוא שסותם כמחיצה, מכל-מקום כיון
שאין ברוחב מקום זה ד' טפחים מקום פטור הוא.

וכן מותר להשתמש תחת הקורה לפי שאף שהקורה היא
משום היכר לבני המבוי ובחודו הפנימי הוא שיש להם היכר
מכל-מקום כיון שאין ברוחב מקום זה שתחתיה ד' טפחים
מקום פטור הוא.

* * *

במה דברים אמורים במבוי הפתוח לרשות הרבים אבל
בפתוח לכרמלית אסור להשתמש בין כנגד הלחי בין תחת
הקורה לפי שמקום זה שאין בו ד' מצטרף הוא להכרמלית
ונעשה כמוה שמצא מין את מינו וניעורו כמו שנתבאר בסימן
שמ"ה ואף החולקים שם מודים כאן הואיל ואין בגובה

שעתה אנו רואים כאילו כולם דרים באותו בית לפי שדעתו
של אדם ודירתו במקום מזונותיו היא וכאילו כל החצר
מיוחדת לאותו בית ואינה דומה לרשות הרבים.
ואפילו מבית לבית שלא בדרך החצר אסור לטלטל בלי
עירוב שעשו סייג לתורה להרחיק שלא להוציא מרשות של
זה לרשות של זה אע"פ ששתייהן רשות היחיד כדי שלא
יבואו להוציא מרשות היחיד לרשות הרבים אבל כשהניחו
עירוב באחד הבתים ונעשו כאילו כולם דרים באותו בית
בשותפות הרי אין כאן אלא דירה אחת ושאר הבתים הם
כחדרי דירה זו והכל רשות אחת.
והוא הדין והוא הטעם בטלטול מחצר לחצר שאצלה לענין
כלים ששבתו בבית כמו שיתבאר בסי' שע"ב:
ב יושבי אהלים או סוכות וכן מחנה שהקיפוהו מחיצה אין
מטלטלין מאהל לאהל עד שיערבו כולם אלא אם כן
הולכים למלחמה שאז פטרום חכמים מעירובי חצרות
ומנטילת ידיים (ואפילו היא מלחמת הרשות).
במה דברים אמורים במחנה הקבוע ועומד שם ימים אבל
שיירא ההולכת לדרכה ונחו שם מפני השבת פטורים
מלערב מפני שאין אותם אהלים קבועים להם שם
וכמעורבים הם:

כמו שיתבאר בסי' ש"ע וצריך להזהיר על זה במקומות
שאינן להם לחי או קורה.
(וגם צריך להזהירם שלא יעשו עירובי חצרות בפסח בבית
הכנסת אלא אם כן יש ב' בתים בחצר בית הכנסת או בחצר
הסמוכה לבית הכנסת בענין שיוכלו להביא העירוב אצלם
דרך פתח או חלון בשבת).
וגם במקומות שיש שם לחי או קורה או צורת פתח ונשבר
התיקון באותו מבוי של בית הכנסת אם נשבר בחול כל
המבואות אסורים אפילו יש להם תיקון בפני עצמו אלא אם
כן הוא בענין שיוכלין להביא אצלם העירוב מבית הכנסת:
* * *

חלק ב סימן שסו דין עירוב לחצר שהרבה בני אדם דרים בתוכו:

א חצר שהרבה בתים פתוחים לתוכה מן התורה מותרים
לטלטל בכל החצר ומבתיהם לחצר שהרי רשות היחיד
גמורה היא אבל חכמים אסרו לטלטל מבתיהם לחצר עד
שיערבו מפני שהבתים הם רשויות מיוחדות לכל אחד שלו
והחצר היא רשות משותפת לכולם ודומה קצת לרשות
הרבים ואם היו מוציאים מהבתים לחצר יאמרו שמותר
להוציא מרשות היחיד לרשות הרבים אבל התיירו ע"י עירוב
שגובין פת מכל בית ובית ונותנים אותם באחד מבתי החצר

'לקוטי תורה' פרשת מצורע - הפרשה החסידית

זאת תהיה תורת המצורע

והשמחה ורשפי אש, והוא בחינת הרצוא להסתלק
וליפלה בעצמותו יתברך.
אך יש עוד בחינה, שלמעלה מהאבה ב'רשפי אש',
דהיינו מוחין דאבא, שאור אין-סוף ברוך-הוא שורה
ב'חכמה' עילאה, ועל ידי זה נמשך הביטול, עד שאין בו
פח ויכולת להגביה את עצמו בבחינת רצוא שהוא
בחינת 'יש מי שאוהב'. והוא ענין ההשתחוואות
שבשמונה עשרה. וכמו שנתבאר מזה בדוכתי טובא.⁴
וזהו "אם רץ לבך שוב לאחד"⁵: כי על ידי הביטול
דמוחין דאבא נמשך בחינת שוב, והוא המשיכת אלהות

"זאת תהיה תורת המצורע ביום טהרתו וגו'" (פרשתנו יד,
ב).
הנה מבואר ב'עץ חיים' שער ל"ז, פרק ז': שסיבת
הנגעים הוא מחמת הסתלקות אור החכמה, כי 'מצורע'
חשוב כמית³, וכתיב (איוב ד, כא): "ימותו ולא בחכמה" כו'.
ענין שם.
ולחבין זה קצת, צריך לחבין ענין מוחין דאימא
ומוחין דאבא:
כי הנה מוחין דאימא הוא כמו שכתוב (תהלים קיג, ט)
"אם הבנים שמחה", שעל ידי ההתבוננות נולד האהבה

בראשית א, ד. ועל פסוק "וכל העם רואים את הקולות" (תורה אור יתרו
עג, ד). ועל פסוק "זאת חוקת התורה" (לקמן חקת נה, ב). ובדבור המתחיל
"ועבד הלוי הוא" (לקמן קרח נה, ב). ובדבור המתחיל "מצה זו כו'" (לעיל
צו יא, ד). ובדבור המתחיל "צאנה וראינה", בענין "ויין ישמח כל להציהל
פנים משמן" (לקמן שיר השירים כו, ב). ועל פסוק "כי תבואו אל ארץ
מושבותיכם כו'", בפרשת נסכים (לקמן שלח מ, ד).
5. (ספר יצירה פרק א משנה ח. תקוני זהר בהקדמה ז, א).

1. (נאמר שבת פרשת תזריע, שבת מקריבים החדש וערב חדש ניסן, כ"ט אדר
ב' תקס"ה).
2. (בדפוס שקלוב תק"ס. בדפוסים שלפנינו שער לאה ורחל (שער לח). וראה
באורי הזהר לאדמו"ר האמצעי פרשתנו עמוד 286 ואילך).
3. (נדרים סד, ב).
4. וענין מה שנתבאר: על פסוק "כאשר השמים החדשים" (תורה אור

וזהו שכתב ב"עץ חיים" שם: "שאת – כנגד לאה, ספחת, 26
בהרת – כנגד רחל, כי לאה יש לה אור אחד, ורחל ב', והם ג' 27
אלפין כו"ל". 28

והענין, כי לאה היא בחינת מחשבה, ורחל היא בחינת 29
דיבור, וגם בחינת מעשה, עשייה שבאצילות, היא המלכות¹². 30
והם ג' לבושים: מחשבה, דיבור ומעשה, ונמשכים 31
ממוחין דאבא. וזהו ענין האלפין: שהאל"ף הוא יו"ד 32
וי"ו יו"ד¹³, ובהסתלקות אור-אבא יוצאין תמורתן 33
הנגעים – אותיות שממם נמשך יניקה לחיצונים. 34

וזהו ענין "מצורע" – מוציא שם רע¹⁴, וכמו שכתב 35
ב"עץ חיים", שלאה ורחל נקראים "שם": 36

והיינו במאמר רז"ל¹⁵: "כל התורה בולה היא שמותיו 37
של הקדוש ברוך-הוא", והם בחינת "שם טוב". והמדבר 38
לשון הרע, שהוא הפך הטוב – באותיות וכלים דקדושה, 39
גורם שגם למעלה במקום "שם טוב", שהם האותיות 40
והכלים דקדושה, יצאו תמורתן אותיות הנקראים "שם 41
רע", והיינו שבחינת שם ההוא ואותיות אלו הוא מקור 42
חיות הרע. והיינו כמו שכתב ב"עץ חיים", ש"מהנגעים 43
נמשך יניקת הקליפות"¹⁶. 44

והענין הוא: על דרך מה שכתוב בדור הפלגה (נח יא, 45
ד): "ונעשה לנו שם"; ועל דרך זה נאמר (בראשית ו, ד): 46
"הנפילים היו בארץ כו' אנשי השם"; וכן בעדת קרח 47
בתיב (קרח טו, ב): "אנשי שם". והיינו, מפני שמחלוקת קרח 48
על אהרן, הוא גם כן שלא רצה שיהיו הלויים טפלים 49
ונכנעים לבחינת המשכת מוחין דאבא, שזהו בחינת 50

למטה. ולהמשכה זו צריך להיות הרחבת הכלים, והן 1
אותיות התורה שבכתב ותורה שב'על-פה. 2

וזהו שכתב ב"עץ חיים", שער לאה ורחל פרק ז', וזה 3
לשונו: 4

וזכור כלל זה: שאין נעשה ב' פרצופים אלו לאה 5
ורחל כאן, אלא אחר התגלות מוחין דאבא בן"א. עד 6
כאן לשונו. 7

כי "לאה" היא אותיות המחשבה. והיא בחינת תורה- 8
שבכתב, כי ס' רבוא אותיות התורה⁶ היינו אותיות 9
המחשבה. ו"רחל" היא אותיות הדיבור – תורה שב'על- 10
פה. 11

ולכן התהוות ב' בחינות אלו נמשך על ידי התגלות 12
מוחין דאבא דייקא, שהוא הביטול שמזה נמשך השוב, 13
והוא ההמשכה בבחינת כלים ואותיות כו'. מה שאין כן 14
מבחינת מוחין דאימא, שממם נמשך הרצוא, שהוא 15
אדרבה ההסתלקות מהכלים והאותיות⁸. 16

ולכן, מחמת הסתלקות מוחין דאבא, שזהו ענין 17
צרעת, דתרגומו⁹ "סגירו", מזה נסתעף שאין נבנים 18
פרצופי לאה ורחל, ויוצאים תמורתם הנגעים – "שאת" 19
נגד לאה כו'. והיינו, מחמת שאין נמשך בחינת שוב 20
בכלים ואותיות דקדושה, אזי מבחינת הרצוא לבד יוכל 21
להסתעף יניקת החיצונים. כמו שאחר ההתלהבות 22
בתפלה, אם אינו עוסק בתורה¹⁰ יוכל להתהוות 23
מהתלהבות בחינת דינים, קפידא וכ'עס. ומזה נסתעף 24
גם כן יש וגסות כו', או תאוות רעות. 25

6. (מגלה עמקות אפן קפו: יש ששים רבוא אותיות לתורה).

7. כמו שנתבאר במקום אחר, על פסוק "את שבתותי תשמרו" (לקמן
בהר מא, ב, מג, ד: "אף שבתורה אין נמצא ס' רבוא אותיות, היינו מפני 'אותיות
המשך', שהם אותיות אהרן, שבכלל הנקודות, שאין בכתב אצל ישן
במחשבה, שהקמין הוא א', והחירק – י' כו'. וכדפירש רש"י סוף פרק ו'
דכתובות גבי (איוב כט, כח): 'נחם' בתיב, כאילו בתיב 'נאחם', אף איזו
מתקדוהות הם – אינו ידוע".

"פירוש: שהוא על דרך דאיתא בגמרא בכתובות דף ס"ט, עמוד ב':
'נחם' בתיב, ופירש רש"י: 'אין לך לומר פת"ח בשום אות, אלא אם
כן אל"ף או ה"א סמוכין לו, או על פי הנקודה שבתחית, והיא באה
במקום אות קאלו כתוב 'נאחם'. עד כאן לשונו.

הרי שהנקודה שבתחית באה במקום אות, קאלו כתוב אל"ף או ה"א.
וכן בגי' וי"ד. ולכן עם חשבון אותיות אלו שהיו צריך להיות, רק
שנקודות באו במקומן, יש ששים רבוא אותיות בתורה, ואיזו
מתקדוהות הוא? – אינו ידוע לנו".

8. וענין מה שנתבאר בדבור המתחיל "וייצר ו. א. את האדם"
(בראשית ב, ז), בפרשת בראשית (תורה אור בראשית ד, ג), אף
שהאותיות נמשכים דייקא מחכמה עילאה, שלמעלה
מהבינה. ענין שם באריכות.

9. (אונקלוס מוצרע יד, לב. ובזהר פרשתנו דף מט, א (הובא בעץ חיים שם)

"צרעת – סגירו כמה דאתמר, סגירו דנהורא עילאה, סגירו דטיבו עילאה".

10. (בעץ חיים שם: "כי זהו ענין אומר" זאת היתה תורת המצרע", כי כל בחינת
חיותו מצורע, הוא לסבת הסתלקות מוחין דמצד אבא, חכמה, הנקרא תורה
כנודע, ואם כן, אין תקוה אלא על ידי עסק התורה, במאמר רז"ל, לכן אמר
"תורת המצרע" ולא אמר "זאת סהרת המצרע" או כיוצא).

11. (שלש האלפין שבשם מ"ה, שם הו"ה במלוי אלפין: יו"ד, ה"א, ו"א, ה"א
– בגימטריא מ"ה).

12. וענין מה שנתבאר בפרשת שלח, בענין דור המדבר כו', מענין לאה
ורחל (לקמן לו, ב).

13. (כמו שנתבאר בדבור המתחיל "מראיהם ומעשיהם" (תורה אור יתרו
סט, ג), ובדבור המתחיל "להבין ביאור ענין האבות כו'" (שם עב, ד). ענין
שם).

14. (ערכין טו, ב. תנחומא מוצרע א. ויקרא רבה פרשה טו, ב. ו. ירושלמי סוטה
פרק ב הלכה א).

15. (זהר חלק ב יתרו פו, א. משפטים קכד, א. הקדמת הרמב"ן לפרושו על
התורה).

16. (וענין מה שנתבאר בדבור המתחיל "לסוסי ברכי", ש"פרעה
העמיד תחלה סוסים נקבות כו'". ענין שם (תורה אור בשלח סג, ד).

32 "מרפא לשון - עץ חיים" (משלי טו, ד), שהתורה - "עץ
33 חיים היא" (שם ג, יח), והיא רפואתו של המצורע שהוציא
34 שם רע בו. עיין שם.
35 והיינו, משום שעל ידי התורה ממשיך מוחין דאבא.
36 וזהו "טוב שם משמן טוב" (קהלת ו, א): שעל ידי התורה,
37 שהיא בחינת "שמן הטוב" (תהלים קלג, ב) - חכמה עילאה,
38 ממנה נמשך "טוב שם", שהוא הטבת השם על דרך
39 הטבת הנרות²⁴. והיינו על ידי התורה ומצות, שהם
40 המשכת "שמן הטוב": "שמן משחת קדש" (תשא ל, כה),
41 הפך בחינת שם רע הנ"ל²⁵.
42 וזהו גם כן ענין "ביום טהרתו", וכמו שכתוב (בזרח)
43 בפרשת קדושים, דף פ', עמוד ב':
44 ותא חזי, לא אתדכי בר נש לעלמין אלא במילין
45 דאורייתא. בגין כך מילין דאורייתא לא מקבלין טומאה,
46 בגין דאיהי קיימא לדכאה לאלין מסאבי, ואסוותא -
47 באורייתא אשתבח כו'²⁶.
48 ועיין שם בפירוש הרמ"ז, שהוא לפי שהתורה שרשה
49 ממוחא-סתימאה, שבה מלובש גבורה דעתיק, והיא מקור
50 המתקת הדינים, שמשם נמשך 'קרע שטן' כו'. עיין שם.
51 ועיין מה שנתבאר לעיל (כב, א) פרשת תזריע, בענין התנאים
52 ואמוראים בעסקם בתורה, שעל ידי זה היה להם פח לעשות
53 נסים גדולים כו'.
54 ועם כל זה "והובא אל הכהן", כי עיקר עסק התורה
55 צריך להיות בבחינת ביטול, וכנ"ל בענין "שוב לאחד".
56 מה שאין כן "האומר אין לו אלא תורה" (יבמות ק"ט,
57 עמוד ב') - "לו" - בבחינת יש, "אפילו תורה אין לו".
58 ג. והנה להבין פירוש אומרו "והובא אל הכהן",
59 שמשמעו שיביאו את המצורע אל מקום הכהן - והלא
60 סמוך מיד אמר (פרשתנו יד, א): "ויצא הכהן אל מחוץ
61 למחנה", דמשמע להפך - שהכהן יצא אליו חוצה!²⁷

1 אחרן הכהן, כי אם להיות הלויים דבר בפני עצמו, שהוא
2 להיות בבחינת רצוא לבד. וכמו שכתוב בזהר ריש
3 פרשת קרח: "שמאלא אתבלייל תדיר בימינא, קרח בעי
4 לאחלפא כו"¹⁷.
5 ומנה נמשך יניקת הקליפות הנקרא שם "רעו" (נח יא,
6 יח), כמו שכתוב ברבך פרשת בראשית, סוף פרשה כ"ו:
7 "נאמר כאן אנשי השם", ונאמר להלן (קרח שם) 'קראי
8 מועד אנשי שם' כו'¹⁸.
9 וגם מלשון שם, וכמו שכתוב (ירמיה מז, יז): "קראו שם
10 פרעה כו". וזהו "ושם ימותו" (שלח יד, לה). ו"מצורע חשוב
11 כמת"¹⁹.
12 ב. והנה, התיקון של הנגעים ורפואתו הוא על ידי
13 "והובא אל הכהן" (תזריע יג, ט), כי הכהן הוא הממשיך
14 אור-אבא²⁰. ועל ידי המשכת מוחין דאבא בן"א, אזי
15 יסוד-אבא בוקע יסוד-אימא, והוא המשכת בחינת
16 השוב.
17 וזהו ענין זיווג יעקב עם לאה ורחל: יעקב אותיות
18 יבקע²¹, שיסוד-אבא בוקע יסוד-אימא, ומשם נמשך
19 ההשפעה באותיות המחשבה והדבור, לאה ורחל, "עור
20 בעד עור כו"²², בחינת לבושים - מחשבה ודבור
21 ומעשה. וכמו שכתוב (תהלים צג, א): "ה' מלך גאות לבש
22 כו".
23 וזהו ענין "זאת תהיה תורת המצורע", וכמו שכתב
24 ב"עץ חיים" שם וזה לשונו:
25 כי זהו ענין אומרו 'זאת תהיה תורת המצורע', כי כל
26 בחינת היותו מצורע הוא לסבת הסתלקות מוחין דמצד
27 אבא - חכמה, הנקרא תורה. ואם כן, אין תיקונו אלא
28 על ידי עסק התורה, כמאמר רז"ל²³. לכן אמר 'תורת
29 המצורע' ולא 'טהרת המצורע' או פיצא. עד כאן לשונו.
30 ועל דרך זה איתא בתנחומא (פרשתנו ב), ובילקוט (שמעוני
31 רמז תקנח):

17. (השמאל בכלל תמיד בימין. קרח רצה להחליף).

18. ("מה אנשי השם" שנאמר להלן - מחלקת, אף אנשי שם שנאמר כאן - מחלקת).

19. ועיין מה שנתבאר מענין "שם", בדבור המתחיל "חוקת התורה" (לקמן חקת נו, ד. "שהוא מקום המיתת ושכירת הכלים כו. וזהו ובוששתם משם את ה' אלוקי ומצאת כו", כי לית אתר פנוי מיניה, ולכן גם מבחינת שם יוכלו למצוא את ה' על ידי "ובששתם את ה'", לצעק אל ה' בצר לו, מעומקא דליבא ובחינת תשובה).

20. וכמו שנתבאר על פסוק "בהעלותך את הנרות" (לקמן בהעלותך ל, א). ועיין שם (לב, א) בענין "שליך גדול משלהם כו".

21. (ראה זר חלק ג אמור קד, א. עץ חיים שער הארת המוחין (שער לב) פרק א. שער הכללים פרק י).

22. (איוב ב, ד. ראה עץ חיים שער לאה ורחל (שער לח) פרק ב).

23. (ערכין טו, ב).

24. וכמו שנתבאר במקום אחר, בדבור המתחיל "ואלה שמות", בענין "לאתקנא רצא דשמייה" (תורה אור שמות מט, ד). ובדבור המתחיל "מששה ידבר כו" (תורה אור יתרו סו, ד).

25. ועיין (בזהר) בפרשות יתרו, דף פ"ז, סוף עמוד ב', בענין "טוב שם משמן טוב". וכמו שנתבאר במקום אחר, על פסוק "שמן תורק שמך כו" (ראה לקמן שיר השירים ג, א ואילך).

26. ותרגום: ובא ראה, לא נטור אדם לעולמים אלא בדברי תורה. משום כך דברי תורה לא מקבלין טמאה, משום שהיא עומדת לטהר את אלו הטמאים, ורפואה - נמצאת בתורה.

27. (ראה ש"ף על התורה, כלי יקר וצירור המור כאן. וראה גם רמב"ן כאן).

1 גם ענין "זאת תהיה תורת המצורע", דתיבת "תהיה"
2 מיותרת לכאורה, וכמו שכתב באלשיך.

3 אף הענין יובן, על פי מה שכתוב בזהר דף מ"ט, עמוד
4 ב', בפירושו: "והובא אל הכהן" – "והועלה מיבעי ליה
5 כו".

6 וביאר דבריו ב"עץ חיים" (שם), והביאם הרמ"ז סוף
7 פרשת תזריע:

8 כי על ידי "הראותו אל הכהן" (תוריע יג, ז) – התחתון,
9 גורם למעלה, שאותם האורות דמצד אימא שבו"א
10 היוצאים לחוץ, ושאו שם נעשים בחוץ בחינת נגעים,
11 ועל ידי "הראותו אל הכהן", גורם למעלה שאותם
12 האורות יחזרו למקומן כו', בבחינת 'מטי ולא מטי', יוצא
13 לחוץ וחוזר ונכנס ומתדבק במקורו, ועל ידי כן לא יהיה
14 כח אל החיצונים להתאחז בהם כו'. עד כאן לשונו.

15 וביאר הענין בעבודת ה':

16 דהנה, עם היות שסיבת הצרעת והנגעים הוא מחמת
17 הסתלקות מוחין דאבא, שהוא בחינת הביטול והשוב,
18 שמחמת זה נמשך יניקת החיצונים מבחינת הרצוא
19 וההתלהבות דמוחין דאימא; והיה עולה על הדעת,
20 שתיקון המעוות הוא די על ידי העבודה בהמשכת
21 מוחין דאבא לבד – דהיינו בחינת השוב בעסק התורה,
22 שהיא המשכת מוחין דאבא בהאזניות והכלים כנ"ל,
23 שעל ידי התזרת מוחין דאבא בן"א במקדם יתוקן הדבר,
24 כי אור-אבא דוחה יניקת החיצונים כנ"ל;

25 אף באמת, אי אפשר להמשיך המוחין דאבא בן"א
26 בלתי שיתחיל מתחלה לתקן המעוות בפגם שהיה
27 במוחין דאימא. כי "תשובה – באותו מקום"²⁸, ואז אחר
28 כך ימשיך המוחין דאבא. והיינו, שצריך לעורר בחינת
29 הרצוא וההתלהבות הנמשך ממוחין דאימא, ואחר כך
30 יתחברו לבחינת הביטול דמוחין דאבא, בחינת "ואם רץ
31 לבך – שוב לאחד".

32 וזהו ענין תשובה – "תשובה" לגבי יו"ד²⁹; כי
33 הו"א עילאה היא בינה, שבחטאו פגם בה – שנפרדה

34 מן היו"ד, שהוא הביטול דחכמה עילאה, ועל ידי זה
35 נמשך יניקת החיצונים ממוחין דאימא, שזהו ענין
36 הנגעים כנ"ל. ועל ידי שמתעורר בתשובה מעומקא
37 דליבא, "ממעמקים קראתיך" (תהלים קל, א) – ב' עומקים
38 דיסודות אבא ואימא יחד³⁰, דהיינו בבחינת רצוא ושוב,
39 שהוא בחינת אהבה רבה והביטול שלמעלה מהאהבה
40 – על ידי זה נעשה "תשובה" לגבי יו"ד".

41 אבל קודם התעוררות הרצוא שממוחין דאימא, אי
42 אפשר להמשיך המוחין דאבא³¹.

43 ועל דרך זה נאמר (קרח יח, כג): "ועבד הלוי הוא",
44 שעבודת הלוי – להמשיך מוחין דאימא, וזהו ענין
45 השיר. ועל ידי זה אחר כך ימשך מוחין דאבא, והוא
46 ענין הכהנים. מה שאין כן כהנים בלא לויים אי אפשר
47 כו'.

48 וזהו שכתב ב"עץ חיים": "שאותן האורות יחזרו
49 למקומן כו', בבחינת מטי ולא מטי כו'" – שהוא בחינת
50 רצוא ושוב³².

51 ובזה יש לפרש פירוש "והובא אל הכהן" ואחר כך
52 "ויצא הכהן":

53 "והובא אל הכהן" היינו ענין התעוררות הרצוא
54 הנמשך ממוחין דאימא, ושיבוא הרצוא ויובלל בבחינת
55 ביטול דמוחין דאבא, על דרך "תשוב ה' לגבי יו"ד".

56 וזהו ענין "שמע ישראל"³³: שם – גימטריא ב' ין ורפ"ח –
57 יחזור ויובלל לשרשו – ע' רבת, ז' תחתונות דאימא, ויובלל
58 ב' ישראל סבא כו'.

59 ואחר כך "ויצא הכהן": היינו המשכת השוב
60 להתלבש בכלים ואזניות. והוא בחינת שיסוד-אבא
61 בוקע יסוד-אימא ונמשך ומתפשט לחוץ. וכנודע³⁴ מענין
62 "אף יצא יצא יעקב כו'" (תולדות כו, ל).

63 ועוד יובן ענין זה, ממה שנתבאר במקום אחר, בדבור
64 המתחיל "ראה אנכי" (לקמן פרשת ראה יח, א), בענין "נחל איתן"
65 (שופטים כא, ד) – היינו חיבור בחינת י"ה – "תריץ רעין". ו"נחל
66 איתן" הוא ההמשכה מבחינת "איתן", שנמשך ומתפשט ב"ה,

שאי אפשר שיבא לבחינת שוב אלא אם כן קדם לו בחינת הרצוא ברשפי אש דוקא, והיינו כדי לצאת ממאסר הגוף, שזהו על ידי ההתבוננות ורשפי אש".

32. (ועיין מה שנתבאר מענין רצוא ושוב, בדבור המתחיל "וכל העם רואים את הקולות כו'" (תורה אור יתרו עג, ד).

33. (ואתחנן ו. ד. שער הבנות דרוש ו, דבור המתחיל "פירוש תיבת שמע", "פירוש תיבות "ישראל השם אלקינו השם").

34. (עץ חיים שער הכללים פרק י. שער הארת המוחין וז"ן (שער לב) פרק א).

28. (יומא פו, ב).

29. (וזה חלק ג נשא רעיא מהימנא קבב, א).

30. (וזה חלק ב בשלח סג, ב).

31. ועיין במה שנתבאר בדבור המתחיל "צאינה וראינה", בענין "ויין ישמח כו' להצהיל פנים משמון" (לקמן שיר השירים כו, ג: "כי כל עיקר השמחה ברשפי אש התשוקה בתחלה בבחינת "רצוא" . . הוא רק כדי שיהיה אחר כך בחינת ה"שוב", והוא בחינת ההמשכה וגילוי אור הכא על ידי החכמה . . נמצא, שהמכוון העיקרי הוא בחינת השוב . . כי בזה יש קיום יותר. אך בחינת

19 וְלִמּוּד כו', וְאִזּוּ מִמִּילָא יוֹמֶשֶׁךְ וְיִתְקַיֵּים הָאוּר³⁸.
20 וּבְכָל זֶה יוֹכֵן מִה שְׁכָתוֹב (מִשְׁלִי לֹא, כֹּא): "לֹא תִירָא
21 לְבִיתָהּ מִשְׁלֵג, כִּי כָל בֵּיתָה לְבוֹשׁ שָׁנִים":

22 פִּירוּשׁ: כִּי "בְּהֶרֶת - עֲזָה בְּשִׁלְג"³⁹, וְהוּא עֵנִין
23 הַסֵּתְלָקוֹת וְעִיכּוֹב הַתְּפִשּׁוֹת הָדִם בְּאוֹתוֹ מְקוֹם הַבְּהֶרֶת.
24 שְׁבִהָדִם מְלוּבֶשׁ חַיִּית הַנֶּפֶשׁ, וּכְשִׁמְסִתְלָק נִהְפֵּךְ לַחֲוֹר
25 בְּשִׁלְג. וְהוּא עֵנִין הַסֵּתְלָקוֹת מוֹחִין-דְּאֶבָּא, כִּי וְ"הַחֲכֵמָה
26 תַּחֲיָה" (קִשְׁלָת ג, יב), וְכֵּה מְלוּבֶשׁ אוֹר אֵין-סוּף. וְזֶהוּ עֵנִין
27 הַדִּפְקִי⁴⁰.

28 וְהִנֵּה תוֹרָה שְׁבַע-לִפָּה נִקְרָא "חוּט הַשָּׁנִי"⁴¹, וְהִיא
29 הַמְּשֻׁכֶּת אוֹר וְחַיִּית הַחֲכֵמָה-עִילָאָה. וְ"חוּט הַשָּׁנִי" -
30 אָדוּם, וְזֶהוּ כְּמִשַּׁל הַתְּפִשּׁוֹת דִּם הַנֶּפֶשׁ - הַפֶּךְ הַבְּהֶרֶת
31 שֶׁהִיא עִיכּוֹב סִיבּוּב הָדִם כו'⁴².

32 וְעַל כֵּן נֶאֱמַר עַל כִּנְסֵת-יִשְׂרָאֵל - שֶׁהִיא בְּחִינַת רַחֵל,
33 שְׁבִנְגֻדָּה הַקְּלִיפָה הַנִּקְרָא "בְּהֶרֶת עֲזָה בְּשִׁלְג", כְּמוֹ
34 שֶׁכָּתַב בְּ"עֵץ חַיִּים": שֶׁ"לֹא תִירָא" מִהַתְּהוּוֹת בְּחִינָה זֹה,
35 מִפְּנֵי "כִּי כָל בֵּיתָה לְבוֹשׁ שָׁנִים" - תוֹרָה שְׁבַע-לִפָּה,
36 שְׁמִמְשִׁיף גִּילּוּי חֲכֵמָה-עִילָאָה, "אֶבָּא יָסֵד בְּרֵתָא"⁴³, וְעַל
37 יְדֵי זֶה אֵין שׁוּם מְקוֹם לְהַתְּהוּוֹת בְּחִינַת בְּהֶרֶת הַנִּ"ל⁴⁴:

1 שְׁהוּא בְּחִינַת הַמְּדוּת וְהַלְבוּשִׁים - מִחֻשְׁבָּה, דְּבוּר וּמַעֲשֶׂה כו'.
2 וְעַל דֶּרֶךְ זֶה יוֹכֵן כָּאֵן עֵנִין "וְהוּבָא אֶל הַכֶּהֱן" וְאַחֵר כֶּךָ "וְיֵצֵא
3 הַכֶּהֱן כו'", וְעַל יְדֵי זֶה (פִּרְשֵׁנוּ שֵׁם): "וְהִנֵּה נִרְפָּא כו'".

4 וְעַל דֶּרֶךְ זֶה יוֹכֵן גַּם כֵּן עֵנִין "זֹאת תִּהְיֶה תוֹרַת
5 הַמְּצוּרָה": הֵינּוּ שְׁכָאֲשֵׁר "וְהוּבָא אֶל הַכֶּהֱן כו'", בְּחִינַת
6 תְּשׁוּבָה - "תְּשׁוּבָה ה' לִגְבִי יו"ד", אִזּוּ אַחֵר כֶּךָ תִּהְיֶה תוֹרָתוֹ
7 שְׁלִימָה, שֶׁהִיא הַמְּשֻׁכֶּת יו"ד לִגְבִי ה' - וְגַם בּו"ה -
8 מְלַמֵּעַלֶּה לְמַטָּה, מִה שְׁאִין כֵּן מְקוֹדֵם הַתְּשׁוּבָה.

9 וְהִנֵּה, לְזֹאת עֵיקָר עֲבוּדַת הָאָדָם - לְהִיּוֹת אַחֵר
10 הֶרְצוּא בְּחִינַת שׁוֹב, שֶׁהֶרְצוּא אֵינוֹ אֶלָּא הַתְּחַלָּה לְעוֹרֵר
11 הַנֶּפֶשׁ, אֲבָל הָעֵיקָר הוּא הַהִמְשָׁכָה בְּכָלִים רַבִּים דְּאוֹתִיּוֹת
12 הַתּוֹרָה וּבִמְצוֹת³⁵.

13 וְזֶהוּ שְׁאֲמָרוּ רז"ל סוּף פֶּרֶק קָמָא דְעֲבוּדָה זָרָה (יט, א):
14 "לְעוֹלָם לִיגְרֵס אִינֵשׁ, וְאֵף עַל גֵּב דְּמִשְׁכָּה, וְאֵף עַל גֵּב
15 דְּלֵא יָדַע מַאי קָאֲמַר"³⁶, שְׁנֶאֱמַר (תְּהִלִּים קיט, ב): 'גִּרְסָה נִפְשִׁי
16 לְתַאֲבָה"³⁷.

17 וְהֵינּוּ, מִשׁוּם שֶׁעֵיקָר הָעֲבוּדָה - לַעֲשׂוֹת פְּלִים רַבִּים
18 לְגִילּוּי וְהִמְשָׁכַת הָאוּר, וְהֵם אוֹתִיּוֹת שֶׁל הַתּוֹרָה שִׁיגְרוּס

הַתּוֹרָה נִמְשָׁךְ עָלָיו 'חוּט שֶׁל חֶסֶד'. עֵינִין שֵׁם. וְכְמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּגִמְרָא. וְהָרִי 'חוּט
הַשָּׁנִי' מִשְׁמַע בְּחִינַת גְּבוּרָה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בּוֹהֵר חֶלֶק א' בְּפִרְשֵׁת וְחִי (דף רלח
ב, עַל פְּסוּק "כִּי כָל בֵּיתָה לְבוֹשׁ שָׁנִים")

אֵף בְּזִהַר תְּרוּמָה (דף קלט, א), בְּעֵנִין "וְתוֹלַעַת שָׁנִי", לְפִירוּשׁ הַ"מִּקְדָּשׁ
מִלֵּךְ" שֵׁם - הֵינּוּ בְּחִינַת חֶסֶד. וְגַם אֲתִי שְׁפִיר דְּקָאֵי עַל עֶסֶק הַתּוֹרָה,
שֶׁזֶהוּ בְּחִינַת תּוֹלַעַת, שֶׁ"אֵין כָּחוֹ אֶלָּא בְּפִי". וְכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמִקּוֹם
אַחֵר, עַל פְּסוּק "זֹאת חֻקַּת הַתּוֹרָה כו'", וְשֵׁם נִתְבָּאֵר דְּהוּא גְּבוּרָה
שְׁבַחֲסָד כו'.

וְאִפְשָׁר - מִשׁוּם דְּמִלְכוּת הִיא תוֹרָה שְׁבַע-לִפָּה, שְׁבִנְגֻדָּה מִן הַגְּבוּרוֹת,
וְזֶהוּ עֵנִין 'דְּקִדּוּקֵי סוֹפְרִים', וְהֵם גַּם כֵּן וְדֹאֵי בְּחִינַת גְּבוּרָה-שְׁבַחֲסָד. וְלָכֵן
נִקְרָא "כַּחוּט הַשָּׁנִי כו'".

וְעֵינִין מִה שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּעֵנִין "תּוֹלַעַת שָׁנִי", עַל פְּסוּק "זֹאת חֻקַּת הַתּוֹרָה"
(לְקַמֵּן חֻקַּת ג, ב: "דְּהוּא גְּבוּרָה-שְׁבַחֲסָד").

42. וְעֵינִין מִה שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּדְבוּר הַמִּתְחִיל "בְּשַׁעֲהָ שֶׁהִקְדִּימוּ
יִשְׂרָאֵל נַעֲשֶׂה לְנִשְׁמָע" (לְקַמֵּן בְּמִדְבָּר יג, א), בְּעֵנִין שֶׁהַתּוֹרָה
נִקְרָאת אָדָם - א"דִם, שֶׁהוּא הַמְּמַשְׁיף חַיִּית לְכָל הָרַמ"ח
אֵיבָרִים שֶׁהֵם הַמְּצוֹת.

43. (וְהֵר חֶלֶק ג פְּנִיחַ רנו, ב).

44. (וְעֵינִין (בּוֹהֵר) בְּפִרְשֵׁת וְחִי דף רל"ח, עֲמוּד ב', עַל פְּסוּק "לֹא תִירָא
כו'". וּבְפִרְשֵׁת חֻקַּת דף קפ"ד, עֲמוּד א').

35. וְעֵינִין מִה שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּדְבוּר הַמִּתְחִיל "כִּי כֹאֲשֶׁר הַשְּׁמִים
הַחֲדָשִׁים" (תּוֹרָה אוֹר בְּרֵאשִׁית ב, א), דְּכְמוֹ שֶׁהֶאֱרִיץ אִינָה רַק
בְּגִרְגִיר חֲרָדֵל לִגְבִי הַשְּׁמִים, כֶּךָ עֶרֶךְ בְּחִינַת הֶרְצוּא לִגְבִי
הַשׁוֹב כו'. עֵינִין שֵׁם.

36. (לְעוֹלָם יִשְׁנֶה אָדָם וְאִפִּילוּ שִׁשׁוּכָה תְּלִמּוּדוֹ, וְאִפִּילוּ שְׁאִינוּ מִבֵּין מִה
שְׁאוּמָר; שְׁאִין רַבּוּ יוֹדַע לְפָרֵשׁ לוֹ כְּלוּם" - רש"י).

37. (וּבְרִשִׁי: גִּרְסָה - לְשׁוֹן "גִּרְשׁ וְכִרְמָל" (וִיקְרָא ב, יד). שֶׁלֹא הָיָה טוֹחַן הַדֶּק,
אֶלָּא בְּרִיחֵם שֶׁל גְּרוּסוֹת הַמִּחְלָקִין חִישָׁה לְשָׁנִים אוֹ לְאֶרְבַּע וְלְצוּרָה מְאֻכָּל.
גִּרְסָה נִפְשִׁי לְתַאֲבָה - מְרֻבַּח תְּאוֹתֵי לַתּוֹרָה הֵייתִי שׁוֹבֵר לְפִי הִיכּוּלָת אֵף עַל פִּי
שְׁאִין טוֹחֵנֶה הַדֶּק - לִכְנֹס בְּעוֹמָקָה).

38. וְעֵינִין מִה שֶׁנִּתְבָּאֵר מִזֶּה בְּבִיאָר עַל פְּסוּק "וְקִבֵּל הִיְהוּדִים כו'" (תּוֹרָה
אוֹר מְגִלַת אֶסְתֵּר ז, א: "שֶׁהִמְצוֹת שֶׁהֵם הַכְּלִים הֵם הַגּוֹרְמִים שִׁבּוּאוֹ הָאוֹרוֹת
וְיוֹמֶשֶׁכוּ וְיִתְפַּשְׁטוּ בְּהַכְּלִים, וְאֵם לֹא הַכְּלִים לֹא הָיוּ הָאוֹרוֹת נִמְשָׁכִים כָּלֵל . .
וְיוֹכֵן זֶה עַל פִּי שְׁנֵי דְרָכִים . . " עֵינִין שֵׁם בְּאִירְכוּת).

39. (פִּרְשֵׁנוּ יג, ב. נִגְעִים פֶּרֶק א, א).

40. (וְכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמִקּוֹם אַחֵר עַל פְּסוּק "קוֹל דּוֹדִי דּוֹפֵק" (לְקַמֵּן שִׁיר
הַשִּׁירִים לז, ב)).

41. וְכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר סוּף דְּבוּר הַמִּתְחִיל "נֶאֱוֹו לְחִיִּךְ בְּתוֹרִים" (לְקַמֵּן שִׁיר
הַשִּׁירִים יג, ג: "כַּחוּט הַשָּׁנִי שֶׁתּוֹתִיךְ וּמִדְבָּרָךְ נֶאֱוֹו" (שִׁיר הַשִּׁירִים ד, ג), "פִּירוּשׁ
מִדְבָּרָךְ" הֵינּוּ הַדְּבוּר בְּדְבָרֵי תּוֹרָה . . אֵךְ בְּעֵנִין "כַּחוּט הַשָּׁנִי" צִרִיף עֵינִין: דְּהִנֵּה
אִיתָא בּוֹהֵר וִיקְרָא (דף כג, ב. דף כה, סוּף עֲמוּד א וְעֲמוּד ב, שֶׁעַל יְדֵי עֶסֶק

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער - אדמו"ר האמצעי

תורת חיים

41 סיבת אכילת אדם לעה"ד כדי לתקן ולברר לנצוצות
42 שנפלו כו'. אמנם הענין הוא דאם לא היה חוטא
43 בעה"ד היה אופן ודרך לבחי' בירורי הניצוצות שנפלו
44 שלא בדרך יריד' והשפלה למטה מטה כעבודת האדמה
45 הנ"ל. (וגם לא באופן הנ"ל לעתיד שתוצא הארץ
46 גלוסקאות כו' שעכ"פ מן הארץ יוצא בבחי' בירור ונק'
47 לחם מן הארץ כו' משא"כ קודם חטא עה"ד שלא היה
48 רע מעורב בטוב כלל הי' הלחם כמו לחם מן השמים
49 דמן וכה"ג בכל עניני העולם כו' מטעם שית' ב"ה)
50 והוא מ"ש ויניחהו בג"ע לעבדה ולשמרה כו' דהנה
51 עיקר ענין עבודת הקודש בג"ע היה רק להמשיך בחי'
52 תוספת אור למעלה מעלה עד רום המעלות עד שיהיה
53 בחי' תוס' אור גם בג"ע דכריאה ואז מצד בחי' תוקף
54 גילוי האור היותר נעלה הבא ומאיר מבחי' עצמות
55 המאציל למטה ממילא יבוררו כל הניצוצות דתהו
56 שנפלו למטה מטה בקליפות ועולין כולן ונכללים
57 בגילוי אור זה עד"מ כמו ביטול הנר בפני האבוק' הרי
58 כל שהאבוק' יותר גדולה אזי יש בכח' יותר להיות כל
59 אור וניצוץ קטן העומד מרחוק אליה נמשך והולך
60 ונכלל בה כידוע בנסיון בשלהבת גדולה שניצוצות אש
61 הרחוקים יוכללו בה לפי ערך רבוי השלהבת אם מעט
62 אם רב (וכמ"ש במ"א באברהם שנק' אב המון גוים
63 שהן ריבוי גרים שנתגייירו מאוה"ע הגם שהיו רחוקי'
64 ממנו הרבה נתעוררו להתגיייר כי תומשך ניצוץ הקדוש'
65 אחרי מקורו הגדול שהוא אור עליון האלקי שבנשמת
66 אברהם כו' וד"ל). ודוגמא לדבר זה מצינו בשלמה
67 המלך ע"ד הפשוט לפי ששלמה המלך חכם גדול הי'
68 ע"כ כל חכמי הגוים וכל המלכים ואוה"ע נתבטלו
69 ממציאיותם ונכנעו תחתיו לשלוח לו דורן ומנחה
70 כעבדים וגם ליתן מסים והכל בלא מלחמ' כלל רק
71 מצד בחי' הביטול הגדול שלהם שנתבטלו לשמוע
72 חכמת שלמה ועוצם גדולתו כו' וכמו מלכת שבא
73 שנתעוררה מעצמ' לילך דרך רב כ"כ במנח' ודורן רק
74 לשמוע חכמתו בלבד כו' כמבואר בכתובי' ונמצ' שכל
75 ניצוץ מלחמ' דוד לא הועיל כ"כ כמו גדולת חכמת
76 שלמה שפעל והועיל הכנעת כל הגוים בתכלית הביטול
77 כעבדים בלא מלחמה כלל רק מצד תוקף גילוי אור
78 חכמת שלמה שהאיר עליהם עד שנתבטלו מעצמם כו'
79 ונעשו כעבדים ממש אשר אין זה ביכולת שום מלחמה
80 וניצוץ כלל וד"ל:

1 (ט) ודוגמ' לכל זה הוא ענין שעיר המשתל' לעזאזל
2 שהיו שולחי' חלק הפסולת מן העונר'
3 לסט' אחר' שזה חלקו וגורלו וכמ"ש ונשא השעי' עליו
4 את כל עונותם כו' הגם שכבר נתכפר להם בעבוד'
5 די"כ מ"מ בהכרח שישאר חלק הפסולת שאין לו תיקון
6 וכפרה רק לשולחו ולזורקו לחוץ שהוא לסט"א שיתנו
7 לו חלקו כו' וד"ל. וזהו וישלחוהו ה' אלקי' מג"ע
8 לעבוד את האדמה אשר לוקח משם כי הנה ע"י חטאו
9 בעה"ד טו"ר נתערב רע בטוב כנ"ל וע"כ קלל את
10 האדמ' ואמר ארור' האדמ' בעבורך בעצבון תאכלנה
11 כו' (משום שעיקר השביר' הי' בבחי' ב"ן שהוא ארץ
12 אדום בחי' גבורות קשות כו' דהנה זה פלא לכאורה
13 דאם אדם חטא האדמה מה חטאה שארר את האדמה
14 בעבור האדם כו'. אך משום שהאדם נוצר מן האדמה
15 וכמ"ש ויברא ה' אלקים כו' עפר מן האדמה וז"ש
16 וישלחוהו כו' לעבד את האדמה אשר לוקח משם ואותו
17 עפר שנברא ממנו גופו של אדה"ר היה בבחי' קדושה
18 העליונה בלי תערובת פסולת דרע דנוגה כלל וכלל
19 שהרי אמרו דעפר זה היה מבחי' עפר שבקרקע המשכן
20 שתחת המזבח בא"י שהי' כולו קדוש קודם החטא
21 דעה"ד כו' כמו שאמרו עקבו של אדה"ר מכהה גלגל
22 החמה כו' כי חומר הגוף נברא מבחי' עפר העליון
23 דהיינו בחי' ב"ן דתהו כמו שהוא קודם השבירה ואחר
24 החטא נתערב טו"ר ע"כ ארר את האדמה אשר לוקח
25 האדם משם ודוגמא לדבר זה יסורים ממרקים לגוף
26 ועי"ז הרי תתעלה הנפש כמ"ש במ"א וכך ארור'
27 האדמה בעבורך כו') כי יש לקליפ' יניק' מן האדמה
28 ע"כ בעצבון תאכלנה כו' בבחי' הביוררים דעבודת
29 האדמה בחרישה וזריעה כו' וזה הדבר היה עונש גדול
30 לאדה"ר שישפיל א"ע כ"כ לברר ולתקן את האדמה
31 אשר לוקח משם. אך לכאורה מהו העונש כ"כ שהרי
32 גם בג"ע הי' עובד אדמה והוא בעבוד' הגן כמ"ש
33 ויניחהו בג"ע לעבדה ולשמר' כו'. וגם לתרץ הקושיא
34 דלעיל למה הכניסו לג"ע בתחלה ולא צוהו לעבוד את
35 האדמה כו'. ועוד יש להבין בעיקר ענין זה החטא
36 דעה"ד שהרי כל עיקר התורה הוא לברר ברוורים דנגה
37 כידוע ואם לא היה אדם אוכל מעה"ד טו"ר ולא היה
38 עובד את האדמה להשפיל א"ע לברר בירורי' דנגה הרי
39 לא הי' תיקון כלל לניצוץ' שנפלו מעולם התהו ולא
40 היתה נתינת התורה כלל וא"כ לטובה גדולה היתה

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר ה'צמח צדק

דרך מצותיך

29 "עד דאָתײַהיב מבי מלפא"65. וזה פלאי, שהרי כבר קצב
30 לו השם יתברך בראש השנה ויום כפור:
31 **אָמנָם** הענין יוכן בביאור ענין החותם בנעילה דיום
32 כפור, שאומרים "ותתמנו" ופירש האריז"ל: שהוא
33 המשכת ה' גבורות דעתיק במלכות.
34 והפירוש כך הוא: בפי66 מודעת זאת, שבראש השנה
35 נמשך חיות כללי מאין-סוף ברוך-הוא להחיות העולמות
36 על שנה זו, שכל האור משנה העברה מסתלק לשרשו
37 בערב ראש השנה, ש"החדש מתפסה בו"67, ואחר-כך
38 על ידי תקיעת שופר והתפלות נמשך אור חדש להאיר
39 ל"ארץ העליונה" – היא בחינת מלכות, מקור דבי"ע,
40 "ולדרים עליה" – הם כל העולמות עליונים ותחתונים
41 המקבלים חיותם ממנו, דהיינו מן האור אין-סוף ברוך-
42 הוא וחכמתו המלובשת במדת מלכות, כמו שכתוב68
43 "בחכמה יסד ארץ". וכנודע ליודעי חן69 שבראש השנה
44 הוא הנסירה, ומקבלת מוחין חדשים בו. – עיין אגרת
45 הקדש70 המתחיל "לעורר את האהבה בו".
46 והנה המשכה זו הוא בחינת חיות כללי, שנמשך אור
47 אין-סוף ברוך-הוא בבחינת מלכות, וכדי שיתחלק
48 לפרטי פרטיות להיות מאיר הארה ממנו לכל נברא לפי
49 ערכו, הן בעליונים והן בתחתונים – זהו ענין החותם,
50 שמקבלת ה' גבורות, שמטבע הגבורות לפרר, כמו
51 שכתוב71 "אתה פוררת בעוז ים", והם המחלקים להיות
52 הארת אור אין-סוף ברוך-הוא – שהוא החיות כללי
53 הנמשך במלכות – מתחלק לפרטי פרטיות מיני המשכת
54 החיות מחולקים לכל אחד ואחד כפי ערכו וכפי עבודתו
55 ומעשיו בשנה העברה.
56 וכידוע גם כן בענין זה72 גבורות, שהם המפרידים

1 **(ב) ומענין לענין יש לבאר גם כן הנהגה לכל אדם**
2 בעסקיו, מיוסד על פסוק73 "וגלחה את ראשה". והיינו
3 ברוחניות גם כן גילוח השערות הצריכים גילוח, כי הם
4 מותרות אשר מהם יונקים החיצונים. והיינו מה שמרבה
5 האדם ומטריד דעתו ולבו בעסקיו במשא ומתן ומרבה
6 בעסקים – שזהו ללא צורך.
7 וביאור הדבר:
8 הנה כתיב74 "וברך ה' אלקיך בכל אשר תעשה".
9 ויש להבין למה אמר "אשר תעשה" – למה לו לאדם
10 לעסוק במשא ומתן ושכזה יברכו ה' ויתן לו טרף נפשו
11 ונפשות בני ביתו, מאחר שכבר נכתב ונחתם לו פרנסתו
12 בראש השנה ויום הכפורים, כמו שאמרו רבותינו זכרונם
13 לברכה75: "מזונותיו של אדם קצובים לו מראש השנה
14 ועד יום כפורים", ומאחר שהם קצובים, אם כן לבאורה
15 גם אם לא יעסוק במשא ומתן יהיה לו פרנסתו, שהרי
16 מה שקצב השם יתברך ודאי יקיים, "כי ההוא אמר ולא
17 יעשה"76? חס ושלום, ובודאי שגם אם יעסוק לא ירבה
18 על הקצבה, ואם כן למה לו טרדת העסק.
19 ויובן בהקדים76 להבין מה שאמרו רבותינו זכרונם
20 לברכה77 "אדם נידון בכל יום": מאחר ש"מזונותיו
21 קצובין לו מראש השנה ויום כפור", אם כן מהו ענין
22 הדין בכל יום.
23 ועוד צריך להבין מה שמבקשים בכל יום בשמונה
24 עשרה "רפאנו ה' כו", ברוך עלינו את השנה הזאת –
25 מהו ענין בקשה זו מאחר שכבר נקצב הכל בראש השנה
26 ויום כפור.
27 גם בזוהר78 מצינו שרב המנונא79 סבא היה מתפלל
28 בכל יום על מזונא, ולא היה אוכל טרם שיתפלל, ואמר:

(65) עד שיינתן מבית המלך.

(66) הבא להלן הוא על פי לשון התנאי, אגרת הקדש הנסמך בסיום הענין.

(67) ראש השנה ה, א.

(68) משלי ג, כ.

(69) לכללות הענין המבואר להלן – ראה עץ חיים שער הנסירה (שער כט).
פרי עץ חיים שער ראש השנה פרקים א. ה. סידור עם דא"ח שער התקיעות
רמו. ד. מאמרי אדמו"ר הזקן תקס"ה חלק ב עמוד תתקכ. ובכמה מקומות. וראה
לעיל איסור ערות אחרות.

(70) תנאי, אגרת הקדש סימן יד. עד כאן מלשון התנאי שם.

(71) תהלים עד, יג.

(72) ראה גם תנאי, שער היחוד והאמונה סוף פרק ד. לעיל מצות ספירת
העומר פרק א. מצות נטילת ידים לסעודה.

(57) תצא כא, יב.

(58) פרשת ראה טו, יח.

(59) ביצה טז, א.

(60) קלק כג, יט.

(61) לכללות המבואר להלן ראה גם לקמן מצות ברכת כהנים. לקוטי תורה
קרח נה, ג. תורת מנחם ספר המאמרים מלוקט אדר"סין עמוד שפד. אגרות
קדש כבוד קדושת אדמו"ר חלק א עמוד רא.

(62) ראש השנה טז, א.

(63) ראה זהר חלק ב סב, ב.

(64) המנונא נקבא כן הוא בכמה מקומות בדא"ח. וזוהר לפנינו: "ייסא סבא". –
לקוטי שיחות חלק כו עמוד 99 הערה 35. ובקונטרס ומעין: "ייבא סבא".

וטובו אשר בלבו לזולתו. והטוב אשר הוא למעלה
באצילות הוא להשפיע גילוי אלהות, שהוא מקור
החיים ומקור הטוב, ושגבה מדריגת טוב זה מהיות נמשך
ממנו ענינים גשמיים, שהם נחשבים לטוב בעולם הזה,
דכלא ממש חשיביה למעלה.

ואין דרך להמשכת טוב וחסד גשמי מן חסד עליון
הנ"ל אלא על ידי ריבוי המשכות והתלבשות שיתלבש
החסד שבמלכות דאצילות בלבושים דכלים דחסד
די"ד ספירות דבי"ע, עד שיהיה מהשפעת חסדו ענינים
גשמיים. ויש כמה וכמה היכלות שדרך בהם עובר שפע
החסד דאצילות עד שמגיע בעשייה להיות ממנו
השפעות גשמיים, שבעברו מהיכל להיכל מתעבה
השפעתו להיות נמשך ממנו כפי מעלת הטוב שבאותו
היכל, עד שכשמגיע לעולם הזה ימשך ממנו טוב
שלפניו – בבני חיי ומזוני, שבהם נכלל כל טובות עולם
הזה.

ועל זה אמרו רבותינו זכרונם לברכה "אדם נידון
בכל יום", שבכל יום יש דין האם כדאי וראוי הוא האדם
שיומשך אליו מן החסד הנקצב לו ביום הכפורים טובות
גשמיים. דהיינו שירד אותו החסד ממדריגה למדריגה
עד שיתלבש בעולם הזה, ומעינין במעשיו אם הוא
ראוי לזה, ואם לא – אז ישאר החסד למעלה ויתוספו
לו עבדו טוב רוחני בעולם העליון.

וזהו שמבקשים "רפאינו", "ברך עלינו" – רוצה לומר,
שיומשך מן חסד הנ"ל טוב גשמי בעולם הזה מה
שהאדם צריך ולא ישאר למעלה לגמרי, כי אם ישאר
למעלה לא יהיה לו טוב בעולם הזה כלום.

ובזה עלו כהוגן ב' המאמרים: מה שאמרו רבותינו
זכרונם לברכה "קצובים לו מראש השנה יום הכפורים"
– היינו שנמשך לו חסד קצוב על נפשו, אבל החסד הזה
יכול להיות ממנו כמה מיני טובות; וכדי שיתגשם, צריך
להיות דין בכל יום אם ראוי האדם שיתגשם היום שפע
החסד אליו לטובות העולם הזה – וזהו "אדם נידון בכל
יום", ולכן מועיל התפלה והבקשה לעולם :

מצות תנצחות המצורע [פרשת מצורע]

הכל הלב שיתחלק לכ"ב אותיות שהם מיני המשכת
חיות שונות. וכמו שנתבאר בלקוטי אמרים חלק ב' 73.
ומשינויי צירופי האותיות והתמורות ותמורות דתמורות
נמשך שינוי והתחלקות החיות להנבצאים כמו שנתבאר
שם.

וזהו הנקרא "חותם": כי מה שמקבלים ה' חסדים
דעתיק – זהו עצם החיות כללי והאור חדש הנמשך
מאין"סוף ברוך"הוא, שהוא בחינת השפעת החסד
להחיות העולמות, כמו שאומרים 74 "הן את העולם
כולו בטובו בהן ובחסד".

אך להיות חיות כללי לכל העולמות – לא ניתן בו
התחלקות לפרטים, והתחלקות לפרטים הוא על ידי ה'
גבורות, ואז ניתן קצבה לשיעור החסד הנמשך לכל
נברא בפרטות כמה לזה וכמה לזה, וכמאמר רבותינו
זכרונם לברכה: "קצובין לו מראש השנה יום כפור",
שלכל אחד יש לו קצבה ומדה כמה שנמשך לו.

ועל כן נקרא "חותם" – שבאשר נחתם בטבעת המלך
אין להשיב 75. מה שאין כן בהיות עדיין החיות בכללות
היה יכול להשתנות ולהיות נמשך לזה יותר ולזה מעט.
ולכן תלוי בתשובה עד יום כפור, שאז מתחלק החיות
על ידי ה' גבורות, ואם יתקן מעשיו עד יום כפור בעת
נעילת שערים ימשך לו חלק גדול מחסד, וכן להיפך
חס ושלום. אבל כאשר כבר נתחלק – וזהו פירוש
החתימה – שוב אין לשנות.

והנה לפי זה, אם כן לכאורה תתוסף הפליאה כמה
שמבקשים כל הבקשות מדי יום "רפאינו כו" – מה יועיל
זה אחרי אשר נחתם בטבעת המלך והרי אין להשיב.
והענין 76:

כי הנה בחינת חסד זה שנתחלק על ידי ה' גבורות
ונקצב ממנו חלק לכל אחד ואחד, הנה החסד הזה
שהוא בבחינת מלכות דאצילות, הרי הוא מרום ונשגב
מעלה מעלה מהשפעת טובות גשמיים שבעולם הזה
כמו "בני חיי ומזוני", ובכללם כל הטובות גשמיות, שהם
טובות בעולם הזה.

כי הרי מהות מדת החסד הוא להטיב ולהשפיע חסדו

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל – תרל"ב

42 זח"ב בשלח דנ"ח ע"א פי' סנדל אריך דעשי', ולזה גם
43 הוא כחו רב ועצום להיות קושר כתרים לקונו. ואפשר
44 שיש לו עוד יתרון, והיינו ע"י כי נעוץ תחלתן בסופן
45 שבסוף יש כוונת נעיצת התחילה יותר מבראש
46 המתפשט, וסוף מעשה עלה במח' תחלה, והיינו במח'
47 הקדומה אנא אמלוך כו' בחי' מל' דא"ס, כי עיקר
48 תכלית הבריאה הי' להיות בחי' יש ובטל אליו ית'.
49 והנה כמו"כ יובן למטה דכתי' כי חלק ה' כו' ענין
50 בחי' נעל בנפש האדם, שהנשמות נק' רגל
51 יעקב, יו"ד עקב, וגם בכלל דכתי' בנים אתם וברא
52 כרעא דאבוה, ובחי' נעל ולבוש של הרגל הוא בחי'
53 נפש הבהמית. דהנה נה"ב היא הנמשכת משמרי
54 האופנים, כי בחי' המרכבה פני ארי' הוא בחי' אהבה
55 פני שור בחי' יראה, והם נושאים את הכסא, ומזיעתן
56 של חיות היינו שא"א להם לסבול עול עוצם האהבה
57 והפחד הנמשך בהם, לזה והחיות זעות מחיל כסא כו'
58 הוא בחי' פסולת הנמשך מהם, כמשל הזיעה היוצא
59 דרך נקבי העור, אך מהעור עצמו הוא בחי' חיצונית
60 של דחילא ורחימא של החיות והן בחי' אותיות וכו'
61 מהן נמשך למטה (ע"י השתלשלות ובחי' נוגה
62 תערוכות טו"ר כו' כנודע) נפש הבהמית והטבעיות,
63 ואין כל הטבעיות שוים, כי יש טבעו אוהב כבוד או
64 ממון כו', וכמו עד"מ הבהמה שבשר גידים ועצמות
65 הוא הפנימיות שלה והעור החיצון מלביש אותה
66 ומהעור עושי' מנעלים, וכמו"כ בנה"ב הנמשך מבחי'
67 חיצונית של אופנים שבמרכבה הנ"ל ע"י אתכפייא
68 ואתהפכא של בחי' נה"ב הנ"ל במס"נ שבק"ש בכל
69 לבבך כו' בשני יצריך שגם היצירה ישוב לאהבת ה'
70 נעשה בחי' נעל החופה את רוב הרגל, דעיקר ההילוך
71 הוא ברגל שמוליך גם את הראש, כך ע"י אתכפייא
72 ואתהפכא של בחי' נה"ב במס"נ בק"ש שהוא בחי' סוף
73 מעשה הוא במח' תחלה, כי תכלית המכוון הוא להיות
74 לו ית' דירה בתחתונים כנ"ל, ועי"ז יוכל אח"כ
75 להתפלל בש"ע שיהי' שינוי רצון מבחי' כתר עליון
76 למעלה מבחי' התורה כנ"ל.
77 וזהו צהר תעשה לתיבה, שתיבות התפלה יהיו בבחי'
78 צהר היינו שיהי' מהם המשכת הכתר. לפ"ז א"ש
79 ג"כ שבורלין משמע שיש בו קצת אודם כדכתי' אדמו
80 עצם כו', כי כתר עליון קמי' כחשוכא כאורה, וצ"ל
81 נמשך בחי' אור ושיומשך במקום הראוי דוקא, וזהו
82 ע"י גוונא סומקא, וכמ"ש בשהש"ר ע"פ דודי צח

1 אך להיות כי מחשבתינו ודיבורינו שבתפלה הוא
2 גשמי ואיך יכול לעורר למעלה לבחי' רצון העליון
3 בחי' כתר עליון, זהו ע"י המלאכי' המעלי' את
4 התפלות, וכמ"ש במ"א באורך ששורש האותיות הם
5 למעלה הרבה ממהות השכל וא"א להשיגם בשכל,
6 והם בחי' כתרין עילאין כמ"ש בזהר נחת כף מעל
7 כורסיא דיקרי', וראשית גילוי' הוא בחכ' כמ"ש ויהי
8 האדם לנפש חי' ותירגם לרוח ממללא, חי' היא בחי'
9 חכ', אבל בעצם הם למעלה ממהות השכל, ורק הם
10 יוצאי' במבטא מהמוצאות גם מכלי השכל והם נעשי'
11 לבושי' להלביש בהם השכל, רק עיקרם נלקחי' מבחי'
12 שלמעלה מן השכל והן נעשות לבוש להשכיל כל דבר
13 בכל לשון מע' לשון, שכל דבר שכל אינו נתפס אלא
14 באותיות, אבל אין האותיות מהות השכל ועצמותו.
15 ולכן אמרו על מט"ט שקושר כתר' לקונו מתפלתיהם
16 של ישראל, והענין כי אותיות התפלה עולות למעלה
17 ע"י המלאכי' כנודע כי כמה מלאכי' ממונים בכל היכל
18 לקבל התפלות, ואיתא בזהר שמלאך נשיק לה, וביאור
19 ענין זה הוא כמו הנושק עד"מ מכניס רוחו והבלו בדבר
20 שנושק, כך המלאך מכניס רוחו והבלו באותה התפלה
21 להעלותה מבחי' דבור האדם לבחי' דבור המלאכים
22 שהוא בחי' מחשבה שלמטה, וכך עולה התפלה
23 למעלה מעולם ועד עולם עד עולם העליון ששם הוא
24 מט"ט שעושה בחי' כתר זה (וע' בלק"ת מהאריז"ל פ'
25 בראשית בד"ה ונבאר מעלת אדה"ר קודם שחטא קרוב
26 לסופו בדף ט"ו סע"א ד' אמשטרדם) וז"ל, והנה כבר
27 ביארנו ענין מט"ט כי אע"פ שמצינו בזהר שהוא מיצי'
28 פי' מו"ק שלו הוא ביצי', כי אמת הוא שמט"ט ראשו
29 הוא בבריאה וגופו ביצי' ורגליו בעשי', עכ"ל), פי'
30 שמעלה האותיות עד מקורן ושרשן שהוא בכתר, והיינו
31 כדי להמשיך אותיות, כי התפלה היא יהי רצון שיהי'
32 המשכת רצון אחר מבתחלה שנמשך בחכ', וחכ' היא
33 בחי' דין וכן התורה דמחכמה נפקת, מימינו אש דת
34 למו, שהיא בחי' אש וגבורות, ולכן ע"פ התו' אין
35 יסורי' בלא עון, אבל בכתר שם הם רחמי' פשוטים
36 ונושא עון כו' ומשם נמשך אותיות חרשות כו'.
37 והנה בענין מט"ט שר העולם ע' בתוס' חולין ד"ס
38 וביבמות דט"ז ע"ב מה שהקשו, ומה שתירץ
39 בשל"ה דפ"ה ע"ב על קושייתם שחנוך הוא בחי'
40 התחתונה דמט"ט (וצ"ל שזהו לאחר חטא עה"ד) בסוד
41 מנעל וסנדל ולכן הי' תופר מנעלי'. והרח"ו בהג"ה

5 כמשנ"ת לעיל בענין זורע צדקות שזרע אור יעקב ל'
6 יבקע בצדקה בחי' צדק מלכותא קדישא בכדי שיהי'
7 הצמיחה דוארוכתך בחי' א"א להיות נמשך בחי' הכתר
8 ע"י התפלה ושיאר ה' פניו אליך כו'.

ר"א יחיב פרוטה

בס"ד, (ש"פ נח, רל"ג)

1 ואדום צח לי ואדום למצרים כו'. ובכדי שיפעול
2 התפלה זהו ע"י קדימת הצדקה שר"א יהיב פרוטה כו'
3 שנא' אני בצדק, שע"י הצדקה שהיא בחי' והחמשיית
4 לפרעה, גם בסידור בד"ה אני בצדק בסופו, שזהו

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער - אדמו"ר מוהרש"ב

ספר המאמרים - המשך תער"ב

34 שנראה ונגלה בהם כח הא"ס, הן במה שהן קיימים
35 באיש בלי הפסדות כלל שזהו רק מכח הא"ס כו'
36 וכמשנ"ל פרק פ"ז בקצרה ומבו' במ"א באורך
37 ועמית"ל פ', וכן מהתמדת הפעולה שלהם מה
38 שסובבים תמיד בלי הפסק כו' שא"ז מכח עצמן, כי
39 הבע"ג א"א שיתמיד פעולתו בתמידות ובהכרח שיהי'
40 נח מפעולתו, והגלגלים שמסבבים תמיד בלי הפסק ה"ז
41 מכח הא"ס ב"ה. והגם שהסיבוב הוא רק בשית אלפי
42 שנין וא"כ ה"ז בהגבלה, הענין הוא דהתמדת הפעולה
43 הוא שפעולת הסיבוב שלהם בכח נצחי היינו שאינו
44 מוכרח כלל שיופסק, ומה שיופסק בשית אלפי שנין זהו
45 ברצון הבורא שיופסק סיבובם, אבל עצם הסיבוב
46 שלהם הוא באופן כזה שאינו מוכרח ההפסק ויכול
47 להיות בבחי' בל"ג. וכמו העדר ההפסדות שלהם הוא
48 שאין בהם הפסדות כלל דדבר הנפסד הוא שבעת קיומו
49 הוא נפסד, וצבא מעלה בעת קיומם אין בהם הפסדות
50 כלל, הגם שאחר שית אלפי שנין יפסדו וכמ"ש שמים
51 כעשן נמלחו כו', הרי דבהקיום גופא אינו דומה קיומו
52 של הנפסד לקיומו של בלתי נפסד. כמ"כ בהסיבוב
53 אופן הסיבוב של הגלגלים הוא בבחי' סיבוב נצחי וה"ז
54 רק מכח הא"ס כו', ועוד שהן גופים רבים ובסיבובי'
55 מיוחדים ומחולקי' זמ"ז וכולם מכוונים לכוונה א',
56 שא"ז בכוונת עצמן כ"א מכח עליון הבלתי מלוכש בהם
57 והוא כח ויכולת הבורא ית'. דהנה הגלגלים הם בעלי
58 דעה והשכל כמ"ש הרמב"ם בהל' יסוה"ת, ובזה יכול
59 לכוון סיבוב עצמו אבל לא סיבוב הזולת, וא"כ מה
60 שכולם מכוונים לכוונה א' א"ז מכח עצמן כ"א מכח
61 שחוץ להם והוא כח הבורא ית' וכמ"ש במ"א, ועמ"ש
62 מזה בד"ה מצה זו, רנ"ה. הרי מהשמים נראה בראי'
63 חושי' כח הא"ס הבל"ג כו'. ובמד"ת ובילקוט אי' עפ"ז
64 משל לגבור שנכנס למדינה ולא היו יודעים מה כחו,
65 א"ל פקח א' מאבנא דהוא מתגושש בהון אתון יודעים
66 גבורתו כך מהשמים אנו למדין מה כחו של הקב"ה,

1 **ואלה** תולדות יצחק בן אברהם אברהם הוליד את
2 יצחק, והקשה מהרמ"א מ"ש ואלה בוי"ו
3 שארז"ל כל אלה פוסל את הראשונים ואלה מוסיף על
4 הראשונים ומה מוסיף כאן על בני ישמעאל שנא' בפ'
5 הקודמת, והנה רש"י פי' תולדות יצחק יעקב ועשו
6 האמורים בפרשה, ולפ"ז י"ל דמ"ש ואלה היינו עשו
7 שמוסיף על בני ישמעאל, אך א"מ למה נא' ואלה
8 שמוסיף על הראשונים בשביל עשו יותר הי' ראוי לו'
9 אלה שפוסל את הראשונים בשביל יעקב שזהו שבח
10 יותר. גם צ"ל מ"ש אברהם הוליד את יצחק אחרי
11 שכבר נא' יצחק בן אברהם למה כפל עוד אברהם
12 הוליד כו'. גם א"מ מ"ש בן אברהם ולא נא' תולדות
13 יצחק סתם כמו שנא' אלה תולדות יעקב כו', ולמה נא'
14 כאן יצחק בן אברהם וכפל עוד אברהם הוליד כו'.
15 ולהבין כ"ז ילה"ק משנ"ל בפ' ספירה מל' ספור
16 והגדה כמו השמים מספרים כבוד אל, דכמו שהדבור
17 והמכתב מגלים דברים הנעלמים במח', כן השמים
18 מורים על השי"ת שכן הספי' מגלות את המחשבות
19 הנעלמו', ונת' דהיינו שע"י הע"ס להיותם בבחי' גילוי
20 ההעלם נמשך ע"י גילוי אלקו' בעולם, וגם שהם
21 מגלים המחשבות הנעלמו' שהן הע"ס הגנוזו', ונת'
22 שיש בזה ב' מדרי' בחי' העצמי' דע"ס ובחי' ההמשכה
23 שנק' המשכה נעלמת שהוא מקור הספי', ונת' דהאורות
24 דע"ס מגלות מקור הספי' דע"י חכ' הגלוי' נודע
25 מציאותה דבחי' ח"ס ויש גילויים מח"ס כמו ידיעת
26 הסודות כו', וגם מגלים בחי' העצמי' דע"ס הגנוזו' כו'.
27 **צט** **והנה** לבד זאת שהע"ס מגלים שרשם ומקורם
28 שהן המחשבות הנעלמות כו', עוד זאת
29 שאצי' מגלה את בחי' הא"ס הבל"ג כו', שז"ע השמים
30 מספרים כבוד אל שהשמים התחתונים מספרים ומגלים
31 אלקו' היינו שהם מגלים את בחי' אוא"ס הבל"ג כו'.
32 דהנה בת"י כ' ע"ז דמסתכלין בשמיא משתעין ביקרא
33 דה', והוא כענין שאו מרום עיניכם וראו מי ברא אלה

25 שהקב"ה חפץ לעשות עושה שהכל שלו כו', כשהמטיר
26 אש וגפריית ה' מן השמים כו' והטל מן השמים כו',
27 והמן מן השמים כו', ור"ל שבין השפעת הדין והעונש
28 הגדול ר"ל ובין השפעת החסד הגדול אשר הם ב' עניני'
29 הפכי' הכל נמשך מכלי א' דהיינו מהשמים, והו"ע
30 התכללו' חו"ג שזהו ע"י הגילוי דא"ס הבל"ג שעי"ז
31 דוקא יהיו התכללו' ההפכי' כו', וזהו ג"כ ענין יקרא דה'
32 שכ' הת"י שהו"ע לאסתכלא ביקרא דמלכא בבחי'
33 התכללו' שנראה וניכר בהשמים כו', דענין היופי
34 והיוקר הוא בהתכללו' הגוונים דוקא כו' וכמ"ש בד"ה
35 מצה זו הנ"ל, וגם התהוות השמים הוא מאש ומים
36 דקיימי ברוחא עילאה כדאי' בזהר פ' לך דע"ז ע"א,
37 דפי' רוחא עילאה הוא בחי' הת"ת שכולל חו"ג בכח
38 אוא"ס הבל"ג המאיר בו כו' וכמ"ש במ"א.
39 קיצור. והנה הע"ס מגלים גם בחי' אוא"ס הבל"ג,
40 וכמו השמים מספרים כבוד אל יקרא דה'
41 והוא דבקיומם התמידי ברצון הבורא והתמדת פעולתם
42 וסיבוב כולם לכוונה א', נראה בזה כח הא"ס, ובמד"ת
43 מאבנא דהוא מתגושש בהם, מל' ספינה גוששת, והיינו
44 הגילוי למטה והוא גילוי יחודו ית' שהשמים בטלים,
45 וביותר שהסיבוב הוא היפך טבע עצמן, גם שמציאותם
46 הוא באש ומים וקיימא ברוחא עילאה, ופועלים פעולת
47 הפכים דחו"ג, דההתכללות הוא מאוא"ס הבל"ג, וזהו
48 יקרא דה'.

1 ופי' מתגושש הוא כדאי' במשנה פ"ב דחלה אימתי
2 בזמן שהספינה גוששת, פי' הערוך שקרקעית הספינה
3 נוגעת בקרקעי' הים, וכמו"כ כאן מש"א דהוא מתגושש
4 היינו כח הקב"ה שנראה ונגלה למטה ע"י השמים כו',
5 והיינו כח הא"ס שנראה ונגלה בהם. וי"ל שזהו שמגלים
6 בחי' אחדות ה' יחודו בתחתונים, וז"ע דהוא מתגושש
7 בהם דפי' שנוגע בקרקע כו' היינו בחי' יחודו ית'
8 בתחתונים, דהנה ידוע מ"ש ה' אחד ואין אומרים ה'
9 יחיד דהכוונה באו' א' שגם כמו שנתהוו העולמו' ה"ה
10 אחד לפי שכולם בטלים ביחודו ית' שז"ע כד אמליכתי'
11 כו' כידוע ומבו' במ"א, שכ"ז נראה בחוש בשמים איך
12 שכח הא"ס פועל והן בטלים בתכלית כו', והוא
13 שבהתמדת הפעולה ובהסיבוב לכוונה א' נראה כח
14 הא"ס שפועל בהם ומנהיגם ואיך שהם בטלים בתכלית
15 לאוא"ס ב"ה שמנהיגם כרצונו. ובפרט לפי הידוע
16 דסיבוב עצמן הוא באופן אחר (היינו ממערב למזרח)
17 והסיבוב שלהם להכוונה המיוחדת הוא בכח עליון
18 המסבבם ומנהיגם באופן כזה, הרי נראה בזה איך שהן
19 בטלי' בתכלית לבחי' א"ס ב"ה המנהיגם כרצונו ית',
20 וזהו דהוא מתגושש בהן דמהז"ר וארץ נראה ונגלה
21 כחו דאלופו ש"ע ואיך שהן בטלי' בתכלית לגבי א"ס
22 ב"ה שהוא מנהיגם כרצונו ית'. גם ענין אבנא דהוא
23 מתגושש הוא כדאי' במד"ר בשלח ר"פ כ"ה ע"פ הנני
24 ממטיר הה"ד כל אשר חפץ ה' עשה כו' כל מה

בס"ד. ש"פ תולדות, תער"ג

ו.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק – אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים – אידיש (מתורגם)

ב.

1 להבין את ענין המצוות המעשיות בכלל, ומה משמעות הדבר שלאחר שאנו אוכלים את האפיקומן
2 – שאצלנו, בזמן הגלות, האפיקומן הוא זכר לפסח¹⁵ – אין לאכול שום דבר, מלבד הכוס הרביעית¹⁶
3 שהיא סימן לגאולה הבאה על-ידי משיח צדקנו, כדי שהטעם של הדבר שהוא זכר לקרבן פסח ישאר
4 בפה¹⁷.
5 משמעותו של קרבן פסח היא, שיהודי צריך להאמין בהשגחה פרטית.
6 גם כאשר הוא נמצא בסכנה הגדולה ביותר, עליו להיות בבטחון אמיתי בה' יתברך שהוא, ברוך-הוא,
7 הוא השומר ישראל, כמו שכתוב¹⁸ "הנה לא ינום ולא יישן שומר ישראל".

(17) שו"ע סימן תעח, סעיף א.

(18) תהלים קכא, ד.

(15) שו"ע אדמו"ר הזקן, אורח חיים סימן תעז, סעיף ג.

(16) לכאורה צריך להכתב: "השלישית והרביעית שהן".

- 1 הנהגת ה' יתברך עם בני ישראל היא למעלה מדרך הטבע.
- 2 כאשר יהודי מוסר את כל עניניו הטבעיים לעבודת הבורא ברוך-הוא, ה' יתברך עוזר לו בדרך למעלה
- 3 מהטבע.
- 4 זו הכוונה בכך שאצל יהודי צריך להשאר תמיד הטעם של קרבן פסח.
- 5 "ואת בתינו הציל"¹⁹, שזהו גם הענין של יציאת מצרים, היה ענין שלמעלה מדרך הטבע.
- 6 להבין את הענין טוב יותר, יש להקדים תחילה את ענין עבודת האדם עצמו, שכל הכוונה בטבע,
- 7 היא להגיע ללמעלה מהטבע.
- 8 כתוב²⁰ "גם את העולם נתן בלבם". הברורים בעולם תלויים בהתאם למדת העידון שהאדם מעדן
- 9 את עצמו על-ידי עבודה ומצוות מעשיות.
- 10 כתוב²¹ "ואהבת את ה' אלקיך בכל לבבך ובכל נפשך". אמרו רז"ל²²: "בכל לבבך – בשני יצריך,
- 11 ביצר טוב וביצר הרע, ובכל נפשך – אפילו נוטל את נפשך".
- 12 שתי האהבות, "בכל לבבך ובכל נפשך" הן: "בכל לבבך", שגם ליצר הטוב וגם ליצר הרע, תהיה
- 13 אהבה לאלקות; האהבה של "בכל נפשך" היא, העבודה של נטילת התענוג מהנפש הבהמית.
- 14 שתי עבודות אלו הן רק בדרך מלחמה, כמו שכתוב²³ "כי תצא למלחמה על אויבך".
- 15 כאשר תצא למלחמה על השונא שלך, שהיצר הרע הוא השונא של האדם, כתוב בזהר: "שעת
- 16 צלותא, שעת קרבא"²⁴.
- 17 זמן התפילה הוא זמן המלחמה בין הנפש הבהמית והנפש האלקית, שבשתיהן יש שכל ומידות.
- 18 השכל של הנפש האלקית מבין רק את הטוב של האלקות, והשכל של הנפש הבהמית מבין רק את
- 19 הטוב של עניני העולם, כי השכל של הנפש הבהמית מסור לטוב של הגשמיות, כמו שכתוב²⁵ "כי טוב
- 20 העץ למאכל וכי תאוה הוא לעינים".
- 21 השכל של הנפש האלקית מסביר לנפש הבהמית את הטוב של האלקות בהסברים כאלו, שגם הנפש
- 22 הבהמית יכולה להבין אותם, כי בנפש הבהמית יש שכל וביכולתה להבין שאלקות הוא טוב – למרות
- 23 שהשכל של הנפש הבהמית מסור לטוב של הגשמיות ושקוע בו – רק מפני שבנפש הבהמית יש שכל.
- 24 זהו החילוק בין הנפש הבהמית והיצר הרע, שהיצר הרע הוא מידות בלבד, והנפש הבהמית היא
- 25 שכל.
- 26 למרות שזה שכל אנושי, אך גם שכל אנושי יכול להבין שהטוב של האלקות טוב יותר מהטוב של
- 27 הגשמיות.
- 28 בהוכחות שכליות מסוימות, הנפש הבהמית יכולה להשיג היטב שבטוב קיימות דרגות שונות²⁶.
- 29 ישנו טוב של מאכלים טובים. למעלה מזה הוא טוב של ניגון, למעלה מזה הוא טוב של מידות טובות,
- 30 למעלה מזה הוא טוב של הבנה, שהוא טוב עדין יותר, כי מעלת השכל נעלית ממעלת המידות, כי מידות
- 31 מורגשות יותר משכל.
- 32 שכל נמשך להבין את מה שלמעלה משכל, ומידות הן המשכה לנחות ממנו.

(19) בא יב, כז.

(20) קהלת ג, יא.

(21) ואתחנן ו, ה.

(22) ברכות נד, ע"א. רש"י ואתחנן שם.

(23) תצא כא, י. לקוטי תורה, דברים לד, ג.

(24) ראה מאמר ד"ה "הוי כי גדול" (לעיל ע' 88) [הערת כ"ק

אדמו"ר] אות ה.

(25) בראשית ג, ו.

(26) בכל זה, ראה קונטרס ומעין בתחילתו.

1 על-ידי ההסברים הללו, מבין השכל האנושי של הנפש הבהמית שטוב רוחני הוא נעלה במעלה
2 ומדריגה מ טוב גשמי.
3 כאשר הנפש האלקית מסבירה לנפש הבהמית השגות אלקיות בהסברים ומשלים מדברים כאלה
4 שהשכל האנושי יכול להבין, מתקרב השכל של הנפש הבהמית מזמן לזמן להבנת שכל אלקי, עד שהנפש
5 הבהמית מגיעה להבנה שהטוב של האלקות הוא הטוב האמיתי, וטוב זה עליו לרצות בו.
6 זהו "ואהבת את ה' אלקיך בכל לבבך – בשני יצריך", שגם הנפש הבהמית באה לאהבה לאלקות.
7 קיצור. כוונת האפיקומן, שהוא זכר לקרבן פסח, היא שיזכרו תמיד את ההשגחה הפרטית ואשר
8 ההנהגה עם בני ישראל היא בדרך למעלה מהטבע. כוונת מצוות מעשיות היא לעדן את גשמיות העולם,
9 דבר שמונתה בעבודה שהוא מעדן את עצמו, בעבודה שהוא משפיע על הנפש הבהמית, שנעשית לנפש
10 הבהמית – על-ידי ההבנות שהנפש האלקית מסבירה לו – משיכה ואהבה לאלקות, שזו האהבה של
11 "בכל לבבך".

ג.

12
13 העבודה של האהבה "בכל נפשך", היא ליטול מהיצר הרע והנפש הבהמית את התענוג ואת
14 הטוב-טעם שיש להם בדברים הגשמיים. זה ייתכן רק על ידי התבוננות ביגיעה גדולה במה שכתוב²⁷ "ראה
15 נתתי לפניך היום את החיים ואת הטוב ואת המוות ואת הרע". ובסוף הפרשה כתוב²⁸ – "ובחרת בחיים".
16 הכוונה ב"חיים" ו"מות" כאן, היא לחיים ולמוות רוחניים. החיות והקיום של כל דבר גשמי היא
17 האלקות שבראה אותו ומחיה אותו, כי אלקות היא חיים וטוב, כמו שכתוב²⁹ "וה' אלקים אמת הוא אלקים
18 חיים".
19 אלקות הוא חיים וטוב, דברים הגשמיים הם מות ורע.
20 כפי שאנו רואים במוחש, שכאשר החיות נעדרת מהדבר הגשמי, הוא נרקב ונעשה דבר מאוס. כך
21 גם בדבר התאווה, שהרי אין בו חיות אלקית, במילא הוא דבר מאוס בעצם.
22 כאשר האדם מתבונן, שבכל הדברים הגשמיים ישנה פסולת וכל התאוות הגשמיות שהאדם רוצה הן
23 באמת דבר מאוס, אזי הנפש הבהמית מאבדת את העונג ואת הטוב-טעם שיש לה בענינים הגשמיים.
24 לכל זה הוא בא על ידי יגיעה עצומה.
25 הנפש הבהמית אינה רוצה לעזוב את התאוות הגשמיות שלה, גם כאשר היא מבינה שהטוב הרוחני
26 עדיף על הטוב הגשמי, בכל זאת היא אינה רוצה לעזוב את העונג הגשמי והיא רוצה את שני הדברים,
27 כלומר, שיהיה לה תענוג בדברים הגשמיים המותרים, אף שבאמת יש לקחת מהדברים המותרים הגשמיים
28 את התועלת ואת חיזוק הכוח, אבל לא את התענוג.
29 זו היא עבודתה של הנפש האלקית באהבה של "בכל נפשך", ליטול מהנפש הבהמית את התענוג
30 מהדברים הגשמיים.
31 התחלת העבודה בשתי עבודות אלו היא בתפילה.

(29) ירמיהו י, י.

(27) נצבים ל, טו.

(28) שם יט.

- 1 תפילה היא הזמן של שתי התבוננויות. הן התבוננות שהנפש האלקית מסבירה לנפש הבהמית את
- 2 הטוב שבאלקות, והן ההבנה שיש לרצות בדברים הגשמיים רק את התועלת שבכך, אך לא את התענוג
- 3 שבכך.
- 4 אך העבודה העיקרית היא בכל היום, כאשר הוא בעניני העולם.
- 5 שתי אהבות אלו הן על-ידי המלחמה שהנפש האלקית לוחמת עם הנפש הבהמית, שהיצר הרע והנפש
- 6 הבהמית לוחמים נגד.
- 7 אמנם, גם כאשר הנפש האלקית מנצחת במלחמה, ולאדם יש את שתי האהבות של "בכל לבבך ובכל
- 8 נפשך", הרי אלו אהבות מוגבלות;
- 9 אך האהבה של "בכל מאודך" היא האהבה העצמית של נשמה לאלקות, שזה למעלה מהבנה. שמצד
- 10 אהבה זו, כל יהודי מוכן למסירת-נפש ולעמוד בכל הניסיונות, ואהבה זו נמצאת בכל יהודי. שכן כל יהודי
- 11 אינו יכול ואינו רוצה להיות חלילה מנותק מאלקות³⁰, שלאהבה זו של נשמה לאלקות אין לנפש הבהמית
- 12 התנגדות.
- 13 זהו ענין יציאת מצרים, היציאה והשחרור מכל המיצרים וההפחדות.
- 14 זהו גם ענין שלוש³¹ הבארות שיצחק חפר, "עשק", "שטנה" ו"רחובות".
- 15 שתי האהבות נקראות על שם הבארות "עשק" ו"שטנה", שכן הן היו כרוכות במלחמה עם המנגד,
- 16 אך על הבאר "רחובות" כתוב³² "ולא רבו עליה", בבאר זו אין מנגד.
- 17 זהו שעל באר זו כתוב "ויעתק משם ויחפור באר אחרת", כי כדי שהוא יגיע לבאר "רחובות", שזוהי
- 18 האהבה של "בכל מאודך", הרי זה רק על-ידי "ויעתק משם", שהאדם יתרחק מהגשמיות שבענינים
- 19 הגשמיים ויעלה כל דבר גשמי לשרשו באלקות.
- 20 זהו המענה לשאלתו של הבן החכם, שבמבט ראשון שאלת החכם דומה לשאלת הבן הרשע, אך
- 21 באמת שאלתו של הבן החכם היא מה המשמעות של המצוות המעשיות, והמענה על כך הוא שכוונת
- 22 התורה והמצוות היא לעדן את הדברים הגשמיים.
- 23 זוהי הכוונה של חבלי משיח, לעורר לתשובה שנזכה לגאולה על-ידי משיח צדקנו בקרוב ממש.
- 24 קיצור. העבודה של "בכל נפשך" היא ליטול מהנפש הבהמית את הטוב-טעם בדברים הגשמיים
- 25 על-ידי ההבנה בטוב האלקי. לשתי האהבות יש התנגדות, אבל "בכל מאודך" נעלית מהתנגדות, כמו
- 26 הבאר "רחובות" שרועי גרר לא רבו עליה. אלא שהבאר רחובות באה על-ידי קיום מצוות מעשיות
- 27 ותשובה, שעל-ידן מקילים את חבלי משיח ונזכה לקבל פני משיח צדקנו בקרוב.

כי ישאלך בןך [ניסן התש"ג]

ראה מאמר ד"ה "והריקותי לכם ברכה" (לעיל ע' 142), ד"ה "מעין גנים" (לעיל ע' 148) וד"ה "וקבל היהודים" (לעיל ע' 161).
(32) תולדות שם כב.

(30) לוח "היום יום...", כא סיון. מאגרות-קודש חלק ד, ע'
שפד.
(31) תולדות כו, יט.

ספר השיחות - ה'תש"ה בלה"ק

ליל ב' דראש-השנה, בסעודה

שיעור מהפרי, ומברכים ברכה אחרונה רק על הפרי
ולא על יין הקידוש. יש בכך משום ענין של 'לומדות'
מצד ההפסק בין קידוש לסעודה, ואם נפטר מברכה
אחרונה בברכת המזון שאחרי הסעודה. זאת ועוד,

1 א. בלויבאוויטש נהגו לאכול בלילה השני של
2 ראש-השנה את הפרי שעליו בירכו "שהחינו", מיד
3 אחרי הקידוש, לפני נטילת ידים לסעודה. היו אוכלים

את היהודי, שהרי היהודי איננו זה שרואים אותו
בגלוי. - על-דרך שהוד כ"ק רבינו אומר ב'תורה
אור'¹² לא זהו עיקר האלקות מה שמהווה ומחיה
עולמות - אלא שביהודים הרי זה כחטוטר בגמל,
זהו דבר נוסף.

מה שהזכרתי את ניעזשין, הרי כוונתי לרבי
האמצעי. ברם, גם מה ששם מקום מנוחתו של כ"ק
דודי אדמו"ר מהרי"נ והרה"ח ר' נחום, גם-כן מספיק.
מה שלמעלה מזה¹³, אין זה שלנו בפרט.

ד. חסיד חכם, צריך פעם אחת בשנה לפחות,
לצייר לעצמו את אופן עמידתו ב'יחידות' אצל הרבי.
ישנן השגה, הבנה, השכלה. עניין זה נקרא
'תפיסא', מה שהוא נתפס שם. ישנה התקשרות
וישנה דביקות. התקשרות היא שדבר אחד מתאחד
עם דבר שני, אך ניכר הדבר שאלה שני דברים. ואילו
דביקות היא, שזה נהיה דבר אחד ולא ניכר שאלה
הם שני דברים מאוחדים. וזהו בעת הציור, זהו ענין
של דביקות.

שאלה: לכאורה שייך הדבר רק לבעל דרגא.
תשובה: אין זה אמת שזה שייך רק לבעל דרגא,
וראיה לדבר ש"מדה טובה הרי היא מרובה ממדת
פורענות"¹⁴, ואם מהרהורים לא טובים ר"ל יש בכוח
המחשבה והציור לגרום שזה יהיה כמו מעשה, הרי
כל-שכן שמחשבה וציור טובים בוודאי שיכולים
להיות כך. נוסף על כך הרי ידוע, שכמה עניינים של
מחשבה, בעולם המחשבה הם בבחינת מעשה. ושוב,
הרי ענין של ציור הוא רק התעוררות, שעל ידי שהוא
מהרהר ומצייר לעצמו את העניין, הרי זה מעלה
אותו לאותו מקום, למרות שמצד עצמו אין הוא
בדרגא ובמעלה של אותו מקום. על-דרך כמו בעניין
של הזכרה שמזכירים את האבות אברהם וכו', הרי
על ידי שמזכירים אותם, מאיר זכותם עליו. הרי
שהזכרה היא רק כמעורר, והפועל הוא אחר. או
כמו בקריאת שמו של אדם, שכאשר קוראים לו
בשמו הוא נפנה אל הקורא, למרות שהקריאה
כשלעצמה איננה בערך. ולא שייך לומר, שעל-ידי
שהוא קורא לו בשמו יש לו ידיעה ושייכות אליו,
שהרי גם כשקטן קורא לבן שמונים, הוא נפנה אליו.
ולאמיתו של דבר, הרי ישנו עולם, שהעניין
שנמצא במחשבתו ובהצטיירתו - הרי גם באותה
שעה הוא ישנו באמת.

גם את התפוח שנוהגים לאכול בלילה הראשון של
ראש-השנה, היו אוכלים בליובאוויטש לפני הסעודה
- לאחר קידוש - והיו מכוונים להוציא ידי-חובה
בברכה - בורא פרי העץ - גם את הלפתן שבסוף
הסעודה.

ב. נזכרתי כעת על אירוע שאירע בשנת תרנ"ח,
אז שהה בליובאוויטש הרב ר' ברוך שניאור. -
הרב"ש מסר לי אז רשימות שלו על כל מה ששמע
וראה אצל הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק מוהר"ש ואצל
הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק. הוא היה כל-כך מדייק
ברשימותיו, שבין הרשימות היו גם רישומים כאלה:
ביום זה וזה נכנסתי אל הדוד כ"ק אדמו"ר, והוא
אמר לי, "גוט יום-טוב" (חג שמח). -

באותה שנה - תרנ"ח - היה הפרי בליל ראש-
השנה - עבור "שהחיינו" - חמוץ, והרב"ש לא יכל
לאכול אותו, אמר לו הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק, הרי
צריכים לאכול שיעור מהפרי, והוא השלים זאת
בפרי אחר. מכאן ראייה שהיו מדקדקים להשלים
שיעור מהפרי כדי שיוכלו לברך ברכה אחרונה.

ג. בלילה לא הייתה עבודה בבית המקדש.
העבודה הראשונה בבוקר הייתה ההקרבה של קרבן
התמיד, והיו מזכירים אז 'זכות אבות'. כפי שנאמר
במשנה¹⁰ שהיו אומרים: "ברקאי האיר פני המזרח
עד שבחברון", שהיו מזכירים את חברון, כדי להזכיר
'זכות אבות'.

גם בבית-המקדש היו זקוקים ל'זכות אבות'.
בכלל, יש בזה עניינים עמוקים. הענין של 'מזרח',
'פני המזרח' ו'האיר פני המזרח'. אך כעת לא
מדברים על כך, כי-אם על עניין של הזכרת 'זכות
אבות'. גם הזכרה גרידא של אירוע או מקום -
עוזרת.

הזכרת 'זכות אבות' שלנו היא: ליאדי, ליאזנא,
ניעזשין, ליובאוויטש ורוסטוב.

בהזכרת מקומות אלה, אין בכוונתי לשלול
מקומות אחרים. שלילה בכלל אין בה משום עניין
כלל.

ישנם מ"ט שערים, ושער הוא שער רחב לרבים.
וישנם נתיבים, נתיב הוא ליחיד, ולכל אחד מהם¹¹
היה נתיב משלו.

צריכים לא לשלול יהודים כלל. שכן, יהודי אינו
מה שאנחנו רואים בו. כאשר שוללים, אין שוללים

(13) כנראה הכוונה על הה"מ והבעש"ט - המעתיק.

(14) סוטה י"א, א. סנהדרין ק, ב.

(10) יומא פ"ג משנה א'.

(11) הכוונה של הרבנים והחסידים מלבד חב"ד.

(12) מג"א ד"ה חייב אינני (השני) ס"ה.

42 אין הכוונה לצאת בריקוד, הוא למדן ומבין חסידות
43 וכולם מבטלים אותו, ולא ניכרת עליו שום
44 התפשטות. וה'צמח צדק' סיים: כזה הוא זכאי
45 שהטוב יבוא בטוב הנראה והנגלה.
46 עבר זמן מסויים שלא ראו חסיד זה בלויבאוויטש.
47 כעבור שלש שנים בערך, הוא בא ללויבאוויטש יחד
48 עם מנחם חסידים שהוא הביא על חשבנו. שכן במשך
49 הזמן התעשר ונתקיימו בו מילותיו של הוד כ"ק
50 אאזמו"ר הרה"ק 'צמח צדק', ואז נכנס אותו חסיד גם
51 ליחידות'.
52 הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק מוהר"ש שאל אז את
53 אביו הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק 'צמח צדק', איך
54 הכיר באותו חסיד את מעלתו? ענה לו הוד כ"ק
55 אאזמו"ר הרה"ק 'צמח צדק': הסבא - הוד כ"ק רבינו
56 הזקן - נתן לי בירושה את משקפיו של הבעל-שם-
57 טוב, שמתי שאצטרך - אוכל להשתמש בהן.
58 ח. בדרך כלל, צריך שיהיה רצון. ואם היה רצון
59 חזק, היו מנצחים. כמו תינוק שכל מהותו הוא רצון,
60 הוא רק רוצה, הוא רוצה לאכול, רוצה לישון, הוא
61 רק רוצה.
62 'אהבת עולם' נקראת כשמבינים את האלקות
63 מתוך העולם. אלה הם משלים על אלקות. העולם
64 הוא משל כדי שיבינו אלקות. לשם כך נוצר המשל,
65 כדי להראות על אלקות.
66 ט. חסידים צריכים להיות חכמים. "חסיד שוטה"
67 הוא על-דרך "הדס שוטה", זה אמנם הדס, יש לו את
68 עלי ההדס, אבל הוא "שוטה", העלים אינם
69 מסודרים.
70 י. באבימלך כתוב¹⁶: "הגוי גם צדיק וגו'. ישנו 'גוי
71 צדיק'. הרי ידוע¹⁷ ההפך בין אמונת ישראל לבין
72 אמונת אומות העולם, שאומות העולם מאמינים
73 בשם אלקים, ובני ישראל מאמינים בשם הוי'. 'גוי
74 צדיק' יודע על שם אלקים, וגם יודע שאם ישנו
75 בן-אדם ש"אלקים עמך" צריכים לכוונת אתו ברית,
76 אך לאחר מכן הוא חוזר לפלישתים, מבוי המפולש¹⁸.
77 באברהם זה הביא ל"ויטע אשל". ויקרא שם בשם
78 הוי' א-ל עולם¹⁹.
79 "צדיק גויי" אינו רצוי.
80 לא רק אז, אלא בכל דור ודור ישנו "צדיק גויי",
81 ויש לדעת שצדיק אם יש בו גוי קטן - אין זה טוב,
82 וצריך להיות "ויטע אשל".

1 ה. שאלה: מהי הכוונה בענין המובא במאמר של
2 ר"ה - תש"ה - ד"ה מן המיצר, שהבעל-שם-טוב
3 אמר שהתעוררות הצעקה של תקיעת שופר היא כמו
4 שבן צועק אבא אבא, שלא תהיה על הצער כ-אם
5 כפי שבן צועק, אבא הצילני, אבא רחמני.
6 תשובה: הדבר יובן על-פי מה שכתוב ב'אגרת
7 הקדוש'¹⁵ בענין היסורים ר"ל, שצריכים להאמין
8 שזה טוב הנסתר וצריך "לקבולי בשמחה", שכן
9 פירוש זה של הבעל-שם-טוב היה היסוד למה שרבונו
10 כתב ב'תניא', וזהו העניין בקצרה.
11 ו. מורנו הבעל-שם-טוב היה מסדר את התקיעות
12 יחד עם החבריא, אך פעם אחת סידר את התקיעות
13 יחד עם אנשים פשוטים ונערים - לבעל ה'תולדות'
14 הורה לסדר את התקיעות אצל החבריא - והאנשים
15 הפשוטים והנערים צעקו: אבינו שבשמים - תרחם!
16 וזה פעל יותר מהכל.
17 ז. מה שאנו מוצאים בעניין החסידות - שלא
18 נזכרות השכלה, הבנה או השגה - רק מדות חסידיות,
19 ומה שתורת חסידות חב"ד חידשה הוא מה שהוסיפה
20 השגה, הבנה, השכלה. משמע מזה שמדות חסידיות
21 הן העיקר.
22 הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק סיפר מה ששמע מהוד
23 כ"ק אאזמו"ר הרה"ק מוהר"ש, פעם בא חסיד אחד
24 אל הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק 'צמח צדק' שקירב
25 אותו מאד. בראותו את הקירוב שמראים לאותו
26 חסיד, רצה הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק מוהר"ש לדעת
27 מי הוא. שאל עליו אצל הגבאי, שענה לו שאין הוא
28 מכירו, כי הוא לא נכנס ליחידות' אל הרבי. שאל
29 עליו אצל אנשים אחרים, שענו לו שאין הוא מבעלי
30 השם, הוא "לאסקאדריגע", כך היו קוראים
31 בלויבאוויטש למי שאיננו בעל דרגא - לאחר מכן,
32 נגש הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק מוהר"ש אל אותו
33 חסיד עצמו, נתן לו שלום ושאל אותו מהיכן הוא,
34 הוא ענה שהוא מפאריטש והיה מקורב אל החסיד
35 ר' הלל נ"ע, ואילו עליו לא היה ניכר שום דבר.
36 אבל ברצותו לדעת את סיבת הקירוב שמראים
37 לו, שאל הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק מוהר"ש את אביו
38 הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק 'צמח צדק' למהותו של
39 אותו חסיד. אמר לו ה'צמח צדק': בעל-יסורים כמותו
40 קשה למצוא והוא מקבל הכל במנוחה ובאמונה,
41 על-דרך "צריך לקבולי בשמחה", ש"לקבולי בשמחה"

בוערים תש"ב (נדפס בסה"מ אידיש ע' 42)

(18) תו"א ד"ה ויהי בשלח, ריש ס"ז.

(19) בראשית כא, לג.

(15) סי' יא.

(16) בראשית כ, ד.

(17) ד"ה שימני כחותם תר"ץ (נדפס בסה"מ קונטרסים ע' 291) בינו

11 אחרי נטילת ידיים בבוקר, ובירך אותה באריכות
12 ימים.
13 כעבור זמן מסויים, הפסיקה כבוד אמי זקנתי
14 הרבנית לאכול פת שחרית מיד אחרי נטילת ידיים
15 בבוקר, וסיפרה לחותנה הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק
16 'צמח צדק', שהיא אומרת מהר את הברכות
17 ומתפללת במהירות, ואז היא נוטלת ידיים לסעודה.
18 ענה לה הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק 'צמח צדק': מוטב
19 לאכול כדי להתפלל, מאשר להתפלל כדי לאכול.
20 זה נקרא אכילה באופן של "שילה".

ליל ב' דראש השנה בסעודה, ה'תש"ה

1 יא. בהפסרת ראש השנה: "אחרי אכלה בשילה
2 ואחרי שתה"²⁰. לכאורה מה זה נוגע לסיפור העניין?
3 אלא שצריך להיות אכילה באופן של "שילה".
4 פעם חלתה כבוד אמי זקנתי הרבנית רבקה,
5 במחלת הריאה, והפרופסור הויבנטל בוויטעבסק
6 'התיאש' ממנה. אמר לה חותנה הוד כ"ק אאזמו"ר
7 הרה"ק 'צמח צדק': מכאן שניתנה רשות לרופא
8 לרפאות²¹. הרי שיש לו רשות רק לרפא, ואילו להיפך
9 אין זה שייך אליו. הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק 'צמח
10 צדק' הורה לה לאכול פת שחרית, לחם וחמאה, מיד

(21) ברכות ס, א.

(20) שמואל א' א, ט.

ספר הזכרונות מכ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע מליובאוויטש

פרק ק"ג – רדיפות

1 בגלותם אשר הם עצמם אסורים, חשו עצמם אנשי משלחת קהילת ויטבסק – אשר באו –
2 כאמור – לבית המושל, כדי לדעת מה שלום ראשי קהילתם – פגועים מאוד. מסקנתם הייתה
3 כי נרקמה מזימת עלילה לגזור גזירות על יהודי ויטבסק.
4 אחד השלוחים היה הלמדן הישיש והנכבד ר' שלמה אהרן. הוא היה הראשון שמצא מלות
5 נחמה לחבריו.
6 "בטחו נא בקב"ה" אמר ר' שלמה אהרן "בואו נשוב בתשובה ונקרא אל הקב"ה, הוא בוודאי
7 ישמרנו מכל רע".
8 וכדי לחזק את בטחונם של השלוחים הצעירים ממנו, החל הישיש לספר – בינתיים – את
9 אשר קרה בוויטבסק עצמה לפני תשעים שנה.
10 היה זה בימי צעירותו של סבו, הגאון ר' נתן דוד, כאשר החליטו יהודי ויטבסק לבנות
11 בית-כנסת גדול במרכז העיר.
12 לא היה זה קל להשיג אישור לבניית בית הכנסת, וכדי לקבלו היו צריכים לשחד את מושל
13 העיר אשר שמו היה סמיון מנגורקה.
14 כאשר הסתיימה בנייתו של בית הכנסת, הייתה שמחתם של יהודי ויטבסק ללא גבול.
15 חלפו כמה שנים, ובינתיים התמנה כראש הקהל ר' גבריאל חיים – אביו של ר' שלמה אהרן
16 המספר – כאשר באחד מימי ראש השנה וכל היהודים התאספו בבית הכנסת לתפילה, הופיע
17 רץ מטעם המושל ובידו פקודה לפיה על ראש הקהל ושבעה טובי העיר להתייצב מיד לפניו.
18 כאשר הגיעו הללו אל המושל, הבחינו מיד כי הוא שרוי בכעס. הוא הודיע להם כי תוך
19 ימים ספורים יוציא צו לסגירת כל בתי-הכנסת ובתי-המדרש בוויטבסק, גירוש כל יהודי העיר
20 והחרמת רבע מנכסיהם לאוצר המלוכה.

- 1 יחד עם זה פקד המושל לאסור מיד את כל ראשי הקהל, כאשר הוא לא נותן כל סיבה לפשר
- 2 צעדיו אלו.
- 3 כאשר הגיעה הידיעה – על מאסרם של ראשי הקהל, והגזירות האחרות – לכל תושבי העיר,
- 4 פרצה בין היהודים מהומה רבתי.
- 5 כפי שאפשר להבין הרי אותו ראש-השנה הופר לחלוטין. בעיר הייתה תאניה ואניה. תיכף
- 6 לאחר ראש-השנה החלה סדרה של תעניות. מטעם הרבנים יצא "כרוז" שכל אחד צריך לבוא
- 7 ל"בית הקהילה" ולהתוודות על כל חטאיו, כי זה היה מקובל שכל מה שקרה להם בא בעקבות
- 8 חטאיהם של אנשי העיר.
- 9 יחד עם כל זה, החל כל יהודי לבדוק את המזוזות שבביתו, את תפיליו וכן את ציציותיו.
- 10 נשים הגיעו לרבנים כדי לקבל על עצמם תשובה ותיקון לחטאיהם.
- 11 המגיד הישיש של העיר ר' גדליה זלמן סגי נהור, השמיע ללא הרף דברי כיבושין ותוכחה,
- 12 וקרא לכל הקהל לחזור בתשובה.
- 13 ברחובות סובבו אנשי ה"חברה קדישא" עם קופסאות צדקה והכריזו "צדקה תציל ממוות".
- 14 ביום הרביעי פקד המושל להביא לפניו מבית האסורים את ראשי הקהל הכלואים. בד בבד
- 15 הזמין אליו המושל גם את הכומר הראשי של העיר.
- 16 עבור יהודי העיר היה זה אות אזהרה, כי הנה עומדים ראשי הקהל להישפט. והמהומה בעיר
- 17 גברה, יהודים רצו לבתי המדרש לומר תהילים, ואחרים הלכו לבית העלמין להתפלל על קברי
- 18 צדיקים.
- 19 כאשר הובאו האסירים למושל, פגשו שם במספר רב של חיילים חמושים, המושל – כאשר
- 20 הכומר נמצא לצידו – ישב על כיסא, כאשר ניכר עליו שהוא מתכוון לשפוט את ראשי הקהל
- 21 האסורים.
- 22 ראש הקהל ר' גבריאל חיים, אשר ידע לדבר היטב פולנית, יצא בנאום צח וברור, בהסבירו
- 23 לכולם את חפותם מכל אשמה של היהודים, ודרש הסבר על מה ומדוע אסרו אותם.
- 24 "יודע הנני" המשיך ר' גבריאל חיים את הרצאת דבריו "שגם כל עדת יהודי ויטבסק חפים
- 25 מכל אשמה. אבל אם נגזר שמישהו מהיהודים צריך להיענש על חטא שאף אחד לא ביצע אותו,
- 26 נהיה אנחנו – ראשי הקהל – הנענשים, ולא יהודי העיר"!
- 27 לתדהמת כולם הודיע המושל, שבאמת לא עבר אף אחד איזשהו חטא, וכל מה שקרה איתם
- 28 היה – טעות.
- 29 "אינני יכול מטעמים שונים" אמר המושל "לומר לכם מדוע נאסרתם. די בזה שאומר
- 30 שהזמנתי אתכם לכאן כדי לומר לכם שכולכם נקיים מכל אשמה, וכך גם כל יהודי הקהילה. אך
- 31 היות וגרמתי לכם צער, משחרר אני אתכם מתשלום חלק ממיסי הגולגולת, וכעת אשלח אתכם
- 32 לבתיכם כאנשים חופשיים ומשוחררים, מלווים במשמר כבוד של חיילים ולהקת מנגנים".
- 33 פקיד בדרגה גבוהה – מלווה בשלושה פרשים – יצא רכוב על סוס בראש שיירת הכבוד,
- 34 ואחריו צעדה להקת המנגנים, ורק לבסוף צעדו ראשי הקהל המשוחררים, ומאחוריהם משמר
- 35 כבוד של חיילים.

- 1 צערם של בני ויטבסק הפך לשמחה גדולה. כולם הניחו כי כל המהומה באה כדי לעורר
- 2 את יהודי ויטבסק לתשובה, וכאשר שבו בתשובה, מיד בוטלה הגזרה.
- 3 בסיימו את הסיפור, הסיק ר' שלמה אהרן כי גם הפעם הרי זה עניין של התעוררות תשובה
- 4 עבור יהודי ויטבסק. ועבור ראשי הקהילה שנעצרו ללא סיבה.
- 5 יהודי שני מבין האסורים – ר' עזריאל יעקב – אמר שגם הוא שמע את המעשה שסיפר ר'
- 6 שלמה אהרן, אך יש לו מה להוסיף במעשה הנ"ל:
- 7 התברר, כך סיפר ר' עזריאל יעקב, כי כל עניין מאסרם של ראשי קהילת ויטבסק והאיום
- 8 לגרש את היהודים, בא כתוצאה מ"התערבות" שנעשתה בין המושל לבין הכומר הראשי.
- 9 המושל טען כלפי ראש הכמרים כי היהודים קשורים לאמונתם יותר מאשר, להבדיל,
- 10 הנוצרים קשורים לאמונתם שלהם, ולדעתו אשמים בכך הכמרים. על כך השיב לו הכומר כי כל
- 11 אדיקותם של היהודים אינה אלא חיצונית ושטחית. "רק יהיו שרויים בצרה, וכל אדיקותם
- 12 תתנדר, שכן הם יתרעמו על הקב"ה שאינו עוזר להם" – טען הכומר.
- 13 סוכם, אפוא, ביניהם להטיל פחד על היהודים. המושל הוציא אז את גזירותיו. אסר את
- 14 ראשי הקהל, והודיע ליהודים שיצטרכו לנטוש את ויטבסק.
- 15 שלושה ימים הוחזקו ראשי הקהל במאסר, ויהודי העיר היו בבהלה מפני הגזירות. במשך
- 16 זמן זה התהלכו שליחי חרש מטעם המושל והכומר בין היהודים ועקבו אחר המתרחש.
- 17 לפי דעתו של הכומר, היו היהודים צריכים להראות שאמונתם בריבונות של-עולם קטנה
- 18 ופחתה. ואז התברר, שבניגוד לטענתו של הכומר – חיזקו היהודים את התנהגותם לפי התורה,
- 19 והרבו בתפילה, כך ניצח המושל, ולא רק ששחרר את ראשי הקהל אלא גם בישר על ביטול
- 20 הגזירות.
- 21 כאשר שמעו השלוחים הכלואים את סוף המעשה, החלו לקוות, שגם במקרה שלהם יסתיים
- 22 העניין באופן דומה. בינתיים עברו שעות והם עדיין נמצאו בחדר הנעול.
- 23 בסופו של דבר נפתחה הדלת, ובפתחו נראה פקיד. הוא הודיע לשלוחים, כי יוליך אותם
- 24 אל המושל, אך יהיה עליהם להמתין עד שיסיים את רחיצת והאכלת כלבו האהוב.
- 25 בכך התכוון המושל לדכא את היהודים ולהוכיח להם כי הכלב חשוב בעיניו יותר מנציגי
- 26 היהודים. דבר זה גרם לנמיכות רוח בקרב אנשי המשלחת.
- 27 אך הם התעוררו ונשארו להמתין – בחדר החדש שבו נמצאו – למושל, אשר כאמור, היה
- 28 עליו ראשית-כל לסיים את טיפולו בכלבו.
- 29 זמן רב חלף והפקיד שליווה אותם קודם הראה את עצמו שוב בפניהם והודיע להם, שתיכף
- 30 ייראה בפניהם המושל. ושיקבלוהו בקבלת פנים מתאימה.
- 31 כעבור זמן נוסף נפתחה הדלת בשנית, כאשר הראשון שנגלה לפניהם היה הכלב, ולאחריו
- 32 הגיע המושל כשמגלב בידו.
- 33 כאשר ראה המושל את היהודים, פנה אל כלבו ואמר לו:
- 34 "הושט ירך לאורחים וקבל מהם את בקשתם הכתובה, ומסור אותה לעוזרי", ולעוזרו אמר:

1 "ברר נא מה רצונם?"

2 השלוחים ענו כי בקשתם היחידה היא לדעת מדוע נאסרו ראשי הקהילה?

3 רוגזה תקפה את המושל, ואמר בחוצפה:

4 "את חטאם אודיע לאחר שישבו במאסר תקופה ממושכת, ואז גם אודיע לכם במה יוכלו

5 לפדות את עוונם. ובעניין העשיר סג"ל – יכול אני רק לומר לכם כי מצפה לו עונש כבד".

6 אלו היו הדברים שרצה המושל לומר, ותיכף פקד על חברי משלחת היהודים לעזוב את

7 ביתו.

אגרות קודש

ביה ד' כ"ב סיון [תרפ"ג]

הרב מו"ה מרדכי שי

שלום וברכה,

והנה בעת האחרונה, רבים הנוסעים למדינתם, אבות לבנים, בנים לאבות, ואחים לאחים. אשר לא מיבעי האבות הנוסעים אל הבנים, כי אנשי רוח תורה המה, ובהם גם בעלי תורה ויראת אלקים, גם הבנים הנוסעים אל אבותם, והאחים לאחים, הנה אחרי התלאות והמצוקות ר"ל אשר סבלו ובעיניהם ראו (את אשר לא יאומן כי יסופר) בטח כי הנקודה האמיתית שלמה היא (אשר זה נמצא בכאוו"א מישראל, וכמארז"ל בענין אני ישנה ולבי ער), ברוכים יהיו עם אלקי אברהם, אשר לבבם ער לכל דורש טוב, ובכל עת לבבם פתוחה להתעורר לכל דבר טוב ומועיל.

מהאורחים הבאים עתה למדינתם, בטח ימצאון מרגליות ופניני מדע, בעלי תורה ויראי אלקים, אשר יאירו בהבתי כנסיות ומדרשים, איש איש מהם בעזרתו ית' בטח ימצא מסילה ונתיב להאיר ולהעיר לבן של ישראל באור התורה, כי אנשי דעה המה, והתקוה אומרת כי טובה גדולה באור תורה וחיתת הקדש תבוא במדינתם לרגלי האורחים הנכבדים הבאים בארץ, נוסף על האהבה והחיבה הקודמת וע"ד אמרז"ל שרה הוסיפה על המאורות, ובפרט אחרי התלאות אשר מצאתם ל"ע בהיותם במקומם, יכירו להכיר נועם התורה והמצוה, ואשרי איש יחזיק בבעלי תורה אלו לסדרם בעזרתו ית', וליתן להם מהלכים בארץ, אשר איש איש מהם בוא יבוא על מקומו הראוי לו במשמרת הקדש (מבלי אשר יודרשו לשלוח במסחר ידם), להשלים הכוונה העליונה בירידת הנשמה הנקראת נר ד' להאיר מחשכי ארץ באור התורה והמצוה.

אמנם באשר אינני יודע ובקי בטיב העניינים הפרטיים אשר במדינתם (כלומר אינני יודע מצבם הרוחני של ידידינו אנ"ש שי' במדינתם) ויראתי במאד האמור בדרוש החלצו, תרנ"ט (אשר בטח יש אצלם דרוש זה) כי לסיבת

הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע, באגרת הצוואה יפקוד עלי להשתדל בכל עוז ובכ"ע בטובת אנ"ש שי' הפנימית, ומן היום אשר ת"ל הוסר המסגר, והתחילו הליכות מכתבים, באתי והנני בא בכתובים את ידידינו אנ"ש שי' לעוררם על העניינים אשר בהם שם נפשו הטי' הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע, ות"ל אשר בכמה וכמה מקומות התאגדו ידידינו אנ"ש שי' באגודות לומדי דא"ח, בזמנים מוסכמים לרבים, בחול, ובפרט בש"ק, מהם הלומדים בכתבים או נדפסי ומהם השומעים בע"פ, ובמקומות רבות בב[ו]קר לומדים בספר ובעת ג' סעודות חוזר א' בע"פ ויושבים ומתענגים בשיחת ידידים, אשר הוא עת רצון וחדוה לרבים ושלמים, ומנני מתברכין כולוה יומין באהבת רעים, וידוע לכל אשר זה הי' רצון הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע, וכל מעיננו ומשאת נפשו הטי' היתה רק טובת ידידינו אנ"ש שי' הפנימית, וכמבואר באריכות במכתבו הק' דשנת תרע"ד (הנדפס בשנת תרע"ז) אשר בטח ידוע גם לכבודו, ומפורש נאמר באגרת הצוואה הק' שלו ביחוד בענין זה, ומועתק לשונו הק' במכתבי הכללי דב' ניסן דהאי שתא, המוסגר העתקתו בזה.

ההסתדרות היא משבצי האושר וההצלחה בכל ענין (וכידוע בשם הרשב"א), והי' מהראוי לסדר בעזרתו ית', הסדר הראוי בזה, והוא כי כל הבתי כנסיות והמדרש אשר במדינתם מידידינו אנ"ש שי' יתאגדו באגודה אחת בשם "אגודת חסידים" לקבוע סדר, בקביעות עתים לתורה רבים, וזמני התועדו' באהבת רעים בשבת ובמועד, ולהתענין בכל ענין הנוגע למפלגת החסידים יחיו.

45 אמנם גם ידיעה זו, על מי לעמוס עבודה ותעמולה זו,
46 הנני חושב, כי דרוש שיהי' איש אשר רוח בו, ואשר בינות
47 למו בתכנית מפעל זה, ועתו בידו ליתנה ולהקדישה רק
48 לזה, ועטו ופיו יהיו מלאכי אלקים אשר יעלו בסולם בית
49 אל ולא ישגב ממנו כל מאום רק להגיע למטרתו להחיות
50 את ידידיו אנ"ש שי' ולדרוש טובתם הפנימי והעצמי,
51 ומבלי התחשב עם ענינים פרטיים, ומה גם בעיני כבוד
52 המדומה והדומה אשר מאפע הוא לעומת גודל עוצם
53 הפלאת מעלת רוממות מוסד חיוני ואור כזה, יזכנו
54 השיי' לראותו בקרוב בנוי על תלו ומנורת החסידות
55 באור שבעת המאורות הוד כ"ק אבותינו רבותינו הק'
56 יאירו בהיכלנ' בתי כנסיות ומדרשי ידידיו אנ"ש שי',
57 ואור זכותם יגן על כל אשר בדרכם הסלולה ילך, ורצונם
58 בלימוד התורה וההנהגה הישרה יעשה.

59 והנה בכל ענין ודבר החי יש בו הראוי והאפשר, וכל
60 עבודתנו צריכה להיות לעשות את הראוי אפשר. אמנם
61 סדר העבודה הוא לבוא מן האפשר אל הראוי, ולכן
62 ההתחלה היא האפשר. ראוי ה' כי ימצאו אנשים כאמור,
63 ראוי ה' אשר על כל דבר טוב לא יהי' שום מניעה ועכוב,
64 וראוי ה' אשר כל דבר המועיל יהי' קל להשיגו. אבל מה
65 אומר האפשר, אנשים כאלו האמורים יקרי המציאות
66 המה (ובד"כ כל איש באשר הוא יש לו מעלות ולעומתו יש
67 לו חסרונות, כמבואר בדא"ח (ע' בד"ה ושבתה הארץ,
68 רס"ב) דתערוכות טו"ר במדות והדומה הוא שברע יש
69 טוב, ובטוב יש בו רע, ומעורבים יחד מבלי אשר יוכר זה
70 בזה), כל דבר טוב יש עמו מניעות ועיכובי' וכל דבר מועיל
71 בא בכובד ויגיעה עצומה.

72 אנחנו עבדי הוד כ"ק אבותינו רבותינו הק' ולומדי
73 תורתם, כחינו הגשמיים שצ"ל עפ"י תורת החסידות,
74 כגונא דא צ"ל חיינו הרוחניים. עפ"י תורת החסידות
75 צריך האדם לעשות כלי לברכת ד', בעשיית מסחר וקנין,
76 ושיהי' עפ"י תורה, טהור ונקי מכל שמץ גיעול, בגניבה כו'
77 ולהאמין בד' כי יתן לו שפעת ברכה, כדכתי' וברכך ד'
78 אלקיך בכל אשר תעשה, והעסק אינו צריך לבלבל אותו
79 מקביעות העתים אשר לו לתפלה לתורה והתעסקות
80 בגמ"ח (הן גמ"ח בגופו וממונו, והן גמ"ח בנפשו שהו"ע
81 הפיוס, כלומר לשום לבו ודעתו לטובת חבירו (ולא רק מה
82 שנותן לו איזה שקלים והדומה כ"א לדבר על לבו ולחנמו),
83 וכאמרז"ל (ב"ב ט ב) והמפייסו בדברים מתברך ב"א
84 ברכות. ובכלל זה הוא גם הזן ומפרנס ב"ב, שאין זה רק
85 מה שיתן הוצאתם בשמחה וטוב לבב, כ"א שיפייסם
86 בדברים, בעיני ההנהגה והדרכה, ולקבוע בלבם אהבת
87 התורה ויראי אלקים, תפלה בצבור כו' וכי' איש איש לפי
88 מצבו, ואל יהי מפליג לכל דבר, כי הנסתרות לדי אלקינו,

1 הישיות והגסות (הבא בסיבת העדר העבודה בתפלה כדבעי)
2 הנה בכל ענין, גם כללי, רבו הדעות ופירוד לבבות (בשנאת
3 חנם), אם א' אומר כן, השני אומר באופן אחר. ואין זה
4 עפ"י השכל, מה ששכלו מחייב לומר כן, כ"א עפ"י הרצון,
5 דהוא אומר מה שרוצה, ולא מה שהוא מבין, ומפני מה
6 הוא רוצה כך, הוא רק מפני שזולתו חפץ כך, ולהיות
7 שזולתו רוצה כך, לכן הוא חפץ באופן אחר. ומובן הדבר
8 אשר לסיבות האלו עצם הענין היקר ההוא נאבד מאתם
9 ר"ל ועוד יותר שבאים לידי מריבות וקטטות, שהוא היפך
10 לגמרי מכמו שצריך להיות עפ"י הדרכת הוד כ"ק אבותינו
11 רבותינו הק', ומבואר שם הענין באריכות ובעומק, איך
12 שחולי זו ר"ל נמצאת גם בין בעלי תורה, ועוסקי עבודה,
13 והלומד דרוש זה יכול למצוא בעצמו, מה שדרוש לו
14 לדעת, והעצות איך לתקן זאת, בשקידת העבודה.

15 ואשר ע"כ הנני מונע א"ע מלכתוב בענין ההתאגדו'
16 הנ"ל, כי לא אדע עם מי לדבר בזה, שישא ענין נושא כללי,
17 כדרישת הענין. והי' אם אכתוב לזה, ולהאחר לא אכתוב
18 יהי' גרם ח"ו בנזקין, כנ"ל, וכאמרז"ל (מגילה כט א) האי
19 מאן דיהיר בעל מוס הוא, (ב"ב צח א) ואפילו אאינשי
20 ביתי לא מקביל (שמבזה אותו, ר"ן), ומכ"ש לדבר ברבים
21 (כי אין אדם רואה חוב לעצמו, מפני אהבת עצמו, דעל כל
22 פשעים תכסה אהבה, היא האהבה שהאדם אוהב את
23 עצמו, אבל בהזולת רואים, וגם שמץ דבר, הוא דבר גדול
24 כו').

25 ולכתוב לאלו שכתובתם נמצא' אתנו פה ג"כ לא יביא
26 התועלת הנכונה. וזה משך זמן שהנני חושב מחשבות
27 לטובת ידידיו אנ"ש שי' ומסיבות קלי הערך לעומת רב
28 הטוב בעזרתו ית' הצפון בהם, אינם באים בפועל בחיים.

29 כהיום באתי לידי זה לעמ[ו]ס זאת על ידידיו הנכבד
30 מוה"ר דוד שי' שיפרין, אשר יבוא בכתובים עם ידידיו
31 אנ"ש שי', לעורר את לבם הטי' להתאגד באגודה אחת
32 בשם "אגודת-חסידים" ולקבל החומר הדרוש לאסיפה
33 כללית מחסידי אנ"ש יחיו. ויבוא בכתובים עם כל עיר
34 ועיר במרחבי מדינתם ע"י איש קבוע ומיוחד בכל עיר ועיר
35 אשר הוא יבוא בדברים [את] כבוד הרבנים יחיו ואת
36 הפרעזידענטין שבכל בית כנסת ומדרש, לברר שאלות
37 אחדות הדרושים ביסודי הדבר, ואח"כ לעשות אסיפה
38 מוקדמת איש אחד או שנים מעיר, ויגבילו מועד ומקום
39 להתאסף, והמה יבקרו כל החומר המקובץ, ולדון עליו אם
40 הגיע העת לעשות אסיפה הכללית ולהכין קול קורא לכל
41 הבתי כנסיות ומדרש דחסידי חב"ד יצ"ו כי ישלחו ציר
42 ובא כוחם אל האסיפה הכללית, ובהאסיפה הכללית
43 יוחלט ויא[ו]שר סדר התקנות, ומקום המרכז, עבודתו,
44 נשיאו וחבריו וחברי ההנהגה.

נחוצים להענין, יבקשום משמי בזה (ויודיעו תומי"י לפה, 27
ובל"נ אמלא דבריהם במכתב מיוחד לכאוי"א, כפי דרישת 28
הענין). 29

וכן הנני שולח להם כעין נוסח ממכ' קטן אשר יפרסמו 30
במכה"ע (וכמובן אשר יוכלו לשנותו כפי אשר ימצאו 31
לנכון), למען שיוקל להם בעבודת ההסתדרות, ואם ימצאו 32
לנכון אשר עם המכתב הכללי הנ"ל צריכי עוד לחכות, אז 33
לא יפרסמו אותו לעי"ע, או שימצאו לטוב אשר המה 34
ישלחו שמות האנשים אשר מהם יבנה ועד התעמולה 35
הזמני, ייטיבו למחר להודיע (בדיוק שמות האנשי וענינם 36
בקיצור עכ"פ, והאדרעסין שלהם בדיוק, ופרטי העיירות 37
של כאוי"א) ואקיים אי"ה בל"נ. והגם שהזמן קצר, אבל 38
צריך להקשות במתינות. והשי"ת יהי בעזרנו להביא אל 39
הפועל רצון הוד כ"ק אבותינו רבותינו הק' וזכותם יאיר 40
עלינו כולנו, אשר הלמעלה מטבע יאיר בגילוי בהטבע, 41
ונגילה ונשמחה בישועתו ית'. 42

והנה כשם שאינו דומה שמיעה לראי, כן אינו דומה 43
כתיבה לדיבור, והי' טוב מאד אשר בענין זה יהי איש 44
מיוחד אשר יסע ממקום למקום לדבר בזה, ואשר ע"כ 45
בקשתי להודיעיני הימצא כזה, ומה מההוצאה יעלה איש 46
כזה, אשר דבר זה הי' נחוץ לי לדעת, כי כמה מאני"ש שי' 47
אשר חפצו לנסוע אליהם, ואין ידוע בזה כמה שקלים 48
בערך צריך האדם להוציא בשם לחדש (מובן הדבר דהכל 49
לפי אופן ההוצאה ולפי אופן אנשי ביתו, ובכ"ז עכ"פ 50
לדעת בכללות), אשר בקשתי להודיע בהקדם. 51

והי' ברכה ושלוש כאוי"נ והדו"ש. 52

אג"ק מוהרי"צ נרד יז

הנשמה היא חלק אלוהי ממעל, וקשורה בכאוי"א בנקודת 1
היהדות, אשר הוא כזיק הגחלת, אשר גורל הלהב תלוי 2
בהמפוח, כן זיק היהדות, ושלחבת י"ה תלוי באופן 3
ההדרכה וההנהגה, ואל יפול האדם עליו בראותו ילדידו 4
כו', עליו לעשות בחכמה ומועצת איש לפי שנותיו וכעצת 5
חז"ל והאלקים יעזרהו, והוא בכלל גמ"ח, ויאמין בד' הן 6
ומפרנס כי יתן לו ברכתו. וכן הוא גם בחיינו הרוחניים, 7
אשר עלינו לעשות כלי אשר בו ישכון אור ה', מבלי לחשוב 8
מחשבת חוץ, אשר אנחנו העושים והפועלים, אנו פועלא 9
דיממא אנו, כלומר ימים יוצרו ולו אחד בהם, ובהימים 10
אשר ניתן לנו (יאריך השי"ת שנותינו בטוב כו' בתוך 11
כאחב"י) עלינו לעשות ככל אשר נצטוונו, ולקוות להשי"ת 12
כי הוא ית' יאיר לנו, ויתקבלו הדברים בלב ידידנו אני"ש 13
שי'. 14

ואשר על כן הנני בא במכתבי זה אשר כבודו יתבונן 15
היטיב בענין זה, והנני מציע לו להתראות פנים (ע"י 16
כתיבה מראש תחלה) עם ידידנו הנכבד ר"ד שי' שיפריץ, 17
אשר הוא קשור אל הרצון הפנימי והעצמי, ולטכס עצה 18
בזה הענין, א' בכל עיר ועיר איש אחד אשר איליו יב[נ]או 19
בכתובי' אודות זה, ואשר יאגד בעירו ועד עירוני, ב' 20
להעריך רשימת הפרעזידענטין דבהכ"נ ומדרש הידועים 21
להם, והאדרעסין שלהם (ואם אפשר להעיר מהותו הכללי 22
דכאוי"א ביחוד), כן שמות הרבנים והאדרעסין שלהם. 23

והנני נותן להם כח ורשות ליסד ועד התעמולה הזמני 24
ולפרסם מכתבי הכללי המוסג"פ, או אפשר ימצאו לנכון 25
לצרף להם עוד איזה מאני"ש שי' שמכירין בהם והם 26

אגרות קודש

ב"ה, ער"ח ניסן, תשי"ב

ברוקלין.

שלום וברכה!

בקשר עם ימי חג הפסח הממשמשים ובאים, הנני בזה להביע איחולי לבבי שיחוגו את חג 1
הפסח בכשרות ובשמחת זמן חירותנו האמיתי, חירות בגשמיות וחירות ברוחניות, אשר אי אפשר 2
לאחת בלי השני, אשר לכן בדורנו זה דעקבתא דמשיחא, אשר כפתגם כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה 3
נבג"מ זי"ע, הנהו כבר עומד אחר כתלנו, הנה נחוצה ביותר שימת לב והשתדלות גדולה בחינוכו של 4
הדור הצעיר, מתאים להתורה תורת אמת תורת חיים, אשר היא הנותנת חירות לאדם, וכמרז"ל 5
(אבות פ"ו) אין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתלמוד תורה. ומודגש גודל ערך חינוך ביחוד בחג הפסח, 6
אשר בראשיתו בטקס סדר של פסח, התחלתו הוא בשאלת תינוקות ועושים כמה מעשים שלא ישנו 7
(הן בגשמיות ועאכו"כ ברוחניות) וכן גם בסיומא דפסח שהוא ענין קרי"ס ארז"ל (שמו"ר) שהעוללים 8
ויונקים שנולדו במצרים הם הכירוהו (להקב"ה) תחלה. 9

בחתימה מעין הפתיחה ברכת חג פסח כשר ושמן.

פרשת מצורע

יד * וידבר יהוה אל־משה לאמר: ב זאת תהיה תורת המצורע ביום טהרתו והוא אל־הכהן: ויצא הכהן אל־מחוז למחנה וראה הכהן והנה נרפא נגע־הצרעת מן־הצורע: והוצוה הכהן ולקח למטהר שתי־צפרים חיות טהרות ועץ ארז ושני תולעת ואזב: והוצוה הכהן ושחט את־הצפור האחת אל־כלי־חרש על־מים חיים: ואת־הצפר החיה יקח אתה ואת־עץ הארז ואת־שני התולעת ואת־האזב וטבל אותם ואת | הצפר החיה בדם הצפר השחטה על המים החיים: והזהוה על המטהר מן־הצרעת שבע פעמים וטהרו ושלח את־הצפר החיה על־פני השדה: וכבס המטהר את־בגדיו וגלח את־כל־שערו ורחץ במים לאהל שבעת ימים: והיה ביום השביעי וגלח את־כל־שערו את־ראשו ואת־זקנו ואת־גבת עינו ואת־כל־שערו וגלח וכבס את־בגדיו ורחץ את־בשרו במים וטהר: וביום השמיני יקח שני־כבשים תמימים וכבשה אחת בת־שנתה תמימה ושלשה עשרים סלת מנחה בלילה בשמן ולג אחד שמן: והעמיד הכהן המטהר את האיש המטהר ואתם לפני יהוה פתח אהל מועד: ולקח הכהן את־הכבש האחד והקריב אותו לאשם ואת־לג השמן והניף אתם תנופה לפני יהוה:

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות ח"ו ע' 100, ע"פ ביאורי

החומש)

שמה של הפרשה - מצורע

בדורות הראשונים נקראת פרשת מצורע - פרשת זאת תהיה, ורק בדורות האחרונים התקבל השם פרשת מצורע. וטעם הדבר בפנימיות הענינים: ידוע שלעתידי־לבוא החשוף והרע יתפכו לאור טוב. כך גם בנוגע למצורע, בזמן הגלות מצורע הוא משג שלייל. אבל לעתידי־לבוא התשובה של

המצורע תהיה בבחינת 'זדונות נעשות לו פזכויות', כך שהמשג מצורע יתפך להיות דבר חיובי. בדורות הראשונים לא קראו בשם מצורע כי לא רצו להשתמש בדבר שלייל, לכן השתמשו בשם 'זאת תהיה' רמז לכך שלעתידי־לבוא יהיה המצורע דבר חיובי. אף בדורות האחרונים, הקרובים לביאת המשיח שאז יתפך המצורע לדבר חיובי, קוראים לפרשה מצורע על־שם העתידי הקרוב, שבו המצורע יהיה רק דבר של קדשה ואור.

שני * ושחט את־הכבש במקום אשר ישחט את־החטאת ואת־העלה במקום הקדש כי כחטאת האשם הוא לכהן קדש קדשים הוא: ולקח הכהן מדם האשם ונתן הכהן על־תנוד און המטהר הימנית ועל־כהן ידו הימנית ועל־כהן רגלו הימנית: ולקח הכהן מזג השמן ויצק על־כף הכהן השמאלית: וטבל הכהן את־אצבעו הימנית מן־השמן אשר על־כפו השמאלית והזהו מן־השמן באצבעו שבע פעמים לפני יהוה: ומיתר השמן אשר על־כפו יתן הכהן על־תנוד און המטהר הימנית ועל־כהן ידו הימנית ועל־כהן רגלו הימנית על דם האשם: והנותר בשמן אשר על־כף הכהן יתן על־ראש המטהר וכפר עליו הכהן לפני יהוה: ועשה הכהן את־החטאת וכפר על־המטהר מטמאתו ואחר ישחט את־העלה: והעלה הכהן את־העלה ואת־המנחה המזבחה וכפר עליו הכהן וטהר: ם

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כז עמ' 97)

שהנגעים באין על לשון הרע. . על גסות הרוח (רש"י יד, ד) לשון הרע, שהוא חטא חיצוני, המתבטא בדבור בלבד (פסוטי דברים) - מביא נגעי עור הבשר, המופיעים בחלקי הגוף החיצוניים והנחותים יותר. גסות הרוח, שמקומה פנימי ועמק יותר בנפש האדם - מביאה נגעים המופיעים בראש (או בנקו), האבר הקשוב ביותר בגוף האדם.

שלישי כא ואם־דל הוא ואין ידו משגת ולקח כבש אחד אשם לתנופה לכפר עליו ועשרון סלת

אֶחָד בְּלֹל בְּשֶׁמֶן לְמִנְחָה וְלֹג שֶׁמֶן: ^כ וְשִׁתִּי תָרִים אוֹ שְׁנֵי בְנֵי יוֹנָה אֲשֶׁר תִּשְׁיג יָדוֹ וְהָיָה אֶחָד חֲפָאָת וְהָאֶחָד עֲלָה: ^{כא} וְהָבִיִּא אֹתָם בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי לְמִהְרָתוֹ אֶל־הַכֹּהֵן אֶל־פֶּתַח אֹהֶל־מוֹעֵד לִפְנֵי יְהוָה: ^{כב} וְלָקַח הַכֹּהֵן אֶת־כִּבְשֵׁי הָאֲשֵׁם וְאֶת־לֹג הַשֶּׁמֶן וְהִנִּיף אֹתָם הַכֹּהֵן תְּנוּפָה לִפְנֵי יְהוָה: ^{כג} וְשָׁחַט אֶת־כִּבְשֵׁי הָאֲשֵׁם וְלָקַח הַכֹּהֵן מִדָּם הָאֲשֵׁם וְנָתַן עַל־תֵּנוּד אֹזֶן הַמִּטְהַר הַיְּמָנִית וְעַל־כֹּהֵן רִגְלוֹ הַיְּמָנִית: ^{כד} וּמִן־הַשֶּׁמֶן יִצֹק הַכֹּהֵן עַל־כַּף הַכֹּהֵן הַשְּׁמָאֲלִית: ^{כה} וְהָיָה הַכֹּהֵן בְּאֶצְבָּעוֹ הַיְּמָנִית מִן הַשֶּׁמֶן אֲשֶׁר עַל־כַּף הַשְּׁמָאֲלִית שִׁבְעַת פַּעַמִּים לִפְנֵי יְהוָה: ^{כז} וְנָתַן הַכֹּהֵן מִן־הַשֶּׁמֶן אֲשֶׁר עַל־כַּף עַל־תֵּנוּד אֹזֶן הַמִּטְהַר הַיְּמָנִית וְעַל־כֹּהֵן יָדוֹ הַיְּמָנִית וְעַל־כֹּהֵן רִגְלוֹ הַיְּמָנִית עַל־מָקוֹם דָּם הָאֲשֵׁם: ^{כח} וְהַנּוֹתֵר מִן־הַשֶּׁמֶן אֲשֶׁר עַל־כַּף הַכֹּהֵן יִתֵּן עַל־רֹאשׁ הַמִּטְהַר לְכַפֵּר עָלָיו לִפְנֵי יְהוָה: ^{כט} וַעֲשֵׂה אֶת־הָאֶחָד מִן־הַתָּרִים אוֹ מִן־בְּנֵי הַיּוֹנָה מֵאֲשֶׁר תִּשְׁיג יָדוֹ: ^{לא} אֵת אֲשֶׁר־תִּשְׁיג יָדוֹ אֶת־הָאֶחָד חֲפָאָת וְאֶת־הָאֶחָד עֲלָה עַל־הַמִּנְחָה וּכְכֹר הַכֹּהֵן עַל הַמִּטְהַר לִפְנֵי יְהוָה: ^{לב} וְאֵת תּוֹרֹת אֲשֶׁר־בּוֹ נִגַּע צָרַעַת אֲשֶׁר לֹא־תִשְׁיג יָדוֹ בְּמִהְרָתוֹ: פ

בְּמִהְרָתוֹ: פ

~ נקודות משיחות קודש ~ (2קוסי שיחות כו עמ' 105)

עני שאמר קרבנו של מצרע זה עלי, והיה מצרע עשיר .
מביא . . קרבנות עשיר (רמב"ם)

כ"ק מו"ח אדמו"ר הציץ פעם ליהודי אחד לנדב את הוצאות ההקפסה של שו"ת ה'צמח צדק'. היהודי הבטיח, אף שלפי מצבו לא היה זה ביכולתו, ואז נתעשר וקיים הבטחתו. אמר הרבי, שהחלטה זו פתחה לו למעלה 'צנורות חדשים' של פרנסה. ואף כאן: כאשר עני יוצא מגדרו ומשתדל עבור חברו העשיר - עוזרים לו מלמעלה לקיים את הבטחתו בפעשירות.

רביעי ^א וידבר יהוה אל־משה ואל־אהרן לאמר:
^ב כי תבאו אל־ארץ כנען אשר אני נתן לכם

לְאֶחָדָה וְנָתַתִּי נִגַּע צָרַעַת בְּבֵית אֶרֶץ אֲחֻזְתְּכֶם:
^א וְכָל אֲשֶׁר־לּוֹ הַבֵּית וְהַגִּיד לִכְתֹּן לֵאמֹר כָּנָעַנּוּ נִרְאָה לִי בְּבֵית: ^ב וְצִוָּה הַכֹּהֵן וּפָנּוּ אֶת־הַבֵּית בְּמָרָם יָבֹא הַכֹּהֵן לִרְאוֹת אֶת־הַנִּגַּע וְלֹא יִטְמָא כָּל־אֲשֶׁר בְּבֵית וְאַחֵר כֵּן יָבֹא הַכֹּהֵן לִרְאוֹת אֶת־הַבֵּית: ^ג וְרָאָה אֶת־הַנִּגַּע וְהֵנָּה הַנִּגַּע בְּקִרְת הַבֵּית שְׁקֵעֵרוֹתָ יִרְקַקְתָּ אוֹ אֲדַמְדַּמְתָּ וּמִרְאִיתָ שָׁפַל מִן־הַקִּיר: ^ד וַיֵּצֵא הַכֹּהֵן מִן־הַבֵּית אֶל־פֶּתַח הַבֵּית וְהַסֹּגֵר אֶת־הַבֵּית שִׁבְעַת יָמִים: ^ה וְשָׁב הַכֹּהֵן בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי וְרָאָה וְהֵנָּה פֶּשֶׁה הַנִּגַּע בְּקִירַת הַבֵּית: ^ו וְצִוָּה הַכֹּהֵן וְחִלְצוּ אֶת־הָאֲבָנִים אֲשֶׁר בָּהֶן הַנִּגַּע וְהַשְׁלִיכוּ אֹתָהֶן אֶל־מַחֲוִץ לְעִיר אֶל־מָקוֹם טָמֵא: ^ז וְאֶת־הַבֵּית יִקְצַע מִבֵּית סָבִיב וְשָׁפְכוּ אֶת־הַעֲפָר אֲשֶׁר הִקְצֹו אֶל־מַחֲוִץ לְעִיר אֶל־מָקוֹם טָמֵא: ^ח וְלָקְחוּ אֲבָנִים אַחֲרוֹת וְהָבִיאוּ אֶל־פֶּתַח הָאֲבָנִים וְעָפָר אַחֵר יִקַּח וַיִּטַּח אֶת־הַבֵּית: ^ט וְאִם־יָשׁוּב הַנִּגַּע וּפְרַח בְּבֵית אַחֵר חִלָּץ אֶת־הָאֲבָנִים וְאַחֲרֵי הַקְצוֹת אֶת־הַבֵּית וְאַחֲרֵי הַטּוֹחַ: ^י וְכָל הַכֹּהֵן וְרָאָה וְהֵנָּה פֶּשֶׁה הַנִּגַּע בְּבֵית צָרַעַת מִמֵּאֲרַת הוּא בְּבֵית טָמֵא הוּא: ^{יא} וְנָתַן אֶת־הַבֵּית אֶת־אֲבָנָיו וְאֶת־עִצָּיו וְאֵת כָּל־עֵפֶר הַבֵּית וְהוֹצִיֵּא אֶל־מַחֲוִץ לְעִיר אֶל־מָקוֹם טָמֵא: ^{יב} וְהָבֹא אֶל־הַבֵּית כָּל־יְמֵי הַסֹּגֵר אוֹתוֹ יִטְמָא עַד־הָעֶרֶב: ^{יג} וְהִשְׁכַּב בְּבֵית יָכֶם אֶת־בְּגָדָיו וְהָאֵכָל בְּבֵית יָכֶם אֶת־בְּגָדָיו: ^{יד} וְאִם־בָּא יָבֹא הַכֹּהֵן וְרָאָה וְהֵנָּה לֹא־פֶשֶׁה הַנִּגַּע בְּבֵית אַחֲרֵי הַטּוֹחַ אֶת־הַבֵּית וַיִּטַּח הַכֹּהֵן אֶת־הַבֵּית כִּי נִרְפָּא הַנִּגַּע: ^{טו} וְלָקַח לַחֲטָא אֶת־הַבֵּית שְׁתֵּי צִפְרִים וְעֵץ אֲרֹז וְשְׁנֵי תוֹלַעַת וְאֹזֹב: ^{טז} וְשָׁחַט אֶת־הַצֹּפֵר הָאֶחָת אֶל־כְּלִי־חֶרֶשׁ עַל־מַיִם חַיִּים: ^{יז} וְלָקַח אֶת־עֵץ־הָאֲרֹז וְאֶת־הָאֹזֹב וְאֵת שְׁנֵי תוֹלַעַת וְאֵת הַצֹּפֵר הַחַיָּה וְטָבַל אֹתָם בְּדָם הַצֹּפֵר הַשְּׁחוּטָה וּבַמַּיִם הַחַיִּים וְהָיָה

עֲדֵה־עָרֵב: וְהִנֵּנֶּע בְּבֶשֶׁר הָזֵב יִכְבֵּם בְּגִדָיו וְרִחָן
בְּמִים וּמָמָא עֲדֵה־עָרֵב: ה' וְכִי־יִרְק הָזֵב בְּפִתְחוֹר
וּכְבֵּם בְּגִדָיו וְרִחָן בְּמִים וּמָמָא עֲדֵה־עָרֵב:
וְכָל־הַמְרַכֵּב אֲשֶׁר יִרְכֵּב עָלָיו הָזֵב יִמָּמָא:
וְכָל־הַנִּנְגֵּעַ בְּכָל־אִשָּׁר יִהְיֶה תַּחְתָּיו יִמָּמָא עֲדֵה־
הָעָרֵב וְהַנּוֹשֵׂא אוֹתָם יִכְבֵּם בְּגִדָיו וְרִחָן בְּמִים
וּמָמָא עֲדֵה־עָרֵב: וְכָל־אִשָּׁר יַעֲבֹב הָזֵב וְיִדְּיו
לֹא־שָׁמַף בְּמִים וּכְבֵּם בְּגִדָיו וְרִחָן בְּמִים וּמָמָא
עֲדֵה־עָרֵב: וְכָל־יִחְרַשׁ אֲשֶׁר־יַעֲבֹב הָזֵב יִשְׁכַּר
וְכָל־כְּלִי־עֵץ יִשָּׁמַף בְּמִים: וְכִי־יִטְהַר הָזֵב
מִזֹּבֹו וְסָפַר לוֹ שִׁבְעַת יָמִים לְטַהַרְתּוֹ וּכְבֵּם
בְּגִדָיו וְרִחָן בְּשָׂרוֹ בְּמִים חַיִּים וְטָהַר: וּבַיּוֹם
הַשְּׁמִינִי יִקְחֵלֹו שְׁתֵּי תָרִים אוֹ שְׁנֵי בָּנֵי יוֹנָה
וְכָא | לִפְנֵי יְהוָה אֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד וַיִּתְּנֵם
אֶל־הַכֹּהֵן: וְעָשָׂה אֹתָם כַּכֵּן אַחֵר חֲפָאָת
וְהָאֵחֵר עֹלָה וְכָפַר עָלָיו הַכֹּהֵן לִפְנֵי יְהוָה
מִזֹּבֹו: ם

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כב עמ' 68)

וּלְצִרְעַת הַבֶּגֶד וְלִבְּיָת (יד, נה) כְּתִב הַסְפֹּרֶנוּ: "אֵין זָכְרוֹן
לְרֹאשׁוֹנִים שְׁנִמְצָאוּ לְעוֹלָם נִגְעֵי בְּתִים, עַד שְׁאִמְרוּ קֶצֶתָם ז' ל'
שָׁלֹא הָיוּ לְעוֹלָם". וְיֵשׁ לְבָאָר, דְּהִנֵּה מְבָאָר ב' לְקוּטֵי תוֹרָה'
שֶׁנֶּגַע רוּמֹז לְאֶדָם שְׁפִנְמִיּוּתוֹ טוֹכָה בְּתַכְלִית, וְהָרַע הוּא רַק
בְּחִיצוֹנִיּוּתוֹ (בְּעוֹר בְּשָׂרָה), לְכֵן כַּיּוֹם, שְׁאִין אֲנָשִׁים פְּאֵלָה,
אֵין הִנֵּגַע מְצוּי. לְפִי זֶה מוֹכֵן, שֶׁנֶּגַע בְּבִית מְסַמֵּל רַע חִיצוֹנִי
בְּתַכְלִית; לְכֵן הָיָה נִדְרִי גַם בְּיָמִים הָהֵם, שֶׁכֵּן אִישׁ לֹא הִגִּיעַ
לְדִרְגָּה זוֹ.

שִׁישִׁי וְאַיִשׁ כִּי־תִצָּא מִמֶּנּוּ שְׁכַבְתִּזְרַע וְרִחָן
בְּמִים אֶת־כָּל־בְּשָׂרוֹ וּמָמָא עֲדֵה־עָרֵב: וְכָל־
בֶּגֶד וְכָל־עוֹר אֲשֶׁר־יִהְיֶה עָלָיו שְׁכַבְתִּזְרַע
וּכְבֵּם בְּמִים וּמָמָא עֲדֵה־עָרֵב: וְאַשָּׁה אֲשֶׁר
יִשְׁכַּב אִישׁ אֹתָהּ שְׁכַבְתִּזְרַע וְרִחָצוּ בְּמִים
וּמָמָא עֲדֵה־עָרֵב: פ' וְאַשָּׁה כִּי־תִהְיֶה זָכָה
דָּם יִהְיֶה זָכָה בְּבִשְׂרָהּ שִׁבְעַת יָמִים תִּהְיֶה
בְּנִדְתָּהּ וְכָל־הַנִּנְגֵּעַ בָּהּ יִמָּמָא עֲדֵה־עָרֵב: וְכָל־

אֶל־הַבֵּית שִׁבְעַת פַּעַמִּים: וְחָטָא אֶת־הַבֵּית
בְּדָם הַצָּפוֹר וּכְמִים חַיִּים וּבִצָּפֹר הַחַיָּה וּבְעֵץ
הָאֵרֹז וּבְאֹזֹב וּבִשְׁנֵי הַתּוֹלָעֹת: וְשָׁלַח אֶת־
הַצָּפֹר הַחַיָּה אֶל־מַחוּץ לְעִיר אֶל־פְּנֵי הַשְּׂדֵה
וּכְפַר עַל־הַבֵּית וְטָהַר:

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כ"ב ע' 91. ע"פ ביאורי

החומש)

כִּי תִבְאוּ אֶל אֶרֶץ כְּנָעַן . . וְנִתְּתִי נִגַע צִרְעַת בְּבֵית אֶרֶץ
אַחֲזַתְכֶם (יד, לד)

בְּשׂוּרָה הִיא לָהֶם שְׁהַנְגָעִים בָּאִים עֲלֵיהֶם, לְפִי שְׁהִטְמִינוּ
אֲמֹרִיִּים מְטִמְוִיּוֹת שֶׁל זָהָב בְּקִירוֹת בְּתִיהֶם כָּל אַרְבָּעִים שָׁנָה
שְׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל בְּמִדְבָּר, וְעַל־יְדֵי הַנִּגַּע נִתְּתִין הַבֵּית וּמוֹצָאָן
(רש"י)

פְּרוּשׁוֹ שֶׁל רַש"י מוֹבָא מִן הַמִּדְבָּר, אֵף שֶׁם נִכְתָּב
בְּצוּרָה שׁוֹנָה. בְּמִדְרַשׁ נֶאֱמַר שֶׁהַנְגָעִים הִטְמִינוּ "מְמוֹנֵם",
וְאֵלוֹ רַש"י כְּתִב "מְטִמְוִיּוֹת שֶׁל זָהָב". עוֹד נִכְתָּב בְּמִדְבָּר
שְׁכַנְעִנִיִּים הִטְמִינוּ "בְּבָתִּים וּבְשִׂדּוֹת", וְאֵלוֹ רַש"י צִנֵּן
"קִירוֹת בְּתִיהֶם" בְּלִבְדֹּר. וְהַסְפֵּר לְחִלּוּק: רַש"י עוֹסֵק אֵף
וְרַק בְּפִרוּשׁ הַתּוֹכִים, וְלֹא בְּסִפּוּרֵי חֻל' שְׁאִינִם מְפָרְשִׁים
אֶת הַכְּתוּב. וְהָיִיתׁ שְׁהַפְסוּק כָּאֵן עוֹסֵק רַק בְּעִנְיָנֵי נִגְעֵי
הַבְּתִים, רַש"י לֹא מְזַכֵּר כָּלֵל אֶת הַטְּמֵנַת הַמָּמון בְּשִׂדּוֹת.
לְכֵן גַּם רַש"י מְדַגֵּישׁ שְׁהִטְמִינוּ "מְטִמְוִיּוֹת שֶׁל זָהָב" וְלֹא
שְׁאָר מְמוֹנִם, שֶׁכֵּן קִירוֹת הַבֵּית הֵם מְקוֹם מְצַמְצֵם מְכִידֵי
לְהִטְמִין מָמון מְסוּג נְחוּת, בְּכַמּוֹת שֶׁתְּצַדִּיק אֶת הַטְּרָחָה.

חֲמִישִׁי נה וְזֹאת הַתּוֹרָה לְכָל־נִגַּע הַצִּרְעַת וְלִנְתָן:
ה וּלְצִרְעַת הַבֶּגֶד וְלִבְּיָת: וְשָׁלַח אֶת־הַצָּפֹר
וְלִבְהָרֵת: ט לְהוֹרֹת בָּיוֹם הַטָּמָא וּבַיּוֹם הַטָּהוֹר
זֹאת תּוֹרַת הַצִּרְעַת: פ טו וְיִדְבֹּר יְהוָה
אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן לֵאמֹר: ז דִּבְרוּ אֶל־בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתֶּם אֲלֵיהֶם אִישׁ אִישׁ כִּי יִהְיֶה זָב
מִבְּשָׂרוֹ זָזָב טָמָא הוּא: ח וְזֹאת תִּהְיֶה טְמֵאָתוֹ
בְּזָזָבוֹ רַר בְּשָׂרוֹ אֶת־זָזָבוֹ אוֹ־הַחֲתִים בְּשָׂרוֹ מִזֹּבֹו
טְמֵאָתוֹ הוּא: ט כָּל־הַמְשִׁכָּב אֲשֶׁר יִשְׁכַּב עָלָיו
הָזֵב יִמָּמָא וְכָל־הַכְּלִי אֲשֶׁר־יִשָּׁב עָלָיו יִמָּמָא:
ח וְאַיִשׁ אֲשֶׁר יַגַּע בְּמִשְׁכָּבוֹ יִכְבֵּם בְּגִדָיו וְרִחָן
בְּמִים וּמָמָא עֲדֵה־עָרֵב: וְהַיֹּשֵׁב עַל־הַכְּלִי אֲשֶׁר־
יִשָּׁב עָלָיו הָזֵב יִכְבֵּם בְּגִדָיו וְרִחָן בְּמִים וּמָמָא

בְּנִדְתָּהּ וְהִזְבֵּן אֶת־זוֹבֹו לְזָכָר וּלְנִקְבָּהּ וּלְאִישׁ
אֲשֶׁר יִשְׁכַּב עִם־טְמֵאָה: פפפ

חצי קריש

וַתִּגְדַּל וַתִּקְדַּשׁ שְׁמָהּ רַבָּא. אַמֵּן בְּעֶלְמָא דִּי בְרָא
כְּרַעוּתָהּ וַיְמַלִּיד מַלְכוּתָהּ, וַיַּצְמַח פּוֹרְקָנָהּ וַיִּקְרַב
מְשִׁיחָהּ. אַמֵּן בְּחִיּוֹכּוֹן וּבִיוֹמִיכּוֹן וּבְחַיֵּי דְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל,
בְּעֶגְלָא וּבִזְמַן קָרִיב וְאַמְרוּ אָמֵן: אַמֵּן יְהֵא שְׁמָה רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלַם
וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא. יְתַבְרַךְ: יְהֵא שְׁמָה רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלַם
וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא. יְתַבְרַךְ, וַיִּשְׁתַּבַּח, וַיְתַפְּאֵר, וַיְתַרְוֶמֶם,
וַיְתַנְשֵׂא, וַיְתַהַדֵּר, וַיְתַעַלֶּה, וַיְתַהַלֵּל, שְׁמָה דְקֻדְשָׁא
בְּרִידָהּ הוּא. אַמֵּן לְעֵלָא מִן כָּל בְּרַכְתָּא וְשִׁירָתָא,
תְּשַׁבְּחָתָא וְנַחֲמָתָא, דְּאִמְרִין בְּעֶלְמָא, וְאַמְרוּ אָמֵן: אַמֵּן

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות חז"ל ב' ע' 97, ע"פ ביאורי

החומש)

פי תבאו אל ארץ כנען . . ונתתי נגע צרעת בבית ארץ
אֲחֵיכֶם (יד, לד)
בשורה היא להם שהנגעים באים עליהם, לפי שהטמינו
אֲמִוּרִיִּים מְטֻמְנוּתֵי שֶׁל זָהָב בְּקִירוֹת בְּתֵיכֶם כָּל אֲרֻכָּעִים שָׁנָה
שֶׁהֵיוּ יִשְׂרָאֵל בְּמִדְבָּר, וְעַל־יְדֵי הַנֶּגַע נִתְּנָה הַבֵּית וּמוֹצָאָן
(רש"י)

מבאר בחסידות שהמלה "אמורי" היא מלשון אֲמִיָּה
ודבור. לכן מצינו שדוקא בבתי האמוריים הופיעו נגעי
צרעת, הבאים על עֵוֶן דבור לשון הרע. אך עם זאת, דוקא
בבתיים היו טמונים "מטמוניות של זָהָב": ללמדנו שכל
הדבור יכול להיות מְנַצֵּל לְדַבְרִים רָעִים, אף באותה מידה נתן
לנצלו לְדַבְרִים טוֹבִים. זוהי מִסְרַת הַנֶּגְעִים, לֹא רק לְבַטֵּל אֶת
הדבור הרע, אלא גם לְגַלּוֹת שֶׁאִפְשָׁר לְהִשְׁתַּמֵּשׁ עִם הַדְּבוּר
לְדַבְרִים טוֹבִים (מטמוניות של זָהָב).

מפסיר לא והזרתם את־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מִטְּמֵאָתָם וְלֹא
יָמְתוּ בְּטֵמֵאָתָם בְּטֵמֵאִים אֶת־מִשְׁכְּנִי אֲשֶׁר
בְּתוֹכָם: ❷ זֹאת תֹּוֹרַת הַזָּב וְאֲשֶׁר תֵּצֵא מִמֶּנּוּ
שֹׁכֵב־זֹרַע לְטֵמֵאָה־בָּה: ❸ וְהַדּוֹה בְּנִדְתָּהּ וְהַזָּב
אֶת־זוֹבֹו לְזָכָר וּלְנִקְבָּהּ וּלְאִישׁ אֲשֶׁר יִשְׁכַּב עִם־

טמאה: פפפ

צ' פסוקים, עיר"ו סימן

אֲשֶׁר תִּשְׁכַּב עָלָיו בְּנִדְתָּהּ וְטֵמֵא וְכָל אֲשֶׁר־
תִּשְׁכַּב עָלָיו וְטֵמֵא: ❹ וְכָל־הַנֶּגַע בְּמִשְׁכְּבָהּ יִכָּבֵם
בְּגָדָיו וּרְחֵץ בַּמֵּיִם וְטֵמֵא עַד־הָעֶרֶב: ❺ וְכָל־
הַנֶּגַע בְּכָל־כְּלִי אֲשֶׁר־תִּשְׁכַּב עָלָיו יִכָּבֵם בְּגָדָיו
וּרְחֵץ בַּמֵּיִם וְטֵמֵא עַד־הָעֶרֶב: ❻ וְאִם עַל־
הַמִּשְׁכָּב הוּא אֹו עַל־הַכְּלִי אֲשֶׁר־הוּא יִשְׁכַּב־
עָלָיו בְּנִגְעוֹ־בּוֹ וְטֵמֵא עַד־הָעֶרֶב: ❼ וְאִם שָׁכַב
יִשְׁכַּב אִישׁ אִתָּהּ וְתָהִי נִדְתָּהּ עָלָיו וְטֵמֵא שִׁבְעַת
יָמִים וְכָל־הַמִּשְׁכָּב אֲשֶׁר־יִשְׁכַּב עָלָיו וְטֵמֵא: ❽
❼ וְאִשָּׁה כִּי־זוֹב זָב דְּמָה יָמִים רַבִּים בְּלֹא
עַת־נִדְתָּהּ אֹו כִּי־תִזְוֵב עַל־נִדְתָּהּ כְּלִי־יָמֵי זָב
טְמֵאָתָהּ כִּי־מִי נִדְתָּהּ תִּהְיֶה טְמֵאָה הוּא: ❻ כָּל־
הַמִּשְׁכָּב אֲשֶׁר־תִּשְׁכַּב עָלָיו כְּלִי־יָמֵי זָבָהּ
בְּמִשְׁכָּב נִדְתָּהּ יִהְיֶה־לָּהּ וְכָל־הַכְּלִי אֲשֶׁר תִּשְׁכַּב
עָלָיו טְמֵא יִהְיֶה בְּטֵמֵאָת נִדְתָּהּ: ❼ וְכָל־הַנֶּגַע
בָּם וְטֵמֵא יִכָּבֵם בְּגָדָיו וּרְחֵץ בַּמֵּיִם וְטֵמֵא עַד־
הָעֶרֶב: ❼ וְאִם־טִהְרָה מִזֹּזָבָהּ וְסִפְרָה לָּהּ שִׁבְעַת
יָמִים וְאַחֵר תִּטְהַר:

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות יד ננו' 27)

שבעת ימים תהיה בנדתה (טו, יט) דם נדה היא מן
הקללות שנתקללה תוה אחרי חטא עץ הדעת, והינו
שהחטא יצר בה מציאות של רע, המתבטא בדם נדה, דם
טמא. ולפי זה למתק מה שאיתא במדרש תהלים (קמו, ד)
שְׁלַעֲתִיד־לְבוֹא יְהוָה אֶסּוּר נִדָּה – כִּי אִזְּזוּ יָקִים הַיַּעֲרִיד "וְאֵת
רוח הטמאה אעביר מן הארץ" ויתברר העולם מן הטמאה
והנחמא של חטא עץ הדעת.

שביעי ❷ וביום השמיני תקח־לָהּ שְׁתֵּי תְרִים אֹו
שְׁנֵי בְנֵי יוֹנָה וְהִבִּיֵּא אוֹתָם אֶל־הַכֹּהֵן אֶל־פֶּתַח
אֹהֶל מוֹעֵד: ❸ וַעֲשֵׂה הַפֶּהֶן אֶת־הָאֶחָד חֲפֹאת
וְאֶת־הָאֶחָד עֹלָה וְכָפַר עָלֶיהָ הַפֶּהֶן לִפְנֵי יְהוָה
מִזֹּב טְמֵאָתָהּ: ❹ וְהִזְרִיתֶם אֶת־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל
מִטְּמֵאָתָם וְלֹא יָמְתוּ בְּטֵמֵאָתָם בְּטֵמֵאִים אֶת־
מִשְׁכְּנִי אֲשֶׁר בְּתוֹכָם: ❺ זֹאת תֹּוֹרַת הַזָּב וְאֲשֶׁר
תֵּצֵא מִמֶּנּוּ שֹׁכֵב־זֹרַע לְטֵמֵאָה־בָּה: ❻ וְהַדּוֹה

חומש לקריאה בציבור – פרשת מצורע – טו – מפטיר

טמא. ולפי זה יש לבאר טעם הדעות שאסור לאשה לעמוד בטמא ומה אפילו אין בעלה בעיר (אף לפי מאי דקיימא לן ששכילה בזמנה לאו מצוה) – כי זה מורה על הטקרה מהרע והזהמה של חטא עץ הדעת.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות יד נמ" 26)
והדנה בנדחה (טו, לג) וז"ל אמרו, שדם נדה היא מן הקללות שנתקלה בה אחרי חטא עץ הדעת, והינו שהחטא יצר בה מציאות של רע, המתבטא בדם נדה, דם

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר־שָׂם מֹשֶׁה לְפָנָי בְּנִי יִשְׂרָאֵל:

עניינים היא למחזיקים בה, ותמכיה מאשר. דרכיה דרכי נעם, וכל נתיבותיה שלום. אך ימים בימינה, בשמאלה עשר וכבוד. יי חפץ למען צדקו, וגדיל תורה ויאדיר:

מדייקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפני

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בַּנְּבִיאִים מוֹכִים וְרָצָה בְּדַבְרֵיהֶם הַנִּאמְרִים בְּאֵמַת בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ וּבִישְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבַנְּבִיאִי הָאֵמֵת וְצִדֵּק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים לזהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר חוקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

שי למורא

ג) וארבעה אנשים היו מצרעים, אמרו רז"ל, שהם היו יחזיו ושלשת בניו, שדבקה בהם צרעת נעמן, בעבור שלקח מקונו את הכסף והתנאים. פתח השער, שהיו יושבים בפתח השער, כדון המצרע, כמו שכתוב "מחזין למחנה מושבו" (ויקרא יג.טז). עד מתנו, עד שנמות כרעב. ד) ונפלה, נסיר את עצמנו לשבן אחם.

עטרת מרים

ג) וארבעה אנשים היו מצרעים יחזיו ושלשת בניו והם היו יושבים בפתח השער כדון המצרע (ויקרא יג.טז) ויאמרו איש אל רעהו מה אנחנו יושבים פה עד מתנו כרעב: ד) אם אמרנו נבוא העיר והרעב בעיר ומתנו שם ואם ישבנו פה ומתנו ועמיה לכו ונפלה אל מחנה ארם אם יחזינו נחיה ושמ נמצא להם ואם ימיתנו ומתנו: ה) ונקמו כששף בערב לבוא אל מחנה ארם ויבאו ער

הפטרה לפרשת מצורע לקריאה בציבור

ולשמו"ת במלכים ב פרק ז

ז) וארבעה אנשים היו מצרעים פתח השער ויאמרו איש אל רעהו מה אנחנו יושבים פה עד מתנו: ד) אם אמרנו נבוא העיר והרעב בעיר ומתנו שם ואם ישבנו פה ומתנו ועמיה לכו ונפלה אל מחנה ארם

שי למורא

עטרת מרים

קצה מחנה ארם והנה אינשם איש: ווארנ' השמיע | את־מחנה
 ארם הנה נדמה להם פאלו שומעין קול רכב קול סוס קול חיל גדול
 ויאמרו איש אל־אחיו הנה שכר־עלינו מלך ישראל את־מלכי
 החתים ואת־מלכי מצרים לבוא עלינו: זיקומו וינוסו בנשף
 ויעזבו את־ההלים ואת־
 סוסיהם ואת־חמריהם המחנה
 כאשר היא וינסו אל־נפשם
 להציל נפשם: ח ויבאו המצרעים
 האלה עד־קצה המחנה ויבאו
 אל־אהל אחד ויאכלו וישתו
 וישאו משם כסף וזהב ובגדים
 וילכו ויטמנו וישבו ויבאו אל־
 אהל אחר וישאו משם וילכו
 ויטמנו: ט ויאמרו איש אל־
 רעהו לא־כן | לא טוב וישר אנחנו
 עשים כי היום הזה יום־בשרה
 הוא ואנחנו מחשים שחקים
 מלכשר וחכינו עד־אור הבקר
 ויביתים ידעו זה ישראל ומצאנו עוון
 על אשר לא בשרנו הבשרה הזאת
 ועתה לבו ונבאה ונגידה בית
 המלך: י ויבאו ויקראו אל־שער
 העיר שומר שער העיר ויגידו להם
 לאמר באנו אל־מחנה ארם
 והנה אינשם איש וקול אדם כי
 אס־הפוס אסור קשור אל האבוס
 בדרפו והחמור אסור ואהלים
 כאשר המה לא הוציאו מה
 שבתוכם: יא ויקרא שוער העיר אל
 השערים שומרי שער בית המלך
 ויגידו בית המלך פנימה מקום
 מושב המלך: יב ויקם המלך לילה
 ויאמר אל־עבדיו אנגידה־נא
 לכם את אשר־עשו לנו ארם
 הערמה ותחבולה אשר עשו ידעו
 פירעבים אנחנו ויבאו ארם מן
 המחנה להחכה להסתתר בשדה
 לאמר פירעצאו היהודים מן־העיר
 ונתפשם חיים ואל־העיר נבא:
 יג ויען אחד מעבדיו ויאמר
 ויקחי־נא חמשה מן־הפוסים אף
 אם האובי ימית את הרוכבים, אין היצק

ה) בנשף, בערב. ו) זה' השמיע וגו', הסבה על שלא מצאו שם
 איש, היתה כי ה' השמיע באזניהם קולות של רכב וגו'. ט) לא כן, לא
 טוב וישר. מחשים, שותקים מלכשר. י) שער העיר, שומר שער
 העיר. אסור, קשור. יא) ויקרא השוערים, הוא קרא לשומרי שער
 בית המלך. יג) אשר נשאו
 בה, ששאו בעיר ולא מתו בדרך.
 ונשלחה ונראה, ונשלח אותם
 אר־על־פי שיש סכנה בדרך, ונראה
 מה יהיה בהם. יד) שני רכב, אף
 על־פי שהעבד הציע לקחת חמשה

אם־יחינו נחיה ואם־ימיתנו ומתנו:

ה ויקמו בנשף לבוא אל־מחנה ארם

ויבאו עד־קצה מחנה ארם והנה אינ

שם איש: ווארנ' השמיע | את־מחנה

ארם קול רכב קול סוס קול חיל גדול ויאמרו איש אל־אחיו

הנה שכר־עלינו מלך ישראל את־מלכי החתים ואת־מלכי

מצרים לבוא עלינו: זיקומו וינוסו בנשף ויעזבו את־

אהליהם ואת־סוסיהם ואת־חמריהם המחנה כאשר היא

וינסו אל־נפשם: ח ויבאו המצרעים האלה עד־קצה המחנה

ויבאו אל־אהל אחד ויאכלו וישתו וישאו משם כסף וזהב

ובגדים וילכו ויטמנו וישבו ויבאו אל־אהל אחר וישאו משם

וילכו ויטמנו: ט ויאמרו איש אל־רעהו לא־כן | אנחנו עשים

היום הזה יום־בשרה הוא ואנחנו מחשים ויבאו עד־אור

הבקר ומצאנו עוון ועתה לבו ונבאה ונגידה בית המלך:

י ויבאו ויקראו אל־שער העיר ויגידו להם לאמר באנו

אל־מחנה ארם והנה אינשם איש וקול אדם כי אס־הפוס

אסור והחמור אסור ואהלים כאשר המה: יא ויקרא השערים

ויגידו בית המלך פנימה: יב ויקם המלך לילה ויאמר

אל־עבדיו אנגידה־נא לכם את אשר־עשו לנו ארם ידעו

פירעבים אנחנו ויבאו מן־המחנה להחכה בשדה לאמר

פירעצאו מן־העיר ונתפשם חיים ואל־העיר נבא: יג ויען אחד

מעבדיו ויאמר ויקחי־נא חמשה מן־הפוסים הנשארים אשר

נשארו־בה הנם ככל־המון ישראל אשר נשארו בזה הנם

בדרך, כי יהיו ככל המון ישראל הנשארים בעיר אשר נשארו־בה הנם ככל־המון ישראל אשר נשארו

מן הפוסקים הנשואים, לא רצו להעמיד בספקה יותר משנים. (טו) אֲשֶׁר הִשְׁלִיכוּ אֶרֶם בְּחֶפְזָם, בְּגִלּוֹל שְׂמֹהֲרוֹ לָנוּס, הִשְׁלִיכוּ מֵעֲצָמָם בְּגָדִים וְכֻלָּם כְּדִי לְהִקָּל מִשְׁשָׂאָם. (זו) הַפְּקִיד, מִנָּה. אֵת הַשְּׁלִישׁ, אֵת הַשֶּׁר.

אֲשֶׁר נִשְׁעַן עַל יָדוֹ, אֲשֶׁר אֶתְמוֹל הָיָה נִשְׁעַן עַל יָדוֹ כְּשֶׁבֵּא לְבֵיתוֹ שֶׁל אֱלִישֶׁע הַנָּבִיא. עַל הַשֶּׁר, הַמֶּלֶךְ מִנָּה אוֹתוֹ לְהִיזֵת שׂוֹמֵר הַשֶּׁר. וְיִרְמְסָהוּ, מִרְבֵּ הַדָּחֵק שֶׁל הַחוֹלְכִים לְשַׁלֵּל שָׁלֵל, רְמוֹסוֹתוֹ בְּרַגְלֵהֶם.

וְהִנֵּה כָּל־הַדֶּרֶךְ מְלֵאָה בְּגָדִים וְכֻלָּים אֲשֶׁר־הִשְׁלִיכוּ אֶרֶם בְּחֶפְזָם וַיֵּשְׁבוּ הַמְּלָאכִים וַיִּגְדּוּ לַמֶּלֶךְ: מִזֵּ וַיֵּצֵא הָעָם וַיָּבִיזוּ אֵת מַחְנֵה אֶרֶם וַיְהִי סֵאֶה־סֵּלֶת בְּשָׁקָל וְסֵאֶתִים שְׁעָרִים בְּשָׁקָל כְּדָבָר יְהוָה: יוֹ וְהַמֶּלֶךְ הַפְּקִיד אֶת־הַשְּׁלִישׁ אֲשֶׁר נִשְׁעַן עַל־יָדוֹ עַל־הַשֶּׁר וַיִּרְמְסָהוּ הָעָם בַּשֶּׁר מִרְבֵּ דָחֵק הָעָם הַחוֹלְכִים לְשַׁלֵּל שָׁלֵל וּמִתּוֹ כַּאֲשֶׁר דָּבָר אִישׁ הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר דָּבָר בְּרַדֶּת הַמֶּלֶךְ אֵלָיו: יח וַיְהִי כְּדָבָר אִישׁ הָאֱלֹהִים אֲל־הַמֶּלֶךְ לֵאמֹר סֵאֶתִים שְׁעָרִים בְּשָׁקָל וְסֵאֶה־סֵּלֶת בְּשָׁקָל יְהִי כַּעַת מִחֵר בַּשֶּׁר שְׁמֹרוֹן: יט וַיֵּעַן הַשְּׁלִישׁ אֶת־אִישׁ הָאֱלֹהִים וַיֹּאמֶר וְהִנֵּה יְהוָה עֹשֶׂה אַרְבּוֹת בְּשָׂמַיִם הִיְהִי כַּעַת מִחֵר בַּשֶּׁר שְׁמֹרוֹן: יט וַיֵּעַן הַשְּׁלִישׁ אֶת־אִישׁ הָאֱלֹהִים וַיֹּאמֶר הִנֵּה רָאָה בְּעֵינַי וּמִשָּׁם לֹא תֹאכַל: כ וַיְהִי־לּוֹ כֵּן וַיִּרְמְסוּ אוֹתוֹ הָעָם בַּשֶּׁר וַיָּמָת:

ההפטרה לשמו"ת לקמן עמודים רלד - רלו

אֶתְמוֹ קוֹדֶם לָהֶם, כִּי כוֹלְנוּ מִיּוֹעָרִים לְמוֹת בְּרַעַב, וְנִשְׁלַחַה וְנִרְאָה: יד וַיִּקְחוּ שְׁנֵי רֶכֶב סוּסִים שְׁלֹא לְסֹפֵן חֲמִשָּׁה אַנְשִׁים וַיִּשְׁלַח הַמֶּלֶךְ אַחֲרֵי מַחְנֵה־אֶרֶם לֵאמֹר לָכוּ וּרְאוּ: טו וַיֵּלְכוּ אַחֲרֵיהֶם עַד־הַיַּרְדֵּן וְהִנֵּה כָּל־הַדֶּרֶךְ מְלֵאָה בְּגָדִים וְכֻלָּים אֲשֶׁר־הִשְׁלִיכוּ אֶרֶם לְהִקָּל מִשְׁשָׂאָם בְּחֶפְזָם כְּעֹבֵר מִחֵדֶת הַנִּיָּסָה וַיֵּשְׁבוּ הַמְּלָאכִים וַיִּגְדּוּ לַמֶּלֶךְ: טז וַיֵּצֵא הָעָם וַיָּבִיזוּ אֵת מַחְנֵה אֶרֶם וַיְהִי סֵאֶה־סֵּלֶת בְּשָׁקָל וְסֵאֶתִים שְׁעָרִים בְּשָׁקָל כְּדָבָר יְהוָה: יז וְהַמֶּלֶךְ הַפְּקִיד מִנָּה אֶת־הַשְּׁלִישׁ אֲשֶׁר נִשְׁעַן עַל־יָדוֹ לְהִיזֵת שׂוֹמֵר עַל־הַשֶּׁר וַיִּרְמְסָהוּ הָעָם בַּשֶּׁר מִרְבֵּ דָחֵק הָעָם הַחוֹלְכִים לְשַׁלֵּל שָׁלֵל וּמִתּוֹ כַּאֲשֶׁר דָּבָר אִישׁ הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר דָּבָר בְּרַדֶּת הַמֶּלֶךְ אֵלָיו: יח לָמָּה דָּבָר הַנָּבִיא שְׂמֹת הַשְּׁלִישׁ, לִפִּי וַיְהִי כְּדָבָר אִישׁ הָאֱלֹהִים אֲל־הַמֶּלֶךְ לֵאמֹר סֵאֶתִים שְׁעָרִים בְּשָׁקָל וְסֵאֶה־סֵּלֶת בְּשָׁקָל יְהִי כַּעַת מִחֵר בַּשֶּׁר שְׁמֹרוֹן: יט וַיֵּעַן וְאוֹ הַשִּׁב הַשְּׁלִישׁ אֶת־אִישׁ הָאֱלֹהִים וַיֹּאמֶר וְהִנֵּה יְהוָה עֹשֶׂה אַרְבּוֹת בְּשָׂמַיִם הִיְהִי כַּעַת מִחֵר בַּשֶּׁר שְׁמֹרוֹן: יט וַיֵּעַן הַשְּׁלִישׁ אֶת־אִישׁ הָאֱלֹהִים וַיֹּאמֶר הִנֵּה רָאָה בְּעֵינַי וּמִשָּׁם לֹא תֹאכַל: כ וַיְהִי־לּוֹ כֵּן כַּאֲשֶׁר אָמַר הַנָּבִיא וַיִּרְמְסוּ אוֹתוֹ הָעָם בַּשֶּׁר וַיָּמָת:

לְהִיזֵת שׂוֹמֵר עַל־הַשֶּׁר וַיִּרְמְסָהוּ הָעָם בַּשֶּׁר מִרְבֵּ דָחֵק הָעָם הַחוֹלְכִים לְשַׁלֵּל שָׁלֵל וּמִתּוֹ כַּאֲשֶׁר דָּבָר אִישׁ הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר דָּבָר בְּרַדֶּת הַמֶּלֶךְ אֵלָיו: יח לָמָּה דָּבָר הַנָּבִיא שְׂמֹת הַשְּׁלִישׁ, לִפִּי וַיְהִי כְּדָבָר אִישׁ הָאֱלֹהִים אֲל־הַמֶּלֶךְ לֵאמֹר סֵאֶתִים שְׁעָרִים בְּשָׁקָל וְסֵאֶה־סֵּלֶת בְּשָׁקָל יְהִי כַּעַת מִחֵר בַּשֶּׁר שְׁמֹרוֹן: יט וַיֵּעַן וְאוֹ הַשִּׁב הַשְּׁלִישׁ אֶת־אִישׁ הָאֱלֹהִים וַיֹּאמֶר וְהִנֵּה יְהוָה עֹשֶׂה אַרְבּוֹת בְּשָׂמַיִם הִיְהִי כַּעַת מִחֵר בַּשֶּׁר שְׁמֹרוֹן: יט וַיֵּעַן הַשְּׁלִישׁ אֶת־אִישׁ הָאֱלֹהִים וַיֹּאמֶר הִנֵּה רָאָה בְּעֵינַי וּמִשָּׁם לֹא תֹאכַל: כ וַיְהִי־לּוֹ כֵּן כַּאֲשֶׁר אָמַר הַנָּבִיא וַיִּרְמְסוּ אוֹתוֹ הָעָם בַּשֶּׁר וַיָּמָת:

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בְּרוּךְ אַתָּה יי, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צַדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת, הָאֵל הַנָּאֵמָן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַּבֵּר וּמְקַיֵּם, שֶׁכֵּל דְּבָרָיו אֶמֶת וְצֶדֶק: נֶאֱמָן, אַתָּה הוּא יי אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ, וְדָבָר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אַחֲזוֹר לֹא יָשׁוּב רִיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמָן וְרַחֲמָן אַתָּה. בְּרוּךְ אַתָּה יי, הָאֵל הַנָּאֵמָן בְּכָל דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיִּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נַפְשׁ תּוֹשִׁיעַ וּתְשַׁמַּח בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ. בְּרוּךְ אַתָּה יי. מְשַׁמַּח צִיּוֹן בְּבִגְיָה:

שְׁמַחְנוּ, יי אֱלֹהֵינוּ, בְּאַלְהֵי הַנְּבִיא עֲבָדְךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֲךָ,
בְּמַהֲרָה יָבוֹא וַיַּגֵּל לִפְנֵינוּ, עַל כְּסֹאוֹ לֹא יֵשֵׁב זֶר, וְלֹא יִנְחֲלוּ עוֹד
אַחֵרִים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בָשָׁם קִדְשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שְׁלֹא יִכְבֶּה נֵירוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:
בְּרוּךְ אַתָּה יי, מֶגֶן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוּדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שְׁנַתַּת לָנוּ יי
אֱלֹהֵינוּ לְקִדְשָׁה וּלְמִנוּחָה, לְכָבוֹד וּלְתַפְאֶרֶת. עַל הַכֹּל, יי אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ
מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתְךָ. יִתְבָּרַךְ שְׁמֶךָ בְּפִי כָל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בְּרוּךְ
אַתָּה יי, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

שי למורא

(ד) וְעָרְבָה לָהּ, בִּזְמַן הַנֶּאֱלָה, יַעֲרֹב לָהּ וַיִּקְבֹּל בְּרָצוֹן. מִנְּחַת יְהוּדָה וִירוּשָׁלַם, הַמִּנְחָה וְהַקִּרְבָּנוֹת שֶׁקָּרְבוּ בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ אֲשֶׁר בִּירוּשָׁלַם שְׁבִיהוּדָה. בִּימֵי עוֹלָם, הֵם יְמֵי מֹשֶׁה רַבֵּנוּ. וּבְשָׁנִים קִדְמוֹנִיּוֹת, הַשָּׁנִים הַקְּדוּמוֹת שֶׁל בֵּית הַמִּקְדָּשׁ שֶׁנֶּחֱמָה שְׁלֹמֹה, שֶׁקָּבֵל הִקְבִּי"ה קִרְבָּנוֹתֵיהֶם בְּרָצוֹן וַיְרַדֵּה

הָאֵשׁ מִן הַשָּׁמַיִם וְאָכְלָה עַל הַמִּזְבֵּחַ.

(ה) וְקָרַבְתִּי אֲלֵיכֶם, לְדוֹר שְׁתֵּיהֶ

בָּיִם הַהוּא. וְכֵן מִדּוֹרוֹת שֶׁקָּרְבוּ בְּכָה,

אִם לֹא קָבְלוּ דִּינָם בְּעוֹלָם הַזֶּה, וַיִּקְבְּלוּ

בְּעוֹלָם הַבָּא. וְהֵייתִי עַד מִמָּחָר,

כְּלוּמֹר, לֹא יִתְמַחֲמָה הַמִּשְׁפָּט עַד

שִׁיחָקוּ אֶת הָעֵדִים, כִּי אֵי בְּעֶצְמִי

אֶתִּיה עַד מִמָּחָר לְחִידֵי הַדְּבָרִים. וּבְיָמֵי

גֵּר, מִפְּנֵים מִשְׁפַּט הַגֵּר לְחִיבֵי בְּחֻמֵּם.

(ו) כִּי אֵי ה' לֹא שְׁנִיתִי, אֶפְעִלֶיפִי

שְׁאֵי מֵאֲרִיד אִפִּי, לֹא הִשְׁתַּחֲוִיתִי דַעֲתִי

מִבְּרַשׁוֹנָה לֹאֲהַב אֶת הָרַע וְלִשְׂנֹא אֶת

הַטּוֹב. וְאַתֶּם בְּנֵי יַעֲקֹב לֹא

כְּלִיתֶם, אֶפְעִלֶיפִי שְׁהִרְשָׁעִים שֶׁבָּכֶם

מִתִּים בְּרִשָּׁעִים וְלֹא קָבְלוּ עֲנָשׁ בְּתִיבָהּ,

תִּירִי לֹא כְּלִיתֶם מִלִּפְנֵי וְאוֹכֵל לִנְבוֹת דִּינִי

מִתְנַפְּשׁוֹת בְּגִיזָתָם. וְרו"ל פֶּרֶשׁ, "אֵי ה'

לֹא שְׁנִיתִי", לֹא הִבִּיתִי אִמָּה וְשְׁנִיתִי

לְחֻבוֹת בָּהּ. אֲבָל "אַתֶּם בְּנֵי יַעֲקֹב לֹא

כְּלִיתֶם", כִּי אַחֵר הַפְּרָעוֹת הַעֲמִידִיתִי

אַתֶּם חֲרִיבָה, וְחִצֵּי כְּלִים וְאַתֶּם אֵינְכֶם

כְּלִים. (ז) שׁוּבוּ אֵלַי, לְשִׁמּוֹר מִצְוֹתֵי

וְאַשׁוּבָה אֲלֵיכֶם, לְחִיטִיב עִמָּכֶם

עטרת מרים

ד אִי וְעָרְבָה לָהּ תַּעֲרֹב לְיְהוָה מִנְּחַת תְּשׁוּרַת יְהוּדָה וִירוּשָׁלַם בִּימֵי עוֹלָם הֵם יְמֵי מֹשֶׁה וּבְשָׁנִים קִדְמוֹנִיּוֹת הֵם יְמֵי שְׁלֹמֹה שֶׁקָּבֵל הַמָּקוֹם קִרְבָּנוֹתֵיהֶם בְּרָצוֹן וַיְרַדֵּה אֵשׁ מִן הַשָּׁמַיִם וְאָכְלָתָם עַל הַמִּזְבֵּחַ: ח וְקָרַבְתִּי אֲלֵיכֶם הַדּוֹר שְׁתֵּיהֶ בָּיִם הַהוּא אֲקָרֵב לְמוֹשֶׁפֶט לְשֹׁלֵם גְּמוּל מַעֲשֵׂה כָל אִישׁ וְהֵייתִי אֵי

בְּעֶצְמִי אֶתִּיה עַד מִמָּחָר שְׁאֵנָה לְכֹל

מִה עֲשֵׂה בְּמִכְשָׁפִים וּבְמִנְאֵפִים

וּבְנִשְׁבָּעִים לְשַׁקֵּר וּבְעֲשָׂקִי גִזְלִי

שְׂכִירֵי אֶלְמָנָה וַיְתוֹם וּמִפְּנֵי

מִשְׁפַּט הַגֵּר וְלֹא יִרְאוּנִי אֲמֹר יְהוָה

צָבָאוֹת: וְכִי אֵי יְהוָה לֹא

שְׁנִיתִי מַעֲלֹם אֶת דְּבָרִי וְהִנֵּחְתִּי בַל

אֲכֹלָה אֶתְכֶם, לִכֵּן וְאַתֶּם בְּגִיזָתְכֶם

לֹא כְּלִיתֶם אֵינְכֶם כְּלִים מִלִּפְנֵי:

ז לְמִימֵי אֲבֹתֵיכֶם סִרְתֶּם מַחְפִּי

וְלֹא שְׁמַרְתֶּם שׁוּבוּ אֵלַי לְשִׁמּוֹר

מִצְוֹתֵי וְאַשׁוּבָה אֲלֵיכֶם לְחִיטִיב

עִמָּכֶם כְּמֵאָה אֲמֹר יְהוָה צָבָאוֹת

וְהוֹרָה תַּעֲזִיז פְּנִיכֶם וְאַמְרַתֶּם בְּפִיה

נְשׁוּבָה בְּעִבּוֹר מִה נְשׁוּבָה בְּפִיה חֲסִינִי:

ח הַיְקַבֵּעַ הָאֵם הִנֵּן שֶׁעֲשָׂה אֲדָם

אֱלֹהִים כִּי אַתֶּם קָבָעִים גִּזְלִים

אוֹתִי וְאַמְרַתֶּם בְּפִיה קִבְּעִנּוּךְ

וּמִשׁוּבִים לוֹ, הֵלֵא הוּא הַמַּעֲשֵׂה

אֲבֹתֵיכֶם סִרְתֶּם מַחְפִּי וְלֹא שְׁמַרְתֶּם שׁוּבוּ אֵלַי וְאַשׁוּבָה אֲלֵיכֶם אֲמֹר

יְהוָה צָבָאוֹת וְאַמְרַתֶּם בְּפִיה נְשׁוּבָה: ח הַיְקַבֵּעַ אֲדָם אֱלֹהִים כִּי אַתֶּם

כְּמֵאָה. וְאַמְרַתֶּם בְּפִיה נְשׁוּבָה, וְתַעֲזִיז פְּנִיכֶם לִמֹּר, בְּעִבּוֹר מִה נְשׁוּבָה בְּפִיה חֲסִינִי. וְהַיְקַבֵּעַ אֲדָם אֱלֹהִים, כִּי אַתֶּם קָבָעִים אוֹתִי, שְׁהִירִי אֶתֶם עוֹשִׂים אוֹתִי, וְאַמְרַתֶּם בְּפִיה קִבְּעִנּוּךְ, וְאִם הִאֲמִירוּ בְּפִיה עֲשָׂנוּ אוֹתְךָ. הַמַּעֲשֵׂה וְהַתְּרוּמָה, מִה שְׁאֵינְכֶם נוֹתֵנִים אֶת

המעשר ללוים ואת התרומה לכהנים, וזה העשק שאתם עושקים אותי. (ט) במארה אתם נארים, הלא בעבור זה אתם מקללים בקללה, כי אין הארץ נותנת ובוֹלֶה. ואותי אתם קבעים, ועם כל זה לא תקחו מוסר ואתם עושקים אותי. הִגֹּי כְלֹ, כל העם, כי אין אחד מכם שיתן המעשר והתרומה. (י) הביאו את כל המעשר אל

בית האוצר, מעתה הביאו את כל המעשר אל בית האוצר העשוי לכך בבית המקדש, כמו שכתוב "את מעשר המעשר לבית אלהינו אל הלשכות לבית האוצר..." (נחמיה יג.ט.). ויהי מִרְרָה בביתי, כִּי שִׁתִּיה מִזֶּוֹן מִצִּי לֹאנִשׁ בִּיתִי, הם הכהנים והלוים. ובחגוני נא בָּזֹאת, בחגו אותי במִצִּוָּה הזאת אם אני משלם גמול המִצִּוָּה, אם לא אפתח לכם את ארבות השמים, ענן שביקעה הוא, הרי תראו אם לא יהיה דבר זה שאפתח לכם את ארבות השמים. "ארבות", חלונות, כמו "וארבות השמים נפתחו" (בראשית i.18). והריקתי לכם בִּרְכָה עד כִּלִּי דִי, ואשפך לכם בִּרְכָה עד שלא יהיה דִי מִקֹּם בִּגְרִינֹת הַחֲזִיק את הכל. פרוש אחר פרשו ר"ל, עד שיכלו שפתוחים מלומר דִּי. (יא) ונגעתי לכם באכל, בעבורכם אָנֹכר בִּאֲרֵבָה הֹאכֵל את התבואה, ולא יִשְׁחַת וגו'. ולא תשפל לכם הַגָּפֶן בְּשִׁדָּה אֹמֶר, לא תחסר את פְּרִיָּה (יב) וְאֲשֶׁרוֹ אֲחֻכֶּם כָּל הַגֹּיִם, כל הגוים אתכם שאני חפץ בכם ובאֲרֻכֶּם. כי תהיו אתם אֶרֶץ חֶפֶץ שִׁתְּהוּ אֲתֵם יֹשְׁבִים בְּאֶרֶץ חֶפֶץ שִׁתְּהוּ ה' להשרות שכנתו בה,

ותעשו בה רצוני. (יג) חֲזֹקוּ עָלֵי דְבָרֵיכֶם, פֶּאֶן שֶׁב הִבִּיא מִלֵּאכִי לְחֻכֵּיכֶם עַל מִה שֶׁהָיוּ אוֹמְרִים שֶׁאֵין דִּין וְאֵין דָּן. ואמר, דְּבָרֵיכֶם חֲזִיקִים וְקִשִּׁים עָלַי. שְׁוֹא עֲבֹד אֱלֹהִים, על חֲסֵם נִעְבְּדֶנּוּ, כי לא נקבל שָׂכָר. קִרְדָּנִית, בְּשִׁפָּל רֹחַ וְהִכָּנָה מִפְּנֵי ה'. (טו) וְעַתָּה אֲנַחְנוּ מֵאֲשָׁרִים וְדִים, הִנֵּה עֹשִׂי אֲנַחְנוּ מִשְׁבָּחִים את האֲנָשִׁים הַזֵּהִים שֶׁלֹּא חִשְׁשׁוּ עַל מִשְׁמַרְתָּם הַתּוֹרָה. גַּם נִבְנֶה עֹשִׂי רִשְׁעָה, כְּלוּמֹר, טוֹכָה בְּפוּלָה הִתֵּתָה וְהָיָה עֹשֶׂה עֵשׂ עַל עוֹן, וְהָיָה נִמְלִטוּ מִן הַעֲנִשׁ וְלֹא הִשְׁיֵם. (טז) אֵין נִדְבָּרוּ וְגו', אֵין מִשִּׁיב עַל דְּבָרֵיהֶם, שֶׁאֵין נִדְבָּרוּ יִרְאֵי ה' שֶׁלֹּא לְהִדְבֵּק בְּמַעֲשֵׂיהֶם הָרָעִים. וְיִכְתֹּב סֵפֶר זִכְרוֹן לְפָנָיו, אֶרְעִיפִי שְׁאֵנִי מִמֶּה לְהִשָּׁב

וְהַתְּרוּמָה שֶׁאֲתֵם גֹּזְלִים מִן הַכֹּהֲנִים וּמִן הַלְוִיִּם: מַה בְּעִבּוֹר זֶה בְּמִאֲרָה חֹלִי כְּתוּבָהּ וּבְמַעֲשֵׂים אֲתֵם נֹאֲרִים מְקוּלָּים וְאֲתִי אֲתֵם קִבְּעִים הִגֹּי כְּלֹ לא יחידים לִבְדִּי: י' לִבֵּן הִבִּיאוּ מִעַתָּה אֶת־כָּל־הַמַּעֲשֶׂר אֶל־בֵּית הָאוֹצֵר בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ וְיִהְיֶה מִזֶּוֹן בְּבִיתִי לְכַהֲנִים וְלִלְוִיִּם וּבְחַגּוֹנִי נֹא בְּחַגּוֹ אוֹתִי

בְּזֹאת הַמִּצְוָה אֲמֹר יְהוָה צְבָאוֹת אִם־לֹא אֶפְתַּח לָכֶם אֶת אֲרֻבֹת הַחֲלֹנוֹת הַשָּׁמַיִם וְהִרִיקֹתִי וְאֲשַׁפֹּךְ לָכֶם בִּרְכָה עַד־כִּלְיֵי־דִי לְגִמּוֹל מִצִּוָּה זאת: יא וְנִגַּעְתִּי לָכֶם אֹמֶר בְּשִׁבְלֵכֶם בְּאֹכֶל בִּאֲרֵבָה הֹאכֵל את התבואה וְלֹא־יִשְׁחַת לָכֶם אֶת־פְּרִי הָאֲדָמָה וְלֹא־תִשְׁפַּל לא תחסר לָכֶם הַגָּפֶן בְּשִׁדָּה מִפְּרִיָּה אֹמֶר יְהוָה צְבָאוֹת: יב וְאֲשֶׁרוֹ יִשְׁבְּחוּ אֲחֻכֶּם כָּל־הַגֹּיִם לִפִּי מִרְבִּית הַהִצְלָחָה בִּי־תִתְּהוּ אֲתֵם אֶרֶץ חֶפֶץ אֶרֶץ שִׁתְּהוּ ה' בְּה לְבָרֵךְ אוֹתָהּ וְלִחְשֹׁתָהּ עָלֶיהָ אֲמֹר יְהוָה צְבָאוֹת: יג חֲזֹקוּ קִשִּׁים עָלֵי דְבָרֵיכֶם וְאֲתֵם מִתְחַזְּקִים בְּיִפְכוֹת לְסִתּוֹר את דְּבָרִי אֲמֹר יְהוָה וְאֲמַרְתֶּם מִה־נִּדְבָּרְנוּ עָלֵיךְ: יד אֲשִׁיב לָכֶם כִּי מִה שֶׁאֲמַרְתֶּם שְׁוֹא בְּחֵם עָלֵינוּ לַעֲבֹד אֱלֹהִים כִּי לֹא נִקְבַּל שָׂכָר וּמִה־בָּצַע תוֹעֵלֶת בָּא לֵנוּ כִּי שִׁמְרָנוּ מִשְׁמַרְתּוֹ וְכִי הִלְכְּנוּ קִרְדָּנִית שׁוֹחֹת וּבְהִכָּנָה מִפְּנֵי יְהוָה צְבָאוֹת לְרִיק וְנִעַנּוּ בְּעִבּוֹדָתָנוּ וְאֵין לֵנוּ שָׂכָר כָּל מֵאוּמָה: טו וְעַתָּה הֵאֵיל וְעַתָּה רִאשִׁי שֶׁאֵין תוֹעֵלֶת לְשׁוֹמְרֵי מִשְׁמַרְתָּ הַמִּקְדָּשׁ, הִנֵּה אֲנַחְנוּ מֵאֲשָׁרִים מִשְׁבָּחִים הַזֵּהִים שֶׁהֵם אֵינֶם וְנִעַם לַעֲבֹד את ה', וְכָכָל זאת גַּם־נִבְנֶה עֹשִׂי רִשְׁעָה וְנִקְמִים כְּבָנָיו, וְלֹא הִפְסִידוּ מֵאוּמָה גַּם בְּחַגּוֹ נִמְלִיטוּ לְדַעַת אִם יוֹכֵל לְהַעֲנִישׁ אוֹתָם

וְהָיָה וְיִמְלִטוּ כִּי לא נִעֲשֶׂה לָהֶם מֵאוּמָה רַע: טז אֵין בְּשִׁשְׁמֵנוּ יִרְאֵי ה' דְּבָרִי הָרָשָׁעִים הָהֵם הַמְעוֹדְרִים סְפִיקוֹת וְחֲלֹנוֹת נִדְבָּרוּ יִרְאֵי יְהוָה הַמְשִׁיבִים אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ נוֹשְׂאִים בָּהֶם עַד שֶׁיִּמְצְאוּ בְּשִׁכְלָם כִּי כָל דְּרָכֵינוּ מִשְׁפָּט, אֵל אֱמוּנָה וְאֵין עוֹל וְיִקְשֹׁב יְהוָה וְיִשְׁמָע וְיִתֵּן לָהֶם שָׂכָר בְּה וְיִכְתֹּב סֵפֶר זִכְרוֹן לְפָנָיו לְהוֹיָה וּזְכוֹן לְפָנָיו לְיִרְאֵי יְהוָה הֵם הַצְדִּיקִים, וְלִחְשִׁיב שְׁמוֹ הֵם

לָהֶם, שֶׁהֵם קִיָּמִים כְּבָנָיו, וְ"גַם בְּחַגּוֹ אֱלֹהִים וְיִמְלִטוּ", בְּחַגּוֹ לְדַעַת אִם יוֹכֵל לְתֵת עֵשׂ עַל עוֹן, וְהָיָה נִמְלִטוּ מִן הַעֲנִשׁ וְלֹא הִשְׁיֵם. (טז) אֵין נִדְבָּרוּ וְגו', אֵין מִשִּׁיב עַל דְּבָרֵיהֶם, שֶׁאֵין נִדְבָּרוּ יִרְאֵי ה' שֶׁלֹּא לְהִדְבֵּק בְּמַעֲשֵׂיהֶם הָרָעִים. וְיִכְתֹּב סֵפֶר זִכְרוֹן לְפָנָיו, אֶרְעִיפִי שְׁאֵנִי מִמֶּה לְהִשָּׁב

שי למורא

עטרת מרים

חכמי לב יודעי סוד השם הנקבד והנורא: יז והיו אמריהם שמורים לי אמר יהוה צבאות ליום אשר אני עשה סגלה אוצר נחמד לשלם לכל איש כמפעלו או והמלתי עליהם פאשר יחמל איש על־בגו העבד אתו מאהבה: יח עם כי עתה רואים הנדמים בשלום ושבתם וראיתם ותראו

הנקבד בין צדיק לרשע בין עבד אלהים מאהבה לאשר לא עבדו מאהבה אלא מתקנת גמול ונראת עונש: יט כִּי־הנה היום המשפט פא בער פתגור אש והיו כל־זרים וכל־עשה רשעה נזחים להשרף קלש ולחט ילחט אותם היום הפא אמר יהוה צבאות עד אשר לא־יעזב לא ישאר להם שרש וענף זכרון מה: כ אכל וזרח להם יראי שמי שמש פוכות הצדקה ומעשים טובים שעשו ומרפא בכנפיה של השמש הפרושים על הארץ, ויהיה להם לרפואה ותענוג, ויצאתם בכל מקום שמתצאו ותבואו ופשתם תתענוגו במוב וחתרבו בקשר ושוקן פגנלי פגנלים המקפומים במרפק בדיר שלחם: כא ועפותם אתם תמנעו ותתקשו את הרשעים כִּי־היו לאפר מנח תחת פפות רגליכם ותדמסו אותם ביום המשפט אשר־אני עשה שופטם לכליון אמר יהוה צבאות: כב הואיל ותקבלו גמול טוב, לכן בכל דור ודור זכרו תורת משה עבדי אשר צויתי אותו בהרב על־פל־ישראל כי בשמירת חקים ומשפטים תקבלו תגמול: היא הנבואה האחרונה שאחריו לא יבא עוד נביא וחתה עד עת קץ: כג הנה פוכות התורה אנכי שלח לכם את אליה הנביא לפני בוא יום יהוה הנדול והנורא הוא יום תגמול: כד והשיב לבאבות להקדוש ברוך הוא על ידי בנים ולב בנים על עם אבותם פִּן־אבוא פתאום והביתי את־הארץ חרם ולכן יקדים לשלוח מלאך הקבית להשיבם בתשובה ולחיות מובנים לפני ה' בבואו לשפוט את הארץ וחתה לה' המלוכה: כג הנה אנכי שלח לכם את אליה הנביא לפני בוא יום יהוה הנדול והנורא:

גמול, צויתי לכתב להם ספר זכרון, יז והיו לי דבריהם מקומים, ליום אשר אני עושה סגלה, ליום אשר אציתי כמו פאצר והנחתי לשלם בו גמולי, והמלתי עליהם וגו'. ולחשבי שמו, הם חכמי לב יודעי סוד שמו הנקבד והנורא. (אבן עזרא).

בנו הנזקק פעבודתו. יח ושבתם וראיתם וגו', הנה או תשובו ותראו ההפך בין צדיק לרשע. יט היום פא, יום המשפט פא. שרש וענף, פלומר, בנים ובני בנים. כ שמש צדקה, פלומר, הצדקה שעשיתם תאיר לכם פשמש. שמצות הצדקה בעצמה תשלם לכם גמול טוב. ומרפא בכנפיה, פורחתה תתיה לכם רפואה ותענוג. ויצאתם ופשתם, בכל אשר תצאו ותבואו תפרו ותרבו. ופשתם, ענן רבוי, כמו "ופשו פרישיו" (חבקוק א.ח). פגנלי מרפק, פגנלים הנקפומים לדיר לפטמים. כא ועפותם רשעים, ותקדשו את הרשעים. ועפותם, ענן מעוד וכבוש, מלשון "מעפים רמוגי" (שיר השירים א.ב). ביום אשר אני עושה, ביום המשפט שאני שופטם. כב זכרו תורת משה עבדי, זכרו ושמרו לקומה, כי היא תלמדכם דרך יראת ה' ובבוא היום הנקבד תמלטו. הנה אנכי שולח לכם את אליה הנביא וגו', פוכות לפור וקיום התורה, אשלח לכם את אליה הנביא לפני בוא יום ה' הנדול והנורא. כד והשיב לב אבות על בנים, והוא ישיב את לב האבות להקב"ה על ידי בנים, שיאמר לבנים ברוך אהבה ורצון "לכו ודברו אל אבותיכם לאחו בדרך הקב"ה". וכן לב בנים על אבותם, שיאמר לאבות וכו'. ורז"ל דרשוהו, שאלהיו יבוא לשום שלום בעולם. פן אבוא והביתי את הארץ חרם, ולכן אשלח את אליה הנביא לפני בוא יום ה', שאם אבוא ביום ההוא לשלם גמול ועדן לא שבו, אפה את כל יושבי הארץ בהרס ואבדון, לכן אשלח את אליהו קדם לכן להשיב אותם אלי להיות נבונים לקבל תגמול הטוב.

יהוה הנדול והנורא:

קריאת התורה למנחת שבת-קודש
 מזו ׀ וידבר יהוה אל־משה אחרי מות שני בני
 אהרן בקרבכם לפני־יהוה וימתו: ׀ ויאמר
 יהוה אל־משה דבר אל־אהרן אחיך ואל־יבא
 בכל־עת אל־הקדש מבית לפרכת אל־פני
 הכפרת אשר על־הארן ולא ימות כי בענן
 אראה על־הכפרת: ׀ ונזאת יבא אהרן אל־
 הקדש בפר בן־בקר לחטאת ואיל לעלה:
 - בתנת־בד קדש ילבש ומכנס־בד יהיו על־
 בשרו ובאבנט בד יחגר ובמצנפת בד יצנף
 בגדי־קדש הם ורחץ במים את־בשרו וילבשם:
 ׀ ומאת עדת בני ישראל יקח שני־שעירי עזים
 לחטאת ואיל אחד לעלה: ׀ והקריב אהרן
 את־פר החטאת אשר־לו וכפר בעדו ובעד
 ביתו: ׀ (לוי) ׀ ולקח את־שני השעירים והעמיד
 אתם לפני יהוה פתח אהל מועד: ׀ ונתן אהרן
 על־שני השעירים גרלות גורל אחד ליהוה
 וגורל אחד לעזאזל: ׀ והקריב אהרן את־
 השעיר אשר עלה עליו הגורל ליהוה ועשהו
 חטאת: ׀ והשעיר אשר עלה עליו הגורל

לעזאזל יעמד־חי לפני יהוה לכפר עליו לשלח
 אתו לעזאזל המדברה: ׀ והקריב אהרן את־פר
 החטאת אשר־לו וכפר בעדו ובעד ביתו
 ושחט את־פר החטאת אשר־לו: (ישראל) ׀ ולקח
 מלא־המחתה גחלי־אש מעל המזבח מלפני
 יהוה ומלא חפניו קטרת סמים דקה והביא
 מבית לפרכת: ׀ ונתן את־הקטרת על־האש
 לפני יהוה וכסה ׀ ענן הקטרת את־הכפרת
 אשר על־העדות ולא ימות: ׀ ולקח מדם הפר
 והזה באצבעו על־פני הכפרת קדמה ולפני
 הכפרת יזה שבע־פעמים מן־הדם באצבעו:
 ׀ ושחט את־שעיר החטאת אשר לעם והביא
 את־דמו אל־מבית לפרכת ועשה את־דמו
 כאשר עשה לדם הפר והזה אתו על־הכפרת
 ולפני הכפרת: ׀ וכפר על־הקדש מטמאת בני
 ישראל ומפשעיהם לכל־חטאתם וכן יעשה
 לאהל מועד השכן אתם בתוך טמאתם:
 ׀ וכל־אדם לא־יהיה ׀ באהל מועד בבאו לכפר
 בקדש עד־צאתו וכפר בעדו ובעד ביתו ובעד
 כל־קהל ישראל:

אגרות קודש

ב"ה, י"א ניסן, תשי"ג

ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה על מכתבו, בו מודיע אשר מלאו שבע שנים לבנם... שי. הנה יה"ר מהשי"ת שהוא
 וזוגתו שי' יגדלוהו יחד עם שאר ילדיהם שיחיו לתורה ולחופה ולמעשים טובים מתוך הרחבה.

ומה שכותב אז ער פארשפילט זיך, הנה יש להשתדל שגם בזה יהי איזה ענין של לימוד (אף
 שאינו מתאים למנהג אמריקה) וכאשר יתייעצו בזה עם הר"מ וחר"י דהישיבה ביחד עם הרה"ח וכו'
 מוהרחמ"א שי' חדקוב, בטח ימצאו דרכים בזה.

בברכת החג.

לוח זמנים לשבוע פרשת מצורע - בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז											
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
באר שבע (ק)	06:20	06:27	09:00	08:55	09:34	09:29	10:39	10:35	13:16	13:14	19:01	19:05	19:27	19:32	18:45	19:42
חיפה (ק)	06:18	06:26	08:58	08:52	09:33	09:28	10:38	10:34	13:15	13:14	19:04	19:09	19:28	19:32	18:35	19:43
ירושלים (ק)	06:18	06:25	08:57	08:52	09:32	09:27	10:37	10:33	13:14	13:13	19:05	19:09	19:26	19:30	18:28	19:41
תל אביב (ק)	06:20	06:27	08:59	08:54	09:34	09:29	10:39	10:35	13:16	13:14	19:02	19:06	19:28	19:33	18:43	19:43
אוסטריה, וינה (ק)	06:17	06:29	08:55	08:47	09:42	09:35	10:49	10:43	13:30	13:29	19:28	19:36	20:01	20:11	19:17	20:25
אוסטרליה, מלבורן (ח)	06:41	06:35	08:51	08:53	09:27	09:29	10:27	10:28	12:54	12:52	18:12	18:03	18:39	18:30	17:46	18:41
אוקראינה, אודסה (ק)	06:22	06:33	09:01	08:53	09:45	09:38	10:52	10:47	13:33	13:32	19:28	19:37	20:01	20:10	19:17	20:23
אוקראינה, דונייצק (ק)	05:52	06:04	08:30	08:22	09:16	09:09	10:23	10:18	13:04	13:04	19:02	19:10	19:35	19:44	18:51	19:58
אוקראינה, דנייפרופטרובסק (ק)	06:02	06:14	08:40	08:32	09:27	09:20	10:34	10:29	13:16	13:15	19:13	19:22	19:47	19:56	19:02	20:10
אוקראינה, ז'יטומיר (ק)	06:25	06:38	09:03	08:54	09:52	09:44	10:59	10:53	13:41	13:40	19:40	19:50	20:16	20:26	19:30	20:40
אוקראינה, קייב (ק)	06:17	06:30	08:55	08:46	09:44	09:37	10:51	10:46	13:34	13:33	19:33	19:43	20:09	20:19	19:23	20:34
איחוד אמירויות, אבו דאבי (ח)	06:13	06:13	08:45	08:41	09:17	09:14	10:22	10:18	12:57	12:56	18:39	18:42	19:04	19:07	18:21	19:16
איטליה, מילאנו (ק)	06:49	07:00	09:28	09:21	10:12	10:05	11:18	11:13	13:59	13:58	19:56	20:04	20:26	20:34	19:42	20:47
אקוואדור, קיטו (ח)	06:12	06:14	08:45	08:43	09:14	09:12	10:16	10:14	12:48	12:46	18:20	18:19	18:43	18:41	18:01	18:50
ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)	07:08	07:12	09:25	09:27	10:00	10:02	11:00	11:01	13:27	13:25	18:46	18:38	19:12	19:04	18:21	19:15
ארגנטינה, ברילוצ'ה (ח)	08:03	08:09	10:15	10:18	10:54	10:56	11:53	11:54	14:18	14:17	19:33	19:24	20:03	19:53	19:07	20:05
ארה"ב, בולטימור (ק)	06:48	06:38	09:18	09:12	09:57	09:51	11:03	10:58	13:41	13:40	19:32	19:38	20:01	20:07	19:19	20:19
ארה"ב, ברוקלין (ק)	06:36	06:26	09:06	09:00	09:46	09:40	10:52	10:47	13:31	13:30	19:23	19:29	19:52	19:59	19:10	20:11
ארה"ב, ג'רסי סיטי (ק)	06:37	06:27	09:07	09:00	09:46	09:41	10:52	10:48	13:31	13:30	19:23	19:29	19:53	19:59	19:10	20:11
ארה"ב, דטרויט (ק)	07:11	07:01	09:41	09:34	10:21	10:16	11:28	11:23	14:07	14:06	20:00	20:07	20:31	20:38	19:48	20:50
ארה"ב, האוסטון (ק)	07:08	07:01	09:41	09:36	10:15	10:10	11:19	11:16	13:56	13:55	19:42	19:46	20:07	20:11	19:26	20:21
ארה"ב, לוס אנג'לס (ק)	06:37	06:29	09:08	09:03	09:44	09:39	10:49	10:45	13:27	13:26	19:14	19:19	19:41	19:46	19:00	19:57
ארה"ב, מיאמי (ק)	07:10	07:04	09:43	09:39	10:15	10:11	11:20	11:16	13:55	13:54	19:39	19:42	20:03	20:06	19:23	20:16
ארה"ב, ניו הייבן (ק)	06:31	06:22	09:01	08:55	09:41	09:36	10:47	10:43	13:27	13:26	19:19	19:25	19:49	19:56	19:06	20:08
ארה"ב, פיטסבורג (ק)	07:00	06:51	09:30	09:24	10:10	10:04	11:16	11:11	13:55	13:54	19:47	19:53	20:16	20:23	19:34	20:35
ארה"ב, שיקגו (ק)	06:30	06:20	08:59	08:53	09:40	09:34	10:46	10:42	13:26	13:25	19:18	19:25	19:49	19:55	19:06	20:08
בוליביה, לה-פס (ח)	06:39	06:40	09:06	09:05	09:35	09:35	10:37	10:36	13:06	13:04	18:33	18:28	18:56	18:51	18:11	19:00
בלגיה, אנטוורפן (ק)	07:14	07:00	09:38	09:29	10:28	10:20	11:35	11:30	14:18	14:18	20:19	20:28	20:55	21:05	20:09	21:20
בלגיה, בריסל (ק)	07:14	07:01	09:39	09:30	10:28	10:21	11:36	11:30	14:18	14:18	20:18	20:28	20:54	21:05	20:08	21:19
ברזיל, סאן פאולו (ח)	06:16	06:18	08:40	08:40	09:11	09:11	10:12	10:11	12:40	12:38	18:08	18:02	18:28	18:22	17:41	18:32
ברזיל, ריו דה-ז'ניירו (ח)	06:03	06:06	08:28	08:28	08:59	08:59	10:00	09:59	12:28	12:26	17:52	17:47	18:16	18:11	17:29	18:20
בריטניה, לונדון (ק)	06:31	06:18	08:55	08:46	09:46	09:38	10:53	10:48	13:36	13:36	19:38	19:49	20:13	20:24	19:30	20:39
בריטניה, מנצ'סטר (ק)	06:38	06:23	09:00	08:50	09:53	09:45	11:01	10:55	13:45	13:44	19:48	19:59	20:26	20:38	19:42	20:54
גרמניה, ברלין (ק)	06:37	06:23	09:00	08:50	09:51	09:44	10:59	10:53	13:43	13:42	19:45	19:56	20:21	20:33	19:35	20:48
גרמניה, פרנקפורט (ק)	06:58	06:45	09:23	09:14	10:12	10:04	11:19	11:13	14:01	14:00	20:00	20:10	20:36	20:46	19:50	21:00
דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)	06:17	06:20	08:40	08:41	09:12	09:12	10:13	10:13	12:41	12:39	18:10	18:04	18:28	18:22	17:40	18:32
הודו, מומבאי (ח)	06:31	06:26	09:04	09:00	09:35	09:31	10:38	10:36	13:13	13:11	18:53	18:54	19:16	19:18	18:36	19:27
הודו, פונה (ח)	06:27	06:23	09:00	08:57	09:31	09:27	10:35	10:32	13:09	13:07	18:49	18:50	19:12	19:14	18:32	19:23
הונגריה, בודפשט (ק)	06:19	06:07	08:46	08:38	09:31	09:24	10:38	10:33	13:19	13:18	19:16	19:24	19:49	19:58	19:05	20:12
טורקיה, איסטנבול (ח)	05:41	05:31	08:11	08:04	08:50	08:45	09:56	09:52	12:36	12:35	18:27	18:34	18:57	19:04	18:14	19:16
יוון, אתונה (ק)	07:08	06:59	09:38	09:32	10:16	10:11	11:22	11:18	14:00	13:59	19:50	19:55	20:18	20:24	19:36	20:35

רלט

לוח זמנים לשבוע פרשת מצורע - בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמונה"ז											
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
מולדובה, קישינב (ק)	06:40	06:29	09:07	09:00	09:52	09:46	10:59	10:54	13:40	13:39	19:36	19:45	20:10	20:18	19:25	20:32
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	06:28	06:23	09:01	08:57	09:31	09:28	10:35	10:33	13:10	13:08	18:50	18:52	19:14	19:16	18:34	19:25
ניו-זילנד, קרייסטצ'רץ' (ח)	06:49	06:57	08:57	09:00	09:39	09:42	10:38	10:39	13:03	13:01	18:16	18:05	18:47	18:36	17:49	18:49
נפאל, קטמנדו (ח)	05:52	05:46	08:25	08:20	08:58	08:54	10:02	09:59	12:38	12:37	18:22	18:25	18:47	18:51	18:07	19:01
סין, בייג'ינג (ח)	05:56	05:46	08:26	08:20	09:05	08:59	10:11	10:06	12:49	12:48	18:40	18:46	19:09	19:16	18:25	19:27
סינגפור, סינגפור (ח)	07:04	07:02	09:36	09:34	10:04	10:02	11:07	11:05	13:38	13:37	19:12	19:10	19:34	19:32	18:52	19:41
פולין, ורשא (ק)	06:06	05:53	08:30	08:20	09:21	09:13	10:29	10:23	13:12	13:11	19:13	19:24	19:50	20:01	19:04	20:17
פרו, לימה (ח)	06:13	06:13	08:41	08:40	09:10	09:09	10:12	10:11	12:41	12:40	18:10	18:06	18:33	18:29	17:49	18:38
צרפת, ליון (ק)	07:17	07:06	09:45	09:38	10:29	10:22	11:35	11:30	14:16	14:15	20:11	20:19	20:44	20:52	20:00	21:05
צרפת, פריז (ק)	07:24	07:12	09:50	09:42	10:37	10:30	11:44	11:39	14:26	14:26	20:26	20:35	20:59	21:08	20:14	21:22
קולומביה, בוגוטה (ח)	05:55	05:52	08:26	08:24	08:55	08:53	09:58	09:56	12:30	12:28	18:05	18:04	18:27	18:26	17:46	18:35
קנדה, טורונטו (ק)	06:55	06:45	09:24	09:17	10:06	10:00	11:13	11:08	13:53	13:52	19:49	19:57	20:18	20:25	19:35	20:38
קנדה, מונטריאול (ק)	06:31	06:20	08:59	08:51	09:42	09:36	10:49	10:44	13:30	13:29	19:26	19:34	19:57	20:05	19:14	20:18
קפריסין, לרנקה (ק)	06:30	06:22	09:01	08:56	09:38	09:33	10:43	10:39	13:20	13:19	19:08	19:13	19:35	19:40	18:54	19:51
רוסיה, ליובאוויטש (ח)	06:24	06:09	08:44	08:34	09:40	09:32	10:48	10:42	13:32	13:32	19:37	19:48	20:16	20:29	19:28	20:45
רוסיה, מוסקבה (ח)	05:56	05:40	08:15	08:04	09:13	09:04	10:21	10:15	13:06	13:05	19:14	19:27	19:52	20:05	19:03	20:22
רוסיה, רוסטוב על-הדון (ח)	05:57	05:45	08:24	08:16	09:09	09:02	10:16	10:10	12:57	12:56	18:53	19:01	19:26	19:35	18:42	19:49
שווייץ, ציריך (ק)	07:01	06:49	09:28	09:20	10:13	10:07	11:20	11:15	14:01	14:01	20:02	20:11	20:31	20:40	19:47	20:54
תאילנד, בנגקוק (ח)	06:13	06:09	08:46	08:43	09:15	09:13	10:19	10:16	12:52	12:51	18:30	18:31	18:53	18:54	18:13	19:03

(*) הזמנים נערכו על-פי תוכנת 'חזון שמים'.

סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי, ועל-אחת-כמה-וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא – גם אז כדאי שיאיר מזלה שבוע קודם או כמה ימים קודם!

משיחת י"ג תשרי תשמ"מ סכ"ח – התוועדות תשמ"מ ח"א עמ' 162

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים – אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות – כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחר ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחר הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת קֹדֶשׁ:

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יְהי רָצוֹן מִלְפָּנֶיךָ יי אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שְׁתוּלִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַצְעֲדֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַדְרִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַסְמְכֵנוּ לְשָׁלוֹם, וְתַגִּיעֵנוּ לְמַחוּז חֶפְצֵנוּ לְחַיִּים וְלִשְׁמִיחָה וְלְשָׁלוֹם, (ואם דעתו לחזור מיד אומר וְתַחַזְּרֵנוּ לְשָׁלוֹם), וְתַצִּילֵנוּ מִכָּף כָּל-אוֹיֵב וְאוֹרֵב וְלִסְטִים וְחַיּוֹת רָעוֹת בְּדֶרֶךְ וּמִכָּל-פּוֹרְעָנוּת הַמְתַּרְגְּשׁוֹת וּבָאוֹת לְעוֹלָם. וְתִשְׁלַח בְּרָכָה בְּכָל-מַעֲשֵׂה יָדֵינוּ, וְתַתְּנֵנוּ לֶחֶן וְלַחֲסֵד וְלִרְחֻמִּים בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָל-רוֹאֵינוּ, וְתַגְמִלֵנוּ חֲסִדִּים טוֹבִים וְתִשְׁמַע קוֹל תַּפְלִיתֵנוּ כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תַּפְלַת כָּל-פֶּה: בְּרוּךְ אַתָּה יי, שׁוֹמֵעַ תַּפְלָה:

לזכות

לוי ש"י הלוי בן חנה וזוגתו אולגה שרח בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה דוד הלוי אליעזרוב

שלום יצחק הלוי ומשפחתו

רות ובעלה אפרים הלוי יליזרוב

זבולון הלוי וזוגתו רות

חגית ובעלה גבריאל סופייב

שמעי' הלוי וזוגתו מוריאל

אילת ובעלה גדעון יעקובסון

יהושע הלוי וזוגתו מעיין חנה

אור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

לעילוי נשמת הרה"ח ר' טובי' ב"ר יעקב ע"ה

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא"ח אלו

פקס: 9606108 3 (972)

ת.ד. 373 כפר חב"ד 60840 ישראל – P.O.B 373 Kfar Chabad 60840 Israel

E-mail: Israel@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

להרשמה ומנויים: 9601001 3 (972)

להורדת הקבצים: Internet: www.DvarMalchus.Org

www.otzar770.com • www.lahak.org • www.Chasidut.TV

...

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל: E-mail: office@chazak.co.il – www.chazak.co.il

Dvar Malchus
Issue # 00829
03/04/2022

2 3 0 4 - 3 3 7 7

P.P.
שולם
1949
תל אביב

הורידו את יישומון
דבר מלכות
מחנות היישומים

